Наукове видання

Проблеми сучасної педагогічної освіти
Серія: Педагогіка і психологія.
Випуск сорок п‘ятий. Частина 2.

Відповідальний за випуск О.Ю. Пономарьова

ISSN 2311-1305

Відповідальність за достовірність наведених у публікаціях фактів, дат, найменувань, прізвищ, імен, цифрових даних несуть автори статей.

Наукові статті друкуються за авторськими варіантами.

Здано до набору 28.06.2014. Підписано до друку 25.06.2014.
Формат 60х90х16. Друк офсетний. Друк офс. Обл. - вид. арк. 20.
Тираж 500 пр.

Видруковано у друкарні
РВНЗ „Кримський гуманітарний університет” (м. Ялта) РВВ КГУ
вул. Севастопольська, 2, м. Ялта,
Автономна Республіка Крим,
Україна
98635
тел. (0654)32-21-14,
факс (0654)32-30-13

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ АВТОНОМНОЇ РЕСПУБЛІКИ КРИМ

РВНЗ „КРИМСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ” (м. ЯЛТА)

ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Серія: Педагогіка і психологія
Випуск сорок п’ятий
Частина 2

Ялта
2014

УДК 37
ББК 74.04
П 78

Рекомендовано вченою радою РВНЗ „Кримський гуманітарний університет” від 25 червня 2014 року (протокол № 9)

Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер.: Педагогіка і психологія. – Зб. статей: – Ялта: РВВ КГУ, 2014. – Вип. 45. – Ч. 2. – 440 с.

Редакційна колегія:

О. В. Глузман	**– професор, доктор педагогічних наук, академік НАПН України**
М. Я. Ігнатенко	**– професор, доктор педагогічних наук**
В. С. Заслуженюк	**– професор, доктор педагогічних наук**
Л. І. Редькіна	**– професор, доктор педагогічних наук**
Г. Є. Гребенюк	**– професор, доктор педагогічних наук**
Н. В. Горбунова	**- профессор, доктор педагогічних наук**
С. Д. Максименко	**– професор, доктор психологічних наук, академік НАПН України**
Т. С. Яценко	**– професор, доктор психологічних наук, академік НАПН України**
В. Ф. Венда	**– професор, доктор психологічних наук**
Н. Ф. Каліна	**– професор, доктор психологічних наук**
В. А. Семиченко	**– професор, доктор психологічних наук**
А. В. Фурман	**– професор, доктор психологічних наук**

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації Міністерства Юстиції України серія КВ № 15372-3944 ПР від 12.06.2009 р.

Затверджено Президією ВАК України як фахове видання за спеціальністю „Педагогіка і психологія” (Постанова № 1-05/4 від 14.10.2009 р.)

Рецензенти:

Карпова Е. Е. – доктор педагогічних наук, професор, Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Ушинського;

Солодухова О. Г. – доктор психологічних наук, професор, Слов’янський державний педагогічний інститут.

© РВНЗ „Кримський гуманітарний університет” (м. Ялта), 2014 р.

Для нотаток

Для нотаток

РЕСПУБЛИКАНСКОЕ ВЫСШЕЕ УЧЕБНОЕ ЗАВЕДЕНИЕ «КРЫМСКИЙ ГУМАНИТАРНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ» (Г. ЯЛТА)

Республиканское высшее учебное заведение «Крымский гуманитарный университет» (г. Ялта) – университет IV уровня аккредитации (Лицензия Министерства образования и науки Украины, серия АЕ № 270957 от 02.07.2013 г.), является единственным государственным вузом гуманитарного профиля на Южном берегу Крыма. В структуре университета пять институтов: Институт педагогики, психологии и инклюзивного образования, в состав которого входят специализированные группы для студентов 2-3 групп инвалидности; Институт экономики и управления; Институт филологии, истории и искусств; Евпаторийский институт социальных наук; Институт педагогического образования и менеджмента в г. Армянске, Экономико-гуманитарный колледж. Также в структуру университета входит 9 научных центров и 3 научно-исследовательские лаборатории. В университете функционирует специализированный учёный совет Д 53.130.01 с правом принятия к рассмотрению и защите докторских и кандидатских диссертаций по специальности 13.00.01 – общая педагогика и история педагогики, 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. Университет осуществляет образовательную деятельность по 26 специальностям. В университете обучается 3400 студентов. Общее количество научно-педагогического персонала – 368, из них 49 докторов наук и 156 кандидатов наук.

Ректор университета – Глузман Александр Владимирович, доктор педагогических наук, профессор, действительный член Национальной академии педагогических наук Украины, заслуженный работник образования Автономной республики Крым и Украины.

По итогам рейтинга за 2012-2013 уч. год РВУЗ КГУ занимает 9 место среди высших учебных заведений Украины гуманитарного профиля.

Ведущими специалистами на базе университета основаны научные школы, такие как: Школа глубинной психологии – доктора психологических наук, профессора, академика НАПН Т. С. Яценко; Школа профессионального образования – доктора педагогических наук, профессора, академика НАПН, заслуженного деятеля образования Украины и АРК А. В. Глузмана; Школа методики математики – доктора педагогических наук, профессора Н. Я. Игнатенко; Школа Этнопедагогики – доктора педагогических наук, профессора Л. И. Редькиной; Школа изобразительного искусства и дизайна – доктора педагогических наук, профессора Г. Е. Гребенюка; Школа педагогического мастерства Н. В. Горбуновой, Школа педагогики дошкольного и начального обучения – доктора педагогических наук, профессора Н. А. Глузман, Школа профессиональной подготовки филологов Ф. М. Штейнбук, С. А. Кочерга. В рамках работы научных школ проводятся научные исследования, создаются учебники, научно-методические пособия. Ежегодно издаётся 20-25 монографий, 50-60 учебных пособий, из них – 7-8 с грифом МОН.

Аспирантура университета осуществляет подготовку научных кадров по 10 специальностям, докторантура по 3 специальностям. Ежегодно преподавателями университета защищается 2-3 докторские и 25-27 кандидатских диссертаций по разным направлениям.

РВУЗ КГУ на сегодняшний день имеет 45 договоров с иностранными учебными заведениями, с такими как: Армянский государственный педагогический университет им. Х. Абовяна (Армения, г. Ереван), Витебский государственный университет им. Машерова (Беларусь, г. Витебск), Барановичский государственный университет (Беларусь, г. Барановичи), Педагогический университет Гори (Грузия, г. Гори), Тбилисский государственный университет им. И. Джавахишвили (Грузия, г. Тбилиси), Балтийская международная академія (Латвия, г. Рига), Университет Яна Длугоша в Ченстохове (Польша, г. Ченстохове), Поморская Академия (Польша, г. Слупск), НОУ «Институт психологии и педагогики» (Россия, г. Москва) и др. Ежегодно университет принимает участие в реализации 3-4 международных проектах (Программы Темпус Тасис Европейской комиссии, фонда Гумбольда – Германия), получает гранты от посольства США, Нидерландов. РВУЗ КГУ является членом ассоциации вузов Причерноморских государств Европы, входит в состав общественной образовательно-научной организации «Ассоциация университетов Украины».

Активно сотрудничает университет с образовательными и научными учреждениями Украины. Результатом 47 договоров о сотрудничестве является стажировка преподавателей, совместные монографии, проведение совместных исследований и конференций. Тесное сотрудничество осуществляется с общеобразовательными школами: на базе университета работает отделение МАН, работают 2 совместные научные лаборатории по здоровьесберегающим технологиям и образовательной эйдотехнике.

Ежегодно на базе РВУЗ КГУ проходит свыше 30 Международных и Всеукраинских научно-практических конференций и семинаров по актуальным вопросам образования, методики преподавания, по подготовке конкурентоспособных специалистов, инновационным технологиям в образовании. Большую популярность получила ежегодная Всеукраинская школа аспирантов, проводимая РВУЗ КГУ совместно с НАПН Украины.

Университет имеет три специализированных издания по педагогике и психологии: журнал «Гуманитарные науки», сборник научных трудов «Проблемы современного образования», «Научный вестник КГУ: серия Педагогика, Психология, Филология».

Активно участвует университет в международных выставках: «Современные учебные заведения», «Инноватика в современном образовании» и др. За последние три года за участие в выставках университет награждён бронзовой медалью, тремя золотыми медалями и хрустальной стелой «Лидер научной и научно-технической деятельности».

В университете работает 54 студенческих научных кружка и 102 проблемных группы. Ежегодно студенты университета принимают участие во Всеукраинских, Региональных конкурсах и олимпиадах. За 2013 год во Всеукраинской олимпиаде студенты получили 8 призовых мест, во Всеукраинском конкурсе – 10. В конкурсе на соискание премий ВР АРК «За научные достижения в сфере приоритетных направлений развития Крыма» в 2012 году студенты РВУЗ КГУ получили 4 премии, в 2013 году – 2 гранта молодым учёным и 2 студенческие премии.

Для нотаток

Гордиенко-Митрофанова И. В. **ПСИХОЛОГИЧЕСКОЕ СОДЕРЖАНИЕ ЛЕКСИКОГРАФИЧЕСКИХ ЗНАЧЕНИЙ СЛОВА «ИГРИВОСТЬ» (ПОДГОТОВИТЕЛЬНЫЙ ЭТАП ПСИХОЛИНГВИСТИЧЕСКОГО ЭКСПЕРИМЕНТА)** **410**

Склярук А. В. **СІМ'Я В ЧАСІ СУСПІЛЬНИХ ПОТРЯСІНЬ** **421**

Педагогіка

УДК 794.9.087.68-053.6:374](045)

аспірантка кафедри теорії та методики музичного мистецтва Атамасенко Н. О.
Київського університету імені Бориса Грінченка

ВОКАЛЬНО-ХОРОВІ НАВИЧКИ ПІДЛІТКІВ У ПОЗАШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ: КАТЕГОРІАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ

Анотація. Стаття присвячена висвітленню основних понять вокально-хорових навичок підлітків у позашкільних навчальних закладах. Значну увагу приділено характеристиці вокально-хорових навичок з урахуванням вікових особливостей даної категорії учнів. Підкреслено важливість правильного формування вокально-хорових навичок підлітків у позашкільних навчальних закладах.

Ключові слова: навички, вокально-хорові навички, хоровий спів, підліток, позашкільні навчальні заклади.

Аннотация. Статья посвящена освещению основных понятий вокально-хоровых навыков подростков во внешкольных учебных заведениях. Значительное внимание уделено характеристике вокально-хоровых навыков с учетом возрастных особенностей данной категории учащихся. Подчеркнута важность правильного формирования вокально-хоровых навыков подростков во внешкольных учебных заведениях.

Ключевые слова: навыки, вокально-хоровые навыки, хоровое пение, подросток, внешкольные учебные заведения.

Annotation. The article is devoted to the basic concepts of vocal and choral skills of teenagers in after-school educational institutions. Special attention is paid to the characteristics of vocal and choral skills with age-appropriate categories of students. Emphasized the importance of proper formation of vocal and choral skills of teenagers in after-school educational institutions.

Key words: skills, vocal and choral skills, choir, teen, after-school education.

Вступ. Докорінні зміни, що відбуваються нині в українському суспільстві, у тому числі і в освіті, потребують оновлення форм і методів художньо-естетичного виховання підростаючого покоління. Відповідно до «Концепції національного виховання» належну увагу у вітчизняній системі музичного виховання та освіти приділено питанням розвитку естетичної культури і художніх здібностей дітей та юнацтва. Особливо важливим це питання постає у підлітковий період, коли формується структура цінностей і пріоритетів особистості, закладаються художні і духовні орієнтири, які в подальшому будуть керувати вчинками людини впродовж усього життя.

Окремі аспекти цієї проблеми вже знайшли наукове обґрунтування у філософських, психолого-педагогічних та мистецтвознавчих дослідженнях вітчизняних і зарубіжних учених. Вікові особливості формування особистості у підлітковий період висвітлено у психолого-педагогічних працях Л. Виготського, О. Леонтьєва, С. Рубінштейна, В. Бондаря, І. Беха, І. Блонського, С. Полгородника, В. Турченко та ін. Психологію музичних здібностей і музичної діяльності досліджено А. Готсдинером, Б. Тепловим, В. Петрушиним, Г. Ципіним та ін. Структуру діяльності та процес формування

спеціальних умінь і навичок науково обґрунтовано у психологічних працях Б. Ананьєва, М. Бернштейна, О. Леонтьєва, С. Максименка, В. Мясищева, П. М'ясоїда, В. Петрушина, К. Платонова, Б. Теплова та ін.

Науково-методичні основи музично-естетичного виховання дітей та юнацтва широко висвітлено у працях видатних музичних діячів минулого (О. Апраксіна, Б. Асаф'єв, Д. Кабалевський, В. Косенко, М. Леонтович, К. Стеценко, Б. Яворський, В. Шацька та ін.).

Проблеми формування особистості школяра засобами хорового співу розглядались у наукових працях Ю. Алієва, А. Болгарського, З. Кальніченко та ін.

Існуюча джерельна база з проблеми формування вокально-хорових навичок у виконавців різного віку вже досліджено вітчизняними науковцями та педагогами-практиками (Л. Гавриленко, Н. Добровольська, О. Єременко, Н. Маслов, Т. Овчиннікова, Д. Огороднов, Н. Орлова, К. Пігров, І. Пономарьков, В. Попов, О. Раввінов, В. Соколов, В. Тевліна, П. Чесноков та ін.).

Наукові основи процесу співу та функціонування голосового апарату розкрито у працях Д. Аспелунда, В. Багадурова, К. Вітвицького, Ф. Вітта, Б. Гнидя, П. Голубєва, Ю. Грищенка, Л. Дмитрієва, В. Ємельянова, Ф. Заседателєва, К. Злобіна, І. Левідова, Д. Люша, Є. Малиніної, М. Микиші, В. Морозова, І. Назаренка, І. Прянішнікова, Л. Работнова, Г. Стулової, Р. Юссона та ін.

Зміст навчання співу будується відповідно до основ хорознавства, які розробили видатні російські та вітчизняні диригенти-хоровики Е. Виноградова, М. Данілін, Г. Дмитрієвський, М. Колесса, Т. Копилова, М. Леонтович, К. Птиця, В. Соколов, П.Чесноков.

Незважаючи на те, що більшість цих теоретичних положень і методик упроваджено в практику, проблема формування вокально-хорових навичок підлітків засобами позашкільної музично-творчої діяльності є малодослідженою і потребує наукового обґрунтування.

Формулювання мети статті та завдань. Мета та завдання статті – дослідження особливостей формування вокально-хорових навичок підлітків у позашкільних навчальних закладах.

Виклад основного матеріалу статті. Сучасна педагогіка стверджує: прилучати підростаюче покоління до мистецтва, навчати його розуміти, любити і шанувати музику у всьому багатстві її форм і жанрів - можливо лише на міцному фундаменті народної, класичної та сучасної музики. Здійснювати це завдання найбільш поглиблено і досконало допомагають спеціалізовані позашкільні заклади початкової музичної освіти - музична школа або школа естетичного виховання. Вплив музики в цих школах проводиться систематично і послідовно під керівництвом професійних викладачів і це має важливе значення для музичного розвитку дітей.

Спів є основою музичної роботи з дітьми в і займає особливе місце за своїм значенням, як живий і творчий процес відтворення музично-художніх образів. Художньо-естетичне виховання як одна з основних форм духовного розвитку особистості є водночас необхідним аспектом інших елементів виховання, формування світогляду особистості. Специфіка такого виховання полягає в тому, що його кінцевою метою виступає гармонійно розвинена особистість. Воно спрямоване на активізацію творчих здібностей людини, на

Шацька О. П.	**СПЕЦИФІКА ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ВИЩИЙ ОСВІТІ ТАЇЛАНДУ**	**359**
Шварп Н. В.	**ПСИХОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВИКЛАДАЧІВ ВНЗ МЕДИЧНОГО ТА ФАРМАЦЕВТИЧНОГО ПРОФІЛЮ**	**366**
Штейміллер І. О.	**РЕАЛІЗАЦІЯ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ В УКРАЇНСЬКИХ ВИШАХ**	**373**
Щебликіна Т. А.	**МЕТА ТА ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ МОНІТОРИНГУ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У СУЧАСНОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ ВИШІ**	**378**
Ягеніч Л. В.	**ФОРМУВАННЯ НАУКОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ АСПІРАНТАМИ-ЛІКАРЯМИ**	**384**
Barskaya Olga	**TOPICALITY AND APPARATUS CRITICUS OF STUDYING THE PROBLEM OF FUTURE NAVAL OFFICERS SPIRITUAL AND MORAL EDUCATION IN NOVOROSSIYA AREA IN THE LATE 18TH – EARLY 20TH CENTURY**	**390**
Selezynyova Natalya	**EXPERIENCE OF ORGANIZING LANGUAGE TRAINING AND TESTING IN THE UKRAINIAN NAVY**	**395**
ПСИХОЛОГІЯ		
Гончаренко И. В. **Трофименко А. Л.**	**ЧЕЛОВЕЧЕСТВО В САМОПРОИЗВОЛЬНО ИЗМЕНЯЮЩЕМСЯ МИРЕ**	**402**

Рябокінь С. І.	**ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ У ПЕДАГОГІЧНОМУ КОЛЕДЖІ – ПРОЦЕС ЦІЛІСНИЙ ТА БЕЗПЕРЕРВНИЙ**	**287**
Саєнко В. Г.	**ДИНАМІКА ПРОЯВУ РІЗНИХ СТОРІН ПІДГОТОВЛЕНОСТІ ЄДИНОБОРЦІВ ВПРОДОВЖ БАГАТОРІЧНОГО СПОРТИВНОГО ВДОСКОНАЛЮВАННЯ**	**293**
Семчук С. І.	**ДИТИНСТВО В СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ**	**299**
Тулегенова А. Г.	**МОЛОДЕЖНЫЕ СУБКУЛЬТУРЫ В СРЕДЕ КРЫМСКИХ СТАРШЕКЛАССНИКОВ**	**307**
Удовицька-Скляренко Л. А.	**ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ УЧНІВСЬКИХ ВОКАЛЬНО-ХОРОВИХ КОЛЕКТИВІВ**	**318**
Ульянова В. С.	**КОНЦЕПТУАЛЬНЕ ОБГРУНТУВАННЯ СИСТЕМИ АДАПТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ У ПЕДАГОГІЧНОМУ ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ**	**323**
Фазан В. В.	**СТАНОВЛЕННЯ ПРОСВІТНИЦЬКО-ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЙБІЛЬШИХ МОНАСТИРІВ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ ДО XVI СТ.**	**330**
Харківська А. А.	**МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ТЕХНІЧНИХ ДИСЦИПЛІН В ПРОФЕСІЙНИХ ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ**	**337**
Чаговець А. І.	**ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ ДНЗ У КОНТЕКСТІ ЛЮДИНОЦЕНТРИСТСЬКОГО ПІДХОДУ**	**343**
Чжоу Нань	**ЭКОЛОГО-ВАЛЕОЛОГИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА ЛИЧНОСТИ КАК ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ КАТЕГОРИЯ**	**349**
Чопик Ю. С.	**УКРАЇНСЬКЕ МОНТЕССОРІЗНАВСТВО: СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**	**354**

підвищення її загальної культури. Тому сьогодні художньо-естетичне виховання набуває особливого значення. На загальнотеоретичному рівні художньо-естетичне виховання розглядається як цілеспрямована діяльність, завдяки якій формуються та задовольняються естетичні, головним чином, художні інтереси та потреби підлітків.

На сучасному етапі розвитку музичного мистецтва проблемою формування вокально – хорової культури та вокально-хорових навичок у контексті виявлення різних напрямів дослідження хорової культури (регіональному, віковому, історичному) займалися та займаються професори, доценти, викладачі: А.Т.Авдієвський, А.Г. Болгарський, О.В. Васильєва, І.Д. Герасимова, І.О.Зеленецька, С.С. Горбенко, А.П. Лащенко, П.М.Ніколаєнко, Л. Байда, Н.С. Можайкіна, А. Козирь, В.А. Самаріна, Т.А. Смирнова, Н.К. Рудічева, Ю.М. Іванова, та інші.

Звернення до праць провідних психологів, педагогів (Л. Виготський, М. Бернштейн, П. Гальперін, С. Монаєв, С. Рубінштейн, Б. Теплов) дало підстави визначити поняття «*навички*» як наукового феномена, що сходить до психологічної теорії діяльності, є складовою цілісної педагогічної системи та розглядаються разом із уміннями, є структурними компонентами динамічної функціональної структури діяльності (Б. Ананьєв, В. Мясищев, К. Платонов); змісту освіти (І. Лернер).

Навичка – психічне новоутворення, що забезпечує автоматизм виконання певних дій. Розрізняють навички рухові, мисленнєві, мовленнєві, інтелектуальні, сенсорні, перцептивні, тощо. У музичній діяльності важливу роль відіграють вокальні, диригентські, хорові, ігрові та інші. Навички, що формуються шляхом цілеспрямованого систематичного вправляння. [8, ст. 171]

Навички – дії, складові частини яких у процесі формування стають автоматичними. Формування умінь проходить кілька стадій. Спочатку — ознайомлення з умінням, усвідомлення його смислу. Потім початкове оволодіння ним. Нарешті, самостійне й дедалі точніше виконання практичних завдань. У педагогіці вивчення кожного навчального предмета, виконання вправ і самостійних робіт виробляє в учнів уміння застосовувати знання.

Вокально-хорові навички – це комплекс автоматизованих дій різних часин голосо-дихального апарату, які відбуваються під час співу і підкоряються волі співака, його виконавським бажанням, узгодженого співу в колективі. Під навичками ми маємо на увазі доведені до автоматизму багаторазові повторення певних дій без усвідомленого контролю. Вокальними навичками є *співоча постава, дихання, звукоутворення і звуковедення, дикція й чистота інтонування*. Навички *строю й ансамблю*, а також навички співу за диригентськими жестами вчителя вважаються хоровими навичками. [3, 4, 6, 7]

Вокально-хорові навички можна формувати впродовж всього життя, важливим є – якість і правильність їх формування на уроках та заняттях під час роботи над вокально-хоровими творами, а це залежить, передусім, від знань, умінь та професійності вчителя.

Вокальне виховання підлітків має низку особливостей порівняно з навчанням співу молодших школярів. Особливості ці визначаються тим, що дитячий організм остаточно не сформований і знаходиться у стадії постійного анатомо-фізіологічного та психологічного розвитку. Тому ті засоби та прийоми, яки ефективно застосовувалися у предмутаційному процесі, можуть не дати подібного ефекту з дітьми середнього шкільного віку. Не випадково

досвідчені вокалісти-практики, які працюють над співацьким розвитком дітей, намагаються перш за все уникнути перевантажень голосового апарату та дитячої психіки.

В словнику Володимира Даля підлітками називали "дітей на підрості", що відповідало віку 14-15 років. В сучасності підлітками вважають дітей від 10 до 18 років. При цьому в нормативних документах найчастіше використовується термін "діти підліткового віку". Основою цього служить конвенція ООН про права дитини, яка рахує дітьми усіх осіб від народження до 18 років.

Підлітковий вік — це один з найважливіших етапів життя людини. В ньому багато джерел і починань всього подальшого становлення особистості. Вік цей нестабільний, ранимий, важкий і виявляється, що він більше, ніж інші періоди життя, залежить від реальностей довкілля.

Загальна характеристика підліткового віку варіює в різних теоріях залежно від їх основної ідеї. Так, в психоаналізі домінують ідеї статевого дозрівання і пошуку ідентичності, в когнітивних теоріях — зростання розумових здібностей, в діяльнісному підході — змін провідної діяльності. Однак, всі ці і багато інших підходів об'єднує те, що в них існують загальні показники, які характеризують даний вік. Вони визначаються численними соматичними, психічними і соціальними змінами. [2, ст. 162]

Мутація (від лат. mutatio - змінювання, зміна, злам) - 1. В середньовічній практиці сольмізації перехід від одного гексахорда до іншого. 2. Зміна голосу від дитячого до дорослого, яка відбувається під час статевого дозрівання, в пубертатний період розвитку людини. Переважно гострий характер перебіг мутації має у хлопчиків, коли розміри гортані і голосових складок збільшуються майже вдвічі, тому охороні і гігієні голосового апарату слід приділяти особливу увагу. Останнім часом мутація внаслідок процесу акселерації (за даними Ю.Юцевича) відбувається на 1,5 - 2 роки раніше, починаючись з 10 - 11 років. Дослідженнями Л.Дмитрієва, С.Гладкої, О.Малініної, Н.Орлової, Т.Овчинникової, Г.Стулової, В.Триноса, Ю. Юцевича та ін. доведено, що дозовані вокальні заняття під час мутації, зокрема, спрямовані на використання резервних можливостей трахейної мембрани, сприяють успішному перебігу мутаційного процесу, що включає три етапи - перед мутаційний, мутаційний і постмутаційний. Мутація у дівчат має еволюційний характер і, як правило, не викликає загострень. [8, ст. 169].

У формуванні вокально-хорових навичок підлітків важливе місце займають музичний слух та голос. Дослідженнями вокального слуху та голосу приділяли увагу в своїх роботах так провідні фахівці, як: В.П. Морозов (Вокальний слух та голос), І.П. Гейнріхс (Музичний слух та його розвиток), Н.Ф. Кадиков (Дивовижне про слух та голос), Є.М. Малініна (Вокальне виховання дітей), О.Г. Менабені (Вокальні вправи в роботі з дітьми), В.М. Шацька (Дитячий голос: експериментальні дослідження), Л.Б. Дмитрієв (Основи вокальної методики).

Велику роль у формуванні музичної культури учнів відіграють позашкільні навчальні заклади (центри дитячої та юнацької творчості, школи естетичного виховання – школи мистецтв, дитячі музичні, художні, хореографічні, театральні, хорові школи) як складова системи *позашкільної освіти* забезпечують потреби особистості у творчій самореалізації, інтелектуальний, духовний і фізичний розвиток, підготовку до активної професійної та громадської діяльності, створюють умови для організації

Науменко Н. В.	**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОГО ЗДОРОВ'Я МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ**	**233**
Овсієнко Ю. І.	**ДИФЕРЕНЦІЙОВАНЕ НАВЧАННЯ МАТЕМАТИКИ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ АГРАРНОГО ПРОФІЛЮ**	**239**
Олійник Л. В.	**МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ МЕТОДИЧНОЇ СИСТЕМИ НАВЧАННЯ ВІЙСЬКОВО-СПЕЦІАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН МАГІСТРІВ ВІЙСЬКОВО-СОЦІАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ**	**246**
Печериця Н. М.	**ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ І ФОРМИ ПРОЯВУ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ**	**253**
Прийма С. М.	**ІНФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ЯК МЕХАНІЗМ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ДИНАМІКИ ВІДКРИТОЇ ОСВІТИ**	**258**
Пулина А. А.	**МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ФЕНОМЕНА ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ УЧИТЕЛЯ**	**267**
Рашидов С. Ф.	**ЗМІ ЯК ІНСТИТУТ ВИХОВАННЯ І ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОЇ СВІДОМОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ**	**274**
Редькина Л. И.	**ПРОБЛЕМА ЭТНИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ ШКОЛЬНИКОВ НА ОСНОВЕ ТРАДИЦИОННОЙ КУЛЬТУРЫ В КРЫМУ**	**279**
Руденко Ю. О.	**МЕТОД ПРОЕКТІВ ЯК ЕФЕКТИВНЕ ДЖЕРЕЛО ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ТОВАРОЗНАВЦІВ-КОМЕРСАНТІВ**	**282**

Леоненко А. В.	**ДИДАКТИЧНЕ ТА НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ**	**174**
Лисецкая И. А.	**ФОРМИРОВАНИЕ РЕЧЕВОЙ КУЛЬТУРЫ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ФИЛОЛОГИЧЕСКИХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ: АКТУАЛЬНОСТЬ ТЕМЫ ИССЛЕДОВАНИЯ**	**182**
Лісковацька Х. М.	**ВНЕСОК Є. І. ЖЕЛЕХІВСЬКОГО У РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОГО ПРАВОПИСУ**	**187**
Макаричева Г. О.	**ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я СТУДЕНТІВ: КРИТЕРІЇ ТА ПІДХОДИ ДО ЙОГО ОЦІНКИ**	**192**
Малихіна Я. А.	**СИСТЕМА МОНІТОРИНГУ ЯК СКЛАДОВА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ВЗАЄМОДІЄЮ ВНЗ ІЗ ЗОВНІШНІМ СЕРЕДОВИЩЕМ**	**199**
Маруфенко О. В.	**СТАНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У ПРОЦЕСІ ВОКАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ**	**205**
Марчук О. О.	**ОСНОВНІ ПЕДАГОГІЧНІ ДЕФІНІЦІЇ: ІСТОРИКО-КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ**	**213**
Мельник Н. І.	**ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ПЕДАГОГІВ ДО РОБОТИ В РІЗНОВІКОВИХ ГРУПАХ У КОНТЕКСТІ КОМПЕТЕНТНІСНІСТНОЇ ПАРАДИГМИ ОСВІТИ**	**219**
Мордасова Н. С.	**ЕТАПНІСТЬ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ У СУЧАСНОМУ П'ЯТИБОРСТВІ**	**226**

змістовного дозвілля відповідно до здібностей, обдарувань та стану здоров'я вихованців і слухачів.

Завдання музичного навчання і виховання у спеціалізованих мистецьких закладах полягає не лише у формуванні інтересу й любові до музики, розвитку естетичного смаку та вміння критично оцінювати художні явища, а й у вихованні майбутнього музиканта-професіонала з належним рівнем розвитку вокально-хорових, музично-інструментальних, музично-теоретичних навичок. Цей процес має здійснюватися за спеціально розробленою методикою з урахуванням сучасних вимог, якої, нажаль зараз бракує для викладачів музичного мистецтва та керівників ансамблевих та хорових колективів.

Таким чином, недостатня розробленість проблеми формування вокально-хорових навичок підлітків у позашкільних навчальних закладах, її теоретична і практична значущість, а також наявність науково-методичних передумов для її вирішення, зумовлюють подальше дослідження даної проблеми.

Висновки. Отже, у перспективі подальших розробок у цьому напрямку, буде науково обґрунтована змістова конкретика поняття «формування вокально-хорових навичок» і його структурних компонентів відносно вікової категорії підлітків; доведено ефективність залучення до процесу формування вокально-хорових навичок підлітків у позашкільних навчальних закладах зразків українського дитячого хорового мистецтва (духовна, народна, сучасна музика), впроваджено поетапну методику формування вокально-хорових навичок підлітків у позашкільних навчальних закладах.

Через гармонійно-музичний розвиток підлітків засобами вокально-хорового мистецтва в позашкільних навчальних закладах можна вплинути на особистісну систему духовних цінностей, що поступово підвищить рівень освіченості та духовного збагачення суспільства.

Література:

1. Базиликут Б. Орфоепія в співі: Навчальний посібник – Львів, Видавничий центр ЛНУ імені І.Франка, 2001. – 126 с.

2. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посіб. / О.В. Скрипченко,Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчукта ін.— К.: Просвіта, 2001.— 416 с.

3. Коломоєць О. М. Хорознавство: Навч. посібник. – К.: Либідь, 2001. – 168 с.

4. Пігров К. Керування хором. – К.: 1962.

5. Психологические условия развития творческого потенциала у детей школьного возраста. Е.Л.Яковлева//Вопросы психологии. – 1994. №5С.37-42.

6. Струве Г. Школьный хор: Кн. для учителя. – М.: Просвещение, 1981. – 191 с.

7. Стулова Г. П. Хоровой класс: (Теория и практика вокальной работы в дет. хоре).

8. Юцевич Ю. Є. Музика: словник-довідник / Юрій Євгенович Юцевич. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2003. – 352 с.: нот.

References:

1. Bazilikut B. Orfoepiya in spivi: Navchalna posibnik - Lviv, Luhansk Vidavnichy center imeni I.Franka 2001. - 126.

2. Vikova that pedagogichna psihologiya: Navch. posib. / O. Skripchenko, LV Dolinska, ZV Ogorodniychukta in. - K.: Prosvita 2001. - 416.

3. Kolomoєts OM Horoznavstvo: Navch. posibnik. - K.: Lybid 2001. - 168.

4. Pigrov K. Keruvannya chorus. - K.: 1962.

5. Psychological conditions of development of creativity in school children. E.L.Yakovleva / / Questions of psychology. - 1994. № 5S.37-42.

6. G. Struve School choir: Bk. for teachers. - M.: Education, 1981. - 191 p.

7. Stulova GP Choir class: (Theory and practice of vocal performance in children. Choir).

8. Yutsevich Yu Є. RM: vocabulary-dovidnik / Yuriy Євgenovich Yutsevich. - Ternopil: Navchalna book - Bogdan, 2003. - 352. : Music.

Педагогіка

УДК 378.14:81'25:629.73(045)

Барановська Л. В.,
Білоус Н. П
Національний авіаційний університет, м. Київ

НАУКОВО-МЕТОДИЧНА ДОЦІЛЬНІСТЬ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ АВІАЦІЙНОЇ ГАЛУЗІ

Анотація. У даній статті обгруновано доцільність формування на засадах компетентнісного підходу фахівця із спеціального перекладу. Його професійно-комунікативна компетентність сприятиме ефективному виконанню функцій перекладача авіаційної галузі.

Ключові слова: компетентність, компетентнісний підхід, перекладач, професійно важливі якості, авіаційна галузь.

Аннотация. В данной статье обоснована целесообразность формирования с использованием компетентностного подхода специалиста по специальному переводу. Его профессионально-коммуникативная компетентность будет способствовать эффективному выполнению функций переводчика авиационной отрасли.

Ключевые слова: компетентность, компетентностный подход, переводчик, профессионально важные качества, авиационная отрасль.

Annotation. The present article considers the appropriatness of forming the special translation expert on the basis of competence approach. The professional and communicative competence will contribute to the effective performance of the aviation industry translators' professional activity.

Key words: competence, competence approach, translator, professionally important qualities, aviation industry.

У сучасних умовах конкурентоздатність спеціаліста авіаційної сфери на ринку праці залежить від його готовності оволодівати новими технологіями, легко адаптуватися до змінних умов праці, професійно орієнтуватися в інформаційних потоках і користуватися іноземною мовою у фаховому спілкуванні. З огляду на зазначене професійна діяльність фахівця з перекладу є надзвичайно важливою, що зумовлює потребу його підготовки на засадах компетентнісного підходу з активним використанням такого засобу професійного навчання як іноземна мова, яка в сучасних умовах є не лише засобом полікультурної взаємодії, а й виконує функцію обов'язкового інструмента професійнної діяльності.

Ісаєва С. Д. **МОДЕЛЬ ГОРДОНА ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ВСІХ НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМ АСОЦІАЦІЇ "ГОРДОН ТРЕЙНІНГ ІНТЕРНЕШЕНЕЛ"** **109**

Коробченко А. А. **З ІСТОРІЇ ПІДГОТОВКИ КЕРІВНИКІВ ПРИРОДНИЧО-ІСТОРИЧНИХ ЕКСКУРСІЙ (ПОЧАТОК XX СТ.)** **116**

Корогод Т. О. **ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ** **123**

Коростелін М. О. **ІГРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ КОНФЛІКТОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ТОВАРОЗНАВСТВА ТА КОМЕРЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ** **133**

Корчова О. М. **ВПРАВИ І ЗАВДАННЯ З ФОРМУВАННЯ РИТОРИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ СОЦІОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У СУЧАСНИХ ПОСІБНИКАХ ІЗ РИТОРИКИ** **139**

Кошель А. П. **ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ'Я МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДНЗ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ** **148**

Кошель В. М. **ВИЗНАЧЕННЯ КРИТЕРІЇВ ТА ПОКАЗНИКІВ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО НАВЧАННЯ РУХОВИХ ДІЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ** **155**

Кравченко Г. Ю. **СУЧАСНІ МЕТОДИ ТА ФОРМИ АДАПТИВНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ КАФЕДРИ ІНСТИТУТУ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ** **162**

Лебединець Т. М. **РОЛЬ САМОСТІЙНОСТІ У НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТА МЕДИЧНОГО КОЛЕДЖУ** **170**

Гирка І. В.	**ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНФОРМАТИКИ ДО ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ЕЛЕКТРОННИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ**	**51**
Головкова М. М.	**ПРОФЕСІЙНА АДАПТАЦІЯ МОЛОДИХ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ**	**57**
Гурська О. В. **Мироненко Л. Л.**	**ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЯК СИСТЕМНА ФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**	**64**
Девлетов Р. Р. **Игенбаева Р. Т.**	**ПОДГОТОВКА БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ К РЕАЛИЗАЦИИ НРАВСТВЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ НА УРОКАХ ХУДОЖЕСТВЕННО-ЭСТЕТИЧЕСКОГО ЦИКЛА**	**72**
Джафарова О. С.	**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ САНАТОРНИХ ШКІЛ-ІНТЕРНАТІВ**	**77**
Єгоров Г. С.	**СОЦІАЛЬНИЙ КОНТЕКСТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ У ФРАНЦІЇ**	**85**
Ефимова В. М. **Скоромная Н. Н.** **Яцкова Л. П.**	**МОНИТОРИНГ И ОЦЕНКА ПОКАЗАТЕЛЕЙ ЗДОРОВЬЯ СТУДЕНТОВ: ОПЫТ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО АНАЛИЗА**	**92**
Железняк О. В.	**ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА З РЕАЛІЗАЦІЇ ГЕНДЕРНОГО ПІДХОДУ В ШКОЛІ В КОНТЕКСТІ ДОСЛІДЖЕНЬ НІМЕЦЬКИХ НАУКОВЦІВ**	**98**
Іванчикова С. М.	**ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ'Я СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ**	**104**

Значна кількість наукових праць присвячена різним аспектам дослідження проблеми формування компетентного фахівця з широким діапазоном використання іноземної мови. Питання формування професійної компетентності вивчали М. Бирка, Н. Кузьміна, Н. Лобанова, А. Маркова та ін; комунікативну компетентність досліджували С. Зенкевич, В. Кручек, Р. Міловідова, Ю. Пассов, Л. Романишина, Л. Савенкова, В. Семиченко та ін.; іншомовна професійно-комунікативна компетенція була результатом досліджень вітчизняних учених В. Борщовецької, О. Биконі, Н. Глушаниці, К. Долгош, О. Загородньої, Л. Морської, Н. Логутіної, Н. Пруднікової, О. Рембач, О. Тарнопольської та таких зарубіжних дослідників, як М. Браммер, Д. Каммінз, Т. Хатчінсон, М. Хьюїнгз. Проблеми формування національної технічної інтелігенції, зокрема й мовної особистості майбутнього інженера, розглядаються в наукових працях Л. Барановської, Т. Бутенко, Є. Воробйової, Н. Глушаниці, О. Ковтун, А. Кочубей, В. Олексенко, О. Романовського, Л. Товажнянського.

Питання викладання англійської мови майбутнім фахівцям авіаційної галузі досліджували такі вчені, як О. Акмалдінова, О. Письменна, Є. Оборін. Ряд наукових праць присвячено підготовці до ведення радіообміну англійською мовою на міжнародних повітряних трасах (В. Півень, Є. Кміта, Г. Пащенко). І. Колодій вивчала питання формування професійної компетентності у майбутніх перекладачів авіаційної галузі, Т. Семигінівська досліджувала проблему формування професійної етики у майбутніх фахівців з перекладу, які працюватимуть у галузі цивільної авіації. Однак невирішеною залишається проблема формування професійно-комунікативної компетентності (ПКК) майбутніх перекладачів авіаційної галузі, що зумовлює потребу її грунтовного теоретичного та прикладного дослідження.

Метою даної статті є обгрунтування доцільності формування перекладача авіаційної галузі на засадах компетентнісного підходу.

З огляду на актуальність дослідження проблеми формування професійно-комунікативної компетентності у вищому навчальному закладі здійснимо дефінітивний аналіз ключових понять.

Експерти країн Євросоюзу визначають поняття «компетентність» як «здатність використовувати знання й уміння», що забезпечує активне застосування навчальних досягнень у нових ситуаціях. У публікаціях ЮНЕСКО вказане поняття трактується як «поєднання знань, умінь, цінностей і ставлень, застосовуваних повсякденно»; «здатність застосовувати знання та вміння ефективно і творчо в міжособисних відносинах — ситуаціях, що передбачають взаємодію з іншими людьми в соціальному контексті так само, як і в професійних ситуаціях» [5, с. 100].

Міжнародний департамент стандартів для навчання, досягнення та освіти (*International Board of Standards for Training, Performance and Instruction*) компетентність визначає як спроможність кваліфіковано проводити діяльнісгь, виконувати завдання або роботу. При цьому дефініція даного поняття являє собою «набір знань, навичок і ставлень, що дають змогу особистості ефективно діяти або виконувати певні функції, спрямовані на досягнення певних стандартів у професійній галузі зі або певній діяльності». Для того щоб полегшити процес оцінювання компетентностей, Департамент пропонує такі індикатори, як набуті знання, вміння, навички та навчальні досягнення.

Сьогодні фахівці США визначають три основних компоненти в компетентнісній освіті: це формування знань, умінь і цінностей особистості.

Зарубіжні науковці Е.Зеєр і Д. Заводчиков [2, с. 40] визначають компетентність як сукупність знань, умінь і навичок, які необхідні для виконання конкретної роботи і забезпечують реалізацію певних професійних функцій. У вітчизняній літературі з проблеми, зокрема у виданні бібліотеки з освітньої політики «Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи» [1, с. 95] зазначається, що під компетентністю людини педагоги розуміють «спеціально структуровані (організовані) набори знань, умінь, навичок і ставлень, що їх набувають у процесі навчання. Вони дозволяють людині визначати, тобто ідентифікувати і розв'язувати, незалежно від контексту (від ситуації) проблеми, характерні для певної сфери діяльності.

Комунікативна компетенція є важливою складовою професійної компетентності. Про це свідчать основні положення прийнятого на основі *Dublin Descriptors* документа *A Framework for Qualifications of the EHEA*. У ньому в загальному вигляді визначено вимоги до кваліфікації спеціалістів з вищою освітою та до академічних ступенів першого і другого циклів, серед них наявні й вимоги до комунікації: у випускників, які мають перший академічний ступінь, має бути сформована здатність до інформаційних, ідеологічних і проблемних комунікацій у професійному середовищі та в аудиторії неспеціалістів; в осіб, які мають другий ступінь – здатність до інформаційних, ідеологічних і проблемних комунікацій у професійному середовищі та в аудиторії неспеціалістів з ясним і глибоким обгрунтуванням своєї позиції [10].

Водночас комунікативна компетенція є актуальною для фахового навчання майбутніх фахівців технічної галузі та їхньої майбутньої професійної діяльності. Російською асоціацією інженерної освіти передбачається, що випускники, які успішно освоїли освітні програми в галузі техніки і технологій відповідного рівня, повинні реалізовувати свою кваліфікацію у професійному середовищі і в суспільстві в цілому, зокрема й іноземною мовою; розробляти документацію, презентувати і захищати результати комплексної інженерної діяльності (ОКР «Бакалавр); здійснювати комунікацію у професійному середовищі і суспільстві в цілому, активно володіти іноземною мовою, розробляти документацію, презентувати і захищати результат авіаційної інженерної діяльності, в тому числі іноземною мовою (ОКР « спеціаліст», «магістр»).

Основним засобом формування професійно-комунікативної компетентності перекладачів авіаційної галузі є професійно-мовленнєва підготовка. Вона має бути орієнтована насамперед на ґрунтовне оволодіння студентами основними видами мовленнєвої діяльності, на опанування літературної мови і підмови авіаційної галузі, на вироблення комунікативних умінь та навичок. З огляду на зазначене потенційна структура цього феномена може бути представлена такими компонентами: професійним та комунікативним. Професійний, у свою чергу, може розглядатися в таких аспектах: перекладацький та власне авіаційний. Комунікативний аспект можна репрезентувати за допомогою мовної, мовленнєвої та соціокультурної складових. Усі складові компетентності доцільно розглядати як компетенції, ядром яких є сформовані відповідні уміння. Успішність формування

ЗМІСТ

ПЕДАГОГІКА

Атамасенко Н. О.	**ВОКАЛЬНО-ХОРОВІ НАВИЧКИ ПІДЛІТКІВ У ПОЗАШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ: КАТЕГОРІАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ**	**5**
Барановська Л. В. Білоус Н. П	**НАУКОВО-МЕТОДИЧНА ДОЦІЛЬНІСТЬ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ АВІАЦІЙНОЇ ГАЛУЗІ**	**10**
Барна Х. В.	**РОБОТА З БАТЬКАМИ ЯК УМОВА ВИХОВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО КНИГИ У ДОШКІЛЬНИКІВ**	**16**
Безкоровайна О. В. Павлюк Г. С.	**ФОРМУВАННЯ ГУМАНІСТИЧНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО ВИХОВАННЯ**	**23**
Бугеря Т. М.	**ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОСНОВ ЗДОРОВ'Я ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА**	**28**
Бухнієва О. А.	**ВПЛИВ СУЧАСНИХ ЕКРАННИХ МИСТЕЦТВ НА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ ТА ЕСТЕТИЧНИЙ РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ**	**33**
Гавриш І.	**ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ КУЛЬТУРИ ВЗАЄМИН УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ У ДОБРОДІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ**	**39**
Георгіаді О. А.	**МОДЕЛЬ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ МЕДІА-ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ**	**44**

характеристиками як терпимість до розмаїття, уміння у відмінностях побачити потенціал розвитку, що саме і дає можливість оновлення.

Що стосується проблемної сім'ї, то її соціально-психологічний потенціал – це система ресурсів сім'ї, яка повинна визначать передумови її розвитку та більшою чи меншою мірою забезпечувати успішність цього процесу, але за рахунок порушення функціонування сім'ї, не забезпечує повною мірою вирішення завдань розвитку на тій чи іншій стадії життєвого циклу сім'ї та особистісного зростання кожного зі своїх членів.

Висновки. В сім'ї з порушенням функціонування деякі або всі складові соціально-психологічного потенціалу мають слабкі, дисфункціональні можливості забезпечення розвитку сім'ї і соціалізації дітей. Важливою умовою оновлення соціально-психологічного потенціалу сім'ї з порушенням функціонування (проблемної сім'ї), складові якого мають слабкі, дисфункціональні можливості забезпечення розвитку даної сім'ї, (окрім вищезазначених механізмів та активності членів самої сім'ї) є зовнішні ресурси, у т.ч. економічна і соціальна підтримка даної сім'ї державою. Одним із зовнішніх ресурсів є діяльність інститутів соціально-психологічної підтримки. Соціальна-психологічна робота сприяє виконанню і відновленню сім'єю своїх функцій; поновленню складових соціально-психологічного потенціалу сім'ї які визначають передумови і можуть більшою чи меншою мірою забезпечити успішність її розвитку.

Література:

1. Горностай П.П. «Парадоксальний сімейний баланс» як умова рівноваги в проблемних родинах // Психологічні перспективи. - 2010, Спецвипуск. - С. 34-41.

2. Здравомыслова О.М. Арутюнян М.Ю. Российская семья на европейском фоне. М.: Эдиториал УРСС. 1998. - С. 22-23

3. Минухин С. Множество моих голосов // Эволюция психотерапии: Том 1. "Семейный портрет в интерьере": семейная терапия / Пер. с англ. Т.К.Кругловой. — М.: Независимая фирма "Класс", 1998. — 304 с.

4. Рацимор А.Е. Социально-психологическая поддержка семьи: профилактика неблагополучия. Монография. – М., 2006, -151 с.

5. Эйдемиллер, Э. Г. Психология и психотерапия семьи / Э. Г. Эйдемиллер, В Юстицкис. - СПб: Питер, 2002. - 656 с.

References:

1. Hornostay P.P. «Paradoksal'nyy simeynyy balans» yak umova rivnovahy v problemnykh rodynakh // Psykholohichni perspektyvy. - 2010, Spetsvypusk. - S. 34-41.

2. Zdravomыslova O.M. Arutyunyan M.Yu. Rossyyskaya sem'ya na evropeyskom fone. M.: Эdytoryal URSS. 1998. - S. 22-23

3. Mynukhyn S. Mnozhestvo moykh holosov // Эvolyutsyya psykhoterapyy: Tom 1. "Semeynыy portret v ynter'ere": semeynaya terapyya / Per. s anhl. T.K.Kruhlovoy. — M.: Nezavysymaya fyrma "Klass", 1998. — 304 s.

4. Ratsymor A.E. Sotsyal'no-psykholohycheskaya podderzhka sem'y: profylaktyka neblahopoluchyya. Monohrafyya. – M., 2006, -151 s.

5. Эydemyller, Э. H. Psykholohyya y psykhoterapyya sem'y / Э. H. Эydemyller, V Yustytskys. - SPb: Pyter, 2002. - 656 s.

компетентності залежить від рівня мотивації та сформованості морально-вольових якостей об'єктів навчання.

Використання компетентнісного підходу базується на посиленні діяльнісної сутності навчання, на приділенні уваги особистості майбутнього перекладача та формуванню в нього професійно важливих якостей і досвіду ефективного використання набутих знань. Необхідність включення компетентнісного підходу в систему професійної підготовки фахівців з перекладу зумовлюється тим, що відповідно до інтеграційних вимог, вища освіта розглядається як інструмент для досягнення більш широких завдань посилення європейської конкурентоспроможності і європейського впливу. Він спрямований на зміцнення загальноєвропейських «інтелектуальних, культурних, суспільно-наукових і технологічних рамок» [Див.: 1; 5 та ін.]. Водночас такий підхід є одним із шляхів оновлення змісту освіти й узгодження його із сучасними потребами, він сприяє створенню умов для орієнтації навчальних програм та набуття ключових компетентностей та на створення ефективних механізмів їх запровадження» [7, с.13].

Компетентнісний підхід тісно пов'язаний із сучасною парадигмою міждисциплінарних наук і освіти. Сам принцип компетенції зародився в межах однієї з конкретних наук і був згодом екстрапольований як науковий метод, що застосовується до різноманітних сфер знань. Його виникнення пов'язують із дослідженнями американського лінгвіста Н. Хомського. Вчений сформулював поняття компетенції стосовно теорії мови, зокрема трансформаційної граматики. Н.Хомський наполягав на необхідності чітко розмежовувати «компетенцію» (знання своєї мови мовцем-слухачем) і використання (реальне застосування мови в конкретних ситуаціях). Лише в ідеалізованому випадку… використання є безпосереднім відображенням компетенції» [9, с. 9]. І.О. Зимня звертає увагу на те, що саме «використання» є актуальним виявленням компетенції як « прихованого» [3, с. 36].

А.М. Богуш вважає, що « компетенція » використовується в наш час там, де йдеться про навчання й виховання, а «компетентність» - це комплексна характеристика особистості, яка вбирає в себе результати попереднього психічного розвитку [8, с. 56]. Отже, кожній людині необхідна насамперед мовна компетентність, що узагальнюється за головною метою стандарту мовної освіти – комунікативною компетенцією.

Становлення компетентнісного підходу було досліджене І.О.Зимньою. Нею виокремлено такі етапи розвитку компетентнісного підходу в освіті. Перший етап – 1960-1970 рр. – характеризується введенням до наукового апарату категорії «компетенція», створенням передумов розрізнення понять компетенція/компетентність. Другий етап – 1970-1990 рр. – характеризується застосуванням поняття компетенція/компетентність у теорії і практиці навчання мови, професіоналізму в управлінні, менеджменті, в навчанні спілкування. Третій етап розпочинається з 1990 рр. і характеризується тим, що в документах, матеріалах ЮНЕСКО окреслюється коло компетенцій, які вже повинні розглядатися всіма як бажаний результат освіти.

На думку дослідників, застосування компетенцій як головних цільових настанов при підготовці фахівців із вищою освітою означає істотний зсув у бік особистісно зорієнтованого навчання.

Компетентнісний підхід до здійснення професійної освіти сприяє поглибленню в майбутнього фахівця таких особистісних рис, які у фахово

активному середовищі набувають значення професійно важливих. До переліку особистісних якостей перекладача авіаційної галузі доречно внести організованість, точність, гнучкість, доброзичливість, динамізм.

Аналізуючи соціально-психологічні аспекти сучасної професійної діяльності спеціаліста, науковці підкреслюють важливість такого системоутворювального компонента професійних якостей особистості як *моральність* (morality). Вона виявляється у послідовному втіленні в діяльності загальнолюдських норм та принципів (совість, порядність, чесність) та інші; у глибокому усвідомленні своєї моральної відповідальності.

До моральних якостей перекладача авіаційної галузі відносять: *моральну волю* (вміння досягати мети, завойовувати повагу людей; самоконтроль); *професійну гідність* (ділову вимогливість, самовіддачу у роботі); *колективізм* (організованість, товариськість); *мужність* (сміливість, вміння переборювати особисті неприємності і службові невдачі); *принциповість* (повагу до думок інших, вміння відстоювати свою позицію та ін.).

На основі принципів професійної етики Т.Г. Семигінівською виділено професійно важливі якості, якими має володіти перекладач авіаційної галузі:

- обов'язковість, серйозність та відповідальність (точність і повнота перекладу);
- дискретність, тактовність (конфіденційність);
- стриманість, скромність (нейтральність позиції);
- вихованість, ввічливість, коректність (дотримання етикетних норм);
- делікатність, толерантність (об'єктивність);
- саморозвиток (самоосвіта) [6, с. 190].

Перекладач авіаційної галузі є відповідальним за якість продуктів своєї професійної діяльності. Це особливо актуально з огляду на значення людського фактора у сфері цивільної авіації. А тому ПВЯ, в основі яких висока моральність та духовність набувають особливого значення при формуванні його професійно-комунікативної компетентності.

Доцільність використання компетентнісного підходу у формуванні перекладача авіаційної галузі нової генерації зумовлена й тим, що у професійній підготовці фахівців даного напряму виявлено певні суперечності: між вимогами суспільства до рівня професійно-комунікативної компетентності майбутніх перекладачів авіаційної галузі та ступенем її сформованості; між потребою сучасного ринку праці у фахівцях, що володіють професійними та особистісними якостями, необхідними для успішної професійної перекладацької діяльності у сфері цивільної авіації та недостатнім рівнем їх сформованості у випускників авіаційних навчальних закладів; реальним станом формування перекладача для діяльності в авіаційній сфері у вищому авіаційно-технічному навчальному закладі та вимогами даної галузі до рівня сформованості досвіду із спеціального перекладу; між доцільністю розробки методики формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх перекладачів авіаційної галузі та недостатньою її обгрунтованістю вітчизняною й зарубіжною педагогічною теорією і практикою.

Реалізація мети з формування компетентного перекладача для роботи в авіаційній галузі передбачає виконання таких завдань:

- вивчення стану дослідженості проблеми формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх перекладачів авіаційної галузі в умовах навчання в авіаційно-технічному ВНЗ;

Саме ці компоненти інтегрують в себе безліч ресурсно - потенційних можливостей як окремої особистості, як члена сім'ї, так і потенційних можливостей сім'ї в цілому, як малої групи.

Зазначені компоненти об'єднуються в три складові соціально-психологічного потенціалу сім'ї, кожну з яких можна «розгортати», виокремлюючи тій чи інший компонент:

- Психологічна складова це психологічні ресурси, що належить тільки цій сім'ї, і з одного боку, роблять її схожою на інші успішні сім'ї, а з другого – відрізняють її від інших, але також додають сили і роблять успішною. Психологічна складова інтегрує в себе особистісний та психологічний компоненти;
- Соціальна складова це соціокультурні, економічні, політичні ресурси сім'ї які допомагають сім'ї успішно інтегруватись в соціальне середовище та мати ефективну взаємодію з ним. Соціальна складова включає в себе економічний та соціальний компонент;
- Рефлексивно - адаптаційна складова, це ті ресурси, що роблять сім'ю конкурентоспроможним соціальним суб'єктом, який успішно взаємодіє з навколишнім світом і поповнює, «черпає» свої запаси з цього світу. Рефлексивно - адаптаційна складова об'єднує адаптаційний та рефлексивний компоненти.

Соціально-психологічний потенціал сім'ї формується, накопичується капіталізується, витрачається, самовідновлюється. Він перебуває в нерозривному зв'язку з категорією «розвиток», «ресурс», «рефлексивний капітал» що обумовлює його динамічну, ресурсну, рефлексивну, самовпрядкувальну, самовідновлювальну природу. Потенціал, з одного боку, витрачається, а з іншого - поновлюється. Оновлення соціально-психологічного потенціалу сім'ї проходить через оновлення всіх або деяких його складових (психологічної, соціальної, рефлексивно-адаптаційної). Зміни які відбуваються з тій чи іншій складовій соціально-психологічного потенціалу сім'ї зачіпають всі складові та впливають на соціально-психологічний потенціал сім'ї в цілому. Оновлення складових соціально-психологічного потенціалу сім'ї залежить від оновлення її компонентів, які є інтегралами цієї складової.

Оновлення особистісного компоненту здійснюється на базі самовідтворення, тобто біологічна складова потенціалу особистості має можливість поновлюватися та самовоспроізводитися. Щоб відтворювати себе в біологічному плані, система повинна контролювати свої зміни при процесах поновлювальності і, отже, бути чутливою до них. Ці зміни зачіпають інші рівні соціально-психологічного потенціалу сім'ї. Особистісний компонент, завжди представляє собою зону особистісного зростання із зростаючими можливостями самоактуалізації та саморозвитку для кожного члена сім'ї. Оновлення психологічного компонента супроводжується кризою, і саме розуміння кризи дає здатність справитися з нею; оновлення економічного та соціального компонента залежить від динамічності та мобільності змін у соціальній системі. Оновлення адаптаційного компонента відбувається за умов оновлення як зовнішніх так і внутрішніх ресурсів сім'ї. Оновлення рефлексивного компоненту здійснюється за рахунок переходу із потенційної (можливості) в актуальну форму (дійсність), що приводить до виникнення рефлексивного капіталу, що опосередковано такими ключовими

За медичним критерієм , сім'ї можуть відрізнятися за наявністю в сім'ї членів, які мають фізичні або психічні порушення або хронічні захворювання. Такого роду проблема очевидна у разі встановленої інвалідності дорослого або дитини. Сім'ї, які мають у своєму складі людей з серйозними недоліками у здоров'ї, стикаються з певним набором проблем. По-перше, це проблема адаптації в суспільстві, тим більше, якщо інвалід дитина. По-друге, витрати сім'ї набагато перевищують витрати сімей із здоровими членами. По-третє, це проблема психологічного характеру, як у відносинах батьків до проблеми здоров'я так і у відносинах між подружжям і родичами.

За соціально-психологічним критерієм, це сім'ї, в яких відсутні емоційна підтримка або емоційні зв'язки в сім'ї слабкі. Як правило, це конфліктні сім'ї, члени яких не задоволені сімейним життям. Проблема психологічного чинника сімейних взаємин передбачає співвіднесення особистісних особливостей подружжя, насамперед їхніх характерів і домагань, задоволення основних психологічних потреб. Задоволення емоційно-психологічних потреб особистості дає можливість людині витримати численні труднощі, які зустрічаються в сучасному світі.

Розглядаючи ознаки проблемності сучасних сімей не можна не помітити, що в реальності вони знаходяться в безпосередній взаємодії одна від одної, визначаючи "ступінь проблемності" тієї чи іншої сім'ї.

Зрозуміло, реальні сім'ї здатні володіти декількома ознаками за виділеними критеріями, які аж ніяк не є вичерпними і можуть бути доповнені іншими. У принципі будь який критерій може стати основою виділення і аналізу тієї чи іншої сімейної структури, але розглядаються в даній роботі такі, що відносяться до числа найбільш актуальних, оскільки саме з ними найтісніше пов'язане виконання сім'єю функції соціалізації.

Таким чином, в рамках даного дослідження, до «проблемних» сімей відносимо сім'ї з порушенням функціонування, що мають низький потенціал для вирішення завдань розвитку на тій чи іншій стадії свого життєвого циклу, не забезпечують особистісного зростання кожного зі своїх членів.

При розгляді проблемного стану сім'ї важливо враховувати такі характеристики сім'ї як адаптаційний, соціально-психологічний потенціал сім'ї, соціальний імунітет до виникаючих труднощів.

Соціально-психологічний потенціал сім'ї це потужна система ресурсів сім'ї, які визначають передумови і можуть більшою чи меншою мірою забезпечити успішність її розвитку. Соціально-психологічний потенціал сім'ї складається з таких компонентів:

- Особистісного (біологічного, успадкованого стану психіки індивіда як члена малої групи, рівень інтелектуального розвитку батьків);
- Психологічного (тип сім'ї, виконання рольових функцій членами сім'ї, тип взаємин у сім'ї);
- Економічного (рівень доходів в сім'ї, наявність житла тощо);
- Соціального (належність родини до певної етнічної групи, соціальний статус, освіта батьків, їх професія і займана посада, культурний і духовний рівень розвитку);
- Адаптаційного (рівень пристосування до нових або мінливих умов соціальної взаємодії);
- Рефлексивного (система рефлексії, що виникає при сімейному, груповому подоланні проблемно-конфліктної ситуація).

- виявлення особливостей професійної діяльності фахівців з перекладу в авіаційній галузі, з'ясування сутності професійно-комунікативної компетентності майбутніх перекладачів даної сфери та визначення її структури; обґрунтування критеріїв, показників для визначення рівнів сформованості означеної компетентності;
- визначення педагогічних умов формування професійно-комунікативної компетентності у майбутніх перекладачів авіаційної галузі у процесі оволодіння фахом;
- теоретично обґрунтувати та методично розробити модель формування професійно-комунікативної компетентності у майбутніх перекладачів авіаційної галузі в умовах навчання за фахом та експериментально перевірити її ефективність;
- розробити рекомендації викладачам ВНЗ з формування професійно-комунікативної компетентності у майбутніх перекладачів авіаційної галузі в умовах оволодіння професією в авіаційному закладі вищої освіти.

Література:

1. Вища освіта України і Болонський процес: навч. посібник /За ред. В.Г.Кременя; авт. кол. М.Ф.Степко та ін. – Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2004. – 384 с.

2. Зеер Э. Идентификация универсальных компетенций випускников работодателем/ Зеер Э., Заводчиков Д.//Высшее образование в России. – 2007. №11. – С .39 – 45.

3. Зимняя И.А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования / И.А. Зимняя // Высшее образование сегодня. – 2003. – №5. – С. 34 – 42.

4. Ковтун О.В. Комунікативний підхід в організації мовної освіти авіаційних операторів/ О.В.Ковтун// Наука і освіта. – 2011.- №5 – С.89-94.

5. Модернізація вищої освіти України і Болонський процес: Євроінтеграція України як чинник соціально-економічного розвитку держави// Вища школа. – 2004. - №2-3. – С. 97-125.

6. Семигінівська Т. Г. Формування морально-особистісних якостей у майбутніх перекладачів / Т. Г. Семигінівська // Науковий діалог «Схід-Захід»: матеріали II всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. – Д.: Видавництво «Інновація», 2013. – Ч. 4. – С. 188-191.

7. Стратегія реформування освіти в Україні: рекомендації з освітньої політики. – К.: К.І.С.,2003. – 296 с.

8. Формування мовної особистості на різних вікових етапах: монографія/ За ред. акад. А.М.Богуш. – Одеса, 2008. – 271с.

9. Хомський Н. Аспекты теории синтаксиса / Н.Хомский. – М.: Издательство Моск. ун-та, 1972. – 235 с.

10. Shared "Dublin" descriptors for Short Cycle, First Cycle, Second Cycle and Third Cycle Awards [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.jointquality.com/content/descriptors/CompleteDublinDescriptors.doc

References:

1. Vy`shha osvita Ukrayiny` i Bolons`ky`j proces: navch. posibny`k /Za red. V.G.Kremenya; avt. kol. M.F.Stepko ta in. – Ternopil`: Navchal`na kny`ga- Bogdan, 2004. – 384 s.

2. Zeer Э. Y`denty`fy`kacy`ya uny`versal`nыx kompetency`j vy`puskny`kov rabotodatelem/ Zeer Э., Zavodchy`kov D.//Vыsshee obrazovany`e v Rossy`y`. – 2007. #11. – S .39 – 45.

3. Zy`mnyaya Y`.A. Klyuchevыe kompetency`y` – novaya parady`gma rezul`tata obrazovany`ya / Y`.A. Zy`mnyaya // Vыsshee obrazovany`e segodnya. – 2003. – #5. – S. 34 – 42.

4. Kovtun O.V. Komunikaty`vny`j pidxid v organizaciyi movnoyi osvity` aviacijny`x operatoriv/ O.V.Kovtun// Nauka i osvita. – 2011.- #5 – S.89-94.

5. Modernizaciya vy`shhoyi osvity` Ukrayiny` i Bolons`ky`j proces: Yevrointegraciya Ukrayiny` yak chy`nny`k social`no-ekonomichnogo rozvy`tku derzhavy`// Vy`shha shkola. – 2004. - #2-3. – S. 97-125.

6. Semy`ginivs`ka T. G. Formuvannya moral`no-osoby`stisny`x yakostej u majbutnix perekladachiv / T. G. Semy`ginivs`ka // Naukovy`j dialog «Sxid-Zaxid»: materialy` II vseukrayins`koyi naukovo-prakty`chnoyi konferenciyi z mizhnarodnoyu uchastyu. – D.: Vy`davny`cztvo «Innovaciya», 2013. – Ch. 4. – S. 188-191.

7. Strategiya reformuvannya osvity` v Ukrayini: rekomendaciyi z osvitn`oyi polity`ky`. – K.: K.I.S.,2003. – 296 c.

8. Formuvannya movnoyi osoby`stosti na rizny`x vikovy`x etapax: monografiya/ Za red. akad. A.M.Bogush. – Odesa, 2008. – 271s.

9. Xoms`ky`j N. Aspekty teory`y` sy`ntaksy`sa / N.Xomsky`j. – M.: Y`zdatel`stvo Mosk. un-ta, 1972. – 235 s.

10. Shared "Dublin" descriptors for Short Cycle, First Cycle, Second Cycle and Third Cycle Awards [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu: http://www.jointquality.com/content/descriptors/CompleteDublinDescriptors.doc

Педагогіка

УДК: 37.04

старший викладач кафедри педагогіки
й методики дошкільної та початкової освіти,
кандидат педагогічних наук Барна Х. В.
Мукачівський державний університет (м. Мукачево)

РОБОТА З БАТЬКАМИ ЯК УМОВА ВИХОВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО КНИГИ У ДОШКІЛЬНИКІВ

*Анотація***.** У статті представлено теоретичне обгрунтування організації роботи із батьками дошкільників щодо виховання ціннісного ставлення до книги, охарактеризовано форми та методи роботи із батьками дошкільників. Окрім теоретичного матеріалу, проаналізовано результати діагностики ціннісного ставлення батьків до книги, описано досвід експериментальної роботи.

Ключові слова: робота з батьками, ціннісне ставлення до книги, результати педагогічного експерименту.

Аннотация. В статье представлено теоретическое обоснование организации работы с родителями дошкольников по воспитанию ценностного отношения к книге, охарактеризованы формы и методы работы с родителями дошкольников. Кроме теоретического материала, проанализированы

- сім'я багатодітна;
- сім'я бездітна;
- сім'я з прийомними дітьми;
- сім'я сукупна (повторний шлюб);
- сім'я з проблемним членом (інвалідом, мають соматичне, психічне, інфекційне захворювання, з девіантною поведінкою та ін.);
- сім'я альтернативна (пробний або цивільний шлюб, сім'я що проживає роздільно, гомосексуальна сім'я, конкубінат (за визначенням сербського юриста М. Босапца (1981), конкубінат увазі тривалий юридично не закріплений союз чоловіка і жінки, що дозволяє жінки мати від нього «позашлюбну» дитину. При цьому у чоловіка паралельно існує також офіційна сім'я (дружина і діти) та ін.) [5].

Відомий американський психотерапевт 60 - 70-х років, професор педіатрії та дитячої психіатрії Пенсільванського університету С. Минухин особливості проблемних (дисфункціональних) сімей описує наступним чином:

- заперечується існування проблем у сім'ї;
- існує брак інтимності;
- почуття сорому використовується для мотивації індивідуальної поведінки;
- сімейні ролі ригідні;
- індивідуальна ідентичність приноситься в жертву сімейної ідентичності;
- індивідуальні потреби приносяться в жертву потребам сім'ї;
- спілкування членів сім'ї в цілому знаходиться на низькому рівні;
- межі «Я» членів сім'ї розмиті;
- сімейні міфи не відповідають реальності;
- конфлікти протікають в закритій формі (боязнь відкритого спілкування);
- рідкістю є гумор, оптимізм і турбота один про одного;
- існує хронічна неприязнь одних членів сім'ї до інших [3].

Проаналізувавши різні типології та підходи до вивчення критеріїв віднесення сімей до розряду проблемних, ми спробували уніфікувати й інтегрувати наявні моделі, розглядаючи сім'ю та її проблемність комплексно, і як соціальний інститут, і як малу групу. В основі запропонованих критеріїв віднесення сімей до розряду проблемних лежать вектори, що визначають основні сфери суспільства: економічний, медико-соціальний та духовно-моральний.

В якості основних критеріїв класифікації проблемних сімей виділені: економічне становище сім'ї, медико-соціальний показник стану здоров'я членів сім'ї та соціально-психологічний клімат в неї.

В умовах кризового стану українського суспільства і майнового розшарування населення, питання матеріальної забезпеченості сім'ї дуже актуальне. Бідність впливає на виконання сім'єю своїх основних функцій, порушується процес виховання та соціалізації. Низький дохід сім'ї впливає на реалізацію базових потреб людей. За економічним критерієм, проблемні сім'ї можуть бути диференційовані різними способами, але основних два показника - сім'ї малозабезпечені і бідні. Причини бідності сім'ї можуть бути також різними - низький дохід сім'ї, підвищена иждивенческа навантаження в сім'ї, відсутність роботи у її членів та інше.

роботі «Соціально-психологічна підтримка сім'ї: профілактика неблагополуччя» вивчає численні труднощі, які виникають перед сім'єю і загрожують її життєдіяльності, за силою і тривалості свого впливу, підрозділяючи їх на гострі і хронічні. Прикладом перших може служити смерть одного з членів сім'ї, звістка про подружню зраду, раптові зміни в долі, матеріальному або соціальному статусі (арешт одного з членів сім'ї, велика майнова втрата, втрата роботи), несподіване і важке захворювання. Хронічні труднощі: надмірне фізичне і психічне навантаження у побуті та на виробництві, складності при вирішенні житлової проблеми, тривалий і стійкій конфлікт між членами сім'ї, неможливість мати дитину і пр [4].

Протягом усього життєвого циклу сім'я постійно стикається з проблемами, які або об'єктивно порушують життєдіяльність людини або його сім'ї, або суб'єктивно сприймаються ним як складні і тому не можуть бути подолані самостійно (Ейдеміллер Е. Г., Юстицкис В., Бойко В.). В одних випадках такі ситуації бувають наслідком несприятливого впливу соціальних процесів. В інших - результатом дії горизонтальних і вертикальних стресорів.

До першої групи (несприятливий вплив соціальних процесів) можна віднести наступні фактори:

- глобальні: війни, тероризм, екологічні катастрофи, природні лиха (землетрус, повінь), техногенні катастрофи (вибухи, пожежі, аварії та ін.);
- макросоціальні: національні та етнічні суперечності, економічні кризи, культурне протистояння, міграція і відрив від рідного середовища;
- мікросоціальні: конфліктні відносини з сусідами, освітніми та виробничими установами, армією, правовими інститутами.

До другої групи - горизонтальним і вертикальним стрессорам - відносяться такі:

- труднощі, що виникають при переході від однієї стадії життєвого циклу до іншої (укладання шлюбу і пристосування до спільного життя, налагодження стосунків з родичами, поява дитини та її виховання, відхід дітей з сім'ї і пр.);
- труднощі, викликані необхідністю паралельного вирішення відразу багатьох проблем на певній стадії життєвого циклу (одночасне ведення домашнього господарства, виховання дитини, отримання освіти, освоєння професії і вирішення житлової проблеми);
- труднощі, пов'язані з несприятливими варіантами життєвого циклу (відсутність в сім'ї одного з членів, поява вітчима, народження позашлюбної дитини, наявність хворого члена сім'ї, патологізуюче сімейне наслідування).

Базуючись на цих критеріях, можна визначити приблизне коло проблемних сімей, котрі з найбільшою ймовірністю будуть мати потребу в наданні психологічної допомоги:

- сім'я, що проживає в деструктивному районі (локального збройного протистояння, соціальних чи етнічних конфліктів, екологічного, економічного неблагополуччя, постраждалого від стихійного лиха, техногенної катастрофи та ін.);
- сім'я на різних етапах життєвого циклу (молоде подружжя без дітей, в очікуванні дитини, з новонародженою дитиною, з дитиною дошкільником, дитиною школярем, підлітком і пр.);
- неповна сім'я (що залишилася без матері або батька в результаті їх смерті чи розлучення);
- сім'я самотньої матері;

результаты диагностики ценностного отношения родителей к книге, описан опыт экспериментальной работы.

Ключевые слова: работа с родителями, ценностное отношение к книге, результаты педагогического эксперимента.

Annotation. This paper presents a theoretical study of work with parents of preschoolers about education value attitude to the book, describes the forms and methods of work with parents of preschoolers. In addition to theory, analyzed the results of diagnostic value of parents in the book, describes the experience of experimental work.

Key words: work with parents, value attitude to the book, the results of pedagogical experiment.

Вступ. Нова освітня філософія визначила головну стратегію діяльності: спрямування навчально-виховного процесу на формування духовного світу особистості, загальнолюдських цінностей, розкриття потенційних можливостей і здібностей дитини. Зазначене актуалізує завдання формування в молодого покоління, починаючи з перших років життя, споконвічних людських цінностей не лише як підґрунтя становлення окремої особистості, а й умови соціокультурного розвитку суспільства загалом. Могутнім інструментом формування свідомості людини й виховання її душі завжди були художнє слово, книга, влучно названа В. Сухомлинським неминучим світочем, джерелом духовності, що супроводжувала людину протягом усього життя. Водночас, аналіз опитування батьків дошкільників переконує в тому, що більшість із них мають індиферентне ставлення до книги. Вихователі справедливо відзначають, що переважна кількість батьків дуже слабо художньо, зокрема літературно обізнана, що виявляється в незнанні дитячих літературних і фольклорних творів, ігноруванні ролі книги в розвитку дитини, безпечному, необачному ставленні до мультимедійної, інформаційної продукції, яка впливає на світобачення малюка.

Проблему використання художнього слова у вихованні й навчанні дітей достатньо глибоко й різнобічно досліджували суспільні діячі, письменники, просвітителі в різні історичні періоди (Г. Ващенко, К. Вентцель, О. Герцен, М. Добролюбов, С. Русова, Г. Сковорода, В. Сухомлинський, Л. Толстой, К. Ушинський та ін.). Разом із тим, мало дослідженим є аспект залучення батьків до виховання ціннісного ставлення до книги у дитини дошкільного віку. Вважаємо цей аспект надзвичайно важливим, оскільки субкультура дитини знаходиться під прямими впливом дорослою субкультури.

Формулювання мети статті та завдань. Мета статті полягає у характеристиці експериментальної роботи із батьками, спрямованої на залучення їх до виховання в дітей ціннісного ставлення до книги.

Виклад основного матеріалу статті. Проведене емпіричне дослідження щодо ставлення дорослих до книги, засвідчило, що лише 15% респондентів мають сімейну бібліотеку та полюбляють читати; 85% - відповіли, що книги купують тільки дитині. Разом з тим 98% опитуваних погодилися з думкою, що книга не вичерпала себе в житті суспільства й у наш час залишається цінністю, водночас стверджуючи, що в їхньому власному житті книга не займає чільного місця.

Очевидно, що такі пріоритети батьків відбиваються на розумінні дітьми призначення книги, оскільки для більшості з них книга – це засіб розважитися -

„подобається коли читають" (19%), засвоєння моральних правил – „книга вчить, як треба вчиняти" (6%), підготовки до школи: „треба читати, щоб узяли до школи" (67%) та отримання широкого кола інформації (19%). Отже, результати опитування дозволили відзначити наявність інтересу старших дошкільників до книги, їхнє захоплення казками, фольклором. Водночас очевидним є й той факт, що зневажливе ставлення батьків до книги знижує її цінність в очах дитини дошкільного віку та звужує жанрову різноманітність книжок, доступних дітям. Лише 28% дітей назвало книгу кращим подарунком для друга й для себе. Викладене вище засвідчує необхідність цілеспрямованої виховної роботи в цьому напрямі.

Цей факт значно утруднює роботу із виховання ціннісного ставлення дошкільника у межах виховного закладу, адже вплив сім'ї на дитину є надзвичайно потужним.

Підтвердження цієї думки знаходимо в психолого-педагогічних дослідженнях. Так, О. Леонтьєв, С. Козлова зазначають, що „інтимне коло спілкування" має надзвичайно великий вплив на маленьку дитину. До цього кола належать батьки та інші близькі люди, які задовольняють потребу малюка бути захищеним. Тому першим чинником формування особистості постає характер сімейного виховання, або виховний потенціал родини (І. Гребенщиков, Ю. Сенько); психологічний мікроклімат родини (С. Ковальов); батьківське ставлення (А. Варга).

Дослідники називають і інші чинники: засвоєння батьками соціальних функцій і ролей (Б. Ананьєв), чинники спрямованого виховання (А. Захаров). У дослідженні Т. Маркової обґрунтовано ще два чинники: постійність та тривалість виховних впливів членів родини, а також наявність можливості включення дітей у різні види діяльності родини.

У межах нашої проблематики нас найбільш цікавить дозвільна діяльність, культурний, емоційний та духовний стан розвитку родини. За даними дослідження В. Сметаніної щодо сфер діяльності родини, на перших місцях опинилися господарсько-побутова та економічна діяльність. На третьому місці –дозвіллєва, емоційна – на п'ятому, а духовна – на восьмому, передостанньому [5, с. 89]. Дані опитування підтверджують, що дозвілля дуже рідко пов'язується із розвитком духовністю в родині; із культурним розвитком – частіше, але далеко не завжди.

Очевидним є протиріччя між високим виховним потенціалом родини та неможливістю реалізувати цей потенціал. Серед причин, що заважають цій реалізації самі батьки, за даними дослідження О. Звєревої, називали такі: недостатність педагогічних знань, брак часу, терпіння, такту, досвіду тощо [4]. Усе це говорить про необхідність педагогічного супроводу батьків, водночас ніхто не зазначив серед причин власний стан особистісного розвитку. Отже, постає необхідність в організації цілеспрямованої роботи дошкільного закладу із батьками.

Ідеї взаємодії навчального закладу із родиною закладені в працях Н. Крупської, А. Макаренка, В. Сухомлинського, С. Русової, К. Ушинського та інших видатних педагогів ХХ сторіччя.

Дослідниками вироблені певні етапи в організації роботи із батьками, які також є цікавими для нашого дослідження. Наведемо етапи, визначені В. Сметаніною. Перший етап „перестановки акцентів" – трансляція батькам позитивного образу дитини; другий етап – трансляція знань, що інформують

С. Мінухіна, належать сім'ї, в яких: 1) батьки чи один з них зловживають алкоголем або вживають наркотики, схильні до кримінальних дій, асоціальної чи аморальної поведінки; 2) мають місце стійкі внутрішньосімейні конфлікти – між представниками різних поколінь, між подружжям, між батьками і дітьми; 3) сім'ї, що мають хвору дитину; 4) сім'ї, які пережили розлучення [3]. П.П. Горностай в своїй статті ««Парадоксальний сімейний баланс» як умова рівноваги в проблемних родинах» виділяє три типи сімей за рівнем їх проблемності: гармонійно-стабільні – родини, у яких, хоч і відбуваються конфлікти та інші порушення сімейної гармонії, але вони носять ситуативний характер і успішно долаються всіма членами родини; проблемно-стабільні – родини, які постійно конфліктують або перебувають у хронічно дисгармонійному стані, але в той же час відрізняються зовнішньою стабільністю протягом тривалого часу; такі, що розпадаються - родини, у яких конфліктні відносини стають причиною розриву сімейних стосунків [1].

У науковій літературі сутність психологічного змісту поняття «проблемна сім'я» має як широке, так и вузьке тлумачення. У широкому, загальному значенні «проблемною» вважається будь-яка дісфункціональна сім'я, тобто сім'я, яка неналежно виконує або й зовсім не виконує основні сімейні функції, та неблагополучна сім'ю, яка має низький рівень психологічного комфорту усередині сімейного простору. У вузькому, конкретному значенні цього поняття до «проблемних» зазвичай відносять сім'ю, яка не здатна продуктивно вирішувати завдання розвитку дитини на тій чи іншій стадії її розвитку та життєвого циклу сім'ї.

Сучасну сім'ю поставлено у досить жорсткі умови виживання. Різке погіршення матеріального становища сім'ї, економічна нестабільність, інфляція, безробіття, «тотальна інноватизація» суспільства призводить до зростання кількості проблемних сімей. Єдиної класифікації таких сімей немає. Стосовно поняття «проблемна сім'я» існують різні погляди. Використовуються для опису її проблемності різні терміни: «функціонально неспроможна», «сім'я у кризовій ситуації», «конфліктна сім'я», «неблагополучна сім'я», «аморальна сім'я», «сім'я, де є серйозні помилки і прорахунки у вихованні дітей» та інші. Але можна стверджувати, що їх об'єднує психологічна напруженість, що в певні моменти життя сім'я спричинює кризові ситуації, драми і трагедії кожного члена родини, як батьків, так і дітей. Основу сімейної проблемності, як правило, становлять конфлікти між особистого, соціально-побутового та психологічного й фізіологічного характеру, які найчастіше зумовлюються соціально-економічними, суспільно-політичними, моральними умовами життя людей, їх біогенетичною природою і здатністю долати труднощі.

Дія чинників, які призводять до збільшення «проблемних» сімей, істотно посилюється в період активних реформ у суспільстві. І це не лише відомі економічні чинники: економічна нестабільність, інфляція, безробіття, бідність та т. ін. Одним з потужних неекономічних чинників є, зокрема, «тотальна інноватизація» суспільства, яке перебуває в стані реформування. Реформи в суспільному житті виявляються як кількісні або якісні нововведення, зміни на краще (або на гірше), прогресивні (або регресивні) перетворення, які можуть мати докорінній характер, а можуть бути частковими і не зачіпати основ суспільства.

Проблемність сім'ї вивчається багатьма вченими соціологами, психологами, терапевтами під різними кутами зору. Раціомор А.Є. у своїй

Key words: problematic family , social - psychological potential family chargeability criteria families to the category of problem constituting socio - psychological potential family.

Вступ. Сім'я є одним з найбільш древніх і стійких соціальних інститутів, за допомогою, якого створюються найважливіші умови життєдіяльності людини. Але, в той же час, функціонування інституту сім'ї спрямоване на підтримку і постійне виробництво системи соціетальних цінностей конкретного суспільства. Сім'я підтримує культурну безперервність суспільства шляхом передачі культурного спадку наступним поколінням; здійснює соціалізацію молодого покоління, шляхом введення його до норми спільного життя та навчаючи механізму конформізму суспільного життя.

Поява інституту сім'ї була зумовлена, в першу чергу, потребою суспільства у відтворенні населення, в народженні і вихованні дітей, а також в упорядкуванні сексуальних відносин і зв'язків. Реалізація цих суспільних потреб призвела до появи нових функцій і дій інституту сім'ї. Виникли інститути шлюбу і спорідненості, що регулювали взаємовідносини між чоловіком і жінкою, батьками та дітьми.

Практичне значення збереження такого типу відносин між людьми, якими є сім'я, полягає в тому, що сімейна життєдіяльність тісно вплетена в соціальну реальність і стан соціального інституту сім'ї є одним з важливих індикаторів соціальної стабільності всієї суспільної системи. Значимість сімейних відносин в житті людини визначається тим, що в основної більшості людей (85%) досягнення життєвого благополуччя асоціюється з успіхом у сімейному житті; таким чином, сім'я є однією з головних складових людського щастя [2].

Формулювання мети статті та завдань. Мета та завдання статті полягають у визначенні критеріїв віднесення сімей до розряду проблемних, аналізу складових соціально-психологічного потенціалу сім'ї та умов його оновлення.

Виклад основного матеріалу статті. Розвиток індустріального суспільства, зміни в демографічній структурі, перетворення, що відбуваються в соціальному та політичному житті, викликають певні зміни в житті сім'ї.

Потрібно відзначити, що в соціальній психології поряд з аналізом стану соціального інституту сім'ї, досить широко вивчаються і проблеми "внутрісімейного" характеру, зумовлені діяльністю сім'ї як малої групи. Дослідження в цій області зосереджуються на 2-х напрямках. Перший пов'язаний з розглядом труднощів, що виникли в силу несприятливої дії широких соціальних процесів: війн, економічних криз, стихійних лих і т.п. Другий - з вивченням труднощів, пов'язаних з проходженням сім'ї через основні етапи життєвого циклу, а також проблеми, що виникають у разі впливу чинників, що порушують життя сім'ї: тривала розлука, розлучення, смерть одного з членів сім'ї, важке захворювання та інше.

Кожна сім'я, зіткнувшись з труднощами, протидіє їм, прагнучи запобігти несприятливі наслідки. Але ж їх реакції на труднощі різні. В одних випадках проблема мобілізує, інтегрує; в інших, навпаки, послаблює сім'ю, веде до наростання протиріч.

Сьогодні зростає кількість сімей, які неспроможні повною мірою не лише справитися з функцією виховання власних дітей, а й належно ввести їх у соціум. До так званих проблемних сімей, наприклад, за класифікацією

про взаємодію дитини із соціальним та предметним оточенням; третій етап „діалог із батьками" – ознайомлення зі станом виховання дитини в родині; Четвертий етап „давайте разом" – спільне дослідження та формування особистості дитини [5, с. 92 – 93].

Л. Клариною розроблено комплекс організаційних заходів, спрямованих на організацію взаємодії із сім'єю, наприклад, створення в дитячому садку методичного кабінету із психолого-педагогічною літературою для батьків, спільне обговорення прочитаного; відкриття дискусійного клубу професіоналів та батьків, бібліотеки дитячої літератури, різних клубів за інтересами тощо. Н. Андреєва в якості форм роботи із батьками пропонує проведення теоретико-практичних та практичних семінарів, сімейних змагань, днів відкритих дверей та інших заходів [1, с. 63]. Лінгводидактами (А. Богуш, Н. Гавриш, Л. Котик) розроблено також форми роботи із батьками, спрямовані на залучення їх до спільної роботи із розвитку художньо-мовленнєвої діяльності дітей, що становить для нас особливий інтерес: такі, що впливають на формування елементарних художньо-педагогічних уявлень батьків, правильне ставлення до дитячої творчості, художньої комунікації та на забезпечення батьків способами застосування художнього слова у вихованні і розвитку малюка [3, с. 285].

Серед конкретних видів діяльності, що пропонують учені для організації роботи із батьками, можна назвати такі: розміщення переліку творів, з якими знайомлять дітей цього віку на заняттях, в інформаційному куточку для батьків; надання текстів поетичних творів, загадок, приказок, колисанок, лічилок тощо, що діти заучують напам'ять; надання методичних рекомендацій про те, як краще в умовах сім'ї створити художньо-розвивальне середовище, які книжки слід купувати дітям, як знайомити дітей з літературними та фольклорними творами, як розглядати ілюстрації; заохочення батьків до створення в групі художнього, зокрема книжкового фонду, який формується з книжок різних жанрів, настільно-друкованих ігор за мотивами літературних творів тощо [3, с. 286 – 287].

На основі аналізу методичних рекомендацій та практичного досвіду нами обрані такі пріоритетні форми роботи із батьками як тематичні семінарські заняття, ділові ігри; спільні проекти із дітьми; участь у підготовці святкових заходів.

Представимо результати власної експериментальної роботи, спрямованої на організацію роботи із батьками щодо виховання в дітей ціннісного ставлення до книги, що була реалізована у шість етапів.

І етап (мотиваційний). Робота із батьками на цьому етапі полягала в знайомстві із розмаїттям книжкової продукції, вправлянні у правильному виборі книжок та презентацію різних видів книжок з аргументацією, чому саме вона є кращою. На цьому етапі було реалізовано такі види роботи:

1. Тематичне заняття для батьків „Як не розгубитися у світі дитячої книги", що складалося із таких структурних компонентів: презентація виставкових та намальованих книжок; ділова гра „У магазині" (ролі: мама, дитина, продавець, педагог-психолог; аналіз обраної книжки за такими критеріями, як естетичність оформлення; „правдивість" малюнків; літературна цінність; відповідність віковим і психологічним особливостям дітей; сюжетна цікавість, простота і ясність композиції; конкретні педагогічні завдання; мозкова атака „Як можна використовувати цю книжку"; складання спільних вимог до вибору книг (робота в групах).

2. Участь у конкурсі (вибір книги разом із дитиною).

У роботі з батьками цей етап можна назвати етапом налагодження стосунків, установлення контакту, оскільки не всі розуміли значущість та важливість таких семінарів.

Отже, серед позитивних змін можна назвати ті, що більше половини батьків відвідали семінар, а деякі підходили порадитись щодо вибору книжок. Близько 30% батьків експериментальної групи не вдалося залучити до семінару на цьому етапі, проте майже всі взяли участь у другому заході – виборі книги для конкурсу. Етап уважався завершеним, коли більшість дітей демонстрували зацікавленість світом книжки, формами роботи із книгами, мотивацію до знайомства із новими типами книжок.

ІІ етап (емоційний). На цьому етапі було проведено семінар для батьків „Книга як задоволення", який складався з таких структурних компонентів, як тренінгові вправи „Декламування віршів із різними емоціями", полілог „Які емоції має викликати книга?", надання вихователями рекомендацій щодо кола читання. Плануючи означене заняття, ми мали на меті одночасно два завдання: показати взаємовплив емоційного стану людини та книжкового світу, а також зняти бар'єри спілкування, які на цьому етапі чинили значні перепони у взаємодії із батьками.

Важливим кроком у цій роботі стала також участь батьків у акції зі спасіння книги. У цій роботі батьки із задоволенням взяли участь, деякі навіть прийшли до групи для загальної допомоги, інші забирали книги на реставрацію додому.

ІІІ етап (аналітичний). На цьому етапі у межах циклу тематичних та тренінгових занять для батьків було проведено ділову гру „Суд над мультфільмом. Обвинувач: книга". В ігровій формі батькам пропонувалось розглянути протистояння, що склалося в сучасному світі між книгою та мультфільмами. Оскільки заняття проводилось у формі гри, батьки відігравали ролі судді, адвокатів та прокурорів мультфільму. Адвокати захищали права книги, що порушував мультфільм. Цікаво, що така форма виявилась дуже продуктивною у роботі з батьками, вони захопилися своїми ролями та наводили різноманітні аргументи на захист книги та мультфільму. Рішення «судді» було на користь книги. Було вирішено визнати, що книга дійсно незаконно відтісняється мультфільмом. Проте винуватий у цьому не мультфільм (який сам по собі оцінений неоднозначно, має низку негативних та позитивних характеристик), а батьки, що віддають йому перевагу в організації дозвілля дитини. Таке рішення батьків у процесі гри було констатовано як надзвичайний успіх експериментальної роботи на цьому етапі.

ІV етап (діяльнісний). Робота із батьками полягала в залученні їх до участі в проекті „Звільніть книгу". Окрім безпосередньої участі, їм було запропоновано простежити за долею принесених книжок, визначити найбільш популярні. Також було проведено семінар-тренінг „Про що може розповісти книга". Батькам пропонувалися різні книжки із завданням спрогнозувати її зміст за формою. Робота відбувалася в групах. Потім поставала необхідність у перевірці гіпотез. Власне це поставало новою проблемою, пов'язаною зі способами швидкого аналізу змісту книги. Батьками пропонувалися прийоми дослідження за анотацією, змістом, вибіркового читання. Експериментатором продемонстровано прийоми швидкого читання, за діагоналлю. Наступним

4. Kabakchi V. V. Znachenie, slovar' i lingvisticheskoe issledovanie // Studia Linguistica XVIII. Aktual'nye problemy sovremennogo yazykoznaniya: sb. statey. – SPb.: Politekhnika-servis, 2009. – S. 49–58.

5. Itten I. Iskusstvo tsveta / Ioganes Itten. – M.: D. Aronov, 2001. – 96 s.

Психологія

УДК: 159.923.33:316.6

кандидат психологічних наук, докторант Склярук А. В.
Інституту соціальної та політичної психології АПН України м. Київ

СІМ'Я В ЧАСІ СУСПІЛЬНИХ ПОТРЯСІНЬ

Анотація. Стаття присвячена аналізу станів сімейної стабільності/не стабільності в часі суспільних потрясінь, впливу зовнішніх та внутрішніх факторів сімейної проблемності, критеріїв віднесення сімей до розряду проблемних. Розглянуто ознаки проблемності сучасних сімей. Проаналізовано складові соціально-психологічного потенціалу сім'ї, які визначають передумови її розвитку і можуть більшою чи меншою мірою забезпечити успішність цього процесу. Зазначено що важливою умовою поновлення соціально-психологічного потенціалу сім'ї з порушенням функціонування (проблемної сім'ї) окрім активності членів самої сім'ї є зовнішні ресурси, у т.ч. економічна і соціальна підтримка даної сім'ї державою.

Ключові слова: проблемна сім'я, соціально-психологічний потенціал сім'ї, критерії віднесення сімей до розряду проблемних, складові соціально-психологічного потенціалу сім'ї.

Аннотация. Статья посвящена анализу состоянийй семейной стабильности / нестабильности во времени общественных потрясений, воздействия внешних и внутренних факторов семейной проблемности, критериев причисления семей к разряду проблемных. Рассмотрены признаки проблемности современных семей. Проанализированы составляющие социально - психологического потенциала семьи, которые определяют предпосылки ее развития и могут в большей или меньшей степени обеспечить успешность этого процесса. Отмечено, что важным условием обновления социально - психологического потенциала семьи с нарушением функционирования (проблемной семьи), кроме активности членов самой семьи, являются внешние ресурсы, в т.ч. экономическая и социальная поддержка данной семьи государством.

Ключевые слова: проблемная семья, социально - психологический потенциал семьи, критерии причисления семей к разряду проблемных, составляющие социально - психологического потенциала семьи.

Annotation. This article analyzes the state of family stability / not stable over time social upheaval , the impact of external and internal factors family problematical , chargeability criteria families to the category of problem . Considered problematical features modern families. Analyzed components of socio - psychological potential family that define the preconditions for its development and may to a greater or lesser extent to ensure the success of this process. Noted that an important condition updates socio - psychological potential families with functional impairment (family problem) activity except members of the family itself are external resources , including economic and social support of the family state.

содержанием. «В середине пути от желтого к красному, – пишет И. И. Иттен, – стоит оранжевый, самая сильная и наиболее концентрированная степень проникновения света в материю». И далее: «Когда желтый цвет наложен на оранжевый, то он производит впечатление очищенного светло-оранжевого тона. Оба цвета рядом напоминают о сиянии яркого утреннего солнца над полем зреющей пшеницы» [5, с. 86]. Таким образом, игривость обнаруживает себя и во внешнем облике человека.

Выводы. В этой статье мы попытались прояснить целый ряд аспектов, связанных со словом «игривость». И не только выявить обобщающие дефиниции лексикографических значений слова *игривый*, но и приблизиться с помощью последних к определению игривости как стилевой характеристике субъекта активности, преодолев субъективную зависимость (суждений, построенных на личном мнении, восприятии, переживаниях, ощущениях). Последнее стало возможным благодаря использованию лексикографического описания значения слова как системного метода описания языковых единиц, имеющего своей целью определить значение слова с высокой точностью.

Дальнейшие развитие этой темы определено этапами проводимого психолингвистического эксперимента, следующим из которых является упорядочивание приведенных выше значений в описании семантемы в порядке от ядерных к периферийным.

Литература:

1. Кондаков Н. И. Логический словарь-справочник / Николай Иванович Кондаков. – М.: Наука, 1975. – 720 с.

2. Гордиенко-Митрофанова И. В. Лексикографическое значение слова «игривость» (подготовительный этап психолингвистического эксперимента). / Ия Владимировна Гордиенко-Митрофанова // Психологічні перспективи (Інститут соціальної і політичної психології АПН України, Волинський державний університет ім. Лесі Українки). – Луцьк: ред.-вид. відд. "Вежа" Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2014. – Вип. 24. – С. 76-88.

3. Стернин И. А. Психолингвистическое значение слова и его описание / И. А. Стернин, А. В. Рудакова. – Воронеж: Ламберт, 2011. – 192 с.

4. Кабакчи В. В. Значение, словарь и лингвистическое исследование // Studia Linguistica XVIII. Актуальные проблемы современного языкознания: сб. статей. – СПб.: Политехника-сервис, 2009. – С. 49–58.

5. Иттен И. Искусство цвета / Иоганес Иттен. – М.: Д. Аронов, 2001. – 96 с.

Referenses:

1. Kondakov N. I. Logicheskiy slovar'-spravochnik / Nikolay Ivanovich Kondakov. – M.: Nauka, 1975. – 720 s.

2. Gordienko-Mitrofanova I. V. Leksikograficheskoe znachenie slova «igrivost'» (podgotovitel'nyy etap psikholingvisticheskogo eksperimenta). / Iya Vladimirovna Gordienko-Mitrofanova // Psykholohichni perspektyvy (Instytut sotsial'noyi i politychnoyi psykholohiyi APN Ukrayiny, Volyns'kyy derzhavnyy universytet im. Lesi Ukrayinky). – Luts'k: red.-vyd. vidd. "Vezha" Volyn. derzh. un-tu im. Lesi Ukrayinky, 2014. – Vyp. 24. – S. 76-88.

3. Sternin I. A. Psikholingvisticheskoe znachenie slova i ego opisanie [Psycholinguistic meaning of the word and its description] / I. A. Sternin, A. V. Rudakova. – Voronezh: Lambert, 2011. – 192 s.

завданням було здійснити швидкий пошук інформації за наданою проблемою. Використовуючи книгу (відповіді на проблемні питання в групах).

V етап (ціннісно-смисловий). Для батьків було проведено серію тренінгових занять, зокрема заняття „Коли книги відповідають на питання". Воно мало такі структурні одиниці: 1. Комунікативна гра у колі. 2. Колективна робота із текстом. 3. Визначення проблем у тексті. 4. Колективне обговорення. 5. Робота з текстами у парах. 6. Ігри за текстами.

Основна мета цього заняття полягала у навчанні батьків знаходити смисли в текстах та відповідно знайдених смислів здійснювати оцінку тексту і книги загалом. Окрім цього, було надано зразки не зовсім звичного використання тексту, наприклад, як матеріалу для гри. Для роботи було використано філософські казки М. Андріанова [2].

Показниками успішності опанування цього етапу було вміння знаходити головну ідею тексту, усвідомлювати його значущість для себе та людей, що навколо. Важливим було також здатність оцінити текст та книгу із нового погляду: її корисності людині.

V етап (творчий). У роботі з батьками було використано форми семінару та творчого проекту. Відтак, проведено семінарське заняття „Мистецтво в книзі", на якому організовано:

1. Дискусію з проблеми „Чи є мистецтвом сучасна книга".
2. Розгляд старовинних та сучасних книжних видань.
3. Робота із творами та іншими видами мистецтва (підбір твору до музики, картини та навпаки (із запропонованих).

Батьки із задоволенням узяли участь у дискусії, проте підбір засобів мистецтва вдався менше: виявилося, що більшість батьків не впорались із завданням підбору музики до твору. Можливо, це пояснюється недостатньою музичною обізнаністю батьків в експериментальній групі.

Наступним кроком була творча робота, а саме: проект-створення ілюстрованої книги-подарунку для дитини „Я росту". Ідея була в тому, щоб батьки створили власноруч книгу із описом забавної ситуації з життя власної дитини, описали її, оформили малюнками та фото картками, розробили красиву обкладинку. Акцент робився на тому, щоб зробити книгу естетично привабливою та зворушливою, оскільки це подарунок власній дитині. Кількість історій не обмежувалася, мінімум була одна історія. Вручення подарунків відбувалося на Святі Матері в межах святкового заходу.

Окрім цього, дітям було запропоновано разом із батьками створити незвичайну книжку – книжку, якої досі не було. Це завдання, з одного боку, мало узагальнювальний характер, а з іншого – потребувало застосування творчих здібностей. Задля створення ситуації успіху дітям та батькам було запропоновано кілька ідей: книжка із застібкою, книжка із природного матеріалу, книжка із витинанками тощо. Слід сказати, що більшість робіт наслідували поради вихователя, хоча були і дуже оригінальні – книга – коло життя (Поліна К.), книга-дерево (Данило З.). Фінал річної роботи із формування ціннісного ставлення до книги відбувся у формі презентації створених книжок за участю батьків.

VI етап (особистісно-значущий). Батьки на цьому етапі брали участь у розробці та презентації проектів, спільних із дітьми. Окрім цього, для батьків було проведено семінар-тренінг „Бесіди із дітьми про головне" участь створенні книги мудрості. Семінар складався із таких структурних

компонентів: 1. Дискусія „Діти-філософи. Долаємо стереотипи". 2. Вправа в парах „Відбираємо тексти із значущими смислами". 3. Обмін текстами, формулювання смислів. 4. Ділова гра „Формулюємо питання – Виводимо життєві правила". Для цього семінару використовувались філософські казки та новели М. Андрінова, А. Марголіса, етичні оповідання В. Сухомлинського. Безумовно, така діяльність є доволі складною, проте загалом батьки досить успішно з нею впорались.

Висновки. Результати експериментальної роботи із батьками, що складалася з 6 етапів (мотиваційного, емоційного, аналітичного, ціннісно-смислового, творчого, особистісно-значущого), засвідчили про її ефективність та значущість у процесі виховання ціннісного ставлення до книги у дітей старшого дошкільного віку. У подальших наукових розвідках буде представлено кількісні дані досліджень щодо виявлення кореляції між усіма чинниками, що впливають на виховання ціннісного ставлення до книги у дітей: ставлення батьків, читацьке середовище, спосіб планування навчальних занять, форми та методи роботи із книгою, уміння читати.

Література:

1. Андреева Н. А. Взаимодействие ДОУ и семьи в формировании основ здорового образа жизни у детей дошкольного возраста: дис. … канд. пед. наук: 13.00.07 / Андреева Наталья Александровна. – Екатеринбург, 2005. – 193 с.

2. Андрианов М. А. Философия для детей (в сказках и рассказах): пособие по воспитанию в семье и школе / М. А. Андрианов. – Минск: „Современное слово", 2003. – 280 с

3. Богуш А. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності у дошкільних навчальних закладах: підруч. для студ. вищих навч. закл. фак. дошк. освіти / А. Богуш, Н. Гавриш, Т. Котик. – К.: Вид. дім „Слово", 2006. – 304 с.

4. Зверева О. Л. Влияние дошкольного учреждения на повышение педагогической культуры молодой семьи: автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. пед. наук: спец. 13.00.01 „Общая педагогика, история педагогики и образования" / О. Л. Зверева. – М., 1987. – 23с.

5. Сметанина В. И. Социализация личности ребенка на основе взаимодействия семьи и детского сада: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Сметанина Варвара Ильинична. – М., 2002. – 175 с.

References:

1. Andreyeva N. A. Vzaimodeystviye DOU i sem'i v formirovanii osnov zdorovogo obraza zhizni u detey doshkol'nogo vozrasta: dis. … kand. ped. nauk: 13.00.07 / Andreyeva Natal'ya Aleksandrovna. – Yekaterinburg, 2005. – 193 s.

2. Andrianov M. A. Filosofiya dlya detey (v skazkakh i rasskazakh): posobiye po vospitaniyu v sem'ye i shkole / M. A. Andrianov. – Minsk: „Sovremennoye slovo", 2003. – 280 s

3. Bogush A. Metodika organízatsíĭ khudozhn'o-movlennêvoĭ díyal'ností u doshkíl'nikh navchal'nikh zakladakh: pídruch. dlya stud. vishchikh navch. zakl. fak. doshk. osvíti / A. Bogush, N. Gavrish, T. Kotik. – K.: Vid. dím „Slovo", 2006. – 304 s.

4. Zvereva O. L. Vliyaniye doshkol'nogo uchrezhdeniya na povysheniye pedagogicheskoy kul'tury molodoy sem'i: avtoref. dis. na soisk. uchen. step. kand. ped. nauk: spets. 13.00.01 „Obshchaya pedagogika, istoriya pedagogiki i obrazovaniya" / O. L. Zvereva. – M., 1987. – 23s.

всего многообразия форм и видов художественного творчества – поэзии, живописи, графики, скульпторы и т. п., для которых характерны отсутствие четких границ стиля и классических приемов, гармоничная ненавязчивая асимметрия форм, мягкие приятные тона, мелкая деталировка и тонкая ажурность форм, грациозный ритм, легкомысленные галантные сюжеты [9, 102].

Б. О продуктах художественного творчества, не претендующих на глубину.

5. Жизнерадостный, бодрый, веселый.

А. Об отличительных особенностях (стиле, манере) творчества писателя, художника, скульптора, артиста, проявляющихся в ходе создания и освоения всего многообразия форм и видов художественного творчества.

Б. О продуктах художественного творчества.

6. Бунтарский, мятежный, непокорный. *О человеческом духе человека.*

7. Будоражащий, возбуждающий, волнительный, настораживающий (например, о звуках).

А. О продуктах художественного творчества.

8. Свежий, сияющий, яркий о характере цвета**.**

9. Беззаботный, веселый, кокетливый. О выразительных движениях человека, которые проявляются в мимике, пантомимике, интонации речи (здесь: кокетство как эмоциональная окраска речи), и имеют своей целью понравиться кому-либо или привлечь чье-либо внимание (обычно о женщине).

10. Вольный, двусмысленный, (слишком) легкомысленный, нескромный, сексуальный, скабрезный.

А. О выразительных движениях человека, которые проявляются в мимике, пантомимике, интонации речи, а также о содержании речи, которые в определенной ситуации имеют неприкрытую непристойность или двоякое осмысление.

Б. О продуктах художественного творчества.

Приведенные значения слова «игривый» представлены здесь в полном виде. Хотелось бы остановиться на восьмом значении (игривый – свежий, сияющий, яркий о характере цвета). В этимологическом словаре М. Фасмера (№13) говорится, что *игре́ний* означает светло-рыжий применительно к лошадиной масти: **игре́ний** «светло-рыжий (о лошадиной масти)», конь игрень, в песнях (Даль); как и многие названия лошадиных мастей, заимств. из тюрк.: алт. jägrän, järän «рыжий», также «дикая степная коза», леб. jigrän, казах. ǯijrän, тат. ǯirän «рыжий», ǯirän at «лошадь рыжей масти», чув. śörän – то же …. В. И. Даль также замечает, что **игреній –** это конская масть: рыжій, съ гривой и хвостомъ бѣлесоватыми, свѣтлѣе стана. *Подъ нимъ былъ конь игрень* …(№5).

А у А. С. Пушкина, уже сталкиваемся непосредственно с прилагательным «игривый» как цветом (в частности речь идет о румянце). Современные визажисты утверждают, что яркий игривый румянец на щеках – верный признак молодости, который можно получить с помощью румян освежающих тонов (розового, персикового).

Художники и дизайнеры, употребляя сочетание «игривый цвет», подразумевают оранжевый цвет, который представляет собой сочетание красного и желтого цвета, обладая характеристиками обоих этих цветов. Он создает веселый живой колорит, обладая психологически-эмоциональной силой и психологически выразительным действием с оптически-чувственным

Две молодайки, пришедшие за козами, прихорашивались, ***игриво*** *посматривая на моряков, обративших на них внимание* (А. А. Первенцев, Огненная земля).

10. Вольный, двусмысленный. Слишком легкомысленный, скабрезный, двусмысленный (разг.). Двусмысленный, нескромный. Жесты, слова и т. д. называют игривыми, если они нескромные, имеют сексуальные намёки, сексуальное содержание. Шаловливый.

Вольный, двусмысленный, (слишком) легкомысленный, нескромный, сексуальный, скабрезный.

Кроме живого задора ее голубых глаз и ***игривых*** *речей, скользивших по самому краю излишней вольности, меня привлекал у нее отдых* (А. А. Фет, Ранние годы моей жизни). *У него являлись* ***игривые*** *мысли, и он вперед улыбался, предвкушая легкую победу* (Д. Н. Мамин-Сибиряк, Без особенных правил). *У ног ее, не говоря ни слова, К ней устремив чудесный блеск очей, Чего-то он красноречиво просит, Одной рукой цветочек ей подносит, Другою мнет простое полотно И крадется под ризы торопливо, И легкий перст касается* ***игриво*** *До милых тайн...* (А. С. Пушкин, Гавриилиада). *Она подошла к столу* ***игривой*** *походкой* (№12). ***Игривые*** *намёки* (№12). *Встреча сопровождалась одним смешным обстоятельством, толкнувшим Пастухова к* ***игривости*** (К.А. Федин, Необыкновенное лето). *Эта особая форма доверия (причем молодая девушка вынуждена была жить в одной квартире с молодым человеком) внушила нам несколько* ***игривостей*** (В. Г. Короленко, История моего современника). *[Весельчак] рассказывал какой-нибудь анекдот* ***игривого*** *свойства* (Д. В. Григорович, Рождественская ночь). *Он пел* ***игривые*** *французские шансонетки с ужимками кафешантанной дивы* (А. Я. Бруштейн, Страницы прошлого). ***Игривый*** *фильм* (№12).

Описание семантики слова при его лексикографическом обобщении позволяет представить значение слова *игривый* в следующем виде:

1. Любящий играть; бойкий, быстрый, веселый, живой, затейливый, изменчивый, непостоянный, подвижный, прихотливый, причудливый, пылкий, разнообразный, резвый, скорый, шаловливый:

А. Об игровом поведении животного.

Б. О двигательной и умственной активности человека; об уме как способности мышления человека, к которому приложимы такие эпитеты, как «бойкий», «быстрый», «затейливый», «живой», «изменчивый», «подвижный», «пылкий» (в значении «увлекающийся»); о воображении (фантазии) как психологической основе творчества.

В. О продуктах художественного творчества.

2. *Перен.* Быстрый, легкий, подвижный, легко и часто меняющий направление своего движения. О природе и материальных объектах.

3. Беспечный, веселый, легкомысленный, шутливый.

А. О стиле жизни человека как о социально-психологической категории образа жизни.

Б. О характере, темпераменте, настроении, которые определяют общий облик и поведение человека.

В. О выразительных движениях человека, которые проявляются в мимике, пантомимике, интонации речи.

4. Лёгкий, непринуждённый, шутливый.

А. Об отличительных особенностях (стиле, манере) творчества писателя, художника, скульптора, артиста, проявляющихся в ходе создания и освоения

5. Smetanina V. I. Sotsializatsiya lichnosti rebenka na osnove vzaimodeystviya sem'i i detskogo sada: dis. ... kand. ped. nauk: 13.00.01 / Smetanina Varvara Il'inichna. – M., 2002. – 175 s.

Педагогіка

УДК 373.3.091.21

доктор педагогічних наук, професор Безкоровайна О. В.
Рівненський державний гуманітарний університет
здобувач кафедри загальної та соціальної педагогіки
та управління освітою Павлюк Г. С.
Рівненського державного гуманітарного університету,
вчитель початкових класів
Базальтівського навчально-виховного об'єднання
«Дошкільний навчальний заклад – школа І ступеня»

ФОРМУВАННЯ ГУМАНІСТИЧНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО ВИХОВАННЯ

Анотація. Стаття присвячена аналізу проблеми формування гуманістичної спрямованості дітей молодшого шкільного віку. Розглядаються особливості особистісно-орієнтованого виховання. Охарактеризовано поняття «гуманізм» і «гуманність».

Ключові слова: гуманізм, гуманність, формування гуманістичної спрямованості, діти молодшого шкільного віку, технології виховання.

Аннотация. Статья посвещена анализу проблемы формирования гуманистической направленности детей младшего школьного возраста. Рассматриваются особенности личностно-ориентированого воспитания. Охарактеризованы понятия «гуманизм» и «гуманность».

Ключевые слова: гуманизм, гуманность, формирование гуманистической направленности, дети младшего школьного возраста, технологии воспитания.

Annotation. The article is devoted to the analysis the problem of formation humanity of the children of younger school age. An author examines personality-oriented education. Are characterized «humanism» and «humanity» age has been considered.

Key words: humanity, humanism, formation humanity, children of younger school age, education technology.

Вступ. У сучасних умовах, коли різко зростає роль особистості, самостійності людини, її суб'єктних якостей і творчого потенціалу, в центр виховного процесу висувається гуманістична орієнтація.

Актуальності розв'язання означеної проблеми такі вчені, як О.В.Сухомлинська, М.Ю.Красовицький, І.А.Зязюн, Т.І.Поніманська, А.В.Сущенко, І.О.Колеснікова надають особливого значення. У гуманістичній парадигмі людина постає не як сукупність окремих властивостей, а як цілісна особистість. Сучасна гуманістична педагогіка активно використовує в освіті такі важливі фактори, як внутрішня активність дитини, її потреба і здібність до саморозвитку, самовдосконаленню самореалізації [5; с. 46].

Формулювання мети статті та завдань. Мета та завдання статті полягають у визначенні сутності поняття „гуманістична спрямованість" й розкритті особливостей особистісно-орієнтованого виховання.

Виклад основного матеріалу статті. Гуманізм як соціально-ціннісний комплекс ідей вимагає створення умов (політичних, економічних, психологічних, педагогічних та ін) для вільного розвитку сутнісних сил людини і творчої реалізації його життєвих прагнень. Отже, гуманізм, будучи особистісно-орієнтованою системою поглядів, є своєрідний ідеал світоустрою. Він може виступати у вигляді широких соціальних програм, спрямованих на людину, але не виховуватися.

Як відомо, роль виховання у становленні зростаючої особистості тоді зростає, коли воно активно охоплює всю систему її взаємодій з навколишньою дійсністю, використовуючи їх у своїх цілях, і при цьому в змозі протидіяти тим негативним впливам, які суперечать його цілям.

Відзначимо, що зараз, на відміну від гіперболізації ідеї спонтанного розвитку, за якою внутрішні потенціали (емоції, мотиви, переживання) дитини мають вільно актуалізуватися, а вихователь повинен лише враховувати прояв цих потенціалів, сучасні учені (І.Д.Бех, І.В.Дубровіна, А.О.Реан, Л.А.Регуш, Г.А.Цукерман та ін.) стали активно підтримуватися ідеї цілеспрямованого впливу вихователя на саморозвиток вихованця [7; с. 28].

Водночас, підтримуючи позицію саме цих учених, ми ні в якому разі не відмовляємося від гуманістичних положень представників феноменологічного й гуманістичного підходів у психології, розуміючи, що такі ідеї, як самоцінність особистості, глибока повага до неї (розуміння, визнання й прийняття), емпатійне ставлення до людини як унікальної особи, створення умов для самореалізації внутрішніх потенціалів особистості та ін., повинні неодмінно покладатися в основу новітніх психолого-педагогічних виховних моделей, які допускатимуть їх експериментальну перевірку та забезпечуватимуть організацію виховних впливів.

Молодший шкільний вік найбільш глибоко і змістовно представлений у роботах Д. Б. Ельконіна, В. В. Давидова, їх співробітників і послідовників. Основні ідеї цих вчених полягають у наступному: коли дитина приходить до школи, відбувається перебудова всієї системи його відносин з дійсністю. У молодшого школяра є дві сфери соціальних відносин: "дитина - дорослий" та "дитина - діти" [2; с. 203]. Ці системи пов'язані ігровою діяльністю. Результати гри не впливають на відносини дитини з батьками, а відносини всередині дитячого колективу також не визначають відносини з батьками. Тобто ці стосунки існують паралельно, і в цілому благополуччя дитини залежить від внутріродинною гармонії.

У школі виникає нова структура відносин. Система "дитина - дорослий" диференціюється на "дитина - вчитель" та "дитина - батьки", причому відносини молодшого школяра з учителем починають визначати ставлення до батьків і відносини дитини до інших дітей. Система "дитина - вчитель" стає центром життя дитини, від неї тепер залежить його благополуччя.

Важливою в аспекті нашого дослідження є ідея про те, що дитина молодшого шкільного віку сприймає дорослого як індивідуальність, у родині є нерівність відносин, а в школі діє принцип "всі рівні перед законом". У вчителя втілені вимоги суспільства, він є для дитини провідником однакових еталонів,

знанье света И слога чистоту, И в резвости куплета ***Игриву*** *остроту* (А. С. Пушкин, городок (К***)). *Вы, юноши, и вы, девицы, – Не веселее [ль] вам читать* ***Игривой*** *Музы небылицы, Чем пиндарических похвал Высокопарные страницы* (А. С. Пушкин, Примите новую тетрадь. – О Вы, которые любили). *Красавицы, для вас одних Времен минувших небылицы, В часы досугов золотых, Под шопот старины болтливой, Рукою верной я писал; Примите ж вы мой труд* ***игривый*** (А. С. Пушкин, Руслан и Людмила). *Для тех, которые любят Катулла, Гресета и Вольтера, – для тех, которые любят поэзию не только в ее лирических порывах или в унылом вдохновении элегии, – но и [в]* ***игривости*** *шутки, и в забавах ума, вдохновенных ясной веселостию – искренность драгоценна в поэте* (А. С. Пушкин, Путешествие В. Л. П. (Путешествие N. N. в Париж и Лондон, писанное за три дня до путешествия, 1855). *Счастлив, кто близ тебя, любовник упоенный, Без томной робости твой ловит светлый взор, Движенья милые,* ***игривый*** *разговор И след улыбки незабвенной* (А. С. Пушкин, К***). *Теперь не то: разгульный праздник наш С приходом лет, как мы, перебесился, Он присмирел, утих, остепенился, Стал глуше звон его заздравных чаш; Меж нами речь не так* ***игриво*** *льется* (А. С. Пушкин, «Была пора: наш праздник молодой…»).

5. Полный веселых, жизнерадостных, бодрящих звуков. Издающий веселые, жизнерадостные звучания.

Жизнерадостный, бодрый, веселый.

Сыны Авзонии счастливой Слегка поют мотив ***игривый****, Его невольно затвердив, А мы ревем речитатив* (А. С. Пушкин, Евгений Онегин). *Раздался утра шум* ***игривый*** *И пробудился человек* (А. С. Пушкин, Полтава). *Тебе, балованный питомец Аполлона, С их лирой соглашать* ***игривую*** *свирель: Веселье резвое и нимфы Геликона Твою счастливую качали колыбель* (А. С. Пушкин, Шишкову).

6. Бунтарский, мятежный, непокорный, о духе человека; *бунтарский: прилаг. к бунтарь – тот, кто противостоит власти или ограничениям: тот, кто разрушает установленный обычай или традицию.*

От этих мыслей я пришёл в игривое расположение духа (Мисима Юкио, Статьи о Японии. Золотой храм (часть 8)).

7. Будоражащий, возбуждающий, волнительный, настораживающий о звуках.

… в грохоте длинных несущихся дрог с медными касками стоящих на них пожарных, со шлангами и лестницами, в звоне поддужных колокольцов над гривами черных битюгов, с треском подков мчавших галопом эти дроги по булыжной мостовой, нежно, бесовски ***игриво****, предостерегающе пел рожок горниста...* (И. А. Бунин, Ворон, 1944).

8. О румянце.

Свежий, сияющий, яркий, о характере цвета (И. И. Иттена).

Убегаем торопливо – Вмиг исчез минутный страх! Щек румяных цвет ***игривый****, Ум и сердце на устах* (А. С. Пушкин, Воспоминание. (К Пущину)).

9. Непринужденно-шаловливый, легкомысленно-веселый, кокетливый. Веселый, беззаботный. Кокетливый.

Беззаботный, веселый, кокетливый.

Игривая *походка* (№11). ***Игривая*** *улыбка* (№11). *нар. Господин де-Боссе позволил себе* ***игриво****-почтительно заметить, что нет в мире причин, которые могли бы помешать завтракать* (Л. Н. Толстой, Война и мир). *нар.*

(А. С. Пушкин, К Наташе). *Светило южное текло, Беспечно, пышно и светло. Но в монастырскую тюрьму* ***Игривый*** *луч не проникал* (М. Ю. Лермонтов, Исповедь). *Порой* ***игривая*** *волна вскакивала на берег и бежала к нам, сверкая в темноте пеной, точно животное, которое резвится, пробегая мимо человека* (В. Г. Короленко, Река играет). *нар. Одна из волн* ***игриво*** *вскатывается на берег и, вызывающе шумя, ползет к голове Рагима* (М. Горький, Песня о Соколе).

3. Веселый, шутливый, легкомысленный. Легкомысленно-весёлый, шаловливый. Беспечный, веселый, шутливый. Если вы называете чей-либо тон, настроение, слова и т. д. игривыми, вы имеете в виду, что они весёлые, шутливые.

Беспечный, веселый, легкомысленный, шутливый.

нар. Она разольет живость, веселье на нашу жизнь, и мы будем жить ***игриво****, «припеваючи», именно припеваючи, с постоянною улыбкою и радостью в моем сердце* (Н. Г. Чернышевский, Дневник моих отношений с тою, которая теперь составляет мое счастье). *Я ее любил за иное качество души. А именно-с: любил я ее, покойницу, дай бог ей царство небесное, за то, что она при бойкости и* ***игривости*** *своего характера, мужу своему была верна* (А. П. Чехов, В почтовом отделении). *[Ольга] крепко пожимала ему руку и весело, беззаботно смотрела на него, так явно и открыто наслаждаясь украденным у судьбы мгновением, что ему даже завидно стало, что он не разделяет ее* ***игривого*** *настроения* (И. А. Гончаров, Обломов). *Хаджи-Мурат при входе князя – встал, тотчас же переменив* ***игривое*** *выражение лица на строгое и серьезное* (Л. Н. Толстой, Хаджи-Мурат). *Анна Афанасьевна с* ***игривой*** *ворчливостью пеняла ему, что он совсем избалует ее девочек!* (А. И. Куприн, Молох). *Дарья Александровна видела, что Анна недовольна была тем тоном* ***игривости****, который был между нею и Весловским, но сама невольно впадала в него* (Л. Н. Толстой, Анна Каренина). *нар. Ну-ка, вот вы, молодой человек, – он* ***игриво*** *ткнул меня большим пальцем в бок: – ну-ка, возьмите да женитесь* (А. И. Куприн, Прапорщик армейский). *От этих мыслей я пришёл в* ***игривое*** *расположение духа* (Мисима Юкио, Статьи о Японии. Золотой храм (часть 8)).

4. Шутливый, непринужденный, легкий (о слоге, сочинении и т. п.). Непринуждённый, лёгкий, шутливый, не претендующий на глубину (о речи, словах, литературных произведениях).

Лёгкий, непринуждённый, шутливый, не претендующий на глубину (о речи, словах, слоге, литературных произведениях).

Слог мой иногда нѣжен, иногда ***игрив*** (Риккобони. Письмы от мистрис Фанни Буртлед, к милорду Карлу Алфреду де Кайтомбридж, 1765 г.). *Я болѣе сказал, доволен был бы вами, Когда бы живопись была Не столь* ***игрива****, весела* (Сочинения и переводы Ивана Дмитриева, 1803–1805гг.). *Нельзя не удивляться легкости,* ***игривости*** *и остроумию, с какими французы воспроизводят свою национальную жизнь в юмористических и нравоописательных очерках* (В. Г. Белинский, рец. на «Физиологию театров в Париже...» Куайляка). *Зови к себѣ в стихах* ***игривых*** *Друзей любезных и щастливых* (Сочинения Карамзина, 1820г.). *В этом водевиле [Ф. Кони, «Муж в камине, а жена в гостях»], есть все, что требуется от водевиля: и острота, и веселость, и легкость, и* ***игривость****, забавные положения и легонькие куплетцы* (В. Г. Белинский, Театральная критика). *Люблю твой колкий стих В посланиях твоих, В сатире –*

однакових заходів для оцінки. Тому важливо з самого початку побудувати чітку систему відносин, заснованих на прийнятих правилах.

Важливим етапом у становленні самостійної навчальної діяльності є спільна діяльність спочатку з дорослими, потім з однолітками. Причому відносини з однолітками відіграють особливу роль. Ж. Піаже стверджував, що такі якості, як критичність, терпимість, вміння стати на точку зору іншого, розвиваються тільки при спілкуванні дітей між собою. "Тільки завдяки поділу точок зору рівних дитині осіб - спочатку інших дітей, а пізніше, у міру дорослішання, і дорослих, справжня логіка і моральність можуть замінити егоцентризм, логічний і моральний реалізм" [1; с. 57]. Останнє зауваження, на наш погляд, має пряме відношення до процесу формування гуманістичної спрямованості молодших школярів як особистісної якості.

Особистісно-орієнтоване виховання у цьому плані видається досить перспективним, оскільки воно виходить із самоцінності особистості, її моральності та духовності. Його метою є створення неповторної особистості як автора вільної й відповідальної дії. Це означає набуття людиною таких моральних якостей, за допомогою яких долаються її егоцентричні бажання й потреби та наповнені прагматизмом життєві ситуації. Отже, сутність такої особистості визначатимуть морально-духовні цінності (самоцінності), котрі здатні актуалізувати її вільні й відповідальні вчинки.

Особистісно-орієнтований підхід видається ефективним ще й тому, що в ньому робиться наголос на розвитку в підростаючої особистості моральної самосвідомості. Причому, чим раніше (наскільки це дозволяють вікові психологічні особливості) спеціально організуються виховні впливи для осмислення моральних норм як життєвих цінностей і з цієї позиції усвідомлюється сутність власного *Я* (мої особистісні якості, вчинки, ціннісне ставлення до інших і до себе), тим кращою буде орієнтація на моральну творчість вихованця. Іншими словами, культивування вільних та відповідальних вчинків вихованця повинно пронизувати як навчально-виховний процес у закладах освіти, так і процес самовиховання. Адже осмислення власних дій як вільних вчинків стає початком зростання особистості, початком її свободи й відповідальності. Важливо, що безумовний, ціннісний результат здійсненого особистістю вчинку - це і є певний ступінь її свободи.

Прагнення до свободи, а відтак і до відповідальності, що є ознакою самореалізованої особистості, як підкреслює автор концепції особистісно-орієнтованого виховання, мають бути одними з найважливіших серед соціальних прагнень [3; с. 109]. І не варто спрощувати процес їх виникнення й розвитку. Проблемні чи кризові соціальні ситуації можуть суттєво їх деформувати або взагалі загальмувати. У зв'язку з превалюванням у нинішньому соціальному просторі подібних ситуацій важливим стає завдання: цілеспрямовано розвивати в особистості у період дорослішання прагнення до свободи та відповідальності.

Педагогіка як наука й мистецтво виховання прагне до ідеалу досконалої людини. Тому так важливо віднайти цей індивідуальний підхід, який забезечує єдність педагогічного спрямування і власних зусиль особистості. Однією з найвідоміших зарубіжних гуманістичних педагогічних систем яка може допомогти у вирішенні даного питання є виховна система Селестена Френе – французького педагога XX століття, яка характеризується глибокою увагою

до психології дитини, оригінальним вирішенням проблем організації шкільного життя, інтенсивними пошуками нових методів виховної діяльності навчального закладу [6; с. 95].

Педагогічна система С.Френе має такі ознаки особистісно-орієнтованого навчання і виховання:

− у центрі навчально-виховного процесу – дитина, а визначальний фактор формування особистості – її життєвий досвід;

− побудова виховного процесу за результатами наукового вивчення особистості учнів;

− широке запровадження нових оригінальних матеріальних засобів навчання та виховання (типографія, „вільні тексти");

− індивідуалізація та диференціація процесу навчання і виховання особистості дитини, здійснення його у індивідуальному режимі учнів;

− гуманізація форм контролю знань, оцінювання не тільки формального результату, але й зусиль, затрачених на виконання роботи.

− пріоритетність морального виховання особистості.

У контексті досліджуваної нами проблеми, актуальною є також ще одна педагогічна система гуманістичної спрямованості – це вальдорфська педагогіка, міжнародний культурно-освітній рух, представлений нині біля 500 Вільними Вальдорфськими школами, 1000 дитячих організацій. Вальдорфські школи та дитячі садки розповсюджені у Західній Європі, Скандинавії, США, Південній Америці, ЮАР, Японії та інш. З кінця 80-х років вони інтенсивно розвиваються у Східній Європі, Польщі, Угорщині, Чехії, Словакії, Східній Німеччині [4; с. 83].

Сутність вальдорфської педагогіки полягає у тому, щоб уникати давати навчальний матеріал учневі у готовому вигляді. Тобто дається мінімальне, решту дитина доповнює сама – фантазією, мисленням і відчуттям, тому у вальдорфській школі немає готових рецептів та визначень. Отже, можна констатувати, що сутність штейнеровської теорії пізнання полягає у тому, що людина доповнює те, що приходить до неї "неготовим" (наприклад, зміст книги – це не ті слова, що в ній написані, зміст її у тому, наскільки ми її можемо доповнити). На принципі доповнення побудований світ сприйняття, світ природи, тоді педагогіка, що побудована на цьому принципі, є за своєю сутністю природною педагогікою. З принципу доповнення виходить ще один важливий принцип – простота. Вальдорфські школи частково заперечують технічні засоби навчання, зокрема телебачення. Адже, на їх думку, готові іграшки, техніка – це те, що дитина отримує у готовому вигляді, а значить це уповільнює її розвиток. Простота ж збуджує фантазію. Тому діти разом з вчителем самі виготовляють іграшки з дерева, шишок, черепашок, соломи, каштанів та інше. Отже, ми можемо зробити висновок, що саме так у цій системі навчання та виховання розвивається уява, фантазія, відчуття та мислення дитини. Таким чином, вальдорфська педагогічна система грунтується на принципах гуманізму і відповідає основним вимогам особистісно-орієнтованого навчання та виховання. [8; 67].

Висновки. Отже, в освітньому процесі повинно відбуватися своєрідне зняття об'єктивного значення навчального матеріалу та виявлення в ньому суб'єктивного сенсу особистісно стверджувальних цінностей. Внутрішньо обрана й ухвалена система цінностей покликана, на думку гуманістів,

всеми, игривое животное (М. Горький, Зазубрина). *«А где мой товарищ? – промолвил Олег, – Скажите, где конь мой ретивый? Здоров ли? всё так же ль легок его бег? Всё тот же ль он бурный, игривый?»* (А. С. Пушкин, Песнь о вещем Олеге). *Пестренькая земляная белка, бойкая и игривая, проворно бегала, влезала на деревья, спускалась вниз и снова пряталась в траве* (В. К. Арсеньев, В дебрях Уссурийского края). *Щенок мне попался очень игривый* (№12). *Жеребенок звонко заржал и, подняв хвост дугой, игриво пробежался по двору* (№7). *Игривость котенка* (№6). *нареч. Сатиры игриво скакали* (Тилемахида или Странствование Тилемаха сына Одиссеева описанное в составе ироическия пиимы Василием Тредиаковским, 1766г.). *Игривое дитя* (№2). *У него игривый, затейливый ум, да дельного в нем мало* (№5). *Девка игрива, да прясть ленива* (посл.). *Игривость ума* (Карамзин Н. М. Письма русского путешественника, 1797–1801). *нареч. Резво, замысловато, с игрою* (№4). *нареч. Криво, да игриво: прямо, да упрямо! (послов.). Когда она* ***игривыми*** *перстами Кудрей моих касается, тогда Мгновенный хлад, как ужас, пробегает Мне голову, и сердце громко бьется, Томительно любовью замирая* (А. С. Пушкин, «Как счастлив я …»). *Игривое воображение* (№4). *Воображенье без оков, Оно как бабочка игриво: То любит над блестящей нивой Порхать в кругу земных цветов, То к радуге, к цветам небесным мчится* (Д. В. Веневитинов, К С[карятину]). *Было время, когда я чуть-чуть было не сделался литератором, так как я уже сказал вам, что у меня* ***игривая*** *фантазия* (Я. П. Полонский, Ночь в Летнем саду). *Наперсница волшебной старины, Друг вымыслов* ***игривых*** *и печальных, Тебя я знал во дни* моей *весны, Во дни утех и снов первоначальных* (А. С. Пушкин, Наперсница волшебной старины...). *В назначенный природой неги час Хотите ли забыться каждый раз В ночной тиши, средь общего молчанья, В объятиях* ***игривого*** *мечтанья?* (А. С. Пушкин, Сон). *В детях, одаренных* ***игривостью*** *ума, склонность ко лжи не мешает искренности и прямодушию* (А. С. Пушкин, Полное собрание сочинений: в 10 т, 1956-1958, Т. 7, «О Дельвиге»). *Трудно передать словами обаятельное впечатление, производимое этими гармоническими контрастами, этою* ***игривою*** *борьбой различных музыкальных факторов, разрешаемою наконец одним коротким, но оглушительным аккордом целого оркестра* (П. И. Чайковский, По поводу «Сербской фантазии» г. Римского-Корсакова). ***Игривая*** *песня* (№4). ***Игривый*** *голос песни, напев* (№5).

2. ***Перен.*** Подвижной, с быстрыми изменчивыми движениями. Легко и часто меняющий направление своего движения. *Перен.* а) Быстрый, легкий, подвижный; б) О луче; в) О быстром, бурлящем движении воды.

Быстрый, легкий, подвижный, легко и часто меняющий направление своего движения.

А вѣтры, парус вздув ***игривый****, Поставят в пристань корабли* (Г. Р. Державин, На Новый 1797 Год). *Беспечно ожидая хана, Вокруг* ***игривого*** *фонтана На шелковых коврах оне Толпою резвою сидели* (А. С. Пушкин, Бахчисарайский фонтан). *Вьется алая лента* ***игриво*** *В волосах твоих, черных как ночь* (Н. А. Некрасов, Тройка). *В оковах* ***Игривые*** *ручьи, – в тиши полночи Не слышно их стеклянного журчанья* (А. Н. Островский, Снегурочка). *Маленькие* ***игривые*** *волны, рождаемые ласковым дыханием ветра, тихо бились о борт* (М. Горький, Мальва). *Всё ясно; утра луч* ***игривый*** *Главы косматый лоб златит* (А. С. Пушкин, Руслан и Людила). *Опустели злачны нивы, Хладен ручеек* ***игривый***; *Лес кудрявый поседел; Свод небесный побледнел*

А. П. Евгеньевой. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Русский язык, 1981—1984. –Т. 1: А–Й. – 1981. – 698 с.; **8.** Ожегов С. И. Толковый словарь / под ред. Н. Ю. Шведовой – 9-е изд., испр. и доп. – М.: Советская Энциклопедия, 1972. – 847 с.; **9.** Большой толковый словарь русского языка / Под ред. С. А. Кузнецова. – СПб.: Норинт, 1998. – 1536 с.; **10.** Ефремова Т. Ф. Новый словарь русского языка. Толково-словообразовательный : в 2 т. – М.: Рус. яз., 2000. – 1233 с.; **11.** Толковый словарь русского языка: в 4 т. / Под ред. Д. Н. Ушакова; сост.: В. В. Виноградов, Г. О. Винокур, Б. А. Ларин, С. И.Ожегов, Б. В. Томашевский, Д. Н. Ушаков. – М.: Советская энциклопедия; ОГИЗ, 1935–1940. – Т. 1: А–Кюрины. – 1935. – 1562 стб.; **12.** Дмитриев Д. В. Толковый словарь русского языка / Д. В. Дмитриев. – М.: Астрель, 2003. – 1578 с.

Этот список, использованный в предыдущих публикациях автора, дополнен в настоящей работе такими словарями как: **13.** Фасмер М. Этимологический словарь русского языка: в 4-х т. [Пер. с нем.]. – 2-е изд., стереотип. – М.: Прогресс, 1986–1987; **14.** Русский семантический словарь. Толковый словарь, систематизированный по классам слов и значений: в 6 т. / Российская академия наук. Ин-т рус. яз. им. В. В. Виноградова; Под общей ред. Н. Ю. Шведовой. – М.: Азбуковник, 1998; **15.** Словарь языка Пушкина: в 4 т. / Отв. ред. акад. АН СССР В. В. Виноградов. – 2-е изд., доп. / Российская академия наук. Ин-т рус. яз. им. В. В. Виноградова. – М.: Азбуковник, 2000; **16.** Александрова З. Е. Словарь синонимов русского языка. – М.: Русский язык, 2001. – 568 с.; **17.** Краснянский В. В. Словарь эпитетов Ивана Бунина [Текст] : около 100 тысяч словоупотреблений. – М.: Азбуковник, 2008. – 775 с.; **18.** Горбачевич К. С., Хабло Е. П. Словарь эпитетов русского литературного языка. - Л.: Наука, 1979. – 567с.

Обобщающие дефиниции лексикографических значений слова *игривый*.

1. Любящий играть; резвый, шаловливый, подвижный. Склонный к игре, к резвости; охотник играть. Склонный к игре, к резвости; исполненный веселого движения. Игривый, охочий играть, шалить, резвиться; резвый, пылкий, скорый и разнообразный в движеньях тела или ума. Любящий резвиться, играть. Любящий играть, шалить; резвый. Любящий играть, резвиться, шалить. Живой, бойкий, изменчивый; о фантазии, воображении и т. п. Любящий резвиться, играть; веселый, шаловливый. Ребёнка, животное называют игривыми, если они любят играть, баловаться, резвиться.

В словаре Пушкина (№15) игривость определяется как «склонность к фантазии, выдумке, живость», а также как «причудливость, затейливость», на этом основании мы позволили себе расширить синонимический ряд и включить такие прилагательные как затейливый и причудливый.

Любящий играть; бойкий, быстрый, веселый, живой, затейливый, изменчивый, непостоянный, подвижный, прихотливый, причудливый, пылкий, разнообразный, резвый, скорый, шаловливый в движеньях тела или ума**.**

Лисица зѣло смирна и игрелива (Письма русских государей и других особ царского семейства. І. Переписка Петра І с Екатериною Алексеевною (1707–1724), 1861гг.). *Манежна выступка игрива, И горда шея колесом <у жеребца>* (Н. П. Осипов Виргилиева Енейда, вывороченная на изнанку. Н. О., 1791–1796гг.). *Игривый ягненок, козленок* (№3). *Добрый конь в зеленом поле Без узды, один, по воле Скачет весел и игрив* (М. Ю. Лермонтов, Узник). *В тюрьме был еще один фаворит – рыжий и толстый котенок, маленькое, избалованное*

гармонізувати взаємини між учнем, та оточенням і допомогти йому в самоствердженні.

Зміни в політичній і економічній сферах суспільства вимагають нових підходів і від школи. Беручи участь у цьому глобальному процесі, вітчизняна педагогіка має виконати надзвичайно важливу місію — очолити виховання людини громадянського суспільства та формування відповідної цьому суспільству гуманістичної моральної культури особистості, зорієнтованої на найдосконаліші соціокультурні стандарти та загальнолюдські цінності.

Отже, в умовах особистісно-орієнтованого виховання формується гуманність як якість особистості, як її гуманістична спрямованість. У зв'язку з цим «виховання гуманності» - поняття, що свідчить про розвиток комплексу особистісних якостей, що обумовлюють відносини людей один до одного, до суспільства, природи, самим собі.

Література:

1. Абрамова Г.С. Практична психологія: Підручник для студентів вузів. - Вид. 6-е, перероб. і доп. - М.: Академічний проект, 2001. - 480 с.

2. Безкоровайна О. В. Виховання культури особистісного самоствердження в ранньому юнацькому віці: Монографія.– Рівне: РДГУ, видавець Олег Зень, 2009.– 470 с.

3. Бех І.Д. Виховання особистості: У 2 кн. Кн.2: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади. - К.: Либідь, 2003. - 344с.

4. Вірковський А.А. Формування гуманістичного ідеалу старшокласників у позакласній діяльності / Житомирський державний педагогічний університет ім. І.Франка.- К., 2002. - 233с.

5. Глазкова І. Я. Гуманність: структура, засоби формування // Проблеми сучасного мистецтва і культури / І. Глазкова // Науковий світ. – 2002. – С. 41 – 47.

6. Карпенчук С.Г. Теорія і методика виховання: Навч. посібник.–К.: Вища школа,1997. – 304с

7. Лавроненко О. Формування гуманістичних цінностей – важливий аспект виховання молодших школярів // Рідна школа.- 2004.- №7-8.-С.26-28.

8. Цимбалюк І. М. Психологія спілкування : навчальний посібник.– К.: ВД «Професіонал», 2004. – 304 с.

References:

1. Abramova H.S. Praktychna psykholohiya: Pidruchnyk dlya studentiv vuziv. - Vyd. 6-e, pererob. i dop. - M.: Akademichnyy proekt, 2001. - 480 s.

2. Bezkorovayna O. V. Vykhovannya kul'tury osobystisnoho samostverdzhennya v rann'omu yunats'komu vitsi: Monohrafiya.– Rivne: RDHU, vydavets' Oleh Zen', 2009.– 470 s.

3. Bekh I.D. Vykhovannya osobystosti: U 2 kn. Kn.2: Osobystisno oriyentovanyy pidkhid: naukovo-praktychni zasady.- K.: Lybid', 2003.- 344s.

4. Virkovs'kyy A.A. Formuvannya humanistychnoho idealu starshoklasnykiv u pozaklasniy diyal'nosti / Zhytomyrs'kyy derzhavnyy pedahohichnyy universytet im. I.Franka.- K., 2002.- 233s.

5. Hlazkova I. Ya. Humannist': struktura, zasoby formuvannya // Problemy suchasnoho mystetstva i kul'tury / I. Hlazkova // Naukovyy svit. – 2002. – S. 41 – 47.

6. Karpenchuk S.H. Teoriya i metodyka vykhovannya: Navch. posibnyk.–K.: Vyshcha shkola,1997. – 304s

7. Lavronenko O. Formuvannya humanistychnykh tsinnostey – vazhlyvyy aspekt vykhovannya molodshykh shkolyariv // Ridna shkola. - 2004. - №7-8.-S.26-28.

8. Tsymbalyuk I. M. Psykholohiya spilkuvannya: navchal'nyy posibnyk.– K.: VD «Profesional», 2004. – 304 s.nchuk S.H. Teoriya i metodyka vykhovannya: Navch. posibnyk.–K.: Vyshcha shkola,1997. – 304s

Педагогіка

УДК 378.011.3 – 051: 613

кандидат педагогічних наук, доцент,
докторант Бугеря Т. М.
ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка"

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОСНОВ ЗДОРОВ'Я ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Анотація. Висвітлено актуальну проблему формування культури здоров'я та ведення здорового способу життя людини. Визначено, що в процесі педагогічної діяльності майбутньому вчителю основ здоров'я для покращення стану здоров'я школярів необхідно враховувати ідеї здорового способу життя, а також формувати у дітей культуру здоров'я в духовному, фізичному, психічному аспектах. Підкреслено, що відповідальність за розумний вибір свого способу життя також стосується й майбутніх учителів основ здоров'я, котрі повинні бути здоровими в духовному, фізичному, психічному аспектах, а також бути прикладом для учнів й досягнути професійного довголіття.

Ключові слова: майбутній учитель основ здоров'я, здоров'я, здоровий спосіб життя.

Аннотация. Освещена актуальная проблема формирования культуры здоровья и ведения здорового образа жизни человека. Установлено, что в процессе педагогической деятельности будущему учителю основ здоровья для улучшения состояния здоровья школьников необходимо учитывать идею здорового образа жизни, а также формировать у детей культуру здоровья в духовном, физическом, психическом аспектах. Подчеркнуто, что ответственность за правильный выбор своего образа жизни также касается и будущих учителей основ здоровья, которые должны быть здоровыми в духовном, физическом, психическом аспектах, а также быть примером для учеников и достичь профессионального долголетия.

Ключевые слова: будущий учитель основ здоровья, здоровье, здоровый способ жизни.

Annotation. The urgent problem of building a culture of health and leading a healthy life. Found that in the teaching activities of the future health basics teachers to improve the health status of schoolchildren the idea of a healthy lifestyle should be considered , as well as to form children's health culture in the spiritual , physical, mental aspects. Emphasized that the responsibility for the proper selection of their lifestyle also applies to the future health basics teacher, which should be healthy spiritually, physically and mentally aspects , as well as an example for students and achieve professional longevity.

Key words: future teacher of health basics, health, healthy way of life.

Вступ. Проблемі формування, збереження та зміцнення здоров'я людей приділяли увагу відомі дослідники як М. Амосов, Е. Буліч, В. Горащук,

При обобщении словарных дефиниций мы старались придерживаться методики, разработанной психолингвистами И. А. Стерниным и А. В. Рудаковой [3, с. 21-23].

Последовательность этапов алгоритма, предусмотренная методом обобщения словарных дефиниций, следующая. 1. Из приведенных ниже словарей выписаны все значения слова «игривый». 2. Все значения, зафиксированные разными словарями и имеющие различия в содержании, включены в описание семантики слова «игривый» как отдельные значения. 3. Каждое значение представлено как совокупность несовпадающих дефиниций в разных словарях: для каждого значения дан список его различных дефиниций в имеющихся словарях. 4. Значения, оттенки значений и особенности употребления слова «игривый» богато иллюстрируются в упомянутых выше словарях цитатами из художественной литературы, которые приведены ниже. Некоторые приводимые в словарных статьях цитаты уточнены и расширены автором данной работы, поскольку являются приемом стилистической характеристики слова «игривый». Приведены все несовпадающие примеры к обобщающим дефинициям. 5. Отдельные значения слова, выявленные только из примеров к дефинициям и не имеющие самостоятельного толкования ни в одном словаре, также сформулированы автором данной статьи. 6. На базе совокупности несовпадающих словарных дефиниций одного и того же значения сформулированы обобщающие дефиниции значения с учетом всех семантических компонентов и лексикографических помет, выделенных словарями.

Поясним, предупредив возможные вопросы, что источники цитат приведены с целью облегчения нахождения произведения всеми, интересующимися данной проблемой, и сопоставления примера (цитаты) и значения слова в контексте его употребления, а также выявления стилистической характеристики слова. В тех случаях, где не было найдено источника цитаты, приводилась ссылка на номер словаря из приведенного выше списка.

Существительное *игривость* по значению соответствует прилагательному *игривый,* поэтому из всех доступных нам словарей, содержащих слово «игривый» с объяснением значения, грамматической и стилистической характеристикой, были отобраны следующие: **1.** Словарь русского языка XVIII века: в 18 выпусках / АН СССР. Ин–т рус. яз.; Гл. ред.: Ю. С. Сорокин. – Л.: Наука, 1984–2005. – Вып. 8: Залезть – Ижоры. – 1995. – 256 с.; **2.** Словарь Академии Российской, производным порядком расположенный: в 6 ч. – СПб.: Императорская Академия Наук, 1789–1794. – Ч. III: З–М. – 1792. – [3] с., 1388 стб., [63] с.; **3.** Словарь Академии Российской по азбучному порядку расположенный: в 6 ч. – СПб.: Императорская Академия Наук, 1806–1822. – Часть II : Д–К. – 1809. – 1178 стб.; **4.** Словарь церковно-славянского и русского языка, составленный вторым отделением Императорской академии наук: в 4 ч. – СПб.: Императорская Академия Наук, 1847. –Том II : З–Н. – 472 с.; **5.** Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка: в 4 ч. – М.: Типографія Лазаревскаго института восточныхъ языковъ, 1863–1866. – Часть вторая: И–О. – 1865. – с. 629–1351.; **6.** Словарь современного русского литературного языка: в 17 т. / Под ред. А. М. Бабкина, С. Г.Бархударова, Ф. П. Филина и др. – М.–Л.: Изд-во Академии наук СССР, 1948–1965. – Т. 5 (И–К), 1956. – …; **7.** Словарь русского языка: в 4 т. / АН СССР, Ин–т рус. яз.; Под ред.

и упорядочены с учетом полученной информации из словарей, которые ниже идут под номерами 13-18.

Формулирование цели статьи и задач. Цель и задачи статьи состоят в том, чтобы методом обобщения словарных дефиниций получить максимально полное описание значения слова «игривый», которое может быть использовано для определения понятия «*игривость*» как стилевой характеристики субъекта активности и для выявления стратегических линий исследования когнитивного-игривого человека.

Изложение основного материала статьи. Психолингвистический эксперимент направлен на выявление психолингвистического значения слова как упорядоченного единства «всех семантических компонентов, которые реально связаны с данной звуковой оболочкой в сознании носителей языка. Это тот объем семантических компонентов, который актуализирует изолированно взятое слово в сознании носителей языка, в единстве всех образующих его семантических компонентов – более и менее ярких, ядерных и периферийных» [3, с. 99].

Выявлению психолингвистического значения слова предшествует его лексикографическое описание, чему и посвящена серия статей автора. Наиболее достоверным лексикографическим описанием значения слова, согласно И. А. Стернину, является метод обобщения словарных дефиниций. Этот метод позволяет максимально расширить как список значений исследуемого слова, так и список образующих значения семантических компонентов, поскольку в разных словарях возможно выделение разных значений и семантических компонентов одного и того же слова. Данный метод основан на принципе дополнительности словарных дефиниций разных словарей, каждая из которых отражает некоторые существенные признаки значения, но наиболее полное лексикографическое описание осуществляется лишь совокупностью дефиниций разных словарей, которые дополняют друг друга [3].

Основной структурной единицей любого толкового словаря является «словарная дефиниция», то есть определение значения слова. Словарная дефиниция, дающая определение значения слова, отмечает профессор В. В. Кабакчи, имеет двойную функцию. Во-первых, дефиниция частично раскрывает значение слова (микро-значение). Во-вторых, дефиниция – это словосочетание, которое выполняет функцию лексико-грамматического субститута этого слова достаточного для идентификации данного объекта. При составлении словарных дефиниций лексикографы пытаются найти баланс между описанием значения слова и созданием лексико-грамматического субститута. Это, с одной стороны. Но, с другой стороны, словарная дефиниция в качестве вербализации значения слова может рассматриваться лишь как приблизительный ориентир, поскольку фактор субъективности составителей словарей играет большую роль [4]. А это, в свою очередь, обусловливает значительные несовпадения в описаниях одних и тех же значений в различных словарях.

В связи с этим лексикографическое описание значения слова как системный метод описания языковых единиц, имеющий своей целью определить значение слова с высокой точностью, требует принять во внимание дефиниции различных словарей с учетом возможной многозначности значения слова, т. е. обобщить данные разных словарей.

В. Казначеєв, В. Клімова, Ю. Лісіцин, В. Скумін, Л. Татарникова та інші.

Формулювання мети статті та завдань. Мета дослідження — вивчити теоретичні засади професійної підготовки майбутніх учителів основ здоров'я.

Виклад основного матеріалу статті.В контексті нашого дослідження актуальною проблемою є формування культури здоров'я особистості. Потому розглянемо сутність поняття „культура здоров'я". Визначення поняття „культура здоров'я" знаходимо в праці українського відомого ученого В. П. Горащука, котрий зазначає, що „культура здоров'я – це важливий складовий компонент загальної культури людини, обумовлений матеріальним і духовним середовищем життєдіяльності суспільства, що виражається в системі цінностей, знань, потреб, умінь і навичок з формування, збереження й зміцнення її здоров'я"[3, с.25]. В своєму дисертаційному дослідженні „Теоретичні і методологічні засади формування культури здоров'я школярів" зазначає, що „культура здоров'я у вигляді загальної моделі подібна до концептуальної моделі особистості"[4, с.5]. Автором представлено концептуальну модель культури здоров'я, котра складається з трьох компонентних блоків, зокрема, програмно-змістовного, потребісно-мотиваційного, а також діяльнісно-практичного. На думку російського ученого В. А. Скуміна, культура здоров'я — це „фундаментальна наука про людину та її здоров'я, інтегральна галузь знання, що розробляє і вирішує теоретичні й практичні завдання гармонійного розвитку духовних, психічних і фізичних сил людини, її оптимальної біосоціальної адаптації і місця існування [12 ,с.34]. В довіднику основних понять та термінів з оздоровчої фізичної культури, реабілітації та здоров'язберігаючих технологій визначено, що культура здоров'я — це насамперед „інтегративна якість особистості і показник вихованості, що забезпечує певний рівень знань, умінь і навичок формування, відтворення та зміцнення здоров'я і характеризується високим рівнем культури поведінки стосовно власного здоров'я та здоров'я оточуючих" [5, с.27]. У своєї праці „Людина та її здоров'я" В. І. Клімова зазначає, що „культура здоров'я припускає не тільки накопичення важливих знань, посібників та рекомендацій для розширення суспільного кругозору, але також й активне використання почерпнутих знань, уміння використовувати їх у щоденній практиці"[8, с.17]. Ми дотримуємося думки автора щодо важливості накопичення знань, уміння використовувати їх у щоденній практиці, але й зазначимо, що необхідно підвищення ефективності функціонування власного організму людини й свідомого позитивного ставлення на здоровий спосіб життя, а також свідомого оволодіння здоров'язбережувальними технологіями. У своєму дисертаційному дослідженні „Соціально-педагогічні умови формування культури здоров'я старшокласників" С. В. Кириленко зазначає, що поняття „культура здоров'я" насамперед включає „умови та характеристики оточуючого середовища; індивідуальні якості та особливості особистості, уміння адекватно співвіднести себе з навколишнім світом. За такого підходу цілком правомірним є висновок, що культура здоров'я забезпечує певний рівень знань, умінь, навичок особистості з питань формування, збереження, відтворення та зміцнення власного здоров'я і характеризується високим рівнем культури поведінки стосовно здоров'я оточення" [7, с. 9]. Автором виявлені соціально-педагогічні умови формування культури здоров'я старшокласників: усунення помилок у навчально-виховному процесі; посилення уваги до особистості старшокласника з урахуванням його можливостей, потреб, допомога в захисті

прав дитини шляхом застосування здоров'яформуючих, здоров'язміцнюючих, а також здоров'язберігаючих технологій; розширення соціального досвіду й життєвих навичок старшокласників, що насамперед передбачає їх позитивну мотивацію до ведення здорового способу життя, а також культуру здоров'я; створення традицій здорового способу життя на основі проведення оздоровчої роботи серед дітей, вчителів, а також й батьків; цілеспрямоване науково-методичне забезпечення, удосконалення теоретичної та методичної підготовки педагогів до здійснення діяльності з формування культури здоров'я шляхом навчання на курсах в обласних інститутах післядипломної педагогічної освіти, проведення проблемних семінарів, семінарів-практикумів з застосовуванням інтерактивних форм й методів навчання, а також шляхом самоосвіти[7].

Отже, автор значну увагу приділяє педагогічній підготовці педагогічних кадрів, які при здійсненні своєї педагогічної діяльності цілеспрямовано сприяють формуванню культури здоров'я старшокласників, що передбачає їхню позитивну мотивацію до ведення здорового способу життя. У своєї науковій праці Ю. Б. Мельник зазначає, що „культура здоров'я дитини молодшого шкільного віку" – це „інтегроване особистісне утворення, сформоване на основі знань, умінь, що характеризується здоров'яформувальною поведінкою, яка відповідає віковим особливостям індивіда, виявляється в цілісності та гармонійному розвиткові всіх складових індивідуального здоров'я (фізичного, психічного, соціального, духовного), основних сфер особистості (мотиваційної, когнітивної, афективної, ціннісної, поведінкової), прагненні дитини до самопізнання, самовдосконалення, творчої діяльності"[10, с.9]. На нашу думку, важливим є дослідження особистісного аспекту культури здоров'я людини. У своїй праці „Педагогічна валеологія" Л. Г.Татарникова розглядає поняття „культура здоров'я" на особистісному рівні. Автор зазначає, що культура здоров'я особистості — це насамперед „міра оволодіння валеологічними знаннями, самокорекції психологічного стану, включеності в процес оволодіння знаннями" [14, с. 194].

Інший науковець, як О. Є. Підгірна розглядає поняття „культура здоров'я" як інтегративну якість особистості, а також єдність здібностей людини до розвитку, саморозвитку, самореалізації з урахуванням культуросообразності та природсобразності. Автор зосереджує увагу на особливостях виховання культури здоров'я дітей засобами особистісно орієнтованої освіти, яка передбачає організацію процесу навчання й виховання на основі збереження духовного й фізичного здоров'я, створення та збагачення особистісно смислової спрямованості здоров'язбережувального середовища, а також гуманної педагогіки [11]. В іншій праці надано трактування поняття „здоров'язберігальна культура" як присвоювання на особистісному рівні концепції здоров'я та дотриманні індивідуальної програми здорового спосібу життя. Основи здоров'язберігальної культури можна формувати у процесі виховної роботи в школі" [13, с.9].

Інший вчений, як Е. М. Казін у праці „Основи індивідуального здоров'я людини" визначає поняття „валеологічна культура". На його думку, „валеологічна культура" — це насамперед „наука про моральне, фізичне та духовне здоров'я, яка є невід'ємною частиною культурології" [6, с. 12]. На думку Е. Н. Вайнера, валеологічна культура є саме „результатом валеологічної освіти і припускає знання людиною своїх генетичних, фізіологічних й психологічних можливостей, методів і засобів контролю збереження та

психолингвистического значения прилагательного «игривый». Согласно поставленной цели определены следующие задачи: методом обобщения словарных дефиниций получить максимально полное описание значения слова «игривый». Выявленные обобщающие дефиниции лексикографических значений прилагательного *игривый* дают основания на данном этапе исследования определить игривость как стилевую характеристику субъекта активности.

Ключевые слова: игривость, игривый, психолингвистика, лексикографическое описание, метод обобщения словарных дефиниций.

Annotation. The author of the paper suggests a hypothesis that *playfulness* can be one of the unique personality traits, ensuring successful functioning of the activity subject in the modern world. Identifying the primary components of *playfulness* as one of the fundamental personality traits presupposes conducting psycholinguistic experiment. This article is devoted to finding out a psycholinguistic meaning of the adjective «playful». According to the set objective, the following tasks have been defined: to get the most comprehensive description of the word «playful» using the method of vocabulary definitions generalizing and to give a working definition of playfulness. The given definitions afford ground for identifying playfulness as a stylistic characteristic of the activity subject.

Key words: playfulness, playful, psycholinguistics, lexicographic description, method of dictionary definitions generalizing.

Каждое мало-мальски сложное слово, в сущности, должно стать предметом научной монографии.

Щерба Л. В., Языковая система и речевая деятельность

Введение. Генерализация игры как культурной универсалии – *«культура возникает и разворачивается в игре, как игра»* (Й. Хёйзинга), как сугубо антропологическое измерение – *«пятый из основных феноменов человеческого существования»* (Э. Финк), и тут же – как *способ коммуникации (социальных контактов)* (Э. Берн), как *форма экзистенциальной свободы – «играть или быть ничем»* (Ж. П. Сартр), как *эстетическая модификация* (Ф. Шеллинг), а также как *лингвистическая реальность – «язык есть игра в чистом виде»* (Л. Витгенштейн), актуализирует проблему определения *игривости* как одного из уникальных личностных свойств, обеспечивающих успешное функционирование субъекта активности в современном мире.

Определение первичных компонентов *игривости* как одного из фундаментальных личностных свойств и последующее введение игривости как понятия в психологию предполагает на начальном этапе нашего исследования проведения психолингвистического эксперимента, поскольку любое «понятие неразрывно связано с материальной языковой оболочкой. Реальность каждого понятия проявляется в языке. Понятие возникает на базе слов и не может существовать вне слов. Слово является носителем понятий» [1, с. 457].

Настоящая статья является продолжением серии статей автора, посвященных результатам лексикографического исследования (которое является подготовительным этапом психолингвистического эксперимента). Значения слова «игривый» в предыдущих публикациях были представлены не в полном виде [2]. Приведенные ниже значения дополнены, откорректированы

References:

1. Goncharenko I.V. Nauchno-prakticheskie aspekty povyshenija intelektual`nyh sposobnostey cheloveka / I.V. Goncharenko, V.D. Kuchin // Problemy suchasnoi pedagogichnoi osvity. Serija: Pedagogika i psyhologija. - Jalta: RVV KGU, 2013. - Vyp. 41. - Ch. 3. - S. 17-28.

2. Kanarev F.M. Krizis teoreticheskoy fiziki / F.M. Kanarev. – Krasnodar: Kubanskiy gosudarstvennyy agrarnyy universitet, 1998. – 198 s.

3. Kuchin V.D. Entropiynaja ocenka processov v kletkach zhivyh organizmov / V.D. Kuchin, I.V. Teodorovich // Zdorov`ja ta dovgolittja. – K., 2007. – S. 98–102.

4. Kuchin V.D. Ocherednoy shag vglub` materii / V.D. Kuchin, I.V. Teodorovich // Vynahidnyk i racionalizator. – 2005. – №10. – S.29-35.

5. Trofymenko O.L. Do pytannja harakterystyky entropiynoi osnovy triykovoi systemy chyslennja v biologii / O.L. Trofymenko, I.V. Goncharenko, I.V. Teodorovich // Biologija tvaryn. – L`viv, 2012. – T. 14. – № 1-2. – S. 687-692.

Психология

УДК: 159.9.07

доктор психологических наук,
профессор кафедры практической психологии,
доцент кафедры английской филологии Гордиенко-Митрофанова И. В.
Харьковский национальный педагогический университет
имени Г. С. Сковороды (г. Харьков)

ПСИХОЛОГИЧЕСКОЕ СОДЕРЖАНИЕ ЛЕКСИКОГРАФИЧЕСКИХ ЗНАЧЕНИЙ СЛОВА «ИГРИВОСТЬ» (ПОДГОТОВИТЕЛЬНЫЙ ЭТАП ПСИХОЛИНГВИСТИЧЕСКОГО ЭКСПЕРИМЕНТА)

Анотація. Автор статті висуває гіпотезу, яка полягає в тому, що однією з унікальних особистісних властивостей, яка має забезпечити успішне функціонування суб'єкта активності в сучасності, може бути *грайливість*. Виявлення первинних компонентів *грайливості* як однієї з фундаментальних особистісних властивостей припускає проведення психолінгвістичного експерименту. Ця стаття присвячена виявленню психолінгвістичного значення прикметника «грайливий». Відповідно до поставленої мети визначені наступні завдання: методом узагальнення словникових дефініцій отримати максимально повний опис значення слова «грайливий». Виявлені узагальнені дефініції лексикографічних значень прикметника «грайливий» надають підстави на цьому етапі дослідження визначити грайливість як стильову характеристику суб'єкта активності.

Ключові слова: грайливість, грайливий, психолінгвістика, лексикографічний опис, метод узагальнення словникових дефініцій.

Аннотация. Автор статьи выдвигает гипотезу о том, что одним из уникальных личностных свойств, обеспечивающих успешное функционирование субъекта активности в современном мире, может быть *игривость*. Выявления первичных компонентов *игривости* как одного из фундаментальных личностных свойств предполагает проведения психолингвистического эксперимента. Данная статья посвящена выявлению

розвитку свого здоров'я, уміння поширювати свої знання на оточуючих" [2, с.26]. Схожої думки щодо визначення поняття „валеологічна культура" дотримуються такі учені, як В. І. Бєлов і Ф. Ф. Михайлович. Автори зазначають, що „валеологічна культура — це знання людиною своїх генетичних, фізіологічних й психологічних можливостей, методів і засобів контролю збереження та розвитку свого здоров'я; потреба в збереженні здоров'я та її реалізацію; розуміння здоров'я як особистої цінності, вміння поширювати валеологічні знання на оточуючих" [1, с.639]. У своєї науковій праці Г. Кривошеєва визначає сутність валеологічної культури як „якісне утворення особистості, яке виявляється в єдності духовних, біологічних, психологічних і соціальних факторів, що визначають її спосіб життя і гуманістичний смисл буття. Вона зумовлює подальший розвиток усіх різновидів культур і передбачає формування людини як цілісного індивіда, охоплюючи усі сторони її життя" [9, с. 7]. На її думку, валеологічна культура покликана насамперед перетворити будь-яку сферу діяльності людини на засіб духовного, а також фізичного самовдосконалення й самооздоровлення. Саме валеологічна культура особистості безпосередньо характеризує її ставлення до життя, а також до свого здоров'я та прагнення людини до самопізнання.

Висновки. Таким чином, в процесі фахової діяльності майбутньому вчителю основ здоров'я треба проводити здоров'язберігаючу діяльність у навчально-виховному процесі та сприяти збереженню, зміцненню здоров'я дітей. Подальші дослідження передбачається провести в напрямку інших проблем професійної підготовки майбутніх учителів основ здоров'я.

Література:

1. Белов В. И. Валеология: здоровье, молодость, красота, долголетие / В. И. Белов, Ф. Ф. Михайлович. — М., 1999. — 664с.

2. Вайнер Э. Н. Валеология / Э. Н. Вайнер. — М.: Флинта: Наука, 2001. — 416с.

3. Горащук В.П. Организация самостоятельной работы студентов по спецкурсу „Культура здоровья" / В.П. Горащук. — Луганск: Альма-матер, 2005. – 145с.

4. Горащук В.П. Теоретичні і методологічні засади формування культури здоров'я школярів: автореф. дис. д-ра пед. наук: 13.00.01 / Валерій Павлович Горащук; Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди. — Х., 2004. — 40 с.

5. Дубогай О. Д. Довідник основних понять та термінів з оздоровчої фізичної культури, реабілітації та здоров'язберігаючих технологій [Електронний ресурс] / О. Д. Дубогай, М. В. Євтушок. – К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2007. – 69 с.

6. *Казин Э. М. Основы индивидуального здоровья человека / Э. М. Казин, Н. Г. Блинова, Н. А. Литвинова. — М.: ВЛАДОС, 2000. — 192с.*

7. *Кириленко С. В. Соціально-педагогічні умови формування культури здоров'я старшокласників: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 „Теорія і методика виховання" / Кириленко Сергій Вікторович.— Інститут проблем виховання АПН України. — К., 2004. — 21 с.*

8. *Климова В. И. Человек и его здоровье / В. И. Климова. – Знание, 1985. – 192 с.*

9. Кривошеєва Г. Л. Формування культури здоров'я студентів університету: автореф. дис. … канд. пед. наук: 13.00.04 / Галина Леонідівна Кривошеєва. – Луганськ, 2001. – 20 с.

10. Мельник Ю.Б. Соціально-педагогічні засади формування культури здоров'я в учнів початкової школи: автореф. дис. … канд. пед. наук: 13. 00.05 / Мельник Юрій Борисович; Луганський національний університет імені Тараса Шевченка. – Луганськ, 2010.— 22с.

11. Подгорная О. Е. Проектирование здоровьесберегающего пространства общеобразовательной школы средствами личностно-ориентированного образования: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Подгорная Ольга Ефимовна.– Тирасполь, 2005. – 211 с.

12. Скумин В.А. Культура здоровья — фундаментальная наука о человеке / В.А. Скумин. — Новочеркасск: ТЕРОС, 1995. — 132 с.

13. Тамарская Н. В. Управление учебно-воспитательным поцессом в классе (здоровьесберегающий аспект): [учеб.-метод. пособ.для учителя] / Н. В. Тамарская, С. В. Русакова, М. Б. Гагина. – Калининград : КГУ, 2002. – 31 с.

14. Татарникова Л. Г. Педагогическая валеология: Генезис. Тенденции развития / Л. Г. Татарникова. — СПб.: «Петроградский и К», 1997. — 416 с.

References:

1. Belov V. Y. Valeolohyya: zdorov'e, molodost', krasota, dolholetye / V. Y. Belov, F. F. Mykhaylovych. — M., 1999. — 664s.

2. Vayner Э. N. Valeolohyya / Э. N. Vayner. — M.: Flynta: Nauka, 2001. — 416s.

3. Horashchuk V.P. Orhanyzatsyya samostoyatel'noy raboty studentov po spetskursu „Kul'tura zdorov'ya" / V.P. Horashchuk. — Luhansk: Al'ma-mater, 2005. – 145s.

4. Horashchuk V.P. Teoretychni i metodolohichni zasady formuvannya kul'tury zdorov"ya shkolyariv: avtoref. dys. d-ra ped. nauk: 13.00.01 / Valeriy Pavlovych Horashchuk; Kharkivskyy natsional'nyy pedahohichnyy universytet im. H. S. Skovorody. — Kh., 2004. — 40 s.

5. Dubohay O. D. Dovidnyk osnovnykh ponyat' ta terminiv z ozdorovchoyi fizychnoyi kul'tury, reabilitatsiyi ta zdorov"yazberihayuchykh tekhnolohiy [Elektronnyy resurs] / O. D. Dubohay, M. V. Yevtushok. – K.: NPU im. M.P. Drahomanova, 2007. – 69 s.

6. Kazyn Э. M. Osnovы yndyvydual'noho zdorov'ya cheloveka / Э. M. Kazyn, N. H. Blynova, N. A. Lytvynova. — M.: VLADOS, 2000. — 192s.

7. Kyrylenko S. V. Sotsial'no-pedahohichni umovy formuvannya kul'tury zdorov"ya starshoklasnykiv: dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.07 „Teoriya i metodyka vykhovannya" / Kyrylenko Serhiy Viktorovych.— Instytut problem vykhovannya APN Ukrayiny. — K., 2004. — 21 s.

8. Klymova V. Y. Chelovek y eho zdorov'e / V. Y. Klymova. – Znanye, 1985. – 192 s.

9. Kryvosheyeva H. L. Formuvannya kul'tury zdorov"ya studentiv universytetu: avtoref. dys. … kand. ped. nauk: 13.00.04 / Halyna Leonidivna Kryvosheyeva. – Luhans'k, 2001. – 20 s.

10. Mel'nyk Yu.B. Sotsial'no-pedahohichni zasady formuvannya kul'tury zdorov"ya v uchniv pochatkovoyi shkoly: avtoref. dys. … kand. ped. nauk: 13. 00.05 / Mel'nik Yuriy Borysovych; Luhans'kyy natsional'nyy universytet imeni Tarasa Shevchenka. – Luhans'k, 2010.— 22s.

11. Podhornaya O. E. Proektyrovanye zdorov'esberehayushcheho prostranstva obshcheobrazovatel'noy shkolы sredstvamy lychnostno-oryentyrovannoho obrazovanyya: dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.01 / Podhornaya Ol'ha Efymovna.– Tyraspol', 2005. – 211 s.

12. Skumyn V.A. Kul'tura zdorov'ya — fundamental'naya nauka o cheloveke / V.A. Skumyn. — Novocherkassk : TERÒS, 1995. — 132 s.

сбалансированное развитие генной технологии и системы управления человеческим сознанием, т. к. человечество ставит перед собой определённые цели исследований и вырабатывает механизм достижения этих целей, обеспечивая надёжный контроль (*биоконтроль*) развития науки и создаваемых на её достижениях новых технологий (*биоэтика*). Поэтому следует переходить от преимущественного производства товаров к производству услуг и повышению качества жизни. И хотя конец человечества определённо неминуем ("всё имеет начало и всё имеет конец"), разработка и использование всевозможных предложений по биоэтике позволит несколько оттянуть эту печальную дату в жизни человечества.

Человечество, таким образом, вторгается в ранее недоступную ему зону технологий управления *биологической эволюцией*, которая традиционно находилась в компетенции Природы. Одна группа исследователей биоэтики надеется обеспечить с её помощью консервативное сохранения человека и его биогенетической природы. Другая группа, так называемые *прогрессисты*, надеются на благоприятную эволюцию биогенетической природы человека. И невозможно предсказать, чем закончится противостояние этих двух научных направлений. Для решения данной глобальной проблемы первостепенной важности Европарламент на осенней сессии 2007 г. принял решение об открытии общеевропейского Института технологий и инноваций, призванного направлять и координировать работу общеобразовательных, научно-исследовательских и внедренческих структур в области направленной биологической эволюции. Разработаны статус Института и его задачи, определён объём и источники финансирования.

Передовые университеты и НИИ мира всё активнее включаются в изучение иерархических или слабо управляемых процессов Природы. Создана Всемирная ассоциация из 89 исследовательских университетов. И вполне закономерен тот факт, что наш университет, первый из 108 сельскохозяйственных вузов бывшего СССР, достигший наиболее впечатляющих результатов в своей работе, перевели в разряд исследовательских вузов. В нём отработана философия достижения успеха, основанная на умелом сочетании и развитии образования, науки и бизнеса.

Литература:

1. Гончаренко И.В. Научно-практические аспекты повышения интеллектуальных способностей человека / И.В. Гончаренко, В.Д. Кучин // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія: Педагогіка і психологія. - Ялта: РВВ КГУ, 2013. - Вип. 41. - Ч. 3. - С. 17-28.

2. Канарёв Ф.М. Кризис теоретической физики / Ф.М. Канарёв. – Краснодар: Кубанский государственный аграрный университет, 1998. – 198 с.

3. Кучин В.Д. Энтропийная оценка процессов в клетках живых организмов / В.Д. Кучин, И.В. Теодорович // Здоров'я та довголіття. – К., 2007. - С.98-102.

4. Кучин В.Д. Очередной шаг вглубь материи / В.Д. Кучин, И.В. Теодорович // Винахідник і раціоналізатор. – 2005. – №10. – С.29-35.

5. Трофименко О.Л. До питання характеристики ентропійної основи трійкової системи числення в біології / О.Л. Трофименко, І.В. Гончаренко, І.В. Теодорович // Біологія тварин. – Львів, 2012. – Т. 14. – № 1-2. – С. 687-692.

обитания и климата Земли. Жизнь на Земле в каких-то простых формах останется, но без человека, который исчезнет навсегда. Защита – только в разуме самого человека. Но разум – всего лишь ступень иерархии в эволюции, для которой высота защиты барьеров вообще эфемерна. Человечество должно это понять, если не желает исчезнуть. Британские ученые решили создать генетический банк ДНК исчезающих животных ("замороженный ковчег") для того, чтобы в будущем их воссоздать. Подобные криогенные колумбарии для человеческих останков начали строить в США более 10 лет назад, готовятся к строительству подобного сооружения и в России. Англичане предполагают мелких животных замораживать целиком, а у человека – только головной мозг и у крупных животных брать кусок кожи. Идея хорошая, и учёные приступили к её реализации. Только вот кто будет восстанавливать животный мир на Земле, если человечество исчезнет? Приходится надеяться на Всевышнего. Но это несерьёзно.

Мировое богатство только за один 2006 г. выросло на 7,5% – с $87,6 трлн до $97,0 трлн. Дальше оно будет расти ещё быстрее. Но впечатляющие успехи научно-технического прогресса всё чаще сопровождаются неприятными последствиями: промышленность загрязнила воздух и воду, пестициды отравили почву и растения, причём эти негативы *экспоненциально* вырастают до опасных объёмов и пределов. Имея в виду этот факт, можно утверждать, что *нанотехнологии* принесут ещё б*о*льшие неприятности. Таким образом, знания становятся всё более опасными в деятельности человека, т. к. всё меньше остаётся возможностей не только контролировать, но и предвидеть результаты применения новых знаний. Появление доктрины "опасного знания" стало одним из симптомов ощущения глубокого кризиса, переживаемого современной цивилизацией. Поэтому процесс научного познания материального мира стал разделяться на знание, цель которого – создание технологий преобразования Природы в соответствии с интересами и потребностями человека и на предупреждающее знание, которое заранее просчитывает влияние инноваций и преобразовательной деятельности человека на Природу и общество. Обе составляющие развиваются по *экспоненциальному* закону параллельно в тесной связи друг с другом. В результате этого процесса развития достаточно сбалансированная система сдержек и противовесов, свойственная двум составляющим, приобретает очень неустойчивую конфигурацию, которая может внезапно привести к резким изменениям. В итоге такого противостояния вполне возможен распад единого биологического вида *homo sapiens* на несколько независимых видов, каждый из которых может быть наиболее приспособлен к определённому образу существования. Этот процесс находится в полном соответствии со вторым законом термодинамики [5].

С целью предотвращения такого нежелательного финала человечества необходимо с помощью всевозможных средств полное блокирование научных исследований в области генетики и генных технологий, но это, естественно, приведёт к резкому сокращению численности населения. Можно, наоборот, снять все запреты в свете развития генных технологий, человечество будет решать проблему выживания с помощью генетики. И, наконец, возможно использование генно-инженерного оружия против носителей генов одного или нескольких видов распавшегося *homo sapiens*. Однако, наиболее вероятным и наиболее удачным вариантом спасения человечества является

13. Tamarskaya N. V. Upravlenye uchebno-vospytatel'nым potsessom v klasse (zdorov'esberehayushchyy aspekt): [uchebno-metodycheskoe posobye dlya uchytelya] / N. V. Tamarskaya, S. V. Rusakova, M. B. Hahyna. – Kalynynhrad: K·HU, 2002. – 31 s.

14. Tatarnykova L. H. Pedahohycheskaya valeolohyya: Henezys. Tendentsyy razvytyya / L. H. Tatarnykova. — SPb.: «Petrohradskyy y K», 1997. — 416 s.

Педагогіка

УДК 159.923.2+791.3

кандидат педагогічних наук, доцент,
викладач кафедри музичного
та образотворчого мистецтв Бухнієва О. А.
Ізмаїльський державний гуманітарний університет

ВПЛИВ СУЧАСНИХ ЕКРАННИХ МИСТЕЦТВ НА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ ТА ЕСТЕТИЧНИЙ РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ

Анотація. Стаття розглядає деякі проблеми впливу екранних мистецтв та інших засобів екранної культури на формування особистості – «вічні теми» естетики, педагогіки та виховання, які розроблялися протягом століть, і ще далекі від остаточного рішення. Можливість інтелектуального розвитку та естетичного виховання за допомогою кіномистецтва допомагає прояснити багато спірних методологічних питань кінопедагогіки.

Ключові слова: кіномистецтво, екранні мистецтва, екранна культура, формування особистості, кінопедагогіка, естетичні концепції, виховні функції мистецтва.

Аннотация. Статья рассматривает некоторые проблемы влияния экранных искусств и других средств экранной культуры в аспекте формирования личности, затрагивая при этом «вечные темы» эстетики, педагогики и воспитания, которые разрабатывались на протяжении столетий, но еще далеки от конечного результата. Возможность интеллектуального развития и эстетического воспитания средствами киноискусства помогает прояснить много спорных методологических вопросов кинопедагогики.

Ключевые слова: киноискусство, экранные искусства, экранная культура, формирование личности, кинопедагогика, эстетические концепции, воспитательные функции искусства.

Annotation. This article considers some of the impact of screen arts and other forms of screen culture in identity formation - the "eternal theme" aesthetics, pedagogy and education, which were developed over the centuries, and still far from a final decision. Ability to intellectual development and aesthetic education through cinematography helps clarify many controversial methodological issues cinema art.

Key words: cinema art, screen art, screen culture, identity formation, kinopedahohika, aesthetic conceptions, educational functions of art.

Вступ. Екранні мистецтва – одні з наймолодших і в той же час, одні з наймасовіших мистецтв. Їх історія в порівнянні з тисячолітньою історією музики, живопису чи театру, коротке. Разом з тим мільйони глядачів кожен день заповнюють зали кінотеатрів, і ще більше людей дивляться кінофільми,

різні передачі по телебаченню. Екран надає потужний вплив на серця і розум молоді. Природно, що до цього явища привернуто увагу педагогів, соціологів, естетиків, мистецтвознавців, теоретиків культури – всіх, кого цікавлять проблеми естетичного виховання, художньої творчості і сприйняття засобів масової комунікації, динаміки суспільних настроїв та інших питань, які у сукупності складають цільні принципи відносно нової галузі педагогічної науки – кінопедагогіки. Перші кроки кінематографа в Україні пов'язані з іменами механіка-конструктора І.Тимченка та фізика М.Любимова, які ще в 1893 р. створили апарат для відтворення на екрані неперервного руху людей і предметів. Через рік, після винайдення братами Люм'єр кінематографа в 1895р., фотограф-художник А.Федецький знімав і демонстрував хронікальне кіно. З 1907 р. в Україні розпочалося регулярне виробництво кінофільмів (Київ, Одеса, Харків, Катеринослав). У цей період створюються хронікально-документальні стрічки, екранізуються театральні вистави. У них беруть участь такі відомі актори українського театру, як М.Садовський, М.Заньковецька, І.Мар'яненко. Пізніше в українському кінематографі засяють величезні фігури Б.Ступки та А.Роговцевої. Отже, вже в середині XX століття кіно стає наймасовішим серед мистецтв.

Формулювання мети статті та завдань. В епоху "екранної культури" роль кіномистецтва і засобів масової інформації у вихованні особистості величезна, але звичайно недооцінюється. Саме екранні мистецтва ряд учених стали оцінювати як вихователя, який не має собі рівних. Дійсно, хороше кіно зачаровує, дивує, змушує задуматися над явищами, що відбуваються в житті людини. Також як книга для письменника, музика для композитора чи картина для художника, кіно для режисера – це спосіб вираження власних думок, почуттів і бажань. Кінематограф є своєрідним мотивом, спонукальною дією до активного втручання у життя і зміни її на краще на шляху до ідеалу. На нашу думку, повнота уявлення про природу будь-якого мистецтва вимагає його розгляду в двох планах – гносеологічному та функціональному. Перший передбачає з'ясування особливостей відображення дійсності у даному виді мистецтва та її втілення в тканину художніх образів, другий – особливостей впливу даного мистецтва на людську свідомість, і через нього – на життя і розвиток суспільства. Кінопедагогіка як розділ науки, перебуває в стадії становлення, проте у неї є міцна теоретична база. Дана тема активно розвивається в роботах вітчизняних і зарубіжних вчених. Найбільш цікавими з точки зору заданої проблематики, представляються праці Ю.Красного, І.Лєвшіної, С.Іванової, Л.Зазнобіної, Р.Пацлафа, Л.Шарикова, Д.Леміша, Ю.Усова.

Метою даної статті є дослідження впливу кінопродукції на дитячу психіку і становлення особистості.

Виклад основного матеріалу статті. Таємниця впливу на людину художньої творчості завжди цікавила представників естетичної думки. Загальні принципи естетичного виховання за допомогою мистецтва сформульовані задовго до народження кінематографа. Дійшли до нас у неповному вигляді висловлення античних мислителів, які доводять, наскільки давно привертає увагу здатність мистецтва управляти свідомістю, почуттями, поведінкою людей. І в кожну подальшу епоху, для якої характерний розквіт мистецтва, ці питання знову опиняються в центрі уваги філософів і самих художників. Важливий етап в історії дослідження виховної функції мистецтва належить

иерархии создает видимость того, что человек – чудо упорядоченности. Казалось бы, если человек – царь Природы, то уж сам себя от самого себя он защитит. К сожалению, это природой не гарантировано. Наоборот, для каждого следующего уровня иерархии падает высота барьера, который её защищает, и человек беззащитен перед этими процессами [3].

На сегодняшний день систематики описали почти 2 млн видов живых организмов, хотя на самом деле их, по разным подсчётам, от 5 до 100 млн. Но 90-99% когда-либо существовавших на планете видов уже вымерло. Подавляющее большинство исчезло в результате так называемого нормального, или фонового вымирания, связанного с ограниченным временем существования биологических видов, которое колеблется от 1 млн лет у млекопитающих до 11 млн лет у некоторых морских беспозвоночных. Помимо фонового вымирания фауна претерпела пять массовых вымираний, в результате которых за ограниченный исторический период исчезло от половины до 95% живших тогда видов. Последнее, самое мощное, произошло 65 млн лет назад, когда на суше выжило лишь 12 % существовавших видов.

В настоящее время, по мнению многих ученых, наступает шестое, Плейстоценовое вымирание, во многом спровоцированное человеком. При нынешней средней скорости вымирания 40 видов в сутки необходимо всего 16 тыс. лет для того, чтобы исчезло 96 % современной биоты. Но Природа стремится, согласно второму закону термодинамики, поддерживать термодинамическое равновесие. Однако процесс дисбаланса расширяется ускоренно (по *экспоненте*), а по предсказаниям синоптиков с 2005 г. началось существенное повышение активности Солнца, что приведёт к еще большему нарушению равновесия в Природе. В соответствии с законами термодинамики, между свободной и связанной энергиями должен существовать баланс, который в настоящее время существенно нарушен. Причиной такого дисбаланса может являться тот факт, что на поверхность Земли поступает больше тепловой энергии, чем может поглотить её биосфера. Природа не может самостоятельно справиться с этим явлением, в связи с чем происходит изменение климата. Учёные подсчитали, что для современных млекопитающих и птиц продолжительность жизни вида *экспоненциально* сократилась до 10 тыс. лет, то есть она стала в 100-1000 раз короче, чем для ископаемых форм. Если среду обитания будут и дальше разрушать такими же темпами, время жизни этих видов вскоре составит всего 200-400 лет. Для беспозвоночных таких расчётов нет, но их, несомненно, затрагивает как глобальное изменение окружающей среды и климата, так и исчезновение локальных биотопов [4].

В настоящее время исчезновение угрожает высокоорганизованным животным. Пиявкам, тараканам, мышам, опоссумам, как и в Мезозойскую эру, ничто не угрожает. Ежегодно исчезает около 1% только тропических дождевых лесов, ежедневно вымирает до 70 видов растений и животных, погибает десятая часть коралловых рифов – зон наибольшего биологического разнообразия на мелководье, еще около 30% их будет разрушено в ближайшие десятилетия. Кораллы гибнут в основном из-за глобальных изменений среды и климата (загрязнения и потепления воды), превышение предела вылова рифовых рыб, тайфунов, цунами, гибели симбиотических организмов. Всё это отражается и на морских глубинах. Пожалуй, лишь "автономные" сообщества глубоководных газогидротерм пока не затронуты антропогенным влиянием и, очевидно, смогут избежать последствий глобальных изменений условий

Палеонтологи установили, что время жизни животного мира равно ~3 млн лет. Нашему периоду около 2 млн лет. И не существует средств защиты, которые помогли бы человеку избежать "конца света".

Еще 40 тыс. лет тому назад человеческий род был представлен двумя биологическими видами – *Homo neandertalensis* и *Homo sapiens*. Особенных различий между ними не было, хотя, судя по анализу ДНК, они не могли иметь общих предков. Они мирно сосуществовали, но потом случилось то, что до сих пор не имеет объяснения: неандертальцы бесследно исчезли с лица Земли, оставив *Homo sapiens* в полном одиночестве. Ничто земное не вечно, молодость оборачивается старостью, всё, что развивается, когда-нибудь начинает отмирать. Расцвет и деградация всех земных существ происходит периодически и постепенно, Природа не может ни создавать, ни истреблять свои творения одновременно. В конце Триаса вымерли примитивные амфибии и звероподобные рептилии, их место заняли современные амфибии и первые млекопитающие. Именно тогда появились лягушки, крокодилы, черепахи, и, может быть, птицы. Позже в Мезозойскую эру на протяжении нескольких миллионов лет произошли взлёт и падение динозавров.

Существует сугубо планетарная причина уничтожения уже имеющей место жизни на Земле, заключающаяся в следующем. Переплетение экономических связей, широкие информационные возможности, проблема экологии и др. сливают судьбы отдельных народов в одну всемирную судьбу. Но для всё ещё расколотого мирового сообщества пока не проглядывается новый разумный политический порядок. Природой установлен максимальный порог энергопотребления человечества – за ним уже начинаются необратимые процессы (исчезновение вечной мерзлоты, таяние антарктического льда) со всеми вытекающими отсюда неприятностями. И порог этого, увы, уже недалёк. Энергетические кризисы, все чаще потрясающие мир, вынудили западных интеллектуалов прийти к выводу: *мир конечен во времени*. Старый мир разваливается с невиданной скоростью. За два последних десятилетия в мире появилось около 40 новых государств. Миллионы потерявших уверенность в завтрашнем дне людей ищут спасение в отмежевании и расколе, в то время как необходимы солидарность, понимание, терпимость. Многие страны участвуют в вооруженных конфликтах, в ряде государств идёт гражданская война, ширятся межэтническая вражда. Возникает расколотое мировое общество, для политического порядка которого нет ни исторической модели человечества, ни сколько-нибудь убедительной теории его. Не существует вообще ясного представления о нашем будущем. Остаётся открытым вопрос о типе демократии для человечества.

История жизни на Земле знает пять массовых вымираний видов животных и растений, происшедших в результате природных катаклизмов. Чтобы находиться в согласии с Природой, надо не только знать её, но и предвидеть результаты такого согласия. Горьких уроков нерасчётливого вмешательства в Природу накоплено человечеством уже немало. Антропогенное давление на биосферу достигло критического уровня. Экологические проблемы остры, но, как ни странно, человечество приспособилось к ним. Пока. Оно дожило до уровня, когда вроде бы способно защититься от опасности. Но самому человеку угрожает серьёзная опасность, и она может сработать в пределах жизни ближайших поколений. Дело в том, что закон возрастания *энтропии* (иерархического роста беспорядка) и уменьшения при этом высоты ступеней

Ф.Шиллеру. Він вважав, що естетичне виховання має підготувати індивіда до моральної досконалості. Цій проблемі присвячені двадцять сім «Листів про естетичне виховання людини». Сьогодні нам чітко видна спроба Ф.Шиллера «пояснити особливе місце мистецтва в культурі, пов'язане з його спрямованістю до людини як одне ціле, і з його здатністю впливати на людину цілісно» [6, с. 267]. Ми впевнені, що неможливо правильно зрозуміти призначення мистецтва, виходячи тільки з внутрішніх, іманентних законів його розвитку, у відриві від економічної основи, ізольованої від суспільних проблем. Заклик Ф.Шиллера був підхоплений Ф.Достоєвським, який стверджував вустами одного зі своїх персонажів, що краса врятує світ. Мистецтво – єдине можливе знаряддя для перетворення особистості.

З досліджень нашого часу насамперед необхідне знайомство з поглядами Л.Виготського, що присвятив до функціонального аналізу художньої творчості, главу «Мистецтво і життя» в книзі «Психологія мистецтва». В ній він констатував протилежні відносини до літератури, театру, кіно: одні цінують їх соціальну роль, інші прирівнюють до забави, відпочинку. Сам психолог про їх призначення каже: «Мистецтво є найважливіший осередок всіх біологічних і соціальних процесів особистості у суспільстві... Воно є способом урівноваження людини зі світом в найкритичніші та відповідальні хвилини життя. І це докорінно спростовує погляд на мистецтво як на прикрасу» [1, с. 437]. Психолог вловив небезпечність: якщо усувається специфічна відмінність, то оцінка художнього твору повинна виходити з того ж критерію, що й оцінка всякого почуття. Твір буде хорошим, якщо заражатиме благородними почуттями; поганим, якщо міститиме негативні почуття. Багато хто і сьогодні, дотримуються подібних поглядів і розцінюють фільм на підставі його змісту: якщо воно викликало їх схвалення, вони з похвалою відгукуються про авторів, і навпаки. «Яка етика, така й естетика – ось гасло цієї теорії», – зауважує Виготський, вважаючи, що насправді мистецтво не дурне і не добре, воно лише мова почуття [1, с. 489]. Л.Виготський приходить до висновку, з яким не можна не погодитися: «Мистецтво ніколи прямо не породжує з себе практичної дії, воно тільки готує організм до цієї дії» [1, с. 454]. Іншими словами, естетичні почуття не викликають негайних вчинків, вони програмують нашу майбутню поведінку, змушують нас прагнути до ідеалу. Інакше достатньо було б, скажімо, показати на екрані добро, і глядачі стали б добрими, прагнули би уникати зла. Згідно Л.Виготському, твір змушує злом перехворіти, підкоритися йому, навіть загорітися і потім зжити у собі – до цього зводиться його запальна живильна дія. Отже, ми переконуємося, що проблеми використання мистецтва для формування особистості – це «вічні теми» естетики, вони розроблялися протягом століть, і ще далекі від остаточного рішення. Історія концепцій естетичного виховання за допомогою кіномистецтва допомагає прояснити багато спірних методологічних питань кінопедагогіки.

Кінематографісти завжди надавали великого значення виховній ролі свого мистецтва. Кіновиховання передбачає спрямований характер екранного мистецтва. Погляди на виховну силу кіно великого кінорежисера С.Ейзенштейна являють собою стрункy систему, в якій слід підкреслити два моменти. По-перше, видатний режисер послідовно виступав проти бездумного відношення до кіно, проти використання його в розважальних цілях. По-друге, він упродовж усього життя вивчав механізм впливу фільму на свідомість

глядача, щоб уміло керувати процесом формування передового світогляду. Виступаючи в Сорбонні, С.Ейзенштейн заявив: «Ми хочемо за допомогою ряду зображень домогтися емоційного, інтелектуального чи ідеологічного впливу на глядача ...» [2, с. 277]. Йому було поставлено питання: «Ви говорили про кіно з виховної точки зору. А що ви думаєте про його розважальні ролі?» Режисер відповів: «Розважальне кіно не представляє інтересу» [2, с. 298]. Формування глядацької свідомості – ось мета кіномистецтва. С.Ейзенштейн говорив про це, виступаючи в академії кіно-науки і мистецтва в Голівуді: «Якщо ми зможемо пробуджувати у публіки почуття, зможемо змусити її почувати ідею, мені здається, що в майбутньому ми отримаємо можливість керувати розумовим процесом глядача. Це буде одне з великих досягнень фільмів майбутнього ...» [2, с. 307]. Схожих поглядів дотримувався В. Пудовкін. У статті «Фільм для світу» він писав: «Моє глибоке переконання, що саме кінематографічне мистецтво, що з'явилося після інших, володіє виключно могутніми можливостями для вираження думок та ідей самого широкого загальнолюдського порядку» [3, с. 188]. В.Пудовкін розмірковував про роль мистецтва в нашому житті: «Сила впливу талановитого твору мистецтва на людську психіку величезна. Її особливість полягає в тому, що будь-яка думка в мистецтві піднімається талановитим художником на потужній хвилі розбудженого почуття. Емоційне хвилювання, яке виросло в глядача або читача, міцніше і сильніше будь-якої логічної аргументації, змушує його повірити в те, що він побачив, почув чи прочитав. Змусити людину повірити в істинність висловленої думки – означає допомогти йому зробити перший крок у практичній діяльності» [3, с. 105]. Виключне значення в цьому, режисер надавав кінематографу: «Сучасне кіно завдяки своїй інтернаціональній доступності відіграє роль у духовному вихованні людства більшу, ніж література, ніж театр, і часто більшу, ніж релігія. Тому кіно може стати рівною мірою джерелом найбільшого добра або ж найбільшого зла в залежності від того, чий інтелект або чиї руки створюють картину» [3, с. 177].

Екранні мистецтва за своєю природою моделюють процес пізнання найбільш наближено до реальних умов людського життя. Образотворче мистецтво пропонує цей процес у просторі статичного образу. Література умовно переводить етапи пізнання в словесний ряд, динаміка впливу якого залежить від навичок аналізу – синтезу письмового або звучного слова. Театральне мистецтво відтворює в звукопластичних образах саме життя, перетворене за законами сценічної творчості. Музика розгортає почуття, думки на рівні звучання мелодії в особливому часовому вимірі. І тільки екранні мистецтва за допомогою технічних пристосувань, моделюють реальний процес мислення, в якому безпосередню участь може взяти студент чи школяр, використовуючи елементарну технологію відео-зйомки. Відеокамера, повторюючи рух людського ока, спочатку розбиває явище, яке знімає, на частини (тобто на дискретні одиниці), а потім у момент монтажу учень знову збирає, синтезує побачений простір. Ця змонтована реальність при всіх прагненнях до об'єктивного пізнання міститиме в собі простір художнього, життєвого досвіду самого учня. Цей простір безпосередньо фіксує досвід сприйняття, емоцій, раніше зроблених узагальнень, перш отриманої інформації, художньої творчості на основі асоціацій, умовиводів, ідентифікації, тобто ототожнення, уподібнення побаченого за законами екранного мислення, перед школярем відкривається новий вид пізнавальної діяльності, заснованої

Качество жизни зависит в первую очередь от качества населения. В настоящее время 80% населения Земли не имеет нормальных жилищных условий, 70% – неграмотны, 50% – голодные и полуголодные. На конец 2003 г. число голодающих на нашей планете достигло ~900 млн чел., ежегодно количество их увеличивается на ~75 млн чел. Каждые 3,5 *с* от голода умирает 1 чел., а за год – 25 тыс. Для устранения голода на Земле требуется инвестировать в экономику развивающихся стран средства в сумме ~ $24 млрд. Их нет, следовательно, количество голодающих в мире будет увеличиваться [1].

Однако, как показали исследования, эволюция живой материи уязвима как раз из-за уменьшения количества иерархических ступеней. Простой перебор пробами и ошибками случайных вариантов напрямую в Природе реализуется не слишком часто. Закон для случайностей о самопроизвольном росте беспорядка – причина возникновения и эволюции жизни. Иерархия, по мере роста номеров ступеней, приводит к уменьшению диапазона случайностей, что лишь кажется увеличением беспорядка. Жизнь от простейших бактерий до разума есть результат использования Природой возможности роста беспорядка иерархическим путем. Эта малая подробность – главная причина реальности (и обязательности!) множественности жизни на Земле. Жизнь, человек, общество увеличивают беспорядок созидательно, а не путем распада, что не уменьшает важность проблемы, стоящей перед человечеством [2].

Возникновение РНК и ДНК кажется непостижимым чудом гигантского роста упорядоченности. Для Природы – это возможность реализовать дополнительный беспорядок за счёт перестановки элементов ДНК. Иерархия роста беспорядка удовлетворяет требованиям второго закона термодинамики. Поэтому она самопроизвольно реализуется в виде РНК и ДНК, как только возникают физические условия для существования молекул. Иерархический рост беспорядка продолжают многие ступени, в основе которых находятся свойства молекул (и, вообще, частиц материи), причём количество этих ступеней в любом процессе Природы с течением времени увеличивается, очевидно, по универсальному − *экспоненциальному* – закону.

Человечество, согласно второму закону термодинамики, безоглядно стремится к самоуничтожению. Человек полагает, что он победит Природу, и поэтому не задумывается о неизбежности тупика впереди. Прогрессивные технологии одаривают нас всё более и более совершенными средствами для движения… вспять. Конец света не за горами, если мы по-прежнему будем думать, что движемся от худшего к лучшему. Новая наука – *бактериальная палеонтология* – доказывает, что жизнь на Земле была и до нашего общества, она возникала, развивалась и почему-то гибла. Уровень интеллекта погибших цивилизаций был достаточно высок. В древнем Багдаде за сотни лет до нашей эры делали сухие гальванические элементы (электрические батареи). В монетах, выпущенных в 235 г. до н.э., содержится никель. В Центральной Америке обнаружены гигантские каменные шары, которые образуют карту звёздного неба. В Индии несколько столетий стоит колонна из чистейшего железа, которое не научились получать и сейчас. Древнеиндийские памятники культуры содержат сведения о размерах атома водорода. Астрономические познания древних поражают человечество и теперь, особенно звёздный календарь. Древние майя определили для Земли долготу солнечного года равной 365,2420 сут., что на 0,0002 сут. меньше результата современных измерений. Многие атрибуты жизни древних не разгаданы до сих пор.

породили надежду на решение одной из основных проблем человечества – проблемы жизни. Однако в прямом применении к задачам возникновения и эволюции жизни на Земле возможности исследований оказались весьма ограниченными. Человек – мера всех вещей, он гордится своим разумом, но и ему не дано отменить или подправить один из основных законов Природы – второй закон термодинамики. Именно термодинамика устанавливает чёткую связь между физическими явлениями и их зависимостью от параметров Природы.

Одна из формулировок второго закона термодинамики: все системы самопроизвольно меняются таким образом, что уменьшается их способность к изменению, т. е. они стремятся к равновесию. Живые организмы – термодинамически неравновесные системы, устроенные таким образом, что, пока они живы, они стремятся не к равновесию, а к некоторому неравновесному, но устойчивому состоянию, называемому *стационарным*. Механизмы, обеспечивающие стационарные состояния, называются *гомеостазом*. Энергия, будучи фактором хаотическим, сама по себе недостаточна для удержания системы в состоянии, далёком от равновесия, – необходимо, чтобы эта система была определённым образом устроена, она должна быть *диссипативной структурой*.

Второй закон термодинамики не препятствует возможности возникновения жизни на Земле. Наоборот, именно он делает жизнь на Земле высоковероятным явлением. Исследователи проблемы человеческой акселерации, экстраполируя полученные графические зависимости процесса в древние времена, установили, что самые-самые первые люди на Земле были не выше 1,5 *м* и массой 46 *кг*. С развитием цивилизации *экспоненциально* увеличивались рост и масса человека на 1,5 *см* и 2 *кг* соответственно за каждые 10 лет. Этот рост будет увеличиваться и дальше, т. к. данная особенность человека заложена в его ДНК, т. е. ген человека является генеральной конструкцией для строительства целого организма, которая дана ему Природой. При этом численность животного вида оказалась обратно пропорциональной размерам тела, причём и здесь выполняется универсальный – *экспоненциальный* – закон. Исключение составляет, пожалуй, человек. Животное размером с человека имело бы такую же популяцию, как, скажем, медведь. Но человек, благодаря своим интеллектуальным способностям, вырвался из этой всеобщей закономерности – его в ~100 тыс. раз больше, чем животных, сопоставимых ему по массе.

Каждую минуту население Земли увеличивается на ~150 чел. (в год – на ~1 млн). Начиная с 1840 г. средняя продолжительность жизни человека каждые 10 лет *экспоненциально* увеличивается на 2,5 года. В конце XX в. на Земле проживало 210 тыс. чел. старше 100 лет. Согласно исследованиям Ж.Гаруйана в начале XXI века их будет уже 2,2 млн чел. Каждому жителю Земли необходимо в день 300-400 *л* воды, почти 2 *кг* пищи, 1,5 *м*3 воздуха. Для нормальной жизнедеятельности человека требуется 0,6 *га* среднеплодородной пашни, 0,4 *га* для получения разных волокон, 0,8 *га* чистой природы для отдыха и т.д. Прибавьте сюда площадь, занимаемую зданиями, дорогами, аэродромами и другими сооружениями. Менее чем в 2 *га* на человека не обойтись. Даже если население Земли увеличиваться не будет, что маловероятно, для удовлетворения потребностей населения потребуется дополнительно освоить 73 млн *га* новых земель. А где их взять?

на динаміці емоційно-смислових співвідносин і образних узагальненнях перцептивних одиниць – кадрів, його складових частин, сценічних, епізодів, подій, розгорнутих в особливій просторово-часової реальності. Створення, відчуття, пізнання цієї реальності і є зміст процесу розвитку аудіовізуальної культури, яка формується в єдності навчальних видів діяльності – відео-зйомки, сприйняття, інтерпретації його результатів, а також естетичної оцінки аудіовізуальної інформації, створеної професіоналами. Сьогодні екранні мистецтва та інші засоби масової комунікації можуть бути для школяра і студента ефективним прийомом вдосконалення емоційно-інтелектуального розвитку, мислення і сприйняття різних видів інформації, якщо учні володіють навичками мовного спілкування з просторово-тимчасовою формою екранної розповіді. Саме від цих специфічних властивостей телебачення залежать, в свою чергу, багато функціональні, структурні, виразні, естетичні особливості та можливості телебачення, що зайняв у міру розвитку і вдосконалення своєї технічної бази особливе місце в системі засобів масової комунікації. Наявність можливостей визначає і ті функції, які виконує телебачення в сучасному світі: інформаційна, культурно-просвітницька, інтегративна, соціально-педагогічна або управлінська функція, організаторська, освітня, рекреативна.

І.Левшіна вважає, що педагог, який займається кіноосвітою, повинен обов'язково враховувати як особливості художнього сприйняття особистості, властиві кожному віку, так і реальну типологію глядацьких уподобань. «Недостатня позиція викладача, який прикутий своїми професійними завданнями й інтересами до одного з численних планів виховного впливу екрану на особистість школяра. Тут знадобиться і позиція мистецтвознавця, і позиція психолога і соціолога» [4, с. 208]. При цьому І.Левшіна досить чітко формулює три типових напрямки в медіаосвіті в цілому. Якщо «з традиційною учительській позиції школа може використовувати художній фільм як засіб всіляких видів виховання, з позиції мистецтвознавця школа повинна художньо утворювати людину, а з позиції соціального психолога при виконанні всіх цих завдань можна забути про процеси суспільної психології та особливості повсякденної свідомості, то з позиції соціолога школа повинна зробити головне: сформувати в людині суспільно цінні механізми вибірковості відносно багатьох потоків інформації» [4, с. 217-218].

З народженням телебачення кіно почало прогресувати «семимильними кроками». Завдяки документальному кіно, яке в простій, стислій і наочній формі розповідає нам про природу, культуру, історію і науки, поповнюється інтелектуальний рівень особистості. У цьому полягає позитивна роль кінематографа, завдяки чому пересічна людина одержує величезну кількість інформації, не втрачаючи при тому свій дорогоцінний час. Підвищується інтелектуальний і загальний рівень культури.

Висновки. Визначаючи місце екранної культури в навчально-виховному процесі сучасності, слід звернути увагу на її унікальну особливість впливу і сприйняття, яка практично не використовується сьогодні. Вважаємо, що сучасну аудіовізуальну комунікацію можливо визначити полем необмеженого самовираження, оскільки вона активізує всі види мислення і пропонує унікальний тренінг, що розвиває сприйняття як сучасних мас-медіа, так і класичних мистецтв, і тому вона потребує подальшого розвитку. Важливо, щоб молодь не тільки захоплювалася мудрістю попередників і сучасників, але і порівнювала їх з власними почуттями і уявленнями про життя. Допомогти

людині, особливо молодій, стати більш розумним, сильним, добрим, великодушним, переконати її в необхідності слугувати високій меті та ідеалам, керуватися у всьому мірою високої моралі і відповідальності, прагнути як до особистого щастя, так і завжди піклуватися про щастя інших – таким є призначення кіномистецтва. За словами відомого канадського соціолога та культуролога М. Маклюена: «Сьогодні ми живемо в світі, де значна частина нашого досвіду і значна частина наших уявлень передається за допомогою екранного спілкування. Саме поняття «екран» представляє одну з ключових категорій XX - XXI століть, рівнозначну таким епохальнім категоріям, як «вікно» Відродження або «дзеркало» маньєризму і бароко » [5, с. 267].

Література:

1. Выготский Л. Психология искусства / Выготский Л. – М.: Искусство, 1986. – 573 с.

2. Ейзенштейн С. Психологические вопросы искусства / Ейзенштейн С.; [под ред. Е.Басина]. — М.: Смысл, 2002. — 335 с.

3. Караганов А. Всеволод Пудовкин. / Караганов А. [Серия: Жизнь в искусстве]. – М.: Искусство, 1973 г. – 273 с.

4. Левшина И. Любите ли вы кино? / Левшина И. – М.: Искусство, 1978. - 254 с.

5. Маклюэн Г. М. Понимание Медиа: Внешние расширения человека / Маклюэн Г. М. [пер. с англ. В. Николаева]. — М.: Жуковский: «КАНОН-пресс-Ц», «Кучковополе», 2003. — 464 с.

6. Шиллер Ф. Естетика / Шиллер Ф. — Київ : Мистецтво, 1974. — 360 с.

References:

1. Vygotskij L. Psihologija iskusstva / Vygotskij L. – M.: Iskusstvo, 1986. – 573 s.

2. Ejzenshtejn S. Psihologicheskie voprosy iskusstva / Ejzenshtejn S.; [pod red. E.Basina]. — M.: Smysl, 2002. — 335 s.

3. Karaganov A. Vsevolod Pudovkin / Karaganov A. [Serija: Zhizn' v iskusstve]. – M.: Iskusstvo, 1973 g. – 273 s.

4. Levshina I. Ljubite li vy kino? / Levshina I. – M.: Iskusstvo, 1978. - 254 s.

5. Makljujen G. M. Ponimanie Media: Vneshnie rasshirenija cheloveka / Makljujen G. M. [per. s angl. V. Nikolaeva]. — M.: Zhukovskij: «KANON-press-C», «Kuchkovopole», 2003. — 464 s.

6. Shiller F. Estetika. / Shiller F. — Kiïv: Mistectvo, 1974. — 360 s.

new ways of moving forward to save the human kind, especially now – in the time of wars and crises? The processes that happen in the Nature are developing randomly on their own. People direct their activity on establishing the order that seems proper to them.

This article is based on the second law of thermodynamics (all systems change spontaneously the way that their ability to change decreases, i.e. they tend to balance) and enlightens the role of humanity on the planet Earth; the problem of its historical development for the short-term is posed; it is noted that its anthropological pressure on the biosphere has reached critical level, and invasion into the zone of biological evolution management technologies proceeds in contradiction with laws of the Nature. To solve the pointed-out issues the World Association has been formed out of 89 research universities.

Key words: laws of Nature, civilization, humanity, hierarchy, environmental niche, life quality, thermal equilibrium.

Введение. С тех пор, как человечество начало мыслить, перед ним встали вопросы об уникальности планеты Земля, о времени начала жизни на ней, о возможной кончине человечества и о других проблемах жизнедеятельности землян. Но и до сих пор наше далёкое прошлое – это цепь белых пятен, прерываемая изредка островками трудно добытых достоверных фактов. С другой стороны, зачем нам нужен мир, где нет загадок, где нет необъяснимых явлений и фактов, заставляющих нас задуматься о сути нашей жизни, о нашем месте во Вселенной. Человечество усиленно ищет сейчас новую модель цивилизации: следует ли дальше идти к достижению материального благополучия или пора искать новые пути движения вперёд с тем, чтобы сохранить род человеческий, особенно сейчас – в период войн и кризисов.

Формулирование цели статьи и задач. Целью и задачами данной статьи являются постановка проблем, в т.ч. и психологических, состоящих перед человечеством в современном мире, а также указаны внаиболее вероятные и наиболее удачные варианты спасения человечества за счет сбалансированного развития генных технологий (*биоконтроль*) и системы управления человеческим сознанием (*биоэтика*).

Изложение основного материала статьи. Как показывают многолетние исследования, в Природе непрерывно иерархически растёт беспорядок. Атомы имеют свой беспорядок в молекулах, молекулы – в живых клетках, клетки – в организме, организмы – в видах, виды – в экологической нише. На каждой ступени иерархии роста беспорядка в природе биоорганизмы предыдущего уровня участвуют как целое, "спрятав" предысторию в свойства биоорганизмов на данном уровне. На каждом следующем уровне иерархии новые условия уменьшают беспорядок – его диапазон внутри ступени уменьшается по отношению к предыдущей. Но общий беспорядок определяется суммированием по всем уровням иерархии, и следующий уровень его увеличивает, как это требует второй закон термодинамики.

Согласно этому закону все процессы в Природе самопроизвольно развиваются в направлении роста беспорядка (роста *энтропии*). Но жизнь, человек и его деятельность направлены на установление порядка. В какой-то мере это удаётся сделать, но Природа слабо подчиняется человеку. Попытка навести порядок в Природе, приводит в конечном итоге к еще большему беспорядку. Успехи науки, связанные с понятием самоорганизации материи,

7. Lanchuk Y`. A. Kontrol` urovnya podgotovky` kursantov kak sy`stema nauchno obosnovannoj proverky` rezul`tatov obrazovany`ya y` vospy`tany`ya [Tekst] / Y`. A. Lanchuk // Molodoj uchenыj. — 2011. — #10. T.2. — S. 164-167.

Психология

УДК:371
доктор сельскохозяйственных наук, профессор Гончаренко И. В.
доктор биологических наук, профессор Трофименко А. Л.
Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины

ЧЕЛОВЕЧЕСТВО В САМОПРОИЗВОЛЬНО ИЗМЕНЯЮЩЕМСЯ МИРЕ

Аннотация. Ныне человечество усиленно ищет новую модель цивилизации: следует ли дальше идти к достижению материального благополучия или пора искать новые пути сосуществования с тем, чтобы сохранить род человеческий, особенно сейчас – в период войн и кризисов. По мнению людей происходящие в Природе процессы развиваются самопроизвольно беспорядочно, а они направляют свою деятельность на установление кажущегося им порядка.

В статье на основе второго закона термодинамики (все системы самопроизвольно меняются таким образом, что уменьшается их способность к изменению, т. е. они стремятся к равновесию) освещена роль человечества на планете Земля; ставится проблема об исторической модели его развития на ближайшую перспективу; отмечается, что его антропологическое давление на биосферу достигло критического уровня, а вторжение в зону технологий управления биологической эволюцией идёт в противоречие с законами Природы. Для решения указанных проблем создана Всемирная ассоциация из 89 исследовательских университетов.

Ключевые слова: законы Природы, цивилизация, человечество, иерархия, экологические ниши, качество жизни, термодинамическое равновесие.

Анотація. Нині людство наполегливо шукає нову модель цивілізації: чи далі йти до досягнення матеріального благополуччя або настав час шукати нові шляхи руху вперед для того, щоб зберегти людство, особливо зараз – в період війн та криз. Процеси, які відбуваються в Природі, розвиваються самопроізвольно безпорядно. Людина ж спрямовує свою діяльність на встановлення порядку, який йому здається.

В статті на підставі другого закону термодинаміки (всі системи самопроизвольно змінюються таким чином, що зменшується їх здатність до змін, тобто вони стремятся до рівноваги) висвітлена роль людства на планеті Земля; ставиться проблема про історичну модель його розвитку у найближу перспективи; відмічається, що антропологічний тиск на біосферу досягло критичного рівня, а втручання в зону технологій управління біологічною еволюцією вступає в протиріччя із законами Природи. Для вирішення вказаних проблем створена Всесвітня асоціація з 89 дослідницьких університетів.

Ключові слова: закони Природи, цивілізація, людство, ієрархія, екологічні ніші, якість життя, термодинамічна рівновага

Annotation. Nowadays humanity is seeking intensely for a new model of civilization: should we keep reaching material wealth further, or is it time to look for

Педагогіка

УДК 37.034+37.06
вчитель початкових класів,
здобувач кафедри педагогіки
та методик початкової освіти Гавриш І.
Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ КУЛЬТУРИ ВЗАЄМИН УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ У ДОБРОДІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. У статті розглянуто теоретичні аспекти компонентів дослідження проблеми виховання культури взаємин молодших школярів у добродійній діяльності. Висвітлено та проведено теоретичний аналіз критеріїв та показників кожного компоненту дослідження.

Ключові слова: культура взаємин, рівні сформованості, компоненти культури взаємин молодших школярів у добродійній діяльності, критерії культури взаємин, когнітивно-інтелектуальний компонент, етично-емпатійний компонент, потребово-мотиваційний компонент, практично-поведінковий компонент.

Аннотация. В статье рассмотрены теоретические аспекты компонентов исследования проблемы воспитания культуры взаимоотношений младших школьников в добродетельной деятельности. Освещен и проведен теоретический анализ критериев и показателей каждого компонента исследования.

Ключевые слова: культура взаимоотношений, воспитание, компоненты культуры взаимоотношений младших школьников в добродетельной деятельности, критерии культуры взаимоотношений, когнитивно-интеллектуальный компонент, нравственно-емпатийный компонент, потребностно-мотивационный компонент, практически-поведенческий компонент.

Annotation. Investigating the relationship of contemporary culture education primary school children through the prism of democratization and humanization of Ukrainian society, requiring correction and change their means of education. The article deals with theoretical aspects of the problem of education research components of culture relations younger pupils in charitable activities. The materials of the article made a theoretical analysis of criteria and indicators of cognitive-intellectual, ethical-empathy, demand-motivational and practice-behavioral components of the research problems of culture relations younger pupils in charitable activities. Defined scale evaluation of formation we have studied the problem, namely, irresponsible, reproductive passive, reflexive-selective, altruistic and spiritual levels of cultural relations students in charitable activities.

Key words: culture relationships, levels of components, culture relations younger pupils in charitable activities, criteria cultural relations, cognitive-intellectual component. ethical-empathy component, demand-motivational component and practice-behavioral components.

Вступ. Демократизація та гуманізація в українського суспільства, інтеграція у Європейське і світове співтовариство потребують зміни

пріоритетів виховання культури взаємин сучасного молодшого школяра. Зростання обсягу різноманітних контактів, у які вступає особистість учня, вимагає з'ясування рівня сформованості компонентів феномену культури взаємин молодших школярів у добродійній діяльності.

Необхідність розробки й упровадження у навчально-виховний процес загальноосвітньої школи змістовних і адекватних викликам сучасності інноваційних технологій формування культури взаємин молодших школярів у добродійній діяльності вимагає від нас достеменного аналізу реального стану дослідження вищевказаної проблеми. Цінними для нас є дослідження особливостей взаємин (І. Булах, О. Киричук, М. Красовицький, А. Мудрик, А. Реан, Д. Фельдштейн), специфіки формування культури взаємин (В. Білоусова, І. Мачуська, І. Романишин, В. Штифурак, Н. Щуркова), становлення культури взаємин з однолітками (І. Бужиної, А. Глущенка, В. Киричок, О. Кононко, М. Ночевника, К. Чорної). Заслуговують на увагу дослідження, спрямовані на вивчення і формування культури взаємин батьків і молодших школярів (І. Сіданіч), культури взаємин між представниками різних статей (С. Вихор, І. Мачуська, І. Мезеря).

Формулювання мети статті та завдань. Виокремити компоненти, критерії та показники сформованості культури взаємин молодших школярів у добродійній діяльності.

Виклад основного матеріалу статті. Потреба суспільства у високорозвинених, комунікабельних, особистостях із високим рівнем культури здатних до вияву культури взаємин у різноманітних сферах діяльності вимагає від нас дослідити та проаналізувати рівень сформованості культури взаємин у молодших школярів. Вирішенню цього питання допоможе нам визначення основного виду діяльності, що сприятиме вихованню культури взаємин учнів молодшого шкільного віку. Аналіз педагогічних досліджень виявив, що аспект виховання культури взаємин молодших школярів добродійною діяльністю нерозкритий. Добродійна діяльність цінна тим, що це активна альтруїстично-ціннісно-спрямована взаємодія людини з середовищем, в якому вона досягає свідомо поставленої духовно-моральної мети, що виникла в результаті появи у суб'єкта певної соціальної та моральної потреби; результативність якої залежить від особистісної вмотивованості, особливості перебігу самого процесу й результату (власного вдоволення та оточуючих).

Важливим кроком у окресленні рівнів сформованості компонентів культури взаємин молодших школярів було визначення шкали оцінки відповідей школярів: І рівень – безвідповідальний, ІІ рівень – пасивно-репродуктивний, ІІІ рівень – рефлексивно-вибірковий, ІV рівень – альтруїстично-духовний рівень, змістова наповнюваність яких розкривалася на конкретних етапах дослідження компонентів культури взаємин молодших школярів у добродійній діяльності. Виходячи із дослідження нами було зроблено розподіл критеріїв та показників кожного компонента дослідження. Констатувальний етап проведеного експерименту вимагав від нас в першу чергу визначення та обґрунтування компонентів досліджуваного феномену. Детальний аналіз теоретичного та практичного аспекту даного дозволив нам виокремити ІV основні компоненти культури взаємин молодших школярів у добродійній діяльності з конкретними критеріями, показниками та рівнями.

Першим компонентом, який відповідає за співвідношення рівня розвитку знань про культуру взаємин, правила взаємодії, про норми, способи і засоби

Today the major task is to enlarge opportunities for introduction of the communicative process and the corresponding organization of self-study, expanding methodological framework, processing test material taking into account both international standards (STANAG 6001) and the requirements of training programs in higher military educational establishments.

Use of the latest computer technology, introduction of distant learning system that will increase the communicative competence of the military in a foreign language can play a significant role to achieve positive results in this respect.

Literature:

1. Авдєєва І.М.. Модель організації особистістно-орієнтованої педагогічної освіти// Горизонти образования. – 2007. - № 1 (19).

2. Андрюшин О. Сучасна українська система військової освіти – одна із найкращих. "Народна армія" № 4 (4612), 12 січня 2011 року.

3. Вус Р. "Yes" від кембриджських професорів. "Народна армія", № 1 (4609), 05 січня 2011 року.

4. Євтух М.Б. Пітання активизації пізнавальної діяльності учнів в системі підготовки майбутніх вчителів// Активізація навчальної діяльності школярів. – Кривій Ріг, 1995.

5. Закір'янова І.А., Макушева С.П. Пропозиції щодо оптимізації мовної підготовки та тестування військових фахівців Збройних Сил України та вдосконалення навчального процесу з вивчення іноземних мов у вищих військових навчальних закладах Збройних Сил України. Вісник СевНТУ. Вип. 105: Педагогіка: зб. наук. пр. — Севастополь: Вид-во СевНТУ, 2010. – с.73-77.

6. Шуневич Б. І., Стан військової мовної підготовки у вищих навчальних закладах України. Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки, 2011. - с.103-107.

7. Ланчук И. А. Контроль уровня подготовки курсантов как система научно обоснованной проверки результатов образования и воспитания [Текст] / И. А. Ланчук // Молодой ученый. — 2011. — №10. Т.2. — С. 164-167.

References:

1. Avdyeyeva I.M.. Model` organizaciyi osoby`stistno-oriyentovanoyi pedagogichnoyi osvity`// Gory`zonty` obrazovany`ya. – 2007. - # 1 (19).

2. Andryushy`n O. Suchasna ukrayins`ka sy`stema vijs`kovoyi osvity` – odna iz najkrashhy`x. "Narodna armiya" # 4 (4612), 12 sichnya 2011 roku.

3. Vus R. "Yes" vid kembry`dzhs`ky`x profesoriv. "Narodna armiya", # 1 (4609), 05 sichnya 2011 roku.

4. Yevtux M.B. Pitannya akty`vy`zaciyi piznaval`noyi diyal`nosti uchniv v sy`stemi pidgotovky` majbutnix vchy`teliv// Akty`vizaciya navchal`noyi diyal`nosti shkolyariv. – Kry`vij Rig, 1995.

5. Zakir'yanova I.A., Makusheva S.P. Propozy`ciyi shhodo opty`mizaciyi movnoyi pidgotovky` ta testuvannya vijs`kovy`x faxivciv Zbrojny`x Sy`l Ukrayiny` ta vdoskonalennya navchal`nogo procesu z vy`vchennya inozemny`x mov u vy`shhy`x vijs`kovy`x navchal`ny`x zakladax Zbrojny`x Sy`l Ukrayiny`. Visny`k SevNTU. Vy`p. 105: Pedagogika: zb. nauk. pr. — Sevastopol`: Vy`d-vo SevNTU, 2010. – s.73-77.

6. Shunevy`ch B. I., Stan vijs`kovoyi movnoyi pidgotovky` u vy`shhy`x navchal`ny`x zakladax Ukrayiny`. Naukovy`j visny`k Voly`ns`kogo nacional`nogo universy`tetu imeni Lesi Ukrayinky`, 2011. - s.103-107.

The system of language training for military personnel overseas and use of cultural approach (exploring the socio-cultural, economic, political, historical areas of life of the local people and of target language countries by means of the English language) shows the effectiveness of using this method as " innovative learning" or humanistic, person - developing learning method, stimulating communicative activity in the event of any problem situations faced by the individual and make significant changes in the way of activity, way of thinking, in the manner of a person's behavior in general [4]. Thus, the positive element of the principle of museum pedagogy is an element of interactivity, that is every participant of the process acts both as a listener and as a speaker, and can take an active part in such types of work as open and closed group discussion, which in its turn provides a 100-percentage involvement of the audience in communicative activity, and individual written work in the form of a short report on one of the problematic topics offered by the teacher within the studied material.

In addition, the introduction of "innovative learning" involves the introduction of "didactic research", "problem solving", "data collection", "experiment", "reasoning", "decision making", " model and reality balance", "reflective thinking", "critical thinking ", "creative thinking", "search for personal reason", which within the scientific research work of the Academy (now – Hogher Naval School) students is annually realized in the work of the military and scientific society of cadets/ students (VNTK / VNTS) which is implemented in the form of conferences and seminars, lectures and speeches on contemporary social, economic and military-technical problems of the navy, its place in the international military cooperation. The use of new learning technologies (PC software, Power Point presentations, interactive technologies, etc.), activization of speaking skills ensures the development of speaking competence in a foreign language, servicemen's readiness to participate in international trainings, seminars and conferences.

Learning and research cognitive activity of students and cadets organized in this way defines a number of its characteristic features: specially trained search procedures, formation of reflective thinking culture, culture of discussion, formation of socio-cultural competence. [1]

Conclusions. In general, the dynamics of language training and language testing in the navy is quite reasonable, as the importance of studying foreign languages is only growing , and there are a lot of reasons for that. Firstly, language training is a powerful incentive to increase the level of professionalism of the specialist, because he gets an opportunity to get professional information directly from sources he needs both through printed publications and the Internet. Secondly, providing the participation in psychological and information warfare is a very important issue. Thirdly, highly qualified officers can properly represent their country.

Qualified professional officer training requires possession of knowledge and skills that would allow the servicemen to perform efficiently their duties in a combat and daily activity of forces. This sets special requirements to the higher military educational establishments. It's highly expected that the experience of organizing language training and testing in the Ukrainian Naval Forces will be useful both for the organization and conduct of language testing considering the NATO criteria, and to improve the quality of language training for the Russian Navy taking into account the positive experience and real assistance of the NATO countries.

загальноприйнятної етичної поведінки у взаєминах, відображення рівня знань і їх життєвість для розвитку культури взаємин виділено когнітивно-інтелектуальний компонент культури взаємин молодших школярів у добродійній діяльності. До показників когнітивно-інтелектуального компонента нами виділено: розуміння сутності поняття "культура взаємин"; знання цінностей та норм взаємин; ступінь оперування моральними поняттями; знання про способи виявлення культури взаємин у добродійній діяльності. Критеріями виявлення рівня розвитку названого компонента є насамперед повнота, глибина міцність і осмислення знань про культуру взаємин молодших школярів загалом і конкретно у добродійній діяльності.

Когнітивно-інтелектуальний компонент є комплексним і включає в себе не лише кількість понять, а й встановлення взаємозв'язків між ними, обсяг та ґрунтовність знань, вміння використовувати отримані знання в процесі взаємин у різних сферах життєдіяльності, стійкість знань про культуру взаємин та добродійну діяльність, прагнення до самостійного пошуку способів застосування знань про культуру взаємин у добродійній діяльності в умовах частої зміни ситуацій.

Важливим та цінним етапом для нас було дослідження етично-емпатійного компоненту виховання культури взаємин молодших школярів у добродійній діяльності. Даний етап націлений на визначення розвитку емоційного компонента динамічного росту особистості на основі розвитку емоційної сфери індивідуальної особливості школярів, толерантного ставлення у різних ситуаціях взаємин. Показниками реалізації етично-емпатійного компоненту є: толерантне ставлення у різних взаєминах; розвиток емоційного компонента динамічного росту особистості (самосприйняття себе, індивідуальності, ціннісне ставлення учнів молодшого шкільного віку до взаємин з однокласниками, старшими, навколишнім середовищем). Критеріями другого компоненту культури взаємин молодших школярів у добродійній діяльності є емоції, почуття, ставлення.

У взаєминах емоції й почуття постають як мультискладна форма поведінки, як готовність учня діяти певним чином відносно іншої людини. Так поведінка і манери одного із суб'єктів взаємин визначають характер дій іншого суб'єкта, зумовлюючи відповідні реакції. Будучи за своєю природою індивідуальними переживаннями, емоції й почуття у взаєминах набувають характеру знакових повідомлень, які вимагають правильної інтерпретації.

Ефективність виховання культури взаємин залежить і від емпатійних навичок особи. Емпатія, за А. Меграбяном, – це емоційний відклик людини на емоційні переживання інших оточуючих людей, який знаходить вияв у співчутті та співпереживанні [1,55].

Процес трактування та розуміння сутності культури взаємин передбачає сприйняття емоційно-чуттєвої привабливості культури взаємин, визнання неповторності кожної особистості, бажання і потреби власного удосконалення та росту. Саме тому розвиток етично-емпатійного компонента культури взаємин молодших школярів у добродійній діяльності, потребує усвідомлення молодшим школярем необхідності й прагнення формування потреби в удосконаленні своєї поведінки, виявляти культуру в буденних взаєминах, в опануванні рушійним силами культури взаємин. Така потреба, з точки зору психології, як зазначає І. Харламов, виникає в тому разі, коли учень переживає внутрішнє протистояння між тим, яким він є, і тим, яким хоче бути у

конкретній сфері діяльності [2, 57]. Інакше кажучи, для школярів, важливо, викликати певне ставлення щодо своїх учинків та своєї поведінки, сформувати та виховати прагнення удосконалювати себе.

Отже, етично-емпатійний компонент культури взаємин проявляється через емоційно-позитивне ставлення школярів до інших особистостей, у прагненні виявляти культуру у взаєминах, у реалізації дій спричинених ціннісним відношенням до іншого. Цей компонент включає в себе судження, що містять комплексну оцінку взаємин та культури взаємин молодших школярів взагалі та виявлення необхідних передумов для розвитку культури взаємин у добродійній діяльності, розвиток почуття емпатії, як показника емоційного переживання за вчинки інших людей та особисте ставлення до них.

Емоції перебувають у тісному зв'язку з мотивами поведінки, які складають наступний компонент дослідження культури взаємин молодших школярів у добродійній діяльності – потребово-мотиваційний. До показників третього компоненту нашого дослідження ми віднесли стійкість і об'єктивність в судженнях про культуру взаємин; усвідомлення мотивів побудови культури взаємин; адекватність самооцінки дитиною своєї культури взаємин; мотивація потреби культури взаємин у добродійній діяльності. Це не просто зв'язок чи залежність, вони, як зауважує В. Семиченко, "наміцно спаяні з ними й особливим, незамінним способом беруть участь у регуляції діяльності й поведінки в цілому" [3,10]. У мотивах поведінки особистості об'єктивно відтворюються моральні норми, принципи та правила взаємин. Виходячи із розуміння мотиву як внутрішньої спонуки до дій, яка є віддзеркаленням об'єктивних інтересів, потреб, прагнень особистості. В етичних взаєминах молодший школяр, перш ніж здійснити якийсь вчинок, оцінює моральні норми, ситуацію і ретельно зважує можливі наслідки своїх дій. Виховання культури взаємин потребує утворення стійкої моральної мотивації як внутрішньої основи поведінки учня молодшого шкільного віку.

Потребово-мотиваційний компонент характеризується проявом повноти, самостійності, стійкості в судженнях молодших школярів про культуру взаємин, самооцінкою власних дій та вчинків, розвиненості почуття самокритичності, прояв моральних почуттів та якостей у взаєминах, усвідомлення мотивів поведінки. Беручи до уваги вище сказане зазначимо, що сутність культури взаємин школярів у добродійній діяльності керується не прагматичними зовнішніми вимогами, а на підставі ціннісного відношення до суб'єктів взаємин, через внутрішню необхідність виявляти у взаєминах моральну людяність, свободу, гуманність, порядність, культуру.

Основною причиною визначення характеру культури взаємин та поведінки учнів, психологи вважають потребу. Молодший шкільний вік ілюструє потребу в спілкуванні з ровесниками, однокласниками, навколишнім середовищем та соціумом. Це пов'язано з потребою у статусно-рольовому самовизначенні, визнанні і прийнятті товаришами та прагненні утвердити власне "Я". А емоційне благополуччя (самопочуття) школяра у системі взаємин визначається ступенем реалізації цієї потреби.

І. Бехом визначено потреби учнів, реалізація яких вимагає дотримання культури взаємин із іншими членами соціуму: потреба у престижі, потреба бути індивідуальністю, потреба бути серед інших; потреба у психологічній безпеці [4,14-15]. Моральні потреби в школярів виступають в усвідомленій формі та поступово набувають характеру мотиву поведінки.

(Lackland Air Force Base, San-Antonio, USA) and a "Campaign" set of textbooks for the military. The course lasted 3 months, 6 days a week with 3 classroom classes (6 hours) with the teacher and 1 class (2 hours) of self-study. The training program involved 468 hours of classes.

The Self-study Center of the academy has good conditions for independent work of students and cadets, for extracurricular activities in which they use various modern forms and methods of learning implementing the Internet, video materials, develop individual plans for independent work of students and cadets and provide assistance for the military.

Prior to the study, students were divided into groups to improve the efficiency of learning by the results of the input testing using test materials of the Placement Test (American Course ALC), a short oral interview on general and general military topics. After the input test two groups were formed at Elementary and Pre-Intermediate levels.

At the end of the course the students had a test which graded their language according to the scale of the standardized (SMR) levels (up to SMR-2). They correspond to the level of competence of the international standard STANAG 6001 in the current 4th edition. By the test results the students were issued the Certificate of the level of foreign language knowledge of the established form.

The students were also tested with the American test ALC, which they had in the beginning of the language course. That provided an opportunity to assess their progress in training for 3 months , and this result was stored in the database for the selection of candidates for training in the USA. Along with the American ALC tests and tests developed by the Ukrainian side such as STANAG, other (British and American) tests such as TOEFL, ICELT, FCE, CAE, tests from textbooks and those designed by the lecturers were widely introduced in the training process in order to prepare students to perform various types of tests at different levels of complexity and orientation.

Language training of the Ukrainian servicemen abroad is carried out as a part of professional training within programs of international cooperation of the Armed Forces of Ukraine. The organization of such training is the responsibility of the Department of Defense Personnel Policy of Ukraine [2].

Certainly language learning directly in the communication environment is the most effective method of training, but it is more effective if the servicemen had prior language training courses in English, which are held in higher military educational establishments of Ukraine, and have the possibility to increase the level of proficiency to the sufficient for using the language in their professional careers. In order to consolidate and further develop the skills acquired at language courses it is essential to create a stable system of training periodization every 1.5 years, as the longer break after an intensive language program leads to a significant loss of the acquired communicative competence.

Experience shows that many officers who completed English courses at the HMEEs (and moreover overseas) are willing to continue learning the language individually to maintain and improve their knowledge, skills and abilities . In case of distant learning servicemen need professional help, which can be provided by qualified teachers. Such cooperation can be a good motivation to improve both the language and the context of distance learning system for military personnel and teachers simultaneously.

language centers of the partner countries and mastered the methods of teaching foreign languages according to the training programs of world recognized educational establishments (such as Defense Language Institute, San-Antonio, Texas, USA, etc), took teacher training courses certified by the British Council, University of Cambridge (ICELT, UK) that has been held every year at the National Defence University of Ukraine . The necessity of such teacher training was caused by the fundamental changes in the concept of teaching foreign languages in MHEEs, increased requirements for the level of knowledge of the foreign language set for the military school graduates, and the use of language laboratory equipment made in the USA.

The Academy cadets learned English for 4 years (from the first to the fourth year). In total the course was 504 hours (of which 336 hours of classroom classes with a teacher, 168 hours of self-study). In the academic year 2011/2012, the total number of students of 1st-4th courses that learned English was 220 people.

Cadets' English course included the general course which comprised studying general use lexis and general naval vocabulary within the general and professional topics, and a special training course for professional purposes (about 24 % of the total training time), which started from the 3rd semester and was designed for 5 specializations.

It should be noted that the quality of language learning in recent years decreased due to the fact that English entrance exam was abolished in HMEEs. Having a group of students with different levels of proficiency maked it difficult to study and affected the final result.

After the 4th year all the cadets took the state exam in English and 5th year cadets were tested with STANAG (Standardized English Language Test) to obtain a Standard Language Level (SMR) – SMR1/2.

Since the guidelines to conduct state examinations were made in 2005, they required significant changes based on organizational and methodological requirements for certification, which was held at the Academy for the last 2-3 years and according to the evaluation of communicative competence in a foreign language both according to the level and the traditional (five or twelve points) grading system.

Test materials for the state exam in English language were developed by the teachers in accordance with the specifications and samples provided in the guidelines for the preparation and conduct of state examination in a foreign language in the HMEEs of Ukraine. There was a serious discrepancy between the criteria for evaluation of proficiency given in the guidelines and the level of complexity of the educational material which was used in the course of studies and made up the basis of the examination material. Lack of technical facilities of the department made impossible efficient preparation of audio test materials which in turn affected the quality of final results of learning - the state exam in English.

We should also make adjustments in the ratio of general lexis, general military and professional lexical content of the exam material, making more emphasis on general military, or in our case general naval vocabulary.

In addition to training cadets, at the Academy (in the language laboratory made in the USA) language training and testing of Navy officers of Ukraine enrolled in a course of study in English were carried out (59 servicemen in the academic year 2011/2012). The students were trained in groups of between 8 to 15 people. Training was based on modern teaching materials, including the "American Language Course" developed by the Military Institute of Foreign Languages of the USAF

Таким чином, потребово-мотиваційний компонент культури взаємин передбачає здатність молодшого школяра об'єктивно оцінювати себе та інших, ситуацію взаємодії й уміння прогнозувати її наслідки, здатність діяти відповідно до соціально схвалених норм, ступінь самоконтролю власних емоційних станів, потреб, інтересів, бажань, схильність корегувати можливі порушення у взаєминах.

"Вчинки людини, її справи – це плоди культури особистості" саме так вважає Н. Ушакова [5, 50]. Тому про культуру взаємин молодших школярів об'єктивно можна висловлюватися з їхніх учинків, дій, мовлення і цілісної поведінки загалом, які є складниками четвертого практично-поведінкового компонента культури взаємин молодших школярів у добродійній діяльності.

Поведінка школяра у взаєминах визначається його життєвими цінностями та моральними переконаннями, рівнем сформованості знань про правила і норми взаємин, що свідчитиме про нерозривний зв'язок названих компонентів структури культури взаємин. Вона віддзеркалює ставлення до іншої члена соціуму, рівень сформованості особистісних якостей та самоповагу.

Важливими характеристиками практично-поведінкового компонента культури взаємин є такі якості особистості школяра – гуманність, взаємопідтримка; здатність до співчуття, прояв терплячості, уважності, тактовності, делікатності, коректності; вміння передбачати об'єктивні наслідки учинку. Як підкреслює І. Бех, розвинуті особистісні якості є "своєрідним сплавом мотивів і способів поведінки, що мають спонукальну силу і визначають внутрішню логіку соціальної поведінки особистості" [6, 37-38].

Таким чином, практично-поведінковий компонент культури взаємин виявляється в у здатності обирати відповідну тактику і стратегію етичної поведінки з урахуванням специфіки ситуації, особистої потреби; у моральних діях та вчинках людини; в умінні уникати й ефективно розв'язувати конфліктні ситуації; в здатності осмислювати реальні результати своїх учинків й умінні вносити корективи у власну поведінку; у спроможності протистояти деструктивним формам поведінки.

Висновки. Проведений аналіз та синтез матеріалів дозволив виокремити відповідно до кожного компоненту дослідження культури взаємин молодших школярів у добродійній діяльності критерії та показники, що стали основою змістових характеристик сформованості досліджуваного феномену. Подальшої розробки вимагає діагностика рівнів та типів культури взаємин молодших школярів у добродійній діяльності у різних сферах діяльності особистості, гендерних взаєминах.

Література:

1. Удовенко М. В. Методы диагностики эмпатии // Практична психологія та соціальна робота. – 2002. − № 7. – С. 55-58.

2. Харламов И. Ф. Формирование личностных качеств в процессе воспитания // Педагогика. – 2003. – № 3. – С. 52-59.

3. Семиченко В. А. Психология эмоций. – Луганск: НПФ "Осирис", 1996. – 68 с. – Библиогр.: с. 66-67.

4. Бех І. Д. Технологія правиловідповідного виховного процесу // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: Зб. наук. праць. – Київ-Житомир: Вид-во "Волинь", 2003. – Кн. І. – С. 6-16.

5. Ушакова Н. Е. Добираясь до глубин (Этика в социуме и соционике) // Психология и социология межличностных отношений. – 2004. − № 4. – С. 48-51.

6. Бех И. Д. Нравственность личности: стратегия становления. – Ровно: Редакционно-издательский отдел управления по печати, 1991. – 146 с.

References:

1. Udovenko M. V. Metodы dyahnostyky эtpatyy // Praktychna psykholohiya ta sotsial'na robota. – 2002. − # 7. – S. 55-58.

2. Kharlamov Y. F. Formyrovanye lychnostnыkh kachestv v protsesse vospytanyya // Pedahohyka. – 2003. – # 3. – S. 52-59.

3. Semychenko V. A. Psykholohyya эmotsyy. – Luhansk: NPF "Osyrys", 1996. – 68 s. – Byblyohr.: s. 66-67.

4. Bekh I. D. Tekhnolohiya pravylovidpovidnoho vykhovnoho protsesu // Teoretyko-metodychni problemy vykhovannya ditey ta uchnivs'koyi molodi: Zb. nauk. prats'. – Kyyiv-Zhytomyr: Vyd-vo "Volyn'", 2003. – Kn. I. – S. 6-16.

5. Ushakova N. E. Dobyrayas' do hlubyn (Эtyka v sotsyume y sotsyonyke) // Psykholohyya y sotsyolohyya mezhlychnostnыkh otnoshenyy. – 2004. − # 4. – S. 48-51.

6. Bekh Y. D. Nravstvennost' lychnosty: stratehyya stanovlenyya. – Rovno: Redaktsyonno-yzdatel'skyy otdel upravlenyya po pechaty, 1991. – 146 s.

Педагогіка

УДК:378.147+371.315

асистент кафедри англійської філології
факультету іноземної філології Георгіаді О. А.
Таврійський національний університет
імені В. І. Вернадського (м.Сімферополь)

МОДЕЛЬ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ МЕДІА-ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню проблеми підготовки майбутніх учителів педагогічних спеціальностей до професійної діяльності із застосуванням медіа-освітніх технологій. Автором обгрунтовано модель підготовки майбутніх учителів педагогічних спеціальностей до професійної діяльності із застосуванням медіа-освітніх технологій.

Ключові слова: підготовка, медіа-освітні технології, майбутні учителі філологічних спеціальностей.

Аннотация. Статья посвящена исследованию проблемы подготовки будущих учителей педагогических специальностей к профессиональной деятельности с применением медиа-образовательных технологий. Автором обоснована модель подготовки будущих учителей педагогических специальностей к профессиональной деятельности с применением медиа-образовательных технологий.

Ключевые слова: подготовка, медиа-образовательные технологии, будущие учителя филологических специальностей.

Annotation. The paper views the problem of future philology teachers' preparation for professional activity with the use of media educational technologies. The author substantiates the model of future philology teachers' preparation for professional activity with the use of media educational technologies.

(T.V. Hrynchenko, M.K. Dobrovolskaya, M.V.Klarin, I.M.Avdyeyeva, S.V. Tenitilov)

As I.A. Lanchuk states in his article, improving the quality and effectiveness of the learning process is the main task of military higher educational establishments in order to train the specialists for the navy that meet modern requirements. In addressing this task, an important place belongs not only to the learning process, but also to the control of language knowledge that is realized all through the period of study [7].

Article. The content and basic tasks of language training and language testing in the Naval Forces of Ukraine are determined by the Concept of language training of the Armed Forces of Ukraine. Its approval by the order of the Minister of Defence of Ukraine confirms the importance and relevance of the work of this branch of education. Current teaching and methodical tasks in this area corresponding to the modern tasks are determined by the Department of Military Education and Science of the Ministry of Defense of Ukraine.

It should be noted that the main goal of military language training is to provide the participation of the military personnel in international cooperation and multinational military operations. On the one hand, military language training is organized according to standardized levels, and on the other (if needed) – according to the specialized courses such as of special military terminology or missions, etc. It is also significant that in the recent years intensive foreign language courses at Ukrainian HMEEs became an attractive training base for representatives of different branches and services.

Teaching officers to master a foreign language professionally without the prospect of its application is a waste of money. Those trained to perform tasks in an international environment, candidates for professional training or training abroad, as well as those who in the future will participate in international peacekeeping operations are generally selected for this training. [3]

Language training of the Ukrainian Navy servicemen in the recent years was conducted in the following areas:

- off-duty, at foreign language courses at HMEE, (including Sevastopol Naval Academy named after P.S.Nakhimov, since March 2014 - Nakhimov Black Sea Higher Naval School);
- on-duty, in the place of deployment of command and control bodies, military units and establishments;
- in specialized educational institutions of other countries, as part of professional training within programs of international cooperation of the Armed Forces of Ukraine.

For the servicemen of the Ukrainian Navy and other military formations of the Autonomous Republic of Crimea the major educational institution, where the language training and testing in English was carried out till March 2014, was Sevastopol Naval Academy named after P.S.Nakhimov. Here English was studied by the cadets of the Academy and College, professional servicemen (on the contract) of the extramural department, and military students of English language intensive courses.

Teachers of the foreign language department and researchers of the didactic and research language training center performed the scientific and methodological support of language training and language testing at the Academy. Classes were conducted by teachers of the department. Most of them (five) were trained in the

Аннотация. В статье анализируется военная языковая подготовка и тестирование в ВМС ВС Украины с целью определения первоочередных проблемных вопросов с учетом изменений в стратегии языковой подготовки и их обоснованием, что создает условия для поиска путей их решения та разработки научно-методических рекомендаций для усовершенствования содержания и улучшения качества языкового обучения и тестирования ВМФ РФ.

Ключевые слова: состояние языковой подготовки, тестирование, Академия ВМС ВС Украины им.П.С.Нахимова.

Annotation. The article deals with the analysis of military language training and testing in the Ukrainian Navy in order to define the most essential problem issues taking into account the change of the strategy of language training and their grounding which creates conditions for searching the ways to solve them and to work out the scientific-methodical recommendations to improve the contents and quality of language training and testing in the Russian Navy.

Key words: state of language training, testing, Sevastopol Naval Academy named after P.S. Nakhimov.

Significance of the research. Active participation of the Russian Federation and its Armed Forces in regional security and international UN Observer missions is a promising and important area of its international activity and a significant contribution to ensuring global security. In addition, it is an important part of training the Russian Navy to perform modern tasks in the real conditions.

Modern requirements stipulate the necessity to look for new practical ways of improving the language training of the Navy personnel in the context of implementing the military aspects of their European integration. Thus, we must create such system of language training and testing that will enable the personnel to get the appropriate communication skills and meet the international military language standards in a relatively short period of time.

Following the process of European integration, which means collaboration with such international organizations as the EU and NATO, Ukraine scrutinized their expertise for further implementation of the process of reforming its educational system, including the military education. In this respect we can consider the experience of the Ukrainian Naval Forces in organizing its language training and testing for further development and improvement of language training and testing of the Russian Navy.

The aim of the article is to analyze the experience of organizing foreign language training and testing in the Naval Forces of Ukraine to define challenges of language learning and language testing, and find solutions to them in order to improve the system of language training and testing of the Russian Navy.

Analysis of recent research. Some issues of the analysis of teaching foreign languages and training of interpreters in military higher educational establishments (HMEE) of Ukraine are considered in the work of B.I. Shunevich [6].

The questions of increasing the effectiveness of language training and language testing system of the Armed Forces of Ukraine are also considered in some detail in the article of I. Zakiryanovoya and S.P. Makusheva [5].

The scientific literature investigates quite actively certain matters of improving the modern process of professional language training in non-language higher educational establishments and implementing new technologies in language teaching

Key words: preparation, media educational technologies, future philology teachers.

Вступ. Актуальною проблемою вищої педагогічної освіти є підготовка майбутніх учителів філологічних спеціальностей до професійної діяльності, яка передбачає застосування досягнень сучасних технологій у навчальному процесі. За умов, коли мультимедійне оточення сприймається як природне, учитель-філолог має бути спроможним використати переваги медіа-освітніх технологій, які роблять навчання емоційно насиченим, більш ефективним та привабливим для учнів. Сучасний учитель-філолог повинний мати такий рівень готовності до використання медіа-освітніх технологій у професійній діяльності, який дозволяє застосовувати інноваційні принципи, методи, засоби і форми організації навчання філологічним дисциплінам; створювати навчально-методичне забезпечення відповідно до поставленої педагогічної мети, індивідуальних потреб і можливостей школярів. Проте підготовка такого рівня професіоналів потребує перегляду традиційних та розроблення нових моделей підготовки студентів філологічних факультетів.

Питання застосування медіа-освітніх технологій досліджувалися у таких аспектах як: розроблення медіа дидактики (Г. В. Онкович), застосування медіа-освітніх технологій у середній школі (В. М. Андрієвська, І. В. Челишева, О. В. Спічкін), у вищих навчальних закладах (В. Г. Обухович, В. А. Попков, І. В. Жилавська), у процесі професійної підготовки майбутніх педагогів (В. І. Імбер, Ю. М. Казаков, Н. Ю. Фоміних). Результатом аналізу психолого-педагогічної й методичної літератури з проблеми дослідження був висновок про те, що існуючи моделі підготовки майбутніх учителів філологічних спеціальностей до професійної діяльності недостатньо відповідають потребам вітчизняної освіти щодо застосування медіа-освітніх технологій як інноваційного інструменту модернізації навчання і виховання, потребують удосконалення відповідно до світових стандартів професійної підготовки і тенденцій розвитку сучасної медіа освіти.

Формулювання мети та завдань. Ціль статті полягала в обґрунтуванні моделі підготовки майбутніх учителів філологічних спеціальностей до професійної діяльності із застосуванням медіа-освітніх технологій.

Виклад основного матеріалу. Аналіз сучасного стану підготовки студентів філологічних факультетів до професійної діяльності із застосуванням медіа-освітніх технологій висвітлив чимало педагогічних і психологічних проблем, для розв'язання яких було розроблено та теоретично обґрунтовано модель підготовки майбутніх учителів філологічних спеціальностей до професійної діяльності із застосуванням медіа-освітніх технологій.

Поняття „модель" в даному дослідженні ми визначали як теоретичну конструкцію, яка відображатиме істотні риси досліджуваного об'єкта (процесу), що втілює його авторське розуміння; графічне, схематичне або описове відображення складних об'єктів, що дозволяє вивчати, пояснювати і проектувати педагогічні процеси та системи [3, с. 43].

Основними *складовими моделі* підготовки майбутніх учителів філологічних спеціальностей до професійної діяльності із застосуванням медіа-освітніх технологій стали *основні блоки:* цільовий, теоретико-методологічний, змістовий, процесуальний, оціночно-результативний.

Цільовий блок визначається метою та завданнями формування готовності майбутніх учителів філологічних спеціальностей до професійної діяльності із застосуванням медіа-освітніх технологій.

Мета підготовки майбутніх учителів філологічних спеціальностей до професійної діяльності із застосуванням медіа-освітніх технологій полягає у всебічному розвитку студентів філологічних факультетів та поетапному формуванні готовності до професійної діяльності залежно від здібностей, можливостей і навчальних досягнень кожного. Мета реалізується через комплекс *завдань*, які полягають у: 1) забезпеченні єдності загальнокультурного і професійного розвитку майбутнього вчителя, здатного до застосування медіа-освітніх технологій у професійній діяльності, з урахуванням рівня навчальних досягнень, можливостей і здібностей кожного на засадах індивідуальної траєкторії навчання; 2) формуванні сучасних уявлень стосовно теоретичних і практичних питань медіа-освіти, здатності до інноваційної діяльності із застосування медіа-освітніх технологій в системі освіти, готовності до застосування медіа-освітніх технологій в умовах швидких змін суспільного життя, розбудови медіа-освітнього середовища для повноцінного вияву й розвитку особистісних функцій суб'єктів навчальної діяльності на основі одержання майбутніми вчителями філологічних спеціальностей цілісної професійно спрямованої системи теоретичних знань, спеціальних умінь, практичних навичок, досвіду й ерудиції з медіа-освітніх технологій з метою досягнення відповідного рівня готовності до професійної педагогічної діяльності; 3) розвитку відповідальної й ініціативної особистості, яка б гармонійно поєднувала в собі прагнення до професійного та соціокультурного розвитку, навичок критичного мислення, пізнавальних стратегій самонавчання, саморозвитку і самореалізації як невід'ємної складової майбутньої професійної та соціальної діяльності впродовж усього життя; 4) становленні конкурентоспроможної та професійно мобільної особистості, здатної до перекваліфікації й адаптації в нових соціально-економічних умовах ринку праці, готової самостійно шукати й обирати шляхи власного життєвого напряму, соціального ствердження і професійного росту.

Теоретико-методологічний блок визначається підходами, принципами та педагогічними умовами формування готовності майбутніх учителів філологічних спеціальностей до професійної діяльності із застосуванням медіа-освітніх технологій. Ефективність запропонованої моделі забезпечена завдяки використанню цивілізаційного, системного, діяльнісного і компетентнісного підходів у розробці і функціонуванні. *Цивілізаційний підхід* (М. Г. Вайнер, А. Н. Копил, Г. Б. Корнєтов, Д. Є. Муза, П. Сорокин, А. Тойнби, Е. Тарговський) дозволив нам зробити історико-педагогічний аналіз розвитку підготовки майбутніх учителів філологічних спеціальностей, розглядати глобальні медіа ресурси як такі, що відкривають унікальні можливості для засвоєння культури людської цивілізації, навчання мов та літератур як форм існування культур різних етносів. *Системний підхід* (А. М. Алексюк, В. Г Афанасьєв, И. В. Блауберг, О. В. Глузман, В. І. Загвязінський, В. А. Семиченко, Э. Г. Юдин) дозволив досліджувати підготовку майбутніх учителів філологічних спеціальностей до професійної діяльності із застосуванням медіа-освітніх технологій як „педагогічну систему"; виділити структурні компоненти готовності майбутніх учителів філологічних спеціальностей до професійної діяльності із застосуванням медіа-освітніх

status of any society is a military man, because after all it is him, who takes it upon himself to defend the interests of his country with arms and takes the oath of faithful service to the Motherland. Only a high level of moral development is in power to help a defender to remain faithful to his duty, despite the crisis realities of life and different approaches to address the problem of values.

Literature:

1. *Аристотель. Комедии. – М., 1934. Т. 1, 2. С. 80.*
2. *Коменский Я. Материнская школа или о заботливом воспитании юношества в первые шесть лет. – М.: Карапуз, 2008. 288 с.*
3. *Демокрит. Материалисты Древней Греции: Собрание текстов Гераклита, Демокрита и Эпикура. – М., 1955. С. 174.*
4. *Зябловский Е. Статистическое описание Российской империи в нынешнем её состоянии с общим обозрением Европы в статистическом виде. – СПб.: Морская типография, 1815. – Ч.III. – 392 с.*
5. *Платон. Полное собрание творений. – СПб., 1949. Т. 13. С. 45.*
6. *Скальковский А. Хронологическое обозрение истории Новороссийского края. – Одесса: Гор. типография, 1836. – Ч. 1. – 290 с.*
7. *Ушинский К. Избр.пед.соч.: В 2-х т. Т. 1. М., 1953. С. 327–332.*

References:

1. *Ary`stotel`. Komedy`y`. – M., 1934. T. 1, 2. S. 80.*
2. *Komensky`j Ya. Matery`nskaya shkola y`ly` o zabotly`vom vospy`tany`y` yunoshestva v pervыe shest` let. – M.: Karapuz, 2008. 288 s.*
3. *Demokry`t. Matery`aly`sty Drevnej Grecy`y`: Sobrany`e tekstov Gerakly`ta, Demokry`ta y` Эry`kura. – M., 1955. S. 174.*
4. *Zyablovsky`j E. Staty`sty`cheskoe opy`sany`e Rossy`jskoj y`mpery`y` v nыneshnem eё sostoyany`y` s obshhy`m obozreny`em Evropы v staty`sty`cheskom vy`de. – SPb.: Morskaya ty`prografy`ya, 1815. – Ch.III. – 392 s.*
5. *Platon. Polnoe sobrany`e tvoreny`j. – SPb., 1949. T. 13. S. 45.*
6. *Skal`kovsky`j A. Xronology`cheskoe obozreny`e y`story`y` Novorossy`jskogo kraya. – Odessa: Gor. ty`prografy`ya, 1836. – Ch. 1. – 290 s.*
7. *Ushy`nsky`j K. Y`zbr.ped.soch.: V 2-x t. T. 1. M., 1953. S. 327–332.*

Pedagogy

UDC 371

senior lecturer, department of foreign languages Selezynyova Natalya
Nakhimov Black Sea Higher Naval School, Sevastopol

EXPERIENCE OF ORGANIZING LANGUAGE TRAINING AND TESTING IN THE UKRAINIAN NAVY

Анотація. У статті проаналізовано військову мовну підготовку та тестування в ВМС ЗС України з метою визначення першочергових проблемних питань з урахуванням змін у стратегії мовної підготовки та їх обґрунтуванням, що створює умови для пошуку шляхів їх розв'язання та відпрацювання науково-методичних рекомендацій щодо удосконалення змісту та покращення якості мовного навчання та тестування в ВМФ РФ.

Ключові слова: стан мовної підготовки, тестування, Академія ВМС ЗС України ім. П.С.Нахімова.

Simferopol, Sevastopol, Kherson and Nikolayev, which contain data on the naval educational establishments foundation and functioning, history and development, their activities content. We must carefully examine theses and monographs reflecting the objectives, conditions of naval education, as well as periodicals: „Army Digest", „Military History Magazine" „Maritime Digest" „People's Army" „Pedagogy" „Russian Invalid". Diplomas, certificates, diaries, letters and memoirs of teachers and students of naval schools constitute a separate group of sources.

Scientific novelty and theoretical significance of the study results is as follows: for the first time in domestic pedagogy, based on specific historical and pedagogical material, there was revealed the role of naval schools in Novorossiya area in the late 18th – early 20th century in future naval officers spiritual and moral education; there was implemented a holistic analysis of specificity, objectives, content, forms, methods and conditions of that education; there was revealed the role of naval school teachers in spiritual and moral education of future naval officers in Novorossiya in the period under consideration; some unknown and little-known documents and facts about the activity of naval schools in Novorossiya area designed to form the moral identity of future naval officers were put into scientific circulation; the ways of using past experience in dealing with organizational and pedagogical problems of modern education reform in the naval sphere were introduced and developed.

The practical significance of the study is that the statements and the conclusions that were formulated as the result of scientific research: to provide factual material for the issue of new scientific papers, textbooks and manuals on pedagogy, history of pedagogy and military pedagogy in the context of national educational process; to promote the enrichment of historical and pedagogical knowledge and comprehension of the role of future naval officers' spiritual and moral education in Novorossiya in the late 18th – early 20th century in full and coherent reconstruction of the history of the country's military education system in general. The materials that were processed during the study may be used to give lectures on Pedagogy, History of Pedagogy, Native History and Military Pedagogy.

Reliability of the study results was provided by theoretical and methodological validity of its assumptions and the use of appropriate methods interrelated with the subject, object, goals and objectives of the study.

Conclusion. In the article we have identified the way to carry out the research of the experience of spiritual and moral education of future naval officers in Novorossiya area in the late 18th – early 20th century by pointing out the main tasks of such study, its chronological limits and territorial boundaries; analyzing the extent of the problem elaboration, topicality, theoretical and practical importance of the issue under research. The need for such in-depth study is motivated by the lack of this problem development in the modern educational science, as well as by the objective requirements of the national naval education in the use of past experience for successful modernization of cadets' training. Key provisions and expected results of naval education quality improvement are set out in the state government guidelines. But above all, the relevance of the problem under study is dictated by the conditions of modern society, which, due to economic, political and spiritual diversity, offers a bundle of ideas about man and his purpose in life. Various parties, fractions, organizations, religious concessions and national associations formulate their own, often opposing each other, aims of education. According to these aims a new generation of Russian citizens is formed. One of the main conditions for national revival is nurturing a spiritual and moral person. An indicator of the moral

технологій (мотиваційний, інформаційний, конструктивно-проективний) і визначити зв'язки між даними компонентами; здійснити побудову відповідних дисциплін від загального до часткового; логічно, послідовно структурувати навчальний матеріал; диференціювати й інтегрувати смислові ланки змісту дисциплін, розробити діючу систему підготовки майбутніх учителів філологічних спеціальностей до професійної діяльності із застосуванням медіа-освітніх технологій. *Діяльнісний підхід* (Л. С. Виготський, В. В. Давидов, Д. Б. Ельконін, О. М. Лєонтьєв, О. М. Новіков) дозволив організувати підготовку майбутніх учителів філологічних спеціальностей до професійної діяльності із застосуванням медіа-освітніх технологій як процес навчання, спрямований на формування у студентів певних способів дій за допомогою медіа-освітніх технологій; дозволив відібрати форми, методи, засоби навчання майбутніх учителів філологічних спеціальностей із застосуванням медіа-освітніх технологій. *Компетентнісний підхід* (Н. М. Бібік, Л. С. Ващенко, О. В. Глузман, І. О. Зимня, О. І. Локшина, О. В. Овчарук, А. В. Хуторський, О. І. Пометун) дозволив розглядати формування різних компетентностей майбутнього учителя-філолога у процесі професійної підготовки у вищому навчальному закладі; обґрунтувати основні характеристики професійної компетентності майбутнього вчителя філологічних спеціальностей, підготовленого до професійної діяльності із застосуванням медіа-освітніх технологій, та побудувати підготовку відповідним чином.

Принципами підготовки майбутніх учителів філологічних спеціальностей до професійної діяльності із застосуванням медіа-освітніх технологій є принципи: системності та послідовності, професійної спрямованості, особистісної активності, знаково-контекстного навчання, інформатизації, диверсифікації, особистісної орієнтації навчання, насиченості і різноманітності навчального середовища. *Принцип системності і послідовності* у нашому дослідженні дозволив забезпечити як логічну послідовність змісту кожної дисципліни, так і зв'язок між окремими предметами. Матеріали та методи навчання було відібрано та застосовано у певній послідовності із урахуванням знань та вмінь, що майбутні учителі-філологи отримали на попередніх етапах навчання. *Принцип професійної спрямованості* дозволив врегулювати взаємозв'язок загального та професійного; виявити шляхи встановлення зв'язку навчання з практикою, професійною діяльністю людини; направити на формування професійної спрямованості особистості як її важливої якості. Згідно до даного принципу, набуті знання майбутніх учителів-філологів мають становити систему професійних знань, яка складається з досягнення студентами певного рівня розвитку готовності до професійної діяльності із застосуванням медіа-освітніх технологій. *Принцип особистісної активності*, що спирається на фундаментальну здатність людини бути справжнім суб'єктом свого життя, був реалізований у виборі завдань щодо навчальної, квазіпрофесійної та навчально-професійної діяльності із застосуванням медіа-освітніх технологій, у розвитку суб'єктивної активності особистості під час прийняття професійних рішень. *Принцип знаково-контекстного навчання* сприяв психолого-педагогічному забезпеченню особистісно-смислового включення студента в навчальну діяльність; послідовному моделюванню у навчальній діяльності студента цілісного змісту, форм і умов професійної діяльності фахівців; забезпеченню проблемності змісту навчання та процесу його розгортання в освітньому процесі; відбору адекватних форм організації

навчальної діяльності студентів цілям і змісту освіти; забезпеченню сумісної діяльності, міжособистісної взаємодії та діалогічності спілкування суб'єктів освітнього процесу; педагогічно обгрунтованому поєднанню нових та традиційних педагогічних технологій, відкритості, єдності навчання та виховання особистості професіонала, урахуванню індивідуально-психологічних особливостей та кроскультурних контекстів кожного студента. *Принцип інформатизації освіти* дозволив забезпечити відповідність підготовки майбутніх учителів-філологів вимогам освітнього простору, що постійно змінюється, шляхом освоєння всіма учасниками освітнього процесу нових видів діяльності (інформаційних). Підготовка студентів філологічних факультетів має бути побудована таким чином, щоб учитель міг підготувати майбутніх громадян до умов життя в суспільстві, де вирішальну роль буде грати інформація, наукові знання та інновації. *Принцип диверсифікації* у дослідженні реалізується у диверсифікації змісту освіти майбутніх учителів-філологів, який на відміну від традиційного змісту, спрямований на професійну діяльність та охоплює питання здоров'язбережувальної тематики, актуальної для студентів і школярів. *Принцип особистісної орієнтації навчання* дозволив виділити найбільш ефективні методи навчання майбутніх учителів-філологів: дискусію, рольову гру, групову роботу, керовані дослідження; та визначити засоби медіа-освітніх технологій, що сприяють розкриттю особистісного потенціалу тих, хто навчається. *Принцип насиченості і різноманітності навчального середовища*, який є спрямованим на створення навчального середовища, що сприяє творчої самостійної навчальної та квазіпрофесійної діяльності студентів, забезпечив комфортні умови навчальної діяльності та можливість врахування індивідуальних потреб студентів щодо подачі навчальної інформації, управління їх діяльністю, отримання зворотного зв'язку за її результатами.

Змістовий блок є ключовим у моделі, оскільки формує її як систему, через яку найвиразніше реалізується процес і результат педагогічного управління підготовкою студентів філологічних факультетів вищих навчальних закладів до застосування медіа-освітніх технологій у професійної діяльності. Змістовий блок відображає систему знань, умінь і навичок із навчальних дисциплін: „Практичний курс основної іноземної мови (англійської)", „Порівняльна граматика", спецкурсів „Медіа-освітні технології" та „Основи аналізу медіа-тексту".

Процесуальний блок містить: етапи, форми, методи та засоби підготовки майбутніх учителів філологічних спеціальностей до професійній діяльності із застосуванням медіа-освітніх технологій. Розглядаючи підготовку майбутніх учителів філологічних спеціальностей до професійної діяльності із застосуванням медіа-освітніх технологій як динамічний нелінійний процес, при виокремленні етапів ми враховували вікові психофізіологічні особливості розвитку студентів, особливості професійної соціалізації студентів, становлення професіоналізму майбутнього фахівця, логіку процесу навчання у вищому навчальному закладі. У процесі формування готовності майбутніх учителів філологічних спеціальностей до професійної діяльності із застосуванням медіа-освітніх технологій ми виокремили такі етапи: 1) підготовчий (компетентного споживання медіатекстів / свідомого користувача), 2) операційно-діяльнісний (квазі-професійного опрацювання

articles by scientists A. Aslanbegov, V. Chuzhbynskiy and V. Golovachyov are dedicated to various aspects of the naval college management system establishment at the end of 19th century.

A number of contemporary historians, educators and ethnographers fragmentary investigated some aspects of the problem under consideration. A retrospective analysis of their dissertations and research papers demonstrates the need for a comprehensive historical and pedagogical work, which will concentrate on ideas, content, methods and conditions of future naval officers' spiritual and moral education in Novorossiya area in the late 18th – early 20th century. Such a work can be done in intention to solve the contradiction between: the need to use the past experience of naval education and training process in modern military educational establishments and the lack of this experience study in today's science; urgent necessity for the empowerment of people with arms with fixed spiritual and moral principles and not enough attention in the Russian naval education system given to working-out techniques, based on previous experiences.

The chronological limits of this study cover the period from 1783 to 1917. The lower limit of the study – 1783 – 1856 – is characterized by expanding the Russian Empire southwards, annexation of the Crimea and getting the access to the Black Sea, the foundation and development of the Russian Black Sea Navy, that resulted in emerging of naval schools in Novorossiya: in Kherson, Nikolayev, Sevastopol. The schools focused greatly on the spiritual and moral education. The upper limit of the study – 1857 – 1917 – is a period when the Black Sea Fleet revived after the Crimean War and the Navy abolition, which was required by Paris Peace Treaty. In Novorossiya area staff training for the fleet was resumed and then changed again as a result of the revolution in 1917 together with the introduction of new ideologies and values.

The territorial boundaries of the study are determined by the region stretched along the north of the Black Sea; at the end of 18th – beginning of 20th century it was a part of Novorossiya area of the Russian Empire, and there, in the cities of Kherson, Nikolayev and Sevastopol naval schools were concentrated. Their functioning has had a direct impact on the spiritual and moral, social and cultural, economic and scientific potential of the region till nowadays.

To implement the study of the ways of future naval officers' spiritual and moral education in Novorossiya in the late 18th – early 20th century the following tasks are put forward:

1) to provide a general description of the naval educational institutions in Novorossiya at the end of the 18th – beginning of 20th century;

2) to reveal specifics, objectives, content, forms, methods and conditions of spiritual and moral education of future officers in the system of naval education in Novorossiya in the period under review;

3) to analyze the role of personalities in spiritual and moral education of future officers of the Navy in Novorossiya in the late 18th – early 20th century;

4) to substantiate the promising areas of creative use of historical experience of spiritual and moral education for the improvement of naval training in modern Russia.

The realization of the tasks listed above involves a detailed analysis of such historical and educational sources as documentary and factual materials from the, the Navy Archives (Sevastopol), the Russian State Naval Archives (St. Petersburg), from the naval historical museums of Sevastopol, academic libraries of Kyiv,

Historical perspectives of the naval education ideas and achievements in the field of education reform are grounded in the works by A. Bocharov, V. Boyko, A. Chorniy, S. Chymarov, V. Goncharenko, A. Karamanova, R. Kolos, A. Lubenets, R. Saitgareyev, S. Spirin.

The article content. In Russia, which is a big and influential sea state, the function of the water areas and southern borders protection is performed by the Blach Sea Navy. For the fleet recruitment there needed not only professionally trained, but also morally stable and spiritually strong personnel.

Military Doctrine of the Russian Federation recognizes the improvement of military moral education as the basis of the state military organization development. In connection with that, academic naval education is facing a number of important issues. According to „The Military men of the Russian Federation Armed Forces Education Concept" those issues are as follows: spiritual educational work with the military intensifying; servicemen priority of spiritual and moral values, personal position and social well-being promotion; the morale of the armed forces representatives building based on the heroic peoples traditions of Russia; the best practices and historic experiences in higher naval spiritual and moral education monitoring and use.

The fact that the Russian Black Sea Fleet has existed since the late 18th century justifies that the system of specialists training and education for the Naval Forces of the country has a centuries-old traditions. At the end of 18th – beginning of 20th century the process of creation and development of ideological, spiritual, moral and educational standards for future officers in naval schools on the territory of Novorossiya, newly annexed to the Russian Empire was underway. It is possible to succeed in modern naval education reform and to improve the quality of spiritual and moral development of specialists with the help of fundamental study, objective evaluation, and creative use of the best traditions of naval personnel training. All that will also contribute into optimal connection of the heritage of the past and scientific thought achievements of the present; new ideas organic combination with the country's history, pedagogical and educative experience. Thus, the need to explore the ways of future naval officers spiritual and moral education in Novorossiya area in the late 18th – early 20th century is axiomatic in this context. It is also indispensible to adapt the experience of the past to the current situation caused by global processes occurring in the society.

The problem under research has been the issue of the day at all times. Thousands of years ago such ancient philosophers as Plato [4], Aristotle [1] and Democritus [3] touched upon general issues of spirituality and morality in the society. Since then, most eminent scientists, philosophers, social, political and church leaders considered the aspects of moral education as their priorities. Classics of the world and national educational science J. Comenius [2], A. Makarenko, V. Sukhomlinsky, K. Ushinsky [6], as well as clergy Theophanes Prokopovych, metropolitan of Kyiv Yllarion, archpriest A. Dashevskiy wrote about Christian morality as the basis of spiritual and moral education.

As for the naval education, native historians A. Skalkovskiy [5] and E. Zyablovskiy [7] were the first in early 19th century to characterize the current system of education in the Russian Empire in general, and the structure of the military subsystem within it in particular. Educational activities of maritime schools namely in Novorissiya in the second half of the 19th century were described by such historians as V. Lyalikov, I. Mikhnevich, I. Sokolov, D. Tolstoy, A. Weinberg. The

медіатекстів), 3) інтеграційно-творчий (опанування професійними навичками створення власних медіатекстів).

До форм навчання студентів філологічного факультету, що виокремленні у процесуальному блоці моделі, належать лекції, семінари, практичні заняття, самостійна робота, індивідуальна робота, педагогічна практика.

До методів, що запропоновано для підготовки майбутніх учителів філологічних спеціальностей до професійної діяльності із застосуванням медіа-освітніх технологій, віднесено: вирішення ситуативних завдань комунікативного спрямування, дискусії, дебати, ділові ігри, опрацювання медіа-текстів різних жанрів з метою їх аналізу, підготовка власних медіа-продуктів.

До засобів, що розроблено для підготовки майбутніх учителів філологічних спеціальностей до професійної діяльності із застосуванням медіа-освітніх технологій, належать навчально-методичне супроводження підготовки, в яке включено: навчальні посібники „Global Issues in Media Context" [5] та „Основи аналізу медіа тексту" [2], методичні посібники, робочі навчальні програми, тестові завдання [1]; апаратні та програмні засоби медіа-освітніх технологій (електронна пошта, соціальна мережа Фейсбук, файловий обмінник YouTube, освітня платформа Glogster, блог викладача [4], аудіо та відео редактори, програма Microsoft Power Point).

Педагогічними умовами забезпечення підготовки майбутніх учителів філологічних дисциплін до професійної діяльності із застосуванням медіа-освітніх технологій є: 1) створення медіа-освітнього середовища завдяки постійному застосуванню медіа-освітніх технологій у всіх формах професійної підготовки студентів філологічних факультетів; 2) підготовленість викладачів філологічних факультетів до організації навчального процесу із застосуванням медіа-освітніх технологій; 3) розвиток прихильності студентів філологічних факультетів до застосування медіа-освітніх технологій у різних видах навчальної діяльності, стимулювання інтересу до створення власних професійних медіа продуктів; 4) моніторинг сформованості вмінь і навичок майбутніх учителів філологічних спеціальностей на всіх етапах професійної підготовки щодо застосування медіа-освітніх технологій у навчальному процесі. Означені педагогічні умови дозволяють вдосконалити систему підготовки майбутніх учителів-філологів, спрямовану на формування мотиваційного, інформаційного, конструктивно-проективного компонентів готовності майбутніх учителів філологічних спеціальностей до професійної діяльності із застосуванням медіа-освітніх технологій.

Запропонована модель дозволяє забезпечити освітню, виховну, розвиваючу та інтегруючу функції підготовки майбутніх учителів філологічних спеціальностей до професійної діяльності із застосуванням медіа-освітніх технологій**.** Освітня функція підготовки майбутніх учителів філологічних спеціальностей до професійної діяльності із застосуванням медіа-освітніх технологій спрямована на оволодіння студентами фундаментальними знаннями щодо сутності медіа-освітніх технологій у сфері освітньої діяльності**,** формування у них системи відповідних умінь і навичок. Виховна функція підготовки студентів філологічних факультетів забезпечує позитивний вплив на формування особистісних якостей студентів, комунікативних навичок, толерантності, та мотивів щодо бажання застосувати медіа-освітні технологій у професійної діяльності як чинника самореалізації та самовдосконалення

майбутнього фахівця**.** Розвиваюча функція полягає в тому, що застосування медіа-освітніх технологій у професійній підготовці сприятиме оволодінню майбутніми учителями світовим культурним спадком, цінностями цивілізації, розвитку медіа культури, стане інструментом для самостійного навчання впродовж життя. Інтегруюча функція полягає в тому, що підготовка майбутніх учителів філологічних спеціальностей до професійної діяльності із застосуванням медіа-освітніх технологій актуалізує, систематизує і наповнює культуровідповідним змістом знання студентів, які були освоєні ними при вивченні професійно і соціально-орієнтованих дисциплін; поєднує віртуальний медіасвіт із професійною реальністю.

Оцінювально-результативний блок містить сукупність структурних компонентів готовності майбутніх учителів філологічних спеціальностей до професійної діяльності із застосуванням медіа-освітніх технологій, до яких віднесено мотиваційний, інформаційний, конструктивно-проективний; критерії: мотиваційно-особистісний (сформованість творчого потенціалу та мотивації майбутніх учителів філологічних спеціальностей до професійної діяльності із застосуванням медіа-освітніх технологій), когнітивно-інформаційний (знання та вміння щодо застосування медіа-освітніх технологій, створення власних медіа продуктів та аналізу медіа текстів), рефлексивно-проективний (сформованість гностичних, проектувальних, конструктивних та організаційних умінь та навичок майбутніх учителів філологічних спеціальностей до професійної діяльності із застосуванням медіа-освітніх технологій); рівні сформованості готовності майбутніх учителів філологічних спеціальностей до професійної діяльності із застосуванням медіа-освітніх технологій (продуктивний, оптимальний, базовий).

Результатом підготовки у вищому навчальному закладі згідно до запропонованої моделі є сформованість готовності майбутніх учителів філологічних спеціальностей до професійної діяльності із застосуванням медіа-освітніх технологій.

Висновки. Таким чином, побудовано модель підготовки майбутніх учителів філологічних спеціальностей до професійної діяльності із застосуванням медіа-освітніх технологій, впровадження якої у навчально-виховний процес буде сприяти всебічному розвитку студентів філологічних факультетів та поетапному формуванню готовності до професійної діяльності залежно від здібностей, можливостей і навчальних досягнень кожного. Використання запропонованої моделі дозволить ефективно готувати майбутніх учителів філологічних спеціальностей до професійної діяльності у сучасному медіа-середовищі, забезпечить їх інноваційним інструментарієм для професійного саморозвитку та самовдосконалення.

Література:

1. Георгиади А. А. Тесты к учебному пособию Global Issues In Media Context / А. А. Георгиади // Сімферополь: ТНУ, 2013. – 24 с.

2. Георгіаді О. А. Основи аналізу медіа тексту: навч. посіб. / О. А. Георгіаді // Сімферополь: ТНУ, 2014. – 52 с.

3. Педагогический словарь: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / [В. И. Загвязинский, А. Ф. Закирова, Т. А. Строкова и др.]; под ред. В. И. Загвязинского, А. Ф. Закировой. – М.: Издательский центр „Академия", 2008. – 352 с.

4. On-line education / Available at: alexa-english.net

Formulation of the research problem and its significance. In conditions when the process of society recovery and change in the moral, spiritual and material values of citizens is underway, it is important to involve young people in history study to form their patriotism, loyalty to the constitutional and military duty, to develop their spiritual culture. The acute problem of creating value orientations primarily concerns people with weapons – the military, as a professional, mobile, disciplined and patriotically educated army is one of the guarantors of the state stability.

At all times, a naval officer image has been the embodiment of an exemplary citizen and highly moral member of society. Well-organized system of education, training and upbringing made him be like that. The history of native naval education has significant cognitive, educational and scientific potential, which retains its importance in 21st century. In particular, the arrangement of spiritual and moral education in naval schools of Novorossiya area in the late 18th – early 20th century deserves special attention. Active settling along the Black Sea coast and the Black Sea Fleet foundation created favorable conditions for the emergence and productive work of educational establishments for future officers in the region. All that attracted some outstanding admirals, teachers, and clergy, whose work and personal example laid the basis of morality and spirituality for the young people.

The objective of the article is to justify the topicality of studying the problem of future officers of the Navy spiritual and moral education in Novorossiya in the late 18th – early 20th century.

Analysis of recent research. In modern pedagogical science theoretical and methodological foundations of moral education as well as some technologies of value basis formation among cadets in different kinds of arms and forces were uncovered by such Russian scientists as S. Danshov, G. Doschykova, V. Fomin, M. Igoshev, V. Kazankov, V. Kozlov, V. Kulynkovych, V. Melnikov, A. Nerobeyev, S. Pashkov, V. Shubnyakova, T. Yazynina. In Ukraine, the issue was under the research of V. Abramov, S. Crook, J. Dutov, A. Figura, I. Gryaznov, T. Isayenko, V. Matviichuk, V. Serebrak, G. Vitolnyk and by Changing trends in the education of future officers, their patriotic feelings development, as well as conditions of military men socialization were traced by the following educators: O. Bibich, L. Lipschitz, A. Mihaylyshyn, T. Novikova, V. Ryutin, Y. Zoriy.

General-didactic issues within the subject under research were observed in the works by contemporary teachers: I. Lukyanets, M. Neschadym, E. Sarafanyuk and V. Yagupov, who reviewed the history, theory, methodology and practice of military education, and identified the possible directions of its modernization.

Historical, pedagogical and organizational aspects of the national military educational establishments operation in 18th – beginning of 20th century were considered by such scientists as M. Balabai, E. Drozd, S. Dyryvyankin, M. Golik, E. Goloshchapova, M. Golovushkina, A. Grebenkin, I. Kolganova, U. Komirnik, S. Kormilets, A. Kozinets, I. Mytsyuk, V. Pashkov, U. Pikul, S. Shpangel, A. Susharskiy, U. Svezhentseva, V. Sydorchuk, I. Uvarov, while special attention to spiritual, moral and psychological problems of education was paid by A. Badyanov, V. Kamirnyk, V. Kotkov and A. Tazhiyev.

Russian scientists A. Azamov, A. Bochkov and A. Kepel dedicated their works to civil and military authorities' efforts, aimed at the army discipline strengthening in the Russian Empire of 18th – early 20th century.

7. Programa z anglijs`koyi movy` dlya profesijnogo spilkuvannya / [kol.avtoriv G.Ye. Bakayeva ta in.]. – K.: Lenvit, 2005. – 119 s.

Pedagogy

UDC 371

senior lecturer foreign languages department Barskaya Olga
Black Sea Higher Naval School after P. Nakhimov, Sevastopol

TOPICALITY AND APPARATUS CRITICUS OF STUDYING THE PROBLEM OF FUTURE NAVAL OFFICERS SPIRITUAL AND MORAL EDUCATION IN NOVOROSSIYA AREA IN THE LATE 18TH – EARLY 20TH CENTURY

Анотація. У статті обгрунтовано актуальність вивчення проблеми духовно-морального виховання майбутніх військово-морських офіцерів в Новоросійському краї в кінці XVIII – початку XX століття з метою відродження та творчого використання спадщини минулого для формування моральної особистості офіцерів військово-морського флоту Росії. Проаналізовано ступінь розробленості цього питання в вітчизняної та зарубіжної науці, сформульовано основні завдання дослідження та проведено моніторинг джерельної бази, необхідної для вивчення проблеми.

Ключові слова: актуальність, духовно-моральне виховання, військово-морський офіцер, відродження спадщини минулого, формування моральної особистості.

Аннотация. В статье даётся обоснование актуальности изучения проблемы духовно-нравственного воспитания будущих военно-морских офицеров в Новороссийском крае в конце XVIII – начале XX века с целью возрождения и творческого использования наследия прошлого для формирования нравственной личности офицеров военно-морского флота России. Проанализирована степень разработанности данного вопроса в отечественной и зарубежной науке, сформулированы основные задачи исследования и проведен мониторинг источниковой базы, необходимой для изучения проблемы.

Ключевые слова: актуальность, духовно-нравственное воспитание, военно-морской офицер, возрождение наследия прошлого, формирование нравственной личности.

Annotation. The article deals with the topicality justification of the problem studying of future naval officers' spiritual and moral education in Novorossiysk area at the end of 18th – beginning of 20th century. The research is being conducted in order to revive the heritage of the past and use it creatively to develop officers of the Russian Navy as morally educated personality. The extent of elaboration of the issue in domestic and foreign science has been analyzed; main objectives of the study have been formulated; the resources necessary to address the problem have been monitored.

Key words: topicality, spiritual and moral education, naval officer, to revive the heritage of the past, a moral personality formation.

5. Georgiadi A. A. Global Issues In Media Context: Textbook / A. A. Georgiadi // Simferopol: DIP, 2013. – 222 p.

References:

1. Georgiadi A. A. Testy k uchebnomu posobiyu Global Issues In Media Context / A. A. Georgiadi // Simferopol: TNU, 2013. – 24 s.

2. Georgiadi O. A. Osnovy analizu media tekstu: navch. posib. / O. A. Georgiadi // Simferopol: TNU, 2014. – 52 s.

3. Pedagogicheskiy slovar: ucheb. posobiye dlya stud. vyssh. ucheb. zavedeniy / [V.I.Zagvyazinskyy, A.F.Zakirova, T.A.Strokova I dr.]; pod red. V.I.Zagvyazinskogo, A.F.Zakirovoy. – M.: Izdatelskyy tsentr „Akademiya", 2008.- 352 s.

4. On-line education / Available at: alexa-english.net

5. Georgiadi A. A. Global Issues In Media Context: Textbook / A. A. Georgiadi // Simferopol: DIP, 2013. – 222 p.

Педагогіка

УДК 378.011

студентка 5 курсу факультету педагогічної освіти Гирка І. В.
Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради. (м. Харків)

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНФОРМАТИКИ ДО ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ЕЛЕКТРОННИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ

Анотація. У статті розглянуто теоретичні аспекти підготовки майбутніх учителів інформатики до використання сучасних електронних технологій навчання. Визначено переваги організації навчально-пізнавальної діяльності студентів при педагогічно виваженому та доцільному використанні електронних ресурсів. Проаналізовано педагогічні завдання, що ставляться студентам під час практичних занять та лабораторних робіт. Розглянуто використання електронних підручників.

Ключові слова: майбутній вчитель інформатики, електронні технології, підходи, електронний підручник, інформаційні технології.

Аннотация. В статье рассмотрены теоретические аспекты подготовки будущих учителей информатики к использованию современных электронных технологий обучения. Определены преимущества организации учебно-познавательной деятельности студентов при педагогически взвешенном и целесообразном использовании электронных ресурсов. Проанализированы педагогические задачи, ставящиеся перед студентами во время практических занятий и лабораторных работ. Рассмотрено использование электронных учебников.

Ключевые слова: будущий учитель информатики, электронные технологии, подходы, электронный учебник, информационные технологии.

Annotation. The article deals with theoretical aspects of computer science for training of teachers to use modern electronic technology education. Advantages of teaching and learning of students in educationally balanced and appropriate use of electronic resources. Analysis of educational problems that relate to students during practical classes and laboratory work. The use of electronic textbooks.

Key words: future science teacher, electronic technologies, approaches, textbooks, information technology.

Вступ. Удосконалення і модернізація сучасної системи освіти привертає посилену увагу науковців до проблеми інтеграції інформаційних технологій до змісту і організації навчального матеріалу, педагогічної діяльності викладача і навчальної роботи майбутнього вчителя гуманітарних дисциплін в інформаційному середовищі. Ефективне використання інформаційних технологій сприяє підвищенню якості освітнього процесу, посиленню національної освіти й науки у відкритому освітньому просторі та дозволяє вибудовувати індивідуальну освітню траєкторію якісно нового рівня. Інформаційні технології – не лише впливають на характер трансформації освітньої сфери, а й викликають масову потребу в самостійному навчанні, великій самовіддачі і постійному підвищенні кваліфікації. На відміну від професійних фахівців в галузі знань системні науки та кібернетика, майбутній вчитель гуманітарних дисциплін повинен добре орієнтуватися у сфері інформаційних технологій, вміти доцільно їх обирати, працювати та використовувати у своїй професійній діяльності. Отже, проблема теоретичних аспектів підготовки майбутніх учителів інформатики до використання сучасних електронних технологій навчання є актуальною.

Удосконаленню системи підготовки майбутнього вчителя інформатики, формуванню інформаційної культури та професійних компетентностей присвячені праці М. Жалдака, В.І.Клочка, Н. Морзе, С. Ракова, Ю. Рамського, З. Сайдаметової, С. Семерікова, Є. Смірнової-Трибульської, Ю. Триуса та ін. Питання добору засобів, методів та організаційних форм навчання, використання яких сприяє формуванню в учнів основ інформаційної культури та адаптації до інформаційного суспільства вивчалися у дисертаційних дослідженнях В. Вембер, О. Вітюка, О. Гончарової, О. Жильцова, Т. Зайцевої, Т. Крамаренко, О. Кузьмінської, С. Лещук, В. Франчука та ін.

Формулювання мети статті та завдань. Розглянути теоретичні аспекти підготовки майбутніх учителів інформатики до використання сучасних електронних технологій навчання. Визначити переваги організації навчально-пізнавальної діяльності студентів при педагогічно виваженому та доцільному використанні електронних ресурсів.

Виклад основного матеріалу статті. Сучасне інформаційне суспільство спонукає педагогів до різностороннього використання інформаційно-комунікаційних технологій та педагогічних програмних засобів в освітньому просторі, змінюючи способи здобування знань, роль учителя та методи його роботи, в основі якої повинна бути сучасна освітня парадигма: учень – інформаційні ресурси та комунікаційні технології – вчитель. Серед нових засобів навчання виділимо електронний навчально-методичний комплект, використання якого у загальноосвітніх навчальних закладах дозволяє не лише урізноманітнити методи, форми і способи організації навчання, але й сприяє переведенню учнів у режим саморозвитку, перетворенню їх в активних учасників навчального процесу. Незважаючи на те, що використання електронних ресурсів у середніх навчальних закладах ще недостатньо повно реалізоване, вчителі ведуть мову про необхідність їх впровадження у професійну діяльність. Вчителі відзначають такі переваги організації навчально-пізнавальної діяльності студентів при педагогічно виваженому та

пошук адекватних мовних засобів у процесі досягнення соціальних, академічних і професійних цілей» [5, с. 273]. Для вивчення іноземної мови в аспірантурі чинною програмою передбачено 140 годин. Зважаючи, що студенти, закінчуючи університет, мають рівень В2 (Просунутий), то для досягнення наступного рівня необхідно близько 200 годин, а тому ми можемо говорити про достатню кількість годин в аспірантурі для формування в потенційних науковців у сфері медицини іншомовної професійно-орієнтованої наукової компетентності та в **перспективі** розробку типової програми для формування іншомовної професійно орієнтованої англомовної наукової комунікативної компетентності у аспірантів медичних спеціальностей.

Література:

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: Підручник / Ф. С. Бацевич. - [2-ге вид., доп.]. - К.: ВЦ «Академія», 2009. - 376 с.

2. Гончар Т. І. Комунікативна компетентність: суть, структура, розвиток / Т. І. Гончар [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.knukim.edu.ua/articles_gonchar.htm

3. Жуков Ю. М. Диагностика и развитие компетентности в общении / Ю. М. Жуков, Л. А. Петровская, П. В. Растянников. - М.: Изд-во Моск. ун-та, 1990. - 104 с.

4. Зимняя И. А. Ключевые компетенции - новая парадигма результата образования / И. А. Зимняя // Высшее образование сегодня. - 2003. - №5. - С. 34 - 42.

5. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Наук. ред. укр. видання докт. пед наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.

6. Мельниченко Г. В. Педагогічні засади модульної технології навчання у формуванні професійної компетентності майбутніх учителів англійської мови і літератури; Автореф. дисс. канд. пед. наук: 13.00.04 - Теорія і методика професійної освіти. - Одеса, 2004. - 21 с.

7. Програма з англійської мови для професійного спілкування / [кол.авторів Г.Є. Бакаєва та ін.]. – К.: Ленвіт, 2005. – 119 с.

References:

1. Bacevy`ch F. S. Osnovy` komunikaty`vnoyi lingvisty`ky`: Pidruchny`k / F. S. Bacevy`ch. - [2-ge vy`d., dop.]. - K.: VCz «Akademiya», 2009. - 376 s.

2. Gonchar T. I. Komunikaty`vna kompetentnist`: sut`, struktura, rozvy`tok / T. I. Gonchar [Elektronny`j resurs]. - Rezhy`m dostupu: www.knukim.edu.ua/articles_gonchar.htm

3. Zhukov Yu. M. Dy`agnosty`ka y` razvy`ty`e kompetentnosty` v obshheny`y` / Yu. M. Zhukov, L. A. Petrovskaya, P. V. Rastyanny`kov. - M.: Y`zd-vo Mosk. un-ta, 1990. - 104 s.

4. Zy`mnyaya Y`. A. Klyuchevыe kompetency`y` - novaya parady`gma rezul`tata obrazovany`ya / Y`. A. Zy`mnyaya // Vыsshee obrazovany`e segodnya. - 2003. - #5. - S. 34 - 42.

5. Zagal`noyevropejs`ki rekomendaciyi z movnoyi osvity`: vy`vchennya, vy`kladannya, ocinyuvannya / Nauk. red. ukr. vy`dannya dokt. ped nauk, prof. S. Yu. Nikolayeva. – K.: Lenvit, 2003. – 273 s.

6. Mel`ny`chenko G. V. Pedagogichni zasady` modul`noyi texnologiyi navchannya u formuvanni profesijnoyi kompetentnosti majbutnix uchy`teliv anglijs`koyi movy` i literatury`; Avtoref. dy`ss. kand. ped. nauk: 13.00.04 - Teoriya i metody`ka profesijnoyi osvity`. - Odesa, 2004. - 21 s.

усвідомлення жанрових особливостей письмової роботи. Британські методисти Т. Дадлі-Еванс і Дж. Свейлз, а також представники австралійської лінгвістичної школи в Сіднеї, очолюваної М. Халідеєм, розробили жанрові моделі застосування письмового мовлення для академічних потреб.

Навчання академічного говоріння тісно пов'язане з відпрацюванням умінь академічного письма, на завершальному етапі вивчення мови передбачаємо презентацію наукових досліджень, а також обговорення з фахівцями ВНЗ, закордонними колегами в режимі он-лайн конференцій.

Отже, наукове мислення – вид мислення, який дозволяє успішно проводити наукову роботу в відповідній галузі, а інструментом для здійснення наукової професійної діяльності на міжнародному ринку для проведення досліджень, виконання проектів є іноземна мова. Вище було зазначено, що мова йде про академічне письмо та говоріння в сфері медицини. Зобразимо описане вище на рис.1.

Рис. 1

Висновки. Наукове мислення дозволяє успішно проводити наукову роботу в сфері медицини, а для здійснення наукової професійної діяльності на міжнародному ринку для проведення досліджень, участі в проектах необхідно володіти іноземною мовою. Іншомовні уміння академічного письма та говоріння дозволяють оприлюднити результати наукової роботи на міжнародному рівні.

Відповідно до чинної програми Міністерства освіти і науки України для аспірантів та Рекомендацій Ради Європи можемо говорити, що аспіранти в сфері медицини мають володіти іноземною мовою на рівні «Досвідченого користувача», зокрема С1 (Автономний) на письмі, і С1 – С2(Компетентний) в говорінні, що дозволить вільно висловлюватися без суттєвої витрати часу на

доцільному використанні електронних ресурсів: мобільність (доступ до навчальних відомостей в будь-який час, їх відтворення необмежену кількість разів, створення єдиного інформаційного середовища знань); індивідуалізація (врахування особливостей пізнавальних процесів учнів, надання учням можливості працювати у власному ритмі відповідно до свого рівня підготовки, організація самостійної роботи в умовах класно-урочної системи навчання); технологічність (використання найсучасніших засобів і методів навчання, що сприяє підвищенню мотивації учіння, досягненню навчальної мети і завдань, які поставлені перед освітнім процесом).

Найбільш ефективним і результативним при підготовці студентів у педагогічному ВНЗ до фахової діяльності є навчання, що спирається на соціально-професійні проблеми, розв'язування яких сприяє закріпленню теоретико-методологічних знань, має певну суспільну користь і є значущими для студента-виконавця. За таких обставин варто пропонувати студентам при вивченні професійно-орієнтованих та спеціальних дисциплін конкретні та узгоджені з сучасними освітніми потребами практичні завдання. Для цього на практичних і лабораторних заняттях даного курсу доцільно: застосовувати методики навчання, в яких описано не лише дії школярів, але й взаємозв'язки діяльностей учнів та вчителя, стимулюється критичне мислення, розумова діяльність учнів; імітувати середовище, в якому доведеться працювати студентам як майбутнім фахівцям, аналізувати педагогічні ситуації, пов'язані з виконанням обов'язків вчителя інформатики; підвищувати пізнавальну самостійність і творчу активність студентів; пропонувати студентам прогнозувати педагогічні ситуації, аналізувати дискусійні питання, розробляти веб-сайти, електронні курси, методичні та дидактичні матеріали з шкільного курсу інформатики. За таких умов увага студентів та викладача звернена не на набір науково-теоретичних описів, а на ситуацію, що спонукує в динаміці розгортати зміст навчання, проектувати навчально-пізнавальну діяльність учнів. Зокрема, розробка електронних навчально-методичних комплектів з окремих розділів шкільного курсу інформатики дозволяє поєднувати на засадах особистісно-орієнтованого навчання процеси учіння і навчання, теоретичну та практичну готовність студентів до здійснення педагогічної діяльності та педагогічного спілкування, а для викладача є засобом управління й технологізації цього процесу.

З іншого боку, реалізація такого завдання підтримує не лише спільну для всіх студентів навчальну траєкторію, але й індивідуальні траєкторії, які спонукують майбутніх фахівців до застосування інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ) у самонавчанні, до навчання через практичну діяльність, зокрема створення власних освітніх продуктів, які відрізняються обсягом та змістом дібраних наукових відомостей, методичними матеріалами, дидактичними засобами. Використання нових інформаційних технологій у навчальному процесі підвищує ефективність відомостей, що циркулюють, за рахунок їх своєчасності, корисності, доцільного дозування, доступності (зрозумілості), мінімізації шуму, оперативного взаємозв'язку джерела навчального матеріалу та учня, адаптації темпу подання відомостей до швидкості їх засвоєння, врахування індивідуальних особливостей учнів, ефективного взаємодоповнення індивідуальної та колективної діяльності учнів [1].

Варто зазначити, що при використанні таких засобів навчання мова повинна йти не лише про вивчення певного навчального матеріалу та засвоєння способів діяльності, а перш за все провсесторонній і гармонійний розвиток особистості учнів з урахуванням їх інтересів, пізнавальних здібностей та освітніх потреб. Тобто, використання електронного навчально-методичного комплекту дозволяє розглядати навчально-пізнавальну діяльність учнів не як масовий процес, а як індивідульне здобування знань, але його застосування на уроках інформатики має педагогічно виважено поєднуватися із традиційними технологіями навчання. Тому майбутнім вчителям для того, щоб ефективно організовувати роботу учнів з електронними ресурсами, недостатньо володіти навичками роботи з ІКТ, необхідно вміти коректно та науково обґрунтовано застосовувати педагогічні технології, сучасні методи та організаційні форми навчання. Зупинимось детальніше на описі роботи студентів з електронним навчальним посібником та робочим зошитом. Досягнення високих результатів навчання як студентів, так і учнів, залежить від якості дібраних в електронний посібник навчальних відомостей, способів їх подання та зручності опрацювання. Тому потрібно спонукати студентів інтенсивно опрацьовувати різноманітні ресурси, виділяти фундаментальні і прикладні положення та вчити добирати форму подання навчальних відомостей, використовувати гіпертекстові технології. При цьому у майбутніх вчителів формуються уміння зіставляти відомості з різних джерел і узагальнювати, оцінювати їх об'єктивність, вірогідність та значущість для вивчення певної теми. Не менш важливими є уміння студентів певним чином упорядковувати зібрані дані, оскільки в електронному підручнику ефективною є багаторівнева структура подання навчальних відомостей, що відповідає основному принципу навчання. Сучасні методи представлення інформації в комп'ютерах містять в собі не тільки текст, малюнки, графіку, креслення, але й звукові та відео фрагменти, що забезпечує наочність підручника. Відмінною особливістю побудови електронних підручників є гіперпосилання. У зв'язку з актуальністю цього питання вченими, педагогами, фахівцями інформаційно-бібліотечної сфер ведуться розробки основних принципів, що характеризують сучасній електронний підручник, його підготовку, поширення, застосування з окремих предметів.

У процесі роботи з електронним підручником, студенти повинні орієнтуватися у навчальних програмах та в структурі наукових знань, усвідомити зв'язки між об'єктами вивчення, проявити вибірковість до предметного матеріалу, його виду та форм. Як показала практика, студенти допускають помилки при проектуванні змісту розділу, структуруванні навчального матеріалу та при виділенні в ньому ключових понять.

Розвитку та вдосконаленню умінь виділяти головне, узагальнювати та систематизувати знання багато в чому сприяє робота студентів з добором завдань у робочий зошит, зокрема запитань, задач, тестів. Важливо зосередити увагу студентів на тому, що максимальна частка вивчення нового матеріалу опрацьовується в процесі розв'язування компетентністних задач. У структурі таких задач має бути виділено два блоки [5]: 1) умова задачі, що складається з опису проблемної ситуації та вимог щодо очікуваних результатів; 2) методична допомога, що складається з додаткових запитань та завдань, виконання яких актуалізує раніше здобуті знання.

та комунікація, а ми ще додаємо й науковість. Оскільки мова йде про готовність до наукової діяльність на міжнародній арені. Тому обидві компетентності об'єднуємо і розширюємо їх значемість у понятті «професійно орієнтована наукова комунікативна компетентність» - це складне психологічне утворення, що формується на базі комунікативної компетентності людини в умовах фахової та наукової діяльності, що можна уявити у вигляді системи значущих для лікаря-науковця відносин, умінь і навичок спілкування іноземною мовою[3, 6].

Психічні утворення передбачають роботу психічних процесів, які дозволяють формувати іншомовну професійно орієнтовану наукову комунікативну компетентність. Тому ми, передусім, говоримо про відповідне мислення, яке дозволяє займатися науковою діяльністю. Мислення є процесом, у структурі якого можна виділити такі розумові операції: порівняння, аналіз, синтез, абстракцію, узагальнення, конкретизацію, класифікацію й систематизацію та інші.

На думку І. Мороченкової властивостями критичного мислення, які дозволяють усвідомлювати його як особистісне досягнення індивіда, є: рефлексивність (уміння працювати не тільки зі знаннями, але й з власними способами отримання знань); прагматичність (уміння застосовувати отримані знання на практиці); суб'єктність ("особистісність" одержуваного знання, присвоєння його людиною, убудованість у систему досвіду) [1, с.12 - 18].

Ми говоримо про лікаря - науковця, який може критично мислити та володіє різноманітними способами інтерпретації й оцінки навчальної інформації, здатний виділяти в тексті протиріччя й типи присутніх у ньому структур, аргументувати свій погляд, опираючись не тільки на логіку, але й на уяву співрозмовника. Такий лікар є впевненим і може ефективно використовувати різноманітні ресурси. Лікареві слід мислити критично, ефективно взаємодіяти з інформаційним простором, принципово приймати можливість співіснування різноманітних поглядів у рамках загальнолюдських цінностей [1].

Отже, критичне мислення — (дав.-гр. κριτική τέχνη — «мистецтво аналізувати, судження») — це наукове мислення. Головним чином йому притаманні такі властивості, як усвідомленість, самовдосконалення та рефлексивність. Вслід за В. В. Давидовим, виділяємо таку рису критичного мислення як теоретичність, що є необхідною для формування наукового стилю мислення. І. Ф. Харламов веде мову про необхідність розкриття сутності явищ, причинно-наслідкових зв'язків і залежностей, існуючих між ними, про вміння визначити найбільш істотне в цих явищах. Це найвищий рівень пізнання, пов'язаний з осмисленням досліджуваного матеріалу і його узагальненням.

Як зазначалося вище, найбільш актуальними для науковців є письмо та говоріння, тобто продуктивні види мовленнєвої діяльності. Протягом 70% часу ми спілкуємося взагалі, коли не спимо. Із них 45% часу слухаємо, 30% говоримо, 16% читаємо, а лише 9% пишемо [2, с. 137]. Проте, якщо говорити про науковців, то спершу наукова робота виконується і описується, а згодом презентується. Тобто, аспіранту необхідно оволодіти уміннями академічного письма та говоріння. Навчання письму, зокрема аспірантів-лікарів, має певні особливості відповідно до академічних потреб, оскільки іншомовні уміння застосовують для написання наукових та дослідницьких робіт. Це потребує не лише високого рівня володіння лексичним та граматичним матеріалом, але й

Зважаючи на сучасні тенденції розвитку в суспільстві, яке постійно розвивається і змінюється, тому лікареві варто уміти використовувати іноземну мову в професійній науково-дослідній сфері. Так як термін «компетентність» - це сукупність компетенцій; наявність знань і досвіду, необхідних для ефективної діяльності, зокрема і в сфері медицини. Комунікативна компетентність тісно з сформованістю мовних навичок та мовленнєвих умінь для спілкування, здійснення комунікативних потреб, в сфері медицини також. У процесі підготовки фахівця потрібно до уваги брати і афективні чинники: самоповагу, вмотивованість, фізичний та емоційний стан, готовність приймати іншу культуру, цінності [5, с. 161]. Багато вчених звертається до проблеми формування іншомовної комунікативної компетентності, зокрема Бібік Н., Єльнікова Г., Єрмаков І., Овчарук О. (компетентнісний підхід в освіті), Булах І. (оцінювання професійної компетентності), Пометун О., Савченко О., Клепко С. (розуміння поняття компетентність), Бігич О., Бірюк О., Данилюк С., Хоружа Л. (професійно орієнтовані компетентності). Проте, дослідження, які пов'язані з формуванням іншомовної професійно орієнтованої компетентності фахівців в сфері медицини, переважно англомовні: Benner P., Chambers D.W., Dall'Alba G., хоча є декілька вітчизняних – Петращук О., Русалкіна Л.

У програмі з англійської мови для професійного спілкування зазначено, що метою навчання іноземної мови є формування у студентів професійної комунікативної компетентності, необхідної для реальних сфер, ситуацій, які слід конкретизувати відповідно до професійних потреб і контекстів [7, с. 8] . Для нашого дослідження актуальними є, передусім, професійна і освітня сфери, які охоплюють все, що пов'язано з виконанням професійних обов'язків та оволодінням специфічних знань або умінь [5, с.15]. Оскільки мова йде про формування молодого науковця в сфері системи охорони здоров'я, тому необхідно визначити освітні та іншомовні професійно орієнтовані комунікативні уміння, якими повинен оволодіти аспірант в процесі вивчення іноземної мови з метою виконання наукового дослідження. Для цього необхідно проаналізувати та конкретизувати поняття «професійна компетентність» в іншомовному освітньому процесі під час навчання в аспірантурі.

Невирішена частина загальної проблеми. У згаданих вище працях мова йде про сформованість професійної компетенції загалом, проте не приділяється достатньо уваги післядипломній освіті та формуванню у аспірантів наукової професійно-орієнтованої комунікативної компетентності в процесі вивчення іноземної мови з подальшою метою здійснення міжнародної наукової діяльності, участі в міжнародних проектах, дослідженнях.

Метою нашою статті є доповнити ще наведений перелік науковою компетенцією, яка є необхідною для формування в аспірантів та надати змістовне пояснення сформованості наукової компетентності.

Виклад основного матеріалу. Іноземна мова сприяє здійсненню самоосвіти і саморозвитку, а відповідно й сприяє успішній як професійній, так і науковій діяльності. Іншомовна наукова компетентність передбачає внутрішню готовність і спроможність до іншомовного усного та писемного професійно орієнтованого мовлення.

У професійній та комунікативній компетентностях є кілька спільних компонентів: гностичність, ефективність, регулятивність або конструктивність

Також в процесі навчання студентів слід наголосити на тому, що практична складова спрямована на формування в учнів універсальних умінь та навичок, які в сучасних умовах використовуються не лише на уроках інформатики, але й у навчально-пізнавальній діяльності з інших дисциплін, при виконанні індивідуальних та групових проектів, при подальшому здобуванні професійної освіти. Тобто, головним змістом навчання повинні бути загальні способи дій для розв'язування широкого класу задач, тому робочий зошит повинен не копіювати підручник, а поглиблювати та різносторонньо доповнювати навчальний матеріал через використання компетентнісних задач з математичним, економічним, фізичним та іншим змістом.

При розробці практичних завдань необхідно враховувати не лише рівні навченості учнів з інформатики, вимоги до знань, умінь та навичок при вивченні конкретних тем, але й вікові особливості школярів та різний рівень їхньої початкової підготовки.

Електронний підручник є виданням, яке містить систематизований матеріал з відповідної науково-практичної галузі знань, що забезпечує творче та активне оволодіння знаннями, вміннями та навичками з певної галузі. Він призначений переважно для індивідуального навчання. Електронні підручники рівною мірою можуть використовуватися в дистанційній освіті.

Побудова електронного підручника є складною справою. Від того, як він був створений залежить наскільки успішно сприйме, зрозуміє чи запам'ятає учень, або студент ту інформацію, яка в ньому подана. Тому, викладач, який поставив перед собою мету створити електронний підручник, повинен знати: сучасні світові тенденції розвитку освіти, вимоги до його якості і до сучасної науково-методичної літератури; технічно-педагогічні особливості передачі інформації від електронно-обчислювальних машин (ЕОМ) до людини; основні дидактичні прийоми організації і представлення навчального матеріалу; можливості програм, орієнтованих на створення мультимедійних додатків.

Також необхідною складовою процесу підготовки студентів до створення електронного підручника є пояснення технології його розробки. Враховуючи дослідження педагогів і власний досвід, ми вважаємо, що ця технологія повинна складатись з наступних етапів:

Визначення цілей і завдань розробки. Відправною крапкою в створенні електронних підручників є дидактичні цілі і завдання, для досягнення і рішення яких використовуються інформаційні технології.

Розробка структури електронного підручника. Структура в загальноприйнятому розумінні (від лат. struktura – будова, розташування, порядок) – сукупність стійких зв'язків об'єкту, що забезпечують його цілісність. Виходячи з цього визначення при розробці електронного підручника необхідно спочатку розробити його структуру, порядок проходження навчального матеріалу, зробити вибір основного опорного пункту майбутнього підручника.

Всі розділи курсу і їх компоненти повинні бути взаємозв'язані, знаходитись в загальній програмній оболонці; кожен компонент у розділах електронного підручника доступний для користувача з будь-якого іншого компоненту.

Розробка змісту по розділах і темах електронного підручника. Поняття про зміст електронного підручника є частиною поняття змісту освіти, під якою

розуміється система знань, умінь, навичок, оволодіння якими забезпечує розвиток розумових здібностей школяра.

Змістовну частину електронного підручника може розробити досвідчений педагог-наочник, педагог-новатор, що не один рік присвятив викладанню свого предмету в школі, технікумі, університеті.

При розробці змісту окремих тем необхідно: виділити основне ядро навчального матеріалу та другорядні моменти у його вивченні, виділити зв'язки з іншими темами навчального курсу, підібрати практичні різнорівневі багатоваріантні завдання по кожній темі ілюстрації, графіки, демонстрації, анімаційні і відеофрагменти до понять, формулювань, подій і т.д.

Висновки. Впровадження описаних методів підготовки студентів до використання у професійній діяльності освітніх електронних ресурсів сприяє удосконаленню процесу навчання, створює підгрунтя для побудови інформаційного середовища професійної освіти майбутніх фахівців у єдності наступних компонентів професійна підготовка, педагогічна майстерність, мистецтво комунікацій, нові технології. Розробка навчально-методичного комплекту надає можливість студентам продукувати власні знання, гармонійно поєднуючи процеси дослідження й навчання. А це у свою чергу дозволяє готувати майбутніх вчителів до педагогічної праці не лише функціонально, але і як творчу особистість, оскільки у студентів: з'являється зацікавленість до необхідності покращення фахової підготовки та досягнення професійної мобільності; підвищується якість самостійного навчання, мотивація пізнавальної активності та творчої діяльності; формується виважене відношення до педагогічно обгрунтованого та доцільного застосування засобів ІКТ у навчальному процесі; розвивається прагнення до пошуків шляхів удосконалення навчального процесу, розвитку пізнавальної активності учнів при вивченні інформатики. Отже, якщо робота на всіх етапах технології розробки електронного підручника буде ефективною, студенти зможуть використовувати набуті вміння не тільки в процесі апробації під час педагогічної практики, а також у майбутній самостійній професійній діяльності.

Література:

1. Данилевич Л.П. Створення засобів наочності з використанням комп'ютерних технологій // Професійна підготовка педагогічних працівників /. Л. П. Данилевич, О .М. Лиходід. – Київ- Житомир: Житомирський держ. пед. ун-т, 2000. – С. 16-24.

2. Жалдак М.И. Система подготовки учителя к использованию информационной технологии в учебном процессе: Дис. ... в форме науч. доклада доктора пед. наук: 13.00.02 - М.: НИИ СИМО АПН СССР, 1989. - 48 с.

3. Морзе Н.В. Основи методичної підготовки вчителя інформатики: Монографія. - К.: Курс, 2003. - 372 с.

4. Рамський Ю.В. Зміни в професійній діяльності вчителя в епоху інформатизацій суспільства // Науковий часопис НПУ ім. М.П.Драгоманова. Серія №2. Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання: Зб. наук. праць / Редрада. - К.: НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2007. - № 5(12) - С. 10-12.

5. Харківська А. А. Розвиток інформаційної та технічної компетентностей майбутніх учителів як педагогічна проблема / А. А. Харківська // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія № 13. Проблеми трудової та професійної підготовки: [зб. наук. праць / відпов.

Annotation. This article is dedicated to the problem of forming communicative competence in the universities for teaching speaking individually during studding activity. It is connected with the academic writing which is very important for scientific and practical activity. We are going to prepare not only a good practitioner but also a highly qualified scientific worker. The approach of our article is connected with the individual style of activity.

Key words: communicative competence, oral communication, academic writing, studding activity.

Постановка проблеми. Сьогодення диктує вимоги співпраці на міжнародному ринку, що передбачає підготовку висококваліфікованих та освічених лікарів, які можуть і вміють користуватися іноземною мовою як інструментом для успішного досягнення мети в усіх сферах медичної діяльності. Іноземна мова дозволяє бути активним та успішним в оволодінні новим матеріалом, співпраці з колегами, практикувати у різних країнах світу, приймати участь у міжнародних проектах, вести активну наукову діяльність. Бути хорошим лікарем і володіти практичними професійними навичками недостатньо, необхідно бути компетентним, тобто вміти використовувати набуті знання на практиці для вирішення життєвих проблем, а іноземна мова є засобом вираження діяльності за межами рідної країни. Таким чином, пріоритетним в медичній освіті є підготовка компетентного випускника, який зможе постійно самовдосконалюватися, розвиватися і працювати на міжнародному ринку, буде спроможним займатися науковими дослідженнями, за бажанням, в перспективі науковця в сфері медицини з активною життєвою позицією.

Звернемося до Закону України "Про вищу освіту", де визначається поняття "професійна компетентність" та окреслюються вимоги до майбутніх фахівців. Моделі професійної компетентності регламентуються галузевими стандартами вищої освіти України, а наказом МОН України від 31.07.98 №285 визначено освітньо-кваліфікаційну характеристику лікаря.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. І. А. Зимня, Є. М. Верещагін, Є. І. Пассов, В. Г. Костомаров, Л. В. Щерба, С. Г. Тер-Мінасова та ін. займаються вивченням проблеми формування іншомовної компетентності. З метою коректного розуміння галузевого стандарту правильним буде дати визначення терміну «компетентність». Вслід за словником методичних термінів компетентність прийнято розглядати як знання, уміння та навички, які отримані в процесі навчання і вони ж є змістом навчання. Компетентна людина здатна діяти, використовуючи отриманні знання та сформовані навички й уміння. Різниця між компетентністю і компетенцією проявляється в тому, що компетентність – це прояв компетенції в різних видах мовленнєвої діяльності, який пов'язаний з мисленням і досвідом людини.

Відомі тлумачні словники Ожегова і Ушакова визначають компетенцію як перелік питань, явищ, в яких людина є обізнана, досвідчена і впевнена. У свою чергу компетентність - це сукупність компетенцій; наявність знань і досвіду, необхідних для ефективної діяльності в заданій предметній області. Вслід за І.О. Зимньою тлумачимо термін компетенція як сукупність знань, навичок і вмінь, які сформовано в процесі вивчення певної дисципліни, а також здатність виконувати будь-яку діяльність пов'язану з використанням отриманих знань та сформованих навичок і вмінь [4].

2. Encyklopediya osvity / golov. red. V. G. Kremen. – K.: Yurinkom Inter, 2003. – S. 326.

3. Kryvix N. Y. Formyrovanye cennostnogo otnoshenyya k ynostrannomu yaziku u studentov neyazikovix specyalnostej pedagogycheskyx vuzov: dys. kand. ped. nauk: 13.00.01 / N. Y. Kryvix. – Astraxan, 2005. – 180 s.

4. Pedagogichna majsternist: pidruch. / I. A. Zyazyun, L. V. Kramushhenko, I. F. Kryvonos ta in.; za red. I. A.Zyazyuna. – K.: Vyshha shkola, 1997. – 349 s.

5. Psyxologyya. Slovar / Pod red. A. V. Petrovskogo, M. G. Yaroshevskogo. – M.: Polytyzdat, 1990. – 494 s.

6. Smyrnov V. Y. Obshhaya pedagogyka: ucheb. posob. / V. Y. Smyrnov. – Yzd. vtoroe, pererab., yspr. y dop. – M.: Logos, 2002. – 304 s.

7. Troczko G. V. Formuvannya osobystosti vchytelya / G. V. Troczko // Pedagogichna majsternist uchytelya: navch. posib. / Za red. prof. V. M. Grynovoyi, S. T. Zolotuxinoyi. – Vyd. 2-e, vypr. i dop. – Xarkiv: «OVS», 2006. – S. 5-17.

8. Xarlamov Y. F. Pedagogyka : ucheb. posob. / Y`. F. Xarlamov. – 2-e yzd., pererab y dop. – M.: Visshaya shkola, 1990. – 576 s.

9. Chajchenko V. F. Systema kontrolnyx zaxodiv v procesi zdijsnennya monitoryngu yakosti navchalnyx dosyagnen studentiv / V. F. Chajchenko. – Rezhym dostupu: http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/307/1/55.pdf.

Педагогіка

УДК 378:811.1

кандидат педагогічних наук, доцент Ягеніч Л. В.
Кримський державний медичний університет імені С. І. Георгієвського

ФОРМУВАННЯ НАУКОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ АСПІРАНТАМИ-ЛІКАРЯМИ

Анотація. У статті розглядається проблема формування у студентів іншомовної комунікативної компетентності, зокрема, навчання академічного письма, яке тісно пов'язане з говорінням в межах особистісно-діяльнісного підходу. Стаття присвячена проблемі підготовки аспірантів-лікарів до практично-теоретичної роботи в університеті, які зможуть вільно користуватися англійською мовою як інструментом для наукових та академічних цілей. Мова йде про професійну зорієнтованість в процесі оволодіння академічним говорінням, письмом та аудіюванням.

Ключові слова: іншомовна комунікативна компетенція, усне мовлення, академічне письмо.

Аннотация. В этой статье рассматривается проблема формирования у студентов иноязычной коммуникативной компетентности, а именно, обучение академического письма, которое тесно связаны с говореним. Для нашого исследования актуальным есть личносно-деятельносный поход. Статья посвящена проблеме подготовки аспирантов-врачей к практическо-теоретической работе в университете, для которых английский язик будет лиш інструментом достижения научных и академических целей. Речь идет также об профессионально ориентированом чтении, говорении и аудировании.

Ключевые слова: иноязычная коммуникативная компетентность, устная речь, академическое письмо.

ред. Гребенюк Г. Є.] – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009 – Вип. 4. – С. 171-177.

6. Щукина Г.И. Педагогические проблемы формирования познавательных интересов учащихся. М.: Педагогика. -1988. -204 с.

References:

1. Danylevych L.P., Lykhodid O.M. Stvorennya zasobiv naochnosti z vykorystannyam komp"yuternykh tekhnolohiy // Profesiyna pidhotovka pedahohichnykh pratsivnykiv. – Kyyiv- Zhytomyr: Zhytomyrs'kyy derzh. ped. un-t, 2000. – S. 16-24.

2. Zhaldak M.Y. Systema podhotovky uchytelya k yspol'zovanyyu ynformatsyonnoy tekhnolohyy v uchebnom protsesse: Dys. ... v forme nauch. doklada doktora ped. nauk: 13.00.02 - M.: NYY SYMO APN SSSR, 1989. - 48 s.

3. Morze N.V. Osnovy metodychnoyi pidhotovky vchytelya informatyky: Monohrafiya. - K.: Kurs, 2003. - 372 s.

4. Rams'kyy Yu.V. Zminy v profesiyniy diyal'nosti vchytelya v epokhu informatyzatsiy suspil'stva // Naukovyy chasopys NPU im. M.P.Drahomanova. Seriya #2. Komp"yuterno-oriyentovani systemy navchannya: Zb. nauk. prats' / Redrada. - K.: NPU im. M.P.Drahomanova, 2007. - № 5(12) - S. 10-12.

5. Kharkivs'ka A. A. Rozvytok informatsiynoyi ta tekhnichnoyi kompetentnostey maybutnikh uchyteliv yak pedahohichna problema / A. A. Kharkivs'ka // Naukovyy chasopys NPU im. M. P. Drahomanova. Seriya № 13. Problemy trudovoyi ta profesiynoyi pidhotovky: [zb. nauk. prats' / vidpov. red. Hrebenyuk H. Ye.] – K.: NPU imeni M. P. Drahomanova, 2009 – Vyp. 4. – S. 171-177.

6. Shchukyna H.Y. Pedahohycheskye problemы formyrovanyya poznavatel'nыkh ynteresov uchashchykhsya. M.: Pedahohyka. -1988. -204 s.

Педагогіка

УДК:378.112.001.8

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки і педагогічної
майстерності Головкова М. М.
Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького

ПРОФЕСІЙНА АДАПТАЦІЯ МОЛОДИХ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Анотація. В статті зроблено теоретичний аналіз проблеми професійної адаптації молодих фахівців та факторах, що її обумовлюють. Охарактеризовано етапи, функції, компоненти адаптації. Акцент зроблений на вирішальній ролі успішної адаптації молодих вихователів для забезпечення якості освіти в дошкільному навчальному закладі.

Ключові слова: адаптація; професійна адаптація; етапи, функції, компоненти адаптації.

Аннотация. В статье сделан теоретический анализ проблемы профессиональной адаптации молодых специалистов и обусловливающих ее факторах. Охарактеризованы этапы, функции, компоненты адаптации. Акцент

сделан на решающей роли успешной адаптации молодых воспитателей для обеспечения качества образования в дошкольном учебном заведении.

Ключевые слова: адаптация; профессиональная адаптация; этапы, функции, компоненты адаптации.

Annotation. The article made a theoretical analysis of the problem of professional adaptation specialists and the factors causing it. The stages, functions, components of adaptation. Emphasis is placed on the crucial role the successful adaptation of young teachers to ensure quality education in preschool education.

Key words: adaptation; professional adaptation; stages, functions, components of adaptation.

Вступ. Реформування вищої школи відповідно до законів України про освіту та документів Болонської декларації передбачає посилену увагу до проблем професійної адаптації особистості на різних стадіях: професійної орієнтації та вибору професії старшокласниками, професійного навчання студентів, професійної діяльності фахівця (практичного оволодіння професією фахівцем-початківцем, професійного розквіту фахівця-професіонала, завершення професійної діяльності перед виходом на пенсію).

Формулювання мети статті та завдань. Мета та завдання статті полягають в теоретичному аналізі питання професійної адаптації молодого фахівця в умовах дошкільного навчального закладу.

Виклад основного матеріалу статті. Проблема адаптації – одна з найбільш складних міждисциплінарних проблем, яка охоплює різноманітні сфери діяльності людини: психолого-педагогічну (П.Анохін, Л.Кандибович, О.Мороз), соціально-економічну (А.Налчаджян) та медико-біологічну (І.Павлов, А.Ухтомський). Теоретичні аспекти розвитку особистості у процесі професійної адаптації розглядали (В.Андрущенко,О.Дубасенюк, І.Зязюн); психолого-педагогічні основи розвитку творчої особистості за умов неперервної професійної освіти (Н.Коломінський, С.Сисоєва, І.Якиманська). Питання адаптації випускників педагогічних вищих навчальних закладів висвітлене у дослідженнях О.Назарової, Ю.Бабанського, Н.Кузьміної, Т.Сущенко. Труднощі, з якими стикаються молоді фахівці у перші роки роботи, охарактеризовані у наукових працях В. Ащепкова, М.Будякіної, О.Савченко. Незважаючи на наявність у сучасній науці значної кількості наукових праць, присвячених проблемі адаптації та професійно - педагогічної адаптації особистості, вона залишається однією з найбільш дискусійних і невирішених (О.Галус, Л.Мітіна, О.Мороз, Д.Ольшанський , В.Семиченко). Дослідниками процесу адаптації молодих фахівців до нових умов працевлаштування виділяються як найбільш значущі такі аспекти: психофізіологічний (пов'язаний з руйнуванням одних динамічних стереотипів та становленням нових, виробленням адекватних форм реагування на впливи середовища), соціально-психологічний, що охоплює сферу взаємин та налаштованість на майбутню професію (Н.Багачкіна, С Гапонова, В.Казміренко).

Науковці професійну адаптацію молодого фахівця визначають як складаний динамічний багатоступінчатий процес входження молодого спеціаліста в специфіку професії, оволодіння ним педагогічною майстерністю, що передбачає формування власного стилю взаємодії з дитячим колективом, педагогічним коллективом, високу активність та творчість. Адаптованість

стабільність, чесність, доброзичливість, громадянська та моральна зрілість, гуманізм тощо [4; 7].

Наступне завдання вказаного виду моніторингу передбачає збір, опрацювання, аналіз та інтерпретування поточної інформації про готовність студентів до професійно-особистісного самовдосконалення, що є необхідною передумовою для формування майбутнього вчителя як професіонала педагогічної справи. Така готовність проявляється через наявність у нього відповідних мотивів, знань та практичних умінь.

Висновки. Отже, в процесі проведення дослідження було з'ясовано, що моніторинг навчальних досягнень майбутніх учителів має бути спрямований на забезпечення відповідності цих досягнень визначеним у державних освітніх документах та міжнародних стандартах вимогам до підготовки майбутніх учителів, індивідуальним інтересам та потребам кожного з них, а також активізувати його професійно-особистісне зростання. Також установлено, що в процесі здійснення цього моніторингу має відбуватися системний збір, опрацювання, аналіз та інтерпретування інформації про засвоєння студентами професійно необхідних знань, умінь, особистісних якостей і здібностей, емоційно-ціннісних ставлень, готовності до здійснення творчої діяльності та постійного професійно-особистісного самовдосконалення. У подальшому дослідженні планується представити результати конструювання змісту системи моніторингу навчальних досягнень майбутніх учителів.

Література:

1. Доброхотов А. Л. Цель / А. Л. Доброхотов // Новая философская энциклопедия / Предс. научно-ред. совета В. С. Стёпин. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Мысль, 2010. – Режим доступу: http://iph.ras.ru/elib/3339.html.

2. Енциклопедія освіти / голов. ред. В. Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – С. 326.

3. Кривых Н. И. Формирование ценностного отношения к иностранному языку у студентов неязыковых специальностей педагогических вузов: дис. канд. пед. наук: 13.00.01 / Н. И. Кривых. – Астрахань, 2005. – 180 с.

4. Педагогічна майстерність: підруч. / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.; за ред. І. А.Зязюна. – К.: Вища школа, 1997. – 349 с.

5. Психология. Словарь / Под ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского. – М.: Политиздат, 1990. – 494 с.

6. Смирнов В. И. Общая педагогика: учеб. пособ. / В. И. Смирнов. – Изд. второе, перераб., испр. и доп. – М.: Логос, 2002. – 304 с.

7. Троцко Г. В. Формування особистості вчителя / Г. В. Троцко // Педагогічна майстерність учителя: навч. посіб. / За ред. проф. В. М. Гриньової, С. Т. Золотухіної. – Вид. 2-е, випр. і доп. – Харків: «ОВС», 2006. – С. 5-17.

8. Харламов И. Ф. Педагогика: учеб. пособ. / И. Ф. Харламов. – 2-е изд., перераб и доп. – М.: Высшая школа, 1990. – 576 с.

9. *Чайченко В. Ф. Система контрольних заходів в процесі здійснення моніторингу якості навчальних досягнень студентів / В. Ф. Чайченко. – Режим доступу: http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/307/1/55.pdf.*

References:

1. Dobroxotov A. L. Cel / A. L. Dobroxotov // Novaya fylosofskaya encyklopedyya / Preds. nauchno-red. soveta V. S. Stëpyn. – 2-e yzd., yspr. ydop. – M.: Misl, 2010. – Rezhym dostupu : http://iph.ras.ru/elib/3339.html.

На підставі аналізу наукової літератури зроблено висновок про те, що система професійно важливих умінь учителя включає такі групи умінь:

- гностичні (уміння розширяти свої професійні знання, вивчати передовий досвід, аналізувати перебіг освітнього процесу та його результати тощо);
- конструктивно-проективні (уміння на основі аналізу отриманих даних грамотно проектувати подальший хід навчально-виховного процесу в школі, конструювати різні види освітньої діяльності, до яких доцільно залучати учнів на певному етапі уроку тощо);
- організаторські (уміння організовувати свою діяльність та діяльність учнів відповідно до поставлених цілей, грамотно поділяти обсяг колективної роботи між її учасниками тощо);
- комунікативні (уміння здійснювати ефективну педагогічну комунікацію, знаходити оптимальні форми педагогічного впливу на учнів під час реалізації освітнього процесу тощо).

Зазначимо, що третім завданням моніторингу навчальних досягнень студентів у вищому педагогічному виші визначено забезпечення збору, опрацюванню, аналізу й інтерпретуванню поточної інформації про сформованість емоційно-ціннісних ставлень студентів (до світу, до професійної діяльності, до інших людей, до себе тощо). Як уточнює Н. Кривих, ціннісне ставлення – це особливе ставлення, при якому «зв'язок суб'єктного «я» й об'єкта реальності розуміється та оцінюється на особистісно значущому рівні, коли відбувається внутрішнє прийняття об'єкта як цінності, коли відчуття постійної потреби в ньому є показником сформованості стійкого переконання» [3, с. 41]. Сформованість емоційно-ціннісних ставлень передбачає спроможність особистості до здійснення оціночної діяльності на основі прийняття тих чи інших цінностей у світлі власних ціннісних домінант.

Визначено, що четвертим важливим завданням моніторингу навчальних досягнень студентів у вищому педагогічному виші є забезпечення збору, опрацюванню, аналізу й інтерпретуванню поточної інформації про готовність студентів до творчої діяльності. Як визначається у словнику з психології за ред. А. Петровського й М. Ярошевського, наслідком такої діяльності є «відкриття (створення, винайдення) чогось нового, раніше невідомого» [5, с. 41]. У світлі цього важливо наголосити, що педагогічна праця є творчою за своєю суттю, адже різноманіття та неоднозначність педагогічних ситуацій, наявність суттєвих відмінностей у здібностях, психологічних властивцях, інтересах та потребах школярів вимагають від вчителя обрання оптимального варіанту педагогічної взаємодії в кожному конкретному випадку, максимальної реалізації своїх можливостей під час досягнення поставлених цілей. Також очевидно, що сформувати в учнів творче мислення може тільки творча особистість, наділена такими креативними рисами, як творча інтуїція, уявна, самостійність, готовність до науково обґрунтованих педагогічних нововведень тощо.

Як було визначено в процесі проведення дослідження, важливим завданням моніторингу навчальних досягнень майбутніх учителів є також збір, опрацювання, аналіз та інтерпретування поточної інформації про сформованість у студентів педагогічних спеціальностей необхідних для педагога особистісних якостей та здібностей. Серед них слід насамперед назвати такі: перцептивні здібності, динамізм особистості, емоційна

вченими розглядається як здатність до адаптації, що передбачає такі психологічні та фізіологічні особистісні якості, що дозволяють оволодівати професійною діяльністю з найменшими затратами часу і сил, налаштованість на виконання професійних обов'язків, чутливість до колективних цілей, здатність до входження в систему професійних, соціальних та міжособистісних взаємин. Адаптованість саме до педагогічної праці характеризується наявністю професійної спрямованості молодого вихователя, мірою оволодіння професійними компетенціями, рівнем усвідомлення професійних функцій. Про адаптованість молодого вихователя засвідчує рівень його професійної майстерності, основу якої складає синтез спеціальних, психолого-педагогічних знань, професійних педагогічних умінь, культури педагогічного мислення та спілкування і зокрема, готовність працювати над якістю освіти дітей. Якщо ж молодий фахівець постійно демонструє нездатність досягти поставлених цілей, його наміри не знаходять повноцінної реалізації, а мотиви не мають чіткої визначеності, тоді говорять про неадаптивність. Про неадаптивність свідчить і розбіжність між цілями та одержаними молодими спеціалістами результатами, неспівпадання мети та результатів діяльності. Неадаптивність розглядають як мотив, що стимулює та спрямовує входження у педагогічну професію. О.Галус розглядає адаптацію як активний усвідомлений процес пристосування особистості до змінних умов життєдіяльності, набуття і вироблення нею адаптивних механізмів, здатних встановлювати на певних етапах відносну рівновагу із соціумом. Метою процесу адаптації, на його думку, є адаптована до соціуму особистість, яка не лише реагує на зовнішні зміни, а й бере активну участь у виробленні адаптивних механізмів. Досліджуючи проблеми професійної адаптації молодих фахівців до професійної діяльності, В.Брудний під нею розуміє не лише (і не стільки) пристосованість особистості до нових умов, як до специфічного середовища (до нових норм педагогічного колективу), але й «входження» у спеціальність, тобто оволодіння сукупністю норм і функцій майбутньої професійної діяльності. Суттєвим є поняття процесу адаптації молодого фахівця до діяльності подане О.Охрименко, яка трактує соціально-психологічну і професійну адаптацію початківця як активне і творче його пристосування до умов освітнього закладу, в процесі якого формується особисті професійні навички й уміння щодо раціональної організації професійної діяльності, покликання до обраної професії, виробляється раціональний колективний та індивідуальний режим праці і побуту, вибудовується система професійної самоосвіти і самовиховання професійно значущих якостей. В.Семиченко процес адаптації розглядає як складну систему перетворень, що відбувається з людиною внаслідок змін в умовах її життя, в результаті яких виникають певні якості: а) адаптованість як безпосередній результат цих перетворень, тобто стан узгодження наявних якостей і вимог середовища; б) адаптивність як інтегрована особистісна якість, що забезпечує здатність людини до подальших перетворень.

Професійна адаптація молодого вихователя виявляється у його пристосуванні та звиканні до характеру, режиму та умов праці, в оволодінні фаховими знаннями, вміннями і навичками, у формуванні професійних якостей особистості які потрібні для успішної фахової діяльності та включає в себе такі компоненти: адаптація до змісту діяльності; адаптація до умов діяльності; адаптація до колективу колег; адаптація до стосунків із керівництвом; включення в первинну (малу) групу колег; включення у процеси саморозвитку

(розвиток мотивації, оволодіння професійними знаннями, становлення професійних умінь, навичок та ін.); адаптація до стосунків з вихованцями та їхніми батьками. А.Мороз професійну адаптацію розглядає як процес поступального розвитку фахівця як особистості і як майбутнього професіонала на основі формування його професійної діяльності. Аналіз наукових робіт дозволяє зробити висновок, що адаптація особистості до професійної діяльності у дошкільному навчальному закладі та нових умов життєдіяльності – складний, різнобічний і динамічний процес набуття нею нових форм поведінки й оволодіння професійною діяльністю.

Провідні вчені звертають увагу на те, що в процесі професійної адаптації молодого фахівця необхідно дотримуватися принципу наступності між вищою і післядипломною освітою. При реалізації цього принципу необхідно враховувати такі аспекти:

- по-перше. Система професійної адаптації повинна стати процесом перетворення колишнього студента у фахівця, що вимагає неперервного удосконалення навчально-методичної майстерності вихователя дошкільного навчального закладу, а система підвищення їхньої навчально-методичної, педагогічної майстерності повинна розглядатися як вища професійна цінність;

- по-друге. Процес становлення фахівця є результатом зусиль індивіда та соціопрофесійного середовища і може розглядатись як особливий вид його діяльності, що формує (разом з іншими видами) готовність фахівця на всіх етапах його становлення: а) адаптація (ідентифікація індивіда з професією, освоєння її норм, цінностей, набуття автономності тощо); б) стабілізація (набуття професійної компетентності, успішності, удосконалення практичних вмінь та навичок); в) перетворення (досягнення цілісності, самодостатності, автономності і здатності до інноваційної діяльності не лише в професійній, а й соціальній сфері);

- по-третє. Кваліфікація в діяльності тісно пов'язана з рефлексивним забезпеченням діяльності, контролем та способами рефлексивно-«розуміючої» трансформації і перебудови діяльності;

- по-четверте. Удосконалення професійної майстерності молодого фахівця можливе за умови включення його до системи неперервної професійної освіти і розвитку особистості.

А.Чикеринг в процесі розвитку молодого фахівця виділяє такі сфери: а) розвиток компетентності; б) здатність керувати емоційною сферою; в) формування автономії; г) здатність встановлювати дружні стосунки; ґ) фіксування, досягнення цілей; д) встановлення ідентичності (почуття індивідуальної самототожності); е) інтеграція соціально-психологічних властивостей особистості. Формування таких якостей молодих фахівців, як компетентність, комунікативність, автономність, мають бути пріоритетними у їх професійної діяльності.

Науковці виокремлюють наступні функції професійної адаптації молодих фахівців: психологічну; розвивальну; стимулювальну; культурологічну. Психологічна функція періоду професійної адаптації полягає у виробленні в молодих вихователів певного діяльнісного біоритму, звички працювати в один і той же час. Розвивальна функція виявляється у змістовному наповненні інформації, з якою доводиться активно працювати, та активними методами, прийомами, формами роботи з вихованцями, колегами, батьками. Різноманітність форм забезпечує сприятливі умови для професійної діяльності,

забезпечення збору, опрацюванню, аналізу й інтерпретуванню інформації про засвоєння майбутніми фахівцями професійно необхідних умінь. Як вважає І. Харламов, кожний майбутній учитель під час проходження професійної підготовки має оволодіти певними групами умінь, що в комплексі мають забезпечити такі основні види педагогічної діяльності:

- діагностична (уміння на основі вивчення індивідуальних особливостей встановлювати рівень навченості, вихованості й розвиненості кожного учня, визначити стан педагогічного процесу у світлі поставлених цілей тощо);
- прогностична (уміння визначити загальну лінію педагогічної діяльності, її конкретні цілі та завдання на кожному етапі роботи, прогнозувати подальші результати тощо);
- конструктивно-проектувальна (уміння грамотно конструювати та проектувати зміст педагогічного процесу, передбачати необхідність залучення учнів до конкретних видів роботи залежно від їхніх індивідуальних потреб та наявних зовнішніх умов тощо);
- організаторська (уміння грамотно організувати педагогічну взаємодію з учнями, ставити перед ними оптимальні навчальні й розвивальні цілі та завдання, розподіляти колективну роботу між школярами на окремі ланки тощо);
- інформаційно-пояснювальна (вміння доступно пояснювати учням навчальний матеріал, розвивати пізнавальну активність школярів, активізувати їхню самостійну роботу з різними джерелами інформації тощо);
- комунікативно-стимулювальна (вміння організовувати педагогічну комунікацію з учнями, активізувати розвиток у них позитивної навчальної мотивації тощо);
- аналітико-оціночна (вміння аналізувати перебіг та результати педагогічного процесу, виявляти його основні позитивні й негативні аспекти, своєчасно вносити відповідні корективи тощо);
- дослідницька-творча (вміння виходити за межі відомої теорії, шукати нестандартні підходи до організації педагогічної взаємодії зі школярами тощо) [8, с. 15].

Значною мірою схожі ідеї щодо визначення сукупності професійних умінь висловлює Г. Троцко, яка поділяє їх на такі групи:

- конструктивні (уміння планувати педагогічну діяльність, відбирати доцільні види роботи, планувати систему перспективних ліній у розвитку колективу й кожної особистості тощо);
- організаторські (уміння виявляти й організовувати актив класу, керувати ним, організовувати різнопланову колективну й індивідуальну роботу учнів тощо);
- комунікативні (уміння встановлювати педагогічно доцільні стосунки з учнями, батьками, вчителями, регулювати внутрішньоколективні й міжколективні відносини, знаходити оптимальні форми спілкування тощо);
- гностичні (уміння ставити та вирішувати педагогічні завдання висувати гіпотези, коректувати та критично оцінювати власну діяльність тощо);
- прикладні (уміння проводити масові, спортивно-туристичні заходи, співати, малювати, танцювати тощо) [7, с. 15-16].

У наукових працях ученими висловлюються різні точки зору стосовно того, якими знаннями має оволодіти сучасний учитель. Так, у підручнику з педагогічної майстерності наголошується, що основу професійної компетентності шкільного вчителя складають знання предмета, методики його викладання, педагогіки та психології. Причому для надання цим знанням ознаки комплексності важливо забезпечити одночасно засвоєння їх майбутніми вчителями на всіх необхідних рівнях: методологічному, теоретичному, методичному й технологічному У свою чергу, особистісно забарвлена усвідомлена система засвоєної професійно орієнтованої інформації стає основою для формулювання студентом власних оцінних суджень і критичних поглядів. [4, с. 34-35].

Конкретизуючи зміст професійно необхідних для майбутніх учителів знань, Г. Троцко підкреслює, що кожний студент має засвоїти знання: основ педагогіки і психології, культурознавства, етики, права, теорії і методики виховної роботи, анатомії, фізіології й гігієни дітей шкільного віку, змісту навчального предмету і методики його викладання, змісту та методів роботи з батьками й громадськістю, особливостей роботи з учнями різних національностей і дітьми з девіантною поведінкою, принципів управління процесами навчання й виховання, системи міжособистісних взаємовідносин у класному колективі, основ сімейного житті тощо [7, с. 15].

На основі врахування точок зору різних науковців (І. Зязюн, Г. Троцко, В. Звєрєва, П. Третьяков та ін.) нами зроблено висновок про те, що під час реалізації моніторингу навчальних досягнень студентів важливо забезпечити діагностику сформованості у студентів таких груп знань:

- знання загальнотеоретичних основ педагогіки (розуміння цілей і завдань педагогічної взаємодії зі школярами в процесі їхнього навчання, виховання й розвитку; орієнтація в методах і методиках педагогічної діагностики навченості, вихованості й розвиненості учнів; знання характеристики уроків різного типу та вимог до їх проведення, орієнтація у класифікаціях методів навчання й виховання та розуміння педагогічних можливостей кожного з них, знання основ педагогічної техніки, розуміння суті та змісту професійного самовдосконалення, а також знання шляхів його реалізації тощо);
- знання загальнотеоретичних основ психології (знання психологічних особливостей школярів різного віку та необхідності їх урахування під час вибору змісту, форм та методів навчання, розуміння ролі психодіагностики в розвитку особистості учня та орієнтація у сучасних діагностичних методах оцінки різних його психологічних властивостей тощо);
- знання навчального предмета (розуміння цілей та основних завдань відповідної науки; знання наукової термінології, основних наукових даних, фактів, законів, основних теоретичних та практичних досягнень у даній науковій галузі тощо);
- знання методики викладання навчального предмета (розуміння цілей і завдань навчання учнів з предмета; орієнтація в навчальних планах і програмах викладання предмета; орієнтація в різноманітності й цільовій спрямованості різних методів і прийомів навчання учнів; орієнтація в нових методах, прийомах, технологіях організації навчання тощо).

Як установлено в процесі проведення дослідження, другим завданням моніторингу навчальних досягнень студентів у вищому педагогічному виші є

що дає можливість включити в роботу весь комплекс психічних процесів. Молоді фахівці з високим рівнем теоретичної і практичної підготовленості мають широкі можливості для творчості, з достатнім рівнем – для удосконалення, поглиблення, підвищення своїх показників. Стимулювальна функція найбільше виявляється в самостійній свідомій роботі молодих спеціалістів. Культурологічна функція професійної адаптації виявляється в процесі творчої самореалізації особистості у професійно-педагогічній діяльності вихователя, яка спрямована на засвоєння, передачу та створення культурних цінностей.

Період професійної адаптації дозволяє молодому вихователю перевірити особисту систему цінностей, ціннісні орієнтири, зіставивши їх із цінностями, які виробилися під час навчання у педагогічному закладі. Сучасні науковці наголошують, що професійні цінності повинні бути чітко відрефлексовані молодим фахівцем як цінності особистісні, що визначають основний зміст, напрямки і задачі професійної діяльності. Система ціннісних орієнтацій зумовлює особистісну позицію молодого фахівця, його моральну і соціальну позицію у ставленні до виконання своїх професійних обов'язків, і в ставленні до дітей, батьків, колег, до суспільних процесів тощо. Підсумковим показником індивідуального саморозвитку, професійного самовираження і самоактуалізації є розробка елементів авторської методичної системи (програми, дидактичних матеріалів, різних типів вправ, оригінальних методичних ідей і гіпотез, нетрадиційних прийомів роботи тощо), а також підготовка і захист власних проектів.

Входження молодого фахівця у сферу професійної діяльності можна умовно поділити на декілька етапів. На першому, ознайомчому етапі, адміністрації бажано вивчити особистість молодого вихователя, з'ясувати ті важливі фактори, які можуть впливати на успішність його адаптації як позитивно, так і негативно (це - найбільш виражені риси і якості характеру, переважаючі психоемоційні стани, рівень знань та досвіду тощо). На цьому етапі адаптації відбувається ознайомлення молодого фахівця з вимогами до професії, його включення в самостійну професійну діяльність, зіставлення рівня готовності до роботи з вимогами навчально-виховного закладу. Другий етап пов'язаний із процесом подолання труднощів професійної діяльності й початком формування майстерності молодого вихователя. Метою цього етапу професійної адаптації є спільне планування діяльності наставника та вихователя, концентрації уваги на дотриманні трудової дисципліни, умовах професійної діяльності, наданні порад та рекомендацій для попередження можливих помилок молодого фахівця пов'язаних із неадекватною самооцінкою власних можливостей. Відсутність або дефіцит потрібної інформації, як правило, супроводжуються невпевненістю молодого вихователя і виникненням у нього негативних психічних станів. Для підтримання в молодого вихователя психологічної впевненості, встановлення довірчих стосунків та доброзичливої атмосфери співробітництва з представниками підрозділів освітньої установи бажано надавати йому допомогу, встановлювати контроль за професійним навантаженням і веденням документації, вносити корективи й уточнення в діловій, доброзичливій формі. Головною метою діяльності наставника є забезпечення поступальної передачі підшефному професійного досвіду і майстерності, підтримка професійного становлення молодого педагога, розвиток у нього належних особистісних і ділових якостей необхідних для

ефективної діяльності. Беззаперечним залишається правило: найкращий приклад для підлеглого - особистий приклад керівника, а для підшефного – наставника. Наставник повинен відчувати щиру особисту зацікавленість у підготовці підшефного, сприймаючи його як свого спадкоємця в професійній діяльності. Третій етап — це етап високої адаптованості, він є результатом ефективності діяльності молодого вихователя на попередньому етапі. Для цього етапу характерний високий рівень самостійності молодого фахівця, його творчий підхід до професійної діяльності.

Розвиток особистості як молодого фахівця загалом проходить за такими напрямами: а) зміцнюються світоглядна переконаність, професійна спрямованість, розвиваються необхідні здібності; б) удосконалюються, «професіоналізуються» психічні процеси, стани і досвід; в) підвищується почуття обов'язку, відповідальності за успіх професійної діяльності, чіткіше і рельєфніше виступає індивідуальність вихователя; г) зростають домагання молодого спеціаліста у сфері майбутньої професії; д) на основі інтенсивної передачі соціального, професійного досвіду, формування необхідних якостей зростає загальна зрілість і стійкість особистості; е) підвищується питома вага самовиховання молодого вихователя у формуванні якостей, досвіду, необхідних йому як майбутньому фахівцю; є) зміцнюється професійна самостійність і готовність до практичної роботи.

Успішна адаптація молодого вихователя в дошкільному освітньому закладі можлива за наявності у нього умінь: співпрацювати з вихованцями, батьками, педагогічним колективом, адміністрацією; визначати конкретні навчально-виховні завдання виходячи із загальної мети виховання з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей вихованців, соціально-психологічних особливостей дитячого колективу; вивчати особливості дитячого колективу і особистість окремого вихованця з метою діагностики і проектування його розвитку і виховання; здійснювати поточне і перспективне планування педагогічної діяльності; спостерігати й аналізувати навчально-виховну роботу, корегувати її; проводити виховні заходи, використовувати різні форми й методи організації навчально-пізнавальної, трудової, художньо-творчої, ігрової діяльності вихованців; організовувати й проводити науково-педагогічні, психологічні, фахові дослідження; вести просвітницьку роботу серед вихованців і батьків; самостійно оцінювати якість своєї роботи і власні досягнення, бачити помилки і вміти накреслювати шляхи їх подолання. Про рівень адаптації молодого фахівця можна судити за такими показниками: характером труднощів у процесі виконання професійних завдань, ступенем вдоволеності роботою, якістю роботи, ступенем самостійності у виконанні завдань, взаєминами з вихованцями та їх батьками.

Висновки. Важливою умовою успішної роботи випускника вищого навчального закладу педагогічного профілю є його адаптація до умов професійного середовища. Аналіз проблеми професійної адаптації молодого фахівця дає підстави для висновків про її невирішеність і навіть загостреність в сучасних умовах розвитку суспільства. Простежуючи динаміку процесу адаптації молодого фахівця до професійної діяльності, можна прогнозувати особливості їх професійного зросту у майбутньому, а аналіз адаптаційних можливостей дозволяє визначити найактуальніші індивідуальні проблеми.

Key words: aim, tasks, monitoring, educational achievements, future teacher, pedagogical institution of higher learning.

Вступ. В умовах впровадження у вищій школі нових освітніх стандартів на основі компетентнісного підходу особливої значущості набуває проблема грамотної організації моніторингу навчальних досягнень майбутніх учителів, без чого неможливо забезпечити високу якість їхньої професійної підготовки. Проте результати досліджень сучасних науковців (І. Булах, В. Горб, В. Зінченко, О. Мітіна, О. Пульбере, С. Сіліна, Н. Фоменко, Г. Цехмістрова та ін.), які займались вивченням тих чи інших питань моніторингової процедури у вищій школі, засвідчують її невідповідність сучасним вимогам. У такій ситуації виникає актуальна потреба у чіткому формулюванні мети та завдань моніторингової діяльності у вищому педагогічному навчальному закладі.

Формулювання мети статті та завдань. Мета та завдання статті полягають у визначенні мети та завдань моніторингу навчальних досягнень майбутніх учителів у сучасному педагогічному виші.

Виклад основного матеріалу статті. Зауважимо, що в попередніх авторських публікаціях було визначено, що під навчальними досягненнями студентів мається на увазі показники успішності навчальної діяльності та професійно-особистісного зростання студентів у процесі здійснення освітнього процесу у вищому навчальному закладі. Також було визначено, що моніторинг навчальних досягнень студентів являє собою педагогічно доцільну систему дій викладачів по збору, опрацюванню, аналізу й інтерпретуванню інформації про засвоєння майбутніми фахівцями визначених знань, умінь, особистісних якостей і здібностей, емоційно-ціннісних ставлень, готовності до здійснення творчої діяльності та постійного професійно-особистісного самовдосконалення, що дозволяє об'єктивно оцінювати процес отримання досягнень та його результат, здійснювати прогноз і корекцію цих досягнень.

Очевидно, що здійснення моніторингової діяльності у вищому педагогічному навчальному закладі передбачає чітке визначення її мети. У світлі цього слід нагадати, що мета – це ідеальний предмет усвідомленого чи неусвідомленого прагнення суб'єкта, кінцевий результат, на який спрямований цей процес. У свою чергу, завдання – це підкорені (локалізовані) цілі, які реалізовуються в певних умовах [1; 9].

На основі вивчення змісту нормативних документів у галузі вищої педагогічної освіти, наукових праць з окресленої проблематики, практики роботи педагогічних вишів установлено, що основною метою реалізації моніторингу навчальних досягнень студентів є забезпечення відповідності цих досягнень вимогам до підготовки майбутніх учителів, визначених у державних освітніх документах та міжнародних стандартах, а також активізація професійно-особистісного зростання кожного педагога. На підставі цього було визначено основні завдання вищевказаного моніторингу.

Так, першим завданням моніторингу навчальних досягнень студентів у вищому педагогічному виші є забезпечення збору, опрацюванню, аналізу й інтерпретуванню інформації про засвоєння майбутніми фахівцями професійно-необхідних знань. Як відомо, знання – це «відображення у свідомості людини образів предметів і явищ об'єктивної дійсності, їх властивостей, відносин між ними й закономірностей розвитку в процесі засвоєння суспільного досвіду пізнання» [2].

3. Karabaeva A. A. Model formyrovanyya mezhkulturnoj kompetentnsoty studentov pry obuchenyy ynostrannim yazikam na osnove kulturologycheskogo podxoda / A. A. Karabaeva. – Rezhym dostupa: http://www.rusnauka.com/28_PRNT_2009/Pedagogica/53460.doc.htm.

4. Kolmogorova Y. V. Kulturologycheskyj podxod v nravstvennom vospytanyy mladshyx shkolnykov: dys. … kand. ped. nauk : 13.00.06 / Y`. V. Kolmogorova. – Shadrynsk, 2000. – 193 s.

5. Maslennykova S. F. Rol kulturologychsekogo podxoda v vospytanyy studentov / S. F. Maslennykova. – Rezhym dostupa: http://cyberleninka.ru/article/n/rol-kulturologicheskogo-podhoda-v-vospitanii-studentov.

6. Naukovo-metodychni zasady profesijnoyi pidgotovky kvalifikovanyx robitnykiv v umovax yevro integraciyi / [L. Nestorova, P. Luzan, V. Manko ta in.]; za zag. red. L. Nestorovoyi. – K.: IPTO NAPN Ukrayiny, pedagogichna dumka, 2012. – 159 s.

7. Pavlova L. P. Kulturologycheskyj podxod v obrazovatelnom processe / L. P. Pavlova. – Rezhym dostupa: http://www.superinf.ru/view_helpstud.php?id=2650.

8. Pedagogyka: ucheb. / [V. A. Slastenyn, Y. F. Ysaev, A. Y. Myshhenko, B. N. Shyyanov]. – M.: Shkola – Press, 1997. – 512 s.

Педагогіка

УДК 378.6.091.279.7:37

кандидат філологічних наук, доцент,
докторант кафедри загальної педагогіки
та педагогіки вищої школи Щебликіна Т. А.
Харківського національного педагогічного
університету імені Г. С. Сковороди

МЕТА ТА ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ МОНІТОРИНГУ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У СУЧАСНОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ ВИШІ

Анотація. У статті уточнено суть поняття моніторингу навчальних досягнень майбутніх учителів у сучасному педагогічному виші. Визначено й теоретично обгрунтовано мету й основні завдання даного виду моніторингу.

Ключові слова: мета, завдання, моніторингу, навчальні досягнення, майбутній учитель, педагогічний виш.

Аннотация. В статье уточнено сущность понятия мониторинга учебных достижений будущих учителей в современном педагогическом вузе. Определены и теоретически обоснованы цель и основные задачи данного вида мониторинга.

Ключевые слова: цель, задачи, мониторинга, учебные достижения, будущий учитель, педагогический вуз.

Annotation. The essence of the educational monitoring's concept of future teachers' achievements is specified in modern pedagogical institution of higher learning in the article. The aim and basic tasks of indicated this monitoring are determined and theoretically grounded.

Література:

1. Брудный В. И. Профессиональная и социально-психологическая адаптация студентов и младших специалистов / В. И. Брудный, К. И. Бодрова, Ю. В. Чуфаровский. – М.: Педагогика, 1976. – 404с.

2. Галус О.М. Професійна адаптація студентів в умовах ступеневого педагогічного ВНЗ: монографія / Олександр Мар' янович Галус. – Хмельницький: ХГПА, 2007. – 473 с.

3. Галус О.М. Модель професійно адаптованої особистості майбутнього фахівця: управлінський аспект / О.М.Галус // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: зб. наук. праць / редкол.: Т.І.Сущенко (відп. ред.) та ін. – Київ; Запоріжжя, 2008. – Вип. 49. – С. 62-70.

4. Мороз А.Г. Профессиональная адаптация выпускника педагогического вуз: автореф. дис. на соискание науч. степени д-ра пед. на: спец. 13.00.01 «Теория и история педагогики» / А.Г.Мороз. – К.,1983. – 50 с.

5. Охременко О.Р.Психологічні закономірності адаптації особистості до особливих умов діяльності: дис..доктора психол. наук: 19.00.09 / Охременко Ольга Романівна. – К.,2005. – 473 с.

References:

1. Brudnyj V. I. Professional'naja i social'no-psihologicheskaja adaptacija studentov i mladshih specialistov / V. I. Brudnyj, K. I. Bodrova, Ju. V. Chufarovskij. – M.: Pedagogika, 1976. – 404s.

2. Galus O.M. Profesijna adaptacija studentiv v umovah stupenevogo pedagogichnogo VNZ: monografija / Oleksandr Mar'janovich Galus. – Hmel'nic'kij: HGPA, 2007. – 473 s.

3. Galus O.M. Model' profesijno adaptovanoї osobistosti majbutn'ogo fahivcja: upravlins'kij aspekt / O.M.Galus // Pedagogika i psihologija formuvannja tvorchoї osobistost : problemi i poshuk: zb. nauk. prac' / redkol.: T.I.Sushhenko (vidp. red.) ta in. – Kiї; Zaporizhzhja, 2008. – Vip. 49. – S. 62-70.

4. Moroz A.G. Professional'naja adaptacija vypusknika pedagogicheskogo vuza: avtoref. dis. na soiskanie nauch. stepeni d-ra ped. nauk: spec. 13.00.01 «Teorija i istorija pedagogiki» / A.G.Moroz. – K.,1983. – 50 s.

5. Ohremenko O.R.Psihologichni zakonomirnosti adaptacії osobistosti do osoblivih umov dijal'nosti: dis..doktora psihol. nauk: 19.00.09 / Ohremenko Ol'ga Romanivna. – K.,2005. – 473 s.

Педагогіка

УДК 37.012-057.875

аспірантка кафедри педагогічної майстерності
та менеджменту Гурська О. В.
Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка,
заступник директора з виховної роботи Мироненко Л. Л.
Полтавської спеціалізованої школи-інтернату № 1 I–III ступенів Полтавської обласної ради,
аспірант кафедри педагогічної майстерності та менеджменту
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЯК СИСТЕМНА ФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація: В умовах постійного підвищення ефективності освітнього процесу та з метою вдосконалення функціонування педагогічних систем одним із найбільш актуальних і цікавих аспектів є виявлення, обґрунтування і перевірка педагогічних умов, що забезпечують успішність всього навчально-виховного процесу. В статті робиться спроба проаналізувати поняття: «умови», «педагогічні умови», а також досліджуються їх відомі різновиди. На основі аналізу і синтезу виокремлюється найбільш доречна, на нашу думку, класифікація педагогічних умов.

Ключові слова: умова, педагогічні умови, організаційно-педагогічні, психолого-педагогічні, дидактичні умови.

Аннотация: В условиях постоянного повышения эффективности образовательного процесса и с целью совершенствования функционирования педагогических систем одним из наиболее актуальных и интересных аспектов является выявление, обоснование и проверка педагогических условий, обеспечивающих успешность всего учебно-воспитательного процесса. В статье делается попытка проанализировать понятия: «условия», «педагогические условия», а также исследуются их известные разновидности. На основе анализа и синтеза выделяется наиболее уместная, по нашему мнению, классификация педагогических условий.

Ключевые слова: условие, педагогические условия, организационно-педагогические, психолого-педагогические, дидактические условия.

Annotation. In conditions of continuous increase of efficiency of educational process and to improve the functioning of pedagogical systems one of the most interesting aspects is the identification, assessment and verification pedagogical conditions for the success of the whole educational process. The article aims to analyze the concepts of "conditions", "pedagogical conditions", as well as examining their known varieties. Based on the analysis and synthesis is the most appropriate, in our opinion, the classification of pedagogical conditions.

Key words: condition, pedagogical conditions, organizational-pedagogical, psychological, didactic conditions.

Постановка проблеми. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр. визначає, що найважливішим для держави є виховання людини інноваційного типу мислення та культури, проектування

1) формування традицій під час організації студентського колективу, готовності використовувати засвоєних культурних зразків поведінки; 2) забезпечення необхідної взаємодії вишу й соціуму; 3) оптимізація соціальної адаптації студентів у новому соціально-економічному й культурному середовищі; 4) організація позааудиторної роботи культурологічного спрямування. Дослідницька функція спрямована на формування у студентів здатності знаходити нове оригінальне рішення проблеми на основі культурологічних знань і умінь [7].

Висновки. На підставі вищевикладеного зроблено висновок про те, що реалізація культурологічного підходу дозволяє значно покращити результативність навчально-виховного процесу іноземних студентів. Застосування цього підходу сприяє успішній акультурації іноземців у новому для них соціально-культурному середовищі й, зокрема, залученню їх до відповідних культурних традицій і моделей поведінки в соціумі, набуттю досвіду взаємодії з носіями різних культурних цінностей. У перспективі планується більш докладно дослідити проблему акультурації іноземних студентів на підготовчому факультеті українського класичного університету.

Література:

1. Быстрицкий Е. К. Феномен личности: мировоззрение, культура, бытие / Е. К. Быстрицкий; отв. ред. В. П. Иванов. – Киев: Наукова думка. – 200 с.

2. Галагузов А. Культурологический подход в профессиональной подготовке специалистов социальной сферы: автореф. … докт. пед. наук: 13.00.08 / А. Галагузов. – Москва, 2011. – 46 с.

3. Карабаева А. А. Модель формирования межкультурной компетентнсоти студентов при обучении иностранным языкам на основе культурологического подхода / А. А. Карабаева. – Режим доступа: http://www.rusnauka.com/28_PRNT_2009/Pedagogica/53460.doc.htm.

4. Колмогорова И. В. Культурологический подход в нравственном воспитании младших школьников: дис. … канд. пед. наук: 13.00.06 / И. В. Колмогорова. – Шадринск, 2000. – 193 с.

5. Масленникова С. Ф. Роль культурологичсекого подхода в воспитании студентов / С. Ф. Масленникова. – Режим доступа: http://cyberleninka.ru/article/n/rol-kulturologicheskogo-podhoda-v-vospitanii-studentov.

6. Науково-методичні засади професійної підготовки кваліфікованих робітників в умовах євро інтеграції / [Л. Несторова, П. Лузан, В. Манько та ін.]; за заг. ред. Л. Несторової. – К.: ІПТО НАПН України, педагогічна думка, 2012. – 159 с.

7. Павлова Л. П. Культурологический подход в образовательном процессе / Л. П. Павлова. – Режим доступа: http://www.superinf.ru/view_helpstud.php?id=2650.

8. Педагогика: учеб. / [В. А. Сластенин, И. Ф. Исаев, А. И. Мищенко, Б. Н. Шиянов]. – М.: Школа – Пресс, 1997. – 512 с.

Reference:

1. Bistryczkyj E. K. Fenomen lychnosty: myrovozzrenye, kultura, bitye / E. K. Bistryczkyj; otv. red. V. P. Yvanov. – Kyev: Naukova dumka. – 200 c.

2. Galaguzov A. Kulturologycheskyj podxod v professyonalnoj podgotovke specyalystov socyalnoj sferi: avtoref. … dokt. ped. nauk: 13.00.08 / A. Galaguzov. – Moskva, 2011. – 46 s.

(фонематичний слух, відчуття мови, здатність до здогадки, розрізнення, імітація, логічний виклад тощо); професійно важливих рис характеру (працьовитість, цілеспрямованість, воля, активність тощо); загальнонавчальних умінь.

Реалізація навчальної функції культурологічного підходу спрямована на оволодіння студентом всіма мовними функціями й різними формами спілкування, що сприяє покращенню міжособистісної й міжкультурної комунікації, збагаченню духовного світу людини. Виховна функція полягає в тому, що іншомовна культура стає засобом морального виховання студента, причому використовуються як змістовні (наявність різноманітних актуальних проблем), так і організаційні (обговорення цих проблем і трактування) можливостей указаного підходу. Пізнавальна функція вимагає, щоб під час освоєння студентами іншомовної культури ставилась реальна мета – розуміння ними нової для них культури, менталітету її носіїв, а не оволодіння всім змістом цієї культури, що в реальній освітній практиці досягти неможливо. Професійна функція культурологічного підходу у вищій школі полягає в тому, що іншомовна культура визначає професійну специфіку, причому незнання специфічного для певної країни професійного етикету значно ускладнює процес оволодіння професійною майстерністю.

У наукових працях таких авторів, як Ю. Васильєв, Л. Павлова, О. Щербаков та ін., до вищевказаних функцій культурологічного підходу додають ще такі: інформаційна, орієнтовна, мобілізаційна, конструктивна, конструктивна, комунікативна, організаційна, дослідницька тощо. Так, інформаційна функція спрямована на формування культурного кругозору студентів шляхом залучення їх до навчального матеріалу ціннісно-аналітичного характеру, спонукання їх до проведення культурологічного аналізу й переробки соціокультурної інформації розширює.

Орієнтовна функція сприяє формуванню у студентів системи ціннісних орієнтації, гуманних відносин і соціально значущих мотивів поведінки та діяльності. Мобілізаційна функція пов'язана з виробленням у студентів широкого спектру навчальних і професійних умінь та навичок та забезпечує «актуалізації життєвого досвіду учнів і активізації їх інтелектуальних сил при вирішенні навчальних завдань».

Конструктивна функція культурологічного підходу спрямована насамперед на вирішення таких дидактичних завдань: 1) проведення відбору й систематизації навчального матеріалу культурознавчого характеру у відповідності з сучасними соціокультурними запитами й тенденціями, поставленими освітніми цілями й завданнями; 2) здійснення дидактичної переробки культурологічної інформації в матеріал навчальної дисципліни з метою посилення його гуманістичної складової; 3) виокремлення важливих з точки зору культурологічного розвитку дидактичних одиниць (ідеї, принципи, основні поняття, факти, проблеми тощо); 4) встановлення міждисциплінарних і внутришньодисциплінарних зв'язків з метою формування у студентів основ культурологічного сприйняття соціальних явищ і процесів. Комунікативна функція культурологічного підходу забезпечує формування у студентів відповідних комунікативних умінь (орієнтуватися в партнерах, об'єктивно сприймати та розуміти оточуючих людей, дотримуватись правил спілкування, співпрацювати в різних видах діяльності тощо. Реалізація організаторської функції культурологічного підходу забезпечує вирішенню таких завдань:

акмеологічного освітнього простору з урахуванням якісно нового розвитку освіти, запитів особистості, потреб суспільства і країни. Одним із ключових її напрямків повинна стати модернізація структури, змісту й організації освіти на засадах компетентнісного підходу.

В умовах постійного підвищення ефективності освітнього процесу та з метою вдосконалення функціонування педагогічних систем одним із найбільш актуальних і цікавих аспектів є виявлення, обґрунтування і перевірка педагогічних умов, що забезпечують успішність всього навчально-виховного процесу. Основна проблема полягає в тому, що відсутнє чітке розуміння поняття «педагогічні умови», а їх класифікації належить до різних груп.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Педагогічні умови – це особливості організації навчально-виховного процесу, що впливають на результати виховання, навчання та розвитку особистості. Саме вони забезпечують цілісність цих процесів, сприяють всебічному гармонійному розвитку всіх його учасників. Питання змісту та класифікації педагогічних умов досліджували: В. Андрєєв, С. Диніна, М. Звєрєва, Н. Іполітова, Б. Купріянов, Е. Маракушина, А. Найн, В. Полонський, Н. Яковлева та інші.

Формулювання мети статті та завдань. Аналіз ступеня розробки різних аспектів зазначеної проблеми засвідчує недостатнє дослідження питань, які пов'язані з виокремленням єдиної універсальної класифікації педагогічних умов, що впливають на організацію навчального процесу. Тому метою статті і є: проаналізувати поняття «умова», «педагогічні умови», дослідити відомі класифікації даних умов та на основі їхнього аналізу і синтезу виокремити найбільш вдалу.

Виклад основного матеріалу. Спочатку проаналізуємо поняття «умова», як філософську, психологічну та педагогічну категорію. В довідковій літературі під «умовами» розуміються обставини, від яких щось залежить; правила, запроваджені в певній галузі життя і діяльності; середовище, у якому щось відбувається [9, с. 588].

Умова – філософська категорія, в якій відображаються універсальні відношення об'єкта до тих факторів, за яких він виникає та існує. Завдяки наявності відповідних умов властивості речей переходять із ймовірності в реалії [12]. У філософській літературі дане поняття пов'язується з відношенням предмету до оточуючих його явищ, без яких він не може існувати: «те, від чого залежить дещо інше; суттєвий компонент комплексу об'єктів, із наявності якого слідує існування даного явища» [13, с. 707].

У психології поняття «умова», як правило, представлене в контексті психічного розвитку і розкривається через сукупність внутрішніх і зовнішніх причин, які визначають психологічний розвиток людини, що прискорюють чи уповільнюють його, впливаючи при цьому на процес розвитку, його динаміку і кінцевий результат [7, с. 270].

Педагоги розглядають дане поняття як сукупність змінних природних, соціальних, зовнішніх і внутрішніх чинників, що впливають на фізичний, моральний, психічний розвиток людини, її поведінку, виховання, навчання та формування особистості [11, с. 36]. Узагальнені результати подані у вигляді схеми (рис. 1).

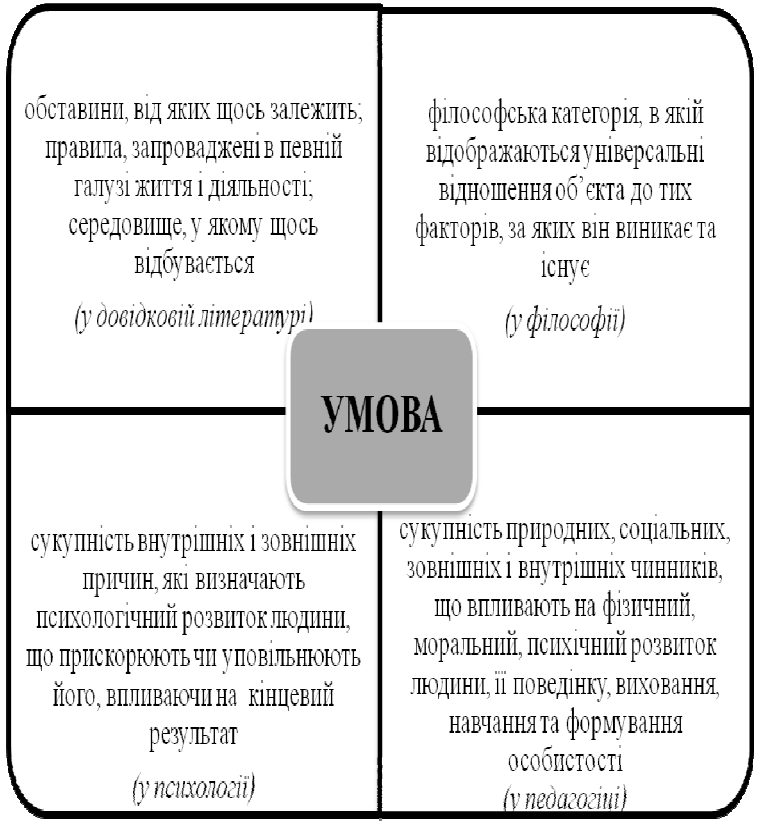

Рис. 1. Умова як філософська, психологічна та педагогічна категорія

Таким чином, умова – це сукупність причин, обставин, чинників, що впливають на розвиток, виховання і навчання людини та можуть його прискорювати чи уповільнювати, впливаючи цим самим на кінцевий результат.

Розглядаючи поняття «педагогічні умови» (ПУ), погляди дослідників розділяються на кілька напрямків. Першу позицію займають дослідники, що вважають умовами сукупність яких-небудь заходів педагогічного впливу і можливостей матеріально-просторового середовища. Так, за В. Андрєєвим, це комплекс заходів, зміст, методи (прийоми) і організаційні форми навчання і виховання [1]. На думку А. Найна, умова – це сукупність об'єктивних можливостей змісту, форм, методів, засобів і матеріально-просторового середовища, направлених на вирішення поставлених задач [6]. Н. Яковлєва вважає, що це сукупність заходів педагогічного процесу [14].

Другу позицію займають дослідники, що пов'язують педагогічні умови з конструюванням педагогічної системи, в якій вони виступають одним із

Важливо відзначити, що педагогічними засобами треба сприяти не тільки опануванню кожною людиною певних культурних здобутків, але й генерування нею нових культурних надбань. Вирішенню цих складних завдань сприяє реалізація культурологічного підходу в навчально-виховному процесі навчального закладу. За І. Колмогоровою, цей підхід можна визначити як комплексне інтегративне педагогічне поняття, яке «функціонально виконує на різних стадіях виховного процесу «роль його принципу, умови, засобу; змістово спирається на культуру як засіб педагогічної діяльності, структурно складається з трьох шарів: практично- діяльнісного, пізнавально-інформаційного, ціннісно-орієнтовного; процесуально представляє собою процес культуроємного розвитку особистості» [4]. Цю думку доповнює С. Масленникова, яка вважає, що культурологічний підхід являє собою «сукупність методологічних прийомів, що забезпечують аналіз будь-якого явища соціального та психологічного життя (у тому числі сфери освіти й педагогіки), крізь призму системостворюючих культурологічних понять» [5].

Культурологічний підхід допомагає молоді більш чітко усвідомити суть істотних зв'язків соціокультурних явищ і процесів, оволодіти соціокультурними знаннями та способами культурологічного пізнання та використовувати їх у різних життєвих ситуаціях [3]. Значущість культурологічного підходу науковці (В. Сластьонін, І. Ісаєв, О. Міщенко, Б. Шиянов) також пояснюють тим, що він дозволяє «вивести освітній процес на рівень практичного людинознавства» [8, с. 8-9]. У науковій літературі також підкреслюється, що зазначений підхід змінює загальні уявлення про основні цінності освіти, додаючи до традиційних пізнавально-знаннєвих цінностей певні культурні пріоритети [5]. О. Галагузов конкретизує, що реалізація культурологічного підходу у вищій школі передбачає: на рівні освітніх цілей – формування професійної культури; на рівні змісту освіти – посилення культурологічного складника; на рівні педагогічних технологій – спрямованість на діяльнісне засвоєння культурних цінностей та норм; на рівні освітнього середовища – створення культуронасиченого середовища навчання; на результативному рівні – формування майбутнього фахівця як суб'єкта культури [2, с. 36].

Важливо відзначити, що з позиції культурологічного підходу студент розглядається як вільна особистість, творець і суб'єкт культури, її цінність і головна дійова особа, розвиток і саморозвиток якої здійснюється в межах заданого культурного середовища. При цьому в руслі даного підходу виховання постає як частина культури, що виконує всі основні функції культури: організація життєдіяльності людей, встановлення зв'язків поколінь, створення умов для творчої самореалізації й саморозвитку людини, збереження, розвитку і зміни системи цінностей, проектування нових зразків культурного життя тощо [3].

В інших наукових працях (О. Наумова, С. Харитонова та ін.) зазначається, що реалізація культурологічного підходу у вищій школі передбачає виконання таких п'яти функцій: розвивальна, навчальна, виховна, пізнавальна та професійна. Так, розвивальна функція проявляється в тому, що залучення людини до іншомовної культури забезпечує розвиток її соціально та професійно значущих властивостей, які відіграють значну роль у процесі пізнання, а саме: психічних функцій, пов'язаних з мовною діяльністю (мовне мислення, увага, пам'ять, уява, сприйняття тощо); мовних здібностей

дослідження встановлено, що успішному вирішенню цих проблем сприяє проведення науково обґрунтованої виховної роботи з майбутніми фахівцями. Значний педагогічний потенціал у цьому плані має впровадження культурологічного підходу в навчально-виховний процес ВНЗ, що дає змогу значною мірою послабити суперечності між цінностями культури, носієм якої є студент, та цінностями культури того соціального простору, де він отримує вищу освіту.

У процесі вивчення наукової літератури встановлено, що різні аспекти культури як складного феномену проаналізовано у працях С. Анісімова, А. Арнольдова, А. Гусейнова, А. Здравомислова, Г. Корабльової, В. Шейка та інші. Шляхи оволодіння молоддю різних видів культури схарактеризовано в доробках Ш. Амонашвілі, І. Беха, В. Бутенка, В. Гриньової, І. Ісаєва та ін. Окремі питання адаптації іноземних студентів у вищих навчальних закладах висвітлено в публікаціях В. Антонової, М. Вітковської, І. Личагіної, І. Позднякова, С. Мерзаканової, І. Щеглової та ін. Загальні питання реалізації культурологічного підходу в навчальному процесі різного типу закладів освіти порушувались у працях В. Андрєєва, Є. Бондаревської, В. Сластьоніна, Н. Щуркової та ін. Роль культурологічного підходу у формуванні особистості майбутнього фахівця розкривається в доробках А. Арнольдова, В. Межуєва, Є. Семенова, Ю. Різдвяного та ін.

Водночас установлено, що проблема реалізації культурологічного підходу у виховній роботі з іноземними студентами в українських вишах не була предметом окремого педагогічного дослідження. Однак необхідність вирішення цієї проблеми в сучасних умовах поглиблення процесу глобалізації сучасного суспільства не викликає сумніву.

Формулювання мети статті та завдань. Мета статті – дослідити проблему реалізації культурологічного підходу у виховній роботі з іноземними студентами в українських вишах.

Виклад основного матеріалу статті. Культура як соціальний феномен відіграє важливу роль у житті кожного члена суспільства, виконуючи цілу низку ключових функцій. Зокрема, знаходження особистості в певному культурному полі сприяє освоєнню нею певних матеріальних і духовних цінностей, засвоєнню визначених норм поведінки та оцінок, забезпечує трансляції їй накопичених культурних здобутків [6, с. 40]. Отже, у феномені культури немовби у сконцентрованому вигляді відображається «різноманітність, своєрідність історичного досвіду людей» [1, с. 106].

Як стверджують фахівці (Л. Несторова, П. Лузан, В. Манько, Т. Герлянд, О. Слатвінська), культурологія являє собою інтегративну сферу знань про культуру, що формується на перетині філософії, соціології, історії, політології, психології, педагогіки, лінгвістики, етнографії, релігієзнавства й соціології. Ця сфера включає в себе знання про сутнісні закономірності існування й розвитку культури та способи її пізнання, про ті гуманні значення, які надає людство своєму існуванню. У контексті цього важливим завданням культурології є пізнання сутності культури, виявлення й вивчення законів і механізмів «функціонування конкретних форм культури та визначення способів інкультурації особистості в особистісний культурний і соціальний культурний простори» [6, с. 40]. Крім того, важливим об'єктом культурології є акультурація, що являє собою зміни в особистості під впливом між культурної комунікації.

компонентів. Так, за Н. Іполітовою, ПУ – це компонент педагогічної системи, що відображає сукупність внутрішніх (що забезпечують розвиток особистісного аспекту суб'єктів освітнього процесу) і зовнішніх (що сприяють реалізації процесуального аспекту системи) елементів, які забезпечують її ефективне функціонування і подальший розвиток [4]. М. Звєрєва під ПУ розуміє змістовну характеристику одного із компонентів педагогічної системи, в якості якої виступають зміст, організаційні форми, засоби навчання і характер взаємовідносин між вчителями та учнями, викладачами та студентами. [3, с. 29–32].

Третю позицію підтримують вчені (Б. Купріянов, С. Диніна), для яких педагогічні умови – це планомірна робота по уточненню закономірностей як стійких зв'язків освітнього процесу, що забезпечують можливість перевірки результатів науково-педагогічного дослідження [5, с. 101–104].

Таким чином, педагогічні умови – це один із компонентів педагогічної системи, що відображає сукупність можливостей освітнього і матеріально-просторового середовища, які впливають на її особистісний і процесуальний аспекти та забезпечують ефективне функціонування й розвиток.

Педагогічні умови – це сукупність об'єктивних можливостей змісту, форм, методів і педагогічних прийомів матеріально–просторового середовища, які спрямовані на досягнення поставленої мети [8, с. 215].

Єдиної класифікації умов в розрізі педагогічної науки немає. При цьому вчені, спираючись на різні ознаки, виділяють розрізнені групи умов. Так, Ю. Бабанський за сферою впливу, виділяє дві групи умов функціонування педагогічної системи: зовнішні (природно-географічні, суспільні, виробничі, культурні) і внутрішні (навчально-матеріальні, гігієнічні, морально-психологічні, естетичні) [10].

За характером впливу виділяють об'єктивні і суб'єктивні умови. Об'єктивні включають нормативно-правову базу сфери освіти, засоби масової інформації та ін. Вони виступають в якості основної причини, що сприяє та надихає активно проявляти себе всім учасникам навчально-виховного процесу. Суб'єктивні умови відображають потенціал суб'єктів педагогічної діяльності, рівень узгодженості їх дій та ступінь особистісної значимості цільових пріоритетів освіти для них.

За специфікою об'єкта впливу виділяють загальні та специфічні умови. До перших відносяться соціальні, економічні, культурні, національні, географічні та ін., до других – особливості соціально-демографічного складу учасників освітнього процесу, місцезнаходження навчального закладу, його матеріальні можливості, обладнання навчального-виховного процесу, виховні можливості навколишнього середовища. До специфічних умов можна також віднести і інші, такі як характер морально-психологічної атмосфери в педагогічному та як в учнівському, так і в студентському колективах, рівень педагогічної культури педагогів та ін.

Цікавою класифікацією є поділ педагогічних умов на: організаційно-педагогічні (В. Беліков, Є. Козирєва, С. Павлов), психолого-педагогічні (Н. Журавська, А. Круглий, А. Лисенко) та дидактичні (М. Рутковська) (табл. 1).

Таблиця 1

Різновиди педагогічних умов (за матеріалами Н. Іполітової та Н. Стрєхової) [4, с. 11–12]

Організаційно-педагогічні умови	Сукупність об'єктивних можливостей, що забезпечують успішний розвиток поставлених задач.	Є. Козирєва
	Сукупність можливостей змісту, форм, методів цілісного педагогічного процесу, направлених на досягнення цілей педагогічної діяльності.	В. Беліков
	Сукупність об'єктивних можливостей навчання і виховання населення, організаційних форм і матеріальних можливостей, а також такі обставини взаємодії суб'єктів педагогічного процесу, що є результатом цілеспрямованого, планового відбору, конструювання і використання елементів змісту, методів (прийомів) для досягнення цілі педагогічної діяльності.	С. Павлов
	Принципові основи для пов'язування процесів діяльності за управлінням процесом формування професійно-педагогічної культури особистості.	А. Сверчков
Психолого-педагогічні умови	Це умови, які забезпечують педагогічні заходи впливу на розвиток особистості суб'єктів чи об'єктів педагогічного процесу, що несуть за собою підвищення ефективності освіти.	А. Круглий, А. Лисенко, А. Малахін
Дидактичні умови	Це наявність таких обставин, передумов, в яких, по-перше, враховані наявні умови навчання, по-друге, передбачені способи перетворення цих умов в напрямку цілей навчання, по-третє,визначеним способом відібрані, побудовані та використані елементи змісту, методи (прийоми) і організаційні форми навчання, враховуючи принципи оптимізації.	М. Рутковська
	Компонент педагогічної системи, у якості якої виступає зміст, організаційні форми і засоби навчання та характер взаємостосунків між учасниками навчального процесу.	М. Глєбова, М. Звєрєва, Н. Страхова

Педагогіка

УДК 378.091.212-054.6

помічник проректора з науково-педагогічної роботи,
здобувач кафедри валеології філософського факультету Штеймиллер І. О.
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

РЕАЛІЗАЦІЯ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ В УКРАЇНСЬКИХ ВИШАХ

Анотація. У статті визначено суть та основні функції культурологічного підходу. Розкрито можливості його використання в навчально-виховному процесі іноземних студентів в українських вишах.

Ключові слова: культурологічний підхід, іноземні студенти, український вищий навчальний заклад.

Аннотация. В статье определена сущность и основные функции культурологического подхода. Раскрыты возможности его использования в учебно-воспитательном процессе иностранных студентов в украинских вузах.

Ключевые слова: культурологический подход, иностранные студенты, украинский вуз.

Annotation. The essence and basic functions of culturological approach are determined in the article. The possibilities of its use are exposed in the educational and training process of foreign students in Ukrainian institutions of higher learning.

Key words: culturological approach, foreign students, Ukrainian institution of higher learning.

Вступ. Як свідчать статистичні дані, в останні роки кількість іноземних студентів в українських вишах постійно зростає. Однак очевидно, що реалізація педагогічної взаємодії з даним контингентом студентів має свою специфіку, що треба обов'язково враховувати кожному викладачу. Причому це стосується організації не тільки навчальної діяльності іноземців, але й виховної роботи з ними.

У світлі цього важливо відзначити, що в умовах поглиблення процесу глобалізації сучасного суспільства спостерігаються два взаємопов'язані й водночас взаємовиключні процеси. З одного боку, йдеться про культурну інтеграцію народів, що передбачає появу загальних для представників різних етносів матеріальних та духовних цінностей, звичок, норм суспільної поведінки тощо. З іншого боку, кожний народ намагається зберегти свою культурну ідентичність через залучення молоді до відпрацьованих протягом століть традицій, звичаїв, певних специфічних норм і правил поведінки. У світлі цього взаємодія між різними культурами є достатньо складним і суперечливим процесом.

З урахуванням вищевикладеного важливо відзначити, що сьогодні в Україні навчаються вихідці з різних країн, які значною мірою відрізняються як між собою, так і від пересічних українців за рідною мовою спілкування, національними цінностями, традиціями, звичаями, нормами поведінки тощо. Як наслідок, переважна більшість іноземців на першому етапі свого навчання в українських вишах відчувають значні проблеми різного характеру: мовні, соціально-культурні, кліматичні, психологічні та ін. У свою чергу, в процесі

підвищення кваліфікації викладачів, їх готовності до використання психологічних знань при використанні інноваційних технологій навчання та ін. Подальшу перспективу досліджень вбачаємо у вивченні найбільш значущих професійних (практичних) умінь в межах психологічної компетентності викладачів ВНЗ медичного та фармацевтичного профілю.

Література:

1. *Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / З. Н. Курлянд, Р. І. Хмелюк, А. В. Семенова та ін. ; За ред. З. Н. Курлянд. – К.: Знання, 2007. – 226 с.*
2. *Педагогическая психология: учеб. / Под ред. Н. В. Клюевой. – М.: ВЛАДОС-ПРЕСС, 2003. – 400 с.*
3. *Діагностика успішності педагога / Упоряд. Т. В. Морозова – Х.: Веста : Видавництво «Ранок», 2007. – 25 с.*
4. *Сластенин В. А. Педагогика : учеб. пособ. / В. А. Сластенин [и др.]. – 3-е изд. – М., 2000 – 512 с.*
5. *Подоляк Л. Г. Психологія вищої школи: підруч. / Л. Г. Подоляк, В. І. Юрченко. – 3-тє вид., випр. і доп. – К. : Каравелла, 2011. – С. 293.*
6. *Полуніна О. В. Психологічна компетентність викладача вищого педагогічного навчального закладу як чинник успішності управління процесом учіння студентів: Автреф. дис. … канд. психол наук: 19.00.07 / О. В. Полуніна ; І-нт психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – К., 2004. – 16 с.*

References:

1. *Pedagogika vicshoyi shkoli : navsh. posib. / Z. N. Kurlyand, R. I. Hmeluk, A. V. Semenova ta in.; Za red. Z. N. Kurlyand. – K. : Znannya, 2007. – 226 s.*
2. *Pegagogiheskaya psihologiya : uheb. / Pod red. N. V. Klyevoy. – M.: VLADOS-PRESS, 2003. – 400 s.*
3. *Diagnosnika uspishnosti pedagoga / Uporyad. T. V. Morozova – H.: Vesta: Vidavnitstvo «Ranok», 2007. – 25 s.*
4. *Slastenin V. A. Pedagogika: uheb. posob. / V. A. Slastenin [i dr.]. – 3-e izd. – M., 2000 – 512 s.*
5. *Podolyak L. G. Psihologiya vihoi shkoli: pidruh. / L. G. Podolyak, V. I. Yurhenko. – 3-te vid., vipr. i dop. – K.: Karavella, 2011. – S. 293.*
6. *Polunina O. V. Psihologihna kompetentnist vikladaha vihogo pedagogischnogo navhalnogo zakladu yak chinnik uspishnosti upravlinnya procesom uchinnya studentiv: Avtoref. dis. … kand. psihol nauk: 19.00.07 / O. V. Polunina; I-nt psihologii im. G. S. Kostyuka APN Ukraini. – K., 2004. – 16 s.*

С. Гончаренко виокремлює також методичні умови, як складову частину дидактичних [2]. До них можна віднести: методи, форми та засоби, що використовуються в навчальній діяльності студентів.

На підставі тлумачень поняття «педагогічні умови», їх різновидів за певними ознаками й характеристиками ми класифікували та структурували отримані результати (табл. 2).

Таблиця 2

Класифікація педагогічних умов

Класифікаційні ознаки	Умови функціонування	Характеристика педагогічних умов
За сферою впливу	Зовнішні	Природно-географічні, суспільні, виробничі, культурні, довкілля
	Внутрішні	Навчально-матеріальні, гігієнічні, морально-психологічні, естетичні
За характером впливу	Об'єктивні	Нормативно-правова база сфери освіти, засоби інформації та ін.
	Суб'єктивні	Узгодженість дій суб'єктів, ступінь особистої значимості, цільових пріоритетів та провідних задумів освіти.
За специфікою об'єкта впливу	Загальні	Соціальні, економічні, культурні, національні та ін.
	Специфічні	Особливості соціально-демографічного складу студентів та учнів; місцезнаходження навчального закладу; матеріальні можливості освітнього закладу, засоби навчально-виховного процесу та ін.
За педагогічною специфікою	Організаційно-педагогічні	Сукупність цілеспрямовано сконструйованих можливостей змісту, форм, методів, засобів, технологій, що лежать в основі управління функціонуванням та розвитком процесуального аспекту педагогічної системи
	Психолого-педагогічні	Засоби впливу на розвиток особистісного аспекту педагогічної системи можливостями освітнього і матеріально-просторового цілеспрямованого взаємопов'язаного та взаємозумовленого середовища
	Дидактичні	Елементи змісту, організаційних форм, методів (прийомів) навчання, цілеспрямовано сконструйовані та відібрані для досягнення дидактичних цілей

Висновки. Оскільки умови – це обставини, від яких щось залежить, ПУ – це ті обставини, що забезпечують функціонування і розвиток процесу навчання ресурсами просторово-матеріального та освітнього середовища. Це компонент педагогічної системи, що відображає сукупність можливостей освітнього і матеріально-просторового середовища, яке впливає на особистісний і процесуальний аспекти даної системи та забезпечують її ефективне функціонування та розвиток.

Спираючись на аналіз багаточисленних науково-педагогічних досліджень, ми виявили, що науковці виділяють різні види педагогічних умов, основними серед яких є: організаційно-педагогічні, психолого-педагогічні та дидактичні.

Отже, до основних педагогічних умов, що забезпечують ефективність всього навчально-виховного процесу у вищій та середній школі можна віднести:

- Оптимальне поєднання організаційних форм, методів (прийомів), засобів для досягнення основної дидактичної мети;
- Організація активної розумової діяльності кожного учня та студента, врахування його індивідуальних особливостей у процесі навчання;
- Оптимізація навчальної діяльності, забезпечення спільної, узгодженої, продуктивної співпраці між учасниками навчального процеса;
- Соціальне середовище та можливості закладу освіти;
- Пізнавальна цінність та практична спрямованість теоретичних знань для розв'язування навчальних задач.

Виявлення умов, що забезпечують функціонування і розвиток цілісного педагогічного процесу, є однією з найважливіших завдань педагогічних досліджень, а успішне їх дотримання сприяє покращенню ефективності всього навчально-виховного процесу та реалізації поставлених цілей.

Література:

1. Андреев В. И. Диалектика воспитания и самовоспитания творческой личности / В. И. Андреев. – Казань: Изд-во КГУ, 1988. – 238 с.

2. Гончаренко С. У. Педагогічні закони, закономірності, принципи / С. У. Гончаренко. – Рівне: Волинські обереги, 2012. – 192 с.

3. Зверева М. В. О понятии «дидактические условия» / М. В. Зверева // Новые исследования в педагогических науках. – М.: Педагогика. – 1987. – №1. – С. 29–32.

4. Ипполитова Н. Анализ понятия «педагогические условия»: сущность, классификация / Н. Ипполитова, Н. Стрехова // General and Professional Education, 2012. – Vol 1. – P. 8–14.

5. Куприянов Б. В. Современные подходы к определению сущности категории «педагогические условия» / Б. В. Куприянов, С. А. Дынина // Вестник Костромского гос. ун-та им. Н.А. Некрасова. – 2001. – № 2. – С. 101–104.

6. Найн А. Я. О методологическом аппарате диссертационных исследований / А. Я. Найн // Педагогика. – 1995. – № 5. – С. 44–49.

7. Немов Р. С. Психология: словарь-справочник: в 2 ч. – М.: Изд-во ВЛАДОС-ПРЕСС, 2003. – Ч. 2. – 352 с.

8. Непомняща Г. І. Педагогічні умови ефективного використання дидактичних засобів у процесі формування природничо-математичних понять в учнів початкової школи / Г.І. Непомняща // Вісник Глухівського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. Випуск 13. – Глухів: ГДПУ, 2009. – С.214–218.

особистості й важливість педагогічного впливу на цей процес; 2,5% – інфантильність студентів; 2,5% викладачів вважають, що старші є безумовним авторитетом для молодших, і лише 2,5% опитаних викладачів враховують психологічні особливості студентів для підвищення мотивації до навчальної діяльності.

Можливо, це пов'язано з тим, що психологічна інформація, яку викладачі отримують під час відвідування заходів, спрямованих на психологічне просвітництво, та навчання на курсах підвищення кваліфікації, значно розходиться із життєвими емпіричними психологічними знаннями або педагогічними стереотипами викладачів, що, в свою чергу, викликає недостатню вмотивованість з приводу власного психолого-педагогічного зростання.

Таким чином, вважаємо за доцільне посилення психологічної підготовки викладачів вищих медичних та фармацевтичних навчальних закладів освіти. Для виконання цього завдання необхідно, по-перше, відповідно до сучасних вимог професійної педагогічної діяльності у вищому навчальному закладі на нормативному рівні здійснювати додаткову підготовку педагогів вищої школи. Однією з обов'язкових умов роботи викладача у вищому навчальному закладі, згідно із Законом «Про вищу освіту», має наявність спеціальної професійної педагогічної освіти, що здобувається в рамках магістратури за спеціальністю «Педагогіка вищої школи».

По-друге, згідно із наказом № 48 від 24 січня 2013 року Про затвердження Положення про підвищення кваліфікації та стажування педагогічних і науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів проводити навчання за програмою довгострокового підвищення кваліфікації, яке спрямовується на оволодіння, оновлення та поглиблення працівниками спеціальних фахових, науково-методичних, педагогічних, соціально-гуманітарних, психологічних, правових, економічних та управлінських компетентностей, у тому числі вивчення вітчизняного та зарубіжного досвіду, що сприяє якісному виконанню ними своїх посадових обов'язків, розширенню їх компетенції тощо.

По-третє, під час навчання та самоосвіти викладачів доцільно приділяти особливу увагу питанням, які стосуються психологічних особливостей студента; психологічних аспектів управлінської діяльності; педагогічного спілкування; професійної діяльності викладача; психології навчальної діяльності взагалі та психологічних механізмів і конкретних психологічних прийомів проблемного навчання, особистісно-орієнтованого підходу в освіті, психологічних умов підвищення мотивації студентів, психології ігрового та тренінгового навчання. Посилити психолого-педагогічну підготовку викладачів ВНЗ у всіх видах навчання за рахунок проведення лекцій, семінарів, тренінгів, присвячених проблемам вікового розвитку студентів або питанням їхніх індивідуальних особливостей, пізнавальної, мотиваційної та емоційно-вольової сфери.

Висновки. Таким чином, під психологічною компетентністю викладача ВНЗ розуміють знання психології викладацької та навчальної діяльності, вікових й індивідуально-психологічних особливостей студентів як суб'єктів професійної освітньої діяльності, психологічних особливостей міжособистісного спілкування тощо. До числа актуальних проблем формування психологічної компетентності викладача відносяться можливість подолання педагогічних стереотипів, його психологічної підготовленості,

індивідуальних та вікових характеристик; соціально-психологічний – знання про особливості навчально-пізнавальної та комунікативної діяльності навчальної групи і конкретної особистості у ній, особливості взаємовідносин та спілкування; аутопсихологічний – знання про позитивні та негативні сторони своєї професійної діяльності, особливості своєї особистості та її характерні якості [4].

У дослідженні О. Полуніної окреслені базові складники структури психологічної компетентності викладача ВНЗ, які визначаються такими показниками: уміння педагогічно осмислювати і вирішувати педагогічні ситуації, активність викладача в інноваційній діяльності, емпатійність, рефлективність, переважання мотивації досягнення, схильність до професійно-психологічного саморозвитку [6].

Викладач має прагнути зробити студента активним, свідомим та самостійним учасником процесу навчання. Тому завдання науково-педагогічного працівника – формувати у студентів мотивацію самовдосконалення, прищеплювати навички та вміння вдосконалювати власну особистість упродовж усього життя. Упоратися з цим дуже складним завданням вдається не кожному науково-педагогічному працівнику, а тільки тим, які є справжніми майстрами своєї справи. Більшість викладачів доволі скептично ставляться до опанування психологічними основами навчання та виховання, вважаючи це прерогативою шкільної підготовки. Але ми вважаємо, що ніякі сучасні технічні засоби навчання, високоякісне методичне забезпечення навчального процесу не буде ефективним у повній мірі без знання психології студента і студентської групи.

Протягом 2013-2014 рр. нами було проведено психолого-педагогічні дослідження серед викладачів Івано-Франківського, Дніпропетровського, Харківського медичних університетів та Національного фармацевтичного університету. У дослідженні прийняли участь 120 викладачів.

За допомогою опитування вивчалися прояви діяльнісно-рольового (знання, вміння, навички) та особистісного компонентів психологічної компетентності викладачів медичних та фармацевтичних ВНЗ. Діяльнісно-рольовий компонент психологічної компетентності викладача реалізується, насамперед, у його взаєминах зі студентами, усвідомленості, адекватності і дієвості його психологічних знань. Особистісний компонент психологічної компетентності виявляється в психологічних настановах і цінностях та передбачає втілення знань психологічних закономірностей і власної психологічної компетенції у повсякденне життя і педагогічну практику.

За результатами опитування ми отримали такі результати: більшість опитуваних викладачів, а саме 41,6%, наголошують на тому, що враховують у своїй діяльності психологічні особливості студентського віку, але не розкривають, які саме та яким чином; 15% опитаних взагалі не замислюються над цим питанням; 2,5 % респондентів будують свою взаємодію зі студентами на підставі різних організаційних підходів до навчання на перших та випускних курсах; 13,3% викладачів взагалі не знайомі з психологією студентського віку; 5,8% опитаних педагогів враховують культурологічні та релігійні відмінності студентів іноземних держав; 7,5% – прагнення молоді до лідерства та авторитету в групі; 5% – юнацький максималізм; 7,5% – прагнення сучасного студента до самоствердження; 5% – чутливість емоційної сфери; 10% – різні рівні когнітивних здібностей і можливостей; 10% – становлення

9. Ожегов С. И. Словарь русского языка: ок. 53000 слов / С. И. Ожегов; под общ. ред. проф. Л. И. Скворцова. – 24-е изд., испр. – М.: ООО «Издательство Оникс»: ООО «Издательство Мир и образование», 2007. – 640 с.

10. Педагогика / под ред. Ю. К. Бабанского. – М.: Педагогика, 1988. – 432 с.

11. Полонский В. М. Словарь по образованию и педагогике / В. М. Полонский. – М. : Высш. шк., 2004. – 512 с.

12. Український Радянський Енциклопедичний словник: в 3 т. / редкол.: А. В. Кудрицький (відп. ред.) [та ін.]. – 2-ге вид. – К.: Голов. ред. УРЕ, 1987. – 736 с.

13. Философский энциклопедический словарь / гл. редакция: Л. Ф. Ильичев, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалев, В. Г. Панов. – М.: Сов. энциклопедия, 1983. – 840 с.

14. Яковлева Н.М. Теория и практика подготовки будущего учителя к творческому решению воспитательных задач: автореф. дис. на соиск. учен. степ. д-ра пед. наук / Яковлева Н. М.; Челяб. гос. ун-т. – Челябинск, 1992. – 37 с.

References:

1. Andreev V. Y. Dyalektyka vospytanyya y samovospytanyya tvorcheskoy lychnosty / V. Y. Andreev. – Kazan': Yzd-vo K·HU, 1988. – 238 s.

2. Honcharenko S. U. Pedahohichni zakony, zakonomirnosti, pryntsypy / S. U. Honcharenko. – Rivne: Volyns'ki oberehy, 2012. – 192 s.

3. Zvereva M. V. O ponyatyy «dydaktycheskye uslovyya» / M. V. Zvereva // Novыe yssledovanyya v pedahohycheskykh naukakh. – M.: Pedahohyka. – 1987. – #1. – S. 29–32.

4. Yppolytova N. Analyz ponyatyya «pedahohycheskye uslovyya»: sushchnost', klassyfykatsyya / N. Yppolytova, N. Strekhova // General and Professional Education, 2012. – Vol 1. – P. 8–14.

5. Kupryyanov B. V. Sovremennыe podkhodы k opredelenyyu sushchnosty katehoryy «pedahohycheskye uslovyya» / B. V. Kupryyanov, S. A. Dыnyna // Vestnyk Kostromskoho hos. un-ta ym. N.A. Nekrasova. – 2001. – # 2. – S. 101–104.

6. Nayn A. Ya. O metodolohycheskom apparate dyssertatsyonnыkh yssledovanyy / A. Ya. Nayn // Pedahohyka. – 1995. – # 5. – S. 44–49.

7. Nemov R. S. Psykholohyya: slovar'-spravochnyk: v 2 ch. – M.: Yzd-vo VLADOS-PRESS, 2003. – Ch. 2. – 352 s.

8. Nepomnyashcha H. I. Pedahohichni umovy efektyvnoho vykorystannya dydaktychnykh zasobiv u protsesi formuvannya pryrodnycho-matematychnykh ponyat' v uchniv pochatkovoyi shkoly / H.I. Nepomnyashcha // Visnyk Hlukhivs'koho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu. Seriya: Pedahohichni nauky. Vypusk 13. – Hlukhiv: HDPU, 2009. – S.214–218.

9. Ozhehov S. Y. Slovar' russkoho yazыka: ok. 53000 slov / S. Y. Ozhehov; pod obshch. red. prof. L. Y. Skvortsova. – 24-e yzd., yspr. – M.: OOO «Yzdatel'stvo Onyks»: OOO «Yzdatel'stvo Myr y obrazovanye», 2007. – 640 s.

10. Pedahohyka / pod red. Yu. K. Babanskoho. – M.: Pedahohyka, 1988. – 432 s.

11. Polonskyy V. M. Slovar' po obrazovanyyu y pedahohyke / V. M. Polonskyy. – M.: Vыssh. shk., 2004. – 512 s.

12. Ukrayins'kyy Radyans'kyy Entsyklopedychnyy slovnyk: v 3 t. / redkol.: A. V. Kudryts'kyy (vidp. red.) [ta in.]. – 2-he vyd. – K.: Holov. red. URE, 1987. – 736 s.

13. Fylosofskyy эntsyklopedycheskyy slovar' / hl. redaktsyya: L. F. Yl'ychev, P. N. Fedoseev, S. M. Kovalev, V. H. Panov. – M.: Sov. эntsyklopedyya, 1983. – 840 s.

14. Yakovleva N.M. Teoryya y praktyka podhotovky budushcheho uchytelya k tvorcheskomu reshenyyu vospytatel'nыkh zadach: avtoref. dys. na soysk. uchen. step. d-ra ped. nauk / Yakovleva N. M. ; Chelyab. hos. un-t. – Chelyabynsk, 1992. – 37 s.

Педагогика

УДК 371.13:371.314.6:37.036

заведующий кафедрой начального образования
доктор педагогических наук, доцент Девлетов Р. Р.
РВУЗ «Крымский инженерно-педагогический университет»
(Украина, г. Симферополь),
заведующая кафедрой педагогики
кандидат педагогических наук, доцент Игенбаева Р. Т.
Кызылординский государственный университет имени Коркыт Ата
(Казахстан, г. Кызылорда)

ПОДГОТОВКА БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ К РЕАЛИЗАЦИИ НРАВСТВЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ НА УРОКАХ ХУДОЖЕСТВЕННО-ЭСТЕТИЧЕСКОГО ЦИКЛА

Анотація. Конкурентоспроможність сучасного вчителя визначається його підготовленістю до реалізації у професійній діяльності інноваційних технологій навчання і виховання як в урочному, так і позаурочному процесі. У статті описується проектна методика формування моральних знань учнів у контексті професійного становлення майбутнього вчителя початкової школи. Предметом дослідження статті виступає система професійної підготовки студентів до реалізації моральної освіти і виховання за допомогою проектної методики.

Методологія роботи визначена застосуванням проектної освітньої технології у професійній підготовці майбутніх учителів початкових класів. Теоретичні і практичні положення статті можуть бути використані у процесі викладання дисциплін художньо-естетичного циклу та під час читання спецкурсу «Проектна технологія навчання і виховання в початковій школі».

Ключові слова: підготовка, моральна освіта, проектна методика, музичний образотворчий фільм, предмети художньо-естетичного циклу, значення морального терміну.

Аннотация. Конкурентоспособность современного учителя определяется его подготовленностью к реализации в профессиональной деятельности различных инновационных технологий обучения и воспитания как в урочном, так и внеурочном процессе. В статье описывается проектная методика формирования нравственных знаний учащихся в контексте профессионального становления будущего учителя начальной школы.

Предметом исследования в статье выступает система профессиональной подготовки студентов к реализации нравственного образования и воспитания посредством проектной методики. Методология работы определена применением проектной образовательной технологии в профессиональной подготовке будущих учителей начальных классов.

Теоретические и практические положения статьи могут быть использованы в процессе преподавания дисциплин художественно-эстетического цикла и чтения спецкурса «Проектная технология обучения и воспитания в начальной школе».

студента, викладач повинен володіти методами діагностики всіх вищеназваних компонентів. Від цього залежить і правильність постановки цілей навчання, відбір змісту, форм, засобів контролю та ін. На думку В. Ляудіса, системоутворюючою змінною навчальної діяльності виступають соціальні взаємодії студентів із викладачами. Основною умовою формування навчальної діяльності є структурування взаємодії викладача зі студентом на підставі урахування рівня розвитку останнього. Все це викликає необхідність нового підходу до викладання.

Перед викладачем вищої школи постають психологічні та психолого-педагогічні завдання, які полягають у якісно принциповій відмінності викладацької діяльності, у здатності через сумісну діяльність, особистісно значущу для кожного студента, через систему позитивних міжособистісних відносин не тільки забезпечити, але й активно сприяти формуванню особистості соціально адаптованого професіонала. Досягнення високого рівня психологічної компетентності викладача є найважливішою умовою активізації процесу учіння студентів, розвитку творчості, мотивації до професійного зростання та активної самоосвіти.

З. Курлянд розглядає такі ознаки готовності до педагогічної діяльності, що мають, в першу чергу, психологічне підґрунтя: педагогічна свідомість, емоційно-позитивне ставлення до суб'єкту, об'єкту і засобу діяльності; знання про структуру особистості учня, вікові зміни, цілі й засоби педагогічного впливу в процесі її формування і розвитку; педагогічні уміння щодо організації та здійснення навчально-виховного впливу на особистість, що формується, та прагнення до спілкування [1]. Т. Морозова, вивчаючи проблему оцінювання педагогічної діяльності, розглядає серед інших такі психологічні компоненти професійної компетентності педагога: знання психолого-педагогічних основ навчання; володіння базою знань із вікової та педагогічної психології учнів, колективу й методів їх діагностики; володіння формами та методами педагогічної взаємодії, принципами аналізу та самоаналізу [3].

На думку Є. Клімова, підготовленість у сфері психології – це перш за все чіткі уявлення про специфічну психічну реальність, які супроводжуються позитивним афективним тоном, пов'язані з великим інтересом до неї та готовністю контактувати з нею в міжособистісному спілкуванні. У психологічно підготовленого педагога має бути «загострене відчуття піднесення» сторонніх людей, а не просто певні вербальні та концептуальні знання [2, с. 87].

Л. Подоляк, В. Юрченко визначають психологічну компетентність викладача як сталу підструктуру педагогічної свідомості й самосвідомості особистості педагога яка складається із взаємопов'язаного комплексу психологічних новоутворень, єдність функціонування якого забезпечує оптимальне здійснення викладачам професійно-педагогічної діяльності. Виявляється вона, на думку авторів, у змісті та формах психолого-педагогічних впливів на студента у процесі фахової підготовки [5, с. 293].

Н. Кузьміна та Л. Мітіна до структури психолого-педагогічної компетентності викладача включають здатність педагога до самостійного розв'язання педагогічних завдань, які сприятимуть особистісному розвитку того, хто навчається. В системі професійного знання педагога повинні бути представлені такі психологічні компоненти: диференційно-психологічний – знання про особливості засвоєння навчального матеріалу відповідно до

У сучасних наукових дослідженнях, присвячених проблемам педагогіки і психології вищої школи (С. Вітвицька, А. Алексюк, Л. Подоляк, В. Юрченко та ін.) широко аналізуються проблеми викладання у вищому навчальному закладі, розкривається сутність педагогічної майстерності викладача, висвітлюються складові та зміст навчальної, організаційно-методичної та наукової роботи. Значне місце відводиться психологічному та спеціально-педагогічному компонентам як основним складовим такого системного явища, як професійна компетентність педагога. Значну увагу до вивчення психологічного компоненту педагогічної праці як невід'ємної складової професійної компетентності у своїх наукових працях приділяють багато науковців (Н. Кузьміна, Н. Тализіна, О. Бодальов, В. Сластьонін, А. Деркач, Ю. Фокін, В. Введенський, А. Москаленко, О. Полуніна).

Чисельні надбання сучасної психолого-педагогічної науки створюють основу для подальших досліджень феномену психологічної компетентності викладача вищого навчального закладу.

Формулювання мети статті та завдань. Мета статті полягає у теоретичному та емпіричному дослідженнях діяльнісно-рольового (знання, вміння, навички) і особистісного компонентів психологічної компетентності викладачів медичних та фармацевтичних ВНЗ та окреслення шляхів її формування.

Виклад основного матеріалу статті. Розглядаючи сутність та вимоги до психолого-педагогічної підготовки викладача вищої школи, можна сказати, що традиційними вимогами є високий рівень його науково-професійних знань. Специфіка педагогічної діяльності педагога вищої школи полягає у тому, що він співпрацює з тією категорією студентів, яка має різноманітні загальні та професійні інтереси і яка потребує від викладача володіння системою загальнокультурних, психолого-педагогічних знань, необхідних для організації та ефективної взаємодії в педагогічному процесі.

Професійна компетентність викладача містить соціально-психологічну складову як якість індивіда ефективно взаємодіяти з людьми; комунікативну складову як сукупність знань вмінь та навичок вербального та невербального спілкування; професійно-педагогічну складову як здатність до продуктивної і результативної взаємодії в умовах педагогічної системи. Професійна компетентність викладача є однією з передумов підготовки кваліфікованих кадрів у будь-якій галузі.

Зрозуміло, що професійна компетентність викладача повинна нерозривно поєднуватися з психологічною компетентністю – знаннями про психологічні закономірності навчання та виховання. Але діяльність науково-педагогічного працівника ВНЗ, в першу чергу, спрямовується на читання лекцій, проведення семінарських, лабораторно-практичних занять та на високий рівень їхнього методичного забезпечення і не завжди визначається обов'язковим опануванням системною психологічною підготовкою, яка є значущою для фахівців будь-якої спеціалізації, але найбільш вагома у підготовці фахівців, які обрали професію типу «людина-людина»: лікарі, провізори, медичні сестри тощо. Необхідно пам'ятати, що навчання студента − це специфічна людська діяльність, яка є можливою лише на тому ступені розвитку психіки, коли вона здібна регулювати свої дії свідомою метою. У навчальній діяльності поєднуються не тільки пізнавальні процеси (пам'ять, мислення, увага, сприйняття, уява, уявлення), а й мотиви, емоції, воля. Щоб сформувати навчальну діяльність у

Ключевые слова: подготовка, нравственное образование, проектная методика, музыкальный изофильм, предметы художественно-эстетического цикла цикла, значение нравственного термина.

Annotation. The competitiveness of modern teacher is in his preparation in professional aspect for using different technological innovation of teaching and education. This activity must be as in fixed and extra-curricular proccess. The article describes the project method in forming the moral knowledges of pupils in context of future primary school teacher's pedagogical development.

The object of research is a system of students's professional preparing for realization the project learning as an instrument of moral education and upbringing. The methodology of the work is provided with using the project educational technology in professional preparing of future teachers of primary classes.

Theoretical and practical base of article could be used during teaching the disciplines of art-aesthetic cycle and lecturing the curse "The Project technology in teaching and education in primary school".

Key words: preparation, moral education, project learning, music visual film, subjects of art-aesthetic cycle, the meaning of moral term.

Введение. Проблема формирования и развития нравственных качеств учащихся является важной задачей, стоящей перед современной начальной школой. Для решения данной проблемы учителю требуется не только знание предметов начальных классов и методик их преподавания, но и умение направить свою деятельность на формирование в своём ученике нравственных, моральных и гражданских качеств в процессе учебной деятельности.

В педагогической литературе исследуемая нами проблематика нашла отражение в фундаментальных исследованиях Н. М. Болдырёва, А. С. Макаренко, В. А. Сухомлинского, И. Ф. Харламова и др., в которых выявляется сущность основных понятий теории нравственного воспитания, указываются пути дальнейшего развития содержания, форм, методов нравственного воспитания. Отмечается также, что нравственное воспитание - целенаправленный двухсторонний процесс формирования морального сознания, развития нравственных чувств и выработки навыков и привычек нравственного поведения. Оно включает формирование нравственного сознания, воспитание и развитие нравственных чувств, выработку умений и привычек нравственного поведения через призму знаний о нравственности и морали, через понимание значения (толкования) терминов и понятий. Многочисленные наблюдения учебно-воспитательного процесса как в начальной, так и в средней школе показывают, что воспитательный аспект доминирует над знаниевым. Достаточно большое количество студентов-будущих учителей начальной школы тоже испытывают затруднения в объяснении семантики нравственных терминов. Эти факты диктуют необходимость обратить внимание на нравственное образование обучемых.

Под систематическим *нравственным образованием* традиционно понимается обучение школьников нравственным правилам общения, разъяснение базовых нравственных понятий, а затем уже изучение важнейших проблем морали в жизни общества, знакомство с её структурой, моральными нормами и требованиями, элементарными теоретическими знаниями о морали в целях развития нравственного кругозора учащихся, видами нравственной деятельности и нравственных отношений людей.

Формулирование цели статьи и задач. Цель статьи заключается в том, чтобы описать технологию реализации проектной методики в процессе профессиональной подготовки будущих учителей начальных классов. Для достижения цели решались следующие задачи: а) уточнение понятия «нравственное образование», б) раскрытие содержания нравственного образования на уроках художественно-эстетического цикла, в) предложение методических приемов реализации проектной методики через призму метапредметных связей в процессе профессиональной подготовки студентов педагогических факультетов.

Изложение основного материала статьи. Традиционно в педагогике наиболее эффективными в деле формирования, развития нравственных знаний о качествах учащихся считаются уроки языкового, филологического циклов. Однако, метапредметный подход, который в последнее время утверждается в мировой дидактике, предполагает поиски обогащающих методик и технологий взаимосвязанного изучения учебных дисциплин, представляющих различные отрасли знаний. Задачу нравственного образования могут выполнять уроки художественно-эстетического цикла, гармонично сочетающие учебно-воспитательный потенциал культуры и ее эстетически-искусствоведческую, изобразительно-двигательную и творчески-деятельностную составляющие.

При подготовке студентов предметы художественно-эстетического цикла рассматриваются многими педагогами как огромный потенциал по формированию поведенческой деятельности учащихся. Вместе с тем, происходит знакомство учащихся с основными нравственными понятиями и нормами, раскрываются пути нравственного становления учащихся, происходит ориентировка обучаемых на приобретение нравственного опыта и дальнейшее нравственное самоусовершенствование.

Формирование у младших школьников правильного, полноценного восприятия произведения искусства является одной из задач учителя начальной школы. Но этого невозможно достичь без целенаправленного использования приемов анализа произведений искусства (картины, музыкальной композиции), средств художественной выразительности и др. Умелое и своевременное применение того или иного приема, творческого задания на уроках искусства будет способствовать осознанию его идейного содержания, выявлению художественной ценности произведения и формирования нравственных представлений учащихся.

В методике преподавания изобразительного искусства, музыки должна быть предусмотрена разработка общей логической схемы, которая поможет раскрыть учащимся нравственную сторону жизни общества и поступков, действий отдельных персонажей картины.

Приведем пример одного из вариантов обобщающей схемы, используемой в целях нравственного образования при изучении дисциплин художественно-эстетического цикла:

ВНЗ щодо певних компонентів психологічної компетентності. Надано пропозиції щодо реалізації шляхів формування та вдосконалення психологічної компетентності викладачів.

Ключові слова: викладач вищого навчального закладу, компетентність, педагогічна діяльність, професійна компетентність, психологічна компетентність.

Аннотация. Статья посвящена исследованию психологической компетентности преподавателя высшего учебного заведения. Проанализированы понятия «профессиональная компетентность» и «психологическая компетентность». Раскрыты содержание и структура психологической компетентности преподавателя, ее значение в педагогической деятельности. Приведены результаты опроса преподавателей медицинских и фармацевтических вузов относительно определенных компонентов психологической компетентности. Предоставлены предложения по формированию и совершенствованию психологической компетентности преподавателей.

Ключевые слова: преподаватель высшего учебного заведения, компетентность, педагогическая деятельность, профессиональная компетентность, психологическая компетентность.

Annotation. The article is devoted the researching of psychological competence of teacher of higher educational establishment. The concepts «professional competence» and «psychological competence» are analysed. The maintenance and the structure of psychological competence of teacher and their`s value are exposed in pedagogical activity. The results of interview with teachers of medical and pharmaceutical universities about the components of psychological competence described in the article. Ways of establishing and improving the psychological competence of teachers proposed in this work.

Key words: teacher of higher educational establishment, competence, pedagogical activity, professional competence, psychological competence.

Вступ. Формування потужного освітнього потенціалу, досягнення високого рівня підготовки фахівців стає можливим лише за умови підвищення якості вищої освіти. Сучасний стан освітнього простору України з тенденцією глобалізації та інтеграції у світовий освітній простір окреслює перспективи розвитку професії «педагог вищої школи». Вони складаються із підвищення соціального статусу викладача, здійснення концептуального змісту професійної діяльності і, головне, змін вимог до професійної компетентності викладача.

Проблеми, з якими зіштовхується процес реформування вищої, зокрема медичної та фармацевтичної, освіти в Україні, невирішені суперечності у системі взаємодії «викладач-студент» зумовлюють необхідність привнесення змін у систему підготовки викладацьких кадрів, її психологічної складової. Таким чином, сучасна парадигма вищої освіти зі зміною від когнітивно-орієнтованої до особистісно-орієнтованої висуває об'єктивну потребу у вивченні психологічної компетентності викладачів ВНЗ медичного і фармацевтичного профілю та спеціальній психологічній підготовці й перепідготовці викладацьких кадрів для вищої медичної та фармацевтичної школи, як складової професіоналізму педагога.

Literatures Newcastle D. Prescott (ed.) Cambridge Scholars Publishing October, p. 187–204.

5. Donna Quigley (2011). E-Learning as a Strategy to Teach English in Thailand: A Professional Development Model to Support Teacher Growth. US-China Education Review A 5, p. 624–631.

6. Jumjim Ngowananchai (2013). Natural occurring conversation as an English teaching model in Thailand. European Scientific Journal, Vol.2, p. 397–408.

7. Methitham, P., Chamcharatsri, P. B. (2011). Critiquing ELT in Thailand: A reflection from history to practice. Journal of Humanities, Naresuan University, 8(2), p. 57–68.

8. Nisakorn Prakongchati. Factors related to the use of language learning strategies by thai public university freshmen [Electronic resource]. – URL: http://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&frm=1&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0CCgQFjAA&url=http%3A%2F%2Fsutir.sut.ac.th%3A8080%2Fsutir%2Fbitstream%2F123456789%2F283%2F1%2Fnisakorn_fulltext.pdf&ei=-_JuU4KSDanf4QTjhoDgCA&usg=AFQjCNGi7yw2bZB9TRlhi1UXi8DUK0uiVg&bvm=bv.62922401,d.bGE

9. Nobuyuki Honna (2005). English as a Multicultural Language in Asia and Intercultural Literacy. Intercultural Communication Studies, XIV: 2, p. 73– 89.

10. Parinun Tepparat, Richard Watson Todd, Punnee Buato. Designing a Placement Test for Use in Student English Access Rooms (SEARs) / Parinun Tepparat, Richard Watson Todd, Punnee Buato // rEFLections KMUTT Journal of Language Education. – 2006. – Vol. 6. – P.22 – 34.

11. Richard Watson Todd (2012). The effects of class size on English learning at a Thai university. International association of research of foreign language education and applied linguistics, 1 (1), p. 80–88. [Electronic resource]. – URL: http://www.udead.org.tr/journal

12. Supamit Chanseawrassamee (2012). Teaching Adult Learners English Through a Variety of Activities: Perception on Games and Rewards. US-China Foreign Language, Vol. 10, No. 7, p. 1355–1374.

13. TOEIC test in Thailand [Electronic resource]. – URL: http://kb.psu.ac.th/psukb/bitstream/2553/1500/7/283254_ch2.pdf

Педагогіка

УДК: 371.14

викладач кафедри педагогіки і психології,
кандидат педагогічних наук Шварп Н. В.
Національний фармацевтичний університет (м. Харків)

ПСИХОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВИКЛАДАЧІВ ВНЗ МЕДИЧНОГО ТА ФАРМАЦЕВТИЧНОГО ПРОФІЛЮ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню психологічної компетентності викладача вищого навчального закладу. Проаналізовано поняття «професійна компетентність» та «психологічна компетентність». Розкрито зміст і структуру психологічної компетентності викладача, її значення у педагогічній діяльності. Наведено результати опитування викладачів медичних та фармацевтичних

Рис. 1. Направления нравственного образования

Использование подобных логических схем никак не ограничивает творчество учителя. Руководствуясь общей схемой, учитель может использовать в различной последовательности иллюстративный материал, делать акцент на каком-то разделе схемы.

Основными методами работы в начальной школе над усвоением нравственных понятий на уроке являются ролевые игры, творческие работы с целью формирования у школьников личностного отношения к нравственным знаниям и понятиям, формирование их оценочной деятельности, для чего широко используются опросы, разбор различных педагогических ситуаций, методы ранжирования и социометрии и т. п. [2, с.89].

Известно, что одним из условий становления саморегуляции поведения младшего школьника является развитие у него нравственных представлений и понятий, умения вычленять из действительности явления нравственной жизни и подвергать их оценке по нравственному критерию.

Следует отметить, что методики преподавания предметов художественно-эстетического цикла могут быть различными в зависимости от уровня задач, которые ставит перед собой учитель. Прямой задачей обучения является передача и закрепление знаний. «Сверхзадачей» может стать пробуждение духовного потенциала личности, благодаря которому знания нравственных норм учащихся перерастают в убеждения [1, с. 55].

Ростовцев Н.Н. отмечает, что для успешного развития нравственной личности учащегося в организацию уроков изобразительного искусства необходимо включить создание специальной системы педагогических условий, влияющих на развитие художественного творчества младших школьников [5, с. 17].

Мы считаем, что одним из показателей подготовленности будущего учителя к реализации профессиональной педагогической деятельности является овладение им проектной методикой. В педагогической литературе чаще используются понятия «метод проектов», «проектная технология». В нашей работе мы рассматриваем их как синонимичные.

Для развития нравственных качеств посредством творческой (изобразительной и музыкальной) деятельности учащихся необходимым условием является выбор и использование оптимальной методики. В качестве таковой мы рассматриваем проектную технологию обучения. Концептуальные основы использования данной технологии разрабатывались зарубежными

учеными Карлом Фреем, Коллингсом, российскими исследователями Н.Г. Черниловой, Н.Ю. Пахомовой, С.Т. Шацким и др.

Метод проектов всегда ориентирован на самостоятельную деятельность учащихся — индивидуальную, парную, групповую, которую учащиеся выполняют в течение определенного отрезка времени. Этот подход органично сочетается с групповым *(cooperative learning)* подходом к обучению.

Метод проектов всегда предполагает решение какой-то проблемы, предусматривающей, с одной стороны, использование разнообразных методов, средств обучения, а с другой - интегрирование знаний, умений из различных областей науки, техники и т.д. Итогом выполненных проектов должен быть конкретный результат, готовый к внедрению. Умение реализовывать проект, по мнению Е.С. Полат, – показатель высокой квалификации преподавателя, его прогрессивной методики обучения и развития [3].

Конечным результатом реализации данной технологии является создание музыкального изофильма с использованием материалов легенды, сказки, басни и пр.

В контексте тематики нашего исследования под изофильмом как творческим продуктом коллективной деятельности мы понимаем фильм, составленный из отдельных рисунков, объединённых общей тематикой и который демонстрируется с музыкальным сопровождением.

Целью данной технологии является: а) развитие когнитивной (познавательной) активности; б) развитие нравственных и духовных качеств личности во взаимосвязи с музыкой, живописью и развитием личности; в) совершенствование творческих способностей; г) развитие навыков рисования и музыкального вкуса; д) воспитание нравственных качеств; е) осознание и усвоение значений нравственных терминов и понятий.

Сущность проекта включает такие составляющие, как: освоение содержания знаний о морали, обществе, мышлении, живописи; освоение нравственного опыта творческой деятельности; овладение опытом нравственного отношения к миру, другим людям, которые дают возможность личности развивать свои нравственные качества.

Организация и проведение работы по реализации проектной методики состоит из следующих этапов: 1) объявление идеи проекта; 2) психологическая установка учащихся на внешнюю и внутреннюю мотивацию участия в проекте; 3) деление класса на творческие группы и распределение кадров по тексту баллады, как наиболее подходящего жанра литературы, который, по нашему мнению, представляет широкие возможности для нравственного развития учащихся; 4) составление графика работы над фильмом; 5) привлечение родителей к изготовлению необходимого оборудования (корпуса от телевизора, рычагов, барабанов и т.д.); 6) иллюстрирование сюжета литературного произведения на уроках искусства; 7) презентация готового музыкального изофильма [4, с. 83].

Следовательно, организованная работа посредством изобразительной деятельности предполагает целенаправленное и поэтапное создание музыкального изофильма.

Выводы: Таким образом, формирование готовности будущего учителя начальных классов к реализации проектной методики на уроках художественно-эстетического цикла является одной из важных составляющих профессиональной подготовки студентов «Начальное образование».

http://www.apecknowledgebank.org/resources/downloads/english%20language%20teaching%20and%20learning%20in%20thailand.pdf

4. Darasawang, P (2007). English Language Teaching and Education in Thailand: A decade of Change. English in Southeast Asia: Varieties, Literacies and Literatures Newcastle D. Prescott (ed.) Cambridge Scholars Publishing October, p. 187–204.

5. Donna Quigley (2011). E-Learning as a Strategy to Teach English in Thailand: A Professional Development Model to Support Teacher Growth. US-China Education Review A 5, p. 624–631.

6. Jumjim Ngowananchai (2013). Natural occurring conversation as an English teaching model in Thailand. European Scientific Journal, Vol.2, p. 397–408.

7. Methitham, P., Chamcharatsri, P. B. (2011). Critiquing ELT in Thailand: A reflection from history to practice. Journal of Humanities, Naresuan University, 8(2), p. 57–68.

8. Nisakorn Prakongchati. Factors related to the use of language learning strategies by thai public university freshmen [Electronic resource]. – URL: http://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&frm=1&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0CCgQFjAA&url=http%3A%2F%2Fsutir.sut.ac.th%3A8080%2Fsutir%2Fbitstream%2F123456789%2F283%2F1%2Fnisakorn_fulltext.pdf&ei=-_IuU4KSDanf4QTjhoDgCA&usg=AFQjCNGi7yw2bZB9TRlhi1UXi8DUK0uiVg&bvm=bv.62922401,d.bGE

9. Nobuyuki Honna (2005). English as a Multicultural Language in Asia and Intercultural Literacy. Intercultural Communication Studies, XIV: 2, p. 73– 89.

10. Parinun Tepparat, Richard Watson Todd, Punnee Buato. Designing a Placement Test for Use in Student English Access Rooms (SEARs) / Parinun Tepparat, Richard Watson Todd, Punnee Buato // rEFLections KMUTT Journal of Language Education. – 2006. – Vol. 6. – P.22 – 34.

11. Richard Watson Todd (2012). The effects of class size on English learning at a Thai university. International association of research of foreign language education and applied linguistics, 1 (1), p. 80–88. [Electronic resource]. – URL: http://www.udead.org.tr/journal

12. Supamit Chanseawrassamee (2012). Teaching Adult Learners English Through a Variety of Activities: Perception on Games and Rewards. US-China Foreign Language, Vol. 10, No. 7, p. 1355–1374.

13. TOEIC test in Thailand [Electronic resource]. – URL: http://kb.psu.ac.th/psukb/bitstream/2553/1500/7/283254_ch2.pdf

References:

1. Levchenko T. Kontseptsiya neperervnoyi osviti u svitovomu konteksti // [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: http://lib.chdu.edu.ua/pdf/metodser/111/2.pdf

2. Amporn Jianrattanapong (2011). Positive Washback from Thai University. Language Testing in Asia, Vol. 1, Issue 1, p. 50 – 61.

3. Arunee Wiriyachitra. English Language Teaching and Learning in Thailand in this Decade [Electronic resource]. – URL: http://www.apecknowledgebank.org/resources/downloads/english%20language%20teaching%20and%20learning%20in%20thailand.pdf

4. Darasawang, P (2007). English Language Teaching and Education in Thailand: A decade of Change. English in Southeast Asia: Varieties, Literacies and

запроваджував англомовні програми у процес навчання, наприклад: the English Programme (EP), The Mini English Programme (MEP) [6, с. 30–32].

Завдяки новітнім технологіям ВНЗ Таїланду створюють центри самопідготовки, наприклад Student English Access Rooms (SEARs), де студенти вивчають англійську мову [4; 10].

Англійська мова вивчається також і дорослими студентами. Для них, щоб добре вивчити іноземну мову, головними критеріями є мотивація, готовність до ризику, вміння застосувати мовні навички на практиці. Щоб урізноманітнити заняття з англійської мови, додаються факультативи. Наприклад, читання текстів іноземною мовою для задоволення, перегляд кіно, слухання пісень, поїздки за кордон тощо. Деякі дорослі студенти віддають перевагу он-лайн навчанню, інші – навчанню у класах [1; 12].

Іноді для дорослих студентів застосовуються граматичні ігри протягом одноманітних занять. Наприклад, читання уголос уривка (спочатку обирання найкращого читця протягом тижня за голосуванням студентів, другий етап – записування читання на відео і перегляд анонімною аудиторією); написання тесту за певний проміжок часу; змагання у співі англійських пісень; написання есе в англомовну газету; написання диктантів; написання тесту з додаванням пропущених слів (Cloze test); демонстрація презентацій; написання словника з незнайомих слів тощо. Всі ці види діяльності урізноманітнюють заняття з граматики [12].

Телефонною організацією Таїланду (Telephone Organization of Thailand) створені курси для дорослих студентів. На цих курсах проходять граматику англійської мови за півтора роки. Кожен рівень триває 120 годин. Заняття проводяться раз на тиждень протягом 6 годин. Курси проводяться в центрах, розташованих недалеко від робочих місць дорослих студентів, що є дуже зручним фактором [5; 12].

Висновки. Отже, все вищесказане говорить про те, що створення мовних тренувальних курсів, складання іспитів-тестів NUEE,TOEIC, TOEFL – це не лише зацікавленість тайського уряду у розповсюдженні англійської мови, а й інтерес самих громадян. Дуже престижним вважається знання іноземної мови і серед молоді, і серед дорослих людей. Проте існують і проблеми: велика кількість студентів у групах, недостатня технічна база, відсутність можливості використовувати англійську мову в щоденному житті тощо. Але у майбутньому всі ці питання будуть поступово вирішуватися, наприклад, за допомогою створення нових міжнародних програм та проектів між вишами світу.

Вища освіта Таїланду – перспективне місце для інвестування зарубіжними країнами, які хочуть поширити свої зв'язки у освіті.

Перспективним вважаємо вивчення англійської мови студентами технічних ВНЗ у азіатських країнах.

Література:

1. Левченко Т. Концепція неперервної освіти у світовому контексті // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://lib.chdu.edu.ua/pdf/metodser/111/2.pdf

2. Amporn Jianrattanapong (2011). Positive Washback from Thai University. Language Testing in Asia, Vol. 1, Issue 1, p. 50 – 61.

3. Arunee Wiriyachitra. English Language Teaching and Learning in Thailand in this Decade [Electronic resource]. – URL:

Литература:

1. Архангельский Н.В. Нравственное воспитание / Н.В. Архангельский. - М.: Просвещение, 2000. – 136 с.

2. Матвеева Л.И Развитие младшего школьника как субъекта учебной деятельности и нравственного поведения / Л.И. Матвеева. - Ленинград, 1989 г. – с.89.

3. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования. / Под ред. Е.С. Полат. – М., 2000 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://coolreferat.com

4. Сергеев И.С. Как организовать проектную деятельность учащихся / И.С. Сергеев. – М.: Академия, 2005. – 194 с.

5. Ростовцев Н.Н. Методика преподавания изобразительного искусства в школе / Н.Н. Ростовцев. – М.: Ангар, 2001. – 256 с.

References:

1. Arkhanhelskyy N.V. Nravstvennoe vospytanye / N.V. Arkhanhelskyy. - M.: Prosveshchenye, 2000. – 136 c.

2. Matveeva L.Y Razvytye mladsheho shkol'nyka kak subjekta uchebnoy deyatelnosty y nravstvennoho povedenyya / L.Y. Matveeva. - Lenynhrad, 1989 h. – s.89.

3. Novue pedahohycheskye y ynformatsyonnue tekhnolohyy v systeme obrazovanyya. / Pod red. E.S. Polat. – M., 2000 [Elektronnuy resurs]. – Rezhym dostupa: http://coolreferat.com

4. Serheev Y.S. Kak orhanyzovat proektnuyu deyatelnost uchashchykhsya / Y.S. Serheev. – M.: Akademyya, 2005. – 194 s.

5. Rostovtsev N.N. Metodyka prepodavanyya yzobrazytelnoho yskusstva v shkole / N.N. Rostovtsev. – M.: Anhar, 2001. – 256 s.

Педагогіка

УДК 37.036-053.5:37.018.32

старший викладач кафедри початкової освіти Джафарова О. С.
Республіканський вищий навчальний заклад
«Кримський інженерно-педагогічний університет» (м. Сімферополь)

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ САНАТОРНИХ ШКІЛ-ІНТЕРНАТІВ

Анотація. У статті дано визначення поняттю «школа-інтернат», види і типи українських шкіл-інтернатів. Виділено особливості навчально-виховного процесу в санаторній школі-інтернаті, специфічні умови перебування учнів початкової школи в них. На основі характеристики віку молодшого школяра позначені психолого-педагогічні особливості вихованців шкіл-інтернатів.

Ключові слова: школа-інтернат, санаторна школа-інтернат, молодші школярі, особливості молодших школярів шкіл-інтернатів.

Аннотация. В статье дано определение понятию «школа-интернат», виды и типы украинских школ-интернатов. Выделены особенности учебно-воспитательного процесса в санаторной школе-интернате, специфические условия пребывания учеников начальной школы в них. На основе характеристики возраста младшего школьника обозначены психолого-педагогические особенности воспитанников школ-интернатов.

Ключевые слова: школа-интернат, санаторная школа-интернат, младшие школьники, особенности младших школьников школ-интернатов.

Annotation. The article gives a definition of "boarding school", kinds and types of Ukrainian boarding schools. There are marked features of the educational process in the sanatorium boarding school, the specific conditions of stay of primary school pupils in them. Based on the characteristics of the age of the younger schoolboy marked psycho-pedagogical features of boarding schools.

Key words: boarding school, sanatorium boarding school, junior high school students, especially younger students boarding schools.

Вступ. У світлі вирішення питань інклюзивної освіти та постійно зростаючої кількості людей з особливими потребами, із здійсненням індивідуального підходу до учнів, проблема їх навчання і виховання вимагає глибокого вивчення. У системі освіти існують спеціальні навчально-виховні заклади, які охоплюють різні категорії дітей.

Теоретичні та методичні засади діяльності інтернатних установ відображені в роботах вітчизняних вчених (О.Бондар, В.Деміденко, Б.Кобзарь, В.Покіданов, В.Слюсаренко, М.Ярмаченко), а також у роботах російських авторів (В.Афанасьєв, Г.Залікін, В.Єфремова, Е.Костяшкін, М.Рякін, М.Тайчінов та ін.). Ряд дисертаційних робіт присвячені окремим аспектам розвитку, вдосконалення навчання і виховання дітей в інтернатних установах (С.Болтівец, Г.Іваненко, Е.Постовойтов, В.Слюсаренко, В.Чугаевскій, Н.Огреніч, Л.Канішевская та ін.).

Формулювання мети статті та завдань. Метою даної статті є розкриття психолого-педагогічних особливостей учнів початкових класів санаторних шкіл-інтернатів.

Виклад основного матеріалу статті. Слово «інтернат» походить від латинського «internus», що означає «всередині». Згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 363 від 12.06.2003 про затвердження Положення про загальноосвітню школу-інтернат та загальноосвітню санаторну школу-інтернат, загальноосвітня школа-інтернат визначається як загальноосвітній навчальний заклад I-II, I-III ступенів, що забезпечує реалізацію прав дітей, які потребують соціальної допомоги, на загальну середню освіту.

В Україні налічується близько 700-та загальноосвітніх шкіл-інтернатів різних типів (28 типів), вихованцями яких є діти та підлітки з певними соціально-психологічними проблемами в житті й такі, які мають вади у фізичному і розумовому розвитку.

У різні історичні часи, в зарубіжних і вітчизняних дослідженнях спільною особливістю шкіл-інтернатів були: організаційна закритість даних установ, спрямованість на розвиток здібностей особистості в різних напрямках, реабілітація або корекція фізичних і психічних якостей особистості.

Характеризуючи сучасні типи шкіл-інтернатів слід виходити з функцій або умов, які вони здійснюють. До спеціальних умов можна віднести: необхідність в соціальній допомозі (для дітей з сімей, які не мають можливості забезпечити дітям нормальні умови виховання), корекція фізичного або розумового розвитку, необхідність тривалого лікування (для дітей, які мають певні захворювання), поглиблене вивчення окремих предметів і курсів та ін. [1, 2, 3].

Особливе місце в системі закладів інтернатного типу займають санаторні школи-інтернати.

- вибір англійської мови, як обов'язкового предмета, припускає проходження обов'язкових курсів: основних та спеціальних (Foundation courses 1 and 2 та English for Specific Purposes);
- складання іспиту-тесту National English Proficiency Test перед закінченням університету [3].

Студенти, які вступили до ВНЗ з низькими балами англійської мови, протягом перших двох років навчання повинні відвідувати курси LNG101, LNG102 та LNG103. Ті студенти, які отримали високі бали, повинні відвідувати LNG102, LNG103 та LNG104 курси. Мета цих курсів – поліпшити рівень знань з загальної англійської та англійської за професійним спрямуванням.

У таблиці 2 продемонстровано головні завдання з кожного рівня мовних курсів.

Таблиця 2

Основні завдання курсів з англійської мови

Назва курсу	**Завдання**
LNG101	Удосконалення основних навиків читання та аудіювання, перегляд основних граматичних конструкцій. Практичне завдання – написати статтю про новини.
LNG102	Перегляд основ граматики. Практичне завдання – написати письмо-резюме, використовуючи електронні словники.
LNG103	Збір та аналіз текстів. Практичне завдання – написати доповідь про технічний дизайн, використовуючи дискусійні форуми та електронні ресурси Інтернету.
LNG104	Створити проект за соціальною тематикою.

З таблиці 2 видно, що практичні завдання з наступним рівнем ускладнюються.

Кількість студентів на курсах складає від 30 до 40 у одній групі, тому викладачу важко розподілити рівномірну увагу на кожного студента. Оцінювання рівня знань відбувається за шкалою A, B +, B, C +, C, D +, D та F. Середній бал A складає 4, B + – це 3,5, D – 2, а F – 0. Студент, який знаходиться за рейтингом середніх балів на одному і тому ж місці протягом двох семестрів, повинен проходити той самий курс знову [11].

Студенти мовних спеціальностей (наприклад, Business English and English Program) повинні складати 45 кредитів (15 предметів). Ті студенти, які обрали англійську мову за вибором, складають 39 кредитів (13 предметів), а також відвідують мовні курси (Free Elective courses) для складання 6 кредитів [6].

У 2006 р. Міністерство освіти висунуло «Стратегічний план щодо реформування процесу вивчення англійської мови для сприяння покращання рівня англійської мови» в Таїланді (2006–2010 рр.). Наслідком чого було створено Інститут англійської мови (English Language Institute (ELI)), який

Тайський уряд та приватні організації з працевлаштування зазначили умови для отримання роботи, серед яких наявність екзаменаційних балів 550 + з тесту TOEIC [3].

Міністерство освіти Таїланду у документі «Стратегії у виробництві і розвитку робочої сили нації в другому десятилітті освітньої реформи 2009–2018 рр. (Strategy in Production and Developing Workforce of the Nation in the Second Decade of Education Reform) зазначило, що існує потреба у спеціалістах зі знанням іноземних мов (англійської, китайської, японської та інших південно-східних азіатських мов). Тому навчання та викладання іноземних мов є важливим пунктом у будь-якому навчальному закладі Таїланду, особливо у вищому.

З 2000 р. у вищих навчальних закладах Таїланду англійську мову поділяють на: загальну англійську (General English) для повсякденного використання для студентів різних спеціальностей та англійську на підвищеному рівні (Advanced English) за профспрямуванням. Студенти повинні пройти 4 рівня англійської мови за 4 роки навчання (12 кредитів) [8].

Викладачі почали приділяти більше уваги на заняттях комунікативному підходу (Communicative Approach), ніж аудіюванню чи говорінню. Інтегроване, кооперативне, контекстуальне навчання також застосовувалося [3].

Сьогодні при викладанні англійської мови у ВНЗ Таїланду викладачі стикаються з такими проблемами:

- багато студентів у групах (від 45 до 60 осіб);
- недостатність знання про культуру та звичаї мови, якої навчають;
- нестача у обладнаних освітніми технологіями кімнатах;
- відсутність певного стилю викладання.

Кожні два роки викладачі іноземних мов проходять тренувальні курси. Існують спеціальні проекти з цією метою, наприклад, INSET (in-service teacher education programs). Ці програми вчать, як розвиватись професійно та як використовувати новітні технології у процесі викладання. Інший проект TESOL – це дистанційне навчання за допомогою телебачення. Програми транслюються на спеціальних каналах для віддалених районів країни [3].

Можна стверджувати, що ВНЗ та відповідними освітніми органами Таїланду докладаються всі зусилля для покращання та вирішення цих проблем.

Під час навчання у студентів також існують проблеми, серед них:

- втручання рідної мови у вимову, синтаксис, і ідіоматичне використання;
- відсутність можливості використовувати англійську мову в щоденному житті;
- відсутність відповідальності за власне вивчення мови тощо [3].

Тому Міністерство з університетських справ (the Ministry of University Affairs) провело реформу щодо викладання та навчання англійської мови у вишах Таїланду. Передбачалися такі зміни:

- існування єдиних балів з англійської мови для вступу в університет за результатами the English Proficiency Test;
- розподіл студентів за їхніми балами у маленькі групи. Ті, хто отримав низькі бали, повинні відвідувати підготовчі курси. Якщо студенти за спеціальністю іноземних мов отримали низькі бали, то лише університет вирішує проходити їм подібні курси чи ні;

Після видання декретів Радянського уряду: «Про лікувальні місцевості загальнодержавного значення» від 20.03.1919 р., «Про використання Криму для лікування трудящих» від 21.12.1920 р. з 1922 р. в Україні починає розгортатися організоване курортне лікування дітей. Розвиток дитячої курортології призвело до появи нового типу шкіл-інтернатів, в яких використовувалися можливості природно-оздоровчого потенціалу регіонів з метою оздоровлення дітей, підтримки і профілактики їх здоров'я. Вони організовувалися на базі санаторіїв, будинків відпочинку.

Специфічною особливістю, що визначає всю роботу дитячих санаторіїв, є те, що оздоровлення хворих дітей проводиться в тісному взаємозв'язку з систематичним виховно-освітнім процесом. Перші загальноосвітні санаторні школи були організовані в санаторіях для дітей та підлітків, хворих на туберкульоз. Необхідність шкільного навчання і виховання дітей у цих санаторіях зумовлювалася тим, що термін лікування даного контингенту хворих становив до одного року і більше, тобто тривалий час. Таким чином, загальноосвітня санаторна школа-інтернат - це загальноосвітній навчальний заклад I-II, I-III ступенів з відповідним медичним профілем, який забезпечує реалізацію прав дітей, котрі потребують тривалого лікування та реабілітації, на загальну середню освіту.

Санаторна школа є установою де стан здоров'я учнів виступає в якості одного з найважливіших (і для дітей, і для оцінки діяльності школи) результатів роботи рекреаційної системи, що є обгрунтованим. Тому дослідники пропонували різні оздоровчі комплекси, підходи, методики, які мають свою специфіку в роботі з дітьми, котрі перенесли захворювання.

Однак, крім рекреаційної функції, школи-інтернати санаторного типу є освітніми установами, в яких здійснюється виховання і розвиток сфер особистості. При тому, що в ряді робіт говоритися про облік можливостей регіону у вихованні та оздоровленні дітей. Розкриваються особливості різних областей України в оздоровленні молодших школярів, що не дослідженими залишився аспект виховання дітей в умовах санаторних шкіл-інтернатів кримського регіону.

Із семи типів санаторних шкіл-інтернатів, існуючих на Україні, в Криму функціонують 5 типів закладів:

- для дітей з малими та згасаючими формами туберкульозу (Алупка);
- для дітей з хронічними і неспецифічними захворюваннями органів дихання (Лівадія);
- для дітей із серцево-судинними захворюваннями (Євпаторія);
- для дітей із захворюваннями органів травлення (Феодосія);
- для дітей з психоневрологічними захворюваннями (Джанкой).

У більшості своїй ці заклади приймають дітей з неблагополучних сімей, які проживають з опікунами. Всі перераховані заклади є установами закритого типу, в яких діти перебувають цілодобово, виключаючи канікулярний період. Головним завданням зазначених закладів є забезпечення поєднання загальноосвітньої підготовки в обсязі державних вимог до освіти з необхідним лікуванням, оздоровленням та реабілітацією дітей. Тому функціонування санаторних шкіл-інтернатів включає три системи: 1) лікувально-реабілітаційну, 2) дидактичну і 3) виховну [4], поєднання яких забезпечує індивідуальний розвиток хворої дитини, організоване на основі оптимального

поєднання лікувального, оздоровчого та навчально-виховного процесів у санаторних школах-інтернатах.

Розглянемо здійснення цих процесів в школах-інтернатах санаторного типу.

1) лікувально-оздоровча система основний акцент робить на використанні в лікувальних цілях природних факторів. Унікальність кліматичних умов Кримського південного берега, поєднання цілющого гірського і морського повітря, водні процедури, сонячні і морські цілющі ванни, фототерапія, аромотерапія (запахи дерев, чагарників, квітів), дозволяють досягти значного поліпшення стану здоров'я дітей аж до стійкої ремісії без застосування медикаментозного лікування. Ось чому для вихованців всіх інтернатів незалежно від профілю лікування режимом дня передбачено перебування на повітрі не менше 3,5 годин.

2) дидактична, навчальна - так як санаторна школа-інтернат є загальноосвітнім закладом, то дидактичні цілі реалізується через навчальні програми загальноосвітніх шкіл. Спеціальних програм навчання з урахуванням особливостей шкіл-інтернатів на сьогоднішній день немає.

3) післяурочна виховна діяльність складає органічну частину життя школи-інтернату і являє собою систему організованих і цілеспрямованих занять, які допомагають дітям успішно вчитися, виробляють у них звички суспільно корисної роботи, свідому дисципліну. Як зазначає В.Слюсаренко, в основу створення і діяльності установ інтернатного типу покладена ідея забезпечення рівних можливостей для всіх дітей і підлітків в освіті, в гармонійному розвитку засобами художнього, літературного, музичного, технічної творчості, гри, спорту, громадської діяльності згідно природним задаткам, нахилам і талантам, набуттю соціального досвіду і особистісних рис майбутнього громадянина України [5].

Головне, що повинен знати педагог, - це особливості переваг вихованців після уроків, прояви вікових та індивідуальних відмінностей учнів. Звідси випливає необхідність вивчення кожним педагогом індивідуальних особливостей учнів початкових класів школи-інтернату.

Особливе значення у розвитку особистості має період молодшого шкільного віку. Молодший шкільний вік - період «вбирання», накопичення знань, по перевазі, період засвоєння інформації (І.Кулагіна, Г.Абрамова, С.Олександрова, О.Кравцова, Л.Виготський, Д.Ельконін та ін.). Успішному виконанню цієї важливої функції сприяють характерні особливості дітей цього віку: довірливе підпорядкування авторитету, підвищена сприйнятливість, вразливість, наївно-ігрове ставлення до того, з чим вони зіштовхуються.

Виходячи з цілісності розвитку особистості дитини, де всі якості, прояви та процеси розвитку перебувають у тісній взаємозалежності, в умовах особистісно-орієнтованої освіти пріоритет отримує не розвиток якої функції (або набору різних функцій), а становлення духовно-смислового початку особистості - характер ставлення до світу, творчість і креативність, активність, самостійність, відкритість. (О.Газман, О.Бондаревська, Т.Власова, І.Котова, С.Кульневіч, А.Петровський, В.Серіков, Е.Шіянов та ін.).

У молодших школярів, які виховуються в інтернаті, не розвинена довільна саморегуляція поведінки. Це позначається на їх відношенні до шкільного навчання, на загальному розвитку. За умови суворої регламентації життєдіяльності у дітей формується звичка лише до «покрокове» виконання

навчання за кордон для отримання вищої освіти, особливо у Європу та Америку, тому англійська мова ставала все більш важливою мовою в освіті та житті Таїланду [7]. У нових навчальних планах 1977 р. та 1980 р. зазначалося, що студенти вищих навчальних закладів повинні були складати 6 кредитів з іноземних мов (французька, німецька, японська, англійська). Серед тайських студентів найпопулярнішою мовою була англійська [7].

У 1982 р. було вирішено англійську мову зробити предметом за вибором. У 1985 р. англійська мова стала основним предметом у програмах навчальних закладів Таїланду. У 1996 р. зробили англійську мову обов'язковим предметом з 1 по 12 класи [5; 6].

На початку 90-х рр. XX ст. процеси інтернаціоналізації та глобалізації вплинули на відношення до рівня знань іноземних мов. Результати тесту TOEFL (Test of English as a Foreign Language) у Таїланді показали низький результат у порівнянні з іншими азіатськими країнами, тому було вирішено взяти курс на інтенсивне вивчення англійської мови. У новій Конституції Таїланду (1997 р.) наголошувалося у 81 розділі «поліпшити освіту у зв'язку з економічними та соціальними змінами». У «Національному плані освіти» (2002 – 2016 рр.) зазначалося, що треба робити акцент на вивченні англійської мови [4].

Сьогодні тайські учні після закінчення школи складають вступний іспит (the National University Entrance Examination (NUEE)), до складу якого входить і англійська мова. Спочатку завданням було написати есе (у 2005 р.), а потім його змінили на тест з варіантами відповідей [4]. Вступний іспит може включати такі частини, наприклад: 1) перевірка використання мови (усне мовлення, знаходження помилок); 2) перевірка письма (заповнити пропуски у реченнях); 3) перевірка читання (знання лексики, відповіді на запитання) тощо [2].

Наступний тест для тайських студентів, який вони повинні пройти, це тест з англійської мови для міжнародного спілкування (Test of English for International Communication (TOEIC)). Цей тест також використовується для перевірки рівня володіння англійською мовою. У Таїланді він з'явився у 1988 р. [13].

У таблиці 1 ми можемо побачити яка кількість балів відповідає якому рівню володіння англійською мовою після складання цього міжнародного тесту.

Таблиця 1

Бали у TOEIC

Бали	**Рівень володіння англійською мовою**
10 – 200	Початковий 1
205 – 300	Початковий 2
305 – 400	Вище початкового
405 – 550	Середній
555 – 650	Вище середнього
655 – 800	Вищий
805 – 990	Найвищий

учебных заведениях. Продемонстрировано современные особенности в процессе изучения английского языка в этой стране.

Ключевые слова: многонациональное общение, высшее образование, мировой английский язык, специфика обучения, Таиланд.

Annotation. This article is about the short review of peculiarity of English, as foreign language, in education of Thailand. Some educational documents are analyzed which show the changes as for English teaching and studying in educational establishments. Modern features are shown as for the process of studying of English in this country.

Key words: multinational communication, higher education, World English, teaching peculiarities, Thailand.

Вступ. Англійська мова є глобальною мовою протягом багатьох десятиліть не тільки у англомовних країнах [1]. Сьогодні у більшості азіатських, африканських, арабських та інших тихоокеанських країнах англійська мова має важливе місце у системі освіти. Усі, хто прагнуть досягти високого статусу у суспільстві, повинні знати не лише свою мову, але й іноземні мови також. Англійська мова є мовою багатонаціонального спілкування.

До Азійсько-Тихоокеанського регіону входять Республіка Корея, Тайвань, Сінгапур, Таїланд та ін. Для цих країн характерне підвищення вимог до якості навчання й до підготовки кадрів. У Азії мільйони людей спілкуються англійською мовою з різних причин. Вона є зв'язаною ланкою між різноманітністю незрівняних культур [9]. Таїланд не є виключенням.

Проблемі викладання англійської мови в системі вищої освіти Таїланду присвячена ціла низка публікацій вітчизняних та зарубіжних науковців, серед них: Дарасаванг Порнапіт (викладання англійської мови в Таїланді), Касма Суванарак (стратегії та досягнення в англійській мові серед магістрів у Таїланді), Кемтонг Сінвонгсуват (оцінка вимови англійської мови таїландських студентів), Кірітова І.А. (особливості фонетичної організації англійського мовлення носіїв тайської мови), Супаміт Чансиврасаме (англійська мова в освіті для дорослих) тощо.

Формулювання мети статті та завдань. Мета дослідження – коротко розглянути в ретроспективі появу англійської мови в освіті Таїланду і проаналізувати специфіку процесу вивчення іноземної мови.

Виклад основного матеріалу статті. Місце англійської мови в Таїланді є таким важливим, як і в багатьох країнах, що зараз розвиваються. Ще у XVII ст. було змагання за торгівлю у Таїланді між Англією, Голландією та Францією. Для того, щоб спілкуватися з місцевими, іноземні місіонери створювалися школи для місцевих жителів [4].

Англійська мова, як іноземна, викладається у Таїланді понад 100 років. Заохочуючи навчання іноземних мов, король Монгкут (1851 – 1868 рр.) найняв вчительку англійської мови – Анну Лєоноуенс – для викладання королівським дітям, серед яких був і король Рама V. Звичайно, з тих пір навчання англійській мові в Таїланді змінилося [12].

У 1891 р. Міністерством освіти англійська мова була включена до навчальних планів та іспитів. Це була шестирічна програма (читання, письмо, переклад). Методи навчання базувалися на запам'ятовуванні та граматичному перекладі [4]. Протягом 1893 – 1931 рр. тайських студентів відправляли на

вказівок дорослих і не розвиваються ініціативність, здатність самостійно планувати, діяти і контролювати свою поведінку.

Учні початкових класів школи-інтернату характеризуються підвищеною ситуативністю, що виявляється в діяльності, свідомості й особистості дитини: в пізнавальній сфері - нездатність вирішувати завдання, які вимагають внутрішніх операцій, без опори на практичні дії, розвиток мислення відбувається по класифікаційному типу, який перешкоджає становленню творчої сторони мислення; у поведінці - нерозвиненість довільності, підвищена імпульсивність, неможливість керувати своїми діями, звинувачення і докори оточуючих; у спілкуванні - у дітей до кінця дошкільного віку складається не позасітуативно-особистісна, а своєрідна форма ситуативно-особистісного спілкування на рівні збіднілих мовних і недостатньо розвинених експресивно-мімічних засобів; у самосвідомості - ситуативність бажань, відсутність тимчасового плану власних дій. Все це зумовлює пригнічення внутрішньої активності дитини. [6, с. 169].

Більшість вихованців інтернату, як вказують дослідники (О.Бондар, В.Вугріч, В.Галузінскій, Л.Дробот, М.Ефіменко, В.Журавля, О.Ігнатова, О.Католіков, Л.Канішевська, Б.Кобзарь, Е.Костяшкин, Е.Постовойтов, Н.Репа, В.Слюсаренко, В.Ціпурський, О.Голуб та ін.), не мають явних відхилень у психічному та фізичному розвитку, і тому вони навчаються за звичайними програмами загальноосвітньої школи. Однак разом з тим, автори відзначають, - учні, які виховуються поза родиною таки виділяються рядом відмінностей від своїх ровесників зі звичайних шкіл. Проведені наукові дослідження представляють цілий спектр реальних і можливих відмінностей, якими характеризуються або можуть характеризуватися діти, що перебувають у школах-інтернатах. Розглянемо загальні особливості, які стосуються дітей шкіл-інтернатів усіх типів, і зокрема санаторного типу.

При характеристиці інтелектуального розвитку вихованців виділяють такі особливості: слабо сформована картина світу; підвищена ситуативність, зниження вербально-логічного мислення (О.Голуб, Л.Канішевська, Б.Кобзарь, І.Кулик, В.Мухіна, А.Наточій, Е.Постовойтов, В.Слюсаренко та ін.).

На думку дослідників (Л.Божович І.Дубровіної, М.Лісіної, В.Мухіної, А.Пріхожан, О.Стребелевой, Н.Толстого) найбільш вразливою у вихованців інтернатів є емоційно-вольова сфера. Діти виявляють ознаки підвищеної тривожності, емоційної напруженості, психічного стомлення, емоційного стресу, підвищеної чутливості до різного роду перешкодам, неготовність долати труднощі, конформізм, зниження потреб у досягненнях і успіх, підвищеної агресивності, недовірливості, запальності, нестриманості, надмірної імпульсивності, емоційної холодності, «відходу в себе». Таких дітей характеризують і періоди пасивності, депресії, невпевненості в собі, зниження самоорганізації, цілеспрямованості. Тому важливо допомагати дітям долати такі почуття, коректувати і перемикати їх на позитивні почуття - радості, спокій і ін. Цьому допомагає мистецтво, володіючи терапевтичними можливостями і завдяки своїй емоційній природі, так як художники-творці передають нам свої почуття виразними засобами мистецтва.

Дослідження сфери спілкування В.Мухіної [7], показали що дитина, що росте в умовах закладу інтернатного типу, як правило, не опановує навички продуктивного спілкування. Відчуженість, порушення емоційних контактів з оточуючими, аж до повної відсутності, тенденції до співпраці, відсутність

навичок спілкування. – ось далеко не повний перелік відхилень у розвитку. Характеризуючи ділові контакти дітей з дорослими, В.Мухіна зазначає, що вони виникають пізно і здійснюються в примітивній формі. Контакти з однолітками також бідні за змістом і мало емоційно насичені.

В умовах інтернатного закладу існує особлива проблема - феномен «ми». У дітей, які живуть в закритому закладі, стихійно відбувається своєрідна ідентифікація одного з іншим. У нормальній родині завжди є сімейне «ми» - почуття, яке відображає причетність саме до своєї сім'ї. Але в школі-інтернаті це зовсім особливе психологічне утворення, яке гальмує розвиток самосвідомості вихованців. Подолання домінування «ми» допомагають заняття творчої діяльності, які спрямовані на індивідуальне самовираження, в тому числі різні види художньої діяльності: ліплення, аплікація, малювання, конструювання, де дитина отримує індивідуальний творчий продукт.

Вчені (І.Дубровіна, Л.Канішевська, Б.Кобзарь, В.Мухіна, В.Сорока-Росинський та ін.) вказують на особливу проблему - лімітований простір предметного світу і відсутність в школах-інтернатах вільного приміщення, де дитина могла б усамітнитися, щоб відпочити від дорослих і інших дітей. А це призводить до того, що життя вихованців в інтернатних установах надмірно заорганізовивается, вони постійно перебувають у колі ровесників, під впливом педагогів та вихователів. Тому у них виникають порушення в соціалізації особистості [6, 8]. Дослідники (О.Антонова-Турченко, М.Аралова, І.Бех, Я.Гошовський, І.Дубровіна, Т.Землянухіна, М.Лісіна, Г.Пріхожан, В.Толстих) розуміють соціалізацію як «комплекс труднощів дитини при оволодінні тією або іншою соціальною роллю». Причини виникнення цих труднощів вони бачать у «невідповідності вимог до дитини в процесі його взаємовідносин з соціумом і готовності дитини до цих відносин» [9, с.128]. Шляхом подолання даного явища можуть бути програвання різних «дорослих» ситуацій в ігровій діяльності, проведення виставок робіт з різних шкіл-інтернатів та ін.

Ряд вчених (Л.Девіс, І.Дубровіна, В.Мухіна, Р.Овчарова, О.Смірнова), звертають увагу на серйозні спотворення структури самосвідомості у вихованців школи-інтернату. Результатом є: негативне ставлення до власної особистості; неможливість співвіднесення себе справжнього з собою в минулому і майбутньому; проблеми статевої ідентифікації, які виражаються в тьмяному і спотвореному уявленні про майбутні статеви ролі. Реалізація домагань на визнання реалізується найчастіше через фізичну силу в середовищі однолітків, а часом - через асоціальні форми поведінки. Одним з провідних засобів підвищення самооцінки дитини є визнання себе через творчість, бо дитина може знайти себе через різні види творчості.

У дослідженнях О.Голуб встановлено, що в умовах інтернату у молодших школярів спостерігаються порушення в мотиваційній сфері, які виявляються в «симптомі відчуження бажань» [3].

Висновки. На основі аналізу перерахованих вище наукових досліджень виділений спектр можливих особливостей молодших школярів, які виховуються в школах-інтернатах, на які слід звернути увагу в розвитку дітей. Вони представлені в таблиці 1.

10. Чепіль М. Педагогічні технології: навч. посіб. / М.Чепіль, Н.Дудник. – К.: Альма-матер, 2012. – 224 с.

References:

1. Bondar V. I. Psychologo-pedagogichni osnovy rozvytku ditej v systemi M. Montessori / V. Bondar, A. Iljchenko. – Poltava: PVV PDAA, 2009. – 252 s.

2. Dychkivsjka I. M. Indyvidualjne vychovannja ditej doshkiljnogo viku v pedagogichnij spadshchyni M. Montessori: avtoref. dys. … kand. ped. nauk: 13.00.01 / Dychkivsjka I. M. – Odesa, 1996. – 24 s.

3. Dychkivsjka I. Innovacijni pedagogichni technologiji: navch. posib. / Dychkivsjka I. M. – K.: Akademvydav, 2004. – 352 s.

4. Dychkivsjka I. Montessori: teotija i technologija: navch.-metod. posib. / I.Dychkivsjka, T.Ponimansjka. – K.: Slovo, 2006. – 304 s.

5. Iljchenko A. M. Ideji rannjogo I viljnogo vychovannja ditej z obmezenymy rozumovymy mozlyvostjamy u pedagogichnijspadshyni M. Montessori: dys. … kand. ped. nauk: 13.00.03. – K., 2007. – 227 s.

6. Kusjmenko V. Samovospytanyje y samoobuchenyje detej kak osnova metoda Mariji Montessori / V. Kusjmenko // Gercenovskyje chtjenyja: Doshkoljnoje y nachaljnoje obrasovanyje na poroge trjetjego tysjacheletyja. Spb., 1999. – S. 52-55.

7. Lysenko N. Pedagogika ukrajinsjkogo doshkillja: Navchaljnyj posibnyk / N. Lysenko, N. Kyrsta. – Kyjiv: Vyshcha shkola, 2006. – Ch. 1. – 178 s.

8. Pantjuk T. Sarubizni teoriji ta koncepciji doshkilnogo vychovannja: navch. metod. posib. / T. Pantjuk, Z. Chalo. – Drogobych: Red. – vyd. viddil DDPU im. Ivana Franka, 2008. – 75 s.

9. Ponimansjka T. Doshkiljna pedagogika: navch. posib. / T. Ponimansjka. – Kyiv: Alma-mater, 2006. – 456 s.

10. Chepilj M. Pedagogichni technologiji: navch. posib./ M. Chepilj, N. Dudnyk. – K.: Alma-mater, 2012. – 224 s.

Педагогіка

УДК 811.11:378.147(593)(045)

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземної філології та перекладу Шацька О. П.
Національний транспортний університет (м. Київ)

СПЕЦИФІКА ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ВИЩИЙ ОСВІТІ ТАЇЛАНДУ

Анотація. Стаття присвячена короткому огляду специфіки англійської мови, як іноземної, в освіті Таїланду. Проаналізовано деякі освітні документи, в яких зазначені зміни щодо викладання та навчання англійської мови у навчальних закладах. Продемонстровано сучасні особливості щодо процесу вивчення англійської мови у цій країні.

Ключові слова: багатонаціональне спілкування, вища освіта, світова англійська мова, специфіка навчання, Таїланд.

Аннотация. Статья посвящена короткому обозрению специфики английского языка, как иностранного, в образовании Таиланда. Проанализировано некоторые образовательные документы, в которых указаны перемены относительно преподавания и обучения английскому языку в

педагогіки, зорієнтовуючи її складники на виховні проблеми дошкілля. Тамара Поніманська розглядає Монтессорі-систему в руслі зарубіжних педагогічних концепцій дошкільної освіти ХХ ст. Зосередившись на сутності її індивідуального методу [9, с. 107-110], вона не показує її можливості при висвітленні інших компонентів дидактики навчання та виховання.

Розглядаючи Монтессорі-систему в контексті зарубіжних концепцій дошкільного виховання та виходячи з аналізу її основних складників, Т. Пантюк, З. Хало відзначають, що вона завдяки диференційованому використанню арсеналу дидактичних матеріалів становить ефективну технологію розвитку дитини. Її світове визнання пов'язується з наріжними засадами свободи і гуманізму, які дозволяють особистості самостійно розкрити свою індивідуальність та, відчуваючи себе часткою природи, культури, суспільства, реалізувати пізнавальні запити і творчий потенціал. Така відповідність універсальним законам космосу та культивування "ноосферної свідомості", за думкою науковців, відповідає пошукам освітньої парадигми XXI ст. [8, с. 18-19, 25-26].

Висновки. Таким чином, за два останніх десятиріччя українська педагогічна наука здійснила помітний поступ в осмисленні творчої спадщини М. Монтессорі та поступово інтегрується у світовий монтессорізнавчий рух, хоча в цьому відношенні допоки відстає від інших країн. Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що вона активно досліджується в розрізі різних галузей педагогіки і наукових знань, однак окремі її аспекти отримали різний рівень наукового осмислення. Подальшого дослідження вимагає осмислення творчої спадщини М. Монтессорі на рівні педагогічної персоналістики.

Література:

1. Бондар В.І. Психолого-педагогічні основи розвитку дітей в системі М. Монтессорі / В. Бондар, А. Ільченко. – Полтава: РВВ ПДАА, 2009. – 252 с.

2. Дичківська І.М. Індивідуальне виховання дітей дошкільного віку в педагогічній спадщині М. Монтессорі: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Дичківська І. М. – Одеса, 1996. – 24 с.

3. Дичківська І. Інноваційні педагогічні технології: навч. посібник / І.Дичківська. – К.: Академвидав, 2004. – 352 с.

4. Дичківська І. Монтессорі: теорія і технологія: навч.-метод. посіб. / І. Дичківська, Т. Поніманська. – К.: Слово, 2006. – 304 с.

5. Ільченко А.М. Ідеї раннього і вільного виховання дітей з обмеженими розумовими можливостями у педагогічній спадщині М. Монтессорі: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.03 / Ільченко А. М. – К., 2007. – 227 с.

6. Кузьменко В. Самовоспитание и самообучение детей как основа метода Марии Монтессори / В. Кузьменко // Герценовские чтения: Дошкольное и начальное образование на пороге третьего тысячелетия. – Спб., 1999. – С. 52 – 55.

7. Лисенко Н. Педагогіка українського дошкілля : Навчальний посібник / Н. Лисенко, Н.Кирста. – Київ, 2006. – Ч. 1. – 178 с.

8. Пантюк Т. Зарубіжні теорії та концепції дошкільного виховання: навч. метод. посіб. / Т. Пантюк, З. Хало. – Дрогобич: Ред.-вид. відділ ДДПУ ім. Івана Франка, 2008. – 75 с.

9. Поніманська Т. Дошкільна педагогіка: навч. посіб. / Т.Поніманська. – Київ: Альма-матер, 2006. – 456 с.

Таблиця 1

Особливості молодших школярів шкіл-интернатів

№ п\п	Характеристики учнів початкових класів	Негативні прояви у вихованців шкіл-інтернатів
1	Самосвідомість (усвідомлення себе і ставлення до себе як до фізичної, духовної- та громадської суті)	Негативне ставлення до власної особистості; неможливість співвіднесення себе справжнього з собою в минулому і майбутньому; проблеми статевої ідентифікації, слабо сформована картина світу
2	Емоційний і естетичний розвиток	Ознаки підвищеної тривожності, емоційної напруженості, психічного стомлення, емоційного стресу, підвищеної чутливості до різного роду перешкодам, неготовність долати труднощі, конформізм, зниження потреб у досягненнях і успіх, підвищеної агресивності, недовірливості, запальності, нестриманості, надмірної імпульсивності, емоційної холодності, «відходу у себе»
3	Мотиваційна сфера (мотиваційна готовність до різних, в тому числі і новим для учнів видами діяльності, підпорядкованість мотивів. Потреба в самоствердженні, самоповазі, самовираженні, творенні).	Звичка до «покрокове» виконання вказівок дорослих, не розвинені ініціативність, здатність самостійно планувати, діяти і контролювати свою поведінку, «симптом відчуження бажань».
4	Інтелектуальна сфера	Ослаблення або несформованість пізнавальних процесів; підвищена ситуативність, зниження вербально-логічного мислення
5	«Діалог» між провідними діяльностями в молодшому шкільному віці	Через несприятливі умови дитинства сформований ефект «недоігранності», тому гра є провідною діяльністю і займає домінуючу роль.

Література:

1. Пилипчук А. Ю. Система освіти України як об'єкт інформатизації: структура системи освіти [Электронный ресурс] / А. Ю. Пилипчук. Режим доступа: www.nbuv.gov.ua

2. Аблятипов А. С. Интернатные заведения образования Крыма: история и современность / А. С. Аблятипов. – Симферополь: Крымское учебно-педагогическое государственное издательство, 2004. – 216 с.

3. Голуб О. В. Формування самостійності учнів молодшого шкільного віку шкіл-інтернатів для дітей сиріт у позаурочній діяльності: дис. … канд. пед. наук: 13.00.07 / Олена Вікторівна Голуб. – Бердянськ, 2004. – 220 с.

4. Наточій А. М. Організація реабілітаційно-виховного процесу в санаторній школі-інтернаті для дітей із захворюванням серцево-судинної

системи: дис...канд. пед. наук: 13.00.01 / Анатолій Миколайович Наточій. — К., 1995. – 194 с.

5. Кобзарь Б.С. Управління воспитательной работой в школі-інтернаті / Б. С. Кобзарь, Е. П. Постовойтов, В. Г. Слюсаренко. – К.: КМІВУ, 1996. – 268 с.

6. Психическое развитие воспитанников детского дома / [под ред. И. В. Дубровиной, А. Г. Рузской]. – М.: Педагогика, 1990. – 264 с.

7. Мухина В. С. Особенности развития личности детей, воспитывающихся в интернатных учреждениях / Валерия Сергеевна Мухина // Развитие личности ребенка: проблемы, решения, поиск. – М.: МО РФ, ИРЛ РАО, 1995. – 16 с.

8. Канішевська Л. В.. Формування гуманних відносин учнів I-IV класів шкіл-інтернатів для дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків, у позаурочній діяльності: дис...канд. пед. наук: 13.00.01 / Любов Вікторівна Канішевська. – К., 1995. – 164 с.

9. Псіхологічні особлівості розвитку особістості дитини в умовах інтернатного установи: Методічні рекомендації / Упоряд. О.Г. Антонова-Турченко – К.: РНМК, 1992. – 264 с.

References:

1. Py`ly`pchuk A. Yu. Sy`stema osvity` Ukrayiny` yak ob'yekt informaty`zaciyi: struktura sy`stemy` osvity` [Эlektronnыj resurs] / A. Yu. Py`ly`pchuk. Rezhy`m dostupa: www.nbuv.gov.ua

2. Ablyaty`pov A. S. Y`nternatnыe zavedeny`ya obrazovany`ya Krыma: y`story`ya y` sovremennost` / A. S. Ablyaty`pov. – Sy`mferopol`: Krыmskoe uchebno-pedagogy`cheskoe gosudarstvennoe y`zdatel`stvo, 2004. – 216 s.

3. Golub O. V. Formuvannya samostijnosti uchniv molodshogo shkil`nogo viku shkil-internativ dlya ditej sy`rit u pozaurochnij diyal`nosti: dy`s. … kand. ped. nauk : 13.00.07 / Olena Viktorivna Golub. – Berdyans`k, 2004. – 220 s.

4. Natochij A. M. Organizaciya reabilitacijno-vy`xovnogo procesu v sanatornij shkoli-internati dlya ditej iz zaxvoryuvannyam sercevo-sudy`nnoyi sy`stemy`: dy`s...kand. ped. nauk: 13.00.01 / Anatolij My`kolajovy`ch Natochij. — K., 1995. – 194 s.

5. Kobzar` B.S. Upravlinnya vospy`tatel`noj rabotoj v shkoli-internati / B. S. Kobzar`, E. P. Postovojtov, V. G. Slyusarenko. – K.: KMIVU, 1996. – 268 s.

6. Psy`xy`cheskoe razvy`ty`e vospy`tanny`kov detskogo doma / [pod red. Y`. V. Dubrovy`noj, A. G. Ruzskoj]. – M. : Pedagogy`ka, 1990. – 264 s.

7. Muxy`na V. S. Osobennosty` razvy`ty`ya ly`chnosty` detej, vospy`tыvayushhy`xsya v y`nternatnыx uchrezhdeny`yax / Valery`ya Sergeevna Muxy`na // Razvy`ty`e ly`chnosty` rebenka: problemы, resheny`ya, poy`sk. – M.: MO RF, Y`RL RAO, 1995. – 16 s.

8. Kanishevs`ka L. V.. Formuvannya gumanny`x vidnosy`n uchniv I-IV klasiv shkil-internativ dlya ditej-sy`rit i ditej, yaki zaly`shy`ly`sya bez pikluvannya bat`kiv, u pozaurochnij diyal`nosti : dy`s...kand. ped. nauk: 13.00.01 / Lyubov Viktorivna Kanishevs`ka. – K., 1995. – 164 s.

9. Psixologichni osoblivosti rozvy`tku osobistosti dy`ty`ny` v umovax internatnogo ustanovy`: Metodichni rekomendacziyi / Uporyad. O.G. Antonova-Turchenko – K.: RNMK, 1992. – 264 s.

упровадження технології М. Монтессорі в систему освіти України, зокрема показали функціонування різних типів експериментальних навчально-виховних закладів для нормальних дітей і тих, що мають відхилення в розвитку.

Визначальною рисою педагогічної системи М. Монтессорі є синкретність – усі її філософсько-теоретичні та дидактико-методичні компоненти нерозривно взаємопов'язані, взаємоузалежнені, доповнюють один одного. Лише така цілісність забезпечує унікальність, ефективність, адаптивність Монтессорі-системи, що грунтується на загальнолюдських цінностях, зорієнтована на гуманізацію та індивідуалізацію навчально-виховного процесу, віру в безмежний природний потенціал дитини. Зважаючи на ці обставини, вона, з одного боку, стала предметом осмислення в ракурсах різних освітніх рівнів та напрямів теорії і практики навчання і виховання. З іншого, попри різні предмет та змістову спрямованість досліджень, вони в силу об'єктивних причин циркулюють навколо стрижневих ідей і компонентів Монтессорі-системи. Ця обставина зумовила змістову подібність праць, присвячених її окремим напрямам, та навіть студій з різних галузей педагогіки і науки, присвячених цьому феномену. Усе це ускладнює їхній аналіз та оцінювання здобутків окремих науковців.

Сказане стосується вивчення дошкільного виховання дітей у контексті теорії і практики італійського педагога, що становить один з пріоритетних напрямів вітчизняних монтессорізнавства. Ця проблема розглядається в різнотипних публікаціях навчально-методичного та науково-аналітичного характеру, стильові відмінності між якими стають дедалі умовнішими.

Для типологізації та феноменологізації цього явища зіставимо три репрезентативні навчальні посібники, підготовлені знаними науковцями: Н. Лисенко і Н. Кирстою "Педагогіка українського дошкілля" (2006 р.) [7]; Т. Поніманською "Дошкільна педагогіка" (2006 р.) [9]; Т. Пантюк, З. Хало "Зарубіжні теорії та концепції дошкільного виховання" (2008 р.) [8]. Спільним для них є вихідні позиції характеристики Монтессорі-педагогіки. Виходячи з її альтернативного характеру, в одному випадку вона трактується як система безперервного навчання дітей дошкільного і молодшого шкільного віку, що відповідає базовим підходам нетрадиційної освіти, передбачає наявність оригінальної філософської основи, відмову від класно-урочної системи й застосування своєрідних педагогічних технологій [7, с. 114]. В іншому випадку вона розглядається як альтернативний підхід лише в організації дошкільної освіти, зокрема зарубіжних країнах [8, с. 18] тощо.

Визначаючи цілісність Монтессорі-педагогіки, автори реферованих праць звертаються до її філософських, психологічних, педагогічних підвалин, але у відмінних ракурсах показують їхній вплив на дошкільне виховання. Так, Н. Лисенко і Н. Кирста докладно розкривають зміст "космічної теорії" та її вплив на формування людини. Аналіз психологічного складника концепції Монтессорі в ракурсі поглядів на рушійні сили і механізми людського онтогенезу став вихідним для характеристики сензитивних періодів розвитку дитини та зумовив висновок про універсальність його законів, які мають ураховуватися при виробленні навчальних і виховних стратегій, спрямованих на реалізацію усієї потенційної енергії людини. Розгляд її педагогічного рівня сфокусовано на особливостях взаємодії дитина-дорослий-учитель [7, с. 114-137]. Таким чином, вчені здійснили компексний аналіз Монтессорі-

поглиблений аналіз формування світогляду педагога-філософа, що вилилося у створенні "космічної теорії", яка через розрізнення природи дорослої людини та дитини стала методологічним обґрунтуванням її авторської школи. Зміщення акцентів на вивчення внеску М. Монтессорі в розвиток різних форм допомоги дітям із порушеннями психофізичного розвитку зумовило представлення авторами цього складника Монтессорі-системи як його основного компонента. Продуктивною та оригінальною виглядає представлена ними реконструкція моделі дидактично-виховного простору Монтессорі-педагогіки, що трактується як педагогічний прийом та засіб корекційної роботи.

Однією з визначальних тенденцій вітчизняного монтессорізнавства стало розширення тематичної диференціації студій, що також відбувається в розрізі окремих наукових напрямів і на їх перетині. Вони формують нові уявлення про Монтессорі-педагогіку загалом та її окремі аспекти зокрема. Такі комплексні уявлення дають роботи, де вона розглядається в контексті розвитку педагогічних технологій. Вони існують переважно в навчально-дидактичному, зрідка науковому форматах.

Ця проблема предметно розкривається в низці репрезентативних навчальних посібників, які акцентують на її різних ракурсах. Розгорнуту характеристику технології Монтессорі-педагогіки як такої, що грунтується на теорії вільного виховання і сенсуалізмі, подано в посібнику М. Чепіль і Н. Дудник (2012 р.). Виходячи з аналізу її концептуальних основ, автори показали дидактичні особливості та ефективність Монтессорі-матеріалів у засвоєнні дитиною культури та розвитку у неї вищих здібностей [10, с. 134-157].

Порівняно зі згаданим посібником, у книзі І. Дичківської "Інноваційні педагогічні технології" (2004 р.) Монтессорі-метод представлений не в "переробленому" в уяві дослідника, а в більш "первісному" вигляді. Ідеться про те, що він розкривається не через призму сучасних педагогічних уявлень, а на основі надбань самої М. Монтессорі, що знаходить прояв у широкому використанні понятійного апарату її педагогічної теорії і дидактики [3].

У статейних матеріалах підходи до аналізу педагогічної технології М. Монтессорі також варіюються залежно від того, чи їхні автори безпосередньо досліджують цю проблему, чи звертаються до неї в ракурсі іншої тематики. У цьому випадку предметом дослідження стають її різноманітні аспекти, що ілюструємо на прикладі окремих репрезентативних публікацій.

Розвідка В. Кузьменка відображає поширений у педагогічній науці підхід, коли дослідницька проблема розкривається на основі одного твору педагога, що часто має ідентичну із працею вченого назву. У такий спосіб розгляд і коментування її ідей, положень екстраполюється на розв'язання актуальних проблем сьогодення. У цьому випадку на основі праці М. Монтессорі "Самовиховання і самонавчання в початковій школі" показується значущість її ідей для розуміння законів психічного розвитку та особливостей природи і сутності дитини як вільної особистості [6].

Статейні матеріали А. Ільченко [5] увиразнюють характерну для сучасної педагогічної науки тенденцію, коли новітні технології навчання і виховання дітей з порушеннями психофізичного розвитку розробляються на основі класичної спадщини визначних педагогів. До розв'язання цього завдання науковці підійшли через системний історико-педагогічний аналіз

Педагогіка

УДК: 37014.6:006 (44)

кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник Єгоров Г. С.
Інститут педагогіки
Національної Академії педагогічних наук України (м. Київ)

СОЦІАЛЬНИЙ КОНТЕКСТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ У ФРАНЦІЇ

Анотація. У статті висвітлені основні напрями реформування французької школи, спрямовані на забезпечення якості освіти, особливості організації навчального процесу, погляди вітчизняних і зарубіжних педагогів на розвиток французької школи під кутом зору соціальної проблематики.

Ключові слова: якість освіти, диференціація, спеціалізація, навчальна і професійна орієнтація, Франція.

Аннотация. В статье освещены основные направления реформирования французской школы, ориентированные на обеспечение качества образования, акцентируются особенности организации учебного процесса, раскрыты взгляды отечественных и зарубежных педагогов на развитие французской школы под углом зрения социальной проблематики.

Ключевые слова: качество образования, дифференциация, специализация, учебная и профессиональная ориентация, Франция.

Annotation. The article covers the main guidelines of the reformation of French school, directed to ensuring the high quality of education peculiarities of organization of the educational process, Ukrainian and foreign pedagogues' views on the development of French school with relation to social problems.

Key words: quality of education, differentiation, specialisation, educational career guidance, France.

Вступ. В нашій країні проблематиці якості освіти приділяється належна увага. Можна назвати чимало прізвищ вітчизняних педагогів, які присвятили свої дослідження різним аспектам проблеми, що розглядається. Серед них – К. Корсак, Н. Лавриченко, О. Локшина, О. Ляшенко, О. Овчарук, Г. Степенко та інші. Дослідженню проблеми моніторингу якості освіти у Франції присвячена дисертація О. Пермякової.

Формулювання мети статті та завдань. Мета та завдання статті полягають у розкритті соціального контексту забезпечення якості загальної середньої освіти у Франції.

Виклад основного матеріалу статті. Забезпечення якості як окрема сфера діяльності, на яку була звернена суспільна увага, з'явилась у світі у кінці XIX ст., коли у Сполучених Штатах Америки виникла перша організація з акредитації. Довгий час вона залишалась особливим, надзвичайним підходом до оцінки результатів вищої школи, і навіть у США акредитація була спірним питанням з обмеженим поширенням. І тільки коли були зроблені рішучі кроки до переходу від елітарності до масовості, якість освіти заявила про себе як про пріоритет.

Європейські країни запозичили досвід США і у 1984 році була започаткована перша схема забезпечення якості освіти, що було пов'язано з

відомими інтеграційними процесами. Першими європейськими країнами, в яких почався процес забезпечення якості вважаються Франція, Нідерланди і Великобританія. Ці країни почали проводити формальне оцінювання якості приблизно з 1985 року і охопило не тільки вищу, а й середню освіту [1, с.104].

Поняття якості освіти є багатозначним. У педагогічній літературі фігурують поняття «якість освіти» і «якість навчання» які не зовсім тотожні. В той же час педагоги акцентують увагу на тому, що в сучасних умовах необхідний більш широкий підхід до розгляду поняття якості освіти, включаючи в нього не тільки оцінку рівня підготовки учнів, але й широкий спектр питань, що стосуються навчання як освітньої послуги, узагальненим критерієм якої є ступінь комфортності учнів в освітньому закладі. Серед факторів, що визначають якість, виділяють наступні, які можуть бути поєднані у три блоки:

- фактори, які визначають умови здійснення освітнього процесу: матеріальна база школи, фінансування, кваліфікація педагогів, нормативна база освітнього закладу, характер управління та ін.
- фактори, які визначають навчально-виховний процес: мотивація учнів, зміст освіти, навчальний план, навчальний графік, програми, дидактичні матеріали, технологія навчання, виховна робота в освітньому закладі.
- фактори, які визначають результати навчання: досягнення вимог стандарту, якість знань і навичок учнів, кількість учнів, що вступають до вищих навчальних закладів.

Проблема якості освіти, на перший погляд, є суто спеціальною, фаховою і має розв'язуватися вченими-теоретиками (в теоретико-методологічному плані), методистами (у плані технологічному, методичному), а на практичному рівні її повинні розв'язувати вчителі, викладачі.

Звичайно, можна стверджувати, що вироблення та реалізація освітньої політики – справа професіоналів, проте на практиці випливає потреба участі батьків, об'єднань громадян, широкої громадськості в управлінні якістю освіти. Тим більше слід беззастережно визнати право на таку участь за тими, хто вчить (учителями, викладачами), і тими, хто вчиться (учнями, студентами). Треба зважати на їхні думки, настрої, погляди – нехай іноді й не цілком релевантні, терпляче їх коригуючи, аби, зрештою, домогтися, щоб громадська думка була союзницею в реформуванні освіти, а не детонатором протидії. Іншими словами, йдеться про вивчення та врахування соціально-психологічного контексту означеної проблеми.

Під соціально-психологічним контекстом проблеми якості освіти ми розуміємо особливості її відображення в громадській думці усіх суб'єктів освітнього процесу. Тобто мається на увазі сукупність групових уявлень педагогів, учнівської і студентської молоді, батьківського загалу, які зумовлюють або потенційно можуть зумовлювати ефективність їх спільної діяльності, спрямованої на розв'язання даної проблеми.

З метою вивчення цього соціального контексту у Франції проводяться масові опитування. Згідно опитуванням, тільки шість французів з десяти задоволені якістю освіти. 58% французів не задоволені станом справ у сфері освіти: найбільш літні, а особливо робітники, усі політичні сили, і ліві і праві акцентують увагу на недостатній підготовці вчителів. Шість французів з десяти також вважають, що вчителі не мають достатніх можливостей для виконання своєї місії.

синтезованого аналізу нагромадженої за останні десятиріччя наукової літератури із порушеної проблеми.

Виклад основного матеріалу статті. Сучасне вітчизняне монтессорізнавство представлене всіма видами і типами науково-педагогічної літератури, починаючи від статейних публікацій та навчально-дидактичних розробок і завершуючи дисертаційними, монографічними студіями. За змістовно-тематичною спрямованістю їх можна розділити на три групи праць: 1) узагальнюючі, які пропонують комплексну характеристику Монтессорі-педагогіки; 2) профільні (галузеві), що розкривають її окремі складники; 3) порівняльно-педагогічні, де вона висвітлюється в контексті історичного розвитку окремих освітніх систем через зіставлення з іншими авторськими школами і персоналіями тощо. Відзначаємо тенденцію щодо "зрощення" першої і другої груп досліджень. Вона проявилася як у статейних публікаціях, так і дисертаційних роботах з конкретно-наукових проблем, матеріали яких трансформовувалися в навчальні посібники, що претендували на комплексний аналіз теорії і практики Монтессорі-педагогіки.

Одна з перших у цій ділянці захищених 1996 р. в Україні дисертацій І. Дичківської стосувалася індивідуального виховання дітей дошкільного віку в педагогічній спадщині М. Монтессорі. Вона готувалася в руслі теоретичного обґрунтування Монтессорі-руху, що розгортався в Україні в середині 1990-х рр. З'ясувавши зміст його філософсько-теоретичних засад і виховних технологій, дослідниця екстраполює у вітчизняний науково-педагогічний простір напрацьовану в західній літературі позицію про вироблення М. Монтессорі "нової філософії виховання", що базувалася на синтезі гуманістичних традицій XVIII-XIX ст. та власного досвіду спостереження за дітьми. Задля обґрунтування наріжної тези її концепції про взаємозумовленість процесу формування дитини та дорослої людини автор аналізує теорію індивідуального виховання М. Монтессорі, що передбачає характеристику вікової періодизації та інших складників (воля, увага, уява, емоції, інтелект) формування дитини. Відтак з'ясовуються передумови, можливості та перший досвід її реалізації у шкільній практиці України [2].

2006 р. І. Дичківська і Т. Поніманська видали посібник "Монтессорі: теорія і технологія", що має оригінальну структуру, яка науково-аналітичні матеріали з певної тематики поєднує з публікаціями самого педагога та її послідовників. Автори здійснили один з перших у вітчизняній історіографії аналіз здобутків провідних зарубіжних монтессорізнавців (Т.Сміт, Ж. Тозьє, Н. Рамбуш, ін.). Він не претендує на репрезентативність (фокусується на працях американських учених Т.Сміта, Ж. Тозьє, Н. Рамбуш, ін.), однак відображає своєрідність підходів та оціночних характеристик, що різняться від рецепції вітчизняних науковців [4, с. 37-76]. У праці ретельно аналізуються компоненти Монтессорі-педагогіки, пов'язані із соціалізацією і вихованням інтелектуальної креативної особистості та роллю педагога в цьому процесі.

Лише 2007 р. з'явилася друга дисертація, захищена А. Ільченко на тему: "Ідеї раннього і вільного виховання дітей з обмеженими розумовими можливостями у педагогічній спадщині М. Монтессорі" [5]. Вона підготовлена в галузі корекційної педагогіки. Цей напрям монтессорізнавства репрезентують виданий А. Ільченко у співавторстві з В. Бондарем навчальний посібник "Психолого-педагогічні основи розвитку дітей в системі М. Монтессорі" (2009 р.) [1] та інші праці, зокрема у профільних виданнях. Дослідники здійснили

Педагогіка

УДК:371.4

магістр філології, викладач кафедри мовознавства Чопик Ю. С.
ДВНЗ "Івано-Франківський національний медичний університет"

УКРАЇНСЬКЕ МОНТЕССОРІЗНАВСТВО: СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Анотація. Стаття присвячена аналізу сучасного стану українського монтессорізнавства. На основі систематизації та комплексного вивчення різновидових праць з порівняльної педагогіки, педагогічної персоналістики, соціальної педагогіки, філософії освіти показані досягнення, вузькі місця та перспективи подальшого вивчення творчої спадщини визначного педагога М. Монтессорі.

Ключові слова: українська педагогічна наука, М. Монтессорі, реформаторська педагогіка.

Аннотация. Стаття посвящена анализу современного украинского монтессориведения. На основе систематизации и комплексного изучения разноплановых работ по сравнительной педагогике, педагогической персоналистике, социальной педагогике, философии образования показаны достижения, узкие места и перспективы дальнейшего изучения творческого наследия выдающегося педагога М. Монтессори.

Ключевые слова. украинская педагогическая наука, М. Монтессори, реформаторская педагогика.

Annotation. This article analyzes the current state of Ukrainian montessoriznavstva. Based on systematization and comprehensive study riznovydovyh works on comparative pedagogy, pedagogical personalistyky, social pedagogy, philosophy of education attainment are shown, bottlenecks and prospects of further study of the creative heritage of prominent teacher M. Montessori.

Key words: Ukrainian Pedagogical Sciences, M. Montessori, Reformed pedagogy.

Вступ. У вітчизняній педагогічній науці склався погляд, згідно з яким авторська система визначного італійського педагога і лікаря Марії Монтессорі (1870-1952 рр.) розглядається як складник реформаторсько-педагогічного руху кінця XIX – початку XX ст. Вона одержала міжнародне визнання й понад століття залишається предметом творчого осмислення на рівнях теоретичного і суспільного дискурсу та активно проваджується у практику виховання і реабілітації дітей. Це на науково-теоретичному та освітньому рівнях актуалізує сформульовану в назві статті проблему.

Формулювання мети статті та завдань. Мета статті полягає у здійснення комплексного аналізу сучасних вітчизняних досліджень, присвячених творчій спадщині М. Монтессорі задля визначення здобутків, прогалин, перспектив вивчення цього феномену. Певний внесок в осмислення стану українського монтессорізнавства зробили В. Бондар, І. Дичківська, А. Ільченко, Т. Поніманська, О. Сторонська та інші науковці. Однак їхні праці переважно охоплюють доробок, що стосується окремих складників Монтессорі-системи. Це зумовлює необхідність проведення комплексного

Адекватність уявлень педагогічних працівників, учнівської і студентської молоді, батьківського загалу, широкої громадськості щодо найважливіших ціннісно-цільових аспектів проблеми якості освіти є доброю мотиваційною основою для їх конструктивної взаємодії, співпраці з науковцями та органами освіти при розв'язанні цієї проблеми.

На думку більшості експертів у галузі освіти, проблема якості освіти має розв'язуватись у комплексі з першочерговим вирішенням тих проблем освітньої галузі (зокрема, соціально-економічних та морально-психологічних), які найбільше турбують сьогодні педагогічну спільноту, молодь і її батьків.

В останні десятиліття XX ст. у французькій системі освіти відбулися значні зміни, пов'язані з потребами сучасного етапу науково-технічного прогресу, демографічної еволюції, підвищенням соціального попиту на освіту. Багаторічна реорганізація шкільної системи набула уніфікованої побудови з трьома послідовними етапами навчання: 5-річна початкова, 4-річна неповна середня школа – колеж, 3-річна повна середня школа – ліцей.

Змінились цілі і завдання середньої школи – вона почала готувати учнів не тільки до вищої освіти, але й до практичної професійної діяльності. У зв'язку з цим система орієнтації має тенденцію до уніфікації за змістом і характером роботи.

Основою сучасної системи навчальної і професійної орієнтації у французькій загальноосвітній школі є диференціація навчання. Вона існує вже півтора століття і з того часу неодноразово змінювалась.

У Франції до середини 70-х рр. XX ст. диференціація проводилась вже з першого класу (з 6-го року навчання) шляхом розподілу учнів ліцеїв за стаціонарними секціями – класичної та сучасної. Заняття будувались у відповідності до навчальних планів і програм для кожного профілю – учням класичних відділень викладались стародавні мови – латинь та грецька, а в сучасних – акцент робився на французьку та іноземні мови.

Із створенням колежу, в якому учні навчалися з 6-го по 3-й класи і завершували обов'язкове навчання, характер диференціації змінився: на перших двох роках навчання в колежі всі учні стали займатися за єдиними загальноосвітніми програмами, а на останніх двох загальноосвітня підготовка доповнювалася предметами на вибір – стародавніми мовами, посиленим вивченням іноземних мов, технологією. Вибір одного з цих предметів став обов'язковим для кожного учня. Хоча формально цей вибір не був остаточним, для більшості учнів він фактично визначав подальший характер навчання. Орієнтовані на вивчення однієї стародавньої або іноземної мови потім продовжували заняття у повній середній школі на гуманітарному або природничо-математичному відділенні ліцею. Курс «технології» призначений був для тих, хто орієнтувався на технологічний профіль ліцею або уходив із загальноосвітньої школи в професійні навчальні заклади. У цілому біля 40 % учнів колежів переходили в систему професійно-технічних шкіл або безпосередньо на виробництво. Вони опинялися поза шляхів, що ведуть до отримання повноцінної середньої освіти. Офіційна статистка свідчить, що у 80-х рр. в ліцеях навчалася тільки половина тих, хто починав вчитися в колежах.

«Закон про орієнтацію» (1989), який визначив головні напрями розвитку освіти в країні на наступні десятиліття, поставив перед школою важливе завдання: випустити до 2000 р. 80 % молоді відповідного віку з атестатом про закінчення середньої школи – з дипломом бакалавра. Це призвело до

розширення контингенту колежу, що надає базову загальноосвітню підготовку і відкриває доступ до ліцею. В наш час більше 90 % учнів колежу навчаються в загальноосвітніх класах, де впродовж чотирьох років отримують єдину підготовку.

На 8-му та 9-му роках навчання крім загальноосвітніх організовуються технологічні класи. В них полегшена програма із загальноосвітніх предметів і посилені заняття технологією. Вона має допрофесійний характер і пов'язана з трьома напрямами навчання: механікою − автоматикою; електронікою − промисловою інформатикою; економікою та управлінням. Кількість учнів в цих класах незначна і становить біля 3 % від загального контингенту учнів 8-х і 9-х років навчання в коледжах.

Більшість учнів, що закінчили колеж, продовжують навчання у середніх навчальних закладах двох типів: в повній середній школі – загальноосвітній і технологічний ліцей – продовжують навчання більше 62 % (2001 р.) випускників, інші навчаються у професійних ліцеях.

Трьохрічний загальноосвітній і технологічний ліцей – завершальний ступінь середньої освіти. Навчання у ньому завжди орієнтувалося на наступні заняття у вищій школі.

На першому році навчання в загальноосвітньому і технологічному ліцеї – в «класі визначення» - всі учні вивчають обов'язкові дисципліни за єдиними програмами, а також два обов'язкових факультативи за вибором. Загальні обов'язкові предмети: французька мова, математика, фізика − хімія, історія − географія, біологія − геометрія, іноземна мова, технологія, спортивна підготовка. Набір факультативів досить широкий: стародавні мови, 2-га або 3-я іноземні мови, соціально-економічні науки, мистецтво, біологія-геологія, біологія-медицина, інформатика-електроніка, фізика, медично-соціальні науки. Учням пропонуються також ряд обов'язкових факультативів. До них можуть відноситись і ті предмети, які входили до обов'язкових, за вибором – мистецтво, інформатика, або такі, як спортивна підготовка, соціально-культурна діяльність.

Завдання цього класу – ще на один рік продовжити час для отримання єдиної загальноосвітньої підготовки для переходу до спеціалізації. Разом з тим саме в цьому класі закладаються її основи: від вибору тих чи інших предметів в значній мірі залежить як профіль бакалаврського диплома, так і майбутній тип вищої освіти.

Завершальний етап диференціації – два спеціалізованих старших класу ліцею. Тут відбувається остаточний вибір загальноосвітнього або технологічного навчання і підготовка до складання іспитів на ступінь бакалавра відповідного профілю [2, 121].

Прагнення до вирівнювання стартових позицій учнів і забезпечення якості освіти є характерною ознакою розвитку французької середньої освіти. У навчальному процесі головна увага приділяється учневі, його проблемам, враховуються індивідуальні можливості і потенціал кожної дитини, що подалі визначає її результати у навчанні. В той же час, залишаються невирішеними чимало проблем соціального характеру.

Соціальні проблеми освіти постійно аналізуються французькими соціологами. Їх дослідження свідчать, що у Франції в середині 60-х років переходили на другий ступінь освіти (повна середня школа) 86 % дітей вищих чиновників, 81 % дітей осіб вільних професій, 76 % вихідців із сімей «середніх

11. Тарасенко Н. Ф. Природа, технология, культура: философско-мировоззренческий анализ / Н. Ф. Тарасенко. – К. : Наук. думка, 1985. – 256 с.

12. Хилько В. Г. Екологічна культура та об'єктивна зумовленість її зростання / В. Г. Хилько // Питання соціально-політичних наук. – 1991. – Вип. 82. – С. 67-73.

References:

1. Bagryancev O. V. Formyrovanye valeologycheskoj kulturi budushhyx ofycerov: dys.… kand.. ped. nauk: 13.00.08 / O. V. Bagryancev. – Saratov, 2008. – 146 s.

2. Bojchuk Yu. D. Ekologo-valeologichnaya kultura majbutnogo vchytelya: monograf. / Yu. D. Bojchuk. – Sumy: «Universytetska knyga», 2008. – 357 s.

3. Bukyn A. P. V druzhbe s lyudmy y pryrodoj / A. P. Bukyn. – M.: Prosveshhenye, 1991. – 156 s.

4. Verbyczkyj A. A. Osnovi koncepcyy razvytyya neprerivnogo ekologycheskogo obrazovanyya / A. A. Verbyczkyj // Pedagogyka. – 1997. – № 6. – S. 31-36.

5. Denysenko R. N. Formyrovanye u mladshyx shkolnykov ekologo-valeologycheskoj kulturi: dys. … kand. ped. nauk: 13.00.02 / R. N. Denysenko. – Ekaterynburg, 2007. – 218 s.

6. Zaxlebnij A. N. Nauchno-texnycheskyj progress y ekologycheskoe obrazovanye / A. N. Zaxlebnij, Y. T. Suravegyna // Sovetskaya pedagogyka. – 1985. – № 12. – S. 9-14.

7. Kryvosheyeva G. L. Formuvannya kultury zdorovya studentiv universyeteu: avtoref. dy`s.… kad. ped. nauk : 13.00.04 / G. L. Kryvosheyeva. – Lugansk, 2001. – 20 s.

8. Pavlenko Y. G. K voprosu ob yspolzovanyy pedagogycheskyx texnologyj formyrovanyya ekologycheskoj kulturi studentov / Y. G. Pavlenko. – Rezhym dostupa: http://www.rusnauka.com/33_DWS_2013/Pedagogica/4_148414.doc.htm

9. Rejmers N. F. Oxrana pryrodi y okruzhayushhej cheloveka sredi: slovar-spravochnyk / N. F. Rejmers. – M.: Prosveshhenye, 1992. – 320 s.

10. Strokan V. V. Sushhnost y znachenne formyrovanyya valeologycheskoj kulturi studentov visshyx uchebnix zavedenyj / V. V. Strokan, S. S. Kose. – Rezhym dostupa: http://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2009-10/09svvhee.pdf.

11. Tarasenko N. F. Pryroda, texnologyya, kultura: fylosofsko-myrovozzrencheskyj analyz / N. F. Tarasenko. – K. : Nauk. dumka, 1985. – 256 s.

12. Xylko V. G. Ekologichna kultura ta obyektyvna zumovlenist yiyi zrostannya / V. G. Xylko // Pytannya socialno-politychnyx nauk. – 1991. – Vyp. 82. – S. 67-73.

Ю. Бойчук в эколого-валеологической культуре как системном образовании личности выделяет такие компоненты: 1) мотивационно-ценностный (совокупность социальных установок, мотивов, склонностей, интересов, потребностей, ценностных ориентаций и сформированных психологических свойств человека, необходимых для эколого-валеологической деятельности); 2) когнитивный компонент (система эколого-валеологических знаний, необходимых для успешного осуществления эколого-валеологической деятельности); 3) операционно-деятельностный компонент (совокупность последовательных действий и операций разного назначения: формирование эколого-валеологических умений и навыков, осмысление содержания интеллектуальной деятельности и понимание ее основных способов, умения выявлять причинно-следственные связи, закономерности эколого-валеологических явлений и процессов) [2, с. 157-179].

Выводы. На основе изложенного выше сделан вывод о том, что в русле исследования под эколого-валеологической культуры понимается личностное образование, обеспечивающее гармоничное существование человека в мире природе на основе ее сбережения и воссоздания, а также проявляющееся в его активной позиции по поводу сохранения и укрепления собственного здоровья. Этот феномен включает такие компоненты: мотивацинно-ценностный; конитивный; операционно-деятельностный. В перспективе планируется обобщить опыт формирования эколого-валеологической культуры у студентов китайских вузов.

Литература:

1. Багрянцев О. В. Формирование валеологической культуры будущих офицеров: дис. … канд.. пед. наук: 13.00.08 / О. В. Багрянцев. – Саратов, 2008. – 146 с.

2. Бойчук Ю. Д. Еколого-валеологічная культура майбутнього вчителя: монограф. / Ю. Д. Бойчук. – Суми: «Університетська книга», 2008. – 357 с.

3. Букин А. П. В дружбе с людьми и природой / А. П. Букин. – М.: Просвещение, 1991. – 156 с.

4. Вербицкий А. А. Основы концепции развития непрерывного экологического образования / А. А. Вербицкий // Педагогика. – 1997. – № 6. – С. 31-36.

5. Денисенко Р. Н. Формирование у младших школьников эколого-валеологической культуры: дис. … канд. пед. наук: 13.00.02 / Р. Н. Денисенко. – Екатеринбург, 2007. – 218 с.

6. Захлебный А. Н. Научно-технический прогресс и экологическое образование / А. Н. Захлебный, И. Т. Суравегина // Советская педагогика. – 1985. – № 12. – С. 9 - 14.

7. Кривошеєва Г. Л. Формування культури здоров'я студентів університету: автореф. дис. … кад. пед. наук : 13.00.04 / Г. Л. Кривошеєва. – Луганськ, 2001. – 20 с.

8. Павленко И. Г. К вопросу об использовании педагогических технологий формирования экологической культуры студентов / И. Г. Павленко. – Режим доступа: http://www.rusnauka.com/33_DWS_2013/Pedagogica/4_148414.doc.htm

9. Реймерс Н. Ф. Охрана природы и окружающей человека среды: словарь-справочник / Н. Ф. Реймерс. – М.: Просвещение, 1992. – 320 с.

10. Строкань В. В. Сущность и значение формирования валеологической культуры студентов высших учебных заведений / В. В. Строкань, С. С. Косе. – Режим доступа: http://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2009-10/09svvhee.pdf

кадрів», 56 % дрібних службовців, 54 % ремісників і торговців, 41 % робітників (крім сільськогосподарських), 40 % селян і 37 % сільськогосподарських працівників. Загалом в 1966 р. майже 3/4 самодіяльного населення країни мали лише «елементарну» (неповну середню) освіту [3, с. 232].

Минає кілька десятиліть і соціологи констатують низку значних позитивних змін, що дозволило ширше відкрити двері навчальних закладів для вихідців з багатьох суспільних груп. У той же час вони фіксують нову проблему – масове безробіття серед освічених людей. В країні зросла тривалість шкільного навчання, що дещо загальмувало час вступу молодих поколінь у самостійне життя і загострення ситуації на ринку праці. Але повністю вирішити проблему не вдалось.

В останні роки диплом бакалавра отримують 94 % молодих людей − вихідців із сімей, в яких батьки, або один з них мають вищу освіту і лише 1 % дітей, батьки яких не мають диплома про освіту. Диплом бакалавра отримують 57 % вихідців із сімей, батьки яких відносяться до вищих кадрів або вільних професій з університетськими дипломами або дипломами «вищих шкіл», 5,3 % - вихідців із сімей ремісників, дрібних комерсантів і тільки 1,7 % - із сімей робітників [4, p. 152].

Міжнародна програма з порівняльного дослідження PISA 2012 р. характеризувало французьку освітню систему економічно неефективною і несправедливою із соціальної точки зору. Французька освітня система (також як німецька та італійська) є соціально більш несправедливою ніж у США. В цих трьох країнах система освіти підтримує і посилює соціальну нерівність і дискримінацію по відношенню до вихідців з менш забезпечених сімей. Зазначається, що Франція відмовляється від публікації результатів анкетування, яке стосується питання соціальної нерівності у шкільній освіті.

Значна кількість молодих людей знаходиться у становищі, коли вони не навчаються і не мають роботи. У такій ситуації знаходиться більше 10 % молоді у віці 15-19 років.

81 % молоді отримують дипломи про завершення повної середньої освіти, що дорівнює досягненню половини країн ОСДЕ. У той же час, кількість французів, які отримали дипломи про повну вищу освіту (на рівні «великих шкіл» та ін.) становить 26 %, тобто на 10 % менше, ніж в інших країнах.

Франція характеризується також значною кількістю дипломатів з вищою технічною освітою (співвідношення 15 % - 9,2 %). Серед французів − власників університетських дипломів більше фахівців з фізики, математики, інформатики.

Країни ОСДЕ витрачають у середньому 60 807 євро на одного учня за 12 років навчання у початковій та середній школі. Франція витрачає 67 013 євро на кожного учня, тобто на 6300 євро більше, ніж в середньому в країнах ОСДЕ.

У Франції на долю держави припадає біля 65 % фінансування на освіту, з яких 57,5 % витрачає Міністерство національної освіти. У відповідності до закону про децентралізацію частка фінансування освіти місцевими органами влади збільшується і дорівнює 20 % від загального фінансування. Участь батьків у фінансуванні зменшилася до 6,4 %. Підприємства сплачують понад 6,4 % [6, p. 2].

Наведені дані свідчать про оптимальний характер фінансового забезпечення шкільної освіти. Слід зауважити, що кожен вчитель країни в 2002 р. у середньому навчав 12,2 учня проти 15 учнів в Німеччині і США.

Французькі учні у віці 7-14 років навчаються загалом впродовж 7500 годин, в той час як у середньому в країнах ОСДЕ учні такого ж віку навчаються біля 6 000 годин. У Фінляндії, країні і що має найкращі навчальні успіхи на міжнародних моніторингах, учні навчаються не більше 5 000 годин.

У Франції 90 % учнів у віці 15 років відвідують школу, в той час як для учнів інших країн ОСДЕ цей відсоток відповідає 12-річним школярам. Франція разом з Німеччиною, Бельгією, Польщею, Республікою Чехія, Швецією утримує рекорд охоплення шкільною освітою 15-19-річних учнів.

Кількість безробітних молодих людей у віці від 15 до 24 років становить менше 8 % у Нідерландах (6,6 %) і в Данії (7,7 %). Вона перевищує 25 % в Греції, в Словаччині (26,6 %) і в Польщі (29,8 %). Франція з 23,1 % займає одне з найперших місць серед безробітних молодих людей у Європейському Союзі [6, p. 1-3].

Відомий дослідник соціальних проблем освіти Ів Бертран у своїй праці «Сучасні педагогічні теорії» дає широку панораму педагогічної думки і приходить до висновку, що сьогодні країна стоїть перед проблемою низької якості підготовки учнівської молоді. Він зауважив, що ця проблема хвилює широкі прошарки населення – адміністраторів, батьків, педагогів, вчених. «Низький рівень знань небезпечний, вважають одні. Ми формуємо демократію, ігноруючи освіту, вважають інші. Люди не вміють писати. Вони не читають. Багато посередніх учнів на екзаменах. Це занепад цивілізації і культури!».

Ів Бертран зазначає, що низька якість підготовки молоді особливо відчутна у таких дисциплінах, як французька мова, література і філософія. Ця тема періодично піднімалася у суспільному житті Франції, починаючи з 1820 р. і причину цього деякі педагоги бачать у надмірній спеціалізації університетських навчальних програм, що обмежує рівень загальної культури учнів і студентів.

Зарубіжні педагоги, аналізуючи академічні педагогічні теорії, виділяють дві важливі тенденції. Перша з них включає традиціоналістські теорії, прихильники якої вважають, що вершиною знань є класичний і традиційний зміст освіти і ставлять під сумнів доцільність існуючих стандартів освіти. Освіту, на їх думку, необхідно орієнтувати на класичну культуру і обмежити знання наукові і технологічні. Про культуру треба говорити тихо, як і про гуманізм, у загальному сенсі, тобто вивчати класичні праці літератури і філософії, в яких ідеї не змінюються з часом.

Традиціоналістська тенденція, на думку Бертрана, консервативна, і її прихильники переймаються тим, щоб дати учням міцну базову підготовку, більш повне засвоєння знань на основі класичної культури. Вони бачать досягнення цього у передачі молоді таких знань, які з успіхом витримали перевірку часом. Необхідно повернутися, на їх думку, до минулого, до традиційних цінностей і надавати перевагу літературним і філософським творам античної епохи [5, p. 220].

Друга тенденція академічних педагогічних теорій орієнтується на сучасні знання, на «культуру гуманістичну і громадянську». Ця концепція ґрунтується на інтеграційній концепції, яка має назву «загальна підготовка». Вона спрямована на сучасні проблеми освіти, спираючись на загальну академічну підготовку, і намагається дати відповіді на такі питання: що таке міцна загальна підготовка і якою мірою вона сумісна з підготовкою спеціалізованою?

Ів Бертран вважає, що саме прихильники концепції «загальна підготовка» дають відповідь на ці запитання, саме вона сприяє формуванню критичного

Как свидетельствует анализ научной литературы, понятие «валеологическая культура» трактуется исследователями также неоднозначно. Например, в соответствии с выводами Ю. Бойчука, валеологическая культура представляет собой составляющую общей культуры, направленную на формирование, сбережения и сохранения здоровья человека [2, с. 141].

Г. Кривошеева утверждает, что валеологическая культура – это качественное образование личности, проявляющееся в единстве духовных, биологических, психологических и социальных факторов, определяющих ее способ жизни и гуманистический смысл бытия». В святи с этим данный вид культуры призван превратить любой вид деятельности человека «в средство его физического и духовного самосовершенствования, самооздоровления» [7, с. 7].

Аналогичное определение предлагают В. Строкань и С. Коссе, которые считают, что валеологическая культура представляет собой сложное интегративное образование, основным компонентом которого являются знания о совершенствовании личного здоровья, отношение к здоровью как к самооценки, ведение здорового образа жизни [10]. О. Багрянцев под этим понятием понимает личностное новообразование, формирующееся в процессе получения образования и включающее в себя такие компоненты: гностический (система знаний о сущности здоровья как личностной и социальной ценности); ценностный (комплекс сформированных, осознанных и принятых ценностей здорового образа жизни); поведенческий (совокупность принципов и правил валеограмотного поведения в процессе повседневного поведения и разных видов деятельности) [1].

Очевидно, что экологическая культура и валеологическая культура тесно связаны и взаимодействует между собой. Поэтому можно говорить о феномене эколого-валеологической культуры, которая возникает на стыке вышеуказанных видов культур. Как установлено на основе изучения научной литературы, ученые предлагают разные определения данного вида культуры. В частности, в разных научных источниках эколого-валеологическая культура понимается как:

- осознанная система действий и отношений, которая слагается из рационального отношения к природе и здоровью, сформированного на основе идей, суждении, накопленных человечеством, способов и приемов эколого-валеологической деятельности (Р. Денисенко [5]);
- интегративное образование, которое содействуют овладению личностью ценностно значимыми подходами к природе и здоровью человека в пределах интеллектуальных, эмоциональных, волевых проявлений, обусловливает экологическую направленность ее валеологических убеждений, т. е. проявление способности ощущать гармонию между человеком и природой и потребность ее охранять, а также помогает ей осознать собственный потенциал и возможности его использования в решении экологических и связанных с ними валеологических проблем (Ю. Бойчук [2]).

В русле исследования целесообразно также рассмотреть позиции вышеуказанных ученых по поводу выделения структурных компонентов в эколого-валеологической культуре как целостной системы. Так, по мнению Р. Денисенко, эта культура включает такие составляющие: эколого-валеологические знания, умения и навыки; эколого-валеологические отношения (чувственные, познавательные и рационально потребительские); эколого-валеологическую деятельность [5, с. 49].

Как свидетельствует изучение научных работ, во многих из них раскрываются отдельные аспекты данной проблемы: философские (В. Волков, В. Казначеев, Е. Спирин и др.), биолого-валеологические (М. Гончаренко, Л. Попова, А. Сердюк и др.), психологические (Ф. Адам, Ж. Барбо, О. Васильева, Е. Вовк и др.), медицинские (В. Бардов, И. Бовина, Г. Голобородько, И. Даценко и др.), педагогические (Ю. Бойчук, С. Зиоменко, М. Виленский, Е. Кабацкая, Т. Максимова и др.). Несмотря на то, что ученые внесли существенный вклад в изучение сформулированной выше проблемы, само понятие «эколого-валеологическая культура» в научной литературы изучено недостаточно, что делает целесообразным проведение исследования в этом направлении.

Формулирование цели статьи и задач. *Цель статьи* – на основании анализа научной литературы определить сущность понятия «эколого-валеологическая культура» как педагогической категории.

Изложение основного материала статьи. Очевидно, что понятие «эколого-валеологическая культура» является производным от двух более часто употребляемых в научных трудах терминов: «экологическая культура» и «валеологическая культура». Поэтому для возможности наиболее точного определения этого понятия нами были проанализированы разные позиции ученых по поводу раскрытия сущности вышеуказанных терминов.

Как установлено, под экологической культурой разными исследователями понимается: совокупность опыта взаимодействия людей с природой, обеспечивающая выживание и развитие человека, выраженная в виде теоретических знаний и способов практических действий в природе и обществе, нравственных норм, ценностей и культурных традиций (А. Вербицкий [4]); определенный «срез» общественно выработанного способа самореализации человека в природе, культурные традиции, жизненный опыт, нравственные чувства и моральную оценку отношения человека к окружающей среде» (Н. Тарасенко [11]); совокупность знаний, умений, социальных и инженерных норм, руководствуясь которыми человек осознает себя (и соответствующим образом действует) как часть природной среды и как субъект, ответственный перед собой, живущими и последующими поколениями людей за ее сохранение (Н. Реймерс [9]); составляющая часть экологической политики, реализующаяся в таких трех аспектах: социально-политическом, научно-технологическом (технико-экономическом), духовно-педагогическом (В. Хилько [12]); личностное образование, проявляющееся в овладении человеком научными знаниями, усвоении норм поведения, развитии нравственно-эстетических чувств в общении с природой, охране окружающей среды (А. Букин [3]); наличие у человека твердых знаний, убеждений, готовность к деятельности, а также его практические действия, согласованные с требованиями заботливого отношения к природе (А. Захлебный, И. Суравегин [6]); интегративное качество личности, воплощающее духовно-нравственные ценности и определяющее эколого-нравственные поступки, направленные на сохранение жизни во всех ее проявлениях и на созидание красоты природной среды, а также предполагающее овладение человеком не только техническими, научно-экономическими знаниями, умениями, навыками, но и эстетическим отношением к природе, развитием эмоционально-чувственной сферы человека, воспитанием его эстетических потребностей и интересов, проявлением творческой деятельности (И. Павленко [8]).

мислення, прагненню до пошуку, допитливості, вирішенню проблем в умовах демократичного суспільства і полівалентних компетенцій. Це і є ті якості, вважає французький педагог і соціолог, які дійсно можна набути в умовах спеціалізованого змісту освіти в єдиному дисциплінарному полі [5, p. 219-221].

Висновки. Система освіти Франції вважається однією з кращих у світі. І це справедливо, цій країні є чим пишатися. Наразі можемо констатувати, що від поліпшення якості шкільної освіти залежить формування інноваційного суспільства та підвищення конкурентоспроможності економіки. Однією з необхідних умов є поширення впливу громадської думки на прийняття управлінських рішень, поєднання державного і громадського контролю в управлінні освітою, оцінки громадськістю освітніх послуг, дотримання принципу єдності сім'ї і школи, партнерських взаємин педагогічних колективів і батьків.

Література:

1. Білокопитов В. Розвиток забезпечення якості на європейському просторі вищої освіти / Педагогічна компаративістика – 2011: компаративіські підходи, підтримки та розвитку обдарованості (Частина ІІ): матеріали наук. практ. семінару (Київ, 6 червня 2011 р.) за ред. О.І.Локшиної, Н.І.Поліхун. – К.: Ін-т обдарованої дитини НАПН України, 2011. – 230 с.

2. Лысова Е.Б. Учебная ориентация во французской школе // Мир образования – образование в мире. – 2004. – № 3. – С. 118 – 126.

3. Франция глазами французских социологов. – М.: Наука. – 1990. – 280 с.

4. Boudon R., Bulle N., Cherkaoui M. École et société. Zes paradoxes de la démocratie. – Press Universitaires de France. – Paris. – 2001. – 297 p.

5. Chatel E. Commen évaluer l'éducation? Pour une théorie de l'action educative.: Délachoux et Niéstlé S.A. Lousanne. – Paris. – 2001. – 334 p.

6. Qualité de l'éducation et exclusion scondaire en France. Fiche resources. 2008. Anguéte PISA. – 2006. – 9 p.

References:

1. Bilokopytov V. Rozvytok zabezpechennya yakosti na yevropeiskomu prostori vyschoyi osvity / Pedagogichna komparatyvistyka – 2011: komparatyvistski pidhody, pidtrymky ta rozvytku obdarovanosti (Chastyna II): materialy naukovoho praktychnoho seminaru (Kyiv, 6 chervnia 2011) za red. O.I. Lokshynoyi, N.I.Polikhun. – K.: Institute of Gifted child of the NAPS of Ukraine, 2011. – 230 s.

2. Lysova Y.B. Uchebnaya orientatsiya vo frantsuzskoi shkole // Mir obrazovaniya – obrazovaniye v mire. – 2004. – № 3. – S. 118–126.

3. Frantsiya glazami frantsuzskikh sotsiologov. – M.: Nauka. – 1990. – 280 s.

4. Boudon R., Bulle N., Cherkaoui M. École et société. Zes paradoxes de la démocratie. – Press Universitaires de France. – Paris. – 2001. – 297 p.

5. Chatel E. Commen évaluer l'éducation? Pour une théorie de l'action educative.: Délachoux et Niéstlé S.A. Lousanne. – Paris. – 2001. – 334 p.

6. Qualité de l'éducation et exclusion scondaire en France. Fiche resources. 2008. Anguéte PISA. – 2006. – 9 p.

Педагогика

УДК 378.17: 371.7
доктор педагогических наук, доцент Ефимова В. М.
кандидат медицинских наук, доцент Скоромная Н. Н.
старший преподаватель Яцкова Л. П.
кафедра валеологии и безопасности жизнедеятельности человека
Таврический национальный университет имени В. И. Вернадского

МОНИТОРИНГ И ОЦЕНКА ПОКАЗАТЕЛЕЙ ЗДОРОВЬЯ СТУДЕНТОВ: ОПЫТ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО АНАЛИЗА

Анотація. Стаття присвячена аналізу показників здоров'я студентів ТНУ імені В. І. Вернадського денної форми навчання за десятирічний період і обгрунтуванню основних напрямів здоров'язбережувальної діяльності в сучасних умовах. Встановлено стійка тенденція до значного погіршення показників здоров'я студентської молоді. У структурі захворюваності домінують ортопедичні порушення, кардіологічні зміни і гастроентерологічна патологія; у структурі вперше виявлених захворювань – хірургічні, ендокринні і терапевтичні хвороби. Обгрунтовано актуальність вдосконалення педагогічного супроводу первинної профілактики, застосування здоров'язбережувальних технологій навчання.

Ключові слова: студенти, здоров'я, структура захворюваності, здоров'язбережувальні технології навчання.

Аннотация. Статья посвящена анализу показателей здоровья студентов ТНУ имени В.И. Вернадского дневной формы обучения за десятилетний период и обоснованию основных направлений здоровьесберегающей деятельности в современных условиях. Установлена устойчивая тенденция к значительному ухудшению показателей здоровья студенческой молодёжи. В структуре заболеваемости доминируют ортопедические нарушения, кардиологическая и гастроэнтерологическая патология; в структуре впервые выявленных заболеваний – хирургические, эндокринные и терапевтические болезни. Обоснована актуальность педагогического сопровождения первичной профилактики, применения здоровьесберегающих технологий обучения.

Ключевые слова: студенты, здоровье, структура заболеваемости, здоровьесберегающие технологии обучения.

Annotation. The paper analyses indicators of the health of Taurida National V.I.Vernadsky university full-time students over the ten year period and substantiates the main trends of health protecting activity in modern conditions. Students' health indicators tend to deteriorate significantly. The structure of the sickness rate is dominated by orthopedic disorders, cardiac changes and gastroenterological diseases. The newly diagnosed diseases include surgical, therapeutic and endocrine diseases. The paper emphasizes the actuality of the system of pedagogical support for primary disease prevention, and the use of health protecting technologies.

Key words: students, health, structure of the sickness rate, health protecting technologies.

Введение. В постиндустриальном обществе человеческие ресурсы стали системообразующим фактором, от них зависит эффективность использования

4. Yusufbekova N.R. Obshchye osnovы pedahohycheskoy ynnovatyky: Opыt razrabotky teoryy ynnovatsyonnыkh protsessov v obrazovanyy / N.R. Yusufbekova;- M., 1991

5. Kharkivs'ka A. A. Formuvannya systemy upravlinnya suchasnoho vyshchoho navchal'noho zakladu / A. A. Kharkivs'ka // Naukovo-praktychnyy zhurnal pivdennoho naukovoho tsentru APN Ukrayiny «Nauka i osvita» : zb. nauk. prats' / [hol. red. O.Ya. Chebykin ta in.] – Odesa. – 2010 – № 4–5. – S. 116 –126.

Педагогика

УДК 378.016
аспирант кафедры валеологии философского факультета Чжоу Нань
Харьковского национального университета имени В. Н. Каразина

ЭКОЛОГО-ВАЛЕОЛОГИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА ЛИЧНОСТИ КАК ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ КАТЕГОРИЯ

Анотація. У статті проаналізовано різні підходи науковців до трактування понять «екологічна культура», «валеологічна культура», «еколого-валеологічна культура». На підставі цього запропоновано авторське визначення суті еколого-валеологічної культури особистості, виокремлено її структурні компоненти.

Ключові слова: екологічна культура, валеологічна культура, еколого-валеологічна культура, педагогічна категорія.

Аннотация. В статье проанализированы разные подходы ученых к трактовке понятий «экологическая культура», «валеологическая культура», «эколого-валеологическая культура». На основании этого предложено авторское определение сущности эколого-валеологического культуры личности, выделены ее структурные компоненты.

Ключевые слова: экологическая культура, валеологическая культура, эколого-валеологическая культура, педагогическая категория.

Annotation. Different approaches of scientists to interpretation of the concepts "ecological culture", "valeological culture", "ecological and valeological culture", are analyzed in the article. The authorial determination of the ecological and valeological culture's essence of personality is offered, its structural components are distinguished on the basis of it.

Ke ywords: ecological culture, valeological culture, ecological and valeological culture, pedagogical category.

Введение. Среди наиболее важных проблем современности особое место занимают проблемы экологии и валеологии, обострение которых может вообще поставить под сомнение возможность выживания человека как биологического существа. Эффективность разрешения данных проблем зависит от сплоченных действий специалистов разных профессий. Особая роль среди них принадлежит педагогам, профессиональными обязанностями которых является обучение и воспитание подрастающего поколения. В частности, именно они в значительной степени ответственны за результаты формирования у детей и юношества эколого-валеологической культуры.

діалогічність управлінського спілкування; ініціювання змінення особистості педагога-вихователя, його саморозвитку; співробітництво керівника і педагогів; використання суб'єктивного досвіду педагога як джерела його розвитку; залучення керівника до цінностей, потреб, проблем кожного педагога; зумовленість взаємодії керівника і підлеглих на основі адаптування до особистісних особливостей педагога; вибудовування змісту взаємодії на емоційно-психологічній, емпатійній основі, котра переважає над раціональністю. Метою управління педагогічним колективом на основі людиноцентриського підходу є підвищення ефективності діяльності педагогічного колективу на основі створення умов для саморозвитку особистості кожного педагога, самоактуалізації, задоволення потреб педагогів як у персональній зверненості, так і потреб проявити себе в суспільному житті.

Висновки. Кожен вияв інноваційної діяльності може бути мистецтвом або технологією. Мистецтво засноване на інтуїції, технологія – на закономірностях науки. З мистецтва все починається, технологією – закінчується, щоб потім все почалося спочатку. Педагогічний процес в умовах інноваційного розвитку сприятиме активізації творчої ініціативи педагогів, трансформуванню наукових ідей, сучасних інноваційних технологій у педагогічну практику, допоможе вирішити проблему стимулювання самоосвіти вихователів і поставити заклад на достатній рівень конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг. Отже, дослідження основ управління інноваційним розвитком ДНЗ у контексті людино центристського підходу сприяє розвитку дошкільних навчальних закладів загалом.

Література:

1. Денякина Л.М. Новые подходы к управленческой деятельности в дошкольных образовательных учреждениях /Л.М. Денякина;– М., Новая школа,1997.

2. Єльникова Г.В. Наукові основи розвитку управління загальною середньою освітою в регіоні: Монографія / Г.В. Єльникова. – К.: ДАККО, 1999. – 303с.

3. Карамушка Л. Принцип гуманізації управління як один з провідних принципів освітнього менеджменту / Л. Карамушка // Освіта управління. – 2002. – № 4. – С. 41-60.

4. Юсуфбекова Н.Р. Общие основы педагогической инноватики: Опыт разработки теории инновационных процессов в образовании / Н.Р. Юсуфбекова;- М., 1991

5. Харківська А. А. Формування системи управління сучасного вищого навчального закладу / А. А. Харківська // Науково-практичний журнал південного наукового центру АПН України «Наука і освіта»: зб. наук. праць / [гол. ред. О.Я. Чебикін та ін.] – Одеса. – 2010 – №4–5. – С. 116 –126.

References:

1. Denyakyna L.M. Novыe podkhodы k upravlencheskoy deyatel'nosty v doshkol'nykh obrazovatel'nыkh uchrezhdenyyakh /L.M. Denyakyna;– M., Novaya shkola,1997.

2. Yel'nykova H.V. Naukovi osnovy rozvytku upravlinnya zahal'noyu seredn'oyu osvitoyu v rehioni : Monohrafiya / H.V. Yel'nykova. – K. : DAKKO, 1999. – 303s.

3. Karamushka L. Pryntsyp humanizatsiyi upravlinnya yak odyn z providnykh pryntsypiv osvitn'oho menedzhmentu / L. Karamushka // Osvita upravlinnya. – 2002. – №4. – S. 41-60.

всех остальных ресурсов. Качество человеческих ресурсов обусловлено, в первую очередь, показателями образованности и здоровья населения. Нарастающее снижение показателей здоровья и устойчивая тенденция роста заболеваемости школьников и студентов были предметом медицинских, психологических и педагогических исследований (Г. Л. Апанасенко, Л. К. Бусловская, С. В. Гаркуша, М. С. Гончаренко, Г. К. Зайцев, М. Г. Колесникова, Н. М. Коренев, В. К. Майданник, С. Л. Няньковский, А. Г. Щедрина), однако многие аспекты проблемы требуют социального анализа и педагогического осмысления.

П. Сорокин утверждал, что «судьба любого общества зависит прежде всего от свойств его членов. ... для исторических судеб любого общества далеко не безразличным является, какие качественные элементы в нём усилились или уменьшились в такой-то период времени. Внимательное изучение явлений расцвета и гибели целых народов показывает, что одной из основных причин их было именно резкое качественное изменение состава населения в ту или другую сторону» [11]. В данном контексте оценка и мониторинг показателей заболеваемости студенчества на протяжении длительного временного периода необходимы для решения организационно-педагогических задач, обеспечения педагогического и медицинского сопровождения первичной профилактики.

Цель работы: анализ заболеваемости студентов ТНУ имени В. И. Вернадского за период 2004 – 2013 г.г. и обоснование основных направлений здоровьесберегающей деятельности.

Изложение основного материала статьи. Оценка показателей здоровья студентов проводилась по результатам ежегодных комплексных медицинских осмотров с привлечением терапевтов, невропатологов, хирургов, отоларингологов, офтальмологов, стоматологов, гинекологов. Количество обследованных за период 2004 – 2013 г.г. студентов дневных отделений университета отражено в таблице 1.

Таблица 1

Количество обследованных студентов ТНУ имени В. И. Вернадского

Кол. студ.	Годы проведения обследования									
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Всего	7811	8318	8374	8594	8319	8536	7085	6911	7282	7464
Деву-шек	4795	5167	5043	4971	5118	5622	3937	3792	3679	4218
Юно-шей	3016	3151	3331	3623	3201	2914	3148	3119	3603	3246

Количество выявленных заболеваний студентов ТНУ по результатам врачебных осмотров с каждым годом увеличивается от 1171 случая болезни в 2004 году до 3487 – в 2013 году. Соответственно показатель распространенности заболеваний среди студентов на протяжении последних 10 лет вырос на 31,7% и составил 472,5/1000 в 2013 году (в 2004 году этот показатель составлял 149,9/1000) (табл. 2).

Таблица 2

Динамика общей заболеваемости студентов

Заболевания, в абс. показ.	Годы обследования									
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Общее количество	735	760	1990	2673	2569	22524	2653	2809	2931	2995
Впервые выявленные	436	487	771	653	549	621	637	465	471	532

На фоне заметного роста показателей общей заболеваемости студентов ТНУ, отмечается некоторое уменьшение количества впервые возникшей патологии за период обучения в вузе (табл. 2). Наиболее высокие показатели первичной заболеваемости среди студентов наблюдались в 2006 г. (92‰) и 2010 г. (90‰), тогда как в 2013 г. этот показатель составил 71,5‰. Данная позитивная тенденция в определенной степени связана с активизацией оздоровительной работы в университете: созданием центра коррекции функционального состояния человека, развитием инфраструктуры физического воспитания, совершенствование здоровьесберегающих технологий обучения.

В структуре впервые выявленных заболеваний доминируют хирургические, эндокринные и терапевтические болезни (табл. 3).

Таблица 3

Структура впервые выявленной патологии (в %)

Впервые выявленная патология	2004	2013
Хирургические заболевания	24	25
Терапевтические заболевания	19	17
Эндокринные заболевания	17	21
Болезни глаз	14	14
Неврологические заболевания	12	11
ЛОР болезни	11	9
Прочие заболевания	3	3

За последние десять лет наметилась тенденция роста эндокринной патологии с преобладанием гиперплазии щитовидной железы и сахарного диабета. Рост тиреоидной заболеваемости связывают с характерным для региона йододефицитом, утратой традиций первичной профилактики йододефицита; заболеваемость сахарным диабетом – нарушением требований здорового питания, гиподинамией, стрессами и т.п.

В структуре впервые выявленных хирургических болезней преобладают отклонения в костно-мышечной системе, среди которых нарушение осанки и сколиоз занимают лидирующие позиции.

В структуре впервые выявленных терапевтических заболеваний преобладала патология сердечно-сосудистой системы, среди которой лидирующую позицию занимала нейроциркуляторная дистония. Второе место занимала гастроэнтерологическая патология с преобладанием

Введення інновацій у практику управління дошкільним навчальним закладом досить складний процес. Таким чином, кожний етап інноваційної діяльності вимагає від вихователів та керівника адекватної професійної компетенції. Адже саме керівник дошкільного закладу дає згоду або не згоду на впровадження інновацій. В цьому питанні дуже легко помилитися, тому потрібен високий професіоналізм та, звичайно, творчий підхід до вирішення окресленої проблеми. Адже нове завжди ризиковане, хоч як гарно воно обдумано. Здійснивши аналіз запропонованої інновації та визначивши всі напрямки її впливу керівник повинен здійснити, разом з автором технології, перспективне планування майбутньої діяльності. Цей процес зазвичай не викликає труднощів на перший погляд. Але все дуже не просто.

Перспективне планування має в своїй основі процес прогнозування. Тобто керівник має наперед зауважити яких результатів він досягне. Неправильно визначені можливі результати можуть призвести до зведення на нівець всієї роботи над впровадженням інновації. Після планування іде стадія впровадження та керування процесом. Тут дуже важливо відповідність наявних проміжних результатів тим які були заплановані. Аналіз як функція управління починає активно здійснюватись саме на цьому етапі. Аналіз процесу, який відбувається, є важливим тому що зроблені на його основі висновки стають підгрунтям подальшого планування або можливого корегування процесу.

Людиноцентриський підхід передбачає, що основу діяльності керівника навчального закладу мають складати повага до людини, довіра до неї, фокусування уваги на розвитку особистості учня і педагога; надання управлінню координуючого і мотиваційного характеру. Аналіз основних положень про природу людини та їх дослідження у філософських і психологічних теоріях особистості дозволив визначити теоретико-методологічні основи дослідження проблеми людиноцентриського підходу в освітньому процесі, в управлінні педагогічним колективом. До них відносимо: гуманістичний підхід; системний підхід; персоналізований підхід; акмеологічний підхід; компетентнісний підхід; мотиваційний підхід; управління на діагностичній основі. Людиноцентриський підхід є важливим компонентом особистісного підходу в педагогіці в управлінні педагогічним колективом. Його основу становить сукупність вихідних теоретичних положень про особистість і практичні методичні засоби, що сприяють її розумінню як цілісності, вивченню, створенню умов для її саморозвитку, самоактуалізації. Виявлення особливостей людиноцентриського підходу вимагає розкриття сутності поняття „управлінська взаємодія".

Особливістю взаємодії керуючої і керованої систем при суб'єкт-суб'єктних взаємовідносинах в процесі людиноцентриського підходу є те, що вони базуються переважно на використанні таких феноменів, як духовні цінності особистості педагога і колективу, громадська думка, морально-психологічний клімат, творча атмосфера педагогічного колективу. Найбільш ефективною сумісна діяльність керівника і членів педагогічного колективу є в тому випадку, коли вони задоволені міжособистісними взаємовідносинами й у них є бажання і прагнення працювати разом, тобто коли відбувається „соціально-психологічна інтеграція суб'єктів" [2, с.78]. Основним ознаками суб'єкт-суб'єктної управлінської взаємодії в процесі реалізації керівником людиноцентриського підходу в управлінні педагогічним колективом є:

(вона має мету, кадри, засоби); організаційний процес – діяльність людей по формуванню і розвитку (забезпечують догляд за дітьми і реалізацію освітніх програм). Одним із об'єктів управління в ДНЗ є педагогічний колектив. Соціально-економічна структура колективу основана на виробничих відношеннях, посадової ієрархії. Вона здійснює виробничу функцію і знаходить своє вираження у формальній організаційній структурі: соціально-економічна структура колективу заснована на виробничих відносинах, посадовій ієрархії. Вона здійснює виробничу функцію і знаходить свій прояв у формальній організаційній структурі; організаційна структура відображає взаємодію співробітників, яка виникає в ході виконання посадових обов'язків як по вертикалі (між керівниками і підлеглими), так і по горизонталі (між співробітниками) лінії. В управлінні педагогічним колективом важлива організація взаємовідносин в колективі, рівні права і обов'язки співробітників. Важливим завданням даної структури є створення відповідних умов праці для всіх співробітників ДНЗ, які виявляють вплив на мотивацію діяльності. Зміст і засоби формування колективу визначається рівнем його розвитку. Основні напрямки роботи по формуванню колективу перш за все пов'язані з вивченням спільності, формуванням педагогічних ціннісних установок, реалізація основних принципів. Формування педагогічного колективу взаємопов'язано з розвитком організаційних структур і психологічним мікрокліматом. Однією з найважливіших функцій управління персоналом у зв'язку зі зростаючою роллю людського фактору в сучасному виробництві стає саме розвиток персоналу, а не просте приведення його до чисельного складу відповідно до наявності робочих місць.

Розглядаючи дошкільний заклад як цілісну систему ми погоджуємося з деякими науковцями, зокрема, Л. Денякіною та Л. Поздняк, які вважають, що її оптимальна життєдіяльність можлива лише при вмінні керівника планувати, організовувати, регулювати, контролювати та діагностувати роботу колективу на науковій основі.[1, с. 4] Здійснюючи вибір шляхів оновлення педагогічного процесу, сучасний керівник повинен розглядати якість освітнього процесу багатогранно: з точки зору дітей (інтереси, задатки, рівень розвитку); з точки зору батьків (ефективність освіти); з точки зору вихователя (результати індивідуального розвитку, психічне та фізичне здоров'я дітей); з точки зору керівника (ефективність діяльності кожного педагога, індивідуальний прогрес кожного вихованця).

Однак практика показує, що педагоги дошкільного навчального закладу не завжди у повній мірі готові до інноваційної діяльності. Процес відбору та проектування, визначення актуальних проблем, конструювання педагогічних інновацій – це ті важливі моменти, які надзвичайно складно даються практичним працівникам. Також важливими є моменти прогнозування очікуваного результату під час реалізації змісту інноваційної дошкільної освіти. Сьогодні велика кількість дошкільних навчальних закладів почали впроваджувати інноваційні технології. Однак здебільшого інновації вибираються інтуїтивно, що неодмінно тягне в подальшому великі проблеми та суперечності. Найчастіше впровадження інновацій, та управління ними відбуваються з несвідомою позицією. Тобто інновації використовуються не задля покращення рівня якості роботи, а для самих інновацій, для того щоб вони були наявні.

гастродуоденитов, дискинезии желчевыводящих путей и язвенной болезни, и заболевания мочевыделительной системы в виде пиелонефритов заняли третью позицию.

Количество студентов, состоящих на диспансерном учёте у терапевта и узких специалистов, с каждым годом увеличивается. В настоящее время диспансерную группу составляет практически треть студентов – 2433 (32,6%). На диспансерном учёте у онколога состоит три студента. За период с 2007 по 2013 года случаев первичной онкопатологии не выявлено. Все диспансерные больные дважды в год проходят клиническое обследование, получают по необходимости амбулаторное или стационарное лечение. На базе центра коррекции функционального состояния человека диспансерные больные могут получить лечебно-оздоровительные процедуры, рекомендации по вторичной профилактике.

С целью раннего выявления туберкулёза все студенты подлежат ежегодному флюорографическому обследованию. За период 2004 – 2013 г.г. выявлено 19 случаев заболевания туберкулёзом.

Результаты проведенного анализа отражают как общие тенденции снижения показателей здоровья молодежи, так и ряд региональных особенностей, определяющих специфику профилактической работы в университете. Состояние здоровья студенческой молодежи во многом определяется «школьной патологией» [5]. Согласно результатам исследований В. Г. Майданника, всего 1,1% детей является практически здоровыми [7, с. 10]. Среди подростков школьного возраста увеличивается распространение неинфекционных заболеваний [2, с. 20]; как правило, у одного подростка регистрируется несколько заболеваний [1, с. 24]. В структуре хронических заболеваний подростков превалируют болезни органов дыхания, пищеварения, костно-мышечной системы, эндокринные заболевания, болезни глаз, нервной и мочеполовой систем [5, с. 5].

Таким образом, к моменту поступления в вузы молодёжь уже имеет существенные изменения здоровья [9, с. 113], а за годы учёбы в значительной степени ещё более растрачивает резервные возможности организма, что отражается в росте числа хронических заболеваний, увеличении инвалидности, нарушении репродуктивного и психологического здоровья [10, с. 190].

Сопоставив полученные данные с аналогичными показателями студентов вузов г. Магнитогорска, Уфимского медицинского университета, Харьковского политехнического университета, выявили ряд региональных особенностей заболеваемости.

Состояние здоровья студентов вузов г. Магнитогорска за пятилетний период характеризовалось увеличением уровня общей заболеваемости. Количество обращаемости увеличилось с 789,6 до 824,4 случаев на 1000 студентов на фоне снижения уровня первичной заболеваемости с 445,2 до 412,2 случаев на 1000 студентов. В структуре общей патологии, по обращаемости ведущими были болезни органов дыхания, глаза и его придаточного аппарата, мочеполовой системы, которые составили около половины (48,7%) всей регистрируемой патологии у студентов. Среди впервые выявленной патологии чаще других встречались заболевания органов дыхания, мочеполовой системы, а также травмы и отравления, которые составили более половины (52,6%) всей первичной заболеваемости у студентов [6].

Согласно данным обследования студентов Уфимского медицинского университета, в структуре общей заболеваемости студентов ведущее место занимают болезни органов дыхания – 150 (16,8 %), пищеварения – 130 (14,5 %), болезни костно-мышечной системы – 109 (12,2 %), а также болезни мочеполовой системы – 81 (9,1 %) [4, с. 108].

Заболеваемость студентов Харьковского политехнического университета за время обучения увеличивалась на фоне заметного снижения общего уровня их физического развития [12, с. 1]. В структуре заболеваний наиболее распространены вегетососудистые дисфункции, характеризующиеся как гипертоническими, так и гипотоническими состояниями. На втором месте представлены заболевания ЛОР-органов: острые и хронические тонзиллиты выявлены у 6 % студентов. Язвенная болезнь желудка и двенадцатиперстной кишки занимала третье рейтинговое место, с чётко выраженной тенденцией к увеличению числа заболевших на старших курсах (у первокурсников 28 случая на 1000 студентов, у студентов 3-го курса – 32). Выявлена аналогичная тенденция роста случаев заболеваний органа зрения [12].

Авторы приведенных исследований подчеркивают, что наиболее негативное воздействие на состояние здоровья студентов оказывает психоэмоциональное напряжение, гиподинамия, нерациональный режим дня, несбалансированный рацион питания и наличие вредных привычек [12, с. 1]. Интенсификация процессов обучения, увеличение потока информации, внедрение инновационных образовательных технологий приводят к перегрузке студентов, повышению психоэмоциональной напряженности, истощению адаптационных резервов, возрастанию вероятности заболеваний [3, с. 24].

Тенденции роста заболеваемости студентов в приведенных исследованиях аналогичны тем, что выявлены при обследовании студентов ТНУ, однако структура заболеваемости и удельный вес отдельных нозологий имеют существенные отличия. Для крымских студентов характерны ортопедические изменения, кардиологическая и гастроэнтерологическая патология, достаточно высокий уровень эндокринных заболеваний.

Проведенный анализ свидетельствует о необходимости постоянного мониторинга и оценки показателей заболеваемости обучаемых, позволяет наметить основные направления здоровьесберегающей деятельности в университете, актуализирует педагогическое сопровождение первичной профилактики хронических неинфекционных заболеваний студентов, обосновывает востребованность здоровьесберегающих технологий обучения и воспитания в высшем профессиональном образовании. По мнению В. А. Мау, страна, которая сможет сформировать современную эффективную модель развития человеческого капитала, получит огромное преимущество в постиндустриальном мире [8, с. 114]. Базовым элементом такой модели является сохранение, укрепление и формирование здоровья молодежи.

Выводы. Анализ результатов ежегодных комплексных медицинских осмотров за последние 10 лет выявил значительный рост общей заболеваемости студентов ТНУ, региональные отличия структуры заболеваемости. Полученные данные свидетельствуют о необходимости совершенствования системы первичной профилактики, в первую очередь, ее педагогического сопровождения; обосновывает востребованность здоровьесберегающих технологий обучения и воспитания в высшем профессиональном образовании.

розвитку горизонтальної організаційної системи. Управління повинно забезпечувати оптимізацію прийняття рішення тими, кого вони безпосередньо стосуються. При цьому під прийняттям управлінського рішення розуміють план дій, що приймається самостійно кожним суб'єктом управління. На зміну філософії впливу в управлінні освітою прийшла філософія взаємодії, співробітництва, створення умов, забезпечення. Метою освітнього закладу в широкому його тлумаченні є розвиток дитини в процесі його виховання і навчання [5]. Метою ж управління навчальним закладом є створення педагогічних умов для розвитку особистості, тобто досягнення поставленої мети навчальним закладом. Управління у широкому визначенні включає не тільки управління людьми, але й управління фінансовими, матеріально-технічними й іншими ресурсами. У сучасних наукових дослідженнях теорії управління освітою поняття „керівництво" розглядається як одна з управлінських дій, тобто функцій, поряд з плануванням, організацією, контролем тощо. Останнім часом у розумінні суті керівництва відбулися істотні зміни. Якщо раніше керівництво розуміли як адміністрування, командування, то в сучасній теорії і практиці цю управлінську дію розглядають як таку, що найбільш повно відбиває людські аспекти соціального управління, роботу управління з людьми, спільнотами, колективами. Поряд із поняттям „управління", „керівництво" до основних понять теорії управління освітою в сучасних дослідженнях відносять термін „менеджмент". Останнім часом менеджменту як науці і мистецтву управління велику увагу приділяють працівники сфери освіти. Це передусім пояснюється тим, що менеджмент являє собою теорію і практику управління в соціальних організаціях, тобто організаціях людей. Що, у свою чергу, зумовлює розгляд менеджменту в межах соціального управління. Дошкільний навчальний заклад, як і будь-який інший освітній заклад, є одним із видів соціальної організації. Управлінська діяльність сьогодні дуже тісно пов'язана з теорією і практикою менеджменту педагогічних організацій і, звичайно, дошкільних навчальних закладів. Робота освітніх дошкільних закладів базується на людському факторі, тому питання управління ними у цьому аспекті стали особливо актуальними. Управління освітнім дошкільним закладом являєсобою цілеспрямовану діяльність, спрямовану на упорядкування навчально-виховного процесу і його вдосконалення. Кожний заклад представляє собою цілісну освіту, яка діє по законам розвитку. В силу цього ДНЗ можна розглядати як систему з визначеними елементами, структурою, функціонуванням, розвитком. Такий підхід дозволяє не тільки виявляти основні фактори, умови, забезпечувати життєдіяльність закладу, а й керувати його функціонуванням і розвитком. Заклади розрізняються за метою, характером, типу і іншими ознаками. Дошкільні освітні заклади характеризуються наступними особливостями:

1. По відношенню до учасників дана організація виступає як первинна. ДНЗ як заклад створюється у відповідності з законодавством про освіту, володіє визнаними цілями і функціями, знаходиться на бюджетному фінансуванні.

2. Дошкільний навчальний заклад – офіційна організація, оскільки створюється у відповідності з правовими актами; суб'єктами організації виступають посадовці (завідуючий, вихователі, вихователі-методисти та ін.).

3. В організаційній системі виділяють: організаційну структуру - сукупність людей і умов їх діяльності у визначених пропорціях взаємозв'язках

Р. Стеркіна та ін. Проблеми гуманізації, особистісної спрямованості управління в освіті досліджуються не лише педагогічною наукою, а й психологічною (Л. Карамушка, Н. Коломинський, В. Моляко, Є. Павлютенков, С. Подмазін, В. Юрченко та інші), де розглядаються психологічні аспекти гуманізації управління школою (Л. Карамушка), особистісно-діяльнісний підхід у психології менеджменту в освіті (Н. Коломінський), соціально-психологічні проблеми особистісно-орієнтованого управління сучасними освітніми закладами (С. Подмазін). Значним внеском у розробки проблеми роботи з педагогічними кадрами, педагогічним колективом є праці таких вітчизняних і зарубіжних науковців, як Ю. Бабаннський, М. Ващенко, І. Жерносек, І.Зязюн, В. Звєрев, Ю. Конаржеський, В. Лазарев, В. Мадзігон, В. Маслов, В. Маслов, М. Поташник, В. Сластьонін, Н. Тализіна, П. Третьяков, Т. Шамова, Л. Юрчук та інші.

Формулювання цілей та завдань статті. Розглянути основи управління ДНЗ у контексті людиноцентристського підходу. Визначити основні аспекти інноваційної діяльності дошкільного навчального закладу. Проаналізувати особливості людиноцентристського підходу.

Виклад основного матеріалу статті. Модернізація системи дошкільної освіти характеризується впровадженням інновацій в освітній процес. Інноваційний розвиток пов'язують насамперед з освітньою системою дошкільного навчального закладу. Визнання необхідності свідомого управління змінами, передбачення, регулювання, пристосування до змінних зовнішніх умов прискорює процес оновлення методів та форм роботи дошкільного навчального закладу. Однак у практиці дошкільних навчальних закладів часто виокремлюють окремі аспекти, акцентують увагу на фрагментарному підході.

Та саме пошук оптимальних форм організації освітнього процесу, використання перспективного педагогічного досвіду, а також здійснення інноваційної діяльності є умовою ефективного розвитку.

Інноваційна освітня діяльність дошкільного навчального закладу – це діяльність завдяки якій відбувається розвиток освітнього процесу (тоді як традиційна освітня діяльність – це діяльність, що забезпечує стабільність освітнього процесу). Колектив, що реалізує інноваційну освітню діяльність виробляє нове уявлення про освітні цілі і завдання і засобами реалізації. Дослідник проблематики педагогічної новизни Р. Юсуфбекова визначає новизну як зміст можливих змін педагогічної діяльності, що ведуть до раніше невідомого, розвивають теорію та практику навчання [4]. Цей зміст може стосуватися і педагогічної діяльності в цілому, і окремих її складових. Але нове буває різне, є те що дійсно приводить до позитивного розвитку, але є, нажаль, і таке, що приводять до негативних наслідків.

Наукове осмислення й узагальнення соціальних процесів сучасної дійсності, аналіз наукових досліджень доводять, що демократизація суспільства, розширення прав і свобод громадян у різних сферах життєдіяльності, і в освітній сфері зокрема, на перший план висувають проблеми суб'єктивного становлення і буття людини, між суб'єктної взаємодії, максимального творчого потенціалу людей, спрямованого на розвиток освітньої системи, особистості в цілому. Представники різних шкіл менеджерів вважають, що в сучасних умовах менеджмент повинен використовуватися не стільки як система влади у вигляді ієрархічної піраміди, скільки як ресурс

Литература:

1. Антипкин Ю. Г. VI Конгресс педиатров Украины: профессиональный диалог о самом важном / Ю. Г. Антипкин, Р. А. Моисеенко, Н. В. Хайтович // Здоров'я України. − 2009. − № 21. − С. 24−25.

2. Бабій І. Л. Адаптаційні можливості школярів / І. Л. Бабій, В. І. Величко, Я. І. Венгер // Здоровье ребёнка. – 2011. − № 8(35). – С. 20–24.

3. Бусловская Л. К. Адаптивные возможности организма студентов и способы их повышения / Л. К. Бусловская, Ю. П. Рыжкова // Вісник Харківського національного університету. – 2009. − № 862. – С. 22–25.

4. Галямова Э. В. Состояние здоровья молодежи в условиях крупного промышленного города / Э. В. Галямова, Р. Н Кильдебекова, Л. Р. Мингазова // Современные проблемы медицины: теория и практика: Материалы междун. научно-практ. конф. – Уфа, 2012. – С. 107-109.

5. Коренев Н. М. Состояние здоровья подростков Украины / Н. М. Коренев, В. А. Немирова, Л. П. Булага // Проблеми медичної науки та освіти. – 2005. − № 4. – С. 5–7.

6. Косовский Г. В. Состояние здоровья и оптимизация медицинской помощи студентам вузов г. Магнитогорска в новых социально-экономических условиях: автореф. дис. … канд. мед. наук: 14.00.33 / Г. В. Косовский. – М., 2007. – 20 с.

7. Майданник В .Г. Перспективи розвитку клінічної педіатрії в XXI столітті / В. Г. Майданник // Педіатрія, акушерство та гінекологія. − 2002. − № 1. − С. 8−12.

8. Мау В. А. Человеческий капитал: вызовы для России / В. А. Мау // Вопросы экономики. – 2012. – № 7. – С. 114-132.

9. Няньковський С. Л. Стан здоров'я школярів в Україні / С. Л. Няньковський, М. С. Яцула, М. І. Чикайло // Здоровье ребёнка. – 2012. − № 5(40). – С. 109–114.

10. Сиротченко Т. А. Подростковый возраст в зеркале медико-социальных проблем / Т. А. Сиротченко, Н. А. Белых // Современная педиатрия. – 2011. – № 4. – С.188–190.

11. Сорокин П. А. Современное состояние России / П. А. Сорокин // Новый мир. – 1992. – N 4 // http://vikent.ru/enc/4321/

12. Фоменко В. В. Организация физического воспитания студенческой молодежи на современном этапе реформирования высших учебных заведений / В. В. Фоменко [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.rusnauka.com/5_SVMN_2013/Sport/2_129246.doc.htm

References:

1. Antypkyn Ju. H. VI Konhress pedyatrov Ukrayni: professyonal'nij dyaloh o samom važnom / Ju. H. Antypkyn, R. A. Moyseenko, N. V. Xajtovyč // Zdorovja Ukrajiny. − 2009. − 21. − S. 24−25.

2. Babij I. L. Adaptacijni možlyvosti školjariv / I. L. Babij, V. I. Velyčko, Ja. I. Venher // Zdorov'e rebënka. – 2011. − 8(35). – S. 20–24.

3. Buslovskaja L. K. Adaptyvnie vozmožnosty orhanyzma studentov i sposobi ih povišenyja / L. K. Buslovskaja, Ju. P. Rižkova // Visnyk Harkivs'koho nacional'noho universytetu. – 2009. − 862. – S. 22–25.

4. Haljamova E. V. Sostojanye zdorov'ja molodeži v uslovyjah krupnoho promišlennoho horoda / E. V. Haljamova, R. N Kyl'debekova, L. R. Mynhazova //

Sovremennye problemi medycyni: teoryja i praktyka: Materyali meždun. naučno-prakt. konf. – Ufa, 2012. – S. 107-109.

5. Korenev N. M. Sostojanye zdorov'ja podrostkov Ukrayni / N. M. Korenev, V. A. Nemyrova, L. P. Bulaha // Problemy medyčnoji nauky ta osvity. – 2005. − 4. – S. 5–7.

6. Kosovskyj H. V. Sostojanye zdorov'ja y optymyzacyja medycynskoj pomoščy studentam vuzov h. Mahnytohorska v novih socyal'no-ekonomyčeskyh uslovyjax: avtoref. dys. … kand. med. nauk: 14.00.33 / H. V. Kosovskyj. – M., 2007. – 20 s.

7. Majdannyk V .H. Perspektyvy rozvytku kliničnoji pediatriji v XXI stolitti / V. H. Majdannyk // Pediatrija, akušerstvo ta hinekolohija. − 2002. − 1. − S. 8−12.

8. Mau V. A. Čelovečeskyj kapytal: vizovi dlja Rossyy / V. A. Mau // Voprosi ekonomyky. – 2012. – 7. – S. 114-132.

9. Njan'kovs'kyj S. L. Stan zdorov'ja školjariv v Ukrajini / S. L. Njan'kovs'kyj, M. S. Jacula, M. I. Čykajlo // Zdorov'e rebënka. – 2012. − 5(40). – S. 109–114.

10. Syrotčenko T. A. Podrostkovij vozrast v zerkale medyko-socyal'nih problem / T. A. Syrotčenko, N. A. Belih // Sovremennaja pedyatryja. – 2011. – 4. – S.188–190.

11. Sorokyn P. A. Sovremennoe sostojanye Rossyy / P. A. Sorokyn // Novij myr. – 1992. – N 4 // http://vikent.ru/enc/4321/

12. Fomenko V. V. Orhanyzacyja fyzyčeskoho vospytanyja studenčeskoj molodeži na sovremennom etape reformyrovanyja vissyx učebnih zavedenyj / V. V. Fomenko [Ėlektronnyj resurs]. – Režym dostupa: http://www.rusnauka.com/5_SVMN_2013/Sport/2_129246.doc.htm

Педагогіка

УДК 378.937

доцент кафедри педагогіки Железняк О. В.
Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА З РЕАЛІЗАЦІЇ ГЕНДЕРНОГО ПІДХОДУ В ШКОЛІ В КОНТЕКСТІ ДОСЛІДЖЕНЬ НІМЕЦЬКИХ НАУКОВЦІВ

Анотація. У статті подано результати теоретичного аналізу проблеми професійної підготовки майбутніх педагогів до реалізації гендерного підходу в сучасній школі. Особливу увагу приділено висвітленню зарубіжного досвіду гендерного виховання учнів та вимог до професіоналізму педагога з реалізації ґендерного підходу в школі.

Ключові слова: гендерний підхід в освіті, зарубіжний досвід з гендерного виховання учнів старшої школи, професіоналізм педагога з реалізації ґендерного підходу в школі.

Аннотация. В статье представлены результаты теоретического анализа проблемы профессиональной подготовки будущих педагогов к реализации гендерного подхода в обучении и воспитании учащихся. Особое внимание уделяется отражению немецкого опыта по гендерному воспитанию старшеклассников, а также требований к профессионализму учителя относительно способов реализации гендерного подхода в школе.

Ключевые слова: гендерный подход, зарубежный опыт гендерного воспитания, профессионализм педагога в реализации гендерного подхода в школе.

Педагогіка

УДК 378.112

завідувач кафедри теорії і методики дошкільної освіти,
кандидат педагогічних наук, доцент Чаговець А. І.
Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради. (м. Харків)

ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ ДНЗ У КОНТЕКСТІ ЛЮДИНОЦЕНТРИСТСЬКОГО ПІДХОДУ

Анотація. У статті розглянуто основи управління ДНЗ у контексті людиноцентристського підходу. Визначено основні аспекти інноваційної діяльності дошкільного навчального закладу. Схарактеризовано особливості дошкільних навчальних закладів. Розглянуто особливості людиноцентристського підходу.

Ключові слова. інновації, інноваційний розвиток, управління, людиноцентристський підхід, ДНЗ.

Аннотация. В статье рассмотрены основы управления ДОУ в контексте человекоцентристского подхода. Определены основные аспекты инновационной деятельности дошкольного образовательного учреждения. Охарактеризован особенности дошкольных учебных заведений. Рассмотрены особенности человекоцентристского подхода.

Ключевые слова. инновации, инновационное развитие, управление, человекоцентристского подход, ДОУ.

Annotation. In the article the foundations of PEI in the context of the humanistic approach. The main aspects of innovation activities kindergarten. Author determined features of preschool education. The features of the humanistic approach.

Key words. innovation, innovative development, management, humanistic approach, PEI.

Вступ. В наш час стрімкий розвиток суспільства, усіх сфер діяльності людини не залишають осторонь і освітній простір. Розвиток та реформування всіх ланок освіти стає невід'ємною частиною загального розвитку суспільства. Пошук ефективних моделей сучасних дошкільних навчальних закладів стає пріоритетним напрямом пошукової роботи дослідників. Система освітнього управління, що склалася в період централізованої командно-адміністративної системи, орієнтована більшою мірою на сам педагогічний процес, а тому потребує суттєвого оновлення й удосконалення. Сучасні тенденції оновлення системи освіти визначають необхідність в направленості внутрішнього управління на особистість, її потреби, створення в освітніх закладах умов для забезпечення всебічного розвитку всіх учасників освітнього процесу.

Питанням розробки критеріїв інновацій займалися науковці: Л. Буркова, Л. Карамушка, Л. Квіртія, Л.Колесникова, І. Підласий, О. Пісарєва, В. Полянський, Т. Семенюк, Ю. Швалб, В. Ясвін та ін. Управління інноваційним розвитком дошкільного навчального закладу має в основі зміст управлінської діяльності адміністрації дошкільного навчального закладу. Розкриттям специфіки управлінської діяльності керівника дошкільного навчального закладу займалися такі науковці: Л. Артемова, К. Біла, А. Бондаренко, Г. Васильєва, Л. Денякіна, Л. Пісоцька, Л. Покроєва,

спеціальної та загальної тематики; розбиратися в граматичних формах, конструкціях, зворотах; вести нескладні бесіди на теми, передбачені специфікою роботи; вести ділові бесіди і переговори; оформляти ділове листування, правильне застосування лексики тем у реальних ситуаціях на виробництві, читати і аналізувати технічні характеристики будь-якого обладнання, вести бесіди на професійну тематику, складати рекламні тексти, заповнити митну декларацію, анкети; правильно вибирати мовні засоби залежно від спеціальності і особливості співбесідника [4].

Ще одним завданням методики навчання технічних дисциплін в професійних технічних навчальних закладах є підготовка студентів до самостійного навчання впродовж усього життя. З цією метою все більше уваги приділяється організації самостійної роботи студентів, під час якої у них формується навчальна компетенція. Сформувати таку здатність означає озброїти студента навичками й вміннями самостійної діяльності, навчити його самостійно поповнювати, уточнювати, критично переоцінювати свої знання з метою їх подальшого розвитку та використання в професійних інтересах.

Висновки. Таким чином створення універсальної методики навчання технічних дисциплін в професійних технічних навчальних закладах, яка б охоплювала і забезпечувала всебічний розвиток працівників технічної сфери, здатних гідно конкурувати на міжнародному рівні, спроможних постійно вдосконалювати свої вміння та навички є вкрай важливим і актуальним. У зв'язку з вище викладеним матеріалом актуальною стає проблема формування у студентів навичок та вмінь самостійної роботи з іншомовним текстом.

Література:

1. Коваленко Олена Едуардівна Методика професійного навчання: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. /О. Е. Коваленко; Нар. укр. акад. -Х.: Вид-во НУА, 2005.- 360 с.

2. Муранова Н. П. Допрофесійна підготовка учнів авіакосмічного ліцею в системі "ліцей – ВНЗ": Автореф. дис. канд. пед. наук. Житомир, 2005

3. Підкурганна Г. О. Теоретико–методологічні та методичні основи художньо–педагогічної підготовки студентів факультету дошкільного виховання педагогічного університету: Автореф. дис. д-ра пед. наук. К., 2003.

4. Саркісова А. В. Структурування змісту інформації в підручниках з технічних дисциплін. //Психолого-педагогічний науковий журнал ХНУ, 2013.- С.264-268

5. Сухомлинський В. О. Сто порад учителеві. К., 1979. Т. 2. С. 114.

References:

1. Kovalenko Olena Eduardivna Metodyka profesiynoho navchannya: Pidruch. dlya stud. vyshch. navch. zakl. /O. E. Kovalenko; Nar. ukr. akad. -X.: Vyd-vo NUA, 2005.- 360 s.

2. Muranova N. P. Doprofesiyna pidhotovka uchniv aviakosmichnoho litseyu v systemi "litsey – VNZ": Avtoref. dys. kand. ped. nauk. Zhytomyr, 2005

3. Pidkurhanna H. O. Teoretyko–metodolohichni ta metodychni osnovy khudozhn'o–pedahohichnoyi pidhotovky studentiv fakul'tetu doshkil'noho vykhovannya pedahohichnoho universytetu: Avtoref. dys. d-ra ped. nauk. K., 2003.

4. Sarkisova A. V. Strukturuvannya zmistu informatsiyi v pidruchnykakh z tekhnichnykh dystsyplin. //Psykholoho-pedahohichnyy naukovyy zhurnal KhNU, 2013.- S.264-268

5. Sukhomlyns'kyy V. O. Sto porad uchytelevi. K., 1979. T. 2. S. 114.

Annotation. The article presents the results of a theoretical analysis of the problem of professional training of future teachers to implement a gender perspective to education and teaching the high school students. Particular attention is paid to the reflection of international experience of gender education of high school students, as well as the requirements for the professionalism of teachers on ways to implement a gender perspective in the school.

Key words: gender perspective, international experience of gender education of high school students, the professionalism of teachers in the implementation of a gender perspective in the school.

Постановка проблеми. Прийняття урядами європейських країн, включаючи й Україну, стратегії ґендерної рівності як складової всіх державних документів, що стосуються нормативно-правового забезпечення найважливіших соціальних програм і першочергових освітніх проектів, значно актуалізувало проблему ґендерного підходу в освіті. Не зважаючи на це, проблема формування професіоналізму педагогів з реалізації гендерного підходу у реальній практиці роботи навчальних закладів дотепер не знайшла свого належного висвітлення. Остання найчастіше розглядається формально, у той час як висунуті в концепціях гендерної політики і гендерної освіти в Україні положення потребують розроблення необхідного науково-методичного й організаційно-педагогічного забезпечення процесу підготовки майбутніх й нині діючих педагогів до реалізації гендерного підходу у навчанні і вихованні підростаючого покоління.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На стику XX–XXI ст. в Україні значно активізувалися дослідження з теорії та методології ґендеру (В. Агєєв, І. Горошко, В. Довженко, Г. Лактіонова, Л. Лобанова, Л. Міщик, С. Оксамитна, М. Скорик, Л. Смоляр); упровадження принципів гендерної рівності та демократії у сферу освітнього простору сучасної вищої школи (Н. Болотіна, Т. Булавіна, Л. Бут, М. Згуровський, Я. Кічук, Л. Кобелянська, Т. Мельник, С. Сидоренко, С. Харченко, С. Юдіна); інтеграції ґендерного підходу у вищу професійну та педагогічну освіту (М. Букач, О. Булатова, Т. Бучинська, Т. Голованова, І. Іванова, О. Любарська, П. Терзі, О. Цокур); ґендерної психології та педагогіки (Т. Говорун, Н. Грицяк, О. Кікінежді, В. Кравець, О. Луценко); ґендерної соціалізації й ґендерного виховання учнівської та студентської молоді (Ю. Бурцева, С. Вихор, Н. Єрофеєва, Л. Зверєва, О. Каменська, О. Кізь, Л. Надолинська, А. Шевченко). Однак, проблема професійної підготовки педагогічних кадрів до реалізації ґендерного підходу у навчанні і вихованні учнів до сьогодні залишається теоретично недостатньо обґрунтованою, незважаючи на суттєвий доробок українських науковців. Причиною тому є суперечності між: потребою українського суспільства в освітянах, здатних ефективно виконувати покладені на них нові виховні функції, та підготовкою педагогічних кадрів без урахування ідей ґендерної рівності, принципів ґендерного підходу; наявністю в сучасній педагогіці різних концепцій виховання особистості нового типу та відсутністю в них ґендерно зорієнтованих методик і технологій; вагомістю доробку ґендерної педагогіки та невідповідністю його практичного використання у процесі професійної підготовки вчителів.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Загальноєвропейські вимоги та соціальний запит українського суспільства

(Закони України „Про освіту", „Про вищу освіту", Концепція національного виховання, Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності, Концепція освіти „рівний – рівному" щодо здорового способу життя серед молоді України) зумовлюють інноваційні перетворення у національній системі освіти в контексті попередження будь-яких форм дискримінації особистості за ознакою статі (сексизму). Це передусім передбачає подальшу гуманітаризацію змісту та гуманізацію методів і форм професійної підготовки майбутніх учителів на засадах ідей ґендерної рівності та демократії.

Недостатня теоретична розробленість означеної проблеми підкреслює гостру необхідність: науково-теоретичного обґрунтування сутності ґендерної педагогіки як нової теорії освіти і виховання підростаючого покоління; змісту, форм і методів ґендерної освіти і гендерного виховання майбутніх учителів; стратегій інтеграції ґендерного підходу у вищу професійно-педагогічну освіту. Значущість дослідження для практики визначається необхідністю розробки нових технологій формування особистості сучасного вчителя як педагога-гендеролога, спроможного до ефективної реалізації засобів ґендерного підходу в школі, творчого вирішення завдань гендерної освіти й ґендерного виховання учнів, успішного керування їхньою гендерною соціалізацією.

З огляду на актуальність, теоретичну й соціальну значущість означеної проблеми, *метою* поданої статті є висвітлення позитивного доробку німецьких науковців щодо вдосконалення професійної підготовки майбутнього педагога до реалізації ґендерного підходу у сучасній школі.

Виклад основного матеріалу. Вивчення й узагальнення зарубіжних джерел з проблеми гендеру в німецькій педагогіці засвідчує, що першою жінкою-професором загальної і соціальної педагогіки була доктор Елізабет Блохманн (1892–1972 рр.). Вона стає першою жінкою у ФРН, що очолила кафедру загальної педагогіки в університеті м. Марбург. У своїх Марбурзьких лекціях Елізабет Блохманн приділяє особливу увагу освітньо-теоретичним і практичним поглядам Руссо й Песталоцці, Фребеля й Шлейєрмахера, а також гуманітарним ідеям, сформульованим на початку 20-х років Г. Нолем. У Марбурзі Елізабет Блохманн займається дослідженням проблем навчання дітей і підлітків, дорослих, а також окремо освітою дівчат і жінок, пише свою головну педагогічну роботу „Трактат про засади шкільної освіта для дівчат у Німеччині", а також видає свою наукову біографію за назвою „Герман Ноль у педагогічному русі свого часу" [1, с. 148].

Суттєво, що Елізабет Блохманн уже в 50-ті роки активно займалася питанням підвищення якості навчання в університетах, указуючи у своїх публікаціях на необхідність диференційованої та кваліфікованої освіти жінок, що можна розглядати як постановку питання про проблему гендеру у вищій школі, адже на той час у Німеччині існувала хибна думка, що із запровадженням змішаного навчання було досягнуто рівноправність хлопчиків і дівчат у школі. Ця думка існує в німецьких школах до сьогодні. Однак проведені з початку 80-х років гендерні дослідження в школі доводять, що гендерні стереотипи не переборені, впливаючи на якість навчання. Це пов'язане з тим, що школа є відображенням існуючих відносин статей у суспільстві, тим самим у повсякденності репродукується стереотипні моделі поведінки й точки зору на протилежну стать. Гендерні стереотипи – це незмінні загальноприйняті установки про поведінку жінок і чоловіків, що

Зокрема, дослідниця В. Волошина зосередила увагу на певних аспектах її використання у навчально-пізнавальній діяльності студентів [1, с.14-20]. Вона стверджує, що у зміст навчання і педагогічної праці В. Сухомлинський вкладав гуманістичний сенс: учень вчиться, бо йому хочеться думати, в нього є прагнення, бажання мислити, розв'язувати розумові задачі, в яких багато труднощів. Саме подолання навчальних труднощів вселяє в учня оптимістичну впевненість у своїх силах, почуття власної гідності. Вони спричинені почуттям, яке В.Сухомлинський в багатьох наукових працях називає "радістю наукової праці" [1].

Відомо, що вже Ян Каменський зумів побачити те велике значення, яке може відіграти книга, спеціально призначена для навчання. Він створив теорію використання книги в навчанні (дидактографію). Для її розроблення вчений тимчасово залишає роботу над „Великою дидактикою" і цілком віддається створенню першого підручника в історії школи й педагогіки. Цією першою навчальною книгою була „Абетка" для дітей. У своїх роботах Я. А. Каменський підкреслював роль підручника як автономного способу, „інструменту в руках учителя".

Через багато років К. Д. Ушинський розглядає підручник як спосіб самостійної роботи учнів, вкладаючи в нього всі розроблені ним принципи теорії навчання.

У 20-30-х роках XX століття формується думка про те, що підручник повинен будуватися таким чином, щоби будь-хто міг його взяти і самостійно за ним навчатися. Це положення на сьогодні має особливе значення, адже використання підручника в навчанні є обов'язковим, особливо в технічній галузі.

На жаль, наявна на сьогодні навчальна технічна література в системі професійної освіти не завжди відповідає вимогам, які до неї висуваються, і не виконує всі перераховані вище функції. Крім того, мінлива номенклатура спеціальностей не дозволяє вчасно створювати необхідні підручники. Тому викладачам, з одного боку, доводиться аналізувати наявну навчальну літературу на предмет вибору оптимальної для організації навчального процесу за конкретною спеціальністю, а з іншого боку, трансформувати наявну в навчальній літературі інформацію в конкретний навчальний процес, створюючи при цьому навчальні матеріали.

Продуктом діяльності з аналізу й проектування навчальних матеріалів є:

- дібрана навчальна література і розроблена методика її використання на уроці;

- навчально-змістові матеріали (план теми, логічна структура навчального матеріалу, текстовий опис, опорний конспект теми).

Другою умовою підвищення якості підготовки майбутніх фахівців технічної галузі є вивчення спеціальних дисциплін іноземними мовами з метою підвищення рівня конкурентоспроможності. Методика навчання технічних дисциплін в професійних технічних навчальних закладах має за мету опанування студентами лексико-граматичним мінімумом для спілкування під час ділової поїздки в країну, мова якої вивчається, формуванні загальних компетенцій та комунікативних мовленнєвих компетенцій для практичного володіння вузькопрофесійним лексичним і граматичним матеріалом.

Студенти повинні читати, розуміти і перекладати оригінальні тексти із спеціальності з метою одержання основної інформації з нових текстів

змогу розглядати предмет знань не тільки в їх сьогоднішньому стані, а на будь-якому етапі їх становлення. Перед тим, як дати визначення поняттю чи категорії, що вивчають, необхідно з'ясувати, що являє собою поняття і категорія. Значна кількість розвинутих Платоном ідей і принципів структурування знань були продовжені його послідовниками, зокрема Аристотелем. Він розробив логічний апарат пізнання навколишнього середовища, ввів термін "універсалії" – загальні поняття абстрагованих від реальності речей. "Для отримання цих абстракцій ми починаємо з речей, що пізнаються і переходимо до речей більш зрозумілих і які пізнаються".

Структурування охоплює великий спектр понять і процесів певної моделі, в якій може бути відображена певна структура знань або реальні об'єкти для покращення способів управління ними.

Сучасні підходи до структурування знань у своїй основі мають три філософські течії: структуралізм (теорія розкриття моделей, які лежать в основі соціальних і культурних явищ та знакових систем); семіотика (наука про використання знаків), інтереси якої поширюються на комунікаційні та виробничі процеси; синергетика (вивчення загальних закономірностей самоорганізації і становлення структур, які утворюються в складних, відкритих системах), яка дає змогу розглядати будь-яку систему шляхом її розподілу на структуру класів і структуру об'єктів, що, відповідно, дає можливість структурувати явища, які досліджують згідно із змістовими лініями та ієрархією їхніх складових.

Комплексне використання цих течій дає підстави для існування двох способів структурування – змістового та процесуального. Для змістового структурування предметом дослідження є навчальний матеріал, а для процесуального – етапи навчання. [5].

Результатом процесу структурування знань, з погляду Д. Юма, О. Конта, І. Бодуена де Куртене, прийнято вважати поле знань, яке визначають як умовний опис основних понять і категорій навчальних предметів у їхньому взаємозв'язку, що можуть бути подані у вигляді тексту, таблиць, схем після завершення процесу виокремлення знань на стадії структурування.

Формування поля знань базується на виявленні понятєвої структури галузі знань з певного предмета. На думку дослідників Н. Муранової, Г. Підкурганної, головним методом ототожнення освітніх явищ і процесів є об'єктивно-орієнтований аналіз, який передбачає первинний розподіл структури знань з подальшою її систематизацією [3; 5;].

У педагогічній науці структурний підхід до досліджуваних явищ на основі системних знань запропонував у 20-ті роки видатний український педагог

На сучасному етапі розвитку проблеми структурування змісту знань перед вченими стоїть завдання розроблення адекватної реальної моделі їх засвоєння, яка б мала значний вплив на швидкість засвоєння, обсяг і аналіз людиною інформації про навколишній світ, особливо в технічному аспекті, у зв'язку з швидким розвитком цієї сфери.

У наш час, коли збільшуються потоки інформації, її обсяг, студентству складно усвідомлювати реалії сьогодення. Щораз частіше починають використовувати сучасні технології навчання, технічні засоби, які інколи нівелюють значення людського чинника. У процесі наукового пошуку, реалізовуючи завдання дидактичних засад структурування змісту знань, ми звернули увагу на гуманістичну сутність дидактики В. Сухомлинського.

склалися в культурі, яких дотримуються без обговорення, оскільки синонімом стереотипу нерідко виступають поняття упередження, забобону або кліше. Поява гендерних стереотипів зумовлена тим, що статеві розходження розмістилися над індивідуальними розходженнями особистості чоловіка і жінки.

Натомість, впродовж XX ст. в Німеччині відбулися реформи в системі освіти, які призвели до значних змін завдяки феміністичним дослідженням школи та провадження практики гендерного виховання: жінки отримали більше прав у загальноосвітній шкільній системі, великих успіхів досягають у системі вищої школи, через що помітні зміни відбулися в навчальних планах різних типів закладів освіти. Проте в педагогічному оточенні все ще відбувається практика статево-ієрархічного ставлення до учнів, недостатньо звертається увага на індивідуальні проблеми юнаків та формування почуття власної гідності у дівчат [2]. Через це останнім часом для досягнення гендерної рівності в навчально-виховному процесі вченими Німеччини продиктовано такі принципи:

– раннє залучення дітей до системи суспільного виховання у дошкільних закладах при подальшому покращанні обладнання дитячих садків та покращанні підготовки вихователів із гендерного виховання. Це означає, що в перші роки життя дитини слід найбільше звертатися до розвитку її комунікативних умінь із представниками своєї та іншої статі, для чого чималу увагу необхідно приділити організації освітньо-виховного процесу на засадах гендерного підходу;

– заохочення як хлопчиків, так і дівчаток до досягнення вагомих успіхів у навчально-виховному процесі і впродовж культурно-дозвіллєвої діяльності;

– запровадження різноманітних форм і методів гендерного виховання. Оскільки освітньо-виховна система значною мірою є гомогенною, гетерогенність та різноманітність уважається одним із позитивних шансів подолання гендерної нерівності в школі;

– збільшення кількості соціальних центрів, які запроваджують ідеї гендерної рівності.

Як відзначають німецькі вчені, незважаючи на зростання частки позитивних результатів в організації навчально-виховного процесу на основі гендерного підходу, у німецьких школах на уроках має місце ненавмисна гендерна необ'єктивність у діяльності вчителів. Було виявлено, що дівчата на уроці одержують менше уваги, менше похвали від учителя, ніж хлопчики. У школі серед відмінників більше дівчат, це пояснюється не тільки наявністю в них здатності до старанності, підпорядкування, ретельності й зубріння, але стереотипу, що дівчинка повинна добре навчатися на відміну від хлопчиків. Хоча в подальшому житті від дівчат ніхто не вимагає високих успіхів в освіті, адже відповідно до традиційних гендерних стереотипів глибокі знання вищої математики, хімії, фізики й літератури не потрібні для сімейного життя.

У результаті було підтверджено, що стереотипи із приводу еталонів поведінки хлопчиків і дівчат виникають у результаті особливих очікувань учителів, що межують із забобонами й застарілими гендерними установками. При цьому було пояснено види й способи перенесення забобонів учителями на їхнє ставлення до учнів і учениць. Як результат, було встановлено закономірність у тому, що поява стереотипів щодо поведінки дітей (і рятування

від цих стереотипів) тісно пов'язана з гендерною свідомістю, чуйністю й культурою вчителів.

Як бачимо, у Німеччині нагромаджено певний передовий досвід як спільного, так і роздільного або частково роздільного навчання дітей різної статі з відповідною реалізацією гендерних виховних програм, що враховують специфіку їхнього віку. Більшість із них, у силу специфіки історичного розвитку виховних систем у Німеччині, головним чином, ґрунтувалася на антропологічному принципі чіткого розмежування відмінностей жіночої і чоловічої статі, тобто в напрямку впровадження комплексного підходу Gender Mainstriming. При цьому головні завдання гендерної освіти й виховання передбачають формування партнерських взаємин між хлопцями і дівчатами, засвоєння ними егалітарних цінностей і норм, чому сприяє особистісно орієнтований підхід в освіті, який передбачає варіативність в оволодінні учнями статево-рольовим репертуаром і тренінг взаємозамінності гендерних ролей, а також гендерний аспект змісту гуманітарної освіти (гендерні знання входять складовими в ряд навчальних предметів, таких як: краєзнавство, етика, навколишній світ, суспільствознавство, релігія, історія та ін.). У позааудиторній роботі з гендерного виховання в німецьких школах найбільш ефективними виявили себе бесіди й діалоги, присвячені проблемам дружби й любові, сексуальності й розвитку гендерного співробітництва, рольові й гендерні ігри, тренінги, проекти, наукові конференції, присвячені гендерним дослідженням.

Суттєво й те, що теоретичні досягнення феміністичних і гендерних досліджень школи нараховують у Німеччині понад 30 років. Цьому багато в чому сприяє відповідна освітня і гендерна політика Німеччини, висвітлена, зокрема, у таких документах, як: Конституція Німеччини, Уложення Прусських законів, „Концепція гендерної рівності" землі Саксонія-Ангальт. При цьому освітня проблематика гендеру в Німеччині представлена низкою науково-педагогічних досліджень, які правомірно диференціювати, як мінімум, за такими напрямами, а саме: гендерна рівність в організації педагогічного процесу сучасної німецької школи (M. Horstkempner [3]); гендерні аспекти в організації навчання і виховання дітей різної статі, гендерна соціалізація учнівської молоді (H. Faulstich-Wieland [2]); гендерні стереотипи і їх вплив на поведінку та взаємини юнаків і дівчат (Ch. Biermann [1]).

Узагальнюючи викладене вище, логічно постає питання: чи знайомі з висновками й рекомендаціями німецьких учених учителі та чи керуються вони принципами гендерного підходу у викладанні й вихованні учнів? На жаль, досить точної відповіді на це запитання ми не знайшли в німецькій науково-педагогічній літературі, тому що в Німеччині практично відсутні відповідні дослідження з даної проблематики. Однак, судячи з результатів досліджень у галузі освіти й удосконалення професійної підготовки вчителів, можна зробити висновок про те, що знання, методи й прийоми гендерної педагогіки та способи реалізації гендерного підходу в освітньому просторі не завжди викладаються майбутнім учителям, або викладаються розрізнено й безсистемно. Обсяг пропонованого навчального матеріалу з гендерної тематики розрізняється в окремих федеральний землях: у той час як у землі Мекленбург – Верхня Померанія пропонуються лише окремі семінари з питань спільного навчання, у Саксонському університеті для гендерної освіти вчителів було спеціально утворено кафедру гендерної педагогіки. Однак спільним для

влаштування на роботу, лише 73 % випускників, які здобули фахову підготовку інженерів, були прийняті на роботу за фахом.

Для усунення вище зазначених недоліків і вирішення проблемних питань необхідно не тільки вивчення сучасного стану підготовки фахівців, але і глибокий аналіз історичного досвіду. На нашу думку, в кожен період протягом XX - початку XXI століття у підготовці фахівців технічної галузі відображалися зміни не тільки технічні, галузеві та освітньо-парадигмальні, а в першу чергу − відбувалася зміна методологічних підходів. Починаючи з початку XX століття, коли фактично методологія педагогіки ще тільки зароджувалася, і закінчуючи сучасним періодом, коли мова йде вже про системні методології, професійна освіта фахівців істотно змінювала і свою значимість, і наповнення змісту. Методологічні основи підготовки майбутніх фахівців технічної галузі, на наш погляд, їх динаміка і еволюція є власне тими провідними напрямками, які дозволяють не просто використати історичний досвід підготовки фахівців, а й оптимізувати і прогнозувати його розвиток. Багатий досвід підготовки робочих кадрів і висококваліфікованих, творчо мислячих інженерів в єдності їх дослідження мають значний потенціал для використання в сучасних умовах.

Вважаємо, що результатом історичного дослідження мала стати узагальнена модель інженера на основі історичного досвіду XX - початку XXI століття. Така ідеальна багатофакторна комплексна модель з динамічними блоками (професійно-технічна, вища освіта, окремі спеціалізації і т. п.) може служити для розробки конкретних аспектів змісту і методики навчання технічних дисциплін в професійних технічних навчальних закладах. Урахування специфіки професійної підготовки майбутніх фахівців, що характеризується надзвичайною складністю та великим обсягом загальнопрофесійних і професійно орієнтованих знань, тривалістю становлення фахівця і багаторівневим характером організації підготовки, потребує перебудови основних компонентів традиційної педагогічної системи. Не менш важливим аспектом вирішення даних питань є необхідність спілкування іноземною мовою, що не викликає заперечень, але без володіння іноземною мовою професійного спрямування повноцінний обмін науково-технічною інформацією неможливий. Конкурентноспроможні кваліфіковані фахівці сьогодні повинні вміти не тільки прочитати і перекласти літературу за фахом, але й володіти достатніми навичками та уміннями для ведення дискусій на професійні теми, для виступів на конференціях, для проведення презентацій, для сприйняття на слух навчальних лекцій та доповідей на іноземних мовах, для знаходження потрібної інформації в Інтернеті або будь-яких інших іншомовних джерелах.

Тому завдання методики навчання технічних дисциплін в професійних технічних навчальних закладах полягає у вирішенні вище зазначених питань та підготовці висикопрофесійних працівників. На нашу думку це можливо лише за умови в першу чергу в результаті структурування навчального матеріалу.

Над секретом структурування навчальної літератури замислювалися ще педагоги на світанку зародження педагогічної науки. Платон, використовуючи досвід афінської та спартанської систем виховання, першим у світі обгрунтував систему освітіі виховання молоді [2]. У галузі структурування знань він зробив певний внесок: поділив знання на складові, що вирізняються за двома вимірами (конкретних речей і фіксованих властивостей). Такий підхід дає

проблем додається ще проблема якості освіти майбутніх кадрів, тому що криза суспільства − це криза освіти. Використання новітніх технологій, в свою чергу, є умовою для створення транспортного машинобудування нового покоління, розвитку нових машинобудівних кластерів і забезпечення стратегічних видів зайнятості населення. Для забезпечення ефективного розвитку кадрового потенціалу повинні бути внесені суттєві зміни в систему підготовки, перепідготовки та підвищення її кваліфікації . Вони пов'язані як із загальними проблемами у сфері освіти і станом ринку праці, так і з ситуацією, яка склалася в системі підготовки кадрів. До того ж обсяг підготовки кадрів перевищує попит на них. Реформування вищої технічної освіти України потребує реорганізації всього навчального процесу з упровадженням сучасних інтегрованих курсів, спрямованих на підготовку висококваліфікованих спеціалістів, які чітко усвідомлюють, з якою метою вивчають певний курс, яке фахове практичне застосування матимуть набуті ними знання. Освітні реформи активізують науково-педагогічних працівників до пошуку нових підходів до особистості майбутнього фахівця, його навчання, професійної підготовки. Перед ними стоїть завдання формування нового типу професіонала, конкурентноспроможнього на ринку праці, компетенції якого відповідали б потребам особистості і суспільства.

Проблема формування професійної компетентності майбутнього працівника технічної галузі, здатних конкурувати на міжнародному ринку праці, її роль у формуванні особистості та професійній підготовці фахівця, широко відображена в науковій літературі, що свідчить про її актуальність і важливий статус.

У ході дослідження ми звернулися до праць провідних учених різних напрямів педагогічної науки, зокрема: закономірностей формування особистісних якостей фахівця в процесі професійної освіти (В. Козаков, Л. Романишина), організації навчання студентів у вищій школі (А. Алексюк, С. Архангельський), системного та інтегративного підходів до навчання (А. Бєляєва, М. Берулава, С. Гончаренко, Р. Гуревич, І. Козловська), наукових розробок з проблеми вивчення іноземних мов у вищих технічних навчальних закладах (О. Акмалдінова, Е. Ганиш, Т. Станівська, О. Чернік), компетентнісного підходу в освіті (О. Корсаков, О. Пометун, В. Самсонкін) та ін.

За безумовної важливості цих досліджень проблема формування професійних знань та умінь фахівців технічної галузі є малодослідженою і потребує використання нових підходів та розробки методики навчання технічних дисциплін в професійних технічних навчальних закладах, яка б задовольнила усі вище зазначенні вимоги.

Формулювання мети статті та завдань. Метою статті є теоретичне обґрунтування методики навчання технічних дисциплін в професійних технічних навчальних закладах.

Виклад основного матеріалу статті. На даному етапі підготовки фахівців технічної галузі можна виділити низку недоліків: недостатність спеціальних знань; відсутність належної професійної спрямованості навчального процесу, необґрунтованість структури й термінів навчання; невизначеність рівнів професійної підготовки та їх тривалості, неспроможність конкурувати з іноземними колегами. Цими недоліками пояснюється те, що, згідно аналізу

обох прикладів є те, що відвідування лекцій, семінарів та інших заходів щодо гендерних досліджень і гендерної педагогіки проводиться факультативно. Інакше кажучи, гендерні предмети й спецкурси не обов'язкові для відвідування під час професійного навчання й підвищення кваліфікації педагогічних кадрів. Усе залежить від освітньої політики земель і науково-методичних концепцій навчальних закладів, що різною мірою може бути орієнтованою на реалізацію гендерного підходу в навчально-виховний процес.

У силу цього, у деяких законах про шкільну освіту (наприклад у Бранденбурзі, Берліні, Бремені) є статті, що пропонують використання принципів гендерної рівності й гендерного підходу як переважаючі в практиці навчання й виховання підростаючого покоління. У цілому, мабуть, дефіцит інформації, пов'язаної з використанням гендерного підходу в освіті, свідчить про те, що відзначені вище аспекти даної проблеми не вирішені в Німеччині остаточно. Разом із тим, просування гендерних досліджень школи вступило у фазу переходу з наукових лабораторій німецьких дослідників у навчальні аудиторії, що апробують способи реалізації гендерного підходу в освіті й вихованні.

Висновки. Встановлено, що незважаючи на розходження в аспектах дослідження й практики застосування гендерного підходу в освіті, німецькі науковці єдині в думці, що школа є провідним чинником гендерної соціалізації, а сучасний педагог – провідний агент гендерного виховання. При цьому визнається, що зміст навчального матеріалу, дидактичних і виховних установок у процесі педагогічного спілкування й дидактичної взаємодії педагога й учнів різної статі є орієнтиром розвитку їх гендерної свідомості, чутливості та культури. Через це, методика організації навчально-виховного процесу на засадах гендерного підходу формує психологічну основу утвердження ідеології гендерного рівноправ'я, а їх свідоме чи несвідоме ігнорування призводить до закріплення гендерної нерівності.

Проведена на базі ОНУ ім. І.І. Мечникова дослідно-експериментальна робота засвідчує, що для опанування майбутніми педагогами методів антисексизму потрібна їх спеціально організована професійна підготовка до реалізації гендерного підходу у сучасній школі, сутність якої полягає в тому, щоб сформувати їх особистість як педагога-гендерола.

Перспективу подальшого дослідження вважаємо у розробці моделі професійної підготовки майбутніх педагогів до реалізації гендерного підходу у сучасній школі з конкретизацією її провідних ланок.

Література:

1. Biermann Ch. Haushaltspass für Jungen und Mädchen. Ein Projekt in der Primarstufe der Laborschule Bielefeld / Ch. Biermann // I. Brehmer. Schule im Patriarchat – Schulung fürs Patriarchat? – Weinheim und Basel, 1991. – S. 125-135.

2. Blochmann E. Das «Frauenzimmer» und die «Gelehrsamkeit» / E. Blochmann. – Quelle & Meyer, Heidelberg, 1966. – 132 S.

3. Horstkempner M. Die Koedukationsdebatte um die Jahrhundertwende / M. Horstkempner // E. Kleinau, C. Opitz. Geschichte der Mädchen und Frauenbildung.: Vom Vormärz bis zur H Gegenwart. – Frankfurt/New York: Campus, 1996. – Bd. 2. – S. 203-218.

Педагогіка

УДК: [378.015.31: 613.97] (477)
аспірант кафедри здоров'я людини
і фізичної реабілітації Іванчикова С. М.
Державний заклад
„Луганський національний університет імені Тараса Шевченка"

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ'Я СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Анотація. Стаття присвячена всебічному дослідженню питання формування культури здоров'я студентської молоді як складової національної політики України, розкриттю особливостей його вирішення шляхом аналізу науково-методичної літератури та нормативно-правової документації.

Ключові слова: здоров'я, культура, національна політика, стратегія, студентська молодь, сучасність.

Аннотация. Статья посвящена всестороннему исследованию вопроса формирования культуры здоровья студенческой молодежи как составляющей национальной политики Украины, освещению особенностей его решения путем анализа научно-методической литературы и нормативно-правовой документации.

Ключевые слова: здоровье, культура, национальная политика, стратегия, студенческая молодежь, современность.

Annotation. The article is devoted to a comprehensive study on building a culture of health student youth as part of the national policy of Ukraine, reveal features of its solution by analyzing scientific and methodical literature and regulatory documents.

Key words: health, culture, national policy, strategy, college students, the present.

Вступ. Однією з центральних проблем сучасності є проблема формування культури здоров'я [1, 2, 6, 10], яка в контексті загальної кризи культури постає більш багатогранно, ніж в будь-якому окремому науковому аспекті, будь то медико-біологічний, соціально-антропологічний, економічний чи педагогічний. Напевно, що проблема формування культури здоров'я в нашому столітті не вичерпується якимось одним планом дослідження [6, с. 223-225], вона обумовлена з одного боку кризисністю свідомості сучасної людини, а з іншого – культури загалом.

Формулювання мети статті та завдань. Мета та завдання статті полягають у всебічному дослідженні питання формування культури здоров'я студентської молоді як складової національної політики України, розкритті його особливостей через аналіз науково-методичної літератури та нормативно-правової документації.

Виклад основного матеріалу статті. Визначення культури здоров'я вперше було запропоновано видатним російським вченим В. А. Скуміним ще в 1968 році. З тих пір нововведена дефініція міцно увійшла в наукові кола. В своїй роботі „Вчення про культуру здоров'я" науковець наполягає на тому, що культуру здоров'я слід розглядати як невід'ємну складову культури духовно-моральної, культури праці й відпочинку, культури особистості

Педагогіка

УДК 378.14
проректор із науково-педагогічної роботи,
доктор педагогічних наук Харківська А. А.
Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради. (м. Харків)

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ТЕХНІЧНИХ ДИСЦИПЛІН В ПРОФЕСІЙНИХ ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Анотація. У статті проаналізовані та охарактеризовані завдання та цілі методики навчання технічних дисциплін в професійних технічних навчальних закладах з урахуванням конкретних недоліків навчання майбутніх працівників технічної галузі. Запропоновані радикальні способи вирішення проблемних аспектів, а саме структурування навчального матеріалу, вивчення спеціальних дисциплін іноземною мовою та створення мотивації до саморозвитку

Ключові слова: технічний, галузь, фахівець, структурування, технічна література.

Аннотация. В статье проанализированы и охарактеризованы задачи и цели методики обучения технических дисциплин в профессиональных технических учебных заведениях с учетом конкретных недостатков обучения будущих работников технической сферы. Предложенные радикальные способы решения проблемных аспектов, а именно структурирование учебного материала, изучение специальных дисциплин на иностранных языках и создания мотивации к саморазвитию.

Ключевые слова: технический, отрасль, специалист, структурирование, техническая литература.

Annotation. The paper analyzed and described the tasks and goals of teaching methods of technical disciplines in professional technical education to the specific shortcomings of training for technical staff area. The author proposed radical ways to address problematic aspects, namely structuring the learning material, the study of special subjects in a foreign language and creating incentives for self-development.

Key words: engineering, industry expert, structuring, technical literature.

Вступ. Технічна освіта як важлива складова економіки держави суттєво впливає на розвиток інших сфер суспільства. Професійна діяльність фахівців, що працюють в технічній галузі, має складний інтегрований характер, поєднуючи розумові та фізичні виробничі функції. Зараз підготовка фахівців має ряд особливостей, обумовлених соціально-економічними та науково-технічними тенденціями. Актуальними серед них є вимога конкурентоспроможності, необхідність поєднання виробничих функцій, а також необхідність розробки прогностичної основи для оволодіння новими технологіями та методами діяльності. Ефективність роботи в будь-якій технічній галузі в значній мірі залежить від рівня професіоналізму її співробітників. Впровадження сучасних пристроїв і систем автоматики вимагає розробки прогресивних методів професійної підготовки нового та перепідготовки нинішнього персоналу.

У майбутньому дану галузь чекає боротьба за кадри, і не тільки за їх кількість, але і за їх якість. І тут до демографічних, духовно-моральних

яке мало місце після утворення в 1458 р. окремої Московської митрополії, вже на кінець XVI ст. змінюється початком постійних відносин обох народів, зі стійкою тенденцією до їх розширення та поглиблення. Характерною особливістю цих взаємин була, з одного боку, культурна перевага України над Москвою, а з другого – недовірливе, часом навіть вороже ставлення росіян до «черкасів» і «литвинів», як тоді називали в Росії українців [2, с.188].

Література:

1. Архиепископ Филаретъ. Житія Святыхъ. – Т. VIII. – Августъ. – С. 267 – 268.

2. Голубенко Петро. Україна і Росія у світлі культурних взаємин. – К.: Дніпро, 1993. – 447 с.

3. Довідник з історії України /За ред. І. Підкови та Р. Шуста. – К.: Генеза, 1993. – 245 с.

4. Прот. А. Хойнацкій. Православіе на западе Росіи въ своихъ ближайшихъ представителяхъ или Патерикъ Волыно-Почаевскій. – М., 1888. – 94 с.

5. Прот. Хойнацкій. Очерки изъ исторіи Православной Церкви и древняго Благочестія на Волыни. – Житомир, 1878. – 107 с.

6. Четыркинъ. Князь Константинъ Константиновичъ Острожскій, какъ защитникъ Православія въ Юго-Западной Руси въ XVI ст. // Странникъ. – 1882.– Кн. XI. – 87 с.

7. Ярушевичъ А. Ревнитель Православія князь Константинъ Ивановичъ Острожскій и православная литовская Русь въ его время. – Смоленск, 1897. – 133 с.

References:

1. Arkhyepyskop Fylaretъ. Zhytiya Svyatыkh'. – T. VIII. – Avhust. – S. 267 – 268.

2. Holubenko Petro. Ukrayina i Rosiya u svitli kul'turnykh vzayemyn. – K.: Dnipro, 1993. – 447 c.

3. Dovidnyk z istoriyi Ukrayiny /Za red. I. Pidkovy ta R. Shusta. – K.: Heneza, 1993. – 245 s.

4. Prot. A. Khoynatskiy. Pravoslavie na zapade Rosiy vъ svoykhъ blyzhayshykhъ predstavytelyakhъ yly Paterykъ Volыno-Pochaevskiy. – M., 1888. – 94 s.

5. Prot. Khoynatskiy. Ocherky yzъ ystoriy Pravoslavnoy Tserkvy y drevnyaho Blahochestiya na Volыny. – Zhytomyr, 1878. – 107 s.

6. Chetыrkynъ. Knyaz' Konstantynъ Konstantynovychъ Ostrozhskiy, kak' zashchytnykъ Pravoslaviya vъ Yuho-Zapadnoy Rusy vъ XVI st. // Strannykъ. – 1882.– Kn. XI. – 87 s.

7. Yarushevychъ A. Revnytel' Pravoslaviya knyaz' Konstantynъ Yvanovychъ Ostrozhskiy y pravoslavnaya lytovskaya Rus' vъ eho vremya. – Smolensk, 1897. – 133 s.

та культури взаємин [10, с. 7-10]. На думку вченого, культура здоров'я – це не тільки механічний зв'язок двох понять, але й синтез, що створює новий унікальний зміст. Він розглядає її як інтегральну галузь знань, яка досліджує та вирішує теоретичні й практичні завдання гармонійного розвитку духовних, психічних і фізичних сил людини, сприяє формуванню оптимального біосоціального середовища, що забезпечує високий рівень життєтворчості.

Пізніше, у науковому дослідженні присвяченому аналізу сучасних підходів до вивчення феномену культури здоров'я, на Восьмій Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції „Науковий потенціал 2012" наводиться визначення культури здоров'я, дане В. А. Скуміним вже у 1995 році : культура здоров'я є найважливішою складовою загальнолюдської культури, мультидисциплінарна галузь знань, яка розробляє теоретичні та практичні завдання гармонійного розвитку духовного, психічного та фізичного аспектів здоров'я людини. Тобто, В. А. Скумін не тільки підкреслив те, що культура здоров'я є окремим самостійний поняттям, а й розкрив її завдання, що складаються насамперед у розвиткові духовних, психічних і фізичних сил людини.

Як стверджують у своїй науковій роботі, опублікованій в 2012 році, теоретики культури здоров'я О. В. Верхорубова і Н. А. Лобанова [1, с. 160-164], відповідно до концепції вчення про культуру здоров'я, запропонованої В. А. Скуміним духовна, психічна і фізична культура визначають стан здоров'я людини. А здоров'я – духовне, психічне і фізичне є передумовою формування більш високого рівня культури.

Додамо, що у ряді досліджень фахівців з валеології, медицини та педагогіки [2, 6] зазначається, що сучасна соціально-економічна ситуація, падіння рівня життя і екологічне неблагополуччя негативно позначаються на здоров'ї всього населення, і, особливо, на здоров'ї молоді. Основними причинами такого стану справ є саме низька культура здоров'я, і, як наслідок, безвідповідальне ставлення до свого здоров'я. Крім того, дослідники відзначають, що формування культури здоров'я людини в системі освіти може бути забезпечене за рахунок розвитку духовного, фізичного і психічного здоров'я, яке є важливим компонентом гуманістичних тенденцій сучасного соціуму.

За визначенням В. П. Гращука [2, с. 179] „Культура здоров'я" є важливим складовим компонентом загальної культури людини, який обумовлено матеріальним і духовним середовищем життєдіяльності суспільства, що виражається в системі цінностей, знань, потреб, умінь і навичок щодо формування, збереження та зміцнення здоров'я людини. Дане визначення закладено в основу концептуальної моделі культури здоров'я особистості. Науковець подає культуру здоров'я в сукупності трьох компонентних блоків: потребністно-мотиваційного, програмно-змістовного і діяльнісно-практичного.

Провідне місце в формуванні культури здоров'я особистості, та як наслідок продовження плідного довголіття, займає такий напрямок діяльності, як фізична культура і спорт. Закон України „Про фізичну культуру і спорт" [5], дає визначення фізичної культури як складової частини загальної культури суспільства, що спрямована на зміцнення здоров'я, розвиток фізичних, морально-вольових та інтелектуальних здібностей людини з метою гармонійного формування її особистості.

Аналіз нормативно-правової документації, дозволяє зробити висновок, що проблема формування, збереження та охорони здоров'я, особливо останнім часом, розглядається з позиції її безумовної актуальності як фактора національної безпеки та стратегічної цілі розвитку держави, стає однією з найважливіших напрямків національної політики України.

Так, згідно з Конституцією України [7] держава гарантує всім громадянам реалізацію їх прав у сфері охорони здоров'я шляхом створення розгалуженої мережі закладів охорони здоров'я; організації і проведення системи державних і громадських заходів щодо охорони та зміцнення здоров'я. На ряду з цим у документі однією з пріоритетних сфер соціально-економічного, духовного та культурного розвитку суспільства є освіта, яка розглядається як право людини на здобуття певного обсягу знань, культурних навичок, професійної орієнтації, які необхідні для нормальної життєдіяльності в умовах сучасного суспільства.

В національній стратегії розвитку освіти в Україні [8] серед провідних цілей, реалізація яких запланована на період 2012-2021 р., присутні такі установки, як виховання націленості на формування здоров'язбережного середовища, валеологічної культури учасників навчально-виховного процесу. Зміст документа вказує на те, що розбудова національної системи освіти в умовах становлення України як самостійної незалежної держави з урахуванням кардинальних змін в усіх сферах суспільного життя, історичних викликів двадцять першого століття вимагає критичного осмислення досягнутого та зосередження зусиль та ресурсів на вирішенні найбільш гострих проблем, серед яких відсутність цілісної системи виховання, фізичного, морального і духовного розвитку та соціалізації дітей і молоді; падіння суспільної моралі, що призвело до бездуховності, низької культури поведінки частини учнівської та студентської молоді.

Схожий зміст надається й в Законі України „Про вищу освіту" [4], в якому одним із головних завдань діяльності вищого навчального закладу ставиться здійснення культурно-виховної, спортивної та оздоровчої діяльності. При цьому, вказується на те, що навчально-виховний процес забезпечує можливість здобуття особою знань, умінь і навичок інтелектуального, морального, духовного, естетичного і фізичного розвитку, що сприяє формуванню знаючої, вмілої та вихованої особистості.

Проблеми здоров'язбереження торкається й Закон України „Основи законодавства України про охорону здоров'я" [3], в якому серед основних принципів охорони здоров'я є орієнтація на сучасні стандарти здоров'я, поєднання вітчизняних традицій і досягнень із світовим досвідом в сфері охорони здоров'я; попереджувально-профілактичний характер, комплексний соціальний, екологічний та медичний підходи. Нормативний документ вказує на те, що держава забезпечує нагляд і контроль за створенням сприятливих для здоров'я умов праці, навчання, побуту і відпочинку, сприяє громадському контролю з цих питань.

Закон України „Про фізичну культуру і спорт" [5] говорить, що державна політика в сфері фізичної культури і спорту ґрунтується на засадах визнання фізичної культури як важливого чинника всебічного розвитку особистості та формування здорового способу життя; визнання спорту як важливого фактору досягнення фізичної та духовної досконалості людини; забезпечення гуманістичної спрямованості та пріоритету загальнолюдських цінностей,

Православ'я. Серед цих видань була й Біблія 1581 р., яка принесла Україні та православній церкві віковічну славу серед усього слов'янського світу [6, с. 45].

Князь Костянтин Острозький зібрав до міста Острога низку видатних учених того часу, яких забезпечив роботою в своїй академії та друкарні: або працювати над перекладами першоджерел із чужих мов, або ж трудитися над виданням біблійних текстів. Він зібрав до свого столичного міста всіх, кого тільки міг, навіть протестантів, якщо ті погоджувалися боронити український народ. Серед останніх були, приміром, Христофор Филалет-Бронський, Мотовило та ін. Взагалі ж князь Костянтин кооперував з протестантами, але тільки для того, щоб разом з ними боронитися від войовничого католицтва [4, с. 33].

Вважаємо за необхідне згадати в цьому контексті і Дерманський монастир, який перебував під безпосередньою опікою князя Костянтина Острозького. Цю обитель князь поволі перетворив на справжній культурний центр і теж збудував там друкарню. У 1602 р. клопотами можновладця Дерманський монастир було перетворено на спільножитний. А за десять років до того, у 1592 р., князь Острозький ввів спільножитний статут ще в одному «своєму» монастирі – Лубенському Спаському; цю обитель він теж перетворив на культурний осередок, а на його чолі поставив уже тоді добре відомого ігумена Іова. До речі, останній згодом перейшов до Почаєва, а по смерті був причислений до лику святих [1, с. 267]. Князь Костянтин часто посилав своїх надійних людей «на науку» в Європу або вивчати чернече життя на святу Гору Афон (приміром, Іова Княгиницького, який потім дуже багато зробив для православного просвітництва у Галичині [3, с. 102]. Історично склалося так, що для українських теренів східно-грецьке джерело просвіти (як і візантійська культура) було значно доступнішим – а отже, й визначальнішим – ще з часів Київської Русі. Як відомо, пам'ятки візантійської культури йшли в Україну двома шляхами: перший вів із Царгорода Дніпром до Києва, другий – через південнослов'янські країни (Сербію та Болгарію). Першим шляхом в українські землі безпосередньо прийшли книги грецькою мовою, другим, посередньо, – церковнослов'янською, яку й запровадили згадані вище рівноапостольні Кирило та Мефодій. Крім цього, українці віками активно спілкувалися з греками, оскільки багато тамтешніх купців мешкало на українських землях, особливо на Півдні та Заході.

На початок XVI ст. греки підтримували свою освіту вже за допомогою західних шкільних зразків, хоча в основі їхньої шкільної традиції продовжувала лежати загальна церковно-антична традиція. Саме від античності походили два ступені школи, так звані trivium (тривіум) і quadrivium (квадривіум). У тривіум входили: граматика, риторика та діалектика, у квадривіум – музика, астрономія, арифметика й геометрія. На цій основі в означений час українці вже могли будувати свою національну «середню» школу, – потрібні були тільки засоби, щоб отримати грецьких учителів. Честь відкриття першої такої школи належить згаданому вище князю Костянтину Острозькому. який своєю православністю міг успішно позмагатися з князем А. Курбським.

Висновок. Щодалі більше культурно-освітня діяльність чернецтва українських монастирів та Києво-Печерської лаври здійснювалася в загальному контексті українсько-російських політичних та культурних відносин і була їх найбільш яскравим та характерним виявом. Певне відокремлення українського суспільного та церковного життя від російського,

Завдяки його особистому листуванню вдалося вирвати чимало «панів руських» із «тенет» протестантства і латинства. Особливо наполегливо Курбський агітував за створення вітчизняної православної школи та літератури. Князь ставив перед собою наступне завдання: роздобути й дати російському Православ'ю науку грецьких Отців Церкви і перекласти їхні твори церковнослов'янською та російською мовами. Він посилено збирав засоби й клопотався про привезення зі Сходу як творів давньогрецьких Отців, так і полемічних творів пізніших грецьких письменників, спрямованих проти латинства. Курбському вдалося розшукати оригінальні тексти – в західних тогочасних виданнях, але частково і в рукописах – твори святителів: Іоанна Златоуста, Григорія Богослова, Василія Великого, Кирила Александрійського, Іоанна Дамаскіна. Також була знайдена «Церковна історія» Никифора Калліста (1317) з додатками в латинському перекладі основних древніх істориків – Сократа, Созомена і Феодорита під назвою «Historia Tripartite». З роздобутого князем А. Курбським повністю перекладено було лише дві книги, а саме «Богослов'я» і «Діалектика» святителя Іоанна Дамаскіна.

Ще одному князю – великому поборнику Православ'я, особливо на українських землях, Костянтинові Острозькому (1527–1608 рр.) вдалося отримати з Афона, уже в слов'янському перекладі, ще два полемічні твори проти латинства – двох митрополитів Солунських: Григорія та Ніла. До речі, згаданий князь Острозький був сином великого гетьмана литовського князя К. І. Острозького (1460–1530 рр.) і главою цілого роду знаменитих Острозьких; у 1559–1608 рр. він був київським воєводою. Він відомий як послідовний покровитель православної віри та просвіти і ворог унії. За час князя Костянтина місто Острог (Остріг) стало дуже могутнім – європейським – культурним осередком, на який дивилася і вся Україна, і вся Православна церква [7, с. 27].

Князь Костянтин Острозький глибоко вивчив життя свого народу, особливо життя православного духовенства, і чітко усвідомив, що йому дуже бракує освіти. Він порівняв освітній стан «духовної верстви» на українських землях і в Європі, і прийшов до висновку, що конче необхідно закладати школи, в яких мають навчатися наші кандидати на духовенство, а також вітчизняна інтелігенція. І князь Костянтин почав засновувати такі школи по різних містах. Зокрема у 1576 році цей високоосвічений можновладець зафундував і найперший на східнослов'янських теренах вищий навчальний заклад. Острозька слов'яно-греко-латинська академія відіграла надзвичайну роль в історії культури всієї України, та й не лише її [5, с. 22]. Унікальність та оригінальність цього вищого закладу освіти виявилися в тому, що тут уперше поєдналися два типи культур: візантійська і західноєвропейська. З Острозькою академією пов'язується тодішній ренесанс українського народу.

На той час у Європі стало поширюватися друкарство, і князь Костянтин Острозький власним коштом відкрив у Острозі ще й друкарню, тобто став засновником одного з перших в Україні видавничих православних осередків. В Острозькій друкарні працювали першодрукарі Іван Федоров і Петро Мстиславець. І ця друкарня у той страшний час, коли на тамтешні землі активно чинило наступ католицтво з новими уніатами (які вважалися тоді своїми ж відступниками від православної віри, вкрай небезпечними і для української нації, і для її православної віри), випустила 25 високовартісних релігійних та релігійно-полемічних видань на оборону України та її

справедливості, взаємної поваги та гендерної рівності; гарантування рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури і спорту.

Розпорядження Кабінету Міністрів України „Про схвалення Концепції Загальнодержавної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на 2012-2016 роки" [9] вказує на те, що спосіб життя населення України та стан сфери фізичної культури і спорту на сьогоднішній день створюють загрозу та є суттєвим викликом для української держави на сучасному етапі її розвитку, що характеризується певними чинниками, основними серед яких є:

– демографічна криза, яка зумовлюється зменшенням кількості населення України з 52,2 мільйона у 1992 році до 45,8 мільйона у 2010 році;

– несформованість сталих традицій та мотивацій щодо фізичного виховання і масового спорту як важливого чинника формування культури здоров'я, фізичного та соціального благополуччя;

– погіршення стану здоров'я населення з різко прогресуючими хронічними хворобами серця, гіпертонією, неврозом, артритом, ожирінням тощо;

– порівняно з 2007 роком кількість осіб, що віднесені за станом здоров'я до спеціальної медичної групи, збільшилася на 40 відсотків, що спричинило зменшення кількості залучених дітей і молоді до занять в дитячо-юнацьких спортивних школах на 110 тис. осіб;

– неналагодженість скоординованої роботи між суб'єктами фізичної культури і спорту на етапах спортивного удосконалення спортсменів;

– невідповідність вимогам сучасності та значне відставання від світових стандартів ресурсного забезпечення сфери фізичної культури і спорту, а саме організаційного, кадрового, науково-методичного, медико-біологічного, фінансового, матеріально-технічного, інформаційного;

– порівняно з 2007 роком зменшилася кількість інструкторів-методистів з фізичної культури на 45 відсотків, особливо за місцем роботи громадян та в сільській місцевості, зменшилася кількість стадіонів з трибунами на 1500 місць.

До того ж, низький рівень індивідуального здоров'я студентів дає підстави вважати, що наявна система фізичного виховання не спроможна повною мірою вирішити питання формування культури здоров'я особистості.

Висновки. Таким чином, культура здоров'я особистості є найважливішою якісною характеристикою рівня розвитку, способом та мірою реалізації сутності сил та здібностей людини. Вона постає в процесі виховання як спадкоємне освоєння різних сфер життєдіяльності, що можливо лише при розвитку її соціальної активності. При цьому формується не тільки потреба в тих чи інших видах активності, але й вміння їх реалізувати, що є одним з основних напрямків становлення культури здоров'я.

Проте, проблема формування культури здоров'я студентської молоді стає дуже гостро. Спроби використати фізичну культуру як засіб оздоровлення, без вироблення необхідності самовиховання, створюють лише передумови для деякої модернізації самого процесу формування фізичного розвитку людини, але не цілісного формування культури здоров'я особистості. За таких умов, − культури здоров'я сформувати не можна. Вирішення вказаного завдання повинно здійснюватися через виховання культури здоров'я особистості, пов'язаного з бажанням, потребою та вмінням людини зберігати й

удосконалювати своє здоров'я за допомогою широкого обсягу додаткових знань. Для цього необхідно змінити цільові установки сфери фізичної культури з концепції оздоровлення та фізичного виховання на формування культури здоров'я особистості в межах загальної культури, що стає складовою частиною національної політики України.

Література:

1. Верхорубова О. В. Многообразие определений феномена „культура здоровья" / О. В. Верхорубова, Н. А. Лобанова // Вестник ТГПУ. – 2012. – № 5 (120). – С. 161-164.

2. Горащук В. П. Теоретичні і методологічні засади формування культури здоров'я школярів: Автореф. дис... д-ра пед. наук: 13.00.01 / В. П. Горащук; Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. — Х., 2004. – 40 с.

3. Закон України „Основи законодавства України про охорону здоров'я" від 19 листопада 1992 року № 2801-XII.

4. Закон України „Про вищу освіту" від 17 січня 2002 року № 2984-III.

5. Закон України „Про фізичну культуру і спорт" від 24 грудня 1993 року № 3808-XII.

6. Компанієць Ю. А. Духовна та фізична культура людини: Монографія / МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ; [Відп. ред. канд. філос. наук, доц. О. М. Єременко]. – Луганськ: РВВ ЛДУВС, 2007. – 256 с.

7. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. – К.: Право, 1996. – 56 с.

8. Проект Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки: [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.mon.gov.ua/images/files/news/12/05/4455.pdf.

9. Розпорядження Кабінету Міністрів України „Про схвалення Концепції Загальнодержавної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на 2012-2016 роки" від 31 серпня 2011 р. № 828-р.

10. Скумин В. А. Научная основа учения о культуре здоровья. Учебное пособие / В. А. Скумин, Л. А. Бобина. – Чебоксары: Международное общественное Движение «К здоровью через культуру», 2012. – 48 с.

References:

1. Verkhorubova O. V. Mnohoobrazye opredelenyy fenomena „kul'tura zdorov'ya" / O. V. Verkhorubova, N. A. Lobanova // Vestnyk THPU. – 2012. –# 5 (120). – S. 161-164.

2. Horashchuk V. P. Teoretychni i metodolohichni zasady formuvannya kul'tury zdorov"ya shkolyariv: Avtoref. dys... d-ra ped. nauk: 13.00.01 / V. P. Horashchuk ; Khark. nats. ped. un-t im. H. S. Skovorody. – Kh., 2004. – 40 s.

3. Zakon Ukrayiny „Osnovy zakonodavstva Ukrayiny pro okhoronu zdorov"ya" vid 19 lystopada 1992 roku # 2801-XII.

4. Zakon Ukrayiny „Pro vyshchu osvitu" vid 17 sichnya 2002 roku # 2984-III.

5. Zakon Ukrayiny „Pro fizychnu kul'turu i sport" vid 24 hrudnya 1993 roku # 3808-XII.

6. Kompaniyets' Yu. A. Dukhovna ta fizychna kul'tura lyudyny: Monohrafiya / MVS Ukrayiny, Luhan. derzh. un-t vnutr. sprav ; [Vidp. red. kand. filos. nauk, dots. O. M. Yeremenko]. – Luhans'k: RVV LDUVS, 2007. – 256 s.

7. Konstytutsiya Ukrayiny : pryynyata na p"yatiy sesiyi Verkhovnoyi Rady Ukrayiny 28 chervnya 1996 roku. – K. : Pravo, 1996. – 56 s.

«начетничества» та випадкових особистих талантів і стояло віками російське церковне просвітництво. Надмір цих особистих талантів та «письменницькі інстинкти» й породили, відповідно, певний приріст своєрідної російської книжності. Однак думка про те, щоб цю книжність активно збільшувати й поглиблювати, переказувати «вичитане» по-своєму, а тим більше вчити цьому «переказуванню», довгий час не виникала. Вчити і вчитися означало: вміти читати й писати – і більше нічого.

Ось чому таке дивне загальне враження справляє «російське» середньовіччя, яке, розпочавшись татарським ігом, розтяглося на століття: зовні виглядає так, що тамтешнє чернецтво й архієрейство, збагачуючи віруючий люд лише ось такою, «яловою», грамотністю, скупилися й шкодували давати матеріальні засоби на школи, водночас тратячи їх на церковне будівництво, на прикрашання храмів і на своє багате вельможне життя. Однак лише пояснення багатовікової російської «безшкільності» було б наклепом на російське чернецтво, яке завжди кипіло енергією благочестя й діяльного самопожертвування. Просто «ревність» у справі культури в певний час перехопили найвпливовіші «попечителі» світу цього – і культура, просвіта й освіта стали справою російських царів та держави. Церква таку «опіку» прийняла, але під своїм контролем і зі своїми умовами, оскільки завжди вважала означену сферу передусім своїм прямим обов'язком. Бо ж, об'єктивно, саме Церква – єдина – давала той «мінімум» освіти, просвіти та необхідної для культу книжності; цей «мінімум» вона ж і примножувала та берегла, і пронесла його через усі віки розрух, воєнних розгромів та народних бід. Саме на збереженому Церквою культурному фонді народи та держави могли порівняно легко будувати свою загальну світську, утилітарну освіту. Так це відбувалося на Сході, такий же алгоритм розвитку проявився й на Русі.

Візантійська християнська просвіта, яка процвітала ще на античному «корені», була приглушена владарюванням ісламу. А поширення латинства, озброєного школою, спонукало східних правителів, а також ієрархів активно перейматися створенням школи в Східній Європі. Саме «латинський наступ» у Південно-Західній Русі (тобто на південних та західних українських теренах) і змусив Московію на підвладних їй територіях створювати різні церковні школи й опікуватися тим, щоб їх було чимало.

І все ж ці виклики часу не завжди знаходили вольові відгуки серед впливових «московитів». Саме відстороненість від «многовченого», але «єретичного» Заходу пояснювала те очевидне, невимовне, але глибоке переконання багатьох російських православних, що для спасіння душі культура не завжди потрібна, що вона навіть для їхньої Церкви – справа стороння й часто згубна, оскільки зваблива. Попри цей важливий фактор, богословська школа і нова православна література все ж поступово, але невпинно розвивалися на всіх східних теренах, вважалися безсумнівною церковною цінністю й усвідомлювалися церковними ієрархами і чернецтвом як покликання та обов'язок. Тож розум і серце «руського»ченця і єпископа дедалі частіше відгукувалися на заклик до наукової та шкільної справи. Особливо це було характерним і поширеним в Україні, яка мала значно глибші історичні просвітні й освітні корені і навіть традиції та з якої, власне, православне просвітництво й ширилося все далі на Схід, у бік Москви.

Слід відзначити, що ще сподвижник царя Івана Грозного князь Андрій Курбський (1528–1583) героїчно трудився над створенням православної науки.

діяльність обителей теж у більшості випадків була обмеженою, оскільки в основу своєї діяльності вони ставили просвіту дітей владної верхівки та небідного населення. Керівництво життям келіотів здійснював ієромонах, але нагляд був не надто суворим, тому вони зберігали відносну свободу та незалежність. Засновники подібних монастирів (як правило, князі або родовиті бояри) постійно виділяли для них кошти. Таким чином, з часу своєї появи келіотське чернецтво формувалося як особлива соціальна верства, що вирізнялася з оточуючого суспільного середовища не тільки певними духовними рисами (належністю до культової сторони нової релігії), а й особливим соціально-політичним статусом.

На відміну від келіотських, кіновітні монастирі не вимагали від вступаючих якогось внеску, тому були досить багатолюдними (до 100 насельників), а серед братії переважали представники найбідніших верств населення. У добу свого виникнення кіновітні монастирі склали альтернативу усталеним формам чернецтва, що призводило до конфліктів з органами влади. Життя в таких обителях підпорядковувалося чіткому статуту, серед братії практикувалися крайні форми аскези. Активно розвивалася господарська діяльність, просвіта на основі повчань та настанов, відкриття шкіл та навчальних монастирських закладів.

Побут та ідеологія вітчизняних відлюдників сприяли укоріненню християнських засад та освіченості у народному середовищі. Крім того, на відміну від братії офіційних державно-ктиторських монастирів, що складалася здебільшого із захожих греків або русичів знатного походження, печерські осередки, де постригалися представники найширших верств місцевого населення, користувалися більшою популярністю. І хоча офіційне духовенство певний час не визнавало печерні монастирі, а світська верхівка зневажала їх, саме їхній досвід, а надто досвід Києво-Печерського монастиря прислужився згодом взірцем для всіх обителей України і Східної Європи.

Поступово кіновітне чернецтво зарекомендувало себе як елітна верства суспільства, і чорне духовенство набуло статусу привілейованого класу. Посвята в ченці для нижчих верств стала практично неможливою (для них активно практикувалося послушництво). Саме з чернечого середовища обирали духовенство на вищі керівні посади.

З часом монастирі стали основними осередками освіти населення та виховання дітей. Однак, унаслідок багатьох об'єктивних та суб'єктивних причин, їхні школи розвивалися по-різному, а тому відбулася градація навчальних закладів за рівнем викладання.

На російських теренах історія розвитку просвіти була дещо іншою. Навіть після відкриття, за правління сина Івана Грозного царя Федора (1584–1598), вищої (за замислом) школи – «академії» в Заіконоспаському монастирі систематичне розмноження шкіл та їхній развиток розпочалось далеко не відразу, навіть попри близький приклад Київської та Південно-Західної Русі. Найбільш «книголюбні» єпископи й ігумени монастирів піклувалися про «шанування книжне», тобто про розмноження екземплярів тих древніх книг, які зберігалися в бібліотеках обителей та в архієрейських будинках, а також про створення апарату так званого «начетничества». Останній тип учености представляє сукупність знань, набуту внаслідок посиленого, але недисциплінованого й некритичного читання, керованого не школою, а перевагами та пристрастями тієї чи іншої особи. На рівні такого

8. Proekt Natsional'noyi stratehiyi rozvytku osvity v Ukrayini na 2012-2021 roky: [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu: http://www.mon.gov.ua/images/files/news/12/05/4455.pdf.

9. Rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrayiny „Pro skhvalennya Kontseptsiyi Zahal'noderzhavnoyi tsil'ovoyi sotsial'noyi prohramy rozvytku fizychnoyi kul'tury i sportu na 2012-2016 roky" vid 31 serpnya 2011 r. # 828-r.

10. Skumyn V. A. Nauchnaya osnova uchenyya o kul'ture zdorov'ya. Uchebnoe posobye / V. A. Skumyn, L. A. Bobyna. – Cheboksarы: Mezhdunarodnoe obshchestvennoe Dvyzhenye «K zdorov'yu cherez kul'turu», 2012. – 48 s.

Педагогіка

УДК 371.4: 371.214(7/8)

викладач Ісаєва С. Д.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка (м. Київ)

МОДЕЛЬ ГОРДОНА ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ВСІХ НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМ АСОЦІАЦІЇ "ГОРДОН ТРЕЙНІНГ ІНТЕРНЕШЕНЕЛ"

Анотація. У статті розглядається історія виникнення моделі Гордона та аналізуються основні її компоненти. Констатується універсальність моделі Гордона і ефективні результати від її застосування.

Ключові слова: Томас Гордон, модель Гордона, основні компоненти моделі Гордона, навчальна програма.

Аннотация. В статье рассматривается история возникновения модели Гордона и анализируются основные ее компоненты. Констатируется универсальность модели Гордона и эффективные результаты от ее применения.

Ключевые слова: Томас Гордон, модель Гордона, основне компоненты модели Гордона, учебная программа.

Annotation. In the article the history of Gordon's model appearance is examined. Universality of Gordon's model and effective results after its application are ascertained.

Key words: Thomas Gordon, Gordon's model, main components of Gordon's model, educational program.

Вступ. Цивілізація XXI століття характеризується інтегративними процесами, взаємодією різних культур і видів людської діяльності: прискоренням темпів суспільного, економічного, наукового і культурного розвитку[4]. Запорукою успішної євроінтеграції є спільні підходи до розвитку освіти і особистості у XXI столітті, які базуються на моральних загальнолюдських цінностях. Впродовж століть в освітніх системах світу накопичувалися знання, освітні теорії, духовною основою яких є праці видатних мислителів[3].

Враховуючи той факт, що на сучасному етапі система освіти в Україні знаходиться у стані реформування, вона потребує врахування світового педагогічного досвіду, зокрема американського, який є вдалим і успішним.

Аналіз педагогічної та психологічної літератури свідчить про наполегливі пошуки вченими нових шляхів, які сприятимуть ефективній та успішній євроінтеграції. Серед вітчизняних науковців слід відмітити таких як Т.Алексєєнко, М.Бахтін, І.Бестужев-Лада, І.Гребенніков, З.Зайцева, Т.Ільїна, І.Кон, М.Лещенко, Л.Марцева, Р.Овчарова, О.Песоцька, І.Підласий, В.Постовий, О.Сухомлинська, І.Трубавіна, С.Франк, В.Филипчук та інші [5,6,7,8,9,10,11], а щодо зарубіжних вчених - Д.Джонсон та Р.Джонсон, К.Зейхер, П.Кумбз, Г.Левітас, Р.Оксфорд, Дж.Равен, М.Стобарт та інші [12].

Однак, поза увагою вчених залишилась наукова спадщина американського вченого, педагога-реформатора, педагога-гуманіста Томаса Гордона[1, 2].

Формулювання мети статті та завдань. Мета та завдання статті полягають у знайомстві з моделлю Гордона як невід'ємною складовою всіх навчальних програм асоціації «Гордон трейнінг інтернешенел».

Виклад основного матеріалу статті. Перш за все, відмітимо, що модель Гордона включена до всіх навчальних програм, які пропонує своїм слухачам асоціація "Гордон трейнінг інтернешенел", в тому числі включаючи навчальні програми Курсу ефективної підготовки батьків [1], Курсу ефективної підготовки вчителів[2] та Курсу ефективної підготовки лідерів.

Як згадував Томас Гордон, спочатку його модель називалася "керівництвом, зорієнтованим на групі". Така назва виникла не випадково. Навчаючись в аспірантурі Чиказького університету, професор Карл Роджерс запропонував Томасу Гордону допомогти йому в написанні однієї глави до книги "Психотерапія зосереджена на клієнтові: практика, наслідки і теорія", над якою він у той час працював. Завдяки цій книзі, через деякий час, Карл Роджерс став шанованим і найвідомішим психологом у світі. Розділ, над яким працював Томас Гордон, називався «Керівництво та управління зорієнтоване на групі». І, дійсно, вивчаючи та аналізуючи поняття, описані саме в цій главі, можна виявити початок появи моделі Гордона:

1) Лідерство є набором функцій, які являються власністю групи і повинні бути «представлені та розподілені» між членам групи.

2) Найбільш ефективним лідером є той, хто спроможний створити умови, за яких він / вона відмовляється від типової керівної ролі і більшою мірою стає членом групи. Таким чином, кожний член групи виконує певні функції лідера.

3) Проблеми групи вимагають «участі самої групи у розв'язанні її проблем».

4) Лідери повинні створювати умови, за яких всі члени групи, доносячи свої ідеї та почуття, почуватимуться в безпеці.

5) Лідери, зорієнтовані на групі, повинні створювати модель взаємодії з іншими членами групи за допомогою «відображення своїх почуттів» або «емпатичного слухання», основного навику, яким користуються психотерапевти під час роботи зі своїми клієнтами.

6) Лідери, зосереджені на клієнтові, повинні вміти виражати «прийняття членів своєї групи».

Коли з'явилася модель Гордона, Карл Роджерс відмічав, що вона включала в себе застосування його нової методології психотерапії зосередженої на клієнтові.

Перед отриманням ступеня доктора філософії, Томас Гордон працював на факультеті психології в Чиказькому університеті. Саме там, працюючи за програмою підготовки керівних кадрів та проводячи щотижневі консультації

пам'ятками засвідчено дві слов'янські азбуки: кирилицю та глаголицю. Дехто з учених вважає глаголицю давнішою.

За запровадження слов'янської мови в богослужінні та народі рівноапостольні Кирило та Мефодій були звинувачені католиками мало не в єресі. Справа в тому, що євангелізація Європи мала свої труднощі не тільки з огляду на небезпеку проповіді язичникам, – Церква вважала, що говорити про Бога і служити Йому дозволено тільки латиною або грецькою. Тому введення слов'янської мови справді сприймалось як єресь. У 866 р. «солунських братів» відкликали назад до Риму. Однак новий Папа Римський Адріан II підтримав нововведення місіонерів, схвалив їхні «слов'янські» богослужебні книги й дозволив висвячувати їхніх учнів. Брати-просвітителі отримали від нього спеціальне послання, в якому їм дозволялося розповсюджувати слов'янські церковні книги та здійснювати богослужіння слов'янською мовою.

Заслуга рівноапостольних Кирила та Мефодія в історії православного просвітництва справді величезна: по-перше, рівноапостольний Кирило в 863 р. розробив першу впорядковану слов'янську азбуку, з якої й почався розвиток слов'янської письменності; по-друге, брати-просвітителі переклали з грецької мови багато книг, що стало початком формування старослов'янської літературної мови; по-третє, вони багатьох років провели серед західних і північних слов'ян, сприяючи поширенню грамотності серед цих народів. Крім того, рівноапостольні Кирило та Мефодій вели безперервну боротьбу проти спроб німецько-католицького духовенства заборонити слов'янські книги. А отже, саме з них християнська просвіта почала свій довгий шлях від Храму до народу.

Прийняття християнства сприяло широкому поширенню на Русі грамотності, культивуванню насолоди від отримання знань та освіти, появі багатої, перекладеної з грецької мови, літератури та виникненню власної літератури, розвиткові церковного зодчества та іконопису. Перші книги, написані старослов'янською мовою, яка стала церковною, були богослужебними і церковно-повчальними. На території України просвітництво розповсюджувалося вельми швидкими темпами починаючи з XI ст. На перших етапах християнізації Русі священство було, як правило, чернечим, що зумовлювалося специфікою суспільно-політичних реалій тієї доби. Відсутність сім'ї, з одного боку, давала змогу безперешкодно присвятити себе місіонерській діяльності, а з другого – була знаком непорочності (що певною мірою асоціювалося зі святістю). Тобто чернецтво – це своєрідне «розпинання» своїх пристрастей як наслідування Христа, що розіп'яв себе на хресті задля блага та спасіння людства.

В умовах Київської Русі чернецтво також змогло реалізувати себе в альтернативному келіотству способі співжиття – кіновії. Можна стверджувати, що келіотські та кіновітні монастирі мали різні статуси в системі соціальних відносин суспільства та його просвіти. Вони змінювалися залежно від зміни соціально-політичної ситуації у державі.

Келіотські монастирі тісно зв'язані з князівською владою, адже саме князі, як правило, були їхніми патронами, тому саме ці монастирі здебільшого і давали освіту дітям можновладців. Такі монастирі (найчастіше при церквах) були малочисельними, бо вступ до них обмежувався соціальним станом претендентів. Їхніми ченцями найчастіше ставали люди заможні, які не обтяжували себе крайніми виявами аскези. Відповідно, господарська

Педагогіка

УДК 371

докторант кафедри загальної педагогіки та андрагогіки Фазан В. В.
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка,
кандидат педагогічних наук, доцент, доктор теологічних наук

СТАНОВЛЕННЯ ПРОСВІТНИЦЬКО-ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЙБІЛЬШИХ МОНАСТИРІВ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ ДО XVI СТ.

Анотація. Стаття присвячена становленню просвітницько-виховної діяльності найбільших монастирів на території України до XVI ст., розкрито зміст, специфіку та сутність просвітницької діяльності монастирів, а також подальше значення для України діяльності ученого монашества.

Ключові слова: монашество, монастир, духовність, просвіта, келіотство, аскеза.

Аннотация. Статья посвящена становлению просветительско-воспитательной деятельности крупнейших монастырей на территории Украины до XVI ст., раскрыто содержание, специфику и сущность просветительской деятельности монастырей, а также дальнейшее значение для Украины деятельности ученого монашества.

Ключевые слова: монашество, монастырь, духовность, просвещение, келиотство, аскеза.

Annotation. The article is devoted to the development of outreach and educational activities of the largest monasteries on the territory of Ukraine up to the XVI century, contents, context and essence of educational activities monasteries, as well as further importance for Ukraine of a research monasticism.

Key words: a monk, monastery, spirituality, enlightenment, celotto, penance.

Актуальність. У давнину не існувало чіткого усвідомлення поняття школи, в якій якомога більша кількість учнів могла освоїти ті чи інші знання в якомога коротші строки. Принцип не тільки інтенсивності думки та її глибини, а й її екстенсивності, широкої розповсюдженості та можливої доступності, хоч би й ціною спрощення та примітивізації, – це принцип нової європейської культури, яка перемогла своєю загальнодоступністю та поступово вкоренилася на теренах України.

Православне просвітництво мало довгий та непростий шлях. На початку цього поступу стоять «солунські брати» – ченці Кирило (Костянтин) і Мефодій, які у другій половині IX ст. з місією просвітництва поїхали до Моравії. Саме під час моравської місії Кирило створив глаголицю – слов'янський алфавіт на підставі грецького, а потім переклав старослов'янською мовою Євангеліє, Псалтир, Апостол та інші богослужебні книги. Їхні учні переписували ці книги. Які давали можливість просвітницько-виховної діяльності найбільших монастирів на території України**.**

Мета дослідження полягає у проведенні історико-педагогічного аналізу зародження становлення просвітницько-виховної діяльності найбільших монастирів на території України.

Основний зміст. Офіційною датою створення слов'янської писемності вважається 863-й рік. Її становлення було нелегким. Як відомо, історичними

для невеликої виробничої компанії в місті Давенпорт штату Айова, набутий досвід спонукав Томаса Гордона спробувати написати свою власну книгу. Таким чином у 1955 році була видана його книга "Ефективна підготовка лідерів".

Для кращого розуміння сутності моделі Гордона, зосередимо увагу на тих основних компонентах, з яких вона складається: активне слухання, 12 перешкод, я-повідомлення, «перемикання передач», безпрограшне розв'язання конфліктів, значення «зіткнень», «вікно поведінки», курси ефективної підготовки батьків, вчителів і лідерів [1,2].

Перш за все, зупинимося на *активному слуханні*. На думку Томаса Гордона, активне слухання є вмінням людини зворотньо відображати почуття співрозмовника для того, щоб перевірити наскільки вона розуміє значення його повідомлень (емпатичне слухання). Працюючи у Консультаційному центрі Чиказького університету в 1946-47 роках, і проводячи там консультації для студентів, Томас Гордон зрозумів, як можна ефективно відображати почуття співрозмовника. Подальші дослідження активного слухання підтверджували, що таке вміння людини насправді заохочує співрозмовника вільно розповідати про свої проблеми.

Щодо *12 перешкод*, слід відмітити, що Томас Гордон присвятив їм своє дисертаційне дослідження. Першим, хто працюючи зі студентами, виявив та визначив ряд певних реплік-відповідей, якими користуються психотерапевти, блокуючи зв'язок зі своїми клієнтами, був Карл Роджерс. Томас Гордон додав до них ще декілька своїх власних нових "блокаторів зв'язку". А в 1957 році у своїй першій програмі з підготовки ефективних керівників, Томас Гордон назвав цей список реплік-відповідей «дванадцятьма перешкодами зв'язку».

Розробка моделі взаємовідношень між лідером (керівником) і членами групи (підлеглими) набрала головної чинності для Томаса Гордона тоді, коли він в 1962 році вирішив розробити спеціальну *навчальну програму для батьків*, оскільки помітив дивовижну схожість між типовими відносинами лідер - член групи та між батьки - діти.

Під час перших занять за навчальною програмою для батьків, Томас Гордон зосереджувався виключно на тому, як використовувати емпатичне слухання у відповідь на почуття і проблеми дітей. Це зпрацьовувало настільки позитивно, що коли Томас Гордон, в якості консультанта, використовував емпатичне слухання зі своїми клієнтами з метою допомогти їм знайти свої власні рішення, йому спала думка навчити батьків такому ж вмінню слухати для того, щоб надати їхнім дітям змогу самостійно вирішувати власні проблеми. Від дивовижної ефективності такого слухання Томас Гордон отримав величезний зворотній зв'язок. Пізніше педагог дав йому назву «активне слухання», запозичивши її зі статті, написаної колишнім його студентом Річардом Фарсоном.

Всім відомо, що батьки часто просять поради щодо напрямку власних дій, коли поведінка їхньої дитини викликає проблеми. Але, оскільки в психотерапії клієнти рідко спричиняють проблеми психотерапевту, ніхто не придумав ефективний та дієвий спосіб справлятися з подібними ситуаціями терапевтично. Наприклад, колега і друг Томаса Гордона Олівер Баун вважав, що психотерапевти, зосереджені на клієнтові, повинні бути «відкритими, чесними і прямими». Він часто згадував про книгу Сідні Jourard "Прозорий Я", де зазначалося, що особи, які приховують свою справжню сутність від інших,

замість того, щоб прагнути маніпулювати ними в тій чи іншій формі, спричинюють насильство над своєю цілісністю і приносять себе в жертву.

Томас Гордон, з власного досвіду, пригадував проведення занять з ігрової терапії, коли діти прагнуть робити щось таке, що псує їхню кімнату або іграшки. В подібних ситуаціях педагог без будь-яких звинувачень пояснював дітям, як їхня поведінка відбивається на ньому (наприклад, «Коли ви сиплете пісок на мій килим, я повинен витрачати багато часу на його чищення і мені це не подобається» або «Я не можу знаходитися з вами довше, тому що інша людина чекає на мене, щоб побачитися»). Оскільки мова йшла про людину з незадоволеною потребою, Томас Гордон називав подібні повідомлення *я-повідомленнями [1,2]*.

В 1976 році дружина Томаса Гордона, Лінда Адамс, розробила курс під назвою "Ефективна підготовка жінок", а через три роки видала книгу з однойменною назвою. Як розроблений курс так і видана книга пізніше стали важливим доповненням до моделі Гордона. З метою заохочення жінок брати на себе більше відповідальності за власне життя, Лінда Адамс посприяла розширенню їхніх можливостей саморозкриття, додавши три нових я-повідомлення: декларативне, чуйне і профілактичне. Пізніше вона перейменувала всі три я-повідомлення у «конфронтивні я-повідомлення» та сформувала основні ключові принципи для тих людей, метою яких є подолання свого занепокоєння, через яке вони часто не в змозі надсилати ефективні я-повідомлення.

У 1989 році Лінда Адамс розробила другу версію цього курсу, включаючи до нього чоловіків, які також потребували набуття подібних навичок. У зв'язку з цим вона переглянула назву книги "Ефективна підготовка жінок" і назвала її "Будьте найкращою людиною".

Додавання я-повідомлень для впливу на дітей з метою змінення їхньої поведінки через появу проблем у батьків, з часом призвело до включення у модель Томаса Гордона *«перемикання передач»*. В своїй книзі «Ефективна підготовка батьків» Томас Гордон наводив багато прикладів, коли я-повідомлення завдавали дитині проблеми, так як заганяли її в глухий кут через різноманітні звинувачування, які викликали у дитини відчуття себе винуватим. Таким чином, саме у ситуаціях, коли дитина демонструє подібну реакцію на я-повідомлення, Томас Гордон радив батькам користуватися «активним слуханням». Педагог писав: «Я-повідомлення можуть створювати проблеми для дитини, як вони це, зазвичай, і роблять. Тому, оскільки я-повідомлення можуть викликати у дитини проблеми, «слід проявляти розуміння і прийняття, адже часто діти лише за таких умов змінюють свою поведінку. Як правило, все, чого прагне дитина, це розуміння батьками її почуттів та готовність батьків зробити щось конструктивне відносно існуючої проблеми [1].

Саме перехід від я-повідомлень до активного слухання Томас Гордон називав «перемиканням передач», що надало змогу відобразити процес переходу від «наступу» під час протистояння іншій людині, до «відступу» за допомогою активного слухання.

Однак, як зазначав Томас Гордон, інколи, не зважаючи навіть на це, все ж таки не вдавалося вплинути на людину таким чином, щоб змінити її поведінку. Очевидно, що в такій ситуації взаємовідношення стикалися з проблемою, якою являється конфлікт. Дослідивши та проаналізувавши шість кроків творчого розв'язання проблем, які у свій час пропонував відомий педагог і психолог

4. Єльникова Г. Теоретичні основи адаптивного управління // Наша школа: науково-методичний журнал. – Одеса: Астропринт, 2000.– №.2-3. – С. 25-29.

5. Єльникова Г. Сутність адаптивного управління, його закономірності і принципи //Наука і сучасність: Збірник наукових праць національного педагогічного університету ім. М.П.Драгоманова. – К.: Логос, 2000.– Випуск 2, ч. 1.– С. 69-78.

6. 6.Корнієнко І. Професійні орієнтації в системі життєвих стратегій старшокласника // Практична психологія та соціальна робота. – 2000. – No5. – С. 35–38.

7. Управление персоналом организации: учебник / под ред. А. Я. Кибанова. – 3-е изд., доп. и перераб. / Кибанов А. Я. – М.: ИНФРА-М, 2008. – 638 с.

8. Управление персоналом: учебник для вузов / под ред. Т.Ю.Базарова, Б.Л. Еремина / Т.Ю. Базаров, Б.Л. Еремин. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: ЮНИТИ, 2002. – 560 с.

References:

1. Ivanov V. Y. Karyera yak obyekt doslidzhennya ta upravlinnya. Menedzhment v Rosiyi ta zakordonom, 1998 – S. 3.

2. Korniyenko I. Profesijni oriyentaciyi v systemi zhyttyevyx strategij starshoklasnyka // Prakty`chna psy`xologiya ta social`na robota. – 2000. – No5. – S. 35–38.

3. Markova A.K. Psyxologyya professyonalyzma / Markova A. K. – M.: Znanye, 1996. – 308 s.

4. Polyakov V. A. Texnologyya kareri: praktycheskoe rukovodstvo / V. A. Polyakov. – M.: Delo LTD, 1995. – 128 s.

5. Spyvak V.A. Razvyvayushhee upravlenye personalom. – Spb.: Yzdat. Dom «Neva», 2004. – 440 s.

6. Upravlenye personalom organyzacyy: uchebnyk / pod red. A. Ya. Kybanova. – 3-e yzd., dop. ypererab. / Ky`banov A. Ya. – M.: YNFRA-M, 2008. – 638 s.

7. Upravlenye personalom: uchebnyk dlya vuzov / pod red. T.Y. Bazarova, B.L. Eremyna / T.Yu. Bazarov, B.L. Eremyn. – 2-e yzd., pererab. ydop. – M.: YuNYTY, 2002. – 560 s.

8. Shapovalov V. K. Socyologycheskaya ynterpretacyya kareri kak socyalnogo processa / V. K. Shapovalov // Vestnyk Severo-Kavkazskogo gosudarstvennogo texnycheskogo unyversyteta. – 2011. – No 3 (28).– S. 151–156.

самоуправління і базуватись, перш за все, на комплексному підході. 5) Адаптивне управління якістю музичної освіти у педагогічному ВНЗ можливе лише за умовивисокого рівня професіоналізму особистості та діяльності керівників ВНЗ. 6) Запровадження системи постійно діючого моніторингу якості музичної освіти у ВНЗ. Що передбачає наявність системи оцінки діяльності керівників, структурних підрозділів, викладачів, працівників ВНЗ. 7) Адаптивне управління якістю музичної освіти у вищому педагогічному навчальному закладі повинно базуватись на наступних принципах:принципи менеджменту якостіосвіти (орієнтація наспоживача, роль керівництва в системі управління якістю, постійне вдосконалення та ін.), принцип постійного підвищення компетентності; принцип спрямованої самоорганізації; принцип кооперації; принцип системності, принцип взаємозв'язку функцій управління якістю музичної освіти у педагогічному ВНЗ та цілей університету, принцип оптимального внутрішнього різноманіття системи, принцип соціальної детермінації тааналітичного прогнозування, принцип інформаційної достатності та оперативного регулювання, принципи фінансово-економічної раціональності, правової пріоритетностіі законності, принцип єдності єдиноначальства і колегіальності в управлінні, раціонального поєднання прав, обов'язків і відповідальності, наступності в управлінні, наукової компетентності, гуманізації, професійної компетентності, успішної управлінської діяльності, принципи єдності цілей, взаємодоповнюваності, цілеспрямованості й критеріальності, підпорядкованості цілей в їхієрархії, систематичностіоцінювання та встановлення багатоканального зворотного зв'язку. Зазначені принципи тісно пов'язані між собою, а зміст і прояв одного з нихіноді визначає й формулювання іншого.Урахування виділеної системи принципів управління якістю освіти у вищому педагогічному навчальному закладі забезпечує її відповідність сучасним тенденціям і перспективам розвитку вищої освіти в Україні та в світі. 8) Залучення роботодавців до розробки навчальних планів, програм, організації практик, оцінки ефективності освіти. 9) Постійне удосконалення організаційно-управлінського забезпечення якостірезультату музичної освіти у педагогічному ВНЗ.

Висновки. Спираючись на розглянуті нами теоретико-методологічні засади можна виділити такі компоненти: методологічно-цільовий, змістовно-технологічний, організаційно-процесуальний, оцінювально-результативний, кожен з яких, будучи етапом цілісного процесу управління якістю освіти, разом з тим, переслідує певну мету і має власне змістовне наповнення. Зазначені компоненти були об'єднані нами у вигляді системи адаптивного управління якістю музичної освіти у вищому педагогічному навчальному закладі. Реалізація системи адаптивного управління якістю музичної освіти у вищому педагогічному навчальному закладі передбачає створення єдиного освітнього простору у ВНЗ, що є об'єднуючим елементом розробленої системи.

Література:

1. Абдулина О. Мониторинг качества профессиональной подготовки / О. Абдулина – М.: Высшееобразование в России, 1998 – №3. – С. 342-350.

2. Бордовский Г. А. Управление качеством образования / Г. А. Бордовский – СПб. Изд. РГПУ им. А. И. Герцена, 1999 г. – 352 с.

3. Борисова Є. Якість освіти і місце вищої школи в суспільстві / Є. Борисова // Альма-матер. – 2003. – №11. – С. 27–33

Джон Дьюї, Томас Гордон з часом додав їх до своєї моделі розв'язання конфліктів мирним шляхом. Пізніше педагог назвав їх терміном політологів, як йому порадив колега і друг Джим Крейг – «*розв'язання конфліктів без поразок*» [1,2].

Слід також відмітити, що, час від часу, на заняттях Томаса Гордона деякі батьки наводили приклади виникнення конфліктів зі своїми дітьми-підлітками через відмову дітей вирішувати свої проблеми разом з батьками. Головним чином, це стосувалося конфліктів цінностей і переконань. Оскільки подібні конфлікти цінностей трапляються досить часто у більшості сімей, для того, щоб вміти вчасно та ефективно справлятися з «*зіткненням цінностей*», Томас Гордон багато свого часу присвятив дослідженню та аналізу значення таких «зіткнень».

Часто у працях Томаса Гордона зустрічається термін «*вікно поведінки*». Відмітимо, що цей термін з'явився на одному з самих перших занять, яке проводив Томас Гордон під час Курсів ефективної підготовки батьків в кінці 1960-х років. Педагог згадував, як попросив слухачів уявити, ніби вони стоять біля вікна, спостерігаючи за своєю дитиною, яка грає в «піймай» зі своїм другом на подвір'ї. Більшість слухачів відмічали, що поведінка, яку вони спостерігали за своїми дітьми, була прийнятною і не являлася для них проблемою. Томас Гордон пропонував зображувати таку поведінку у верхній частині вікна і називав її «зоною прийняття». У разі, коли діти починали грати в бейсбол напроти будинку, недалеко від вікна, через що у батьків виникало занепокоєння або проблеми, їхня поведінка вважалася неприйнятною.

Через деякий час, на іншому занятті, Томас Гордон додав ще 1/3 площі у вікно поведінки. У цій площині Томас Гордон розглядав ситуацію, коли, наприклад, батьки стали свідками того, як в обличчя їхньої дитини потрапив бейсбольний мяч, кинутий одним з його друзів. Дитина почала голосно плакати, а Томас Гордон виявив належність даної проблеми: проблема «належала» дитині.

Через декілька років Лінда Адамс переконала Томаса Гордона додати ще одну, четверту, площину для тих випадків, коли у взаємовідношеннях можуть виникнути конфлікти. Наприклад, дитина хотіла грати в м'яч, але не було нікого, з ким вона могла погратися. У зв'язку з цим, дитина просто починала кидати м'яч у будинок. Батьки боялися, що вікно може розбитися, а тому, у такій ситуації, проблема виникала вже і у них.

Таким чином, «вікно поведінки» було невід'ємною частиною книги "Ефективна підготовка батьків" (1970). Поняття «володіння проблемою» та її зв'язок з прийняттям чи неприйняттям поведінки дитини стало центральним інтегруючим компонентом як Курсу ефективної підготовки батьків, так, з часом, всіх інших курсів, створених асоціацією «Гордон трейнінг інтернешенел».

В кінці 1960-х років, на основі «вікна поведінки», Томас Гордон написав "Кредо", яке присвятив своїм стосункам з іншими людьми. Він вважав, що на написання "Кредо" його надихнули чудові вірші Халіля Джебрана з "Пророка", які починалися зі слів: "Ваші діти - не ваші діти...".

Слід підкреслити, що поняття володіння проблемою одночасно з відповідними навичками активного слухання, я-повідомленнями і розв'язанням конфліктів без поразок, глибоко вплинули на хід навчання батьків у США, судячи за частотою асиміляції такого поняття у багатьох інших навчальних

програмах, і не лише для батьків, але і для сімейних пар, вчителів, менеджерів, продавців, працівників охорони здоров'я і т. п. [1,2]

Відмітимо, що у той час, коли Курс ефективної підготовки батьків швидко поширювався по всій країні і його викладали більше тисячі інструкторів, які були навчені Томасом Гордоном та отримали, дякуючи йому, право викладати, клімат у різноманітних організаціях почав швидко змінюватися. Терміни «за участю керівництва», «команди з розв'язання проблем» і «демократія на робочих місцях» можна було почути все частіше. Звичайно, всі ці зміни вплинули на Томаса Гордона і спонукали його створити нові курси, такі як Курс ефективної підготовки вчителів, Курс ефективної підготовки керівників і т.п.

У свої нові курси Томас Гордон включив ту ж саму базову модель відносин, яка містилася в Курсі ефективної підготовки батьків, однак при цьому додавши і дещо нове.

Висновки. Підсумовуючи вищенаведений огляд моделі Гордона, її основні компоненти та їх застосування, відмітимо, що як навчальні програми, так і книги Томаса Гордона, в основі яких використовувалася модель Гордона, отримали успіх в 43 країнах з різними культурами. Викладачі, які працювали в тих країнах, досить часто наголошували на відсутності необхідності вносити будь-які зміни у загальну модель. Томас Гордон також неодноразово підкреслював універсальність своєї моделі Гордона і той вражаюче ефективний результаті від її застосування, на який він навіть не сподівався.

Література:

1. Gordon Th. P.E.T. Parent effectiveness training. – New York: Three Rivers Press, 2000, 365p.

2. Gordon Th. T.E.T. Teacher effectiveness training. / Th.Gordon. – New York: Three Rivers Press. – 2003. – 365 p. – ISBN 0-609-80932-6

3. Геращенко Т.Г. Особливості феномена університету в освіті XIX-XXI ст. / Т.Г.Геращенко/ - Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору», додаток 1 до вип. 31, том VI (48), Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди, 2013. – 516 с.

4. Данилова Г.С. Творчість у контексті акмеології: сучасний ресурс самовдосконалення професіоналізму викладача внз./ Г.С.Данилова. – Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору», додаток 1 до вип. 31, том VI (48), Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди, 2013. – 516 с.

5. Ильина Т.А. Педагогика. Курс лекций: учеб.пособ. для ст-в пед. ин-тов. / Т.А.Ильина. – М.: Просвещение. – 1984. – 496 с.

6. Лещенко М. Як допомогти дітям знайти себе: оповіді для батьків. / М.Лещенко. – К.: СМП «Аверс». – 2007. – 116с. – ISBN 978-966-7844-61-5

7. Марцева Л. Куратор групи: обов'язок чи покликання / Л.Марцева. – Освіта. Технікуми, коледжі. – 2009. - № 2 (23). – С. 51-53

8. Подласый И.П. Педагогика. Новый курс: учеб. для ст-в пед.вузов: в 2 кн. / И.П.Подласый. – М.: Гуманитар. изд. центр «ВЛАДОС», 1999. – Кн..1: Общие основы. Процесс обучения. – 576 с. – ISBN 5-691-00174-4, 5-691-00175-2(1)

9. Сухомлинська О.В. Духовно-моральне виховання дітей та молоді в координатах педагогічної науки і практики / О.В.Сухомлинська. // Шлях освіти. – 2006. - № 1. – С. 2-7.

управління якості вищої професійної освіти майбутніх педагогів є комплексною проблемою. Аналіз наукової літератури, нормативних документів, проведене нами дослідження дозволяє констатувати, що в сучасній вищій освіті позначився ряд об'єктивних протиріч: між законодавчо закріпленою необхідністю створення результативно діючої системи управління якістю освіти і недостатньою теоретичною розробленістю теоретико-методологічних засад, що її забезпечують; між сучасними вимогами до якостіосвітнього процесу і недостатнім рівем результативності управління якістю освіти у вищому педагогічному навчальному закладі(відсутність єдиного підходу доуправління якістю освіти у вищому педагогічному навчальному закладі, недостатній рівень професійної компетентності викладачів іорганізаційно-управлінської компетентності керівництва, відсутність методичнихрозробок, відсутність стратегічногопланування в області якості вищої освіти таін.). Виявлені протиріччя свідчать про те, що сьогодні система управління якістю музичної освіти у вищому педагогічному навчальному закладі потребує здійснення перетворень, приведення її у відповідність з міжнародними стандартами якості вищої освіти. Що також обумовлює необхідність розробки системи адаптивного управління якістю музичної освіти у вищому педагогічному навчальному закладі.Проведений теоретичний аналіз досліджень з проблеми управління якістю освіти у вищому педагогічному навчальному закладі, результати констатувальногоексперименту дозволили визначити теоретико-методологічні засади адаптивного управління якістю музичної освіти у вищому педагогічному навчальному закладі.

Під теоретико-методологічними засадами адаптивного управління якістю музичної освіти у вищому педагогічному навчальному закладі ми розуміємо сукупність закономірностей, принципів і наукових підходів, концепцій доуправління якістю музичної освіти у ВНЗ, які забезпечують результативність управління якістю музичної освіти у вищому педагогічному навчальному закладі. Розглянемо деякі з них:1) Впровадження системи менеджменту якості, яка відповідає вимогам та критеріям міжнародногостандарту ISO 9000. Що передбачає наявність чітких перспектив розвитку ВНЗ, обгрунтованість місії стратегічного плану, поточних планів роботи; конкретність прийнятихрішень, їх зв'язок зістратегією розвитку навчального закладу, наявністю чіткої системи забезпечення виконання управлінськихрішень; відповідність управління ВНЗ сучасним тенденціям теорії та практики управління; відповідність структури управління ВНЗ стратегії та завданням йогороботи; розвиток демократичних засад управління, підвищення самостійності структурних підрозділів ВНЗ; постійне удосконалення управлінням якістю освіти у вищому навчальному закладі. 2) Цілеспрямоване управління якістю музичної освіти у педагогічному ВНЗ, яке спирається на основні положення стратегічного управління і відповідає місії та завданням університету. 3) Система управління якістю музичної освіти повинна включати наступніосновніетапи: планування, аналіз,вибір цілей управління якістю музичної освіти у педагогічному ВНЗ, визначення стратегії управління якістю музичної освіти у педагогічному ВНЗ, створення умов для реалізації стратегії, реалізація стратегії управління якістю музичної освіти у педагогічному ВНЗ, контролювання таоцінювання реалізації стратегії. 4) Концепція адаптивного управління якістю музичної освіти у вищому педагогічному навчальному закладі має здійснюватися з опорою на

розташованих і взаємопов'язаних компонентів, яка забезпечує повноцінне функціонування інноваційних педагогічних процесів. Інноваційна педагогічна система – це якісно новий рівень функціонування і розвитку педагогічної системи на основі зміни її внутрішньої структури і процесів як результату впливу зовнішнього середовища.При моделюванні системи адаптивного управління якістю музичної освіти у вищому педагогічному навчальному закладі було враховано властивості систем:

1. Пов'язані з цілями та функціями: ефект синергії — односпрямованість (або цілеспрямованість) дій компонентів посилює ефективність функціонування системи; пріоритет інтересів системи ширшого (глобального) рівня перед інтересами її компонентів (ієрархічність); емерджентність — цілі (функції) компонентів системи не завжди збігаються з цілями (функціями) системи; мультиплікативність — і позитивні, і негативні ефекти функціонування компонентів в системі мають властивість множення, а не додавання; цілеспрямованість — діяльність системи підпорядкована певній цілі; альтернативність шляхів функціонування та розвитку; робастність – здатність системи зберігати часткову працездатність (ефективність) при відмові її окремих елементів чи підсистем.

2. Пов'язані зі структурою: цілісність — первинність цілого по відношенню до частин: появи у системи нової функції, нової якості, органічно випливають зі складових її елементів, але не властивих жодному з них, взятому ізольовано; неадитивність — принципова несвідомих властивостей системи до суми властивостей складових її компонентів; структурність — можлива декомпозицію системи на компоненти, встановлення зв'язків між ними; ієрархічність — кожен компонент системи може розглядатися як система (підсистема) ширшої глобальної системи.

3. Пов'язані з ресурсами та особливостями взаємодії із середовищем: комунікативність – існування складної системи комунікацій із середовищем у вигляді ієрархії; взаємодія і взаємозалежність системи і зовнішнього середовища; адаптивність – прагнення до стану стійкої рівноваги, яке передбачає адаптацію параметрів системи до мінливих параметрів зовнішнього середовища (проте „нестійкість" не у всіх випадках є дисфункціональною для системи, вона може виступати і як умови динамічного розвитку); надійність – функціонування системи при виході з ладу однієї з її компонент, збереженість проектних значень параметрів системи протягом запланованого періоду – інтегративність – наявність системоутворювальних, системозберігальних факторів; еквіфінальність – здатність системи досягати станів, що не залежать від вихідних умов і визначаються тільки параметрами системи; розвиток – характеризує зміну стану системи у часі. це поняття допомагає пояснити складні термодинамічні й інформаційні процеси у природі та суспільстві.

При цьому цілісне функціонування системи передбачає: визначеня особливостей адаптивного управління якістю музичної освіти у вищому педагогічному навчальному закладі; узгодження державних стандартів з особливостями управління якістю музичної освіти у вищому педагогічному навчальному закладі; створення дієвого зв'язку між усіма суб'єктами управління якістю музичної освіти у вищому педагогічному навчальному закладі; нову якість науково-методичної бази управління якістю музичної освіти у вищому педагогічному навчальному закладі.

Як показало дослідження, розробка теоретико-методологічних засад

10. Франк С.Л. Предмет знания. Душа человека. / С.Л.Франк. – Мн.: Харверст, М.: АСТ. – 2000. – 992 с. – ISBN 985-433-908-4

11. Филипчук В.С. Етика професійної діяльності та сімейних взаємин: навч.-довідк. посібник. – 2-е вид. змінене. – Чернівці: Черн. нац. університет, 2010. – 96 с.

12. Johnson D. Creative Controversy: Intellectual Challenge in the Classroom. / D. Johnson, R. Johnson. – Edina, Minn.: Interaction Book Co., 1992. – ISBN 0939603187, 9780939603183

References:

1. Gordon Th. P.E.T. Parent effectiveness training. – New York: Three Rivers Press, 2000, 365p.

2. Gordon Th. T.E.T. Teacher effectiveness training. / Th.Gordon. – New York: Three Rivers Press. – 2003. – 365 p. – ISBN 0-609-80932-6

3. Gerashhenko T.G. Osobly`vosti fenomena universy`tetu v osviti XIX-XXI st. / T.G.Gerashhenko/ - Tematy`chny`j vy`pusk «Vy`shha osvita Ukrayiny` u konteksti integraciyi do yevropejs`kogo osvitn`ogo prostoru», dodatok 1 do vy`p. 31, tom VI (48), Pereyaslav-Xmel`ny`cz`ky`j DPU imeni Gry`goriya Skovorody`, 2013. – 516 s.

4. Dany`lova G.S. Tvorchist` u konteksti akmeologiyi: suchasny`j resurs samovdoskonalennya profesionalizmu vy`kladacha vnz./ G.S.Dany`lova. – Tematy`chny`j vy`pusk «Vy`shha osvita Ukrayiny` u konteksti integraciyi do yevropejs`kogo osvitn`ogo prostoru», dodatok 1 do vy`p. 31, tom VI (48), Pereyaslav-Xmel`ny`cz`ky`j DPU imeni Gry`goriya Skovorody`, 2013. – 516 s.

5. Y`l`y`na T.A. Pedagogy`ka. Kurs lekcy`j: ucheb.posob. dlya st-v ped. y`n-tov. / T.A.Y`l`y`na. – M.: Prosveshheny`e. – 1984. – 496 s.

6. Leshhenko M. Yak dopomogty` dityam znajty` sebe: opovidi dlya bat`kiv. / M.Leshhenko. – K.: SMP «Avers». – 2007. – 116s. – ISBN 978-966-7844-61-5

7. Marceva L. Kurator grupy`: obov'yazok chy` pokly`kannya / L.Marceva. – Osvita. Texnikumy`, koledzhi. – 2009. - # 2 (23). – S. 51-53

8. Podlasыj Y`.P. Pedagogy`ka. Novыj kurs: ucheb. dlya st-v ped.vuzov: v 2 kn. / Y`.P.Podlasыj. – M.: Gumany`tar. y`zd. centr «VLADOS», 1999. – Kn..1: Obshhy`e osnovы. Process obucheny`ya. – 576 s. – ISBN 5-691-00174-4, 5-691-00175-2(1)

9. Suxomly`ns`ka O.V. Duxovno-moral`ne vy`xovannya ditej ta molodi v koordy`natax pedagogichnoyi nauky` i prakty`ky` / O.V.Suxomly`ns`ka. // Shlyax osvity`. – 2006. - # 1. – S. 2-7.

10. Frank S.L. Predmet znany`ya. Dusha cheloveka. / S.L.Frank. – Mn.: Xarverst, M.: AST. – 2000. – 992 s. – ISBN 985-433-908-4

11. Fy`ly`pchuk V.S. Ety`ka profesijnoyi diyal`nosti ta simejny`x vzayemy`n: navch.-dovidk. posibny`k. – 2-e vy`d. zminene. – Chernivci: Chern. nacz. universy`tet, 2010. – 96 s.

12. Johnson D. Creative Controversy: Intellectual Challenge in the Classroom. / D. Johnson, R. Johnson. – Edina, Minn.: Interaction Book Co., 1992. – ISBN 0939603187, 9780939603183

Педагогіка

УДК [373.5.091.33:005.963.3]:502(477) «19»
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки і педагогічної
майстерності Коробченко А. А.
Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького

З ІСТОРІЇ ПІДГОТОВКИ КЕРІВНИКІВ ПРИРОДНИЧО-ІСТОРИЧНИХ ЕКСКУРСІЙ (ПОЧАТОК ХХ СТ.)

Анотація. Стаття присвячена висвітленню особливостей підготовки керівників природничо-історичних екскурсій. Акцентується увага на факторах, які сприяли організації спеціальних курсів для підготовки керівників природничо-історичних екскурсій, на особливостях їх проведення та значенні для подальшого розвитку екскурсійної справи.

Ключові слова: природничо-історичні екскурсії, учні, керівники природничо-історичних екскурсій, курси.

Аннотация. Статья посвящена освещению особенностей подготовки руководителей естественно-исторических экскурсий. Акцентируется внимание на факторах, которые способствовали организации специальных курсов для подготовки руководителей естественно-исторических экскурсий, на особенностях их проведения и значении для дальнейшего развития экскурсионного дела.

Ключевые слова: естественно-исторические экскурсии, ученики, руководители естественно-исторических экскурсий, курсы.

Annotation. Article is devoted to illumination of features of training of heads of natural-historical excursions. The attention is focused on factors which organizations of special courses for training of heads of natural-historical excursions, on features of their carrying out and value for further development of excursion business promoted.

Key words: natural-historical excursions, pupils, heads of natural-historical excursions, courses.

Вступ. Усвідомлення першопричини руйнування навколишнього середовища підводить до заключення про те, що культура, яка породила технократичну цивілізацію, увійшла в протиріччя із законами природи. Потреби суспільства перевищують можливості біосфери відновлювати втрачене. Тому і вирішення екологічних проблем слід шукати насамперед в галузі культури природокористування, у виробленні таких форм комунікації з навколишнім середовищем, які були б адекватні бажанню людей змінити ситуацію на краще. Від того, які цінності в майбутньому будуть сповідувати сучасні діти, залежить їх власне життя і майбутнє Планети. Ось чому так важливо нині допомогти дітям, підліткам засвоїти нову систему цінностей у взаємовідносинах з природою, протиставляючи її володарюючій нині психології споживання, прагматизму та егоїзму. При цьому вкрай необхідно враховувати багатий і цікавий досвід, нагромаджений різними школами «натуралістичного виховання» в минулому. Перш за все мають ся на увазі педагогічні концепції Я. Коменського, Ж.-Ж. Руссо, Й. Песталоцці,

зв'язків між елементами, залишаючи лише основні; призначення моделі – вивчення явищ реальної дійсності. Метою побудови моделей є створення штучних об'єктів, за допомогою яких із суттєвих для подальшого використання моделі позицій подаються (відображаються) реальні явища або системи.

Формулювання мети статті та завдань. Мета та завдання статті полягають у визначенні сутності поняття педагогічної системи вищого навчального закладу вбачається необхідним з'ясувати такі питання: 1) як функціонує традиційна (наявна, сучасна) педагогічна система з точки зоруефективності реалізації головної цільової спрямованості й завдань сучасної вищої школи 2) якщо педагогічнасистема не виконує, не реалізує поставлених цілей і задач (функцій) у запланованому об'ємі і на бажаномурівні, то що і як в у ній змінювати.

Виклад основного матеріалу статті. Інноваційні процеси у сучасній освіті України спрямовані на створення, реорганізацію, удосконалення, модифікацію існуючих педагогічних систем. Останнім часом в дослідженнях з педагогічної інноватики все більше уваги приділяється розробці методологічних основ, структури, закономірностей функціонування та розвитку інноваційних педагогічних систем Система – певна множина взаємопов'язаних елементів, яка володіє властивостями, що не зводяться до властивостей окремих елементів. До загальних характеристик системи відносять: цілісність; структурність; зв'язок із зовнішнім середовищем; самовдосконалення рівня своєї організації при зміні зовнішніх чи внутрішніх умов існування [4, с.36].

Системний підхід передбачає розглядати систему не ізольовано, а в єдності її зв'язків з оточуючим середовищем. Акцентується увага на здатності системи сприймати зовнішні впливи, реагувати на них, адаптуватися до зовнішнього середовища.

Властивості системи визначаються не тільки і не стільки сумою властивостей її окремих елементів, скільки властивостями її структури та особливими системоутворюючими, інтегративними зв'язками. При відсутності подібного налаштування і адаптації навчальний заклад, як і будь-яка інша соціальна система, перестає крокувати в ногу з навколишнім світом. Тому необхідно забезпечувати й підтримувати чутливістьпедагогічної системи вищого навчального закладу до змін навколишнього середовища, прогнозувати його впливи і своєчасно реагувати на них.

Щоб вижити, система повинна взаємодіяти зі своїм оточенням,іншими частинами зверхсистеми і підлаштовуватися під них. Ці процеси змінюють як саму систему, так і їїоточення. Як правило, існуючі системи адаптуються до свого оточення і, в свою чергу, самі формують його. У результаті після певного періоду взаємодії вони стають дзеркальним відображенням один одного. Педагогічна система характеризується у науковій літературі як стійкий організаційно-технологічний комплекс, що забезпечує досягнення заданої мети, й таке об'єднання елементів (компонентів, частин), яке залишається незмінним за будь-яких значних перетворень [6, с.85]. Серед компонентів цієї системи виділяють: студентів, цілі навчання і виховання, зміст навчання і виховання, процеси навчання і виховання, викладачів, організаційні форми виховної роботи, а також результати управління навчально-виховним процесом, технологію. Педагогічна система – це цілісність закономірно

адаптивногоуправленияexisting approaches to the implementation of the career personality in professional activity. Defined psychological content, which is manifested in a person and as a person and as a subject of activity, in the implementation of the career.

Key words: career, career growth, professional activity, system, music education.

Вступ. При дослідженні соціально-педагогічних явищ, що становлять собою складні системи, функціонування і розвиток яких залежить від множини чинників і взаємозв'язків, використовується метод моделювання. На думку багатьох учених (Д. Гвішиані, Д. Новіков, В. Штофф), моделювання глибоко проникає в теоретичне осмислення і практичну діяльність людини, і впедагогічну науку зокрема. Наукову і практичну цінність мають роботи щодо методологічного і теоретичного обґрунтування моделювання, зокрема В. Бикова, В. Маслова, В. Міхеєва, В. Пікельної та інших науковців. Вивченню властивостей моделей та моделювання присвячені дослідження Г. Бала, Л. Буркової, Н. Васильченко, О. Мєщанінова, У. Ешбі та ін. Моделювання як метод наукового дослідження розглядали С. Гончаренко, Л. Калапуша, О. Попова, П. Сікорський та ін. Н. Алексєєв, В. Ясвін розглядають моделювання як складову педагогічного проектування. Синергетичні засади моделювання знайшли відображення в науковому доробку О. Чалого. Вагомими для нашого дослідження є роботи, присвячені моделюванню в соціальній сфері, у тому числі в педагогіці, зокрема В. Бикова, В. Маслова, В. Міхеєва, В. Пікельної та моделюванню розвитку систем Н. Васильченко, Л. Ващенко, Д. Новикова.

Моделювання (англ. modeling) – спосіб дослідження будь-яких явищ, процесів або об'єктів шляхом побудови та аналізу їх моделей. У широкому розумінні, моделювання є однією з основних категорій теорії пізнання і чи не єдиним науково обґрунтованим методом наукових досліджень систем і процесів будь-якої природи в багатьох сферах людської діяльності. Моделювання – дослідження об'єктів пізнання через їх моделі, а також побудова і вивчення моделей реальних явищ [5, с.43]. Моделювання здійснюється на наукових засадах системного підходу та теорії моделювання з урахуванням специфіки функціонування конкретного об'єкта. Процес моделювання здійснюється поетапно і має певний універсальний алгоритм, який щільно збігається з етапами управлінського циклу або окремими його складовими залежно від складності та типу моделювання й об'єкта (системи), що моделюється [2, с.55]. У науковій літературі існують різні трактування поняття „модель". „Модель – зразок якого-небудь нового виробу, взірцевий примірник чогось, взірець" [5, с.52]. За визначенням, що дається у педагогічному словнику [3,с.17], „моделі навчальні – це навчальні посібники, які є умовним образом (зображення, схема) якогось об'єкта (або системи об'єктів), який зберігає зовнішню схожість і пропорції частин при певній схематизації й умовності засобів зображення". [4, с.80]. У педагогічному сенсі під моделлю розуміється „система об'єктів або знаків, що відбиває деякі природні властивості оригіналу, здатна заміщати його так, що її вивчення дає нову інформацію про цей об'єкт". [3, с.85]. Аналіз наведених понять моделі дозволяє виокремити спільні риси, які відзначають усі науковці: модель – це система; модель дає уявлення про оригінал; модель передбачає спрощення

Ф. Дістервега. Крім того, потрібно враховувати величезний досвід вітчизняних педагогів-природників, які зробили неоціненний внесок у популяризацію екскурсій у світ природи, як важливої форми і методу навчання підростаючих поколінь.

Визнаним є факт, що екскурсії мають великі дидактичні переваги над класними заняттями і відзначаються високою педагогічною ефективністю. На екскурсіях учителі разом із своїми вихованцями мають справу з такими природними об'єктами, явищами і процесами, які наочно можна показати лише в натурі. Роль екскурсій у природу сьогодні зростає ще більше, адже, як було вказано вище, питання раціонального природокористування та охорони природи набувають нині першочергового значення.

На екскурсію, як одну з найактивніших форм навчання та виховання, звертали увагу такі визначні педагоги, як О. Герд, В. Зуєв, Д. Кайгородов, Я. Коменський, М. Ломоносов, А. Макаренко, М. Пирогов, Ж.-Ж. Руссо, В. Сухомлинський, Л. Толстой, К. Ушинський, С. Шацький, К. Ягодовський та ін.

Сучасні дослідники також приділяють даному питанню значну увагу. Так, у посібнику «Історія екскурсійної діяльності в Україні» (2004) на основі численних архівних документів відтворено діяльність навчальних закладів, наукових товариств і установ України наприкінці XIX - на початку XX ст.; розкрито механізми залучення населення до екскурсій; висвітлено особливості підготовки кадрів екскурсоводів у дорадянський період [7].

Розвиток краєзнавчо-екскурсійної справи в Україні в 20-х роках XX ст. досліджувала О. Костюкова. На важливому значенні екскурсій у процесі еколого-краєзнавчої підготовки студентів наголошував С. Совгіра [6]. В збірнику «Из истории школьных экскурсий в природу» під редакцією О. Горяшко, вміщено цікаві матеріали різних авторів з екскурсійної тематики [2]. Проблема потребує свого подальшого дослідження.

Формулювання мети статті та завдань. Мета та завдання статті полягають у висвітленні особливостей підготовки керівників природничо-історичних екскурсій на початку XX століття.

Виклад основного матеріалу статті. Термін «екскурсія» походить з латинського «excursio» - подорож, похід. Це пізнавальний вид діяльності, що позитивно впливає на активне сприйняття людиною нових знань; колективні подорожі, походи до визначних місць, музеїв, промислових підприємств, сільськогосподарських виробництв, на історичні об'єкти з науковою, загальноосвітньою, культурно-освітньою метою. Історія становлення екскурсійної діяльності нараховує понад сто років. Екскурсії виникли наприкінці XVIII – на початку XIX ст. як метод навчання. Вони зародились на основі подорожей пізнавального, освітнього, наукового характеру. Шлях розвитку екскурсії йшов по лінії зміни її сутності. Спочатку екскурсія була прогулянкою, що переслідувала загальноосвітні практичні і пізнавальні цілі. Це пов'язано із зародженням екскурсії як одного з методів навчання в освітніх закладах. Згодом перед нею постали наукові завдання, такі як виявлення експонатів для музеїв, вивчення географічних, ботанічних, зоологічних, етнічних особливостей даних місцевостей. Прагнення покращити виховну роботу, зробити її більш ефективною перетворили екскурсію на одну із форм навчання, що широко застосовувалась в усіх школах. Поступово екскурсія перетворилась на один із видів культурно-просвітницької роботи, формуючи

моральні якості і культуру людини. Нині екскурсії набули великого значення як форма і метод навчально-виховної роботи в школі, в позашкільній роботі й у діяльності культурно-освітніх закладів України [1, с. 111]. Основне завдання природничих екскурсій полягає в тому, щоб знайомити людей з об'єктами природи, розширювати їх знання про навколишній світ, виховувати бережливе ставлення до природи, природних багатств, збагачувати знаннями про природні явища, тваринний і рослинний світ. Ці екскурсії розвивають почуття прекрасного, спостережливість і допитливість, розширюють коло природничо-наукових знань.

У другій половині XIX ст. екскурсійна справа отримала підтримку офіційної влади, яка вирішила використовувати екскурсії в якості одного із засобів морально-релігійного впливу на особистість. Природничо-історичні екскурсії, що стали дуже популярними у другій половині XIX і, особливо, на початку XX ст., мали за мету ознайомити екскурсантів з природою тієї місцевості, в якій вони живуть. Особлива увага в них зверталась на збирання різних колекцій: ботанічних, зоологічних і геологічних.

Провідні педагоги навчальних закладів Росії в екскурсіях бачили можливість значно покращити викладання природничих предметів, наблизити учнів до природи. На початку XX ст. ще не розроблялись методичні прийоми екскурсій, не аналізувались особливості показу і розповіді, вимоги до екскурсійної розповіді. В той час головним було познайомити екскурсантів з унікальними природними та історичними пам'ятками, повідомити при цьому певну інформацію, повнота якої залежала від знань екскурсовода.

До цього ж часу відносяться перші статті, присвячені екскурсійній справі серед учнів, в «Записках Крымского горного клуба», в журналах «Русский турист» и «Русская школа».

На природі учні під керівництвом учителів спостерігали за різними предметами і явищами, вчились описувати їх, складати геологічні та ботанічні колекції. Педагоги-природники вважали обов'язковою організацію екскурсій при вивченні історії, географії та інших дисциплін природничого циклу.

Важливим поштовхом до розширення екскурсійної діяльності став циркуляр міністра народної просвіти від 2 серпня 1900 р. за № 20.185, згідно з яким скасовувались літні канікулярні роботи учнів і замість них рекомендувалось начальникам навчальних закладів і педагогічним радам організовувати в період канікул для учнів оздоровчі прогулянки і подорожі.

Певну роль у розвитку учнівських екскурсій мало введення 9 березня 1902 р. спеціального тарифу № 6900 на проїзд учнів, які відправляються в освітні екскурсії. На усіх російських залізницях для груп екскурсантів встановлювався здешевлений проїзд у вагонах 3 класу, а вихованцям нижчих навчальних закладів при подорожах на відстань до 50 км. надавався безкоштовний проїзд. В наступні роки умови цього спеціального тарифу для учнів, які здійснювали групові екскурсії, дещо змінювались, але він зберігся в загальних рисах до 1917 року.

Екскурсійна робота в навчальних закладах країни, що стихійно розвивалась, поступово почала отримувати теоретичну базу. До кінця 1900-х років у різних періодичних виданнях стало з'являтися все більше статей, в яких робились спроби висвітлення питань теорії екскурсознавства.

Важливою віхою в цьому відношенні стала книга «Шкільні екскурсії», (1910), написана групою викладачів Петербурзького лісового комерційного

7. Тевлина В. К. Вокально-хоровая работа / В. К. Тевлина // Музыкальное воспитание в школе. – 1982. – Вип. 15. – С. 43-77.

8. Фалько М. І. Музично-естетичне виховання школяра засобами хорового мистецтва / М. І. Фалько // Педагогічні науки: збірник наукових праць. Суми: СДПІ ім. А.С.Макаренка, 2000. – С. 439-446.

References:

1. Anserme Э. Besedы o muzыke / Э. Anserme. – L.: Muzыka, 1976. – 104 s.

2. Antonecz` N. P. Spilkuvannya na uroci muzy`ky` / N. P. Antonecz`. – Drogoby`ch : Kolo, 2002. – 111 s.

3. Asaf`ev B. V. O xorovom y`skusstve / B. V. Asaf`ev. – L. : Muzыka, 1980. – 188 s.

4. Gorbenko S. S. Dy`tyache xorove vy`xovannya v Ukrayini / S. S. Gorbenko. – K.: Ministerstvo osvity` Ukrayiny`, 1999. – 250 s.

5. Minasyan N. Xorovy`j renesans / N. Minasyan // My`stecztvo ta osvita. – 2003. – # 3. – S. 63-64.

6. Plyachenko T. M. Pidgotovka majbutn`ogo vchy`telya muzy`ky` do roboty` z uchnivs`ky`my` orkestramy` ta instrumental`ny`my` ansamblyamy`: monografiya / T. M. Plyachenko. – Kirovograd : «Imeks-LTD», 2010. – 428 s.

7. Tevly`na V. K. Vokal`no-xorovaya rabota / V. K. Tevly`na // Muzыkal`noe vospy`tany`e v shkole. – 1982. – Vy`p. 15. – S. 43-77.

8. Fal`ko M. I. Muzy`chno-estety`chne vy`xovannya shkolyara zasobamy` xorovogo my`stecztva / M. I. Fal`ko // Pedagogichni nauky`: zbirny`k naukovy`x pracz`. Sumy`: SDPI im. A.S.Makarenka, 2000. – S. 439-446.

Педагогіка

УДК: 371.112

завідувач кафедри музично-інструментальної підготовки вчителя, кандидат педагогічних наук, доцент Ульянова В. С.
Комунальний заклад
«Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради (м. Харків)

КОНЦЕПТУАЛЬНЕ ОБГРУНТУВАННЯ СИСТЕМИ АДАПТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ У ПЕДАГОГІЧНОМУ ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Анотація. Стаття присвячена системі адаптивного управління, аналізується якість музичної освіти у вищому навчальному закладі. Визначено концептуальне обгрунтування системи адаптивного управління.

Ключові слова: адаптивне управління, якість, музична освіта, ВНЗ, система.

Аннотация. Статья посвящена системе адаптивного управления, анализируется концепция системы управления музыкального образования в педагогическом высшем учебном заведении.

Ключевые слова: адаптивное управление, качество, музыкальное образование, ЗНЗ, система.

*Annotation.*The article is devoted to theoretical and methodological aspects of the development of the concept of career, analysis of the essence and content of the

Принципи організації роботи учнівських вокально-хорових колективів побудовані на:

– вільному виборі вокально-хорового колективу залежно від рівня індивідуальної вокальної підготовки учня та його уподобань;

– ієрархічності структури хору та вокального ансамблю;

– нестабільності виконавського складу;

– урахуванні вікових особливостей та фізичних можливостей виконавців;

– поєднанні індивідуальної, групової і колективної форм роботи в учнівському хорі чи вокальному ансамблі;

– публічному висвітленні досягнень колективу та окремих його учасників.

Різноманіття функцій і принципів організації роботи учнівських вокально-хорових колективів свідчить про різнобічний характер і великий діапазон виховних засобів, якими має володіти керівник хору (ансамблю). У цьому зв'язку необхідно визначити зміст його організаційної діяльності, яка полягає у виконанні таких видів роботи:

– набір учасників колективу на початку навчального року;

– проведення ознайомлювальної бесіди з учнями і батьками;

– прослуховування бажаючих;

– комплектування хорових (ансамблевих) партій;

– проектування та придбання сценічних костюмів;

– проведення організаційних зборів колективу;

– налагодження елементарної дисципліни в колективі;

– організація і проведення концертних виступів;

– відвідування з учасниками хору (ансамблю) конкурсів, фестивалів, концертів за участю навчальних і професійних музичних колективів тощо.

Зміст організаційної роботи керівника учнівського вокально-хорового колективу визначається загально метою діяльності хору (ансамблю), з урахуванням якої ми сформулювали предмет діяльності керівника: навчання, виховання й розвиток учнів засобами вокально-хорового музикування в процесі репетиційної та сценічної роботи.

Висновки. Отже, дослідження організаційних засад роботи учнівських вокально-хорових колективів (завдання, функції, принципи організації) дало змогу визначити зміст організаційної діяльності керівника шкільного хору (вокального ансамблю), що є необхідним для професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва.

Література:

1. *Ансерме Э. Беседы о музыке / Э. Ансерме . – Л.: Музыка, 1976. – 104 с.*

2. *Антонець Н. П. Спілкування на уроці музики / Н. П. Антонець. – Дрогобич: Коло, 2002. – 111 с.*

3. *Асафьев Б. В. О хоровом искусстве / Б. В. Асафьев. – Л.: Музыка, 1980. – 188 с.*

4. *Горбенко С. С. Дитяче хорове виховання в Україні / С. С. Горбенко. – К. : Міністерство освіти України, 1999. – 250 с.*

5. *Мінасян Н. Хоровий ренесанс / Н. Мінасян // Мистецтво та освіта. – 2003. – № 3. – С. 63-64.*

6. *Пляченко Т. М. Підготовка майбутнього вчителя музики до роботи з учнівськими оркестрами та інструментальними ансамблями: монографія / Т. М. Пляченко. – Кіровоград: «Імекс-ЛТД», 2010. – 428 с.*

училища під редакцією Б. Райкова. В ній вперше були розроблені основні принципи екскурсійної методики і запропонована система навчальних екскурсій з усіх предметів і для всіх класів. Поява книги з теорії екскурсійної справи в лісовому училищі не була випадковістю. Саме в ній у числі перших було включено ближні і дальні екскурсії до навчального процесу, як обов'язкову форму роботи, тісно пов'язану з викладанням різних предметів. Питання методики та організації екскурсій обговорювалися на педагогічних з'їздах і нарадах. Поради з організації та проведення екскурсій можна було почерпнути з журналів. В 10-і роки XX ст. у Росії почали видаватися три спеціальних журнали, присвячених екскурсійній справі: «Экскурсионный вестник», «Русский экскурсант» і «Школьные экскурсии и школьный музей». Якщо останній журнал повністю був присвячений шкільному екскурсознавству, то два інших постійно публікували теоретичні статті з екскурсознавства, розповіді про здійснені екскурсії, поради з організації екскурсій у школі, списки рекомендованої літератури з екскурсійної справи.

Знаходимо чимало робіт українських педагогів, присвячених екскурсійній тематиці в цих журналах, а також окремих посібників і керівництв. Так, заслуженою популярністю серед учителів середніх шкіл користувався посібник відомого українського педагога-природника О. Янати «Програми ботанічних екскурсій в околицях м. Миколаєва», який побачив світ у 1910 році [9]. Необхідність складання цих програм автор обгрунтував такими причинами:

1) «майже повна непідготованість до нових методів більшості викладацького персоналу, вихованого на старих принципах;

2) недоступність багатьох учбових наочних приладь: колекцій, моделей, таблиць та ін. Завдяки їх дорожнечі і майже повній відсутності спеціальних закладів для їх виготовлення і розповсюдження; недостатність літературних приладь, пристосованих до нових методів навчання» [9, с. 3].

У 1913 р. вийшов його наступний навчальний посібник «Ботанічні загальноосвітні екскурсії в околицях м. Сімферополя», основною метою якого було допомогти, особливо вчительству, розібратися в сутності екскурсійної справи, розробляти детальні, доступні науково обгрунтовані схеми окремих екскурсій. Педагог зазначав, що «бесіди з учнями педагог повинен будувати на явищах, характерних для своєї місцевості, оскільки навчання розпочинається з близького та відомого учням» [8, с. 4.].

На географії шкільних екскурсій і подорожей сильно відбилась Перша світова війна. При цьому різко скоротилась кількість дальніх екскурсій, натомість проводились екскурсії у своїй місцевості. З 1915-1917 рр., при перегляді навчальних планів і програм, була підписана нова програма для вищих початкових шкіл, в якій вказувалось, що для кожного класу повинні бути розроблені план і програма екскурсій, які слід було б проводити в навчальні години. Таким чином, практично в усіх школах до 1916 р. екскурсії, пов'язані з навчальним матеріалом, були визнані рівноправними серед інших методів навчання.

Серйозною перешкодою при організації екскурсій зі школярами була відсутність екскурсійних навичок у вчителів. Літературні джерела не могли повністю замінити спеціального навчання під керівництвом досвідчених теоретиків і практиків екскурсійної справи. Професор Г. Кожевников справедливо відзначив з цього приводу: «Багато говорили й писали про екскурсії, а як можуть вони розвиватись, якщо велике число викладачів

практично не знають оточуючу їх природу і не вміють екскурсувати, спостерігати, колектувати… Навіть особи, що закінчили курс університету, часто майже не підготовлені до спостережень над живою і мертвою природою в природній обстановці… А яку підготовку до спостережень над природою мають вчителі та вчительки міських шкіл? Зазвичай ніякої. При таких умовах сама проповідь учнівських екскурсій може зустріти заперечення: навчить спочатку вчителів, а вже потім кличте їх вчити учнів…» [4, с. 108].

Розуміючи, що слабке знання теорії екскурсійної справи заважає якісному проведенню екскурсій, різні товариства і установи, що займались їх розвитком, почали відкривати в різних містах курси з підготовки керівників екскурсій. Таких курсів було небагато, але викликали вони з боку вчителів неабиякий інтерес. Так, у 1915 р. Київським орнітологічним товариством вперше було організовано 20-денні курси з підготовки керівників природничо-історичних екскурсій для дітей. За декілька тижнів сюди записалось майже 400 людей: вчителів та вчительок нижчих і середніх навчальних закладів, курсисток і студентів з Києва й інших міст. Організатором курсів був видатний український зоолог, зоогеограф, популяризатор біологічних знань, громадський діяч Володимир Михайлович Артоболевський. У 1909 р. В. Артоболевський із групою зоологів заснував «Орнітологічне товариство ім. К. Ф. Кесслера», головою якого був 10 років, упродовж усього часу його діяльності. У 1914 р. організував у Києві виставку «Охорона природи». Результатом цієї роботи стали опубліковані протягом 1915 –1916 рр. такі його праці: «Екскурсії в зоологічний музей університету», «Екскурсії в природу як фактор середньошкільного виховання і освіти». За його редакцією вийшла праця: «Курси з підготовки керівників екскурсій дітей у природу».

Думка про влаштування у Києві таких курсів виникла ще під час функціонування виставки «Охорона природи», яку відвідало понад 17 тис. киян і гостей міста. До того ж, поштовхом стали події, пов'язані з початком Першої світової війни. Турбота про дітей, що залишилися без батьківського нагляду, тяжкий психологічний стан населення наштовхнули членів Орнітологічного товариства вирішити питання обов'язкової організації екскурсій у природу насамперед для дітей. А їх на період канікул у Києві залишалось понад 20 тисяч. Всі ці обставини сприяли якнайшвидшому відкриттю курсів. Спочатку було створено організаційне бюро, до складу якого увійшли В. Артоболевський, Б. Домбровський, М. Шарлемань. Було складено навчальний план, що передбачав проведення лекцій та екскурсій, запрошено відомих вчених. Місцеві газети «Киевлянин» і «Киевская мысль» надрукували оголошення про відкриття курсів. Цікаво те, що платню за оголошення, завдяки важливості поставленого перед курсами завдання, було значно знижено порівняно з існуючими розцінками, а в «Киевлянине» перші оголошення надруковано навіть безоплатно. Міська управа відрядила на курси 50 міських учителів і заплатила за них 500 крб. Загалом на курси було зараховано 386 осіб, переважно вчителів. Також тут були студенти, слухачі вищих навчальних закладів, священики, інженери, техніки тощо. Слухачами курсів були переважно жінки [7, с. 35].

Курси працювали з 28 квітня до 15 травня 1915 року. Для читання лекцій було запрошено відомих вчених-викладачів: проф. П. Тутковського, В. Артоболевського, проф. М. Кащенка. Окрім лекцій, було проведено екскурсії: ботанічні – до Голосіївського лісу та Пущі-Водиці; зоологічні – до

– збагачення репертуару учнівських вокально-хорових колективів творами вітчизняної класичної спадщини, обробками народних пісень, а також високохудожніми сучасними творами;

– налагодження ділових і творчих контактів між керівниками дитячих вокально-хорових колективів;

– подальше зміцнення творчої співдружності колективів професіонального і самодіяльного мистецтва, залучення діячів культури до систематичного надання творчої допомоги аматорським дитячим вокально-хоровим колективам;

– активне пропагування досягнень хорового мистецтва, поглиблення розкриття засобами масової інформації проблем і тенденцій розвитку хорових колективів.

Для плідної роботи учнівських вокально-хорових колективів дуже важливо зрозуміти структуру й різноманіття функцій хорової самодіяльності, а саме: організаційну, освітню, виховну, пізнавальну, художньо-естетичну, комунікативну, розважальну тощо. Спираючись на дослідження у сфері організації та діяльності учнівських музичних колективів [6, 31], ми змогли визначити такі функції учнівського вокально-хорового колективу:

– організаторська (спрямована на об'єднання членів колективу з метою спільної діяльності);

– освітня (передбачає оволодіння учасниками хору чи вокального ансамблю надбаннями світової музичної культури, що є передумовою їхньої активної соціальної діяльності);

– навчальна (полягає у засвоєння учасниками учнівського вокально-хорового колективу основ музичної грамоти);

– виховна (реалізується у процесі вихованні в учасників колективу загальної та сценічної культури, толерантності, естетичного смаку та ціннісних орієнтацій у сфері музичного мистецтва);

– розвивальна (спрямована на створення в музичному колективі оптимальних умов для розумового й духовно-естетичного розвитку його учасників, розвитку їхніх природних музичних здібностей та індивідуальних вокально-виконавських умінь);

– стимулювальна (сприяє формуванню морально-ціннісних стимулів діяльності учасників учнівських вокально-хорових колективів; регулює поведінку членів колективу; впливає на формування певних особистісних і професійних якостей – цілеспрямованості, наполегливості в опанування музично-виконавськими уміннями, творчої активності, артистизму тощо);

– комунікативна (забезпечує спілкування і взаємонавчання учнів різних вікових груп з різним рівнем загальної музичної та вокально-виконавської підготовки; формування навичок творчого спілкування в музичному колективі – засвоєння спеціальної музичної термінології (вербальна комунікація), опанування систем спеціальних жестів і міміки (невербальна комунікація).

Функції вокально-хорової діяльності, як і всієї художньої самодіяльності в цілому, з часом поступово розширюються й набувають усе більшої ваги. Відтак, проблема організації та художнього керівництва учнівськими колективами, роль хормейстера як художнього керівника, педагога й вихователя з кожним роком набуває все більшої значимості.

Тому актуальним у контексті нашого наукового дослідження є визначення сутності організаційної роботи в учнівських вокально-хорових колективах, а також взаємозв'язку її складових компонентів, які забезпечують формування й розвиток естетичних уподобань і смаків учнів засобами вокально-хорової діяльності.

Про важливість хорового співу в естетичному вихованні школярів наголошував Д. Кабалевський. Він першочергово звертав увагу вчителів на організацію в кожному класі хорового колективу, стверджуючи, що «кожний клас – хор! – ось ідеал» [7, 43].

Композитор В. Шебалін зазначав, що «Хоровий спів є такою формою масового музикування, через яку широкі верстви народу стикаються з музичним мистецтвом не за допомогою простого слухання, а в процесі активного виконавства. Ця особливість хорового співу робить останній наймогутнішим і найдоступнішим засобом, за допомогою якого можна дати основи загального розвитку» [4, 37].

«Музика бере початок із співу, – наголошує Е. Ансерме, – тому, саме з цього виду музичної діяльності доцільно започаткувати музичну освіту в школі» [1, 102]. Подібних поглядів стосовно музичного виховання засобами хорового співу дотримуються науковці, музиканти і педагоги минулого і сучасності.

«Здавна хор був тим видом музичного мистецтва, – зазначає Н. Мінасян, – у якому з найбільшою повнотою народ висловлював свої духовно-моральні та естетичні ідеали. Потяг до хорового мистецтва – суттєва риса культури українського народу» [5, 63]. Дослідниця наголошує, що настав час відродити дитячий хоровий спів, розглядаючи його як джерело і засіб розвитку дитини. Такої думки дотримується і М. Фалько, підкреслюючи, що вітчизняному музичному вихованню «генетично» ближче вокально-хорова діяльність, тому відродження традицій національного хорового мистецтва в усій його багатогранності – головне завдання хормейстера, наставника у духовному і творчому спілкуванні дітей з музичними творами [8, 439].

Разом із тим, музичне виховання засобами хорового співу є комунікативним методом розвитку учнів [2, 96]. Педагог Б. Яворський надавав особливого значення засобам спілкування диригента з виконавцями, спираючись на емоційність, сприйнятливість дитини у процесі виконання вокально-хорового твору, коли діти відчувають себе співучасниками творчого процесу.

В окресленні основних завдань діяльності учнівських вокально-хорових колективів ми дотримувалися концептуальних положень загальної мистецької освіти і програмних вимог з музичного мистецтва для середніх загальноосвітніх навчальних закладів та сформулювали їх наступним чином:

– популяризація дитячих вокально-хорових колективів;
– пошук нових форм і методів роботи з дитячими вокально-хоровими колективами;
– узагальнення та поширення кращого досвіду роботи з дитячими вокально-хоровими колективами;
– удосконалення системи науково-методичного та організаційного керівництва вокально-хоровою самодіяльністю школярів;
– подальший розвиток традиційних жанрів і видів хорового мистецтва;

Пущі-Водиці, у Дарницю, до зоосаду, до зоологічного музею університету св. Володимира; для вивчення геологічного минулого Києва та його околиць – до яруг поблизу Кирилівської лікарні.

Проведене анкетування серед слухачів курсів після їх закінчення показало своєчасність і корисність цієї справи. В. Артоболевський у своєму звіті про роботу курсів зробив висновки щодо необхідності проведення окремих лекцій з екскурсійної методики взагалі та методики природничих екскурсій для дітей зокрема, необхідності організації природничих екскурсій для всіх бажаючих.

Діяльність курсів привернула увагу громадськості. Так, при закритті курсів, що відбулося 15 травня 1915 р., у залі Педагогічного музею присутніх було 600 осіб. Окрім звичайних слухачів, там були й гості – 100 вчителів-галичан. Діяльність перших у Києві курсів для підготовки керівників екскурсій стала поштовхом для організації подібного і в інших містах [7, с. 36].

Курси були платними, але вартість навчання складала незначна сума – 3 крб., що не було перепоною для бажаючих ознайомитись з екскурсознавством. Плату за навчання 50 київських учителів взяла на себе київська міська управа. В програму курсів входили лекції та екскурсії: ботанічні, зоологічні, гідробіологічні, геологічні, географічні. Заняття відзначались високим теоретичним рівнем, оскільки до читання лекцій і проведення екскурсій були залучені професори та приват-доценти Київського університету й інших навчальних закладів.

Успіх курсів був грандіозним. З ініціативи слухачів було вирішено при Київському орнітологічному товаристві створити постійне консультаційне бюро з питань проведення екскурсій.

Кримсько-Кавказьким гірським клубом у 1916 р. в Одесі було також організовано та проведено короткотермінові курси для ознайомлення з місцевою природою. Спершу передбачалося обмежитися підготовкою керівників екскурсіями околицями Одеси. Весь навчальний матеріал розраховувався на 12 днів і передбачав теоретичну та практичну частини. Курси тривали з 26 травня до 8 червня 1916 року. З популярними лекціями на природничі теми виступили відомі одеські вчені: проф. Г. Танфільєв, О. Попова, А. Прендель. Окрім лекцій, було проведено екскурсії: до магнітно-метеорологічної обсерваторії, геологічні екскурсії на Куяльницький та Хаджибейський лимани, на Малий Фонтан для ознайомлення з флорою степів, зоологічні екскурсії, ботанічна екскурсія [7, с. 36]. Слухачі курсів побували на екскурсіях на солончаках Куяльницького лиману, на міському утилізаційному заводі та ін. У роботі курсів взяли участь 52 особи, з них 15 - члени клубу.

Висновки. На початку XX ст. екскурсійна справа у вітчизняних школах завоювала міцні позиції. В цей період значно зріс інтерес до освоєння методів екскурсійної роботи. Все більше привертали увагу передової інтелігенції питання підготовки фахівців екскурсійної справи, адже при організації екскурсій зі школярами серйозною перешкодою була відсутність екскурсійних навичок у вчителів. Літературні джерела не могли повністю замінити спеціального навчання під керівництвом досвідчених теоретиків і практиків екскурсійної справи. Завдяки усім небайдужим була організована серія короткотермінових курсів з підготовки керівників природничо-історичних екскурсій. Ці курси відіграли непересічну роль в подальшому розвитку екскурсійної справи.

Література:

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – 1997. – К.: Либідь, 1997. – 374 с.

2. Горяшко А. Из истории школьных экскурсий в природу / А. Горяшко // Первое сентября. – 2013. - № 12. - С. 6-16.

3. Грибанова С. В. До питання про підготовку екскурсійних кадрів в Україні на початку ХХ ст. / С. В. Грибанова // Туристично-краєзнавчі дослідження. - Вип. 1. - Ч.2. - К., 1998. – С. 165-170.

4. Кожевников Г. Отзыв на книгу «Курсы по подготовке руководителей для ведения экскурсий с детьми в природу, устроенные в Киеве с 28 апреля по 15 мая 1915 г. Киевским Орнитологическим Обществом имени К.Ф. Кесслера» // Естествознание и география. - 1916. – С. 108.

5. Курсы по подготовке руководителей для ведения экскурсий с детьми в природу, устроенные в Киеве с 28 апреля по 15 мая 1915 г. Киевским орнитологическим обществом имени К. Ф. Кесслера // Сб. ст. В. М. Артоболевского, Д. Е. Белинга, прив.-доц. В. И. Казановского, В. Н. Лучника, Н. А. Троицкого и Э. В. Шарлемана: [Прил.: Э. Шарлеман. Из жизни природы] / Под общ. ред. [и с предисл.] В.М. Артоболевского.- К. : Вид-во: Киев. орнитол. о-во им. К. Ф. Кесслера, 1915. – 84 с.

6. Совгіра С. В. Краєзнавчий підхід до екологічного виховання / С. В. Совгіра. – К.: ТОВ «Міжнар. фін. агенція», 1998. – 318 с.

7. Федорченко В. К. Історія екскурсійної діяльності в Україні: Навч. посібник / В. К. Федорченко, О. М. Костюкова, Т. А. Дьорова, М. М. Олексійко. – К., Кондор. – 2004. – 166 с.

8. Яната А. Ботанические общеобразовательные экскурсии в окрестностях г. Симферополя / А. Яната. - Симферополь, 1913. - 81 с.

9. Яната А. Программы ботанических экскурсий в окрестностях г. Николаева (весна - март-апрель) / А. Яната // Природа (Николаев). - 1910. - №1. - С. 11-30; 1911. - №1. - С.1-9; №2. - С.49-62; Отд. оттиск. - 1911. - 36 с.

References:

1. Goncharenko S. U. Ukrai'ns'kyj pedagogichnyj slovnyk / S. U. Goncharenko. - 1997. - K.: Lybid', 1997. - 374 s.

2. Gorjashko A. Iz istorii shkol'nyh jekskursij v prirodu / A. Gorjashko // Pervoe sentjabrja. - 2013. - № 12. - S. 6-16.

3. Grybanova S. V. Do pytannja pro pidgotovku ekskursijnyh kadriv v Ukrai'ni na pochatku XX st. / S. V. Grybanova // Turystychno-krajeznavchi doslidzhennja. - Vyp. 1. - Ch. 2. - K., 1998. - S. 165-170.

4. Kozhevnikov G. Otzyv na knigu "Kursy po podgotovke rukovoditelej dlja vedenija jekskursij s det'mi v prirodu, ustroennye v Kieve s 28 aprelja po 15 maja 1915 g. Kievskim Ornitologicheskim Obshhestvom imeni K. F. Kesslera" // Estestvoznanie i geografija. - 1916. - S. 108.

5. Kursy po podgotovke rukovoditelej dlja vedenija jekskursij s det'mi v prirodu, ustroennye v Kieve s 28 aprelja po 15 maja 1915 g. Kievskim ornitologicheskim obshhestvom imeni K. F. Kesslera // Sb. st. V. M. Artobolevskogo, D. E. Belinga, priv. - doc. V. I. Kazanovskogo, V. N. Luchnika, N. A. Troickogo, i Je. V. Sharlemana: [Pril.: Je. Sharleman. Iz zhizni prirody] / Pod obshh. red. [i s predisl.] V. M. Artobolevskogo.- K.: Vid-vo: Kiev. ornitol. o-vo im. K. F. Kesslera,1915. – 84 s.

6. Sovgira S. V. Krajeznavchyj pidhid do ekologichnogo vyhovannja / S. V. Sovgira. - K.: TOV "Mizhnar. fin. agencija", 1998. - 318 s.

у системі музично-естетичного виховання учнів в умовах діяльності хорового колективу та відсутністю наукових підходів до її створення.

Наявність такої проблеми доводить необхідність відродження традицій дитячого хорового співу у середніх загальноосвітніх навчальних закладах, що, у свою чергу, потребує відповідної підготовки вчителів музичного мистецтва до організації учнівських вокально-хорових колективів.

Проблему розвитку хорового мистецтва досліджено в різних аспектах: мистецтвознавчому (Л. Бутенко, С. Казачков, А. Лащенко, В. Михайлець та ін.), організаційно-педагогічному (Г. Дмитрієвський, А. Мархлевський, К. Пігров, П. Чесноков та ін.), методичному (Г. Голик, В. Сафонова, Л. Сбітнєва, Л. Сусіна та ін.). Вітчизняними науковцями також досліджено стиль педагогічного керівництва і творчу взаємодію в хоровому колективі (А. Козир, Т. Смирнова та ін.), специфіку підготовки до роботи з хоровим колективом (Т. Естріна, Л. Остапенко, Т. Первушина, Е. Сет та ін.), методичні засади хорової діяльності (Р. Гудяліс, В. Закутський, А. Карпун, П. Левандо, Г. Маленкович, Н. Нарожна, Є. Смірнова, В. Чабанний та ін.). Організація роботи учнівських вокально-хорових колективів ґрунтується на науково-педагогічних положеннях, розроблених у працях М. Боришевського, О. Киричука, А. Макаренка, Л. Уманського та ін.

Однак проблема організації роботи учнівських вокально-хорових колективів ще недостатньо досліджена, що й визначило актуальність цієї статті.

Формулювання мети статті та завдань. Мета і завдання статті – розкрити виховне значення вокально-хорової діяльності школярів, визначити завдання і принципи організації учнівських вокально-хорових колективів; розкрити зміст організаційної роботи керівника учнівського вокально-хорового колективу.

Виклад основного матеріалу статті. Як відомо, найважливішим завданням теорії і практики сучасного виховання є формування всебічно і гармонійно розвиненої особистості. Жоден аспект естетичного виховання й естетичного розвитку дітей різного віку не виступає як самоціль. Усі вони спрямовані на розв'язання єдиного завдання – всебічного розвитку особистості. Немислимо виховувати вроздріб або по черзі – морально, естетично, інтелектуально.

Комплексний підхід до естетичного виховання дає можливість перебороти однобічність і функціоналізм у навчально-виховній роботі, забезпечує цілісність фізичного, психічного, соціального розвитку особистості учня, його здібностей у всіх сферах різнобічної діяльності і спілкування.

В організації цього складного процесу слід дотримуватися вимог суспільства до сучасного вчителя, сформульованих у Державній національній програмі «Освіта» (Україна XXI століття) (1993 р.), Національній доктрині розвитку освіти в Україні (2001 р.), Законі України «Про вищу освіту» (2002 р.), Державній програмі «Вчитель» (2002 р.), «Плані дій щодо поліпшення якості художньо-естетичної освіти на 2009 – 2012 роки» (2009 р.) та інших.

Одним із основних положень Концепції художньо-естетичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах України є забезпечення творчого розвитку особистості на основі організації роботи учнівських вокально-хорових колективів.

Педагогіка

УДК 37.036.5:374.31
аспірант кафедри теорії і
методики музичного мистецтва Удовицька-Скляренко Л. А.
Інституту мистецтв Київського університету
імені Бориса Грінченка (м. Київ)

ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ УЧНІВСЬКИХ ВОКАЛЬНО-ХОРОВИХ КОЛЕКТИВІВ

Анотація. У статті розкрито виховне значення вокально-хорової діяльності школярів, сформульовано завдання і принципи організації учнівських вокально-хорових колективів, визначено зміст організаційної роботи керівника.

Ключові слова: вокально-хорове мистецтво, учнівські вокально-хорові колективи, хорова самодіяльність, учитель музичного мистецтва.

Аннотация. В статье раскрыто воспитательное значение вокально-хоровой деятельности школьников, сформулированы задачи и принципы организации ученических вокально-хоровых коллективов, определено содержание работы руководителя.

Ключевые слова: вокально-хоровое искусство, ученические вокально-хоровые коллективы, хоровая самодеятельность, учитель музыки.

Annotation. An educate value of vocally-choral activity of schoolboys is exposed in the article, tasks and principles of organization of student's vocally-choral collectives are formulated, maintenance of work of leader is certain.

Key words: vocally-choral art, student's vocally-choral collectives, choral independent action, music master.

Вступ. Розбудова суверенної демократичної правової держави потребує використання заходів, спрямованих на розвиток у громадян духовності, виховання патріотизму й поваги до історичної спадщини українського народу, впровадження у суспільну свідомість співвітчизників загальнолюдських моральних цінностей.

У зв'язку з цим надзвичайно важливою є проблема формування у школярів високих моральних якостей та естетичної культури засобами вокально-хорового мистецтва, в якому зосереджено національні культурні традиції українського народу. Хорове мистецтво – це втілена у звукові краса людської душі, жива скарбниця духовно-моральних та естетичних ідеалів народу. Протягом століть воно було провідником високого складу почуттів та думок і мало величезний виховний потенціал у формуванні морально-естетичної культури молодого покоління українців.

Разом з тим у сучасному молодіжному середовищі спостерігається негативне ставлення до хорового мистецтва, однобічне уявлення про хор як примітивне і колективно-усереднювальне явище. Це зумовило ряд суттєвих суперечностей між: можливостями впливу хорової аматорської творчості на процес соціалізації особистості і неузгодженістю форм, методів і засобів педагогічного керівництва, спрямованих на активізацію художньо-творчої діяльності учнівської молоді; між необхідністю розробки організаційних засад

7. Fedorchenko V. K. Istorija ekskursijnoi' dijal'nosti v Ukrai'ni: Navch. posibnyk / V. K. Fedorchenko, O. M. Kostjukova, T. A. D'orova, M. M. Oleksijko. - K.: Kondor, 2004. - 166 s.

8. Janata A. Botanicheskie obshheobrazovatel'nye jekskursii v okrestnostjah g. Simferopolja / A. Janata. - Simferopol', 1913. - 81 s.

9. Janata A. Programmy botanicheskih jekskursij v okrestnostjah g. Nikolaeva (vesna - mart-aprel') / A. Janata // Priroda (Nikolaev). - 1910. - №1. - S. 11-30; 1911. - №1. - S.1-9; № 2. - S. 49-62; Otd. ottisk. - 1911. - 36 s.

Педагогіка

УДК:37.013.77
ст. викладач кафедри філології Корогод Т. О.
Чернігівського національного технологічного університету,
здобувач лабораторії навчання іноземних мов
Інституту педагогіки НАПН України

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ

Анотація. У статті здійснено аналіз категорії "самостійна пізнавальна діяльність"; охарактеризовані особливості організації самостійної пізнавальної діяльності студентів; визначені напрями її подальшого дослідження у контексті компетентнісної парадигми навчання.

Ключові слова: діяльність, самостійна пізнавальна діяльність, іншомовна професійна компетентність, вміння вчитися.

Аннотация. В статье осуществлен анализ категории "самостоятельная познавательная деятельность"; охарактеризованы особенности организации самостоятельной познавательной деятельности студентов; определены направления ее дальнейшего исследования в контексте компетентностной парадигмы обучения.

Ключевые слова: деятельность, самостоятельная познавательная деятельность, иноязычная профессиональная компетентность, умение учиться.

Annotation. The category " independent cognitive activity" is analyzed in the article ; the peculiarities of its organizing are characterized; the ways of its further researching in the context of competence paradigm of teaching are defined.

Key words: activity, independent cognitive activity, foreign professional competence, ability to study.

Вступ. Завдання якісної підготовки фахівця нового покоління, спроможного критично мислити, ефективно здійснювати обмін інформацією між представниками різних культур потребує докорінної перебудови навчально-виховного процесу у вищій школі. Її основними напрямами мають стати гуманізація, інтенсифікація професійної підготовки, створення можливостей для особистісного розвитку майбутнього фахівця, його подальшої самоактуалізації у практичній професійній діяльності. Ці завдання передбачені і Законом "Про вищу освіту", мета якого створити умови для розвитку і самореалізації особистості, формування покоління, котре здатне навчатися впродовж життя, конструювати, розвивати цінності громадянського

суспільства, примножувати матеріальну і культурну спадщину. А відтак визнання людини як найвищої соціальної цінності у світлі нової парадигми – гуманізації освіти – як ніколи породжує необхідність моделювання такого навчального середовища, де особистість має можливості для розкриття і розвитку своїх здібностей, збагачення внутрішнього світу, самоудосконалювання і саморозвитку. Підготовка її як конкурентноспроможного фахівця, який володіє гнучким мисленням, творчою уявою, комп'ютерною грамотністю, професійною самосвідомістю передбачає наділення її повноваженнями центрального суб'єкта, котрий інтегрує і організовує свій процес навчання [15]. У такому разі вміння вчитися є саме тим стрижневим каменем, за допомогою якого особистість має змогу ефективно здобувати нову інформацію, аналізувати її та застосовувати на практиці у своїй професійній діяльності. У документах Ради Європи це вміння розглядається як здатність виявляти послідовність і наполегливість у навчанні, як вміння організовувати власне навчання в індивідуальних, парних та групових режимах, ефективно управляти часом й інформацією. Рівень його сформованості залежить від вміння особистості орієнтуватися у попередньому досвіді набуття знань і умінь, використовувати їх у новому контексті. З цієї позиції нам варто зауважити, що процес його формування передбачає постійне самоудосконалювання особистості. А відтак оновлення підходів щодо розуміння та моделювання його змісту як " інструменту організації особистісно-орієнтованого навчання "(Зязюн І.А., Солдатенко М.М., Сисоєва С.О., Луценко В.П. та ін.), спрямованого на розвиток індивідуальних здібностей кожної особистості, зорієнтовується на площину організації самостійної пізнавальної діяльності суб'єкта учіння.

Питанню формування досвіду самостійної пізнавальної діяльності у ВНЗ присвячена величезна низка досліджень (П.І. Підкасистий, В.А. Козаков, А.А. Аюрзанайн, Н.П. Грекова, М.І. Сичова, А. Нізамов, М.М. Анцибор, А.А. Вербицький, М.М. Солдатенко, А.М. Алексюк, О.В. Малихін, І.М. Шимко, І.А. Шайдур, А.М. Алексюк та ін.). Проблеми організації самостійної навчально-пізнавальної діяльності у процесі навчання іншомовного професійного спілкування досліджуються у різних аспектах: дидактичні умови організації самостійної пізнавальної діяльності студентів (Г.М. Бурденюк, В.Р. Мичковська, І.В. Шевченко, С.М. Кустовський, Л.В. Онучак, М.А. Іванова); шляхи організації автономного навчання у процесі формування у студентів мовленнєвих умінь (Є.О. Насонова (діалогічного мовлення), І.Н. Хмелідзе (писемного мовлення), Ю.В. Петровська, Т.Ю. Тернових (робота з іншомовним текстом (мовний факультет), І.В. Лукша. Утім, під кутом зору Болонського процесу формування у студентів ключової компетентності "вміння вчитися" потребує оновлення змісту організації самостійної пізнавальної діяльності та адаптування її до проблем сьогодення.

Формулювання мети статті та завдань. Мета статті – здійснити теоретичний аналіз організації самостійної пізнавальної діяльності студентів; визначити напрями її подальшого дослідження у контексті компетентнісної парадигми навчання.

Виклад основного матеріалу статті. Орієнтуючись на компетентнісну парадигму навчання, завдання формування у студентів немовних спеціальностей іншомовної професійної компетентності, основна увага науковців під час моделювання шляхів розвитку у них самостійності

3. Ионин Л. Г. Социология культуры: путь в новое тысячелетие: Учеб.пособие для студ. вузов. — 3.изд., перераб. и доп./Л.Г.Ионин. — М.: Логос, 2000. — 432с

4. Кирьякова А.В. Теория ориентации личности в мире ценностей. Монография/А.В.Кирьякова. – Оренбург: ОГПИ, 1996. –187 с.

5. Ф.А.Колбунов Ценностные ориентации молодежи российского мегаполиса: дис. Кандидата культурологии: 24.00.01/ Колбунов Федор Андреевич.-СПб.,2011.- 178 с.

6. Лисовский В.Т. , Дмитриев А.В. Личность студента/В.Т.Лисовский.- Л.: ЛГУ, 1974.- 184 с.

7. Молодёжные субкультуры http://www.libozersk.ru/pages/index/343?cont=1

8. Мосиенко Л.В. Ценностные ориентациистудентов рРоссии и Франции: Аксиологические параллели // Электронное научное издание "Аксиология и инноватика образования".-Режим доступа: http://www.orenport.ru/axiology/docs/9/10.pdf.- (с.84-90)

References:

1. Voronov V. V. Tehnologiya vospitaniya: Posobie dlya prepodavateley vuzov, studentov i uchiteley/V.V.Voronov.- M.: Shkolnaya pressa, 2000.- 96 s.

2. Gilinskiy Ya.I. Deviantnost podrostkov: Teoriya, metodologiya, empiricheskaya realnost/Ya.I.Gilinskiy.- SPb.:Meditsinskaya pressa,2001.- 200s

3. Ionin L. G. Sotsiologiya kulturyi: put v novoe tyisyacheletie: Ucheb.posobie dlya stud. vuzov. — 3.izd., pererab. i dop./L.G.Ionin. — M.: Logos, 2000. — 432s

4. Kiryakova A.V. Teoriya orientatsii lichnosti v mire tsennostey. Monografiya/A.V.Kiryakova. – Orenburg: OGPI, 1996. –187 s.

5. F.A.Kolbunov Tsennostnyie orientatsii molodezhi rossiyskogo megapolisa: dis. Kandidata kulturologii: 24.00.01/ Kolbunov Fedor Andreevich.-SPb.,2011.- 178 s.

6. Lisovskiy V.T. , Dmitriev A.V. Lichnost studenta/V.T.Lisovskiy.- L.: LGU, 1974.- 184 s.

7. MolodYozhnyie subkulturyi http://www.libozersk.ru/pages/index/343?cont=1

8. Mosienko L.V. Tsennostnyie orientatsiistudentov rRossii i Frantsii: Aksiologicheskie paralleli // Elektronnoe nauchnoe izdanie "Aksiologiya i innovatika obrazovaniya".-Rezhim dostupa: http://www.orenport.ru/axiology/docs/9/10.pdf.- (s.84-90)

Рис. 7 Причины, по которым подростки не вступают в молодежные объединения

Выводы. Современные подростки крымского региона хорошо осведомлены в проблеме молодежных субкультур. В отличие от общепринятых закономерностей, знания о неформальных объединениях и непосредственное участие в них в одинаковой степени характерны как для г.Симферополя, так и для Симферопольского района, что, скорее всего, объясняется высокой степенью информированности молодежи, обусловленной близостью районной школы к столице полуострова. Попытки найти основание существования субкультур либо в общности социально-этнического происхождения ее носителей, либо в общности образа жизни, либо в каких бы то ни было других универсальных основаниях, не увенчались успехом. Начальный этап формирования и развития субкультур позволяет рассматривать их как замкнутые образования с достаточно определенными границами, сформированные молодежными меньшинствами, и представляющие собой совокупность аутентичных норм, ценностных ориентаций, форм поведения, стандартов внешнего вида и т.д. Но в современной ситуации субкультуры теряют свою замкнутость и приобретают свойства текучести, подвижности, изменчивости и прозрачности границ, позволяя формировать бесконечное множество «комбинированных» идентичностей.

Несмотря на интерес подростков к проблеме неформальных молодежных организаций молодые люди не стремяться вступать в их ряды и считают подобные группы неинтересными и ненужными.

Литература:

1. Воронов В. В. Технология воспитания: Пособие для преподавателей вузов, студентов и учителей/В.В.Воронов.- М.: Школьная пресса, 2000.- 96 с.

2. Гилинский Я.И. Девиантность подростков: Теория, методология, эмпирическая реальность/Я.И.Гилинский.- СПб.:Медицинская пресса,2001.- 200с

зосереджується на аспектний аналіз категорій "діяльність", "пізнавальна активність" , "пізнавальна самостійність" у контексті організації їхньої самостійної пізнавальної діяльності. Ми помітили, що розбіжності, які існують між похідними цього поняття, а саме: "самостійна робота"," самостійна навчальна діяльність", "самостійна пізнавальна діяльність", "самостійна навчально-пізнавальна діяльність", "самоосвітня діяльність", сьогодні не повністю усвідомлені освітянською спільнотою. Саме вони і є тією самою перепоною, яка не дозволяє перетворити студента на активного суб'єкта суспільного прогресу.

З філософської точки зору діяльність – це специфічна форма активного ставлення людини до оточуючого її світу, зміст якої спрямовується на її цілеспрямоване перетворення. Вона передбачає певне протиставлення суб'єкта та об'єкта діяльності, тобто людина протиставляє собі об'єкт діяльності як матеріал, який повинен отримати нову форму і властивості, перетворитися з матеріалу у предмет і продукт діяльності [20, с. 161]. Основними її характеристиками є: предметність; суспільно-історична природа; опосередкованість;цілеспрямованість; мотивованість; продуктивний характер здійснення [13].

Леонтьєв О. виділяє в ній два аспекти: внутрішній і зовнішній. До структури діяльності він відносить такі компоненти: мотиви, завдання, дії і операції. Діяльність, на його думку, складається з трьох мікроструктур: перша пов'язана з мотивами; друга – з метою; третя – з операціями [11; 16].

У психолого-педагогічній науці під час дослідження сутності цього поняття вся увага вчених фокусується на її процесуальну сторону, а саме на формування у особистості особистісної спрямованості, системи знань, умінь та навичок, певних властивостей та якостей. Так, Г. Щукіна вважає, що діяльність є основою процесу, під час якого здійснюється обмін досвіду діяльності, її видами і засобами, який спонукає до збагачення кожного з них; зростає мотивація (соціальна, моральна, пізнавальна тощо). Зміна характеру діяльності, що демонструє поступовий шлях продуктивного засвоєння системи пізнання (виконавча – активно виконавча – активно самостійна – творчо-самостійна) сприяє розвитку особистості, формуванню у неї активності, самостійності і пізнавального інтересу [21, с. 16**]**. В.К. Буряк розглядає пізнавальну діяльність як творчу навчальну роботу, проблемну за формою подачі матеріалу, практичну за способом її застосування, інтелектуально навантажену за змістом, самостійну за характером здобування знань. У цьому визначенні чітко простежуються чинники її успішної організації [2**,** с**.** 19].

Аналізуючи теорію навчальної діяльності, Г.С. Костюк зазначив, що неможливо забезпечити всебічний розвиток особистості, здійснити керування її діяльністю без глибокого розуміння проблеми активності суб'єкта та його психічного розвитку. Розглядаючи процес учіння, він вказував на те, що пасивного учіння бути не може, оскільки вчитися – означає проявляти активність, яка спрямовується на засвоювання певних знань, на формування вмінь, навичок [10]. Порівняємо з позицією К. Роджерса. На його думку, учіння – це не просто процес засвоєння знань, а зміна внутрішнього чуттєвого досвіду учня, пов'язаного з його особистістю **[**19, с. 102**]**. А відтак активність пізнавальної діяльності слугує необхідною умовою зародження самостійності мислення під час використання нею різноманітних прийомів і способів дій у процесі вирішення завдань (Буряк В.К., Готра Н.В.). У свою чергу, успішність

організації навчально-пізнавальної діяльності студентів зумовлюється характером організації самостійної пізнавальної діяльності.

Самостійна робота є різновидом пізнавальної діяльності суб'єкта навчання. Вона має двоаспектний суб'єкт діяльності (Малихін О.В., Бенера В.Є., Козаков В.А. та ін.). Це означає, що студента розглядають як того, хто навчає (суб'єкт навчання) і як особистість, яка навчається (суб'єкт учіння). Такий підхід до навчання потребує обов'язкового урахування діяльнісної концепції до її організації, а саме: взаємопов'язаних елементів організаційно-психологічної структури самостійної діяльності навчання. До неї відносять: цілі, мотиви, засоби, результати (організаційні елементи); суб'єкт, процес, предмет, умови і продукт (соціально-психологічні елементи). Результат діяльності залежить від кожного її елементу: організація процесу навчання пов'язана з предметом і ціллю; вибір способу досягнення цілей співвідноситься з досвідом студента [9, с. 15–18]. Їх комплексне поєднання зорієнтовано на набуття особистістю власного досвіду самонавчання, метою якого є самостійне оволодіння знаннями, способами пізнавальної, комунікативної, орієнтувальної, перетворювальної діяльності і саморегуляції.

Для того, щоб стати суб'єктом своєї діяльності, особистість має набути регуляторного досвіду: досвіду умінь саморегуляції і досвіду управління діяльністю , до якої вона залучена під впливом певних обставин або ж зі своєї власної ініціативи**[**14**].** Саморегуляцію розглядають як провідний чинник успішної навчальної діяльності, оскільки завдяки її сформованості особистість спроможна цілеспрямовано керувати своєю активністю (Мороносанова В.І., Ярмаченко М.Д.**).** Її психологічні механізми, структура, процеси формування в онтогенезі, взаємозв'язок з продуктивністю психічних процесів і ефективністю діяльності висвітлені численними дослідниками (Д.Б. Ельконін, О.В. Запорожець, В.І. Моросанова, О.А. Конопкін, О.Ю. Осадько, А.К. Осницький, І.П. Задорожна, У.В. Ульєнкова, С.В. Чорнобровкіна, Т.І. Шульга та ін.). Вчені зазначають, що саморегуляція діяльності має складну структуру. До неї входять такі компоненти: планування (визначення цілей та послідовності їх досягнення); моделювання (урахування значущих умов навчальної діяльності, необхідних для її виконання); програмування (визначення послідовності виконання дій); оцінка результатів (співвідношення результатів з критеріями, визначеними викладачем або ж власне студентами); контроль за результатами та корекція навчальних дій на основі індивідуально прийнятих еталонів успішності [5]. А відтак організація навчально-пізнавальної діяльності студентів має бути змодельована таким чином, щоб забезпечувати досягнення ними саме найвищого рівня її організації – самостійної пізнавальної діяльності. Основними етапами її організації є: [12, с.169–170**].**

- етап цілепокладання і планування;
- виконавчий етап;
- контрольний етап;
- оцінювально-рефлексивний етап;
- коригувальний етап.

Включення особистості до самостійного пізнання передбачає формування у неї трьох компонентів готовності: мотиваційний; організаційний; процесуальні компоненти [4, с. 13–20].

Залежно від рівня готовності студентів до самостійного набуття знань вчені умовно поділяють самостійну роботу на керовану і самокеровану

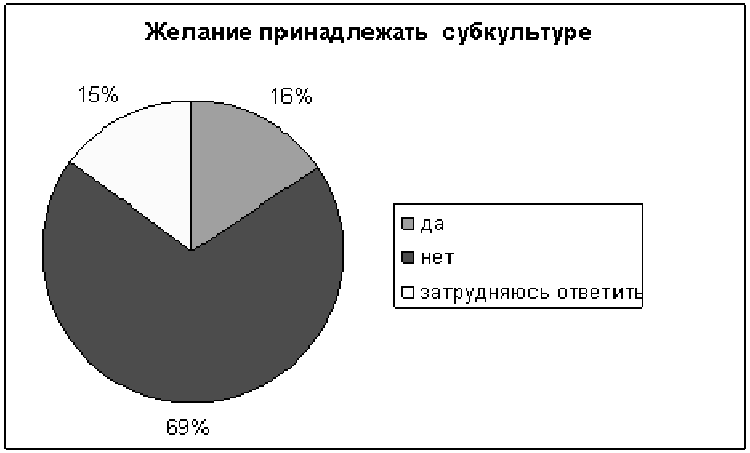

Рис. 6 Желание молодежи войти в неформальные объединения

Отдельным пунктом в анкете был вынесен вопрос о национальной принадлежности респондентов, который позволял выяснить влияет ли национальная принадлежность на отношение современных подростков к молодежным субкультурам. Как показали результаты исследования, никаких закономерностей в данном вопросе выявлено не было. Как юноши так и девушки разных национальностей одинаково хорошо осведомлены в вопросах молодежных субкультур. Среди молодых людей разных национальностей встречаются как сторонники, так и противники подобных организаций. Причины, по которым подростки не вступают в неформальные организации молодежи, в данной выборке респондентов распределились следующим образом (Рис. 7): 45% опрошенных придерживаются мнения, что «им это не нужно»; 36% респондентов считают вступление в подобные организации «не интересным». Данный феномен объясняется, вероятно, значительным, имеющимся в сободном доступе и зачастую противоречивым, количеством информации о подобного рода объединениях. Осведомленность и акцент на отрицательные стороны различных видов молодежных субкультур делают эти субкультуры ненужными и неинтересными для 81% подростков в данной выборке респондентов. 9% подростков в качестве причины нежелания принадлежать той или иной молодежной субкультуре указывают мнение друзей и родителей. А оставшиеся 10% в своем выборе основываются на личностых качествах: « скромность, страх».

Главными критериями для вычленения субкультур в исследованной совокупности респондентов являются: музыкальные пристрастия (20%), манера одеваться (19%), желание быть «не как все» (19%) и протест против сложившихся в обществе правил (15%). Учитывая смысловую близость последних двух критериев, можно сделать вывод о протестных настроениях в молодежной среде, которые, на наш взгляд, обусловлены особенностями возраста респондентов и подкрепляются нестабильной в последнее время социально-экономической ситуацией. При этом группа, сформированная на основе признака «политические взгляды», составила всего лишь 3%, что весьма показательно характеризует уровень идентификации молодых людей по критерию «общественно-политическая деятельность» [6]. Таким образом, наиболее важными идентификационными признаками в молодёжной среде являются музыкальные пристрастия, непохожесть на окружающих, проявляющая себя манерой одеваться и молодежным сленгом.

Желание молодых людей приобщиться к определенной субкультуре связано с реализацией наиболее важные потребносей подростков. К числу таких потребностей Я.И.Гилинский [2] относит:

- Потребность в обособлении, автономизации от взрослых.
- Потребность в изживании конфликта со взрослыми, потребность в защите от подавления в семье, потребность в автономности.
- Потребность в принятии социумом.
- Потребность в смысле.
- Потребность в получении удовольствий, новых ощущений.
- Потребность в информации, доступ к которой подросток не получает в семье и школе.

Фрустрация любой из них не обязательно приводит молодого человека в субкультуру, многое зависит от целого ряда внешних обстоятельств и особенностей его личности. В настоящее время подростков, желающих отождествлять себя с определенным молодежным течением, по сравнению с 80-90 гг. XX века стало гораздо меньше. Это может быть обусловлено как предоставлением молодежи больших прав и свобод, так и популярностью среди молодежи социальных сетей интернета. Последние приводят к резкому уменьшению личностного общения между подростками. Из результатов анкетированя видно, что 69% опрошенных категорически не изъявляют желания принадлежать к молодежным объединениям. 16% респондентов либо уже состоят, либо согласны войти в такие группировки и 15% не определились однозначно со своим выбором и затрудняются дать ответ (Рис. 6).

[8, с. 36]. Перехід від одного виду управління діяльністю до іншого зумовлюється характером усвідомленої вмотивованості дій студентів, вибором ними мети діяльності, побудови програми виконавчих дій, рівнем творчої активності у процесі навчання, сформованості у них умінь самоконтролю та саморефлексії досягнутих результатів діяльності, прийняття рішень щодо можливої кореляції процесуальної сторони самостійної навчально-пізнавальної діяльності (Євтушенко Н.І., Смирнова М.І.). Окрім того, вагомим чинником досягнення успіху є певний рівень сформованості у студентів мисленнєвих процесів. Так, Матюшкін А.М. виділяє два типи мислення: репродуктивний і продуктивний. Солдатенко М.М вважає, що досягти високих результатів у навчанні можливо лише за умови органічної єдності знань та умінь, отриманих у процесі репродуктивної та продуктивної діяльності. Знання, на його думку, – це інструмент самостійного пізнання навколишнього світу. А відтак озброєння учнів засобами розвитку самостійної навчально-пізнавальної діяльності розглядається ним як необхідна передумова формування у учнів самоосвітньої компетентності [8, с. 269]. Процес її розвитку здійснюється на основі формування у неї досвіду продуктивної самостійної навчальної діяльності.

У теорії навчання виокремлені 4 рівні самостійної продуктивної діяльності (Солдатенко М. М., Зайченко І.В. та ін.):

– копіювальні дії за зразком, які забезпечують підготовку до самостійної пізнавальної діяльності;

– репродуктивна діяльність, пов'язана з відтворенням інформації у дещо зміненій ситуації;

– продуктивна діяльність, самостійне використання набутих знань з метою вирішення завдань, які виходять за межі зразка і потребують здатностей до індуктивних та дедуктивних висновків;

– самостійна пізнавальна діяльність, яка передбачає перенесення знань у нові умови, складання нових програм дій на основі формування творчих умінь.

Забезпечення творчого розвитку особистості відбувається на основі використання методично обґрунтованої системи самостійних робіт. Вчені класифікують їх за такими критеріями: [1, с. 611–613].

– за рівнем самостійної навчально-пізнавальної діяльності (репродуктивні; конструктивно-варіативні; частково – пошукові або евристичні; творчо - дослідницькі);

– формою організації навчальної діяльності (аудиторна і позааудиторна: систематична і акордна);

– дидактичною метою (самостійні роботи, спрямовані на вивчення нового матеріалу, закріплення й удосконалювання умінь студентів, перевірку знань та умінь студентів);

– за проявами студентом самостійних дій (самостійна робота початкового рівня, самостійна робота середнього рівня, самостійна робота достатнього рівня, самостійна робота високого рівня);

– джерелом знань та методами навчально-пізнавальної діяльності;

– рівнем обов'язковості, за проявами студентом самостійних дій (обов'язкова , бажана, добровільна);

– характером взаємодії (фронтальні, групові, парні, індивідуальні, робота в мікрогрупах, робота в тренінгових групах, дистанційне он-лайн і оф-

лайн тьюторство з використанням інформаційно-комунікаційних технологій та ін.);

– способом керівництва (під безпосереднім керівництвом викладача, на основі співкерівництва, на засадах самокерівництва);

– видом контролю (з обов'язковим контролем кожного студента, з вибірковим контролем).

З огляду теми нашого наукового дослідження конкретизуємо класифікацію самостійних робіт за рівнем обов'язковості у позааудиторний час, а саме: 1) позааудиторна обов'язкова: підготовча позааудиторна робота (різноманітні тренувальні вправи), спрямована на формування спеціальних умінь; додаткова (робота над текстами для домашнього читання, написання рефератів, доповідей), яка спрямована на формування загальнонавчальних умінь і передбачає володіння декількома уміннями (умінням вибирати мету, розробляти програму дій і добирати спосіб досягненння мети; 2) факультативна (самоосвітня, науково-дослідна), яка зорієнтована на розвиток творчих умінь і має на меті забезпечити готовність студентів до самоосвітньої діяльності [7, с. 57].

Раціональна організація самостійної пізнавальної діяльності вимагає наявності в особистості певного комплексу умінь, які характеризують її самостійність. Так, у процесі засвоєння навчального матеріалу деякі дослідники аналізують розумову самостійність через систему вмінь: а)самостійно аналізувати першоджерела та додаткову літературу; б)відокремлювати суттєві та другорядні ознаки предметів, явищ, процесів дійсності ; в) розв'язувати логічні задачі; г) критично висувати власні проблеми-гіпотези, оцінювати вихідні результати (М.І. Махмутов, М.М. Анцибор, В. Кухарев).

Підготовка компетентного фахівця, спроможного вирішувати професійні завдання, діяти творчо і самостійно передбачає формування у нього таких якостей як : відповідальність, активність, критичність, адекватна самооцінка. Самостійний студент як майбутній фахівець , на думку деяких дослідників (Балицька Т.В., Мичковська В.Р., Тамаркіна О.Л., та ін) повинен характеризуватися умінням самостійно а) встановлювати та систематизувати розпорядок своєї роботи; б) планувати послідовність виконання завдань; в) контролювати та коректувати результати своєї діяльності.

Зрозуміло, що пошуки шляхів формування творчої особистості у процесі організації її самостійної пізнавальної діяльності повинні відбуватися з урахуванням її власного досвіду пізнання навколишнього світу. Аналізуючи підходи до формування такого досвіду у студентів сільськогосподарських вищих навчальних закладів, Головко Л.Л. характеризує цей феномен як інтегративну якість особистості, що формується у майбутніх спеціалістів і закріплюється в процесі професійної діяльності та характеризується їхньою здатністю самостійно працювати на довіреній ділянці, проявляти вольові зусилля, наполегливість, прагнення до виконання поставленої мети, ініціативність, організованість. Структурними компонентами такого досвіду є:

- афективний;
- когнітивний;
- аксіологічний;
- праксеологічний [1].

Рис. 4 Основные мотивы вхождения подростков в молодежные субкультуры

Разнообразие представленных в исследовании молодежных субкультур потребовало изучения критериев, согласно которым, исследованная совокупность респондентов объединяется в отдельные группы и которые одновременно отражают стержневые ценностные ориентации, присущие той или иной группировке, и являются одним из факторов их формирования (Рис. 5).

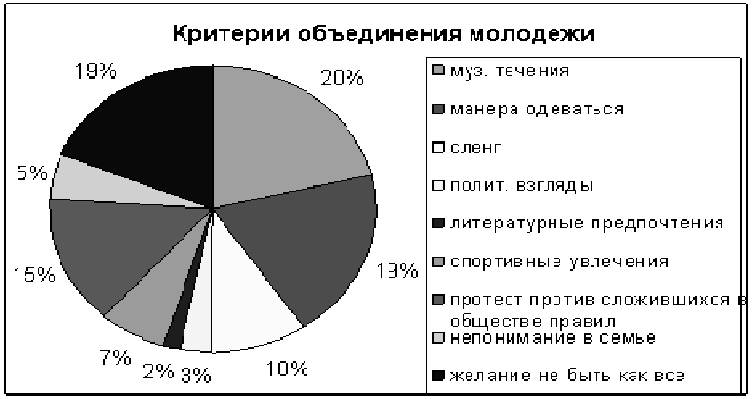

Рис.5 Критерии объединения подростков в молодежные субкультуры

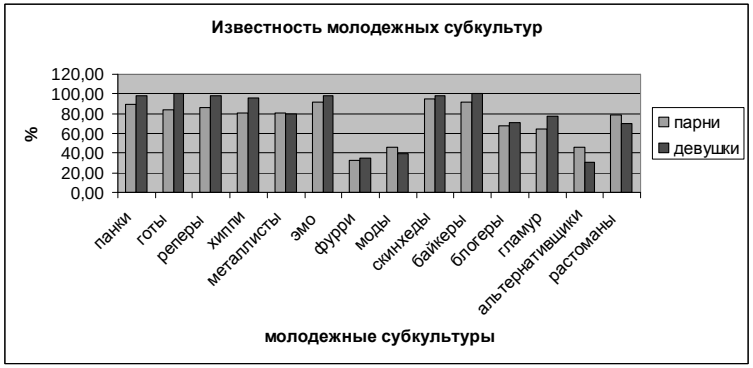

Рис. 2 Известность молодежных течений среди учащихся Симферопольской школы

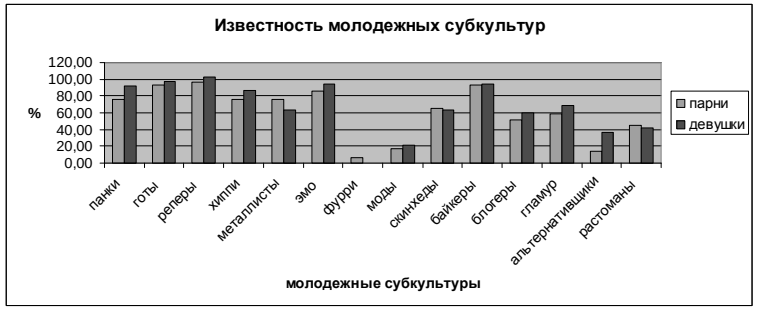

Рис. 3 Известность молодежных течений среди учащихся школы Симферопольского района

В результате опроса учащихся были выделены четыре основных мотива, по которым молодежь примыкает к неформальным группировкам (Рис. 4). 76% опрошенных в качестве основных мотивов называют: возможность самовыражения(28%), приобретение новых друзей (19%0), поиск новых ощущений (17%), симпатии к той или иной субкультуре (12%).

Забезпечення гармонійного переходу до самостійної професійної діяльності, його неперервного розвитку на стадіях професіоналізації і професійної майстерності розглядають шляхом моделювання структури організації самостійної роботи. Включення до неї таких блоків як: блок ціннісних орієнтацій; психологічний блок, практично - орієнтувальний блок; інтелектуальний блок; творчий блок; блок творчого професійного саморозвитку створює умови для формування у особистості готовності до самостійної навчально-пізнавальної діяльності. Побудова цієї структури здійснена таким чином, що творчий блок об'єднує у собі попередні 4 блоки і лише тоді відкриває шлях до професійного становлення і самозростання [6, с. 34]**.** В цілому таке розуміння сутності організації навчального процесу означає пошук нових засобів моделювання досвіду самостійної пізнавальної діяльності, орієнтуючись на продуктивну освіту.

Набуття продуктивного досвіду кожним суб'єктом навчання у вищій школі здійснюється на засадах особистісно-орієнтованого навчання, яке забезпечує умови для їхнього професійного становлення відповідно до запитів суспільства, їхніх власних потреб, інтересів, можливостей (Луценко В.В., Приходько Ю.І., Шайдур І.А., Джава Н.А., Сарсембаєва А.А. та ін.). Пізнавальна самостійність, яка є результатом такої діяльності, водночас є передумовою розвитку у студентів фахових компетенцій (О.І. Мяташ, Л.Й. Наконечна**)**. Дослідниця Шишкова О.Г., розглядаючи її в комплексі з пізнавальною активністю, тлумачить як особливе складне особистісне інтегральне утворення, яке включає в себе сформованість процесів цілепокладання, комплекс позитивних мотивів, синтез знань, умінь та навичок, позитивні емоції, розвинуту волю, рефлексивне самоуправління та дієві механізми саморегуляції і виражається стійкою спрямованістю до самоосвіти [21, с. 61].

Ми вважаємо, що таке визначення цілком розкриває зміст організації самостійної пізнавальної діяльності, мета якої полягає у формуванні креативної особистості, готової до активного застосування знань, їх трансформації у нових умовах відповідно до завдань мовленнєвої діяльності та водночас демонструє її основні структурні компоненти. Продуктивна освіта, яка є основою її успішного функціонування у навчальному середовищі, передбачає використання інформаційно-комунікаційних технологій навчання, розроблення нових форм, методів і засобів навчання, зорієнтованих на формування її як автономного суб'єкта своєї діяльності, колективної особистості.

Висновки. Узагальнюючи розглянуте, можна стверджувати, що самостійна пізнавальна діяльність студентів під час навчання іншомовного професійного спілкування – це діяльність, яка пов'язана з процесами цілепокладання, створенням умов для формування у них стійких пізнавальних і професійних мотивів, розвитку волі, синтезу знань, умінь і навичок, ціннісних орієнтацій; удосконалювання їхнього загальнонавчального і мовленнєвого досвіду; забезпечується рефлексивним самоуправлінням й дієвими механізмами саморегуляції і характеризується стійкою спрямованістю до організації самонавчання в аудиторний і позааудиторний час. Процес її організації тісно пов'язаний з формуванням "вміння вчитися ", ключовою компетентністю майбутнього спеціаліста. Отже, самостійна пізнавальна діяльність є формою навчально-виховного процесу і водночас засобом

формування самоосвітньої компетентності, покликаної забезпечити його готовність до успішної реалізації його професійних обов'язків на теренах європейського і світового ринку праці.

Література:

1. Бенера В.Є. Розвиток теорії і практики самостійної роботи студентів у навчальному процесі вищих закладів освіти України (друга половина XIX-початок XXI ст.): дис. д-ра пед. наук: 13.00.01 / Бенера Валентина Єфремівна. – Київ .– 2011. – 622 с.

2. Буряк В. Методологічний аспект побудови навчального процесу [Текст] / В.Буряк // Вища школа . – 2007. – №1.– С. 10 –19.

3. Головко Л.Л. Формування досвіду самостійної діяльності студентів вищої сільськогосподарської школи: дис. канд. пед. наук: 13.00.04 / Головко Любов Леонідівна. –Умань, 2000. – 231с.

4. Громцева А.К. К постановке проблемы "Формирование готовности учащихся к самообразованию"/А.К. Громцева // Формирование у учащихся готовности к самообразовании. – Волгоград, 1977. – Волгоградский пединститут,1977. – 160 с.

5. Задорожна І.П. Саморегуляція навчальної діяльності як психологічний чинник індивідуалізації самостійної роботи з іноземної мови / І.П. Задорожна. – Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна, 2008. – №13.– С. 47-54.

6. Егорова И.П. Организация самостоятельной работы студентов младших курсов / И.П. Егорова // Инновации в образовании, 2013. – № 2. – С. 32 – 46.

7. Иванова М.А. Формирование учебных умений студентов во внеаудиторной самостоятельной работе: дис на соиск. канд пед наук: 13.00.01. / Иванова Марина Авенировна. – Липецк, 2005. – 244 с.

8 Керекеша О.В. Формування оцінно-рефлексивної самостійності майбутніх економістів у процесі фахової підготовки: дис. канд. пед. наук:13.00.04 / Керекеша Ольга Владиславівна . – Одеса, 2008 .– 269 с.

9. Козаков В.А. Самостоятельная работа студента и ее информационно-методическое обеспечение: уч. пос. / В.А. Козаков. – К.: Вища школа, 1990.– 248 с.

10. Костюк Г.С. Педагогічна психологія: навчально-методичний посібник/ Г.С. Костюк. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://subject.com.ua/psychology/pedagog_psychology/24.html

11. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность / А.Н. Леонтьев [Електронний ресурс] Режим доступу: http://padabum.com/d.php?id=4643

12. Малихін О.В. Організація самостійної навчальної діяльності студентів вищих педагогічних закладів теоретико-методологічний аспект: монографія/ О. В. Малихін. – Кривий Ріг. – Видавничий дім, 2009. – 307 с.

13. Малихін О.В. Самостійна пізнавальна діяльність студентів вищих педагогічних навчальних закладів в контексті організації їх самостійної навчальної діяльності / О.В. Малихін .– Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. – Серія 16. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики: зб. наук. праць / Ред.кол.– О.Г. Мороз та ін. – Вип.17.– К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова,2007 .– 233 с.

14. Осницкий А.К. Регуляторный опыт, субъектная активность и самостоятельность человека: В 2ч. Часть 2 // Психологические исследования, 2009.– №6(8)/ URL http:// psystudy.ru/index.php/num/2009n6-8/241-osnitsky8.html

6 Что мешает вам присоединиться к какой-либо субкультуре?

а)Родители не разрешают б)Друзья в)Не интересно г)Считаете это не нужным д)Скромность е)Страх ж)Свой вариант _____

7 Укажите свой пол _____

8 Укажите национальность _____

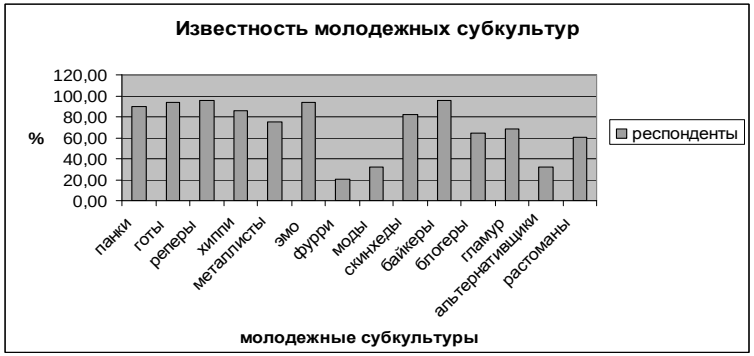

Рис.1 Известность молодежных течений среди учащихся школ

Согласно полученным результатам 80 % опрошенных знают что такое молодежные субкультуры. Еще 15% - затрудняются ответить на данный вопрос, что может означать наличие у респондентов некоторых представлений о молодежной субкультуре как объекте исследования и, в то же время, отсутствие у них умения дать конкретное определение данному объекту.

В данной выборке подростков наиболее известными молодежными течениями являются панки, готы, реперы, эмо, байкеры и хиппи (Рис. 1). Такая известность может быть связана со специфической манерой представителей этих течений одеваться. Как правило, одежда этих молодых людей привлекает внимание окружающих. Наименее известными среди опрошенных являются такие молодежные течения как фурри, моды и альтернативщики.

Существенных отличий между Симферопольской (городской) и Донской (сельской) школами по данному показателю не наблюдалось, что объясняется высоким уровнем доступности современной молодежи к средствам массовой информации. Не выявлены были и значительные гендерные отличия. Уровень информированности девушек и юношей одинаково высокий (Рис. 2 и 3). Поэтому процентное соотношение по данным показателям почти полностью повторяет средние показатели известности молодежных субкультур (Рис. 1).

Общеобразовательной школы I-III ступеней №11. В общей сложности было опрошено 153 человека. Сбор первичной информации проводился среди учащихся 8-11 классов, т. к. согласно литературным данным одним из факторов, влияющих на активность молодежи, является ее возраст. Представленная выборка подростков в возрасте 13 -17 лет относится к пику активности молодых людей. Помимо возраста еще одним фактором, стимулирующим активность молодежи, является место жительство. Как утверждает Л. Г. Ионин [3], движения неформалов более характерны для города, нежели для деревни, так как именно город с его обилием социальных связей дает реальную возможность выбора ценностей и форм поведения. С целью проверки данного утверждения исследование проводилось на базе городской и сельской школ. В ходе исследовани предполагалось решение следующих задач:

- Установить степень известности различных молодежных субкультур среди молодых людей изучаемого региона;
- Выделить основные причины, по которым молодежь вступает в неформальные объединения;
- Обозначить ряд признаков, по которым объединяется молодежь;
- Изучить ситуацию принадлежности учащихся школ к определенным субкультурам;
- Определить основные причины, по которым молодые люди отождествляют или не отождествляют себя с той или иной молодежной субкультурой.

Для сбора информации была разработана анкета, состоящая из 8 вопросов:

1 Знаете ли вы что такое субкультура?

а)Да б)Нет в)Затрудняюсь ответить

2 Какие молодежные течения вам известны? (подчеркнуть)

Панки, готы, реперы, хиппи, металлисты, эмо, фурри, моды, скинхеды, байкеры, блогеры, гламур, альтернативщики, растоманы.

3 Почему по вашему мнению подростки вступают/ образуют молодежные субкультуры?

а)От скуки б)Самовыражение в)Просто нравится г)Приобретение новых друзей с общими интересами д)По глупости е)Ищут новые ощущения ж)Скромные, не понятые ищут поддержки з)Мода, за компанию

4 По какому признаку образуются молодежные субкультуры?

а)Муз. Течения б)Манера одеваться в)Сленг г)Полит. Взгляды д)Литературные предпочтения е)Спортивные увлечения ж)Протест против сложившихся в обществе правил з)Непонимание в семье и)Желание не быть как все

5 Хотели бы вы прильнуть к определенной субкультуре? Какой? Почему?

а)Да б)Нет в)Затрудняюсь ответить

[1] Экспериментальная часть исследования была проведена студенткой 5 курса географического факультета ТНУ Спильной О. О.

15. Розвиток педагогічної майстерності викладача вищого навчального закладу непедагогічного профілю в умовах інформаційно-технологічного суспільства:колективна монографія / [Зязюн І.А., Лавріненко О.А., Солдатенко М.М., Пилипчик В.В. та ін./ за ред. Зязюна І.А.– К.: Педагогічна думка,2012.–390 с.

16. Скрипченко О.В. Загальна психологія / О.В. Скрипченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: //http://pidruchniki.ws/16641013/psihologiya/teoriyi_diyalnosti#645

17. Солдатенко М.М. Пізнавальний інтерес як передумова забезпечення самостійної навчальної діяльності / М.М. Солдатенко // Професійна освіта: педагогіка і психологія: Польсько-український щорічник/ За ред. Т. Левовицького, І. Вільш, І. Зязюна, Н. Ничкало. – Ченстохова – Київ, 2005.– С. 193-200.

18. Солдатенко М.М. Теоретико-методологічні основи розвитку самостійної пізнавальної діяльності майбутнього вчителя: дис. на здобуття наук. ступеня д-ра . пед. наук.: спец 13.00.04 / Солдатенко Микола Миколайович. – Київ, 2007.– 412 с.

19. Субботина И.И. Формирование продуктивной учебной деятельности студента / курсанта (комплексный подход) / И.И. Субботина. – Вестник Университета Российской Академии образования. – №2.– 2008. – С. 102–105.

20. Философский энциклопедический словарь / Под ред. С.С. Аверинцева, Э.А. Араб-Оглы, Л.Ф. Ильичева и др. – 2-е изд. – М.: Сов. энциклопедия, 1989. – 815 с.

21. Шишкова О.Г. Формирование познавательной активности и самостоятельности студентов – заочников (на примере изучения иностранного языка): дис. канд. пед. наук: 13.00.01 / Шишкова Ольга Геннадьевна. – Рязань, 2006. – 230 с.

22. Щукина Г.И. Роль деятельности в учебном процессе / Г.И. Щукина.-М. Просвещение , 1986.- 144 с.

References:

1. Benera V.Ye. Rozvy`tok teoriyi i prakty`ky` samostijnoyi roboty` studentiv u navchal`nomu procesi vy`shhy`x zakladiv osvity` Ukrayiny` (druga polovy`na XIX-pochatok XXI st.): dy`s. . d-ra ped. nauk: 13.00.01 / Benera Valenty`na Yefremivna. – Ky`yiv.– 2011. – 622 s.

2. Buryak V. Metodologichnyy aspect pobydovi navchal'nogo procesu [Tekst] / V.Buryak// Vyssha shkola . – 2007. – №1.– S. 10 –19.

3. Golovko L.L. Formuvannya dosvidu samostijnoyi diyal`nosti studentiv vy`shhoyi sil`s`kogospodars`koyi shkoly`: dy`s. kand. ped. nauk: 13.00.04 / Golovko Lyubov Leonidivna.-Uman`, 2000 .– 231 s.

4. Gromceva A.K. K postanovke problemi "Formy`rovany`e gotovnosty` uchashhy`xsya k samoobrazovany`yu"/A.K. Gromceva // Formy`rovany`e u uchashhy`xsya gotovnosty` k samoobrazovany`y` Volgograd, 1977.– Volgogradsky`j pedy`nsty`tut,1977 .– 160 s.

5. Zadorozhna I.P. Samoregulyaciya navchal`noyi diyal`nosti yak psy`xologichny`j chy`nny`k indy`vidualizaciyi samostijnoyi roboty` z inozemnoyi movy`/ I.P. Zadorozhna. – Visny`k Xarkivs`kogo nacional`nogo universy`tetu im. V.N. Karazina, 2008. – №13.– S. 47-54.

6. Egorova Y`.P. Organy`zacy`ya samostoyatel`noj raboti studentov mladshy`x kursov / Y`.P. Egorova // Y`nnovacy`y` v obrazovany`y`, 2013.– № 2.– S. 32-46.

7. Y`vanova M.A. Formy`rovany`e uchebnix umeny`j studentov vo vneaudy`tornoj samostoyatel`noj rabote: dy`s na soy`sk. kand ped nauk: 13.00.01. / Y`vanova Mary`na Aveny`rovna. – Ly`peczk, 2005. – 244 s.

8. Kerekesha O.V. Formuvannya ocinno-refleksy`vnoyi samostijnosti majbutnix ekonomistiv u procesi faxovoyi pidgotovky`: dy`s. kand. ped nauk: 13.00.04 / Kerekesha Ol`ga Vlady`slavivna.– Odesa,2008 – 269 s.

9. Kozakov V. A. Samostoyatel`naya rabota studenta y` ee y`nformacy`onno-metody`cheskoe obespecheny`e: uch. pos./ V.A. Kazakov.- K.: Vy`shha shkola, 1990.– 248s.– S. 15-18.

10. Kostyuk G.S. Pedagogichna psyxologyya: navchal'no-metodychnyy posibnyk/ G.S. Kostyuk [Elektronnyi resurs]. – Rezim dostupu: http://subject.com.ua/psychology/pedagog_psychology/24.html

11. Leont`ev A.N. Deyatel`nost`.Soznany`e. Ly`chnost`/A.N. Leont`ev [ Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu: // http://padabum.com/d.php?id=4643

12. Maly`xin O.V. Organizaciya samostijnoyi navchal`noyi diyal`nosti studentiv vy`shhy`x pedagogichny`x zakladiv teorety`ko-metodologichny`j aspekt: monografiya/ O. V. Maly`xin. –Kry`vy`j Rig .– Vy`davny`chy`j dim, 2009. – 307 s.

13. Maly`xin O.V. Samostijna piznaval`na diyal`nist` studentiv vy`shhy`x pedagogichny`x navchal`ny`x zakladiv v konteksti organizaciyi yix samostijnoyi navchal`noyi diyal`nosti/O.V. Maly`xin .– Naukovy`j chasopy`s Nacional`nogo pedagogichnogo universy`tetu imeni M.P. Dragomanova.– Seriya 16. Tvorcha osoby`stist` uchy`telya: problemy` teoriyi i prakty`ky`: zb.nauk.pracz`/ Red.kol. – O.G.Moroz ta in. – Vy`p.17.– K.: Vy`d-vo NPU imeni M.P. Dragomanova,2007. – 233 s.

14. Osny`czky`j A.K. Regulyatornyj opyt, subjektnaya akty`vnost` y` samostoyatel`nost` cheloveka: V 2ch. Chast` 2 / A.K. Osny`czky`j // Psy`xology`chesky`e y`ssledovany`ya, 2009. – №6(8). – URL http:// psystudy.ru/index.php/num/2009n6-8/241-osnitsky8.html

15. Rozvy`tok pedagogichnoyi majsternosti vy`kladacha vy`shhogo navchal`nogo zakladu nepedagogichnogo profilyu v umovax informacijno-texnologichnogo suspil`stva:kolekty`vna monografiya/ [Zyazyun I.A., Lavrinenko O.A., Soldatenko M.M., Py`ly`pchy`k V.V. ta in]./ za red. Zyazyuna I.A. – K.: Pedagogichna dumka,2012. – 390 s.

16. Skry`pchenko O.V. Zagal`na psy`xologiya / O.V. Skry`pchenko [Elektronny`j resurs] – Rezhy`m dostupu: http://pidruchniki.ws/16641013/psihologiya/teoriyi_diyalnosti#645

17. Soldatenko M.M. Piznaval`ny`j interes yak peredumova zabezpechennya samostijnoyi navchal`noyi diyal`nosti. / M.M. Soldatenko // Profesijna osvita: pedagogika i psy`xologiya: Pol`s`ko-ukrayins`ky`j shhorichny`k/ Za red.. T. Levovy`cz`kogo , I. Vil`sh, I. Zyazyuna, N. Ny`chkalo.– Chenstoxova – Ky`yiv, 2005.– S.193-200.

18. Soldatenko M. M. Teorety`ko-metodologichni osnovy` rozvy`tku samostijnoyi piznaval`noyi diyal`nosti majbutn`ogo vchy`telya: dy`s. na zdobuttya nauk. stupenya d-ra . ped. nauk.: specz 13.00.04 / Soldatenko My`kola My`kolajovy`ch. – Ky`yiv, 2007.– 412 s.

19. Subboty`na Y`.Y`. Formy`rovany`e produkty`vnoj uchebnoj deyatel`nosty` studenta / kursanta(kompleksnoj podxod) // Y`.Y`. Subboty`na Vestny`k Uny`versy`teta Rossy`jskoj Akademy`y` obrazovany`ya. – №2. – 2008. – S.102

20. Fy`losofsky`j ency`klopedy`chesky`j slovar` / Pod red. S.S. Avery`nceva, Э.A. Arab-Ogly, L.F. Y`l`y`cheva y` dr. – 2-e y`zd. – M.: Sov. ency`klopedy`ya, 1989. – 815 s.

поведения, групповых норм, ценностей и стереотипов. Молодежные субкультуры можно определить как систему смыслов, средств выражения, стилей жизни.

В субкультурной общности подросток получает возможность принадлежать к избранной группе сверстников, являющейся для него референтной, возникает объединяющее чувство "мы", что повышает уровень психологической значимости каждого, дает некую гарантию (или ее иллюзию) независимости и защищенности от общества. Принадлежность к определенной субкультуре помогает юношеству освободиться от тягостных переживаний, вызванных конфликтом с внешним миром взрослых, с господствующей в обществе культурой.

Историю неформальных организаций нашей страны, в которых формировалась определенная молодежная субкультура, можно разделить на три своеобразных «волны» [7].

В 1950-е годы это была эпатажная городская молодежь, которая одевалась и танцевала «стильно», за что и получила презрительное определение «стиляги». Основное обвинение, которое предъявлялось молодым людям, – «преклонение перед Западом». Основанием для такого обвинения послужили музыкальные пристрастия «стиляг» – джаз, а затем рок-н-ролл. Жесткая позиция государства в отношении инакомыслия в те годы привела к тому, что после некоторого времени полуподпольного существования «стиляги» довольно быстро исчезли.

«Вторая волна» определялась как внутренними, так и внешними условиями – молодежное движение приобретает важную составляющую – рок-музыку. Именно в этот период (конец 60-х – начало 80-х гг.) большинство молодежных объединений начинало приобретать черты «классического неформалитета»: аполитичность, интернационализм, ориентированность на внутренние проблемы. В молодежную среду проникали наркотики. Движение семидесятников было глубже, шире и продолжительней по времени. Именно в 1970-е гг. возникает так называемая «Система» – советская хипповская субкультура, представлявшая собой целый конгломерат группировок. «Система», обновляясь через каждые два-три года, вбирала в себя и панков, и металлистов, и даже криминогенных люберов [7].

Началом «третьей волны» молодежных движений можно считать 1986 г.: существование неформальных групп было признано официально, тема «неформалитета» становится сенсацией.

Таким образом, молодежные субкультуры могут в своей основе содержать различные интересы: от музыкальных стилей и направлений искусства до политических убеждений и сексуальных предпочтений. При этом культура молодежи не существует в вакууме, а во многом подвержена тем общим принципам и закономерностям, которые наблюдаются на уровне общей культуры, актуальной для определенного места и времени.

Для изучения региональных особенностей феномена молодежной субкультуры были выбраны город Симферополь и Симферопольский район. Исследование проводилось на базе городской Симферопольской Общеобразовательной школы I-III ступеней № 37, и сельской Донской

Ключові слова: молодіжна субкультура, неформальні об'єднання молоді.

Annotation. History of appearance and development of informal associations of young people in the USSR is reflected in the article. The problem of belonging of senior pupils of Crimea to youth subcultures is analysed. On the basis of experimental information drawn conclusion about meaningfulness of the last in teenagers life.

Key words: youth subculture, informal associations of young people.

Введение. Одним из институтов и фактором социализации школьников выступает молодежная субкультура. Наиболее полным определением молодежной субкультуры является определение, данное В.В. Вороновым: Молодежная субкультура - система ценностей, и норм поведения, вкусов, форм общения, отличная от культуры взрослых и характеризующая жизнь подростков, молодежи примерно от 10 до 20 лет. [1]

Субкультура молодежи играет противоречивую роль и оказывает неоднозначное влияние на подростков. С одной стороны, она отчуждает, отделяет молодежь от общей культуры общества, с другой - способствует освоению ценностей, норм, социальных ролей. При этом не следует забывать, что культура молодежи во многом подвержена тем общим принципам и закономерностям, которые наблюдаются на уровне общей культуры, актуальной для определенного места и времени.

Как отмечает Л.В.Моисеенко [8], взаимовлияние молодежной субкультуры и национальной культуры взрослого мира и мира молодежи способствует социальному прогрессу. По мнению автора, «различные типы молодежных субкультур выполняют такие конструктивные функции, как развивающую, коммуникативную, творческую, познавательную, корпоративную, личностной идентификации» [8,с.85]. Следовательно, вопрос о необходимости изучения самого феномена молодежной субкультуры остается не только актуальным, но и особо значимым на современном этапе развития общества поскольку, создаваемые группами молодежи, субкультуры отражают попытки разрешения противоречий, связанных с социальным контекстом.

Отсюда **цель данной статьи** - рассмотреть некоторые, наиболее широко представленные в крымском регионе, разновидности молодежных субкультур и включение в эти субкультуры учащихся старших классов.

Изложение основного материала. Изучение молодежных субкультур составляет важное направление социологии молодежи. С 60-х годов XX века к этой проблематике обратились ведущие социологи разных стран мира. В отечественной же социологии анализ молодежных субкультурных феноменов до конца 80-х годов проводился в весьма узких рамках. В известной мере это объяснялось тем, что указанные феномены в силу утвердившихся научных парадигм воспринимались как социальная патология. Тем ни менее, в 60-80-е годы наблюдается заметное развитие молодежной субкультуры, что объясняется рядом причин: продлением сроков обучения, акселерацией, вынужденной трудовой незанятостью.

Любая, в том числе и молодежная, субкультура есть по определению объективно существующая часть общественной культуры, отличающаяся от преобладающей. В более узком смысле, термин означает социальные группы людей – носителей субкультуры. Молодежная субкультура - это культура определенного молодого поколения, обладающего общностью стиля жизни,

21. Shy`shkova O.G. Formy`rovany`e poznavatel`noj akty`vnosty` y` samostoyatel`nosty` studentov – zaochny`kov (na pry`mere y`zucheny`ya y`nostrannogo yazika): dy`s. kand. ped. nauk: 13.00.01 / Shy`shkova Ol`ga Gennad`evna. – Ryazan`, 2006. – 230 s.

22. Shhuky`na G.Y`. Rol` deyatel`nosty` v uchebnom processe./ G.Y`. Shhuky`na. – M.: Prosveshheny`e , 1986.- 144 s.

Педагогіка

УДК 378.147

здобувач кафедри педагогіки Коростелін М. О.
Державний заклад
«Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

ІГРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ КОНФЛІКТОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ТОВАРОЗНАВСТВА ТА КОМЕРЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. Стаття присвячена розкриттю сутності, дидактичних можливостей, функцій ігрових технологій навчання у вищій школі. Визначено різновиди інтерактивних технологій, спрямованих на формування конфліктологічної компетентності майбутніх фахівців з товарознавства та комерційної діяльності.

Ключові слова: ігрова технологія, конфліктологічна компетентність, професійна підготовка майбутніх фахівців з товарознавства та комерційної діяльності.

Аннотация. Статья посвящена раскрытию сущности, дидактических возможностей, функций игровых технологий обучения в высшей школе. Определены виды интерактивных технологий, направленных на формирование конфликтологической компетентности будущих специалистов по товароведению и коммерческой деятельности.

Ключевые слова: игровая технология, конфликтологическая компетентность, профессиональная подготовка будущих специалистов по товароведению и коммерческой деятельности.

Annotation. The article deals with the revealing of the didactic possibilities essence, role play learning technologies functions at a Higher School. The types of interactive technologies, directed on forming of conflict competence of future commodity analysis and commercial activity specialists have been defined.

Ke words: role play technology, conflict competence, professional training of future commodity analysis and commercial activity specialists.

Вступ. Сьогодні Україна – важлива торговельно-економічна зона Європи, і, безперечно, даний фактор слід вважати головним, коли мова йде про необхідність підготовки фахівців з товарознавства та комерційної діяльності. Саме від якості їх взаємодії з людьми у процесі професійної комунікації, компетентності у вирішенні конфліктів значною мірою залежать їх думки й судження про нашу державу.

Різноманітні конфліктні ситуації виявляють себе як основні стресоутворюючі фактори торговельної та комерційної праці, які суттєво

знижують працездатність фахівців, погіршують їх настрій та стан здоров'я. Це негативно впливає на результативність їх праці, виробничої діяльності підпорядкованого йому колективу та підприємства в цілому. Уміння своєчасного попередження та ефективного вирішення міжособистісних та внутрішньоособистісних конфліктів мають бути сформованими протягом навчально-виховного процесу при підготовці фахівців з товарознавства та комерційної діяльності, зокрема у вищих навчальних закладах різних рівнів акредитації.

Сформованість конфліктологічної компетентності – здатності і готовності фахівця ефективно взаємодіяти у конфлікті, орієнтуючись при цьому на взаємовигідне задоволення потреб та інтересів усіх учасників конфліктної ситуації, реалізуючи стратегію співпраці – є вагомою запорукою його ефективної й результативної діяльності.

Дослідження проблеми застосування ігрових технологій у вищому навчальному закладі стосуються у більшості ділових (І. Дичківська, І.Макаренко, М. Касьяненко, М. Крюков, Я. Гінзбург, Н. Коряк, А. Вербицький та інші) або рольових ігор (Т. Олійник, Л. Грицюк, В. Нотман, С. Карпова, Л. Петрушина та інші). Теоретичні аспекти проблеми гри досліджували А. Капська, І. Носаченко, В. Семенов, П. Підкасистий, Н. Ахметов, Ж. Хайдаров, І. Носаченко, Д. Чернилевський, П. Щербань та інші. У психолого-педагогічній літературі можна зустріти різні найменування ігор, які використовуються в навчальному процесі: пізнавальні (Ю. Бабанський), ділові (А. Вербицький), навчальні (П. Підкасистий), навчально-імітаційні (А. Смолкін), моделювальні (М. Кларін) тощо. Однак, зауважимо, що не зважаючи на велику різноманітність ігор, єдиної класифікації навчальних ігор немає.

Проведені теоретичні та експериментальні дослідження проблеми використання гри у навчальному процесі свідчать про її велике значення для розвитку особистості та значну роль у її навчанні. При цьому необхідно визнати, що використання ігрових технологій під час формування конфліктологічної компетентності майбутніх фахівців з товарознавства та комерційної діяльності, залишається проблемою, що потребує подальшого більш глибокого дослідження.

Формулювання мети статті та завдань. Метою даної статті є розкрити сутність, дидактичні можливості ігрових технологій як засобу формування конфліктологічної компетентності майбутніх фахівців з товарознавства та комерційної діяльності. Виходячи з мети, були поставлені такі завдання: обгрунтувати сутність, можливості ігрових технологій; розкрити функції, структуру дидактичної гри; здійснити аналіз вимог до проведення ігрових технологій з метою формування конфліктологічної компетентності майбутніх фахівців з товарознавства та комерційної діяльності.

Виклад основного матеріалу статті. Гра є певним різновидом активного навчання, що має свої закономірності та особливості, де викладач і студент є рівноправними партнерами, а процес пізнання відбувається в умовах доброзичливості та постійної взаємодії на рівнях студент-студент, викладач-студент і передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільний аналіз та вирішення проблем, що сприяє ефективному формуванню відповідних вмінь та навичок, виробленню цінностей, створенню атмосфери співробітництва. Це дає змогу викладачу стати бажаним лідером

vihovannya ditey ta uchnivskoyi molodi: Zb.nauk.pr. – K.-Zhitomir: Volin, 2003. Kn. 1. – № 1. – S.29-41.

10. Mudrik A. V. Sotsialnaya pedagogika: ucheb. [dlya stud. ped. vuzov] / Mudrik A. V.; pod red. V. A . Slastenina. – 2-e izd. – M.: Akademiya, 2000. – 192 s.

11. Obuhova L.F. Vozrastnaya psihologiya / L.F. Obuhova. – M., Yurayt, 2011. – 442 s.

12. Ovcharova R.V. Tehnologiya prakticheskogo psihologa / R.V. Ovcharova. – M.: TTs Sfera, 2000. – 442 s.

13. Osorina M.V. Sekretnyy mir detey v prostranstve mira vzroslyh / M.V. Osorina. – SPb., 2000. – S. 78-81.

14. Petrovskiy M. Sum i nadiya doktora Korchaka / Miron Petrovskiy // Vsesvit. – 1990. – S. 159-165.

15. Rogalska I. Svit ditinstva u konteksti pedagogichnoyi spadshchini V. O. Suhomlinskogo / I. Rogalska, N. Rogalska // Psihologo-pedagogichni problemi silskoyi shkoli: zb. nauk. prats Umanskogo derzhavnogo pedagogichnogo universitetu imeni Pavla Tichini / [red. kol.: Pobirchenko N. S. (gol. red).ta in.]. – Uman. PP Zhovtiy O. O., 2012. – Vip. 41. – S.238-247).

16. Suhomlinskiy V.O. Vibrani tvori: V 5-ti t. – T. 3 // V.O. Suhomlinskiy. – K.: Rad. shkola. – 670 s.

17. Feldshteyn D. I. Mir Detstva v sovremennom mire (problemy i zadachi issledovaniya). — M.; Voronezh: MPSU : Modek, 2013. — 335 s.

18. Shcheglova S. N. Detstvo kak sotsialnyy fenomen (Kontseptsiya sotsialnogo konstruirovaniya detstva). Avtoref. disser. na soiskanie uchenoy stepeni doktora sotsiologicheskih nauk // S. N. Shcheglova. – M., 1999. – 37 s.

19. Aries P. Centuries of Childhood: A social History of Family Life / P. Aries. – Harmondsworth: Penguin,1986. – 143 p.

Педагогика

УДК: 316.723-053.6:17.022.1

кандидат педагогических наук,
доцент кафедры педагогики Тулегенова А. Г.
Республиканское высшее учебное заведение
Таврический национальный университет им. В. И. Вернадского

МОЛОДЕЖНЫЕ СУБКУЛЬТУРЫ В СРЕДЕ КРЫМСКИХ СТАРШЕКЛАССНИКОВ

Аннотация. В статье отражается история появления и развития в СССР неформальных объединений молодежи. Анализируется проблема принадлежности старшеклассников Крыма к молодежным субкультурам. На основе экспериментальных данных делается вывод о значимости последних в жизни подростков.

Ключевые слова: молодежная субкультура, неформальные объединения молодежи.

Анотація. У статті відбивається історія появи і розвитку в СРСР неформальних об'єднань молоді. Аналізується проблема приналежності старшокласників Криму до молодіжної субкультури. На основі експериментальних даних робиться вивід про значущість останніх в житті підлітків.

9. Кононко О.Л. Активність як провідна характеристика особистісного становлення дошкільника / О. Л. Кононко // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: Зб.наук.пр. – К.-Житомир: Волинь, 2003. Кн. 1. – № 1. – С.29-41.

10. Мудрик А. В. Социальная педагогика: учеб. [для студ. пед. вузов] / Мудрик А. В.; под ред. В. А . Сластенина. – 2-е изд. – М.: Академия, 2000. – 192 с.

11. Обухова Л.Ф. Возрастная психология / Л.Ф. Обухова. – М., Юрайт, 2011. – 442 с.

12. Овчарова Р.В. Технология практического психолога / Р.В. Овчарова. – М.: ТЦ Сфера, 2000. – 442 с.

13. Осорина М.В. Секретный мир детей в пространстве мира взрослых / М.В. Осорина. – СПб., 2000. – С. 78-81.

14. Петровський М. Сум і надія доктора Корчака / Мирон Петровський // Всесвіт. – 1990. – С. 159-165.

15. Рогальська І. Світ дитинства у контексті педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського / І. Рогальська, Н. Рогальська // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: зб. наук. праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / [ред. кол.: Побірченко Н. С. (гол. ред).та ін.]. – Умань. ПП Жовтий О. О., 2012. – Вип. 41. – С.238-247).

16. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: В 5-ти т. – Т. 3 // В.О. Сухомлинський. – К.: Рад. школа. – 670 с.

17. Фельдштейн Д. И. Мир Детства в современном мире (проблемы и задачи исследования). — М.; Воронеж: МПСУ : Модек, 2013. — 335 с.

18. Щеглова С. Н. Детство как социальный феномен (Концепция социального конструирования детства). Автореф. диссер. на соискание ученой степени доктора социологических наук // С. Н. Щеглова. – М., 1999. – 37 с.

19. Aries P. Centuries of Childhood: A social History of Family Life / P. Aries. – Harmondsworth: Penguin,1986. – 143 p.

References:

1. Amonashvili Sh.A. Razmyshleniya o gumannoy pedagogike / Sh. A. Amonashvili. – M., 1995. – S.52.

2. Beh I. D. Vihovannya osobistosti: u 2 kn.: / Beh I. D. – K.: Libid, 2003. – Kn. 1. – 280 s.

3. Bogush A. Metodika oznayomlennya ditey z dovkillyam u doshkilnomu navchalnomu zakladi. Pidruchnik dlya VNZ / A. Bogush, N. Gavrish. – K.: Vidavnichiy dim «Slovo», 2008. – 408 s.

4. Varyanitsya L. O. Dityacha subkultura yak faktor sotsializatsiyi molodshogo shkolyara v navchalno-vihovnomu protsesi: dis… kand. ped. nauk: 13. 00. 05 / Varyanitsya Lyudmila Oleksandrivna. – Lugansk, 2006. – 236 s.

5. De Moz L. Psihoistoriya / Lloyd de Moz. – Rostov-na-Donu: Feniks, 2000. – 420s.

6. Zakon Ukrayini «Pro ohoronu ditinstva» / Vidomosti Verhovnoyi Radi Ukrayini (VVR). – 2001. – № 30. – S. 142.

7. Kvas O. Problema cherez prizmu evropeyskih doslidnitskih studiy na zlami HH ta HHI st. / O.Kvas, V.Kemin // Visnik NTUU «KPI». Filosofiya. Psihologiya. Pedagogika. – 2010. – Vip.1. – S.177-181.

8. Kon I. S. Sotsiologicheskaya psihologiya / I. S. Kon. – M., 1989. – S.442-479.

9. Kononko O.L. Aktivnist yak providna harakteristika osobistisnogo stanovlennya doshkilnika / O. L. Kononko // Teoretiko-metodichni problemi

для студентства у царині знань та значно збільшити відсоток засвоєння матеріалу, що зумовлено роботою нашого мозку, який не лише отримує, а й обробляє інформацію, що пробуджує нестримний інтерес до пізнання та практичної реалізації по-новаторськи, творчо.

Гру можна схарактеризувати з різних позицій: як діяльність, як процес, як метод навчання (Г. Селевко [3]). У такому разі, у структурі гри як діяльності вміщено визначення мети, планування, реалізація мети й аналіз результатів, у яких особистість реалізує себе як суб'єкт. Структуру гри як процесу утворюють: ролі, які виконують студенти; ігрові дії як засіб реалізації ролей; ігрове використання предметів; реальні стосунки між гравцями; сюжет – галузь дійсності, що відтворюється у грі. Гра як технологія навчання може виступати в різних варіантах: як самостійна технологія, як елемент іншої технології, як метод проведення однієї з форм навчальної діяльності.

Щодо дидактичних можливостей ігрової технології навчання, то за свідченням Н. Волкової [2], Г. Селевка [3], Д. Чернилевського [4], це: максимальне наближення процесу навчання до реальної професійної діяльності завдяки моделюванню рольових функцій, притаманних професійній діяльності; інтенсифікація творчої мисленнєвої діяльності в умовах організації групової й комплексної взаємодії з відпрацюванням послідовності дій у штучно створеній ситуації; відтворення реальних процесів професійної діяльності за рахунок виконання певної ролі, що містить набір правил, які визначають як зміст, так і спрямованість, характер ігрових дій; двоплановість діяльності: з одного боку, студент виконує реальну діяльність, пов'язану з вирішенням конкретних навчальних завдань, з іншого – ця діяльність має умовний характер, що дозволяє йому бути вільним, розкутим; реалізація системи суб'єкт-суб'єктних відносин згідно з різними напрямами взаємодії: викладач – студент, студент – студент, викладач – підгрупа, студент – підгрупа тощо; формування емоційно-ціннісного ставлення студента до навчальної та майбутньої професійної діяльності; стимулювання розвитку особистісного потенціалу студента, його самореалізації та самоутвердження в ситуаціях ігрової взаємодії.

Важливою для нас є думка А. Вербицького, згідно з якою під час реалізації ігрових технологій студенти виконують квазіпрофесійну діяльність, яка має певні риси як навчальної, так і майбутньої професійної діяльності. «… в грі відтворено основні закономірності руху професійної діяльності та професійного мислення на матеріалі навчальних, а не реальних, ситуацій, які динамічно змінюються спільними зусиллями учасників гри» [1, с. 73].

Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив нам виділити основні функції гри: *соціокультурна* (виступає ефективним засобом соціалізації, засвоєння цінностей даного середовища); *комунікативна* (надає можливість моделювати ситуації та обирати різні шляхи їх вирішення: одноосібні, групові, колегіальні; вводить людину в світ складних професійних стосунків); *самореалізації* (передбачає досягнення особистісного успіху, конкуренції, перемоги, що створює ситуації самовираження, самореалізації); *діагностична* (передбачає, що студент в умовах гри може пересвідчитись у рівні свого інтелекту, творчості, вмінні спілкуватись, у рівні володіння професійними знаннями та уміннями); *корекційна* (передбачає через програвання умовних ситуацій у подальшому коригувати реальну діяльність); *розважлива* (сприяє урізноманітненню навчального процесу, викликає позитивні емоції, створює сприятливу атмосферу для спілкування із сокурсниками та викладачем).

Серед ігрових технологій у процесі формування конфліктологічної компетентності майбутніх фахівців з товарознавства та комерційної діяльності передбачено: *ділові* (форма моделювання професійної дійсності, імітації конкретних професійно спрямованих конфліктних ситуацій), *рольові* (імпровізоване розігрування заданої ситуації), *ситуаційно-рольові* (представлення обраного фрагмента конкретної ситуації в спрощеному вигляді та розігрування студентами в ролях функцій (посадових обов'язків) її учасників), *«інтерактивні»*, *симуляційні* (ігри з уявними ситуаціями, що передбачають відтворення студентами складних ситуацій, які колись, для когось були проблемою, причому хід рішень, вироблених студентами, порівнюється з фактичними рішеннями) ігри. Вони надають можливість кожному з учасників гри осмислити власний досвід, індивідуальні особливості, зокрема ті, що слугують джерелом бар'єрів комунікації, розкрити альтернативи поведінки у запропонованих ситуаціях, «намірити» їх на себе та апробувати їх на практиці.

Упровадження ігрових технологій у процес підготовки майбутніх фахівців з товарознавства та комерційної діяльності спрямоване на оволодіння студентами умінь попередження виникнення конфліктних ситуацій, зменшення їх кількості; подолання деструктивних наслідків конфліктів; формування здорового соціально-психологічного клімату у трудових колективах; підвищення ефективності міжособистісної взаємодії в процесі праці; спрямування конфліктів в конструктивне русло та використання їх на користь організації; забезпечує можливість для експериментування із способами, прийомами, технологіями попередження й подолання конфліктів, створює умови для самопізнання, самореалізації та самовдосконалення кожного студента, особистісного розвитку через надання максимальної свободи вибору засобів комунікації.

Серед технік реалізації вищезазначених ігрових технологій обрано: акваріум, паралель, ротація ролей, дублювання, відображення, підтримка, монолог, стілець-співбесідник, німий помічник, консультаційна група, розстановка, перегравання. Переважна їх більшість розроблена у 1920 р. віденським психіатром Якобом Л. Морено (Jacob L Moreno).

Під час реалізації ігрових технологій доцільним є послугування *технологією «сталкінга»* (робота з актуальними завданнями саморозуміння та самоприйняття) (Дж. Гріндер); *локбука* (Фр. Кортхеген), яка передбачає аналіз власної діяльності на підставі ALACT-моделі (дія – погляд на виконану дію – усвідомлення суттєвих сторін – створення альтеративних методів дії – випробування) [5**]**.

Технолологія сталкінгу (від англ. Stalking – підкрадатися) спрямована на відслідковування власних реакцій та станів, що виникають внаслідок зовнішнього впливу. Послугування нею зумовлене тим, що процес саморозвитку особистості зумовлений дією внутрішніх механізмів і будь-яка форма зовнішнього тиску (настанова, рекомендація, приписи) викликає внутрішній опір з метою збереження власної індивідуальності. Інтерпретація будь-якого тексту фахового, зокрема конфліктологічного спрямування з використанням ідей сталкінгу суттєво зменшує ризики «сліпого» підкорення авторитету ідеї, особистості, теорії.

Технологія локбука (локбук – це записник, який ведеться у вигляді спіралі, до якого студент записує свої ідеї, роздуми за результатами окремого заняття,

Особливе місце серед досліджень проблеми соціалізації посідають праці що присвячені соціалізації особистості на ранніх етапах онтогенезу (Л. Артемової, А. Богуш, Ю. Богінської, Л. Варяниці, Н. Гавриш, О. Караман, С. Козлової, В. Кузьменко, С. Курінної, І. Луценко, О. Малахової, Т. Поніманської, Р. Пріми, І. Рогальської (І. Печенко), С. Сайко).

Результати соціально-психологічних досліджень останніх років (В. Абраменкова, Л. Обухова, А. Орлов, Д. Фельдштейн) констатують загальне несприятливе становище дітей в інформаційному суспільстві. Хоча захист прав дітей в Україні регулюється цілою низкою законів України («Про охорону дитинства», «Про попередження насильства в сім'ї», «Про державну допомогу сім'ям з дітьми», Кодексом про шлюб і сім'ю тощо), правова захищеність дитинства має більш декларативний, ніж практичний характер [10, с. 238-247].

Слід зазначити, що питання щасливого дитинства мають державний характер. Так закон України «Про охорону дитинства» «…визначає охорону дитинства в Україні як стратегічний загальнонаціональний пріоритет і з метою забезпечення реалізації прав дитини на життя, охорону здоров'я, освіту, соціальний захист та всебічний розвиток встановлює основні засади державної політики у цій сфері» [6, с. 142].

У сучасних умовах дедалі очевиднішим є те, що змістом і основним показником прогресу людства треба вважати розвиток здібностей кожної окремої особистості. До того ж, це головний важіль подальшого прогресу суспільства, особливо в умовах переходу до науково-інформаційних технологій, а потім і суспільства знань, де успіх у виробництві й життєдіяльності залежатиме насамперед від розвитку особистості.

Висновки. Сучасний стан дитинства є результатом довгої історичної та культурної еволюції суспільного життя. У різні історичні періоди розвитку суспільства дитинство мало різне трактування, зміст і структуру, при цьому різним було і ставлення дорослих до дітей. Спектр розбіжностей такого ставлення є досить широким і залежить від сприйняття дитинства як суб'єкта або об'єкта культури в сучасному інформаційному суспільстві.

Література:

1. Амонашвили Ш.А. Размышления о гуманной педагогике / Ш. А. Амонашвили. – М., 1995. – С.52.

2. Бех І. Д. Виховання особистості: у 2 кн.: / Бех І. Д. – К.: Либідь, 2003. – Кн. 1. – 280 с.

3. Богуш А. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі. Підручник для ВНЗ / А. Богуш, Н. Гавриш. – К.: Видавничий дім «Слово», 2008. – 408 с.

4. Варяниця Л. О. Дитяча субкультура як фактор соціалізації молодшого школяра в навчально-виховному процесі: дис… канд. пед. наук: 13. 00. 05 / Варяниця Людмила Олександрівна. – Луганськ, 2006. – 236 с.

5. Де Моз Л. Психоистория / Ллойд де Моз. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2000. – 420с.

6. Закон України «Про охорону дитинства» / Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2001. – № 30. – С. 142.

7. Квас О. Проблема через призму європейських дослідницьких студій на зламі XX та XXI ст. / О.Квас, В.Кемінь // Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка. – 2010. – Вип.1. – С.177-181.

8. Кон И. С. Социологическая психология / И. С. Кон. – М., 1989. – С.442-479.

Останнім часом на державному й міжнародному рівнях відбувається зміцнення статусу дитинства в інформаційному суспільстві, що засвідчує підвищену увагу науковців до дитячої субкультури.

Учені (А. Богуш, Л. Варяниця, Н. Гавриш, С. Курінна, І. Печенко) відзначають, що входження дитини у світ дорослої культури має діалектичний характер. З одного боку, дитина є об'єктом загальнокультурного впливу, своєрідним акумулятором культурних надбань, з іншого боку, дитина – суб'єкт загальнокультурного процесу, що створює власний світ культури, тобто дитячу субкультуру.

Дитяча субкультура – явище специфічне, що існує паралельно з формально основним життям дітей зі своїми традиціями, цінностями, нормами, лексикою, територією, атрибутами і є формою опанування життєвого простору, апробації власних сил, освоєння меж дозволеного. Вона відтворюється з кожним новим поколінням, при цьому зберігається своя специфіка й оновлюється атрибутика [9, с. 7].

У своїй дисертаційній роботі Л. Варяниця, зауважує, що дитяча субкультура з одного боку репрезентує й трансформує кожному новому поколінню дітей соціально-культурні здобутки нації та людства в цілому (фольклор, гумор, мову, естетичні та релігійні уявлення, моральні норми тощо), з іншого – у дитячій субкультурі відбивається все, що створюється самою спільнотою дітей у кожній конкретно історичній ситуації (мова, мода, іграшки, ігри, гумор, дитячий «правовий» кодекс тощо), тобто це осередок для розвитку особистості, її поле насичене всім необхідним для цього процесу. Кожна дитина збагачує загальний простір дитячої субкультури особистісними здобутками, настановами, принципами, традиціями, які вона виносить із своєї сім'ї а отже, вона є агентом соціалізації особистості дитини-дошкільника [4, с. 11].

У сучасному суспільстві особистість дитини з раннього дитинства опиняється в оточенні техносфери, істотною частиною якої є новітні інформаційні технології.

Слушною є думка О. Мудрика про те, що бажаними носіями субкультури виступають джерела інформації (ЗМІ), які за своїм значенням утворюють таку ієрархію: канали міжособистісної комунікації; газети, журнали, передачі радіо, TV, сайти в Інтернеті, розраховані на носіїв певної субкультури; переважно окремі програми чи передачі радіо і телебачення, конкретні вибірки газет та журналів. Інформація, яку отримують із джерел є підібраною, трансформованою та сприйнятою відповідно до характерних для субкультури ціннісних орієнтацій, які загалом визначають зміст спілкування її носіїв [10].

О. Куценко звертає увагу на те, що сучасне суспільство є медіанасиченим. Зайнявши гармонійне місце в дитячій субкультурі, інформаційні технології мають стати етапом соціалізації дитини і провідником у світ «дорослих» цінностей.

Культура суспільства, його «менталітет» мають потужний соціалізаційний вплив на молоде покоління. Слушною щодо цього є думка С. Розума, який погоджуючись із твердженням С. Московічі, зауважує, що «в наших дітей немає уявлень про справедливість». Картина світу, яку засвоюють діти в процесі соціалізації, багато в чому визначається етнічним світосприйняттям, національним менталітетом, ядром якого є «мова – це колективний продукт національної творчості».

ускладнення або проблеми у процесі навчання) спрямована на відпрацювання навичок самоаналізу, самооцінки, самоконтролю, розвиток рефлексивних умінь, що особливо актуально в аспекті вирішення завдань формування конфліктологічної компетентності студентів. Підґрунтям для ведення локбуку є ALACT-модель [5]: дія – погляд на виконану дію, тобто рефлексивний аналіз – усвідомлення суттєвих сторін (чітке визначення складників ситуації, причинно-наслідкових зв'язків – створення альтеративних методів дії (вибір форм та методів діяльності згідно із конкретною ситуацією) – випробування). Таке ведення локбуку є рефлексивним колом, що актуально в контексті стимулювання діяльності студентів до професійного саморозвитку, самовдосконалення конфліктологічної компетентності.

Підкреслимо, що ігрова технологія є творчим процесом, який ґрунтується на знанні викладачем основних вимог щодо її проектування, організації, керівництва грою. Алгоритм її підготовки та проведення визначається видом гри й особливостями професійної діяльності, що моделюється. Науковці (Г. Селевко [3], Д. Чернилевський [4]) визначають три основні етапи проектування ігрової технології, а саме: етап підготовки до гри (вибір теми гри; визначення цілей, завдань, структури гри; розроблення сценарію; підготовка матеріального забезпечення; ознайомлення студентів з метою, завданнями гри; згідно з необхідністю розподілення ролей); етап проведення гри (аналіз вихідної інформації; підготовка та виконання рольових функцій учасниками гри; управління процедурою гри); етап аналізу й оцінки результатів гри (вихід з гри; самоаналіз результатів гри студентами; підсумок гри викладачем; рекомендації щодо усунення недоліків гри).

Упровадження інтерактивних технологій здійснювалося під час вивчення навчальних дисциплін «Основи педагогіки та психології», «Психологія та етика ділових відносин», «Конфліктологія», «Менеджмент торгівельної та комерційної діяльності», «Основи менеджменту», «Етика бізнесу».

Ефективність довели *рольові* ігри, спрямовані на розвиток кооперації, зокрема «Бартерна торгівля», «Картина подорожі», «Костюм з газети», «Острів скарбів», «Конфлікт на промисловому підприємстві» («Conflict at the enterprise», «Розгнівані покупці» («Angry customers»); *стимуляційні* ігри «Важкий клієнт», «Дії в екстремальній ситуації», «Знайомство на бізнес-форумі», («Налагодження контакту під час візиту на торгову точку» («Setting up a contact during a visit to the outlet»), «З'ясування потреби» («Finding out needs»).

Розкриємо одну з рольових ігор. *«Посередництво»*. Присвячена посередництву у вирішенні конфліктних ситуацій. Сюжетом рольової гри може бути ситуація, коли двоє співробітників відмовляються спільно брати участь у проекті. Завдання: третя сторона має вирішити ситуацію, застосовуючи необхідний алгоритм: вислуховування однієї сторони, повторення даного погляду іншою стороною, потім проведення цієї самої процедури з погляду іншої сторони; виявлення спільного у поглядах; вирішення конфлікту. Аналіз результатів гри передбачає звернення до технік встановлення контакту, активного слухання і аргументації, що дозволяє всім учасникам в повній мірі розуміти погляди колег.

Вагома роль відведена соціально-психологічним іграм: «Корабельна аварія» (спрямована на виявлення конфліктних зон у групі; розвиток навичок прийняття спільних рішень членами групи в екстремальних ситуаціях);

«Гелактіони» (спрямована на розвиток соціальної перцепції, емпатії, толерантності; профілактику внутрішньогрупових конфліктів).

Висновки. Підсумовуючи, зазначимо, що дослідження показало, що ігрові технології є ефективним засобом формування конфліктологічної компетентності майбутніх фахівців з товарознавства та комерційної діяльності. Студенти оволодівають уміннями використовувати технології запобігання конфлікту, знаходити закономірності виникнення та розвитку конфлікту з метою його ліквідації або сприяння конструктивному розв'язанню, критично аналізувати власні можливості і перспективи, правильно визначати особистісні особливості й емоційні стани інших, обирати адекватні способи поводження з ними і реалізовувати їх у процесі взаємодії, розуміти природу протиріч і конфліктів між людьми, передбачати можливі наслідки конфліктів тощо.

Література:

1. *Вербицкий А. А. Активное обучение в высшей школе. Контекстный подход / Андрей Александрович Вербицкий. – М.: Педагогика, 1990. – 260 с.*

2. *Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація: теорія, технологія, практика: Монографія / Н. П. Волкова. – Д.: ДНУ, 2005. – 304 с.*

3. *Селевко Г. К. Современные образовательные технологи: учеб. пособие для пед. вузов и ин-тов повышения квалификации / Георгий Константинович Селевко. – М.: Нар. образование, 1998. – 256 с.*

4. *Чернилевский Д. В. Дидактические технологии в высшей школе: учеб. пособие для вузов/ Дмитрий Владимирович Чернилевский. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 437 с.*

5. *Korthagen Fred A .J., Kessels Jos P. A. M. Linking theory and practice: chan-ging the pedagogy of teacher education // Educ. Res. – 1999. – Vol. 28. –№ 4.*

References:

1. Verbickiy A. A. Aktivnoe obuchenie v vysshey shkole. Kontekstnyy podkhod / Andrey Aleksandrovich Verbickiy. – M.: Pedagogika, 1990. – 260 s.

2. Volkova N. P. Profesiyno-pedagogychna komunykaciya: teoriya, tekhnologiya, practyca: Monografiya / N. P. Volkova. – D.: DNU, 2005. – 304 s.

3. Selevko G. K. Sovremennye obrazovatel'nye technologii: ucheb. posobie dlya ped. vuzov i in-tov povysheniya kvalifikacii / Georgiy Konstantinovich Selevko. – M.: Nar. obrazovanie, 1998. – 256 s.

4. Chernilevskiy D. V. Didakticheskie tekhnologii v vysshey shkole: ucheb. posobie dlya vuzov/ Dmitriy Vladimirovich Chernilevskiy. – M.: YUNITI-DANA, 2002. – 437 s.

5. Korthagen Fred A .J., Kessels Jos P. A. M. Linking theory and practice: chan-ging the pedagogy of teacher education // Educ. Res. – 1999. – Vol. 28. –№ 4.

Особливого значення проблемі дитинства надає Д. Фельдштейн. Учений трактує дитинство, як «особливий стан розвитку людини в суспільстві й водночас узагальнений суб'єкт, що цілісно протистоїть дорослому світові та взаємодіє з ним на рівні суб'єкт-суб'єктивних відносин» [17, с. 45].

На думку О. Кононко, період дошкільного дитинства «це етап виникнення та становлення особистості, закладення її ціннісного фундаменту, формування первинних світоглядних уявлень» [9, с. 29-41].

Ключового значення дошкільному дитинству надає І. Бех. Науковець стверджує, що найістотнішим фактором, який зумовлює нові цілі, функції, дидактичні принципи й педагогічні технології, виступає нова соціокультурна ситуація і суспільні вимоги до індивіда, якому доведеться функціонувати в їх системі. Проаналізувавши сучасну соціальну ситуацію в суспільстві вчений слушно зауважує, що молоде покоління поступово зіткнеться з унікальним феноменом – необхідністю оволодіння наукою виживання на основі розвитку соціально-психологічних засобів пристосування до будь-яких, зокрема й екстремальних ситуацій. Тож необхідні розробки нових виховних технологій, які забезпечували б формування й розвиток у дітей дошкільного віку насамперед духовних здібностей як провідних і вирішальних для розвитку ціннісної системи особистості [2, с. 269].

Як зазначає Л. Обухова, тривалість дитинства перебуває в прямій залежності від рівня матеріальної і духовної культури суспільства. Це означає, що людина без суспільства залишається біологічною істотою, якимось «мауглі», якому притаманні виключно тваринні звички [11, с. 57].

Ми погоджуємося з думкою І. Рогальської і Н. Рогальської, які проаналізували концептуальні положення вітчизняних науковців щодо актуальних тенденцій ставлення сучасного суспільства до дитинства, та зазначають, що педагог повинен якнайтонше розуміти і відчувати дитяче пізнання світу – «пізнання розумом і серцем». Вони наголошують на тому, що надзвичайно важливо розвивати сьогодні цілісне бачення педагогіки саме з такої позиції. Хоч у колі наукової когорти сьогодення(Л. Артемова, І. Бех, А. Богуш, А. Капська, О. Кононко, В. Кузь, Н. Побірченко, Т. Поніманська, Ю. Приходько, О. Сухомлинська, О. Савченко та ін.) існує саме такий погляд на дитинство як на самоцінний, самобутній і неповторний період життя особистості, на тлі суспільного буття воно, за образним висловом Д. Фельдштейна, «затиснене» певними реальними можливостями, обумовленими не тільки віком, але і всією системою суспільних зв'язків, що визначають соціальний стан дитинства в його узагальненому розумінні у сучасному соціумі [15, с. 238-247].

М. Осоріна у своїх наукових працях зазначає, що «світ дітей співіснує в одному просторі зі світом дорослих. Дорослі бувають сліпими стосовно до життя і культури дитячого співтовариства» [13, с. 78-81].

С. Щеглова погоджується з думкою Є. Рибінського, який стверджує, що «Дитинство можна розглядати як постійно відновлювальну сукупність індивідів, які знаходяться на особливій стадії життєвого циклу від народження до повноліття, і одночасно – як динамічне соціальне явище, яке будується на особливих суспільних зв'язках і стосунках, спрямованість яких визначається поступовим розгортанням статусу дитини, як об'єкта виховання і одночасно, як суб'єкта суспільного життя» [18].

дитиною. Тільки за такої умови діти не дивитимуться на вас, як на людину, яка випадково проникла за брами їхнього казкового світу, як за вартового, що охороняє цей світ, охоронця, якому байдуже, що робиться там, усередині цього світу» [16, с. 8].

Досліджуючи проблему наявності правил поведінки й ставлення до дитини з боку батьків і педагогів, М. Петровський, посилаючись на дослідження Я. Корчака, стверджує, що дитина на підсвідомому рівні переймає у старших стиль життя, стосунки, вчинки і саме тому будь-які реформи в освіті повинні ці факти враховувати [14, с. 159-165].

Ш. Амонашвілі на наголошував на тому, що «дитинство – не просто віковий період, коли дитині хочеться грати, стрибати, бігати й кататися, коли вона безтурботна, а це ще процес дорослішання, це життя людини, що переходить з одного якісного стану в інший, більш високий» [1, с. 52].

Основоположником комплексного підходу до проблем дитинства слід вважати І. Кона, який розробив програму дослідження дитинства в рамках психології, етнографії, демографії, соціології. Йому належить ідея виокремлення образів дитинства в історії, культурі, повсякденній свідомості.

І. Кон у книзі «Соціологічна психологія» у розділі «Дитина й суспільство» зазначає, що світ дитинства є невід'ємною частиною життя кожного народу, кожний дорослий несе в собі спадщину дитинства і не може звільнитися від неї [8, с. 442-449]. Тому суспільство не може пізнати себе не пізнавши закономірностей свого дитинства. Виховний вплив світу дорослих вписуючись у певний соціальний, культурний та історичний контексти, формує свою педагогічну парадигму дитинства – сукупність характерних для суспільства на певному історичному етапі установок, цінностей, шляхів і механізмів їх реалізації в галузі педагогічної підтримки, освіти і виховання дітей.

Ці ідеї мають своє відображення в дослідженнях Ф. Арієса, М. Мід, В. Кінелева, В. Миронова, М. Оталора, Є. Субботского. Культурно-етнографічні дані дозволили зробити висновок про те, що з ускладненням соціальної структури суспільства пов'язано зміст дитинства, його фактична тривалість і виділення зі світу дорослих. Специфічною особливістю дитинства є багатоканальний вплив всієї системи суспільних і гуманітарних наук, що збагачує теорію дитинства і одночасно ускладнює розробку єдиних загальнометодологічного установок і принципів для цілісного його вивчення.

У 1960 р. було опубліковано працю відомого історика, педагога Філіпа Арієса «Історія дитинства. Дитина і сімейне виховання в давні часи» [19]. Автор першим зробив висновок про те, що категорія дитинства має не лише біологічний (природній) характер, але й суспільний та історичний. У своїй праці він доводить, що підходи до трактування дітей були різними в різні історичні періоди, відповідно змінним ставало і поняття дитинства. Ф. Аріес вважав, що в середні віки між дорослими та дітьми не робилось великої різниці. Дітей частіше трактували як малих дорослих. Дорослих в розумінні фізичного розвитку, а не формування окремої особистості, яка творила особливу суспільну (вікову) групу.

Американський психоісторик Ллойд Демоз головною проблемою виховання вважав ставлення батьків до дітей, а провідною силою історії — психогенні зміни в особистості, що відбуваються внаслідок взаємодії поколінь батьків і дітей. [5].

Педагогіка

УДК 378

аспірант кафедри загального мовознавства
та української філології Корчова О. М.
Глухівський національний педагогічний
університет імені Олександра Довженка

ВПРАВИ І ЗАВДАННЯ З ФОРМУВАННЯ РИТОРИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ СОЦІОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У СУЧАСНИХ ПОСІБНИКАХ ІЗ РИТОРИКИ

Анотація. У статті закцентовано увагу на значущості риторичного компонента як концептуальної основи соціально орієнтованої комунікації в системі професійної підготовки майбутніх фахівців-соціономістів. З огляду на це проаналізовано сучасні посібники з риторики, зокрема уміщені в них вправи й завдання, спрямовані на формування риторичної компетентності студентів соціономічних спеціальностей (соціальних педагогів, соціальних працівників, практичних психологів).

Ключові слова: вправа, завдання, соціально зорієнтована комунікація, риторична компетентність.

Аннотация. В статье акцентировано внимание на значимости риторического компонента как концептуальной основы социально ориентированной коммуникации в системе профессиональной подготовки будущих социономистов. Учитывая это, проанализированы современные пособия по риторике, в частности размещенные в них упражнения и задания, направленные на формирование риторической компетентности студентов социономических специальностей (социальных педагогов, социальных работников, практических психологов).

Ключевые слова: упражнение, задание, социально ориентированная коммуникация, риторическая компетентность.

Annotation. The current publication emphasizes the importance of rhetorical component as the conceptual foundation of a socio-oriented communication in the system of professional training of the future socionomy specialists. Taking everything into consideration, we analyzed the modern rhetoric textbooks, in particular exercises and tasks, aiming at the formation of rhetorical competence of the students of socionomy departments (social pedagogues, social workers, psychologists).

Key words: exercise, task, socio-oriented communication, rhetorical competence.

Вступ. Підвищення значущості комунікативної парадигми в XXI столітті зумовлює запит суспільства на професійно компетентного фахівця, здатного до побудови ефективної комунікації з представниками різних лінгвокультурних стратів. Це орієнтує вищу школу на формування риторичної компетентності студентів як інтегральної здатності унормовано, усвідомлено, риторично правильно використовувати мовні ресурси з метою продукування авторсько-адресного тексту в умовах конкретної комунікації.

Передусім йдеться про теоретичні знання й практичні навички спілкування майбутніх спеціалістів соціономічних спеціальностей (соціальних

педагогів, соціальних працівників, практичних психологів), комунікативно-соціальний простір професійної діяльності яких характеризується тривалим міжособистісним спілкуванням, спрямованим на формування та розвиток людини як особистості, соціальну діагностику, консультування, профілактику девіантної поведінки, пропедевтичну та просвітницьку діяльність тощо. Саме це й актуалізує риторичний компонент у системі професійної підготовки майбутніх фахівців-соціономістів.

Формування риторичної компетентності – складний інтегрувальний процес, успішність якого залежить не лише від раціональних способів організації теоретичного навчального матеріалу, а й від практичних технологій оволодіння ним, що вимагає побудови відповідної системи вправ і завдань. Саме вправи й завдання як структурні одиниці методичної організації навчального матеріалу є основою оволодіння знаннями, необхідним підґрунтям розвитку вмінь і навичок.

Аналіз сучасної науково-методичної, науково-навчальної літератури з риторики для вищої школи засвідчив існування проблеми в організації системи вправ, спрямованої на формування риторичної компетентності майбутніх фахівців загалом, і соціономічної сфери зокрема.

Незважаючи на те, що педагоги й методисти (О. Бєляєв, В. Мельничайко, С. Дмитровський, М. Дорошенко, В. Онищук, Л. Скуратівський, Г. Шелехова, Т. Ладижевська, В. Капінос, М. Фіцула, В. Ягупов та інші) достатньо повно обґрунтували вправи за різними ознакам: місцем проведення, тематикою, дидактичною метою, характером і способом виконання, ступенем пізнавальної активності, критерієм комунікативності, формою тощо, діяльнісний компонент (типи, види вправ і завдань) з риторики залишається мало дослідженим. Причину вбачаємо в тому, що риторика як наука перебуває на стадії відродження, а як навчальна дисципліна ще не здобула належного місця в системі освіти в цілому, і вищої зокрема.

Лише окремі аспекти цієї проблеми частково висвітлено в публікаціях науковців-риторів, зокрема С. Абрамовича, Н. Голуб, О. Когут, Н. Колотілової, Л. Мацько, В. Молдована, О. Олійник, Г. Онуфрієнко, Г. Сагач, М. Чікарькової та інших.

З огляду на те, що навчальні посібники (оскільки вітчизняна практика підручникотворення з риторики відсутня) є одним із основних засобів навчання, за допомогою яких здійснюється організація освітнього процесу з риторики у вищій школі, актуальним уважаємо дослідити методичну систему, зокрема вправи і завдання, уміщені в них.

Джерельну базу публікації становить науково-навчальна література з риторики широкого спектру спрямування − для студентів вищих педагогічних навчальних закладів гуманітарних факультетів (передусім за авторством Г. Сагач, С. Абрамовича і М. Чікарькової, Л. Мацько й О. Мацько, В. Вандишева, Н. Колотілової, Г.Онуфрієнко), оскільки посібників з риторики, адресованих студентам соціономічних спеціальностей (соціальним педагогам, соціальним працівникам, практичним психологам), вітчизняна вища школа не має.

Принагідно зазначимо, що укладачі вищезазначених посібників не ставили за мету створення науково-навчальної літератури з риторики соціономічного спрямування, тому аналізуємо джерела лише з позиції їх можливого

період дитинства і чиї дослідження останніх років дозволяють говорити про дитинство як соціально-психологічний феномен [17].

Одним із джерел аналізу дитинства служить вітчизняна і західноєвропейська література минулого, і зокрема, твори таких видатних представників як: Ф. Достоєвський, М. Лермонтов, А. Пушкін, Л. Толстой, А. Чехов, Н. Гаршин, В. Гюго, Ч. Діккенс, М. Твен, які розглядали дітей з ідеалістичних і реалістичних позицій. Сучасна проза А. Алексіна, А. Лиханова, В. Драгунського допомагає осмислити образ сучасної дитини.

Проблема дитинства як наукова категорія стала об'єктом наукових пошуків й перебуває полі зору багатьох наук (філософія, соціологія, історія, психологія, культурологія, фізіологія).

Соціологія розглядає дитинство як частину соціальної структури суспільства. Як об'єкт спеціального соціологічного аналізу, дитинство в його структурному вираженні перебуває в центрі уваги зарубіжних дослідників (В. Абраменкова. Дж. Гарбаріно, К. Девіс. Дж. Квортруп, І. Кон, В. Кудрявцев, М. Осоріна, Д. Фельдштейн, С. Фріс). Над означеною проблемою працюють українські вчені: І. Богданова, Л. Варяниця, І. Зверєва, О. Караман, О. Кононко, В. Кузь, С. Курінна, С. Литвиненко, І. Печенко (Рогальська), Р. Пріма і ін. [3, с. 292].

Аналізу становлення дитинства присвячено ряд соціально-філософських робіт, що з'явилися в останні два десятиліття. Так, історичні фактори розвитку особистості дитини перебували в центрі уваги науковців Г. В'ялова, М. Несміянової, Н. Малярової.

У працях Г. В'ялова, Л. Кураєва, С. Щеглової розкривається феномен самоцінності дитинства як специфічного фрагменту суспільного життя, що грає ключову роль у передачі суспільно-історичного досвіду. Роботи зарубіжних соціологів Д. Габріано, М. Кохран, К. Логфеллоу, Р. Бенедикт розкривають закономірності і механізми феноменальності дитинства і дозволяють зробити висновок про універсальність дитинства у світовому суспільному просторі. На їхню думку, сучасне дитинство потребує особливого ставлення з боку дорослих і нового конструювання в системі суспільних взаємозв'язків [18, с. 37].

Характеристика поняття дитинства в історико-культурному аспекті дає можливість визначити його як соціальнокультурний прошарок суспільства з притаманними йому культурними вимогами, традиціями, нормами та правилами, які існують у межах цієї вікової групи. Науковці зауважують, що чим більш соціально значущим стає дитинство, тим гострішою стає проблема «духовної прірви» між дорослим та дитячим світом [3, с. 292-293].

Категорія дитинства набула особливого трактування і звучання у педагогічній спадщині В.Сухомлинського, який зауважував: «Дитинство — це не підготовка до майбутнього життя, а справжнє, яскраве, самобутнє, неповторне життя. Від того, яким воно було, хто супроводжував дитину в дитячі роки, що увібрали її розум і серце з навколишнього світу, залежать якості її як особистості. Бо кожну людську рису природа закладає, а не відшліфовує. Відшліфовувати їх належить батькам, педагогам, суспільству…» [16, с. 15].

Мудрість влади батьків, вихователів і вчителів над дитиною, за словами

В. Сухомлинського, – це безмежна влада зрозуміти дитяче життя, його світобачення. «Маючи доступ до казкового палацу, ім'я якому Дитинство, – пише педагог, – я завжди вважав за конче потрібне стати якоюсь мірою

суспільства до дитинства загалом, до реалізації прав кожної окремої дитини на основі проблеми її самоцінності та унікальності.

Виклад основного матеріалу статті. Феномен дитинства з кінця 20-го століття став одним з пріоритетних об'єктів дослідження загальногуманітарних наук. В реаліях сьогодення, дитинство як соціально-культурний феномен та особливий значущий віковий період є предметом полідисциплінарного дослідження, у зв'язку з чим окреслилися історичний, соціогенетичний, етнографічний та психолого-педагогічний аспекти його вивчення (Ф. Аріес, В. Абраменкова, Д. Ельконін, І. Кон, В. Мухіна, О. Савченко, О. Сухомлинська, В. Сухомлинський, Д. Фельдштейн та ін).

Дитинство слід розглядати, як дитячий вік, період життя людини, в якому закладаються основи особистісної активності й особистісні властивості, цінності, що визначають якості майбутнього життя; це період оволодіння морально-етичними нормами життя в онтогенезі. У свою чергу Р. Овчарова визначає дитинство як життєвий досвід, коли особа і як людина, і як особистість найменше захищена від соціального, психологічного і фізіологічного насильства [12, с. 295].

Дитинство як певний період розвитку людини та його специфічні особливості викликали інтерес у видатних мислителів різних цивілізацій. Так, у фундаментальних працях Платона, Арістотеля, Ніколи Кузанського, Г. Гегеля, Е. Роттердамського, Ж.-Ж. Руссо, Ф. Бекона, А. Герцена, Г. Плеханова, В. Соловйова, Л. Толстого та інших міститься багато звернень до проблеми дитинства. Учені минулого міркували про сутність існування людини в суспільстві, оцінювали її з моральних і етичних позицій.

Дефініція «дитинство» визначається в Законі, як «період розвитку людини до досягнення повноліття [6, с. 142].

Стан дитинства є перехідним та історично змінним. В різні історичні часи діти ставали активними учасниками суспільно-економічного розвитку. У XIX ст. дитяча праця активно використовувалась у промисловості та виробництві, зокрема в Англії вона навіть була легалізована. Разом із тим, історичний дискурс засвідчує досить тривале трактування дитини як особи нижчої суспільної ієрархії. В Ірландії досить часто «хлопцями» називають неодружених чоловіків без огляду на вік, якщо вони не мають власної землі, через те, що слово «хлопець» мало досить низький статус в суспільстві, в якому шлюб та спадковість визначали один із найважливіших соціальних поділів. Поняття «дитина» засвідчувало не тільки фізіологічну незрілість, але й залежність, безсилість [7, с. 177-181].

Фундаментально розроблені проблеми психофізіологічних моделей поведінки в дитинстві, становлення особистості в залежності від вікових періодів розвитку особистості людини (Ж. Піаже, Е. Еріксоном, З. Фрейдом, Л. Виготським, Л. Леонтьєвим, А. Запорожцем, П. Гальперіним).

Центральне місце займає психологія дитини дошкільного віку і його розвиток в дослідженнях Л. Божович, А. Венгера, В. Давидова, В. Мухіної та ін.). Істотний внесок у формування уявлень про дитячу суть, цілі, завдання і шляхи виховання і навчання внесли видатні зарубіжні (Я. Корчак, Я. Коменський, Ж.-Ж. Руссо, І. Пестолоцці, тощо) і вітчизняні (П. Блонський, К. Ушинський, П. Лесгафт, В. А. Сухомлинський та ін.) педагоги. Велика заслуга належить Д. І. Фельдштейну, який розкрив механізми дорослішання в

використання для формування риторичної компетентності майбутніх фахівців соціономічної сфери.

Формулювання мети статті та завдань. Отже, метою та завданнями публікації є аналіз системи вправ і завдань, спрямованих на формування риторичної компетентності в студентів соціономічних спеціальностей, у сучасних посібниках з риторики.

Виклад основного матеріалу статті. Першим комплексним посібником з риторики нового часу (XX ст.) став «Золотослів» (1993 р.) Г. Сагач. Він містить три частини: навчальний курс, хрестоматію, словник термінів красномовства, однак практичного спрямування (вправ і завдань) не має [8].

Наступне видання першого професора-ритора демократичної України Г.Сагач «Риторика» (2000 р.) [9], зокрема ІІ частина ІХ розділу, включає діяльнісний компонент. Зокрема: 1) вправи на оволодіння технікою мовлення; 2) вправи з дикції; 3) вправи для розвитку дихання [9, с. 554-558].

Дозволимо собі не погодитися із виокремленням саме таких видів вправ, оскільки під технікою мовлення розуміємо комплексне поняття − «навички, уміння реалізувати мову в конкретній мовленнєвій ситуації так, щоб вона справляла на слухача евристичне (інтелектуальне) й емоційно-естетичне, спонукаючи враження» [2, с. 354]. Відповідно до цього складниками техніки мовлення вважаємо дихання, голос, дикцію (у тому числі орфоепію й акцентологію), інтонацію та темп.

Більш того, з огляду на трьохаспектну (мовно-мовленнєво-комунікативну) характеристику риторичної компетентності можемо стверджувати, що в аналізованому вище посібнику запропоновано вправи для часткового розвитку мовленнєвого складника, тоді як мовний та комунікативний залишаються поза увагою.

Вагомим внеском у фонд навчальної літератури з риторики став посібник С. Абрамовича та М. Чікарькової (2001 р.), який (погоджуємося з авторами) є не лише історико-теоретичним, а й суто практичним порадником для кожного, хто хоче осягнути курс риторики [1].

Кожен розділ посібника, навіть вступ, містить запитання та завдання для самоперевірки, наприклад, *У чому полягає функція мови як засобу пізнання світу? Охарактеризуйте стиль промов Демосфена. Які різновиди проповіді ви можете назвати?* тощо [1, с. 8, 37, 127].

Такі репродуктивні запитання і завдання, на нашу думку, передусім спрямовані на відтворення раніше засвоєного матеріалу, однак поряд з цим сприяють формуванню й розвиткові продуктивної мисленнєво-мовленнєвої діяльності.

Окремими блоками в посібнику вміщено практичні завдання до кожного розділу (окрім частини, присвяченої історії риторики), спрямовані на:

1) розвиток аналітичного мислення: наприклад, ідентифікація мовних засобів за видами і сферами красномовства: *До якого виду красномовства можна віднести ті чи інші звертання, з яких звичайно починається промова? Чи є серед них формули, якими можна користуватися в різних аудиторіях? Дорогі друзі! Брати та сестри! Шановні депутати! Високопреосвященніший Владико! Шановна аудиторіє! Пані та панове! Любі мої! Колеги!*; диференціація текстів за знаковим оформленням та закріпленням: *Прочитайте тексти. Подумайте, який з них варто вивчити напам'ять, який записати у вигляді тез, а який – детально законспектувати* <…> тощо[1, с. 130, с. 137];

2) формування умінь і навичок будувати текст виступу, серед яких можемо виділити (*назви наші*):

- вправи-реконструкції: наприклад, *Спробуйте перевести даний поетичний текст у сферу риторичного слова, зберігаючи при цьому найяскравіші поетичні образи* <…> [1, с. 131];

- вправи-імпровізації (ситуативні): наприклад, *Спробуйте уявити, що вам хочеться поділитися враженнями про нещодавно прочитану книгу: а) зі своїм другом; б) зі своїм дідусем; в) одногрупниками. У чому полягатиме казуальний момент вашої розповіді в кожному випадку?* [1, с. 173];

- вправи-конструювання: наприклад, *Складіть промову на тему «Сучасний шлюб та його перспективи» за поданими тезами: а) кохання як основа шлюбу; б) церковний та світський погляди на шлюб; в) проблема розлучення: причини та моральні аспекти; г) зміна ставлення до вільного кохання в сучасному суспільстві; д) нетрадиційні форми шлюбних відносин та ставлення до них суспільства* [1, с. 154];

3) розвиток мовно-мовленнєвих умінь: наприклад, *Поставте наголос <…>; Виправте граматико-стилістичні помилки в наступних реченнях <…>; Спробуйте у поданому нижче реченні замінити вульгаризми на евфемізми та перефрази <…>; Знайдіть у поданому уривку тропи та фігури. Яку функцію вони виконують? Знайдіть тут свідомі порушення автором літературної норми. Для чого це зроблено? <…>; Проілюструйте жестами та мімікою наступний текст* <…> [1, с. 192, 193, 195-196, 205-206].

Ми свідомі того, що тематичний матеріал вище аналізованого посібника досить різноманітний, однак кількість вправ і завдань, спрямованих на формування соціально зорієнтованої комунікації, в основі якої лежать закони спілкування людей як представників певних груп (вікових, професійних, статусних тощо), обмежена.

Навчальний посібник з риторики Л. Мацько та О. Мацько (1-ше вид. – 2003 р.; 2-ге вид., стер. – 2006 р.) зорієнтований на студентів вищих навчальних закладів, викладачів, учителів та учнів гімназій, ліцеїв, коледжів, середніх загальноосвітніх шкіл та училищ. Його метою, за визначенням авторів, є «дати знання основ класичної і сучасної риторики як науки про мисленнєво-мовну діяльність, спрямовану на переконання, вплив, на досягнення цілей у процесі мовної комунікації, а також виробити у студентів уміння й навички аналізувати та продукувати тексти різного типу відповідно до мети, призначення й умов спілкування в процесі їхньої майбутньої роботи» [5, с. 4]. Не зважаючи на таку двоєдину (дати знання та виробити уміння й навички) мету, посібник, на нашу думку, має передусім теоретичне спрямування, оскільки вправ і завдань практично не містить, окрім:

1) текстів промов для риторичного аналізу, однак їх ідейно-тематичний зміст є скоріше загальнокультурологічним, ніж соціономічним. Наприклад, *«Слово над гробом Шевченка» (Пантелеймон Куліш), «Промова на похороні січовиків» (Михайло Грушевський)* тощо;

2) практичних завдань для самостійної роботи, які можна об'єднати у три групи: підготувати й виголосити промову; проаналізувати промову; виконати риторичний аналіз тексту;

3) тем контрольних робіт та контрольних запитань, орієнтованих на відтворення теоретичного матеріалу [5].

Педагогіка

УДК 372: 37. 035

кандидат педагогічний наук, доцент,
докторант кафедри дошкільної педагогіки і психології Семчук С. І.
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини (м. Умань)

ДИТИНСТВО В СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Анотація. Стаття присвячена висвітленню актуальних тенденцій ставлення сучасного інформаційного суспільства до дитинства загалом, до реалізації прав кожної окремої дитини на основі проблеми її самоцінності та унікальності Дається ретроспективний аналіз поглядів науковців з означеної проблеми.

Ключові слова: дитинство, субкультура, інформаційне суспільство.

Аннотация. Статья посвящена освещению актуальных тенденций отношения современного информационного общества к детству в целом, к реализации прав каждого отдельного ребенка на основе проблемы ее самоценности и уникальности. Дается ретроспективный анализ взглядов ученых по отмеченной проблеме.

Ключевые слова: детство, субкультура, информационное общество.

Annotation. Article is devoted to coverage of the latest trends of modern information society relationship to childhood in general, to the realization of the rights of each individual child based on the problem of self-worth and its uniqueness. Provides a retrospective analysis of the views of scholars on the mentioned problems.

Key words: childhood, subculture, informative society.

Вступ. Дитинство в реаліях сьогодення є тією проблемою у суспільстві, яка потребує підвищеної уваги та зацікавленості. Сучасні дослідники дитинства інтерпретують його здебільшого через традиційні академічні дискурси, що полягають у поділі дитинства поміж цілої низки наук і, відтак, роблять його складовою таких конструктів, як процес розвитку, соціалізація й акультурація. Міждисциплінарний підхід при дослідженні дитинства стосується інтегрованої методології вивчення проблем, пов'язаних із життям дітей та їх захистом, що, у свою чергу, формує сучасне трактування «дитинства в сучасному інформаційному суспільстві».

В Україні знаковими для наукового осмислення дитинства як соціокультурного феномену став кінець ХХ – перші десятиліття ХХІ ст., коли активно з'являються дослідження в галузі фольклору та етнографії (Н. Аксьонова, С. Грицишин, Н. Жмуд, Н. Зозуля та ін.), історії (А. Сова та ін.), педагогіки (Н. Брехунець, І. Вавілова, А. Зінченко, Р. Зозуляк та ін.), журналістики (Н. Антипчук, Т. Давидченко, К. Кошак, Л. Кусий та ін.), мовознавства (Г. Атрошенко, О. Моісеєнко, О. Рульова та ін.), бібліотечної справи та книгознавства (Н. Бачинська, Н. Дяченко, Г. Корнєєва, Н. Марченко та ін.), літературознавства (О. Бодугай, У. Гнідець, О. Горбонос, П. Кириченко, О. Папуша та ін.), філософії (Л. Українець) та інші аспекти дитинознавства.

Формування мети статі та завдань. Мета та завдання статті полягають у висвітленні актуальних тенденцій ставлення сучасного інформаційного

2. Arzyutov H. N. Mnoholetnyaya podhotovka v sportyvnыkh edynoborstvakh / H. N. Arzyutov. – K.: NPU ym. M. P. Drahomanova, 1999. – 410 s.

3. Zenchenko Y. S. Vostochnыe edynoborstva na zanyatyyakh fyzycheskoy kul'turы v srednykh spetsyal'nыkh zavedenyyakh / Y. S. Zenchenko // Sbornyk rabot molodыkh uchenыkh MHPU. Vыp. 12. – M.: MHPU, 2002. – S. 13 – 15.

4. Katanskyy S. A. Teoryya y praktyka vostochnыkh edynoborstv. V 4-kh tomakh / S. A. Katanskyy, T. R. Kas'yanov. – M.: Sov. sport, 2013. – 1897 s.

5. Klymenko Ye. O. Richna prohrama trenuval'nykh navantazhen' dlya starshoklasnykiv, yaki zaymayut'sya u sektsiyakh z khortynhu / Ye. O. Klymenko, V. H. Sayenko // Fizychna kul'tura, sport ta zdorov"ya natsiyi: Zb. nauk. prats'. – Vyp. 14. – Vinnytsya : VDPU, 2012. – C. 116 – 122.

6. Lytmanovych A. V. Struktura professyonal'noy podhotovlennosty spetsyalysta po vostochnыm edynoborstvam / A. V. Lytmanovych, E. B. Shtuchnaya // Teoryya y praktyka fyz. kul'turы, 2000. – # 12. – S. 42 – 44.

7. Mishel'man S. V. Optymal'ne spivvidnoshennya obsyahiv trenuval'nykh navantazhen' v odnotsyklovomu eksperymental'nomu periodi pidhotovky tkhekvondystiv vysokoyi kvalifikatsiyi / S. V. Mishel'man, V. H. Sayenko, // Pedahohika, psykholohiya ta medyko-biolohichni problemy fizychnoho vykhovannya i sportu // naukovyy zhurnal. – Kharkiv: KhOVNOKU-KhDADM, 2010. – # 9. – S. 81 – 84.

8. Muntyan V. S. Otsenka urovnya podhotovlennosty sport·smenov v edynoborstvakh / V. S. Muntyan // Fyzycheskoe vospytanye studentov tvorcheskykh spetsyal'nostey, 2007. – # 6. – S. 27 – 34.

9. Platonov V. N. Systema podhotovky sport·smenov v olympyyskom sporte. Obshchaya teoryya y ee praktycheskye prylozhenyya / V. N. Platonov. – K.: Olymp. l-ra, 2004. – 808 s.

10. Sayenko V. H. Obsyah trenuval'nykh navantazhen' u richnomu tsykli pidhotovky karatystiv vysokoyi kvalifikatsiyi / V. H. Sayenko // Teoriya i metodyka fizychnoho vykhovannya i sportu. – K.: Olimp. l-ra, 2010. – # 2. – S. 45 – 47.

11. Sayenko V. H. Pobudova i kontrol' trenuval'noho protsesu sport·smeniv v kiokushynkay karate: [monohrafiya] / V. H. Sayenko; Derzh. zakl. „Luhan. nats. un-t imeni Tarasa Shevchenka". – Luhans'k : SPD Ryeznikov V. S., 2012. – 404 s.

12. Sklyar M. S. Trenuval'ni navantazhennya karatystiv vysokoyi kvalifikatsiyi u okremykh periodakh richnoho tsyklu pidhotovky / M. S. Sklyar, V. H. Sayenko // Aktual'ni problemy rozvytku tradytsiynykh i skhidnykh yedynoborstv: Zb. tez VI Mizhnar. nauk.-metod. konf. Vyp. 6. – Kh.: Akad. VV MVS Ukrayiny, 2012. – C. 27 – 31.

13. Taras A. E. Boevыe y sportyvnыe edynoborstva: [spravochnyk] / A. E. Taras. – Mn.: Kharvest, 2003. – 640 s.

Навчальний посібник із загальної риторики (2006 р.) доктора філософських наук, професора В. Вандишева є, цитуємо автора, «певним чином компіляція» – укладений з частковим використанням матеріалів навчальних посібників, монографій, збірок праць [3, с. 4]. Окрім теоретичного матеріалу, автор пропонує фрагменти оригінальних промов і текстів мислителів-риторів, ідейно-тематичний зміст яких спрямований на унаочнення й підтвердження матеріалу розділу або теми, а саме: *А. Чехов «Хорошая новость»* (до теми «Риторика як мистецтво і наука. Предмет риторики»), *Платон «Апология Сократа»* («Ораторське мистецтво у стародавньому світі. Передумови формування красномовства у Греції»), *Дейл Карнеги «Как перестать беспокоиться и начать жить»* («Сучасне ораторське мистецтво») тощо [3, с. 10-11, 72-76, 195-204]. Таке структурне поєднання матеріалу забезпечує зв'язок риторичної теорії з мовленнєвою практикою, що, на нашу думку, є обов'язковим специфічним принципом викладання риторики.

Додатком до посібника є програма курсу «Риторика. Основи ораторського мистецтва» для студентів гуманітарних спеціальностей усіх форм навчання [3, с. 237-262].

Завдання, що містять плани практичних занять програми, можна розподілити на:

1) теоретичні, спрямовані на засвоєння знань;
2) практичні, метою яких є формування вмінь і навичок, зокрема:

- вправи для розвитку усного мовлення, що передбачають підготовку короткого усного виступу (до 4 хвилин);
- підготовка реферату на одну із запропонованих тем;
- написання рецензії на почутий або прочитаний текст виступу [3, с. 244-253].

На нашу думку, завдання такого типу передусім спрямовані на формування загальномовленнєвих умінь, оскільки передбачають лише безпосередню мовленнєву діяльність (говоріння чи письмо) та аналіз чужого мовлення; тоді як під риторичними уміннями, що є основою риторичної компетентності, розуміємо готовність до побудови мовленнєвої взаємодії, тобто ефективної комунікації, шляхом продукування переконливого, логічного, доцільного, елокутивного авторсько-адресного тексту.

Теорію та історію риторики як мистецтва публічних виступів висвітлено в посібнику з риторики Н. Колотілової (2007 р.) [4].

Узагальненням теоретичного матеріалу кожного розділу посібника є своєрідний трикомпонентний блок, що включає: терміни, які треба запам'ятати, тест та завдання для самостійної роботи.

Запропоновані Н. Колотіловою тести містять від 10 до 25 запитань з 2-3 варіантами відповідей, наприклад: *Предмет риторики – це публічний виступ: А) так; Б) ні; Арістотель виділив такі види промов: А) дорадчі, епідейктичні, судові; Б) академічні, епідейктичні, судові; В) дорадчі, епідейктичні, політичні* тощо [4, с. 19, 146].

Не заперечуючи переваг (усебічності, об'єктивності, оперативності, технологічності тощо) тестової перевірки знань, маємо застороги стосовно доцільності й ефективності використання тестів як засобу контролю й перевірки знань з риторики, оскільки вони:

1) унеможливлюють «глибоку» перевірку знань через визначення сутності розпізнавання правильної відповіді від супротивного (протилежного);

2) допускають вірогідність інтуїтивної відповіді;

3) не сприяють формуванню й перевірці мовно-мовленнєвої культури (правильності, логічності, виразності тощо) як складника риторичної компетентності.

Уважаємо, що тест або тестове завдання з риторики як гуманітарної лінгвокультурологічної науки можливі, однак вони мають бути не лише диференційованими й різнорівневими (наприклад, запитання першого рівня – закриті; запитання другого рівня – як закриті, так і відкриті: на відповідність, на доповнення, на послідовність, на змістове або мовно-мовленнєве редагування тощо); запитання третього рівня – творчі), а й зорієнтовані на розвиток мисленнєво-мовленнєвої діяльності особистості, тобто містити доповнення типу *доведіть, обґрунтуйте, прокоментуйте, аргументуйте* тощо. За такої умови тест / тестове завдання дадуть змогу як перевіряти, так і формувати риторичну вправність студента.

Тестові завдання такого типу пропонує Г. Онуфрієнко в авторському навчальному посібнику з риторики, наприклад: *Якими галузями було представлено риторику в Елладі? Поясніть, чому? А) судова, побутова, церковна; Б) судова, політична, дипломатична; В) судова, політична, урочиста. Що складає зміст закону моделювання слухацької аудиторії? Проілюструйте свою відповідь переконливими прикладами з освітянської сфери: А) вивчення портрета слухацької аудиторії; Б) вивчення в системі трьох груп основних ознак «портрета» будь-якої слухацької аудиторії: соціально-демографічних, соціально-психологічних, соціально-особистісних; В) встановлення контакту зі слухацькою аудиторією* тощо [7, с. 533, 536].

З упевненістю можемо стверджувати, що риторичні тестові завдання такого типу є найбільш оптимальними, оскільки дають змогу не лише констатувати рівень знань фактичного матеріалу, а й виявляти й інтенсифікувати здібності до риторичної діяльності; заохочують не стільки механічне запам'ятовування теорії, скільки орієнтують на розвиток мисленнєвої діяльності, спрямованої на аналіз і синтез елементів риторичної взаємодії.

Завдання для самостійної роботи, вміщені в посібнику Н. Колотілової, можна об'єднати в дві групи:

1) аналітичні, метою яких є розвивати аналітичне й логічне мислення: *З'ясуйте структуру, вид та прийоми аргументації / критики в наведених прикладах <…>; Встановіть риторичні прийоми завершення промов у наведених текстах <…>; Встановіть прийоми впливу, що описані в наступних прикладах:* <…> тощо [4, с. 53-56, 79-80, 117-119];

2) творчі, зорієнтовані на формування умінь і навичок будувати текст виступу та проголошувати його: *Продумайте і напишіть промову на тему <…>; Виберіть тему та доберіть матеріал для ораторської промови з огляду на ту аудиторію, в якій Ви будете виступати; Структуруйте матеріал та виберіть риторичні прийоми для кожної з частин Вашої ораторської промови* тощо [4, с. 20, 56, 80].

Така система практичної роботи, на нашу думку, сприяє формуванню комунікативних умінь, однак поза увагою залишаються вагомі складники риторичної компетентності, зокрема емоційно-психологічний контекст мовленнєвої комунікації, ортологічний аспект риторичної діяльності, техніка

VIII Междунар. науч.-практ. конф. – Луганск: Изд-во ЛНУ им. Тараса Шевченко, 2011. – С. 229 – 234.

2. Арзютов Г. Н. Многолетняя подготовка в спортивных единоборствах / Г. Н. Арзютов. – К.: НПУ им. М. П. Драгоманова, 1999. – 410 с.

3. Зенченко И. С. Восточные единоборства на занятиях физической культуры в средних специальных заведениях / И. С. Зенченко // Сборник работ молодых ученых МГПУ. Вып. 12. – М.: МГПУ, 2002. – С. 13 – 15.

4. Катанский С. А. Теория и практика восточных единоборств. В 4-х томах / С. А. Катанский, Т. Р. Касьянов. – М.: Сов. спорт, 2013. – 1897 с.

5. Клименко Є. О. Річна програма тренувальних навантажень для старшокласників, які займаються у секціях з хортингу / Є. О. Клименко, В. Г. Саєнко // Фізична культура, спорт та здоров'я нації: Зб. наук. праць. – Вип. 14. – Вінниця: ВДПУ, 2012. – С. 116 – 122.

6. Литманович А. В. Структура профессиональной подготовленности специалиста по восточным единоборствам / А. В. Литманович, Е. Б. Штучная // Теория и практика физ. культуры, 2000. – № 12. – С. 42 – 44.

7. Мішельман С. В. Оптимальне співвідношення обсягів тренувальних навантажень в одноцикловому експериментальному періоді підготовки тхеквондистів високої кваліфікації / С. В. Мішельман, В. Г. Саєнко, // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту // науковий журнал. – Харків: ХОВНОКУ-ХДАДМ, 2010. – № 9. – С. 81 – 84.

8. Мунтян В. С. Оценка уровня подготовленности спортсменов в единоборствах / В. С. Мунтян // Физическое воспитание студентов творческих специальностей, 2007. – № 6. – С. 27 – 34.

9. Платонов В. Н. Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Общая теория и ее практические приложения / В. Н. Платонов. – К.: Олимп. л-ра, 2004. – 808 с.

10. Саєнко В. Г. Обсяг тренувальних навантажень у річному циклі підготовки каратистів високої кваліфікації / В. Г. Саєнко // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – К.: Олімп. л-ра, 2010. – № 2. – С. 45 – 47.

11. Саєнко В. Г. Побудова і контроль тренувального процесу спортсменів в кіокушинкай карате: [монографія] / В. Г. Саєнко; Держ. закл. „Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка". – Луганськ: СПД Рєзніков В. С., 2012. – 404 с.

12. Скляр М. С. Тренувальні навантаження каратистів високої кваліфікації у окремих періодах річного циклу підготовки / М. С. Скляр, В. Г. Саєнко // Актуальні проблеми розвитку традиційних і східних єдиноборств: Зб. тез VI Міжнар. наук.-метод. конф. Вип. 6. – Х.: Акад. ВВ МВС України, 2012. – С. 27 – 31.

13. Тарас А. Е. Боевые и спортивные единоборства : [справочник] / А. Е. Тарас. – Мн.: Харвест, 2003. – 640 с.

References:

1. Andreyev Yu. S. Trenuval'ni navantazhennya sylovoyi abo shvydkisnoyi perevazhnoyi spryamovanosti v odnotsyklovomu periodi pidhotovky taybokseriv vysokoyi kvalifikatsiyi / Yu. S. Andreyev, V. H. Sayenko // Olympyyskyy sport, fyzycheskaya kul'tura, zdorov'e natsyy v sovremennykh uslovyyakh: Sb. nauch. tr. VIII Mezhdunar. nauch.-prakt. konf. – Luhansk: Yzd-vo LNU ym. Tarasa Shevchenko, 2011. – S. 229 – 234.

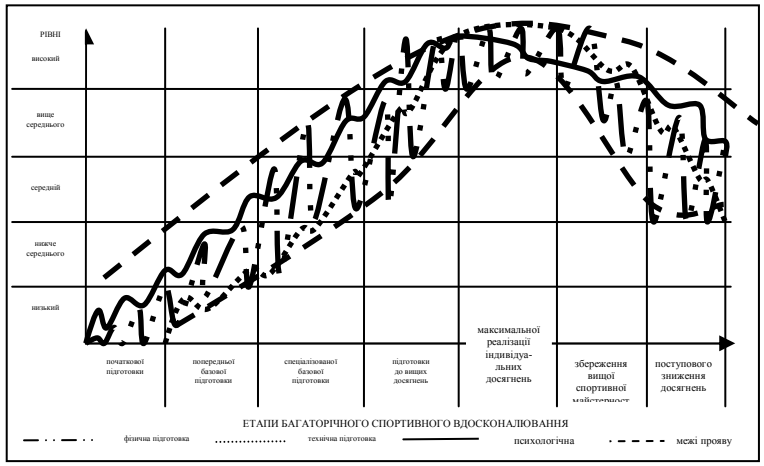

Рис. 1. Динаміка прояву різних сторін підготовленості єдиноборців впродовж багаторічного спортивного вдосконалювання

Аналіз динаміки прояву різних сторін підготовленості єдиноборців впродовж багаторічного спортивного вдосконалювання дозволив визначити певні їх межі для окремих етапів. Так, етап початкової підготовки характеризується низьким рівнем підготовки у східних єдиноборствах. Етап попередньої базової підготовки єдиноборців включає рівні – низький та нижче середнього. На етапі спеціалізованої базової підготовки єдиноборців проявляється середній, нижче та вище середнього рівні. Етап підготовки до вищих досягнень спортсменів, які спеціалізуються у східних єдиноборствах, формується переважно на високому рівні та вище середнього. Для максимальної реалізації індивідуальних досягнень єдиноборців необхідний лише високий рівень, що і підтверджується проведеними дослідженнями на даному етапі. На етапі збереження вищої спортивної майстерності рівні підготовленості єдиноборців коливаються між вище середнім і високим. І на етапі поступового зниження досягнень підготовленість єдиноборців-ветеранів фіксується на середньому рівні і вище середнього.

Висновки. Проведені дослідження дозволили проаналізувати динаміку прояву різних сторін підготовленості єдиноборців впродовж багаторічного спортивного вдосконалювання. Визначено певні межі прояву характеристик фізичної, технічної та психологічної підготовленості спортсменів, які спеціалізуються зі східних єдиноборств для окремих етапів, на які можна орієнтуватись при плануванні тренувального навантаження.

Література:

1. Андреєв Ю. С. Тренувальні навантаження силової або швидкісної переважної спрямованості в одноцикловому періоді підготовки тайбоксерів високої кваліфікації / Ю. С. Андреєв, В. Г. Саєнко // Олимпийский спорт, физическая культура, здоровье нации в современных условиях: Сб. науч. тр.

мовлення, без оволодіння якими власне комунікативний етап риторичної діяльності не може бути ефективно реалізований.

Окрім того, Н. Колотілова пропонує тексти (*І. Франко «Кому за се сором? (Відкритий лист до редакції «Правди»)»; Леся Українка «Лист до товаришів»; Промова О.О. Ширвіндта на ювілеї З.Є. Гердта* тощо) [4, с. 196-222] для аналізу з метою розпізнавання риторичних засобів, прийомів, спостереження за мовним матеріалом. Водночас подає зразок такого аналізу [4, с. 193-195].

Ідейно-тематичний зміст промов, як і в аналізованому вище посібнику Л. Мацько, з якого деякі тексти запозичено, є загальнокультурологічним без соціономічного спрямування.

Актуальність формування ораторських вмінь шляхом побудови психологічно оптимальної вербальної комунікації знайшла відображення в посібнику з риторики О. Олійник (2008 р.), діяльнісний компонент якого представлено у формі тренінгів та ігор [6].

Такий підготовчо-імпровізаційний характер практичних завдань зумовлений специфікою риторичного дискурсу як мовного спілкування в соціумі. Реалізація комунікативних інтенцій міжособистісної вербальної взаємодії забезпечує в майбутньому психологічний комфорт учасників комунікативного процесу.

Завдання, тренінги, ігри, запропоновані О. Олійник, є різноаспектними: побудова логічних висловів, робота над бібліографією, вправи на вдосконалення лабільності, позбавлення аудиторного шоку (сценічного страху), ігри, спрямовані на вдосконалення здатності до психологічного контакту тощо [6].

Однак не скрізь у посібнику дотримано загальнодидактичного принципу єдності теоретичного й практичного компонентів навчального матеріалу, зокрема складниками теми «*Риторика. Мова*» є теоретичні питання *Загальна структура мовних відношень; Послідовність мовних дій; Мова майстерна і мова дієва; Принципи розвитку мови. Ефективність мови* та завдання, тренінги й ігри, спрямовані на розвиток вмінь володіти невербальними засобами спілкування, а саме: *«Шериф і вбивця». Мета гри – удосконалювати уміння «тримати контакт очей» під час спілкування; «Ритм». Мета гри – сприяти вдосконаленню здатності відвертості до співрозмовника, розуміння його стану, енергетики, темпераменту, спрямованості; «Вибір місця». Мета гри – допомогти учасникам усвідомити, як важливо для ефективного спілкування вибрати для себе місце, звідки найзручніше говорити.* Невідповідність простежуємо й у структуруванні тем *Закони мови. Правила риторики; Монолог. Діалог* [6, с. 37-44; 49-54; 57-64].

Таке поєднання матеріалу, на нашу думку, знижує ефективність навчального процесу, оскільки порушує істотний аспект навчання – об'єктивні зв'язки між теорією й практикою.

Отже, не зважаючи на реалізацію основ пріоритетної особистісно-орієнтованої моделі риторичної освіти, вправнісний компонент аналізованого посібника лише частково формує комплексні вміння й навички риторичної компетентності.

Швидким відгуком на зміни, що відбулися в системі вищої освіти, зокрема з акумулюванням цілей та пріоритетів Болонського процесу, став посібник Г. Онуфрієнко (2008 р.) [7], в якому автор запропонував діяльнісний підхід до

вивчення риторики, що забезпечує активну технологію здобуття знань, високий ступінь мотивації навчальної діяльності, розвиває креативні здібності й навички самостійної роботи студентів.

Теоретичний зміст у посібнику висвітлено крізь призму практичних завдань, що, погоджуємося з автором, оптимально інтенсифікує розвивальну навчальну діяльність, спонукає до активного пошуку нових знань. Формуванню ефективної мисленнєво-мовленнєвої діяльності сприяє система творчих дидактичних завдань за логікою теоретичного змісту.

Окремим розділом представлена усна комунікація, що зорієнтована перевірити й збагатити набуті знання й уміння в усному підготовленому та спонтанному спілкуванні. Основною вправою зазначеного розділу є рольові ігри, що передбачають виконання, обговорення та розв'язання певних проблемних завдань з метою формування вмінь побудови ефективної комунікації.

Серед рольових ігор з риторики Г. Онуфрієнко виділяє:

1) рольові ігри – діалоги (наприклад, *1. Перевірте набуті знання і вміння з риторичного канону, ораторії, етноритории, виконавши креативні завдання у запропонованих комунікативних ситуаціях. На науковій конференції. Відрекомендуйтеся професору, про наукові праці і підручники якого Ви знаєте, однак раніше особисто не зустрічалися. Розпочніть із ним розмову* <…>);

2) рольові ігри – мікро- (до 4 осіб) та макроетюди (понад 5 осіб) – наприклад, *Тема 8: Портрет сучасної молоді. Мета гри: Активізувати увагу молоді на самоаналізі, розвинути навички коректної критики і самокритики, здійснити тренінг комунікативних навичок та вмінь. Ситуація: Усне опитування студентів усіх факультетів фахівцями різних вікових груп (макроетюд тривалістю до 45 хвилин* <…*)* [7, с. 502-522].

Окрім цього, автор подає докомунікативні (підготовчі) завдання до рольових ігор (наприклад, *Прокоментуйте твердження науковців-методистів, що сам принцип гри у навчанні є старшим за людство. Назвіть і лаконічно схарактеризуйте (мета, тривалість у часі, особливості) етапи навчальної рольової гри. Пригадайте, хто з філософів й ораторів часів Давньої Греції та чому активно застосовував гру як засіб навчальної діяльності* тощо) та алгоритмічний припис учаснику інтерв'ю, що формують усвідомлення того, як правильно, точно побудувати конструктивну мовленнєву взаємодію відповідно до соціальної ролі в певних ігрових контекстах, що моделюють життєві ситуації [7, с. 496-502, 523-532].

Безсумнівно, такі вправи й завдання формують здатність до уникнення комунікативних непорозумінь і невдач, ентропії, соціальної дистанції, що можуть спричинити культурний і комунікативний шок в умовах реального спілкування.

Серед беззаперечних переваг посібника Г. Онуфрієнко можемо виокремити й різноаспектний тематичний матеріал видання, однак частка вправ і завдань, спрямованих на вирішення комунікативних задач соціономічної сфери (професійну взаємодію з дітьми, молоддю та соціальними аутсайдерами − безробітними, літніми людьми, інвалідами, незаможними, багатодітними) кількісно обмежена.

Висновки. Резюмуючи аналіз систем вправ і завдань, уміщених у сучасних посібниках з риторики, можемо стверджувати, що вони передусім

За результатами проведеного аналізу за різними сторонами підготовленості спортсменів, які спеціалізуються у різних ударних видах єдиноборств, на окремих етапах їх багаторічного спортивного вдосконалювання виявлена наступна динаміка відображена на рис. 1.

Як видно, із графічного матеріалу рис. 1, де надані середньостатистичні результати фізичної, технічної та психологічної підготовленості єдиноборців впродовж багаторічного спортивного вдосконалювання, визначаються для кожного етапу певні межі – на які можна орієнтуватись при плануванні тренувального навантаження.

Так, характеристики фізичної підготовленості єдиноборців найбільш мінливі, що можна пояснити хвилеподібністю її прояву та виведення максимальних значень спортсменів у потрібний змагальний період з наступним періодом відпочинку і за необхідності – реабілітації. Незважаючи на значну динамічність у порівнянні з іншими видами підготовленості єдиноборців, характеристики фізичної підготовленості мають певні межі, виходячи із генетичних та фізіологічних задатків, які реалізуються у конкретних вікових відрізках.

Технічна підготовка набуває свого розвитку з етапу попередньої базової підготовки, тобто у віковому відрізку 10-15 років. Тому, як на етапі початкової підготовки основними завданнями є укріплення здоров'я, різнобічна фізична підготовка, усунення недоліків в рівні фізичного розвитку, а формами проведення є ігрові заняття. Визначена динаміка є поступово зростаючою, що може пояснюватись повільним, але надійним оволодінням спортсменами прийомами єдиноборств. Зниження її характеристик на останньому етапі у значному ступені залежить не від утрати навичок, а від зниження фізичної підготовленості, яка формується на функціональних та фізіологічних проявах організму старше 36-37 років.

У динаміці психологічної підготовленості єдиноборців визначаються ще менші коливання. Її характеристики на етапі початкової підготовки мають вже деякий розвиток, а з відвідуванням занять обраного виду східних єдиноборств здійснюється подальше загальне поліпшення. Інколи можуть відбуватись стресові ситуації та прояви апатії, проте у загальній середньостатистичній сукупності психологічна підготовка відбиває найменші коливання. Вона набуває високого рівня вже на етапі підготовки до вищих досягнень і стабілізується до етапу збереження вищої спортивної майстерності, знижуючи свої показники на останньому етапі до вище середніх.

навчальних програм для систематичного застосування різними верствами населення. Спортивний напрямок надає можливість реалізовувати набуту майстерність у змагальній діяльності, що передбачає виборювання нагород різного ґатунку та прославлення країни, міста, спортивного клубу або школи, себе і тренерську бригаду і т. ін. Проте, на окремих етапах багаторічного спортивного вдосконалювання, обґрунтованими професором В. М. Платоновим [9, с. 441-454], необхідно дотримуватись теоретичних розробок, що зазначають оптимальні умови прояву функціональних характеристик, розвиток рухових якостей, особливості нервової системи та багато ін. Тому, для оптимальної побудови багаторічного тренувального процесу у східних єдиноборствах та збереження організму спортсмена у спорті вищих досягнень якомога довше необхідно провести аналіз відносно меж прояву різних сторін їх підготовленості на окремих етапах. Це підвищить якість підготовленості єдиноборців, зменшить вірогідність отримання травми, унеможливить набуття стану перевтоми тощо. А тому, обрана тема досліджена є актуальною.

Різноманітні аспекти східних єдиноборств висвітлені у ряді публікаціях фахівців [3, 4, 6, 8, 13]. У окремих видах східних єдиноборств проведено наукове обґрунтування щодо застосування оптимальних обсягів тренувальних навантажень на окремих етапах річного макроциклу або багаторічного спортивного вдосконалення [1, 5, 7, 10-12]. Дотепер проблема багаторічної підготовки у деяких видах східних єдиноборств проводилася лише "неударних" видах боротьби [2]. У зв'язку з цим, нами робиться спроба проведення аналізу багаторічної динаміки прояву різних сторін підготовленості єдиноборців, які спеціалізуються в ударних видах.

Робота виконана за Зведеним планом науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури і спорту Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту на 2011 – 2015 рр.; тема „Удосконалення підготовки спортсменів в окремих групах видів спорту".

Формулювання мети та завдань. Мета та завдання статті полягають у визначені динаміки прояву різних сторін підготовленості єдиноборців впродовж багаторічного спортивного вдосконалювання.

Виклад основного матеріалу статті. За класифікацією професора В. М. Платонова [9, с. 441-454] етапи багаторічного спортивного вдосконалювання у будь-якому виді спорту, є наступними: початкової підготовки, попередньої базової підготовки, спеціалізованої базової підготовки, підготовки до вищих досягнень, максимальної реалізації індивідуальних досягнень, збереження вищої спортивної майстерності, поступового зниження досягнень. У спортивному напрямку східних єдиноборств також дотримуються наведеної етапності із застосуванням у кожному з них певного обсягу тренувального навантаження. Так, у більшості видах східних єдиноборств етап початкової підготовки припадає на віковий період від 6 до 9 років (інколи він навіть розпочинається з 3-4 років), етап попередньої базової підготовки триває у віковому відрізку 10-15 років, етап спеціалізованої базової підготовки – 16-18 років, етап підготовки до вищих досягнень – 19-22 років, етап максимальної реалізації індивідуальних досягнень – 23-35 років (інколи навіть триває до 40 років), етап збереження вищої спортивної майстерності – 36-40 років, етап поступового зниження досягнень – з 36-37 років до 50 років.

спрямовані на розвиток загальнокомунікативних умінь (почасти навіть загальномовленнєвих), тоді як концептуальні основи соціально орієнтованої комунікації – інтенції риторичної компетентності майбутніх фахівців соціономічних спеціальностей, в основі якої лежать закони спілкування людей як представників певних груп (вікових, професійних, статусних тощо) – залишаються поза увагою.

На часі створення концепції такого посібника з риторики, яка б враховувала сукупність соціальних і комунікативних конвенцій, максим, норм і принципів спілкування певної соціальної групи. Лише за такої умови вбачаємо формування в соціальних педагогів, соціальних працівників, практичних психологів риторичної компетентності, що забезпечує повноцінну й ефективну мовленнєву взаємодію в соціономічній сфері, де вивчення, пояснення, управління й корекція соціальних стосунків зумовлюється комунікативним впливом на соціальні процеси на різних рівнях соціальної взаємодії.

Література:

1. Абрамович С. Д., Чікарькова М. Ю. Риторика: навч. посібник / Семен Дмитрович Абрамович, Марія Юріївна Чікарькова. – Львів: Світ, 2001.− 240 с.

2. Бабич Н. Д. Практична стилістика і культура української мови: навч. посібник / Надія Денисівна Бабич. – Львів: Світ, 2003. – 432 с.

3. Вандишев В. М. Риторика: екскурс в історію вчень і понять: навч. посібник / Валентин Миколайович Вандишев. – К. : Кондор, 2006. – 264 с.

4. Колотілова Н. А. Риторика: навч. посібник / Наталія Андріївна Колотілова. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 232 с.

5. Мацько Л. І., Мацько О. М. Риторика: навч. посіб. / Любов Іванівна Мацько, Оксана Михайлівна Мацько – 2-ге вид., стер. – К.: Вища шк., 2006. – 311 с.

6. Олійник О. Б. Риторика: навч. посібник / Ольга Борисівна Олійник. – К.: Кондор, 2009. – 170 с.

7. Онуфрієнко Г. С. Риторика: навч. пос. / Галина Сергіївна Онуфрієнко. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 592 с.

8. Сагач Г. М. Золотослів: навчальний посібник для середніх і вищих навчальних закладів / Галина Михайлівна Сагач. – К.: «Райдуга», 1993. – 378 с.

9. Сагач Г. М. Риторика / Галина Михайлівна Сагач. – вид. друге, перероб. і доп. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2000. – 567 с.

References:

1. Abramovych S. D., Chikarkova M. Yu. Rytoryka: navch. posibnyk / Semen Dmytrovych Abramovych, Mariya Yuriyivna Chikarkova. – Lviv: Svit, 2001.− 240 s.

2. Babych N. D. Praktychna stylistyka i kultura ukrayinskoyi movy: navch. posibnyk / Nadiya Denysivna Babych. – L'viv: Svit, 2003. – 432 s.

3. Vandyshev V. M. Rytoryka: ekskurs v istoriyu vchen i ponyat: navch. posibnyk / Valentyn Mykolayovych Vandyshev. – K. : Kondor, 2006. – 264 s.

4. Kolotilova N. A. Rytoryka: navch. posibnyk / Nataliya Andriyivna Kolotilova. – K.: Tsentr uchbovoyi literatury, 2007. – 232 s.

5. Matsko L. I., Matsko O. M. Rytoryka: navch. posib. / Lyubov Ivanivna Matsko, Oksana Mykhaylivna Matsko – 2-he vyd., ster. – K.: Vyshcha shk., 2006. – 311 s.

6. Oliynyk O. B. Rytoryka : navch. posibnyk / Olha Borysivna Oliynyk. – K.: Kondor, 2009. – 170 s.

7. Onufriyenko H. S. Rytoryka: navch. pos. / Halyna Serhiyivna Onufriyenko. – K.: Tsentr uchbovoyi literatury, 2008. – 592 s.

8. Sahach H. M. Zolotosliv: navchalnyy posibnyk dlya serednikh i vyshchykh navchalnykh zakladiv / Halyna Mykhaylivna Sahach. – K.: «Rayduha», 1993. – 378 s.

9. Sahach H. M. Rytoryka / Halyna Mykhaylivna Sahach. – vyd. druhe, pererob. i dop. – K.: Vydavnychyy Dim «In Yure», 2000. – 567 s.

Педагогіка

УДК 613.9:37.091.12:373.2

аспірант Кошель А. П.
Чернігівський національний педагогічний
університет імені Т. Г. Шевченка (м. Чернігів)

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ'Я МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДНЗ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Анотація. У статті розкривається сутність і класифікація педагогічних умов та чинників формування культури здоров'я майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у процесі їх професійної підготовки, розглядаються чинники формування культури здоров'я майбутніх вихователів ДНЗ.

Ключові слова: педагогічні умови, культура здоров'я майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів, студенти.

Аннотация. В статье раскрывается сущность и классификация педагогических условий и факторов формирования культуры здоровья будущих воспитателей дошкольных учебных заведений в процессе их профессиональной подготовки, рассматриваются факторы формирования культуры здоровья будущих воспитателей ДОУ.

Ключевые слова: педагогические условия, культура здоровья будущих воспитателей дошкольных учебных заведений, студенты.

Anotation. The article runs about essence and classification of pedagogical conditions and factors of forming health culture of future preschool teachers of infant school which is open up in the process of their professional preparation, and the factors of forming health culture of future preschool teachers of infant school are examined.

Key words: pedagogical conditions, health culture of future preschool teachers, students.

Вступ. У сучасних соціально-економічних умовах особливої актуальності набуває проблема підвищення рівня культури молоді, як загальної, так і окремих її видів, у тому числі культури здоров'я. Соціум потребує конкурентоспроможних фахівців, що робить проблему збереження і зміцнення здоров'я молодих людей особливо гострою.

У дослідженнях фахівців в області валеології, медицини, педагогіки зазначається, що сучасна соціально-економічна ситуація, зниження рівня життя і екологічне неблагополуччя негативно позначаються на здоров'ї всього населення, і особливо на здоров'я молоді. Основними причинами такого стану

3. S. Goncharenko Ukrainian Pedagogical Dictionary / S.Honcharenko. - K.: Lybed, 1997. - 376 p.

4. Kurlyand Z. N. Pedagogical High School / Z. N. Kurlyand, R.I. Khmelyuk, A. V. Semenova. - K.: Knowledge , 2007. - 495 p.

5. Podlasyi I.. Pedagogic: book [for students of pedagogical esatablishments] / I. Podlasyi. - Moscow: Vlados, 2002. - 487 p.

6. Yagupov B. Pedagogy: teach. guidances. for students. of special. ped.establishments /. Yagupov. - K.: Lybed, 2002. - 560 p.

Педагогіка

УДК 37:796.85.015

кандидат наук з фізичного виховання та спорту,
доцент Саєнко В. Г.
Інститут фізичного виховання і спорту
Державного закладу
„Луганський національний університет імені Тараса Шевченка"

ДИНАМІКА ПРОЯВУ РІЗНИХ СТОРІН ПІДГОТОВЛЕНОСТІ ЄДИНОБОРЦІВ ВПРОДОВЖ БАГАТОРІЧНОГО СПОРТИВНОГО ВДОСКОНАЛЮВАННЯ

Анотація. Стаття присвячена аналізу динаміки прояву різних сторін підготовленості єдиноборців впродовж багаторічного спортивного вдосконалювання. Визначено певні межі прояву характеристик фізичної, технічної та психологічної підготовленості спортсменів, які спеціалізуються зі східних єдиноборств для окремих етапів, на які можна орієнтуватись при плануванні тренувального навантаження.

Ключові слова: характеристики, єдиноборства, навантаження, етап, підготовка.

Аннотация. Статья посвящена анализу динамики проявления различных сторон подготовленности единоборцев в течение многолетнего спортивного совершенствования. Выявлены определенные границы проявления характеристик физической, технической и психологической подготовленности спортсменов, специализирующихся в восточных единоборствах для отдельных этапов на которые можно ориентироваться при планировании тренировочной нагрузки.

Ключевые слова: характеристики, единоборства, нагрузка, этап, подготовка.

Annotation. This article is devoted analyzing the dynamics of manifestation of the various parties' wrestler preparedness for long-term sports development. Defined certain of the border characteristics of the physical manifestations, technical and psychological preparedness of athletes specializing in martial arts for the individual stages that can be guided in the planning of the training load.

Key words: characteristics, wrestling, load, stage, preparation.

Вступ. Східні єдиноборства, вже понад 25 років легально розвиваються на територіях країн СНД. Практика східних єдиноборств втілює оздоровчий, спортивний та прикладний напрямки, які формуються зі спеціальних

Педагогічний коледж має сформувати культуру самовизначення у кожного студента. Життєве самовизначення більш широке поняття, ніж тільки професійне і навіть громадянське. У майбутніх вчителів необхідно сформувати базову культуру яка є певною цілісністю, що містить у собі оптимальну наявність властивостей, якостей, що дозволяють людині розвиватися в гармонії з суспільною культурою.

Основним сенсом і головною ідеєю всієї виховної роботи в коледжі є формування і постійний розвиток у студентів мотивації до творчого самовдосконалення позитивних рис своєї особистості і нівелювання негативних. Самовиховання – це свідома діяльність, спрямована на найповнішу реалізацію майбутнього педагога себе як особистості, в основі якої лежить мотивація самовиховання. Виховання і самовиховання знаходяться у тісному взаємозв'язку, де друге є закономірним наслідком першого. Отже, самовиховання удосконалює позитивні результати виховання, поглиблює процес формування особистості майбутнього фахівця. Основними методами самовиховання є: самооцінка, самопереконання, самонавіювання, самопримус, самообов'язок тощо. Отже, сутність процесу виховання полягає в умілій організації психологічної і педагогічної обгрунтованої діяльності педагога, в гармонійному та всебічному розвитку його особистості, у формуванні мотивації постійного творчого самовдосконалення.

Висновки. Педагогічні коледжі є важливою ланкою у вихованні цілеспрямованої, творчої, самостійної особистості з яскраво вираженою національно-громадянською позицією, ціннісні орієнтації й життєві пріоритети якої зумовлені потребами часу й суспільним розвитком держави. Головне завдання педагогічного коледжу – надання майбутнім фахівцям системи знань, умінь та навичок, що гарантують виконання ними функціональних обов'язків, забезпечення культурного і духовного розвитку особистості кожного студента, виховання його у дусі найкращих людських цінностей. Тому процеси навчання та виховання повинні бути безперервними і послідовними.

Література:

1. Бех І. Виховання особистості: у 2-х кн.: навч.-метод. посібник / І. Бех. – К.: Либідь, 2003. Кн. 1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. – 280 с.

2. Галузинський В. Педагогіка: теорія и історія: навч. посіб. для студ.вищ. навч. закл. /В. Галузинський, М. Б. Євтух. – К.: Вища шк., 1995. – 236 с.

3. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С.Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.

4. Курлянд З. Н. Педагогіка вищої школи / З. Н. Курлянд, Р. І. Хмелюк, А. В. Семенова. – К.: Знання, 2007. – 495 с.

5. Подласый И. . Педагогика: учебник [для студентов педагогических учебных заведений] / И. Подласый. – М.: Владос, 2002. – 487 с.

6. Ягупов В. Педагогіка: навч. посіб. для студ. спец. пед. навч.закладів / Ягупов. – К.: Либідь, 2002. – 560 с .

References:

1. Beh I. Personality upbrining.: in 2 books.: Stud. - metod . book / I. Beh . - K.: Libid 2003 . B. 1: Personality emphasized way: theoretical technological principles- 280 p.

2. Galuzinsky B. Pedagogy: Theory and history: studies. guidances. for stud.vysch. teach. bookmark. / V. Galuzinsky, MB Evtukh. -: Higher HQ., 1995. - 236 p.

є низька культура здорового способу життя, безвідповідальне ставлення до свого здоров'я, низьке матеріальне забезпечення закладів освіти, охорони здоров'я, фізичної культури і спорту. Можна зробити висновок, що на всіх рівнях освіти дітей та молоді відсутнє належне навчання здоровому способу життя, вироблення навичок його дотримання, знижена мотивація молодих людей до зміцнення власного здоров'я.

Формування здорового способу життя, виховання культури здоров'я у людини - одна з головних проблем сучасності. Внесок у розробку різних аспектів проблеми внесли: С. Кулага, О. Ахвердова, І. Павленко, В. Бабич, А. Калоша, С. Кириленко та ін.

У психолого-педагогічній літературі розробці педагогічних шляхів вирішення проблеми формування культури здоров'я присвятили свої наукові праці Л. Анісімовоа, С. Бондаренко, Л. Волков, М. Гончаренко, К. Ігошев, Д. Колєсов, О. Костенко, В. Оржеховська, Н. Панченко, О. Пилипенко, П. Сидоров, Е. Скворцова, А. Сухарєв, Л. Флего та ін. Проблема визначення педагогічних умов, які сприяють формуванню культури здоров'я студентів у період навчання у ВНЗ знайшло відображення у наукових працях Л. Носарчук, В. Горащук, Н. Грибок, Г. Тимошко Н. Башавець, Д. Вороніна, А. Домашенко, Ю. Драгнєва, С. Кириленко, Г. Кривошеєвої, Л. Лубишевої та ін.

Формулювання мети статті та завдань. Метою нашого дослідження було обгрунтування комплексу педагогічних умов, що забезпечують ефективність педагогічного сприяння становленню культури здоров'я студентів.

Виклад основного матеріалу статті. Провідною ідеєю будь-якої концепції розвитку культури здоров'я людини в системі освіти є забезпечення розвитку фізичного і психічного здоров'я підростаючого покоління, що виступає важливим компонентом гуманістичних тенденцій в сучасній освіті.

Таким чином, актуальність проблеми дослідження обумовлена необхідністю пошуку, теоретичного обгрунтування комплексу педагогічних умов процесу педагогічного сприяння становленню культури здоров'я майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.

На основі аналізу підходів різних дослідників щодо феномену «культура здоров'я», ми маємо підстави говорити про складність і багатовимірність даного явища, яке породжує логіко-смисловий ряд більш вузьких понять: культура здорового способу життя, валеологічна культура, фізична культура, культура фізичної праці та ін. Водночас педагогічна сутність самого феномену «культура здоров'я» залишається сьогодні розкритою не повною мірою.

Культура здоров'я, на наш погляд, є однією з основних характеристик загальної культури особистості сучасної молодої людини. Вона визначає ступінь життєздатності, стійкості організму, можливість успішної самореалізації, самовдосконалення студента в різних життєвих напрямках (соціальному, професійному і т. д.). У зв'язку з усвідомлення нагальної потреби формування культури здоров'я постає питання про шляхи формування основних компонентів, ставлення їх до свого здоров'я як найвищої духовної, психічної та фізичної цінності. Це здійснюється у процесі реалізації системи науково-обгрунтованих психолого-педагогічних заходів, спрямованих на підвищення життєдіяльності людини в мінливих умовах зовнішнього середовища.

У результаті аналізу різних підходів дослідників щодо феномену «культура здоров'я» [1, 2, 4, 5, 7] ми спробували внести уточнення в педагогічну сутність поняття «становлення культури здоров'я студента», під яким нами розуміється процес поступового, нелінійного, ненасильницького зростання молодої людини, досягнення нею за допомогою педагогічного сприяння викладачів певного рівня культурного розвитку, що дозволяє приймати і ефективно освоювати цінності здорового способу життя, а також самостійно здійснювати ціннісний вибір і вибудовувати життєву стратегію в напрямку збереження, зміцнення і примноження власного здоров'я.

Аналіз проблеми культури здоров'я майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів робить обгрунтованим її трактування з позицій педагогічного підходу. Педагогічний аспект даної проблеми передбачає виявлення шляхів ефективної організації освітнього процесу на основі розробки цілей, принципів, змісту, методів і форм моделювання даного процесу.

Реалізація основного задуму нашого дослідження нам бачиться через розробку та впровадження комплексу педагогічних умов, що сприяють ефективній організації процесу педагогічного сприяння становленню культури здоров'я студентів.

Перша педагогічна умова передбачає організацію занять у формі межсуб'єктного діалогу викладача і студентів, спрямованого на взаємообмін і взаємозбагачення їх ціннісних сфер. Поряд з головним методологічним підґрунтям проведеного дослідження (гуманістичної парадигми освіти), значущою для вироблення нашої позиції є комунікативна концепція культури. У рамках цієї концепції культура має комунікаційну природу; визначається як спосіб людської діяльності [6, 9]; форма спілкування між людьми різних культур; спосіб саморозвитку людини, розгортання та реалізації її сутнісних сил [3]. У роботах даних авторів червоною ниткою проходить думка, що сучасна культура - це культура діалогу, орієнтована на самоцінність людини як унікальності, як особистості, так і єдиного джерела продуктивної діяльності.

При побудові технологій педагогічного спілкування з використанням прийомів формування культури здоров'я студентів викладач стоїть перед необхідністю вирішити найважливіше завдання. Вона полягає у виявленні індивідуальних особливостей студента, у розвитку їх з опорою на його внутрішній потенціал. При цьому важливо продемонструвати студенту ті його характеристики, про які він або не здогадувався , або мав дуже туманне уявлення. Таким чином, педагог як би пробуджує у підопічного інтерес до себе, змушує його з інших позицій оцінити самого себе. Це спонукає студента відчути і зрозуміти протиріччя між реальним станом і простором потенційних можливостей, що відкриває перед ним безмежне поле валеологічного (здоров'ятворчого) самовдосконалення і самопізнання. У цьому, на наш погляд, і полягає сенс гуманізації діалогу студента і викладача, що створює передумови для успішного становлення культури здоров'я майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.

Друга педагогічна умова передбачає розвиток рефлексивних здібностей студентів з метою пошуку шляхів і засобів безперервного самовдосконалення та саморозвитку в процесі професійної освіти. У нашому дослідженні ми розглядаємо рефлексію як діалогічний принцип, направляючий результати діагностики на розвиток самосвідомості, самооцінки, ускладнення

клімату в колективі, за яким би відчувався стиль педагогічної людяності і доброзичливості; поступове перетворення студента з об'єкта пасивного сприймання на суб'єкт активного самовиховання; плюралізм у діяльності громадських молодіжних організацій, відмова від масового, огульного залучення до них.

Виокремлюють такі принципи виховання: суспільна спрямованість виховання; зв'язок виховання з життям; опора на позитивне у вихованні; гуманізація виховання; особистісний підхід; єдність виховних впливів [5].

Досвід навчально-виховної діяльності свідчить про те, що цей перелік повинен залишатися відкритим. Ті зміни, які відбуваються у нашому суспільстві (соціальні і політичні сприяють подальшому розвитку виховного процесу та його вдосконаленню.

Проаналізувавши доробки науковців, приходимо до висновку, що навчально-виховний процес в системі коледжної підготовки має здійснюватися шляхом таких організаційно-реалізаційних дій: виділення конкретних рис і властивостей особистості майбутнього педагога, якого передбачається виховувати; вивчення студента і діагностика розвитку його особистості у цілому та окремих рис і якостей; педагогічне проектування навчально-виховного процесу і його практична реалізація; засвоєння вихованцем соціального і професійного досвіду, спеціальних професійних рис і якостей, навичок і звичок поведінки; організація досвіду поведінки та діяльності студента відповідно до ідеалу; спонукання вихованця до самовдосконалення своєї особистості та формування його мотивації; контроль, оцінка й коректування ходу і результатів виховних заходів і всього виховного процесу[2; 6].

Цілеспрямоване формування готовності до педагогічної діяльності передбачає систематичне і комплексне використання принципів, засобів, форм, методів професійного виховання.

Структурними елементами процесу виховання є: мета, зміст, форми, методи і засоби виховання, його результат. Компонентами процесу виховання є: свідомість особистості студента, її емоційно-чуттєва сфера, звички поведінки. Таксономія цілей в афективній (емоційно-ціннісній) сфері включає цілі формування емоційно-особистісного ставлення до явищ навколишнього світу на рівні: сприймання (моральних норм суспільства); інтересу (сформованості інтересу до моральних норм суспільства) готовності (реагувати певним чином на події, вчинки людей);засвоєння ціннісних орієнтацій; активного їх вияву.

Створення чіткої таксономії цілей у виховній роботі дає можливість викладацькому складу концентрувати зусилля на головних завданнях, забезпечувати ясність і гласність спільної роботи викладачів і студентів, створювати еталони результатів роботи.

Процес становлення студента як спеціаліста складається з декількох етапів: усвідомлення соціальної ролі праці педагога, сприйняття вимог педагогічної професії, усвідомленого пред'явлення цих вимог до себе, самовиховання необхідних якостей, моделюючих особистість вчителя, реалізації творчої діяльності. Ці етапи професійного становлення майбутнього спеціаліста складають основу професійно-педагогічного виховання у коледжі, процес якого включає в себе навчальну, наукову, позааудиторну та громадську роботу.

Питаннями виховання займаються не лише викладачі та керівники груп, але й адміністрація коледжу. Робота в закладі будується так, щоб кожен працівник коледжу, навіть атмосфера і обстановка, працювали на цю важливу та благородну мету і носили виховний характер. Виховна робота коледжу відзначається великим розмаїттям форм та методів залучення молоді до активного формування професійних рис майбутнього фахівця, підготовки його до життя, виховання творчої особистості, зорієнтованої на загальнолюдські цінності і високий професіоналізм, що забезпечує фахову мобільність та конкурентноспроможність на ринку праці: це і зустрічі з представниками владних структур, правоохоронних органів, студентські конференції, бесіди, диспути, тематичні вечори, години відвертих спілкувань, години цікавих повідомлень (проводяться згідно комплексного плану виховної роботи серед студентів коледжу, планів роботи циклових комісій, планів роботи керівників груп, студентської ради та ін.).

Ідеалом виховання в нашому суспільстві є гармонійно розвинена, високоосвічена, соціально активна й національно свідома людина, що наділена глибокою громадянською відповідальністю, високими духовними якостями, родинними й патріотичними почуттями, є носієм кращих надбань національної та світової культури, здатна до саморозвитку і самовдосконалення. У педагогічному коледжі важливим є використання теоретичної парадигми національного виховання, запропонованої В. Гнатюком, через тріаду рис особистості „громадянин – патріот – гуманіст". Ідеал, мета, завдання національного виховання загалом поширюється і на виховання студентської молоді у всіх вищих навчальних закладах України. Вищі педагогічні навчальні заклади мають здійснювати підготовку інтелектуального генофонду нації, виховання духовної еліти, примножувати культурний потенціал, який забезпечить високу ефективність діяльності майбутніх спеціалістів.

Це може бути досягнуто через: виховання майбутніх спеціалістів авторитетними, високоосвіченими людьми, носіями високої загальної світоглядної, політичної, професійної, правової, інтелектуальної, соціально-психологічної, емоційної, естетичної, фізичної та екологічної культури; створення необхідних умов для вільного розвитку особистості студента, його мислення і загальної культури, шляхом залучення до різноманітних видів творчої діяльності (науково-дослідної, технічної, культурно-просвітницької, правоохоронної та ін.); збагачення естетичного досвіду студентів шляхом участі їх у відродженні забутих та створенні нових національно-культурних традицій регіону, міста, вищого навчального закладу; формування „Я" – концепції людини-творця на основі самоосвіти, саморозвитку, самовиховання, самовдосконалення, моральної самозавершеності; пропаганду здорового способу життя, запобігання вживанню студентами алкоголю, наркотиків, викорінення шкідливих звичок.

В. Галузинський і М. Євтух визначили такі принципи сучасного виховання [2]: гуманістичний характер змісту і методів виховання, який означає пріоритетність особистості вихованця над загальним процессом масового (фронтального) проективного виховання; поєднання виховання і навчання в єдиний навчально-виховний процес, у якому провідну роль відіграє виховання на заняттях, у ході засвоєння не тільки знань, умінь і навичок, а й найкращих моральних рис людини; урахування вікових та індивідуальних особистостей кожного студента у процесі виховання; створення морально-психологічного

внутрішнього світу людини, його спрямованість на вирішення мотиваційних і ціннісних конфліктів, побудові позитивної життєвої перспективи, формування смислів життя і діяльності [8].

Для ефективної побудови процесу виховання і становлення культури здоров'я майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів викладач вищого навчального закладу повинен бути готовий до управління рефлексивною діяльністю студента.

Педагогічний вплив передбачає орієнтацію на особливе ставлення до цінностей культури здоров'я і здорового способу життя, уявлення можливості їх емоційного переживання, стимулювання внутрішньої духовної роботи, педагогічну підтримку в момент здійснення вибору, постійну готовність надати психологічну допомогу. Викладач повинен мати власну думку про такі цінності, що дозволило б надавати опосередкований вплив на формування ціннісної позиції студентів у напрямку зміцнення власного здоров'я.

У технологічному плані завдання вищого навчального закладу педагога полягає у виборі такого способу виховного впливу, який забезпечує комфортний стан студента, максимально сприяє розкриттю його індивідуальності.

Гуманістична орієнтація процесу залучення студента до норм здорового способу життя вимагає від викладача активізації його рефлексивних процесів, сформованій здатності до емпатії, прояви толерантності.

У третій педагогічній умові ми виділяємо необхідність розробки і впровадження педагогічної технології, спрямованої на формування основних компонентів культури здоров'я майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. Мірилом цінності педагогічної технології є не тільки операційно фіксуючий результат (у нашому випадку - це необхідний рівень культури здоров'я студентів), але і сам процес (професійна освіти), проектування якого повинно враховувати його стохастичну (ймовірну) сутність.

Для ефективного проектування технології, спрямованої на становлення культури здоров'я студентів в освітньому процесі, необхідно визначити зміст, тобто встановити обсяг матеріалу для засвоєння студентами виходячи з реального рівня досягнень в освіті та особливостей здоров'я, спрямованості і переваг молодих людей. Також необхідно визначити комплекс педагогічних засобів, методів і форм організації освітнього процесу. Виходячи з цього через зміст освіти добирається оптимальний інструментарій з урахуванням індивідуальних особливостей кожного студента.

Педагогічною наукою і практикою вже накопичений значний фонд педагогічних технологій: проблемна, модульна, діалогова, здоров'язберігаюча та ін. Усі вони характеризуються специфічними цілями, спрямованістю, домінуючими формами, методами і засобами навчання, системою оцінки і контролю. Ефективність цих технологій визначається змістом освітніх програм, рівнем підготовки викладачів і студентів та іншими факторами. Однак педагогічні технології набувають деяку специфіку залежно від навчального закладу, в якому вони реалізуються.

Освітня технологія, по-перше, повинна швидко реагувати на зміни ситуації на ринку праці і коригувати модель фахівця, тобто бути не громіздкі і рухомі.

По-друге, ця технологія повинна бути демократичною в своїх принципах, змісті, організації навчального процесу.

По-третє, нова технологія повинна забезпечити індивідуалізацію освітніх програм і шляхів їх засвоєння в залежності від стану здоров'я та рівня устремлінь студентів.

Всім перерахованим вище вимогам відповідає модульна педагогічна технологія, спрямована на становлення культури здоров'я студентів.

Третьою педагогічною умовою формування культури здоров'я майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів є упровадження спецкурсу "Формування культури здоров'я майбутніх вихователів ДНЗ", розрахованого на 72 годин з них: аудиторні - 28 годин, в тому числі: лекції - 10 годин, і практичні - 18 години; самостійні - 44 годин.

Мета спецкурсу - формування культури здоров'я студентів через наукове розуміння сутності і значення здоров'я в особистому і професійному сферах життя, через вивчення сучасних наукових уявлень про здоров'я і формування відповідного світогляду.

Вивчення спецкурсу дозволяє студентам оволодіти сукупністю способів формування, збереження і зміцнення власного здоров'я, способів побудови ефективного процесу виховання здорового покоління та організації здоров'язберігаючого освітнього простору у дошкільному навчальному закладі.

Завдання спецкурсу:

- Сприяти формуванню у студентів потреби у збереженні та зміцненні свого здоров'я;
- Стимулювати спрямованість майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів на здоров'язберігаючу професійно-педагогічну діяльність;
- Забезпечити теоретико-методичну підготовку студентів до практичної реалізації здоров'язберігаючих підходів у процесі педагогічної діяльності;
- Сприяти в розвитку умінь майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів планувати, організовувати, аналізувати і оцінювати здоров'язберігаючу діяльність у дошкільному навчальному закладі.
- Познайомитися із здоров'язберігаючими технологіями навчання в сучасному дошкільному навчальному закладі;

Вивчення курсу передбачає формування у студентів знань про:

- структуру і зміст здорового способу життя, як провідного чинника формування здоров'я;
- основні компоненти здорового способу життя;
- соціально-психологічні закономірності формування здорового способу життя;
- нормативну базу охорони здоров'я в освітніх установах.
- загальні основи здорового способу життя;
- здоров'язберігаючі технології навчання у сучасному дошкільному навчальному закладі;
- особливості несприятливого впливу на здоров'я суб'єктів освітнього процесу у вищому навчальному закладі.

На основі цих знань у студентів мають бути сформовані уміння:

-планувати, організовувати і реалізовувати здоров'язбережувальні аспекти педагогічного процесуі у ВНЗ;

-добирати та ефективно використовувати безпосередні та опосередковані методи збереження здоров'я;

Відповідно до визначеної нами структури КЗ, зміст спецкурсу було

Серед основних напрямів виховання пропонуються такі, як художньо-естетичний, туристсько-краєзнавчий, еколого-натуралістичний, науково-технічний, дослідницько-експериментальний, фізкультурно-спортивний, військово-патріотичний, соціально-реабілітаційний, оздоровлювальний, гуманітарний. Як викладачі, так і студенти у виховному процесі виконують свої певні функції. Викладачі організовують, керують і контролюють його перебіг, оцінюють результат та вносять певні необхідні корективи, при цьому вони не тільки відповідають за організацію, проведення і кінцеві результати всіх видів діяльності студентів (навчальної, суспільно-громадської) та особистої поведінки, а і поєднують функції викладача, вихователя, керівника групи і організатора всього цього процесу. Вихованці в руслі сучасних гуманістичних педагогічних концепцій обов'язково мають бути суб'єктами виховання, розвитку і самовиховання. У зв'язку з цим, викладачам необхідно добре знати їх індивідуально-психічні особливості. Незнання або недостатнє урахування їх у виховному процесі може звести нанівець усі зусилля викладачів, тому що тільки за активної участі у цьому процесі всіх вихованців можна досягти певних позитивних результатів, а в протилежному випадку – взагалі втрачається його сутність. Безумовно, поряд із загальними і типовими необхідно враховувати також національні, регіональні, професійні особливості студентів, різний життєвий досвід, рівні підготовленості. Найголовніше завдання викладачів стосовно студентів – це зробити їх активними, свідомими, зацікавленими та самостійними учасниками процесу виховання.

Специфічними ознаками процесу виховання майбутніх педагогів є: систематичність; цілісність, комплексність, планомірність; безперервність і тривалість; багатогранність завдань і різноманітність змісту та необхідності формування громадянина України; багатство форм, методів і засобів виховного впливу; поступове виявлення результатів виховних впливів.

Поняттю „виховання студентської молоді", можна дати таке визначення: це процес цілеспрямованого, систематичного організованого і планомірного впливу на свідомість і підсвідомість, пізнавальну емоційно-вольову та мотиваційну сферу особистості майбутнього педагога з метою формування в нього наукового світогляду, високих моральних, громадських і професійних якостей для забезпечення всебічного і гармонійного розвитку його особистості та ефективної самореалізації в складних умовах сьогодення [3]. Це визначення розкриває сутність предметів виховного впливу: свідомість і підсвідомість особистості студента, її мотиваційна, емоційно-почуттєва і вольова сфери, навички та звички гідної поведінки в умовах самовдосконалення.

Виховний процес, що організується в кожній виховній системі є дуже складним явищем. Кожен колектив вихователів завжди відповідальний за його організацію перед суспільством, майбутніми поколіннями. Процес виховання завжди спрямований на зміну поглядів, переконань, ідеалів, звичок, поведінки. Сутність виховання з точки зору філософії визначається як перетворення культури людства в індивідуальну форму існування. Сутність виховання з точки зору педагогіки полягає у привласненні соціального досвіду. Зміст цього процесу полягає в тому, щоб те зовнішнє, об'єктивне, найкраще, що є в соціальному досвіді, стало суб'єктивним, тобто перетворилося на погляди і переконання, вчинки і поведінку особистості.

У формуванні людської особистості, поряд з природними особливостями, провідна роль належить виховуючим відносинам.

Формулювання мети статті та завдань. Мета та завдання статті полягають у визначенні основних аспектів виховання як цілісного й безперервного процесу при підготовці майбутніх спеціалістів у педагогічному коледжі.

Виклад основного матеріалу статті. Однією із складових навчально-виховного процесу у педагогічному коледжі є виховання молодих спеціалістів. Цей процес є складним соціальним явищем, бо спрямований на формування у вихованців наукового світогляду, особистісних рис громадянина України на основі відродження традицій національної свідомості і самосвідомості, професійного, морального, правового, фізичного, екологічного розвитку. Проблемі виховання науковці завжди приділяли велику увагу, але єдиного підходу і трактування у визначенні категорії „процес виховання" немає [1; 2; 6]. „Процес" – це зміна стану системи виховання студентів коледжу як цілісного педагогічного явища, послідовне, поступове просування вперед для досягнення цілей виховання, розвитку і психологічної підготовки майбутніх педагогів, гармонійного формування і розвитку особистості майбутнього фахівця. Виховання – процес цілеспрямованого, систематичного формування особистості, зумовлений законами суспільного розвитку, дією багатьох об'єктивних і суб'єктивних факторів. С. Гончаренко визначає процес виховання як цілісний процес, у якому органічно поєднані змістова і процесуальна сторони. [3]. Отже, основним завданням процесу виховання є формування і розвиток особистості вихованця на основі наукового світогляду, духовності, активної життєвої настанови, переконаності, сукупності знань, навичок, умінь, основ професійної майстерності. З. Курлянд визначає процес виховання як закономірну, послідовну, неперервну зміну моментів розвитку взаємодіючих суб'єктів. Основним системоутворювальним елементом якого виступає педагогічна взаємодія [4, с.168]. Це система, яка саморозвивається, а її одиницею є розвивальна виховна ситуація. Виховний процес, у свою чергу, співвідноситься з формуванням особистості [5]. Процес виховання залежить від об'єктивних і суб'єктивних чинників [1]. Об'єктивними чинниками є: особливості розбудови України взагалі та системи навчальних закладів зокрема; перебудова економіки на ринкових засадах; особливості розвитку соціальної сфери; відродження національних традицій, звичаїв, обрядів, народної педагогіки; розширення сфери спілкування з іноземними громадянами; вплив природного середовища. До суб'єктивних чинників відносять: соціально-педагогічну діяльність сім'ї та громадських організацій; педагогічну діяльність навчальних закладів в особі їхніх працівників; цілеспрямовану діяльність засобів масової інформації; діяльність закладів культури; виховну діяльність позанавчальних установ та церкви.

Виховний процес у педагогічному коледжі як система має складну структуру, що включає цільовий, змістовий, операційно-діяльнісний і аналітико-результативний компоненти, а також суб'єктів виховної діяльності, відношення між ними, середовище, управління. Залучення студентів педагогічного коледжу до виховної діяльності забезпечує цілеспрямований, цілісний, систематичний вплив на свідомість кожної особистості, емоційно-вольову сферу, навички та звички поведінки. У той самий час, процес виховання – динамічний, неперервний, безупинний. Його рушійними силами є сукупність суперечностей, розв'язання яких сприяє просуванню до нових цілей.

розподілено за відповідними блоками: загальні основи здорового способу життя, культура здоров'я; професійний блок. Такий розподіл навчального матеріалу дозволило максимально повно охопити всі складові культури здоров'я майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу.

Визначаючи зміст спецкурсу, ми враховували, що КЗ являє собою компонент загальної культури здоров'я особистості, який визначає здоров'язберігаючу спрямованість професійної діяльності вихователя. Культура здоров'я повинна включати в себе вміння будувати здоров'язберігаючий навчально - виховний процес, зберігати власне здоров'я в умовах майбутньої професійної діяльності, формувати культуру здоров'я дошкільників.

Таким чином, структура, зміст, сам процес навчання за спецкурсом дозволяє формувати культуру здоров'я як усвідомлену реалізацію способів збереження і зміцнення здоров'я, заснованих на духовно - моральних цінностях.

Для успішного досягнення поставленої нами в рамках спецкурсу мети, необхідно дотримуватися необхідних шляхів, педагогічних умов, що сприяють більш успішному формуванню КЗ. Однією з педагогічних умов успішного формування культури здоров'я є переведення студентів з об'єктної позиції навчання і формування КЗ в суб'єктну. Це виражається в тому, що в процесі вивчення спецкурсу враховуються інтереси і потреби студентів у самовдосконаленні, створюються передумови для самореалізації особистості як суб'єкта культури здоров'я.

Висновки. Дотримання і реалізація в освітньому процесі ВНЗ визначених нами педагогічних умов, на наш погляд, забезпечить високу якість та ефективність оволодіння майбутніми вихователями дошкільних навчальних закладів культурою здоров'я, що стане основою їх здоров'язбережувальної, здоров'ятворчої навчально-професійної діяльності.

Литература:

1. Ахвердова О.А. К исследованию феномена «культура здоровья» в области профессионального физкультурного образования / О.А. Ахвердова, В.А. Магин // Теория и практика физ. культуры. – 2002.–No9. – С.5 – 7.

2. Ефимова В.М. Формирование культуры здоровья в индивидуализирующемся социуме / В.М. Ефимова. // [зб. наук. праць.] Культура здоров'я. – Херсон, П.П. Вишемирський В.С., 2006. N1. – С.177 – 181.

3. Вовк Л. В. Формування культури здорового способу життя у студентів спеціальної медичної групи [Текст]: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. пед. наук: 13.00.07 - теорія і методика виховання / Л. В. Вовк; Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля. – Луганськ, 2013. – 20 с.

4. Гладощук О.Г. Педагогічні умови вдосконалення культури зміцнення здоров'я студентів в системі фізичного виховання у вищому навчальному закладі [Текст]: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. пед. наук: 13.00.02 - теорія та методика навчання (фізична культура, основи здоров'я) / О. Г. Гладощук; Нац. пед. ун-т імені М.П. Драгоманова. – К., 2008. – 20 с.

5. Грибок Н.М. Педагогічні умови формування культури здоров'я студентів спеціальної медичної групи [Текст]: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. пед. наук: 13.00.07 - теорія і методика виховання / Н. М. Грибок; Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля. – Луганськ, 2013. – 20 с.

6. Маркарян Э. С. О генезисе человеческой деятельности и культуры / Э. С. Маркарян. - Ереван: [б. и.], 1973. - 195 с.

7. Новолодская Е.Г. Культура здоровья современного человека / Е.Г. Новолодская // Современные проблемы профессиональной и деловой культуры: сб. ст. участников Всерос. науч.-метод. конф. / под ред. Л.В. Торопова. - Челябинск: Изд-во ЮУрГУ, 2001. - 227 с.

8. Петровский А.В. Личность / А.В. Петровский // Общая психология / под. ред. А.В. Петровского. - М.: Просвещение, 1986. -С. 191-231.

9. Семенов В.Д. Педагогика среды / В.Д. Семенов. - Екатеринбург: Изд-во УрГУ, 1993. -207 с.

References:

1. Axverdova O.A. K y`ssledovany`yu fenomena «kul`tura zdorov`ya» v oblasty` professy`onal`nogo fy`zkul`turnogo obrazovany`ya / O.A. Axverdova, V.A. Magy`n // Teory`ya y` prakty`ka fy`z. kul`tury. – 2002.–No9. – S.5 – 7.

2. Efy`mova V.M. Formy`rovany`e kul`tury zdorov`ya v y`ndy`vy`dualy`zy`ruyushhemsya socy`ume / V.M. Efy`mova. // [zb. nauk. pracz`.] Kul`tura zdorov'ya. – Xerson, P.P. Vy`shemy`rs`ky`j V.S., 2006. N1. – S.177 – 181.

3. Vovk L. V. Formuvannya kul`tury` zdorovogo sposobu zhy`ttya u studentiv special`noyi medy`chnoyi grupy` [Tekst]: avtoref. dy`s. na zdob. nauk. stup. kand. ped. nauk: 13.00.07 - teoriya i metody`ka vy`xovannya / L. V. Vovk; Sxidnoukr. nacz. un-t im. V. Dalya. – Lugans`k, 2013. – 20 s.

4. Gladoshhuk O. G. Pedagogichni umovy` vdoskonalennya kul`tury` zmicznennya zdorov'ya studentiv v sy`stemi fizy`chnogo vy`xovannya u vy`shhomu navchal`nomu zakladi [Tekst]: avtoref. dy`s. na zdob. nauk. stup. kand. ped. nauk: 13.00.02 - teoriya ta metody`ka navchannya (fizy`chna kul`tura, osnovy` zdorov'ya) / O. G. Gladoshhuk; Nacz. ped. un-t imeni M.P. Dragomanova. – K., 2008. – 20 s.

5. Gry`bok N. M. Pedagogichni umovy` formuvannya kul`tury` zdorov'ya studentiv special`noyi medy`chnoyi grupy` [Tekst]: avtoref. dy`s. na zdob. nauk. stup. kand. ped. nauk: 13.00.07 - teoriya i metody`ka vy`xovannya / N. M. Gry`bok; Sxidnoukr. nacz. un-t im. V. Dalya. – Lugans`k, 2013. – 20 s.

6. Markaryan Э. S. O genezy`se chelovecheskoj deyatel`nosty` y` kul`tury / Э. S. Markaryan. - Erevan: [b. y`.], 1973. - 195 s.

7. Novolodskaya E.G. Kul`tura zdorov`ya sovremennogo cheloveka / E.G. Novolodskaya // Sovremennые problemы professy`onal`noj y` delovoj kul`tury: sb. st. uchastny`kov Vseros. nauch.-metod. konf. / pod red. L.V. Toropova. - Chelyaby`nsk: Y`zd-vo YuUrGU, 2001. - 227 s.

8. Petrovsky`j A.V. Ly`chnost` / A.V. Petrovsky`j // Obshhaya psy`xology`ya / pod. red. A.V. Petrovskogo. - M.: Prosveshheny`e, 1986. -S. 191-231.

9. Semenov V.D. Pedagogy`ka sredы / V.D. Semenov. - Ekatery`nburg: Y`zd-vo UrGU, 1993. -207 s.

Педагогіка

УДК 378.14

директор коледжу, кандидат педагогічних наук Рябокінь С. І.
Красноградський коледж Комунального закладу
„Харківська гуманітарно-педагогічна академія"
Харківської обласної ради (м. Красноград)

ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ У ПЕДАГОГІЧНОМУ КОЛЕДЖІ – ПРОЦЕС ЦІЛІСНИЙ ТА БЕЗПЕРЕРВНИЙ

Анотація. У статті розглядаються основні аспекти виховання як цілісного й безперервного процесу при підготовці майбутніх спеціалістів у педагогічному коледжі. Розкривається акмеологічна сутність самовиховання в аспекті гуманістичного характеру змісту та методів виховання.

Ключові слова: виховний процес, ідеал виховання, принципи сучасного виховання, самовиховання педагогічний коледж.

Аннотация. В статье рассматриваются основные аспекты вопитания как целостного и непрерывного процесса при подготовке будущих специалистов в педагогическом колледже. Раскрывается акмеологическая сущность самовоспитания в аспекте гуманистического характера содержания и методов воспитания.

Ключевые слова: воспитательный процесс, идеал воспитания, принципы современного воспитания, самовоспитание,педагогический колледж.

Annotation. This article discusses the main aspects ща upbringing as an integral and continuous process in the preparation of future specialists in pedagogical college. Acmeological point is disclosed in terms of the essence of self-humanistic nature of the content and methods of education.

Key words: educational process, the ideal of education, principles of modern education, self-education, pedagogical college.

Вступ. Розбудова України, відродження української нації передбачає побудову системи освіти із забезпеченням виховання ініціативної, самостійної, творчої та соціально активної особистості, яка може вирішувати проблеми економічного та соціального розвитку суспільства. Першорядне місце у розв'язанні цього державного й суспільного завдання відводять педагогу – людині, яка володіє високою культурою і розвинутою громадянською свідомістю, бачить перспективу розвитку країни. Саме тому пріоритетна роль на сучасному етапі розвитку суспільства належить розв'язанню надзвичайно важливої та актуальної, водночас досить складної проблеми вдосконалення виховної системи у педагогічному коледжі.

У сучасній науково-педагогічній літературі з питань освіти і виховання розкриті принципи, зміст і методика виховання молоді в різних видах діяльності (А. Бойко, В. Білоусова, Г. Ващенко, Н. Дем'яненко, І. Надольний, Л. Нечепоренко, І. Харламов, Н. Щуркова та ін.), визначаються основні напрями вдосконалення процесу виховання молоді з позицій культурологічного (Г. Дегтярьова, Н. Крилова, Ю. Нагорний та ін.), системного (В. Афанасьєв, Л. Буєва, І. Зязюн, Н. Кузьмина та ін.), комплексного (О. Архангельський, Ю. Бабанський та ін.) та інших підходів до цієї проблеми.

Література:

1. Браташ Н. Метод проектів у програмі сприяння науковій творчості учнів /Н.Браташ . Завуч (Шкільний світ). – 2004. — №34. – С.2-5. – 2008. - № 34. – С. 2 – 5.

2. Гендина Н.И., Колкова Н.И., Скипор И.Л., Стародубова Г.А. Формирование информационной культуры личности в библиотеках и образовательных учреждениях/ Н.И. Гендина: Учебно-метод. пособие. – 2-е изд., перераб. – М.: Школьная б-ка, 2005. – 296 с.

3. Голуб Г.Б., Перелыгина Е.А., Чуракова О.В. «Метод проектов - технология компетентностно - ориентированного образования». Книжная полка - Методлитература - Общее образование. 2009. – С.176

4. Драган О. Проектна технологія у навчально – виховному процесі/ О.Драган. Рідна школа.-2006.-№ 8.- С. 27.

5. Єжак Є. Основи проектної діяльності учнів / Є.Єжак. Школа. – 2007. - № 11. – С. 33.

6. Зайцева І. Впровадження проектних технологій у навчально – виховний процес загальноосвітньої школи / І.Зайцева. Економіка в школах України. – 2008. - № 3. – С. 2.

7. Полат Е.С. «Нові педагогічні та інформаційні технології в системі освіти» / Е. С. Полат – К., 2000.С.175

8. Шорохова Т.И. Сущность, структура и компоненты информационной культуры личности обучающихся в условиях дистанционного обучения/Т. И. Шорохова. Хрестоматия материалов по формированию информационной культуры личности - М.: БИНОМ, 2008г. – 125с.

References:

1. Bratash N. Metod proektiv u programi spry`yannya naukovij tvorchosti uchniv /N.Bratash . Zavuch (Shkil`ny`j svit). – 2004. — #34. – S.2-5. – 2008. - # 34. – S. 2 – 5.

2. Gendy`na N.Y`., Kolkova N.Y`., Sky`por Y`.L., Starodubova G.A. Formy`rovany`e y`nformacy`onnoj kul`turы ly`chnosty` v by`bly`otekax y` obrazovatel`nыx uchrezhdeny`yax/ N.Y`. Gendy`na: Uchebno-metod. posoby`e. – 2-e y`zd., pererab. – M.: Shkol`naya b-ka, 2005. – 296 s.

3. Golub G.B., Perelыgy`na E.A., Churakova O.V. «Metod proektov - texnology`ya kompetentnostno - ory`enty`rovannogo obrazovany`ya». Kny`zhnaya polka - Metodly`teratura - Obshhee obrazovany`e. 2009. – S.176

4. Dragan O. Proektna texnologiya u navchal`no – vy`xovnomu procesi/ O.Dragan. Ridna shkola.-2006.-# 8.- S. 27.

5. Yezhak Ye. Osnovy` proektnoyi diyal`nosti uchniv / Ye.Yezhak. Shkola. – 2007. - # 11. – S. 33.

6. Zajceva I. Vprovadzhennya proektny`x texnologij u navchal`no – vy`xovny`j proces zagal`noosvitn`oyi shkoly` / I.Zajceva. Ekonomika v shkolax Ukrayiny`. – 2008. - # 3. – S. 2.

7. Polat E.S. «Novi pedagogichni ta informacijni texnologiyi v sy`stemi osvity`» / E. S. Polat – K., 2000.S.175

8. Shoroxova T.Y`. Sushhnost`, struktura y` komponentы y`nformacy`onnoj kul`turы ly`chnosty` obuchayushhy`xsya v uslovy`yax dy`stancy`onnogo obucheny`ya/T. Y`. Shoroxova. Xrestomaty`ya matery`alov po formy`rovany`yu y`nformacy`onnoj kul`turы ly`chnosty` - M.: BY`NOM, 2008g. – 125s.

Педагогіка

УДК 37.091.12:373.2:796.012.3-053.4

аспірант Кошель В. М.
Чернігівський національний педагогічний
університет імені Т. Г. Шевченка (м. Чернігів)

ВИЗНАЧЕННЯ КРИТЕРІЇВ ТА ПОКАЗНИКІВ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО НАВЧАННЯ РУХОВИХ ДІЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Анотація. У статті висвітлюються основні наукові підходи до визначення рівня сформованості професійної готовності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів; виділені і обґрунтовані критерії та показники професійної готовності студентів до навчання рухових дій дітей дошкільного віку.

Ключові слова: професійна готовність, рівні, критерії, показники професійної готовності, рухові дії, діти дошкільного віку.

Аннотация. В статье освещаются основные научные подходы к определению уровня сформированности профессиональной готовности будущих воспитателей дошкольных учебных заведений; выделены и обоснованы критерии и показатели профессиональной готовности студентов к обучению двигательным действиям детей дошкольного возраста.

Ключевые слова: профессиональная готовность, уровне, критерии, показатели профессиональной готовности, двигательные действия, дети дошкольного возраста.

Annotation. The article reveals main scientific approaches to indicating of level of vocational preparation of future educators of kindergartens. There are criteria and indicators of students' vocational preparation to physical training of preschool children in the article. Author suggests and gives a characteristics of motivative-acsiological, theoretic-cognitive, motion-actional, projective-modelating criteria of this process. The approbation of these criteria will provide the effectiveness of students' preparation to vocational activity.

Key words: professional readiness level, criteria, indicators of professional readiness, motor actions, pre-school children.

Вступ. Інтенсивний розвиток суспільного дошкільного виховання обумовлює необхідність підготовки професійних педагогів, які зможуть кваліфіковано керувати складним процесом виховання дітей дошкільного віку. Перебудова системи освіти України пов'язана з підвищенням вимог до рівня науково-теоретичної та професійно-педагогічної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. Від ефективності професійної діяльності яких залежить: стан здоров'я дітей, своєчасне оволодіння природними руховими уміннями і навичками, розвиток фізичних якостей, подолання гіподинамії, виховання стійкого інтересу до різних видів рухової діяльності.

Аналіз наукових досліджень з проблеми. Теоретичну основу визначення основних критеріїв і показників рівня професійної готовності майбутніх вихователів до фізичного виховання дітей складають наукові дослідження відомих вчених: Л.В.Артемової [1], І.Д.Беха [2], Г.В.Бєлєнької [3], О.Л.Богініч

[4], Е.С.Вільчковського [7], О.І.Курка [5], С.А.Петренко [8] та ін. Аналіз психолого-педагогічної літератури стосовно професійної підготовки фахівців з фізичної культури свідчить про те, що досліджувана проблема розглядається науковцями в різних аспектах. Так, особливе місце займає розгляд питання професійної спрямованості особистості в наукових роботах Н.В.Кузьміної [7], О.М.Леонтьєва [8], Н.В.М'ясищева [7] та ін.

Найбільш змістовно критерії фахової компетентності майбутніх вихователів запропоновані Г.В.Бєлєнькою [3]. Ці критерії вона поділяє на дві групи: зовнішні і внутрішні. Зовнішні можуть бути сприйняті всіма оточуючими, оскільки проявляються у результаті діяльності фахівця, можуть бути зафіксовані й оцінені. Проявляються вони на рівні поведінки і діяльності. Кожний з критеріїв визначається показниками та проявами. До них відносяться:

1. Якість оволодіння системою загальнокультурних та професійних знань.
2. Оволодіння системами узагальнених і більш часткових фахових дій (прийомів, способів діяльності), шляхами їх перенесення і знаходження - професійними уміннями і навичками.
3. Результативність діяльності та стабільність досягнутого результату.

Критерії, які віднесені Г.В.Бєлєнькою до групи внутрішніх − більш приховані. Вони проявляються на рівні відносин і психологічних станів, не завжди можуть бути чітко виявлені і оцінені оточуючими людьми і свідчать про самоактуалізацію особистості. Мова йтиме про такі критерії:

1. Спрямованість − стійка і змістовна мотивація до педагогічної діяльності; гуманно-оптимістичне ставлення до своїх вихованців і велика любов до них.
2. Оволодіння способами управління своїми психічними процесами (емоціями, волею тощо) та своєю провідною діяльністю (в умовах навчання у ВНЗ).
3. Самооцінка як і самопізнання у цілому, професійне самопізнання актуалізується під впливом певної мотивації,, що визначено своєрідністю діяльності, спілкування і вихователя і вихованця.

На думку Г.В.Бєлєнької, наявність і оптимальний розвиток всіх, або п'яти компонентів свідчитиме про високий рівень фахової компетентності, чотирьох - добрий, трьох - посередній, і нижче трьох - низький [3].

На думку М.В.Прохорової [7], провідним критерієм професійного становлення майбутнього фахівця є ступінь сформованості професійної позиції, що дає уявлення про міру внутрішнього прийняття нової соціальної ролі, усвідомлення суспільних вимог, сформованості найважливіших поглядів і принципів життя людини. Структурними компонентами орієнтації є знання про свою професію. Л.П.Загородня, вивчаючи професійну готовність майбутніх вихователів, виділяє одним з головних компонентів цієї готовності педагогічну техніку. Виходячи з того, що педагогічна техніка є інтегруючою складовою професійної майстерності педагога, являє собою сукупність педагогічних умінь і залежить у великій мірі від спрямованості педагога, його професійних знань та здібностей, то для її вивчення Л.П.Загородньою пропонуються наступні робочі критерії: мотиваційний, теоретичний, комунікативний, методичний [6].

До кожного критерію Л.П. Загородньою розроблені індикатори, які в комплексі характеризують якісну та кількісну сторони професійних умінь

компонент інформаційної культури. Ми вважаємо, що його формування є базовим при формуванні інформаційної культури молодших спеціалістів, майбутніх товарознавців-комерсантів, так як ця професія вимагає наявності мобільності і значного арсеналу практичних навичок для успішної адаптації у професійному мінливому інформаційному співтоваристві ринкових відносин.

Виділимо етапи проектної діяльності для таких студентів:

- Визначення проблеми, значущої у творчому або дослідницькому плані (актуальними будуть проблема інформаційного шуму, дослідження реклами, маркетингові заходи для привертання уваги, проблема культури торгівлі);
- Планування і стратегія реалізації проекту (з урахуванням професійної спрямованості);
- Дослідницька діяльність: пошук електронних ресурсів з тематики проекту, анкетування, опитування, електронна обробка отриманих результатів, їх аналіз та синтез;
- Створення інформаційного продукту засобами інформаційно-комунікаційних та мультімедіа технологій (рекламний проспект, газета, журнал, презентація, веб-сайт);
- Демонстрація та захист проекту.

Для щонайкращого розкриття обраної теми проектів студенти можуть використовувати різні методи збору інформації (опитування, експеримент, тестування, спостереження), тим самим набуваючи досвіду у роботі з джерелами інформації, респондентами. Вони розкривають свій творчий потенціал у роботі з різними видами програмного забезпечення при створенні інформаційного продукту, розширюють практичні уміння. Важливою умовою успішності проекту є його вдала презентація, тому під час роботи над проектом і його презентації у студентів розвиваються комунікативні, ораторські здібності, розширюється кругозір та ерудиція.

Аналізуючи вимоги до дієво-практичного компоненту інформаційної культури і цілі проектної діяльності можна відзначити їх тотожність у отриманні результату – виховання не просто фахівця торговельно-економічного профілю, а всебічно розвиненої особистості, здатної працювати в умовах інформаційної епохи розвитку суспільства.

Висновки. Таким чином, використання методу проектів є ефективним методом формування дієво-практичного компоненту інформаційної культури майбутніх товарознавців-комерсантів.

Узагальнюючи, виділимо позитивні аспекти проектної діяльності при формуванні інформаційної культури у майбутніх товарознавців-комерсантів.

- Розвиток навичок поведінки у групі;
- Удосконалення комунікативних, ораторських здібностей;
- Удосконалення та поглиблення знань і навичок роботи з інформаційно-комунікаційними технологіями;
- Створення умов для саморозвитку та самоосвіти;
- Розвиток творчих та креативних здібностей;
- Формування відповідальності.

Таким чином, використання методу проектів дозволить підняти рівень інформаційної культури молодших спеціалістів на якісно новий високий рівень. Упровадження проектної технології у навчально-виховний процес є пріоритетним в організації виховної роботи вищих навчальних закладів.

умінні здійснювати цільову творчу діяльність відповідно до поставлених завдань і в умінні оцінювати наявні для таких цілей інформаційні ресурси».[8.с.23].

З означення випливає, що формування дієво-практичного компоненту інформаційної культури відбувається під час діяльності або під її впливом. Саме діяльність висуває вимоги до особистості, стимулює розвиток дієвих якостей, формує конкретні форми поведінки і діяльності. Цим пояснюється доцільність застосування методу проектів при формуванні дієво-практичного компоненту інформаційної культури, як методу, що передбачає, перш за все, діяльність.

Слід зазначити, що використання методу проектів актуально в умовах гуманізації освіти і концепції особістісно-орієнтованого підходу. Актуальність проектної діяльності у вищих навчальних закладах пояснюється також своїм дослідницьким, пізнавальним, творчим характером діяльності, який можна успішно застосовувати для підготовки майбутніх спеціалістів економічної, правової, торговельної, технічної та інших сфер професійної діяльності.

Означення терміну «проект» у науковій літературі звучить так: «проект – це поєднання теорії та практики, постановка певного розумового завдання і практичне його виконання».[3, с. 12]. У свою чергу, «метод проектів - це метод, який дозволяє індивідуалізувати навчально-виховний процес. Він надає можливість студентові проявити творчий потенціал у плануванні, організації і контролі своєї діяльності» [3, с.17].

Є.С. Полат під проектною діяльністю розуміє «спільну проблему, мету, узгоджені методи вирішення, визначені способи діяльності». [7, с.6].

Г.Б.Голуб метод проектів визначають як «анатомія 5П: ПРОБЛЕМА, ПЛАНУВАННЯ, ПОШУК, ПРОДУКТ, ПРЕЗЕНТАЦІЯ». [3]. Коротка формула «анатомії 5П» має суттєве змістове навантаження. В ній поставлено проблему, задано вектор стратегії, виділені завдання, що необхідно вирішити для отримання кінцевого продукту. Всі «5П» пов'язані із практичною діяльністю різного характеру – пошуковою, пізнавальною, практичною. Інформаційно-комунікаційні технології значно розширюють можливості студентів, як у творчому плані – при створенні інформаційних продуктів, так і у комунікативному плані – при налагодженні контактів та взаємостосунків у групі. Про необхідність їх застосування у проектній діяльності наголошують О.Драган, Є.Єжак, Є. Перелигіна, Є. Чуракова. Об'єднана, навчально-пізнавальна творча діяльність студентів, повинна бути організована на основі комп'ютерно-комунікаційних технологій, підтверджує Є.Полат. Тому формування дієво-практичного компоненту інформаційної культури найкраще проводити із використанням методу проектів.

Під час проектної діяльності студентів, майбутніх товарознавців-комерсантів, з успіхом реалізується розвиток дослідницько-пізнавальної активності, розвиток самостійного мислення, набуваються навички синтезування і аналізу одержаної інформації, формування креативних, творчих здібностей. Участь у проекті студентів сприяє їх самореалізації і самовдосконаленню, розвитку соціально-значущих здібностей, таких як комунікабельність, взаємодопомога, уміння працювати у групах, відповідальність. Через те, що більшість часу при роботі з проектом проходить при застосуванні комп'ютерної техніки, глобальної мережі та комунікаційних електронних технологій, у студентів поступово формується дієво-практичний

майбутніх вихователів дошкільного навчального закладу. Застосування цих критеріїв дає можливість встановити зв'язки і залежності між складовими педагогічними техніками та іншими компонентами професійної майстерності. Індикатори характеризуються ступенем прояву, вираженістю, глибиною, повнотою, дієвістю, соціальною значимістю досліджуваних сторін об'єкта, самостійністю, творчістю в реалізації професійних умінь. Індикатори в комплексі відображають три рівні розвитку педагогічної техніки: високий, середній, низький [6].

С.А.Петренко, досліджуючи проблему професійної готовності майбутніх вихователів до формування у дітей дошкільного віку основних рухових умінь і навичок, також виділяє критерії визначення рівня сформованості професійної готовності у студентів: мотиваційний, теоретичний, діяльнісний. На основі цих критеріїв встановлює такі рівні професійної готовності: високий (оптимальний), середній (достатній) та низький (критичний) [8].

Аналіз змісту вищезазначених наукових пошуків доводить, що проблема професійної підготовки майбутніх вихователів розглядається в багатьох дослідженнях, але питання підготовки фахівців дошкільної освіти до навчання рухових дій дітей в дошкільних навчальних закладах потребують більш досконалого вивчення.

Мета статті полягає у чіткому обґрунтуванні критеріїв та визначенні показників професійної готовності студентів до навчання рухових дій дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. На даному етапі сучасних досліджень велика увага приділяється розробці методів педагогічної діагностики.

Процес діагностування навчання являє собою достатньо містке поняття, оскільки включає не тільки контроль, оцінку знань, умінь та навичок студентів, але і з'ясування умов і обставин в яких відбувається процес навчання, збір, систематизацію статистичних даних, їх опрацювання та аналіз і отримання чіткого уявлення про ті причини, що сприяють чи перешкоджають досягненню результатів [1, с.12].

На основі вищесказаного для виявлення рівня готовності майбутніх вихователів до навчання рухових дій дітей дошкільного віку нами було розроблено програму обстеження, яка містить: 1) методику обстеження; 2)систему диференціації отриманих результатів за критеріями та показниками.

Розробляючи критерії, слід врахувати те, що вони є основою для порівняння, зіставлення предметів чи явищ між собою, своєрідним еталоном вираження певної якості [7]. Критерії представляють собою сукупність показників, які дозволяють виділити певне явище з числа подібних.

Оскільки професійна готовність вихователя дошкільного навчального закладу до навчання рухових дій дітей дошкільного віку має велику кількість складових і тісно пов'язана з іншими компонентами професійної діяльності, необхідні такі критерії, які цілісно і повно відобразили рівень готовності студентів до фізичного виховання дітей на певному етапі підготовки фахівця дошкільної освіти.

Ураховуючи те, що професійна готовність вихователя дошкільного навчального закладу становить сукупність педагогічних умінь і залежить великою мірою від спрямованості педагога, його професійних знань, умінь та здібностей, нами були визначені критерії готовності фахівців дошкільного профілю до навчання рухових дій дітей дошкільного віку: мотиваційно-

ціннісний, теоретично-когнітивний, рухово-діяльнісний, проектувально-моделюючий.

На основі аналізу науково-методичної літератури можна виділити основні показники професійної педагогічної готовності студентів до навчання рухових дій дітей дошкільного віку:

1. Мотиваційно-ціннісний:

- позитивна мотивація до майбутньої професійної діяльності;
- наявність потреби в переведенні теоретичних знань на рівень практичних умінь;
- установка на цілеспрямоване навчання дошкільників фізичним вправам, яка ґрунтується на гуманному ставленні до дитини;
- співпадання особистісної мотивації із соціально значимою;
- уміння аналізувати власну педагогічну (фізкультурно-оздоровчу) діяльність, якість педагогічної техніки, що застосовується у фізичному вихованні дошкільників, об'єктивно помічати свої помилки в теоретичній і практичній підготовці до навчання рухових дій дітей дошкільного віку;
- самооцінка − дозволяє вихователю правильно співвідносити свої сили із завданнями різної складності. Неадекватна (завищена або занижена) самооцінка деформує внутрішній світ людини, спотворює її мотиваційну і емоційно-вольову сферу і тим самим перешкоджає гармонійному професійному розвитку.

2. Теоретично-когнітивний:

- наявність професійних знань;
- знання психолого-педагогічних та анатомо-фізіологічних основ формування рухових дій у дошкільників;
- наявність знань про техніку виконання рухів; - наявність знань з основних розділів і тем теорії і методики фізичного виховання дітей дошкільного віку;
- здатність самостійно працювати з науковою, довідковою, методичною літературою, аналізувати її;
- наявність знань традиційних та нетрадиційних оздоровчих технологій, педагогічних інновацій фізкультурно-оздоровчої діяльності дошкільників.

3. Рухово-діяльнісний:

- уміння чітко і правильно здійснювати пояснення і показ рухів;
- уміння, необхідні для здійснення керівництва фізичним розвитком дітей дошкільного віку в процесі навчання рухових дій дітей дошкільного віку;
- творчий підхід у вирішенні різноманітних педагогічних ситуацій під час здійснення навчання рухових дій дошкільників;
- уміння виявляти гнучкість у керуванні навчальною діяльністю на заняттях з фізичної культури та в процесі самостійної рухової діяльності дошкільників;
- уміння знаходити індивідуальний підхід до дітей в процесі навчання рухових дій з урахуванням групи здоров'я дитини, її типологічних особливостей, рівня розвитку фізичних якостей.

4. Проектувально-моделюючий:

- уміння чітко визначати мету, завдання, способи організації дітей дошкільного віку під час навчання рухових дій;
- уміння співвідносити різні форми з фізичного виховання протягом року, місяця, тижня, дня;

Вступ. Стрімкий перехід від постіндустріального до інформаційного суспільства, який супроводжується інформаційно-технічним прогресом та глобальною інформатизацією ставить нові вимоги до вищих навчальних закладів, зокрема, тих, що готують молодших спеціалістів галузі торгівлі. На них покладається важлива задача – готувати майбутніх спеціалістів, здатних успішно адаптуватися і працювати в умовах інформаційного середовища, вільно з ним взаємодіяти. В епоху глобальної інформатизації і інформаційно-технічного прогресу ринкових відносин змінилися вимогли роботодавців до якості підготовки товарознавців-комерсантів, потребою сучасного суспільства є спеціаліст, не тільки компетентний у сфері торговельних відносин, а й з наявним високим рівнем інформаційної культури.

Навчально-виховна система освітянських закладів ІІ-ІІІ рівнів акредитації здатна виховувати інформаційну культуру студентів, паралельно з моральним, економічним, правовим, трудовим вихованням. Для вирішення поставленої задачі використовуються різні ефективні методи, одним з яких є метод проектів.

Метод проектів досліджували у своїх працях У.Кілпатрік, А.С.Макаренко, А.І.Сергієнко, С.Т.Шацький, В.Н.Шульгін. Останнє десятиріччя у зв'язку з інформатизацією освіти проектну діяльність вивчають не тільки науковці-методисти, а й науковці-педагоги, що досліджують розвиток освітянської системи у векторі розвитку інформаційного суспільства. Ефективності використання методу проектів в умовах інформаційно-технічного прогресу присвячені роботи Н.Браташ, І. Зайцевої, О.Драган, Л. Прокофьевої. [5], [3].

Формулювання мети статті та завдань. Мета статті полягає у дослідженні методу проектів як ефективного методу виховання при формуванні дієво-практичного компоненту інформаційної культури студентів, майбутніх товарознавців-комерсантів. Завданнями статті є обгрунтування доцільності застосування методу, визначення його переваг та перспектив для вищих навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу статті. Сучасний підхід до виховної роботи базується на наукових знаннях з психології, педагогіки, соціології. Сьогодні є сенс також ураховувати закони і знання інформаційного середовища.

Науковцями-педагогами чимало праць присвячено виховній діяльності у навчальних закладах. А. Алексюк, С. Вітвицька, О. Винославська, С. Карпенчук, С. Смирнов метою виховної діяльності вбачають виховання соціально-зорієнтованої, самодостатньої творчої особистості з високим рівнем моральної та духовної культури. Зважаючи на вимоги сьогодення, до завдань виховної системи додається ще одне суттєве завдання – формування інформаційної культури. Так вважають Н.Волкова, Н.Гендіна, О.Ільків, Н.Колкова, Г.Стародубова, Т.Шорохова. Досліджуючи інформаційну культуру та особливості її формування у межах вищого навчального закладу вони говорять про її значущість в умовах інформаційного суспільства і виділяють такі компоненти: когнітивний, дієво-практичний, емоційно-ціннісний, комунікативний, мотиваційний. [2.],[8]. Кожний компонент має свої характеристики і відповідає за формування окремих особистісних якостей.

У статті хочемо зосередити увагу на методі виховання дієво-практичного компоненту інформаційної культури. За Т. Шороховою дієво-практичний компонент «відповідає за систему конкретних практичних умінь особистості зі збирання, передачі, зберігання, опрацювання інформації. Він виявляється в

сохранение и развитие этнических культур предполагает наличие в системе образования равных для всех этносов возможностей реализации своих культурных потребностей.

Резюмируя можно сказать, что будущему гражданину Украины, проживающему в Крыму, законодательно гарантировано развитие его личности как представителя конкретного этноса. Этническое воспитание способствует воспитанию гражданина и патриота своей страны, способствует овладению богатствами мировой культуры, воспитанию уважения к народам мира.

Педагогіка

УДК: 37.034: 377.5

викладач Руденко Ю. О.
Сумського кооперативного технікуму,
аспірантка
Національної академії педагогічних наук України

МЕТОД ПРОЕКТІВ ЯК ЕФЕКТИВНЕ ДЖЕРЕЛО ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ТОВАРОЗНАВЦІВ-КОМЕРСАНТІВ

Анотація. Стаття присвячена розкриттю змісту методу проектів, доцільності його застосування при формуванні дієво-практичного компоненту інформаційної культури майбутніх товарознавців-комерсантів в умовах інформаційного середовища. Виділені причини популярності методу проектів у сучасній навчально-виховній системі, переваги його використання у вищих навчальних закладах. Обгрунтована виховна функція методу проектів при формуванні інформаційної культури у студентів.

Ключові слова: метод проектів, дієво-практичний компонент, інформаційна культура, інформаційно-комунікаційні технології.

Аннотация. Статья посвящена раскрытию содержания метода проектов, целесообразности его применения при формировании действенно-практического компонента информационной культуры будущих товароведов-коммерсантов в условиях информационной среды. Раскрыты причины популярностіи метода проектов в современной учебно-воспитательносй системе, преимущества его использования в высших учебных заведениях. Обоснована воспитательная функция метода проектов при формировании информационной культуры студентов.

Ключевые слова: метод проектов, действенно-практический компонент, информационная культура, информационно-коммуникационные технологии.

Annotation. The article is devoted to the disclosure of the contents of project method, the feasibility of its use in the formation of an effective and practical component of personal information culture in the information environment. The analysis of the relevance of project method, the advantages of its use in the educational system of schools that prepare young professionals. Reasonable educational role involvement project method to form an information culture.

Key words: projects method, effective practical component, information culture, information and communication technologies.

- уміння складати перспективне і оперативне планування фізичного виховання дошкільників;
- уміння складати план-конспект різних типів і видів фізкультурних занять та інших форм з фізичного виховання дошкільників;
- уміння розробити власний план чи програму вдосконалення професійних умінь, необхідних для якісного навчання рухових дій дітей дошкільного віку.

Охарактеризовані вище показники дозволяють виділити три рівні сформованості професійної педагогічної готовності студентів до фізичного виховання дітей: високий, середній, низький.

Високий рівень характеризується високим ступенем прояву виділених показників, а саме, сформованістю позитивної мотивації. Провідними є внутрішні мотиви, що породжуються професійною діяльністю, її суспільною користю, бажанням спілкуватися з дітьми, можливістю проявляти творчі здібності в цій сфері. Визначений рівень передбачає наявність:

- свідомої активності, тобто перевагу позитивних емоцій у процесі навчання, засвоєння та вдосконалення рухових дій у дошкільників;
- чітко усвідомленої, яскраво вираженої установки на цілеспрямоване здійснення фізичного розвитку дитини в процесі навчання рухових дій дітей дошкільного віку;
- домінування демократичного стилю спілкування з дітьми;
- глибоких, усвідомлених знань психолого-педагогічних, анатомо-фізіологічних основ і методики фізичного виховання дітей дошкільного віку;
- умінь доцільно добирати зміст рухової діяльності у відповідності з віковими особливостями дітей, їх індивідуальними можливостями та руховою підготовленістю;
- знань і умінь, необхідних для формування рухових дій у практичній роботі з дошкільниками (чітке здійснення показу, пояснення дій та страховки, запобігання виникненню травматизму в процесі виконання фізичних вправ у різних організаційних формах та самостійній руховій діяльності дітей).

Середній рівень характеризується високим ступенем прояву більшої половини виділених показників. Наявна як внутрішня, так і зовнішня мотивація. Мотиваторами часто виступають зовнішні позитивні стимули. У процесі роботи з дітьми виникають як позитивні, так і негативні емоції. Середній рівень передбачає наявність:

- позитивної установки на цілеспрямоване фізичне виховання дошкільників;
- переваги авторитарного стилю взаємодії з дітьми;
- достатніх знань у галузі психолого-педагогічних дисциплін, анатомо-фізіологічних основ і методики навчання рухових дій в дошкільників у цілеспрямованому процесі;
- достатньо сформованих умінь добирати зміст рухової діяльності відповідно до вікових особливостей дітей, їх індивідуальних можливостей та рухової підготовленості;
- достатньо розвинених умінь, які необхідні для успішного формування рухових дій у дошкільників;

Низький рівень характеризується мінімальним проявом половини або ж меншої частини встановлених показників, а саме:

- відсутністю професійно значущих мотивів;

- домінуванням зовнішньої мотивації, яка включає мотиви, що знаходяться за межами професійної педагогічної діяльності (страх осуду) і часто носять негативний характер, тобто студент прагне уникнути неуспіху;
- наявністю негативних емоцій під час формування у дошкільників рухових дій;
- відсутністю вираженої установки на необхідність навчання рухових дій дітей дошкільного віку у процесі рухової діяльності;
- яскравою орієнтацією на ліберальний стиль спілкування з дітьми;
- недостатнім рівнем знань психолого-педагогічних, анатомо-фізіологічних основ і методики формування рухових дій у дітей дошкільного віку в процесі різних форм фізичного виховання (відсутність індивідуального підходу в роботі з дітьми);
- відсутністю умінь доцільно добирати зміст рухової діяльності відповідно до вікових особливостей дітей, їх індивідуальних можливостей та рухової підготовленості;
- невмінням чітко визначити мету, завдання, способи організації дітей з формування рухових дій у дошкільників (робота ведеться за зразком, без урахування конкретної ситуації та індивідуальних і вікових особливостей дітей дошкільного віку).

Для виявлення рівня готовності майбутніх вихователів до навчання рухових дій дітей дошкільного віку запропоновані наступні методи: анкетування, тестування, контрольні роботи, виконання серії педагогічних завдань, написання міні, проведення бесід зі студентами, спостереження за студентами на практиці, математична обробка отриманих даних.

Висновок. Таким чином, застосування комплексного підходу до визначення критеріїв і показників професійної готовності майбутніх вихователів до навчання рухових дій дітей дошкільного віку дає можливість об'єктивно визначити рівень готовності студентів до професійної діяльності і розробити систему методів, форм і засобів поетапного формування умінь фахівця-професіонала згідно Галузевих стандартів вищої освіти й освітньо-кваліфікаційного рівня підготовки. У цьому полягають перспективи подальшого дослідження.

Література:

1. Артемова Л.В. Пріоритети в підготовці педагогів дошкільного профілю / Л.В. Артемова // Дошкільне виховання. - 2002. - №2. - С. 7-9.

2. Бех І.Д. Становлення професіонала в сучасних соціальних умовах / І.Д. Бех // Педагогіка толерантності. - 2001. - №2. - С. 157-162.

3. Бєлєнька Г.В. Вихователь дітей дошкільного віку: становлення фахівця в умовах навчання. Монографія / Г.В. Бєлєнька.- К.: Світич, 2006.-304с.

4. Богініч О.Л. Зміст фахової підготовки педагога в галузі фізичного виховання в умовах ступеневої освіти / О.Л. Богініч // Психолого-педагогічні проблеми підготовки вчительських кадрів в умовах трансформації суспільства: Матеріали міжн. науково-теорет. конфер. - К.:НПУ, 2000. - Випуск 1. - С. 117-120.

5. Вільчковський Е.С. Теорія та методика фізичного виховання дітей дошкільного віку: Навч. посіб. / Е.С. Вільчковський, О.І. Курок. - Суми: ВТД "Університетська книга", 2011.- 428 с.

содержания образования на национальную основу. Учебные планы стали более сбалансированными, они закрепляли тенденцию обогащения общей культуры и усиление профессионализма педагогических работников, преодоление их предметной заторможенности и ограниченности.

Закон «Об образовании» дал правовую основу для построения национальной системы образования. Согласно закону образовательная сфера Украины ориентировалась на всестороннее развитие каждой личности, которая определялась как наибольшая ценность общества; всем гражданам Украины гарантируется возможность приобщения к культурно-историческому наследию украинского народа и других национальных общностей, проживающих в Украине.

Создание украинской государственности, процесс культурного и духовного национального возрождения немыслимы без обновления школы. Одной из важнейших основ теоретической концепции и практической деятельности обновленной общеобразовательной и высшей школы должна быть ориентация на формирование национальной культуры личности, наращивание культурно-духовного потенциала общества.

Именно такая направленность реформирования системы образования в Украине зафиксирована и в законе «О национальных меньшинствах». Это закономерно, поскольку современный мир, с его глобальными экологическими проблемами, кризисом духовности, утратой национального «Я» и способности к диалогу между поколениями и этносами объективно на первое место ставит проблему возрождения национально-культурной личности, которая способствовала:

- усвоению и сохранению ценностей национальной культуры,
- возрождению национальной гордости и национальной самобытности,
- повышению статуса национально-культурных достижений других народов;
- воспитанию активной жизненной позиции и в совершенстве владела способами деятельности на благо себя, народа, государства.

Проблема этнического воспитания школьников на основе традиционной культуры приобретает особую актуальность в современной социокультурной ситуации, характеризующейся идеологической неопределенностью, многофакторностью ценностных ориентиров.

В частности, в "Концепции национального воспитания", "Концепции гражданского воспитания" четко определена цель деятельности учебно-воспитательных учреждений разных уровней – формирование высокообразованной, творческой, нравственной личности с лучшими чертами национального характера и национальным самосознанием.

Выбор языка обучения законодательно регламентируется Конституцией Украины и законом "О национальных меньшинствах".

В Концепция этнополитического развития крымского общества подчеркнуто, что « … последовательное решение проблем малочисленных автохтонных этносов Крыма (караимов, крымчаков), обеспечение их прав на политическое, социально-экономическое и культурное самовыражение», а также «… формирование и распространение идей межэтнического согласия и сотрудничества, общеукраинского духовного единства и патриотизма» – одна из глобальных задач в развитии Крыма [2].

Согласно концепции этнополитического развития крымского общества,

Цель статьи. Раскрыть особую актуальность этнического воспитания школьников на основе традиционной культуры в Крыму.

Изложение основного материала. Школа в Крыму нуждается в новых нетрадиционных идеях и теориях, которые соответствовали бы оптимальному развитию ребенка и современным потребностям общества. В свою очередь социальная обусловленность перестройки образования, закономерности усовершенствования педагогического мастерства учителя, потребности педагогической практики нуждаются в более обоснованном анализе, обобщении и творческом использовании опыта, накопленного на протяжении всей истории. Прослеживая пути развития теории и выявляя особенности воспитания в разные исторические периоды и у разных этносов Крыма, оцениваем с сегодняшних позиций педагогическое наследие, генезис наиважнейших проблем и явлений. Другими словами, без истории педагогической мысли нет ее теории, а без теории нет, и не может быть научной подготовки новой генерации педагогических кадров.

Историко-педагогические исследования помогают перебороть безразличие к проблемам образования и воспитания, а также глубоко раскрыть больше аспектов проблемы подготовки учителя к работе в поликультурном социуме через изучение их в динамике на разных этапах развития общества.

Сегодня ученых наибольше интересуют периоды, связанные с появлением в Крыму новых концепций, подходов, когда развитие педагогической мысли сопровождается накоплением новых знаний, которые становятся общечеловеческими ценностями. Именно к таким периодам развития педагогической мысли принадлежит конец XIX - середина XX века. Специфика обозначенного периода определяется своеобразием социально-экономической, духовной жизни общества, особенностями развития теории и практики обучения и воспитания.

Особый интерес вызывает вопрос о воспитании и обучении детей малых этносов Крыма, т.к. перед Украиной сегодня стоит важная задача – способствовать консолидации и развитию украинской нации, ее исторического сознания; традиций и культуры; речевой и религиозной самостоятельности всех национальных меньшинств.

Это связанно с тем, что в 70-80 годы XX столетия сложился ряд противоречий в системе образования, в частности, педагогических работников готовили в вузах Украины по учебным планам, программам и учебникам, национальный компонент, которых составлял около 2% от общего объема дисциплин. Действовала тенденция национального нивелирования подготовки педагогических кадров и отрыва образования от национальной культуры.

Образовательная стратегия заключалась в трансформации будущим поколениям только интернационально-общего культурного наследия и игнорировании, отказе от всего национально-личного. Образование подчинялось цели фарсового сближения и слияния наций. Вместо утверждения гармонии как единства разнообразия национальных культур внедрялась монооднородная, стандартизованная общесоюзная культура. Вместе с целыми народами, нациями десубъективировались, превращались из целей в средства развития и человеческие личности. Образование должно было способствовать утверждению догматизированных, единоправильных идеологических ценностей.

Принятие закона «Об образовании» способствовало возвращению

6. Загородня Л.П. Формування основ педагогічної техніки у майбутніх фахівців дошкільного виховання: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Загородня Людмила Петрівна. - К., 2001. - 261 с.

7. Корякіна І.В. Визначення критеріїв та показників готовності майбутніх вихователів до здійснення фізичного виховання дітей дошкільного віку/ І.В. Корякіна // Вісник Глухівського держ. пед. ун-ту. Серія: Педагогічні науки. - 2010. - Вип.16. - С. 42-47.

8. Петренко С.А. Підготовка майбутніх вихователів до формування у дітей дошкільного віку основних рухових умінь і навичок: дис. … канд. пед. наук: 13.00.04 / Петренко Світлана Анатоліївна. — К., 2007. — 297 с.

References:

1. Artemova L.V. Priory`tety` v pidgotovci pedagogiv doshkil`nogo profilyu / L.V. Artemova // Doshkil`ne vy`xovannya. - 2002. - #2. - S. 7-9.

2. Bex I.D. Stanovlennya profesionala v suchasny`x social`ny`x umovax / I.D. Bex // Pedagogika tolerantnosti. - 2001. - #2. - S. 157-162.

3. Byelyen`ka G.V. Vy`xovatel` ditej doshkil`nogo viku: stanovlennya faxivcya v umovax navchannya. Monografiya / G.V. Byelyen`ka.- K.: Svity`ch, 2006.-304s.

4. Boginich O.L. Zmist faxovoyi pidgotovky` pedagoga v galuzi fizy`chnogo vy`xovannya v umovax stupenevoyi osvity` / O.L. Boginich // Psy`xologo-pedagogichni problemy` pidgotovky` vchy`tel`s`ky`x kadriv v umovax transformaciyi suspil`stva: Materialy` mizhn. naukovo-teoret. konfer. - K.:NPU, 2000. - Vy`pusk 1. - S. 117-120.

5. Vil`chkovs`ky`j E.S. Teoriya ta metody`ka fizy`chnogo vy`xovannya ditej doshkil`nogo viku: Navch. posib. / E.S. Vil`chkovs`ky`j, O.I. Kurok. - Sumy`: VTD "Universy`tets`ka kny`ga", 2011.- 428 s.

6. Zagorodnya L.P. Formuvannya osnov pedagogichnoyi texniky` u majbutnix faxivciv doshkil`nogo vy`xovannya: dy`s. ... kand. ped. nauk: 13.00.08 / Zagorodnya Lyudmy`la Petrivna. - K., 2001. - 261 s.

7. Koryakina I.V. Vy`znachennya kry`teriyiv ta pokazny`kiv gotovnosti majbutnix vy`xovateliv do zdijsnennya fizy`chnogo vy`xovannya ditej doshkil`nogo viku/ I.V. Koryakina // Visny`k Gluxivs`kogo derzh. ped. un-tu. Seriya: Pedagogichni nauky`. - 2010. - Vy`p.16. - S. 42-47.

8. Petrenko S.A. Pidgotovka majbutnix vy`xovateliv do formuvannya u ditej doshkil`nogo viku osnovny`x ruxovy`x umin` i navy`chok: dy`s. … kand. ped. nauk: 13.00.04 / Petrenko Svitlana Anatoliyivna. — K., 2007. — 297 s.

Педагогіка

УДК: 371.13

канд. пед. наук, проректор з наукової та експериментальної роботи, завідувач кафедри управління якістю освіти Кравченко Г. Ю.
Комунальний вищий навчальний заклад
«Харківської академії неперервної освіти» (м. Харків)

СУЧАСНІ МЕТОДИ ТА ФОРМИ АДАПТИВНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ КАФЕДРИ ІНСТИТУТУ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Анотація. Стаття присвячена проблемам управління кафедрою інститутів післядипломної педагогічної освіти. Актуалізовано увагу на класифікації методів управління та доцільності їх поєднання із сучасними формами управління кафедрою; визначено роль адаптивного управління в розвитку кафедри.

Ключові слова: методи управління керівника, форми управління кафедрою, адаптивне управління розвитком.

Аннотация. Статья посвящена проблемам управления кафедрой институтов последипломного педагогического образования. В ней актуализировано внимание на классификацию методов управления и целесообразность их сочетания с современными формами управления кафедрой; определена роль адаптивного управления развитием кафедры.

Ключевые слова: методы управления руководителя, формы управления кафедрой, адаптивное управление развитием.

Annotation. The article investigates the control of the Department of Teacher Training Institute. It is actualized note the classification of the management and efficiency of their combination with modern forms of management of the Department; defined the role of adaptive management development department.

Key words: management practices leader, forms of management of the department, the development of adaptive management.

Вступ. Різноманіття концепцій і практичних підходів до управління вищими навчальними закладами, зокрема інститутами післядипломної педагогічної освіти, обумовлене відмінностями організаційних структур і правових основ систем вищої освіти, традиціями, що склалися в кожному регіоні.

Існуючі загальні тенденції в управлінні ІППО спостерігаються у здійсненні відповідних заходів щодо вдосконалення та підвищення ефективності управління вищими навчальними закладами: зміщення акцентів у діяльності управлінських структур усіх рівнів із вирішення організаційно-структурних питань, спрямованих на підвищення якості навчання та науково-дослідної роботи закладів післядипломної педагогічної освіти, швидке реагування післядипломної освіти на виникаючі потреби суспільства; прийняття й адаптація до потреб системи післядипломної педагогічної освіти форм і методів управління, напрацьованих і перевірених ефективними організаціями, включаючи методи підготовки й ухвалення рішень, планування, прогнозування, оцінки діяльності та контролю тощо.

Педагогика

УДК 371

доктор пед.наук, проф., завкафедрой педагогики и управления учебными заведениями Редькина Л. И.
РВУЗ «Крымский гуманитарный университет» (г. Ялта)

ПРОБЛЕМА ЭТНИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ ШКОЛЬНИКОВ НА ОСНОВЕ ТРАДИЦИОННОЙ КУЛЬТУРЫ В КРЫМУ

Анотація. Майбутньому громадянину України, який проживає в Криму, законодавчо гарантовано розвиток його особистості як представника певного етносу. Етнічне виховання сприяє вихованню громадянина і патріота своєї країни, сприяє оволодінню багатствами світової культури, вихованню поваги до народів світу.

Ключові слова: этническое вочпитание, школьник, культура в Крыму.

Аннотация. Будущему гражданину Украины, который проживает в Крыму, законодательно гарантировано развитие его личности как представителя определенного этноса. Этническое воспитание способствует воспитанию гражданина и патриота своей страны, способствует овладению богатствами мировой культуры, воспитанию уважения к народам мира.

Ключевые слова: этническое вочпитание, школьник, культура в Крыму.

Annotation. The future Ukrainian citizen living in the Crimea, is guaranteed by the law of the development of his personality as a representative of a particular ethnic group. Ethnic education promotes education of the citizen and patriot of his country, contributes to the acquisition of wealth of world culture, the development of respect for the peoples of the world.

Key words: ethnic vospitanie, student culture in Crimea.

Постановка проблемы. Возрождение национальной школы требует усовершенствования подготовки современного учителя к педагогической деятельности соответственно социально-экономическим, национально-региональным условиям существования общества. Именно в школе закладываются основы мировоззрения, прививается любовь к родному языку, уважение к собственному народу и соседям по региону, его истории, традициям и культуре, формируется первый опыт межэтнических отношений.

Сегодня школьные реалии требуют от ученых и учителей переосмысления многих образовательных канонов, т.к. «Образование, - как подчеркнуто в Национальной доктрине развития образования Украины в XXI веке, - направлено на внедрение в жизнь украинской национальной идеи. Оно подчинено консолидации украинского народа в украинскую политическую нацию, которая стремиться жить в содружестве со всеми народами и государствами мира. Образование воспитывает гражданина и патриота Украины, прививает любовь к украинскому языку и культуре, уважение к народным традициям. Оно подчинено формированию системы национальных интересов как главных приоритетов мировоззренческой культуры личности, и вместе с тем, способствует овладению богатствами мировой культуры, воспитанию уважения к народам мира. Украинское образование имеет гуманистический характер. Оно не допускает проявления шовинистических, расистских и других антигуманных идей и взглядов» [1].

6. Хартия Совета Европы о воспитании демократической гражданственности и образовании в области прав человека [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ug.ru/announcement/9.

7. Кафарська О. Б. Громадянська культура студентської молоді: навчальний посібник / [О. Б. Кафарська, І. І. Припхан, Л. Б. Стручкова-Гуменна]; за ред. д.ю.н., проф. В. І. Кафарського. – Івано-Франківськ, 2010. – 479 с.

8. Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» від 5 лютого 1993 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.zakon.rada.gov.ua8

9. Кара-Мурза С. Манипуляция сознанием / С. Кара-Мурза. – М.: Алгоритм, – 2000. – 736 с.9

10. Про затвердження Національної програми патріотичного виховання населення, формування здорового способу життя, розвитку духовності та зміцнення моральних засад суспільства. Постанова Верховної Ради України від 15 вересня 1999 р. № 1697. 10

References:

1. Tokvy`l` A. de. Demokraty`ya v Amery`ke / A. de Tokvy`l`; [per. s francz.; predy`sl. Garol`da Dzh. Lasky`]. – M.: Y`zd. Gruppa «Progres» – «Ly`tera», 1994. – 554 s.

2. Veber M. Protestanskaya эty`ka y` dux kapy`taly`zma // Y`zbrannye proy`zvedeny`ya / M. Veber. – M.: Progress. – 1990. – S. 61–272.

3. Xabermas Yu. Demokraty`ya. Razum. Nravstvennost`. Moskovsky`e lekcy`y` y` y`nterv`yu / Yu. Xabermas. – M., 1995. – 245 s.

4. Ortega-y`- Gasset X. Staraya y` novaya poly`ty`ka / X. Ortega-y`- Gasset // Poly`s. – 1992. – # 3 – S. 136–137.

5. Kagan M. S. Fy`losofy`ya kul`turы / M. S. Kagan. – SPb., 1996. – 415 s.

6. Xarty`ya Soveta Evropы o vospy`tany`y` demokraty`cheskoj grazhdanstvennosty` y` obrazovany`y` v oblasty` prav cheloveka [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu: http://www.ug.ru/announcement/9.

7. Kafars`ka O. B. Gromadyans`ka kul`tura students`koyi molodi: navchal`ny`j posibny`k / [O. B. Kafars`ka, I. I. Pry`pxan, L. B. Struchkova-Gumenna]; za red. d.yu.n., prof. V. I. Kafars`kogo. – Ivano-Frankivs`k, 2010. – 479 s.

8. Zakon Ukrayiny` «Pro spry`yannya social`nomu stanovlennyu ta rozvy`tku molodi v Ukrayini» vid 5 lyutogo 1993 roku [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu: http://www.zakon.rada.gov.ua8

9. Kara-Murza S. Many`pulyacy`ya soznany`em / S. Kara-Murza. – M.: Algory`tm, – 2000. – 736 s.9

10. Pro zatverdzhennya Nacional`noyi programy` patrioty`chnogo vy`xovannya naselennya, formuvannya zdorovogo sposobu zhy`ttya, rozvy`tku duxovnosti ta zmicznennya moral`ny`x zasad suspil`stva. Postanova Verxovnoyi Rady` Ukrayiny` vid 15 veresnya 1999 r. # 1697. 10

Закладам післядипломної педагогічної освіти властиві всі ознаки, характерні для організації. Тому основними складовими будь-якого вищого навчального закладу, незалежно від його розміру, сфери функціонування та завдань, які він вирішує, є *люди* (викладачі, аспіранти, студенти, слухачі, обслуговуючий персонал, керівники) і *управління*, яке формує, мобілізує та приводить до руху потенціал закладу для вирішення цих завдань.

Сьогодні напрацьовано засоби для вирішення багатьох завдань, що постають перед адміністрацією при управлінні закладами післядипломної педагогічної освіти. У дисертаційних роботах останніх років розглянуто загальні питання управління вищою освітою (С. А. Андрейчук, П. Р. Вишневський, В. В. Мануйленко, В. В. Олійник, І. Б. Трегубенко та ін.); роботи українських учених М. Бургіна, О. Дем'янчука, Г. Степенко присвячені питанням сучасного розвитку управління освітою, модернізації навчального процесу у вищих закладах освіти (О. О. Жигло, А. М. Зубко, Н. С. Дворнікова, Є. М. Хриков та ін.).

У дослідженні піднятої проблеми особливо важливими є наукові роботи з проблем управління педагогічними системами (В. І. Бондар, Л. І. Даниленко, Г. В. Єльникова, Л. М. Калініна, В. І. Маслов, О. А. Орлов, В. С. Пікельна, Т. І. Шамова), теорія та методики моделювання управлінської діяльності (В. С. Пікельна, О. Г. Хомерики та ін.).

Незважаючи на зростання інтересу вчених до проблем освітнього менеджменту, аналіз наукової літератури свідчить, що проблема управління інститутами післядипломної педагогічної освіти, зокрема кафедрами, є на часі.

Формулювання мети статті та завдань. Мета та завдання статті полягають у розкритті особливості використання сучасних методів і форм адаптивного управління розвитком кафедри інституту післядипломної педагогічної освіти.

Виклад основного матеріалу статті. Умови, що змінилися, визначають необхідність професійного управління колективами кафедр і передбачають грамотну роботу з персоналом, чітку й результативну організацію навчально-виховного процесу, наукової та методичної роботи, підвищення рівня організації особистої діяльності завідувачів кафедр, оптимізацію керівного складу кафедр інститутів післядипломної педагогічної освіти (ІППО).

Завідувачі кафедр, весь управлінський склад ІППО – це частина управлінського потенціалу України, що відчуває на собі увесь вплив загальних проблем. Управлінські кадри в нових умовах стикаються з гострими протиріччями. З одного боку, суспільство, висунувши справедливе гасло боротьби з бюрократією, адміністративно-командними методами, з іншого боку, вищестоящі ланки управління не поспішають випускати з прямого підпорядкування керівників нижчих рівнів, безпосередньо, як і раніше, намагаючись діяти адміністративно-командними методами.

Управляти кафедрою в системі післядипломної педагогічної освіти стає все важчим і відповідальнішим. Роль керівників постійно зростає, що пов'язано, перш за все, із зростанням ролі самого управління та ролі людини в управлінні. Кафедра ІППО, забезпечуючи підготовку та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів за конкретними дисциплінами або декількома спорідненими дисциплінами, постійно відчуває вплив двох суперечливих чинників: з одного боку, необхідність підвищення якості викладання вимагає концентрації викладачів на одній кафедрі; з іншого боку, здійснення наукових

досліджень і науково-методичного супроводу інноваційної діяльності навчальних закладів передбачає мобільність викладачів, побудову внутрішньої мережної взаємодії співробітників кафедри з іншими структурами організації – це забезпечує достатню свободу наукової та педагогічної творчості, але створює проблеми для управління персоналом. А це передбачає як необхідність підвищення відповідальності та професіоналізму керівників кафедр, розширення кола їх завдань, так і необхідність залучення до управління кафедрою всього її персоналу – викладачів, науковців, аспірантів, інженерів, лаборантів.

Завідувач кафедри як управлінець-професіонал обов'язково повинен використовувати досягнення у сфері сучасних процесів, методів, форм управлінської діяльності, які дозволяють підвищити ефективність роботи свого підрозділу та спрямовують на його розвиток.

У науковій літературі з теорії управління є різні визначення поняття «*метод управління*». Так, за В. С. Пікельною, це система дій з організації відносин у колективі, взаємопов'язана з системою прийомів впливу на виробничий процес, учасників процесу управління [5]; за Є. М. Хриковим – упорядковані засоби пізнання та перетворення керованої підсистеми [3]; за Г. В. Єльниковою – це система прийомів для реалізації цілей, принципів, змісту управління в процесі взаємодії з керованим об'єктом [2].

Під «*методами управління*» звичайно розуміють *методи управління керівника*. Це засоби впливу суб'єкта на об'єкт, або способи взаємодії між суб'єктом і об'єктом для досягнення спільної мети.

Аналізуючи теорію соціального управління, теорію менеджменту, роботи з управління освітою, можна знайти різні підходи до виділення груп методів управління.

Методи теоретичного рівня забезпечують проектування суб'єктом управління ідеального уявлення (моделі) його діяльності для досягнення мети (аналіз, планування, моделювання, підбір критеріїв, способів визначення й вимірювання результату та запобігання можливим деструктивним впливам тощо). Процес проектування передбачає наявність певних управлінських знань про мету та результат діяльності (ціль, яку можна виміряти), про спосіб діяльності, засоби, об'єкт управління тощо [2].

Методи практичного рівня забезпечують реальний вплив на об'єкт управління для досягнення визначеної мети й потребують певних управлінських умінь щодо організації діяльності колективу (підбір і розстановка працівників, організація, стимулювання і матеріально-технологічне забезпечення їх діяльності, створення сприятливого мікроклімату, стабілізація та соціальний розвиток колективу, оптимальне використання наявних ресурсів тощо) [2].

Аналіз наукової літератури показує, що класифікація методів управління здійснюється за різними ознаками:

– за характером джерела інформації: вербальні, дослідницькі, ілюстративно-показникові, техніко-технологічні [4, с. 227];

1. *– за типом керівників і стилем їх роботи* [7, с. 40-47]: починаючий керівник ⇨ стартовий метод (метод проб і помилок); керівник–автократ ⇨ автократичний метод (максимально можливий прибуток при низькому соціальному забезпеченні працюючих); керівник–популіст ⇨ популістський метод (для завоювання популярності на першому плані – забезпечення

Такий негативний вплив може здійснювати і Інтернет, використаний як простір для культивування ксенофобії. Коротку дистанцію від віртуальної ксенофобії до прямого насильства показали недавні події на Манежному майдані в Москві. Інтернет, до речі, тут відіграв не останню роль.

ЗМІ часто сьогодні – це вид духовної, психічної маніпулятивної дії, насильства над ціннісною свідомістю. Адже невипадково ЗМІ визначають як четверту владу. Рівень неосвіченості, обману і руйнування особи продовжує зростати. Необхідно, на нашу думку, підсилити державну дію на засоби масової інформації щодо захисту молоді від впливів чужої для нашого суспільства культури, що подає зразки неприйнятних моделей поведінки, соціальних цінностей і смисложиттєвих світоглядних орієнтирів. На ЗМІ треба покласти особливі обов'язки сприяти міжкультурному діалогу і зміцненню соціальної згуртованості. Одним з основних завдань «Національної програми патріотичного виховання населення, формування здорового способу життя, розвитку духовності та зміцнення моральних засад суспільства» є запобігання негативному впливу на свідомість громадян інформації, яка містить елементи жорстокості, бездуховності, насильства, порнографії, пропагує тютюнопаління, наркоманію, пияцтво, антисоціальну поведінку. Реалізація цього завдання має здійснюватися шляхом «використання можливостей засобів масової інформації для пропаганди національних і загальнолюдських духовних, моральних цінностей, створення з цією метою культурно-просвітницьких і виховних теле- і радіопрограм для молоді» [10].

Студенти не лише є споживачами продукції засобів масової інформації, але й самі можуть активно працювати в цій галузі, розширюючи, таким чином, можливості самовираження і беручи участь у підготовці продукту, що публікується засобами масової інформації. Участь молоді в роботі ЗМІ, крім того, дозволяє зрозуміти, як будується інформаційна робота, і набути необхідних практичних навичок. У зв'язку з цим вишам слід підтримувати створення і діяльність засобів масової інформації, підготовлених студентами.

Інформаційні та комунікаційні технології можуть відкрити нові можливості для інформування, інтерактивного спілкування і залучення студентської молоді до життя суспільства.

Висновки. Таким чином, слід вжити спеціальні заходи для задоволення інформаційних потреб тих молодих людей, яким здобути інформацію (мовні бар'єри, відсутність доступу до Інтернету тощо), використовувати ці технології в своїй інформаційній політиці й політиці, спрямованій на залучення молоді до життя суспільства, підтримувати й удосконалювати існуючі інформаційні та консультаційні центри для молодих людей для того, щоб якість послуг, надана ними, відповідала потребам студентів.

Література:

1. Токвиль А. де. Демократия в Америке / А. де Токвиль; [пер. с франц.; предисл. Гарольда Дж. Ласки]. – М.: Изд. Группа «Прогрес» – «Литера», 1994. – 554 с.

2. Вебер М. Протестанская этика и дух капитализма // Избранные произведения / М. Вебер. – М.: Прогресс. – 1990. – С. 61–272.

3. Хабермас Ю. Демократия. Разум. Нравственность. Московские лекции и интервью / Ю. Хабермас. – М., 1995. – 245 с.

4. Ортега-и- Гассет Х. Старая и новая политика / Х. Ортега-и- Гассет // Полис. – 1992. – № 3 – С. 136–137.

5. Каган М. С. Философия культуры / М. С. Каган. – СПб., 1996. – 415 с.

системи виявляється у функціонуванні «вузлів комунікації» (Ю. Габермас) – організацій, структур, з яких на перше місце виходять добровільні громадські асоціації, створені безпосередньо громадянами відповідно до їхніх цілей, устремлінь, «проектів».

Виховання цінностей громадянського суспільства включає широкий спектр учасників: чиновників і політиків, освітні установи і викладачів, студентів, неурядові організації, молодіжні організації, громадськість і ЗМІ [6]. У процесі виховання цінностей громадянського суспільства засоби масової інформації як інститут громадянського суспільства можуть відігравати свою позитивну роль шляхом публікації відповідних матеріалів, підготовки і випуску навчальних передач тощо. «ЗМІ виступають тим медіумом-посередником, який саме і здійснює зв'язок поміж державою та суспільством. Незалежні медія втілюють та репрезентують громадську думку, як соціальний інститут і як «четверта влада» здійснюють функції спостерігача та контролера законодавчої, виконавчої та судової влади. Важливість засобів масової інформації для громадянського суспільства полягає також у створенні символічної публічної сфери – уявної загально-громадської трибуни, яка може слугувати для висловлення та лобіювання суспільних і місцевих інтересів … Отже, засоби масової інформації виконують функції соціальної комунікації, інформування і виховання, формування громадянських цінностей тощо» [7, с. 372, 374].

Часто інформація є запорукою участі у громадському житті, і тому право молоді на доступ до інформації, що викликає в неї інтерес, все більшою мірою визнається в офіційних європейських і міжнародних документах, причому не лише в контексті громадського життя. «В умовах формування інформаційної цивілізації громадянське суспільство має забезпечувати свободу володінням інформацією. Інформація стала інструментом громадянського суспільства, способом його прямого тиску на державу і його інститути, причому бюрократія робить все можливе для того, щоб відстоювати свою незалежність від громадянського суспільства» [8].

ЗМІ не лише інформують, освічують, розважають, але часто і руйнують людину (споживача). Комерціалізація преси нівелює, тобто зводить нанівець національну культуру, руйнується національна ідентичність через маніпуляцію свідомістю людини. Мається на увазі приховане управління свідомістю, і як результат – змінюється поведінка людини. Людина, що контролює ЗМІ, або що просто має владу, впливає за допомогою мас-медіа на поведінку інших, не розкриваючи характер поведінки, на яку вона очікує, не розкриваючи своєї кінцевої мети. Це прихована дія, яку не помічає об'єкт маніпуляції. Безумовно, така дія потребує значної майстерності і знань [9, с. 34–36].

Відомо, що модернізація економіки вимагає її лібералізації. А ліберальна економіка сприяє радикальному індивідуалізму. Засоби масової інформації як інструмент ліберальної економіки змінюють систему цінностей, а ті в свою чергу змінюють культуру і природу суспільства.

ЗМІ наразі є одним з найдієвіших чинників, що негативну впливають на молодь, пропагуючи зразки насильства і протиправної поведінки, правовий нігілізм. «Свобода друку впливає не лише на громадську думку, – писав Токвіль, – але і на думку кожної людини. Вона сприяє не лише зміні законів, але і змінює звичаї» [1, с. 149]. Змінюється зміст суспільних відносин, культура взаємодії. Зрештою, перетворення свідомості дійсно спричиняє зміну в поведінці, бо змінюється система цінностей.

соціальних благ працюючим, інтереси виробництва – на другому плані); керівник–демократ ⇨ демократичний метод (постійна орієнтація керівника на підлеглих, вироблення колегіальних рішень, забезпечення високої продуктивності праці, спрямування інтересів працюючих на досягнення мети організації); керівник–ліберал ⇨ ліберальний метод (більша зацікавленість забезпеченням власного становища в організації, ніж проблемами виробництва і підлеглих); керівник–апаратник ⇨ апаратний метод (формальний метод, керівник прагне уникнути відповідальності, ухилитися від рішення, зовні "маскується" під демократа);

2. *– за критеріями примусовості або переконання* [2, с. 20-21].

Примусові методи ґрунтуються на правовому забезпеченні. До них належать методи управління всіма сферами життя людини на основі використання правових документів, починаючи з Конституції України й закінчуючи управлінськими рішеннями місцевого рівня.

Методи переконання не забезпечені правовими документами. Це можуть бути програми, теоретичні обґрунтування, концепції, соціологічний аналіз, методи морального заохочення, моральні норми, норми суспільства тощо.

Для успішного досягнення поставленої мети необхідно застосовувати методи різних груп, компонуючи їх залежно від реальних обставин, конкретного завдання, наявності відповідних ресурсів тощо (таблиця 1).

Таблиця 1

Узагальнююча характеристика взаємозв'язку методів і форм управління

Методи управління	***Форми управління кафедрою***				
	Адміні-стра-тивне	*Регулювання*	*Саморегу-лювання*	*Самоуправ-ління*	*Адаптив-не управ-ління*
Методи теоретичного рівня	*	*	*	*	
Методи практичного рівня		*	*	*	*
Організаційні методи: дисциплінарні, розпорядні, стабілізаційні	*	*	*		
Соціально-психологічні методи:					
примусові методи	*	*			
методи переконання		*	*	*	
методи стимулювання				*	*

Керівники кафедр інститутів післядипломної педагогічної освіти мають володіти вміннями цільового добору й системного використання зазначених вище методів управління для оперативного регулювання діяльності

структурного підрозділу закладу й установ освіти на основі системного аналізу їх взаємодії з оточуючим середовищем із метою своєчасного виявлення та нейтралізації деструктивних впливів, а також оптимізації процесів їх функціонування та розвитку.

Ми перелічили ті методи управління, які, на наш погляд, можуть бути корисними для управління розвитком кафедри. Саме постійні зміни стимулюють розвиток, для чого й необхідно постійно вдосконалювати форми, методи, забезпечувати випереджаючий розвиток науки, нести конкретну відповідальність за виконану роботу, мати винагороду за успіхи.

Досліджуючи управління в системі післядипломної педагогічної освіти ми не можемо не звертати увагу на форми управління кафедрою ІППО, які безпосередньо мають вплив на її ефективний розвиток [6].

1. **Адміністративне** (програмне) управління. Адміністративне (пряме), або програмне, управління є передачею дії, що управляє, у формі однобічних наказів, розпоряджень, указівок.

Адміністративне управління кафедрою відбувається через низку наказів ректорату, які орієнтовані на реалізацію загальної мети, що стоїть перед конкретною організаційною системою, а саме: накази про створення кафедри, її структурну реорганізацію; накази про виконання річного плану інституту післядипломної педагогічної освіти, у реалізації якого задіяні кафедри, як структурні підрозділи організації; накази про регулювання діяльності кафедри в разі виникаючих конфліктних ситуацій або зриву виконання поставлених адміністрацією завдань; оперативні накази, що надходять від Департаменту науки та освіти обласних державних адміністрацій, Центрального інституту післядипломної освіти Національної академії педагогічних наук України, Інституту інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки України, Інституту обдарованої дитини НАПН України.

Дана форма управління повинна використовуватися вкрай рідко, у виняткових випадках (кризових, форс-мажорних ситуаціях), коли кафедра як організаційна структура не може адекватно зреагувати на зміни, що відбуваються.

2. **Регулювання** – форма управління, при якій параметри функціонування та розвитку керованої підсистеми стримуються за заданою підсистемою траєкторії, що управляє, на основі принципу зворотного зв'язку за критичними значеннями параметрів або за відхиленнями. Усі структурні компоненти організації мають свою особисту специфічну структуру, яка відбиває мету та зміст діяльності того чи іншого структурного підрозділу.

Безпосередньо управління кафедрою відбувається з урахуванням управлінських функцій, незалежно від ієрархічного статусу посадових осіб. Зміст діяльності співробітників кафедри визначається розподілом функціональних обов'язків відповідно до напрямів роботи.

Трансформація мети й завдань, визначених у положенні кафедри та щорічному плануванні їх діяльності, у єдину систему поетапного управління забезпечується за допомогою методу декомпозицій, який дозволяє побачити зміст наступної діяльності та здійснити в разі необхідності її регулювання.

Основними суб'єктами управління, що регулюють діяльність кафедри, є ректорат, навчальна частина, деканати, кафедри, навчально-методичні підрозділи, які визначають зміст діяльності, забезпечують. контролюють, оцінюють результати сумісної роботи.

суспільство – це сукупність неполітичних відносин (духовно-моральних, релігійних, культурних) інститутів і цінностей, заснована на принципах самоорганізації, самодіяльності та автономії стосовно держави. Як система інститутів, відносин і цінностей громадянське суспільство являє собою комунікативний простір, у якому формуються і реалізуються права і свободи, потреби й інтереси людей.

Сенс і значення громадянського суспільства можна визначити як потребу кожної людини брати участь у створенні цінностей, що регулюють її спільне з іншими життя, а це необхідно і для загального соціального благополуччя, і для повноцінного розвитку людей як індивідуальностей.

Оскільки основою соціальної інтеграції є ціннісно-нормативна система, то якість громадянського суспільства й ефективність взаємодії його інститутів з державою визначаються перш за все домінуючими в свідомості його членів цінностями.

Виклад основного матеріалу. Дослідження громадських організацій в гуманітарному аспекті має досить багату історію. Однією з перших робіт за цю тему вважається твір французького політика і ученого XIX ст. Алексиса де Токвіля «Демократія в Америці», в якій автор приділяє велику увагу ролі громадських організацій у суспільному процесі, у формуванні особливого середовища соціально-політичних відносин, у функціонуванні демократії в цілому [1]. Чинник громадських об'єднань в реалізації демократичного процесу розглядається і в працях німецького соціолога М. Вебера, що розглядав протестантські секти як базу формування демократичних відносин у суспільстві [2].

З сучасних дослідників слід виділити Ю. Габермаса, який визначив громадські організації як сферу кристалізації суспільних інтересів, як посередника між суспільством як життєвим світом і суспільством як системою [3].

Актуальність вивчення інститутів громадянського суспільства в сучасних дослідженнях багато в чому обумовлена різким зростанням їхньої кількості у західних країнах в другій половині XX ст. До причин такого зростання можна віднести: економічну, культурну і правову емансипацію особи (Ю. Габермас), пов'язану з розширенням простору самостійних особистих рішень і відповідальності, розширенням нормативних рамок і відсутністю необхідності витрачати час на підтримку власної життєдіяльності; активність особи, що зростає, що не бажає миритися з відносно пасивною роллю представника тієї або тієї громадської організації або партії; зміцнення демократичних традицій і досягнення громадянської рівності; зростання громадянської відповідальності, усвідомлення багатьох проблем, що стоять перед людством в цілому і в окремих суспільствах. Чим розвиненішою є громадянська сфера, тим сильніший соціальний захист має кожний громадянин від свавілля держави, тим більше в нього можливостей для самостійної реалізації своїх творчих сил. Чим менше держава втручається в регламентацію громадського й особистого життя людей, тим розвиненішим є громадянське суспільство. У цьому випадку громадянин має бути готовий «служити суспільству проти держави, яка є лише чимось на зразок юридичного панцира, певною зовнішньою формальністю у житті суспільства» [4, с. 137].

Основною формою опредмечуваного буття культури суспільних відносин, плодом практичної діяльності людей у сфері комунікації є громадська організація [5, с. 214]. Тому в концентрованому вигляді суть соціальної

5. Kodzhaspyrova H.M., Kodzhaspyrov A.Yu. Pedahohycheskyy slovar' M.: Akademyya, 2003. – S.129.

6. Kynelev V.H. Evropeyskaya shkola XXI veka // Materyali Mezhdunarodnoy nauchno-praktycheskoy konferentsyy «Evropeyskaya shkola XXI veka». – M.: YD «Etnosfera», 2001. – S. 84-93.

Педагогіка

УДК 371

кандидат філософських наук,
доктор педагогічних наук, доцент Рашидов С. Ф.
Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

ЗМІ ЯК ІНСТИТУТ ВИХОВАННЯ І ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОЇ СВІДОМОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Аннотація. Стаття присвячена аналізу засобів масової інформації як інституту виховання і формування ціннісної свідомості у студентської молоді. Доведено, що молодь найбільш схильна інформаційному впливу: саме в цьому віці відбувається трансформація ціннісної свідомості.

Ключові слова: засоби масової інформації, інститут громадянського суспільства, ціннісна свідомість, виховання, студентська молодь.

Аннотация. Статья посвящена анализу влияния средств массовой информации как института воспитания и формирования ценностного сознания у студенческой молодежи. Показано, что молодежь наиболее подвержена информационному воздействию: именно в этом возрасте происходит трансформация ценностного сознания.

Ключевые слова: средства массовой информации, интститут гражданского общества, ценностное сознание, воспитание, студенческая молодежь.

Annotation. This article analyzes the influence of the media as an institution of civil society on the formation of value consciousness young students. It is proved that young people most prone informational influence: in this age of the transformation value consciousness.

Key words: media, intstitut civil society, value consciousness, education, students.

Вступ. Вплив засобів масової інформації на суспільну та індивідуальну свідомість, використання їх як інструмента ідеологічного, соціального впливу відносяться до найважливіших актуальних наукових проблем. Цей процес в сучасних умовах актуалізувався з розвитком інформаційних технологій, що дозволяє державам, панівним класам, політикам експлуатувати інформаційний простір в суто особистих і корпоративних інтересах. Досить часто ЗМІ (особливо їх мова) є засобом вираження особливостей внутрішньої та зовнішньої політики держави. Молодіжна аудиторія найбільш схильна інформаційному впливу: саме в цьому віці відбувається трансформація ціннісної свідомості. Нарешті ЗМІ формують у молоді мовну картину світу.

ЗМІ як інститут громадянського суспільства відіграють величезну роль у формування ціннісної свідомості у студентської молоді. Громадянське

3. **Саморегулювання**. Саморегулювання (автоматичне регулювання) – це форма управління організаційною структурою, коли керований об'єкт самостійно реагує на обурюючі дії зовнішнього середовища з метою встановлення та підтримки заданого режиму функціонування і траєкторії розвитку. Найважливішу роль відіграють зв'язки, що мають визначальну роль для всієї системи в цілому.

Саморегулюванню відводиться роль здійснення частини функцій самоврядування (поточне, оперативне управління, контроль), що доповнюють стратегічне управління. Іноді саморегулювання припускає розподіл різних видів економічних і людських ресурсів.

На якість функціонування та розвитку кафедри, а потім і кафедральної системи ІППО як цілісної системи першочерговий вплив мають такі елементи: професорсько-викладацький склад кафедр, зміст і організація навчальної, наукової та методичної роботи, матеріальна база й загальне управління.

У такій структурній складовій, як навчальний процес, який здійснюють викладачі кафедр, основними елементами, що визначають її функціональну ефективність, є: створення та підготовка навчальних програм освітньої діяльності підвищення кваліфікації педагогічних працівників, зміст, форми, методи, засоби навчання, аудиторна база тощо. Тому особливо актуального значення набуває розвиток професійної компетентності викладачів, їх творчих здібностей, які дозволяють ефективно здійснювати педагогічну, наукову та науково-методичну роботу в різних ситуаціях, що постійно змінюються.

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується зміною освітньої парадигми, спрямованої на реалізацію багатокомпонентного, варіативного змісту освіти та широким упровадженням сучасних педагогічних технологій, нових концепцій та ідей; підвищується роль науки у створенні управлінських і педагогічних технологій, що адекватні рівню суспільного знання, це приводить до автоматичного регулювання. Взаємодія елементів навчального, методичного та наукового процесів діяльності кафедри дає можливість визначити позитивний розвиток, певні недоліки, їх причини та наслідки, прогнозувати розвиток процесів, що необхідні для забезпечення успіху.

Вивчення якісного взаємовпливу елементів системи дозволяє прогнозувати та моделювати конкретні шляхи саморегулювання діяльності як співробітників кафедр, так і структурних підрозділів, що залучені до мережної взаємодії між собою.

4. **Самоуправління**. Самоуправління – це форма управління організаційною структурою, при якому основні функції управління здійснює сама структура без зовнішнього втручання.

Об'єктом є працівники, суб'єктом – також персонал через узагальнення засобів діяльності. Прагнення людини реалізувати свої інтелектуальні здібності через власну творчість, пошук відповідають уявленням про здатність особистості працювати в нестандартних, мінливих ситуаціях, які в основному характерні для інноваційного пошуку; формується здатність особистості працювати на рівні самоуправління та самоконтролю.

Виникає необхідність адміністрації, керівника кафедри ураховувати соціальні потреби робітників, їх взаємозв'язки, групового статусу тощо. Для цього на кафедрах керівникам доцільно створити умови для співробітництва між людьми, яке є свідомим, продуманим і цілеспрямованим. Роль керівника кафедри при цьому є об'єднуючим ланцюгом у системі передачі інформації,

для виконання завдань, координатором спільних зусиль членів як кафедри, так і організації. Досягнення цілей кафедри означає її «дієвість». Суть «ефективності» полягає в тому, що досягнення загальної мети задовольняє власні потреби кожного окремого індивіда. Саме задоволеність чи незадоволеність, яку відчуває кожний член кафедри, впливає на величину його внеску до скарбниці досягнення спільних цілей.

5. **Адаптивне управління**. Адаптивне управління (адаптивний менеджмент) – це форма й методи управління організаційними структурами, передбачаючі можливість і здатність системи управління змінювати параметри та структуру регулювання й підсистеми, яка управляє, в цілому залежно від зміни внутрішніх параметрів об'єкта управління або зовнішнього середовища, а також від змін стратегічних цілей.

Безліч цілей і завдань, що стоять перед організацією, приводить до того, що для управління ними потрібні спеціальні знання, методи та прийоми, які забезпечують ефективну спільну діяльність співробітників усіх структурних підрозділів організації, оскільки кожна кафедра має, як правило, загальні та власні цілі, для досягнення яких потрібні досягнення проміжних цілей. Таким чином, співробітники кафедр, викладачі та педагогічні працівники, що співпрацюють із кафедрами, об'єднуються для досягнення спільно визначеної мети, вирішення професійних задач на основі принципів розподілу праці та розподілу обов'язків.

У рамках структури управління кафедрою протікає управлінський процес (рух інформації й ухвалення управлінських рішень), між учасниками якого розподілені завдання та функції, а також відповідальність за їх виконання. З цих позицій структуру адаптивного управління розвитком кафедри можна розглядати як форму розділення і кооперації управлінської діяльності, у рамках якої відбувається процес управління, направлений на досягнення намічених цілей.

Структура *адаптивного управління розвитком кафедри* включає всі цілі, що розподілені між різними ланками, зв'язки між якими забезпечують координацію окремих дій з їх виконання. Тому її можна розглядати як зворотну сторону характеристики механізму функціонування, як процесу реалізації структурних зв'язків системи управління: його цілями, функціями, методами, процесом, механізмом функціонування, людьми та їх повноваженнями.

Аналіз наведеного вище показує, що наявність життєвого досвіду командно-адміністративного управління кафедрами в закладах післядипломної педагогічної освіти у більшості нинішніх управлінців, з одного боку, та потреба в підсиленні гнучкості й мобільності управлінської діяльності, з іншого боку, заважають використовувати соціально-психологічні методи управління й упроваджувати адаптивне управління, що спрямовує розвиток і забезпечує ефективну спільну діяльність співробітників усіх структурних підрозділів організації.

Узагальнюючи все вищевикладене, можна дійти **висновку**, що структура управління кафедрою визначається її здатністю ефективно виконувати задані функції за допомогою методів і форм управління. Застосування завідувачами кафедр у своїй діяльності адаптивного управління є доцільним, оскільки в його основу покладена система діагностування всього того, що відбувається в середині кафедри (процеси, дослідження процесів, які виникають ззовні

больших совокупностях объектов; определение особенностей профессионального роста учителей различных дисциплин; выявление характера взаимодействия педагогического сообщества с другими социальными группами и сообществами, непрерывным развитием специалистов других профессий.

Выводы. Процесс профессионального развития охарактеризован с позиций различных методологических подходов. Применение метода моделирования дефиниций позволило сформулировать определения и рассмотреть профессиональное развитие как сочетание тенденции расхождения, дивергенции, повышения разнообразия – с одной стороны, тенденции схождения, конвергенции, уменьшения разнообразия – с другой.

Прогрессивное профессиональное развитие учителя – процесс, сопровождающийся высокой степенью удовлетворённости педагогической деятельностью в организованной для его развития среде. У педагога формируется профессиональная культура, активная жизненная позиция проявляется в готовности к инновациям, личностно-профессиональному развитию, принятию педагогической ментальности, идентификации с педагогическим сообществом. Регрессивное профессиональное развитие – процесс, сопровождающийся неудовлетворённостью своей педагогической деятельностью, возникновением профессиональных деформаций, эмоциональным выгоранием, трансформацией жизненных смыслов, отсутствием механизмов рефлексии, саморазвития.

Литература:

1. Бочаров В. А. Новая философская энциклопедия. – М.: Мысль, 2000. – С.38.

2. Вершловский С. Г. О подходах к исследованию структуры профессионально-педагогической деятельности / С. Г. Вершловский, Л. Н. Лесохина. – Л.: НИИ ООВ, 1977. – 203 с.

3. Вершловский С. Г. Андрагогика / С. Г. Вершловский. – СПб.: СПб АППО, 2014. – С.46-47.

4. Индекс развития человеческого потенциала – информация об исследовании [Электронный ресурс] / Режим доступа: http://gtmarket.ru/ratings/human-development-index/human-development-index.

5. Коджаспирова Г.М., Коджаспиров А.Ю. Педагогический словарь М.: Академия, 2003. – С.129.

6. Кинелев В.Г. Европейская школа XXI века // Материалы Международной научно-практической конференции «Европейская школа XXI века». – М.: ИД «Этносфера», 2001. – С. 84-93.

7. CHELPRO.RU / UK Centre for Materials Education [Электронный ресурс] / Режим доступа: http://chelpro.ru/ category/professional-in-books.

References:

1. Bocharov V. A. Novaya fylosofskaya entsyklopedyya. – M.: Misl', 2000. – S.38.

2.Vershlovskyy S. H. O podkhodakh k yssledovanyyu strukturы professyonal'no-pedahohycheskoy deyatel'nosty / S. H. Vershlovskyy, L. N. Lesokhyna. – L.: NYY OOV, 1977. – 203 s.

3. Vershlovskyy S. H. Andrahohyka / S. H. Vershlovskyy. – SPb.: SPb APPO, 2014. – S.46-47.

4. Yndeks razvytyya chelovecheskoho potentsyala – ynformatsyya ob yssledovanyy [Elektronniy resurs] / Rezhym dostupa: http://gtmarket.ru/ratings/human-development-index/human-development-index.

процесс позитивных изменений в личностных и профессиональных качествах, обеспечивающих достижение каждым обучающимся образовательных результатов, определенных государственными образовательными стандартами, и, тем самым, способствующих развитию личности ребенка на основе формирования комплекса компетентностей.

Профессиональное развитие с точки зрения диалектического подхода рассматривается нами как особый социально, личностно значимый и ситуативный вид деятельности, направленный на создание условий профессионального роста и саморазвития субъектов социального пространства, определяющий их способность превращать собственную жизнедеятельность в предмет практического преобразования, приводящий к высшей форме жизнедеятельности личности - творческой профессиональной самореализации.

Возрастание темпов и масштабов перемен обусловлено становлением современного информационного общества, в котором приоритетную значимость имеют информация и информационные процессы, знания и высокие технологии. Профессиональное развитие с точки зрения информационного подхода – это процесс поиска, хранения, воспроизведения, реконструкции, ретрансляции информации, необходимой для эффективного осуществления профессиональной деятельности и взаимного обогащения субъектов социального пространства. Особенностью современного информационного общества является появление достаточно многочисленной социальной группы «профессиональных любителей» (Pro-Am), основной движущей силой деятельности, которых является не обеспечение своего существования, а реализация собственного потенциала в деле, которое привлекает. Характеризуя представителей данной социальной группы, можно отметить, что в своей деятельности они руководствуются профессиональными стандартами, часто имеют соответствующие сертификаты профессиональных и полупрофессиональных сообществ, неглубоко зная теорию вопроса, интуитивно стремятся к новому, применяемому в реальных условиях, обладают возможностью контроля своей деятельности, достаточно высоким уровнем мотивации и рефлексии. Исследователи отмечают, что средний возраст представителей этой группы 35-54 года, а вовлеченность в любимую деятельность улучшает психологическое и физическое здоровье, качество и продолжительность жизни, повышает жизнеспособность и застрахованность при сбоях в функционировании профессионального сообщества. Существует прямая зависимость между инвестируемыми усилиями и уровнем удовлетворения результатом. В отличие от закрытых профессиональных сообществ, сообщества «любителей-профессионалов» информационно открыты, мобильны и олицетворяют идею нетворкинга (networking – установление контактов, налаживание связей), активно задействуют глобальные информационные системы, занимая нишу квазипрофессионала (полупрофессионала), а своими идеями, инновациями, моделями организации и управления они создают неповторимый облик общества. Развиваясь параллельно с профессиональным сообществом, данная социальная группа вступает с ним во взаимодействие, рассогласовывая или усиливая процессы развития, оказывая непосредственное и опосредованное влияние [7]. В перспективе осуществление научного анализа профессионального развития учителя с целью выявления сходства и различия, которые обнаруживаются в

системи), і на основі цього здійснюється планування майбутньої діяльності, яка буде спрямована на постійний розвиток.

Адаптивне управління як форма і методи управління ефективно функціонує в період змін у будь-якій організації та є своєрідним важелем розвитку людини, її професійного вдосконалення і через неї – розвитку кафедри. Тому потребує подальшої розробки методологічна основа адаптивного управління розвитком кафедральної системи інститутів післядипломної педагогічної освіти.

Література:

1. Гаєвський Б. А. Основи науки управління: [навч. посібник] / Б. А. Гаєвський. – К.: МАУП, 1997. – 112 с.

2. Єльникова Г. В. Наукові основи адаптивного управління закладами та установами загальної середньої освіти: дис. … д-ра пед. наук: 13.00.01 / Г. В. Єльникова – К., 2005. – 641 с.

3. Особливості внутрішньовузівського управління в сучасних умовах // Освіта і управління. – 2000. – № 1.

4. Островерхова Н. М. Ефективність управління загальноосвітньою школою: соціально-педагогічний аспект / Н. М. Островерхова, Л. І. Даниленко. – К.: Школяр, 1996. – 302 с.

5. Пикельная В. С. Теория и методика моделирования управленческой деятельности (школоведческий аспект): дис… докт. пед. наук: 13.00.01 / В. С. Пикельная. – Кривой Рог, 1993. – 374 с.

6. Тихомирова О. Г. Адаптивное управление предпринимательскими структурами как открытыми динамическими системами / О. Г. Тихомирова // Фундаментальные исследования. – 2012. – № 9 (часть 2). – С. 495-499.

7. Шакуров Р. Х. Социально-психологические основы управления: руководитель и педагогический коллектив / Р. Х. Шакуров. – М.: Просвещение, 1990. – 208 с.

References:

1. Haievskyi B. A. Osnovy nauky upravlinnia: [navch. posibnyk] / B. A. Haievskyi. – K.: MAUP, 1997. – 112 s.

2. Yelnykova H. V. Naukovi osnovy adaptyvnoho upravlinnia zakladamy ta ustanovamy zahalnoi seredn'oi osvity: dys. … d-ra ped. nauk: 13.00.01 / H. V. Yelnykova – K., 2005. – 641 s.

3. Osoblyvosti vnutrishn'ovuzivskoho upravlinnia v suchasnykh umovakh // Osvita i upravlinnia. – 2000. – # 1.

4. Ostroverkhova N. M. Efektyvnist upravlinnia zahalnoosvitn'oiu shkoloiu: sotsialno-pedahohichnyi aspekt / N. M. Ostroverkhova, L. I. Danylenko. – K.: Shkoliar, 1996. – 302 s.

5. Pykelnaia B. C. Teoryia y metodyka modelyrovanyia upravlencheskoi deiatelnosty (shkolovedcheskyi aspekt): dys… dokt. ped. nauk: 13.00.01 / V. S. Pykelnaia. – Kryvoi Roh, 1993. – 374 s.

6. Tykhomyrova O. H. Adaptyvnoe upravlenye predprynymatelskymy strukturamy kak otkrytymy dynamycheskymy systemamy / O. H. Tykhomyrova // Fundamentalnye yssledovanyia. – 2012. – # 9 (chast 2). – S. 495-499.

7. Shakurov R. Kh. Sotsyalno-psykholohycheskye osnovy upravlenyia: rukovodytel y pedahohycheskyi kollektyv / R. Kh. Shakurov. – M.: Prosveschenye, 1990. – 208 s.

Педагогіка

УДК [377.6:61]:17.022

директор, кандидат педагогічних наук,
викладач – методист викладач вищої категорії Лебединець Т. М.
Медичний коледж
Харківського національного медичного університету

РОЛЬ САМОСТІЙНОСТІ У НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТА МЕДИЧНОГО КОЛЕДЖУ

Анотація. У статті на основі аналізу психолого-педагогічної літератури визначено змістове наповнення дефініції «самостійність», розкрито роль названої якості у навчально-пізнавальній та майбутній професійній діяльності студентів медичного коледжу, схарактеризовано найбільш дієві шляхи її формування в умовах професійної підготовки у вищих медичних навчальних закладах І-ІІ рівнів акредитації.

Ключові слова: самостійність, навчально-пізнавальна діяльність, студенти медичного коледжу, шляхи формування.

Аннотация. В статье на основе анализа психолого-педагогической литературы определено содержательное наполнение дефиниции «самостоятельность», раскрыта роль этого качества в учебно-познавательной и будущей профессиональной деятельности студентов медицинского колледжа, дана характеристика наиболее действенных путей формирования самостоятельности в условиях профессиональной подготовки в высших медицинских учебных заведениях I –II уровней аккредитации.

Ключевые слова: самостоятельность, учебно-познавательная деятельность, студенты медицинского колледжа, пути формирования.

Annotation. In the article on the basis of the analysis of psychological and pedagogical literature the content of the definition of "independence" is defined, the role of these qualities in educational and future professional activity of students of medical college is revealed, the characteristic of the most effective ways of formation of the named quality in the conditions of professional training in higher medical educational institutions of I-II accreditation.

Key words: independence, training and learning activity, students of medical college, ways of formation.

Постановка проблеми. Забезпечення закладів охорони здоров'я України кваліфікованими кадрами є одним із важливих чинників, який впливає на якість надання медичної допомоги населенню. Зазначена проблема набуває ще більшого значення в період реформування охорони здоров'я, оскільки в цей час змінюються правові, економічні та організаційні основи системи суспільних відносин, а також відбувається формування нових стереотипів професійної поведінки молодших медичних працівників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз стану наукової розробки проблеми засвідчив, що питання фахової підготовки молодшого медичного персоналу досліджуються науковцями в різних аспектах:

- проблеми оптимізації медичної освіти й реформування системи охорони здоров'я стали предметом дослідження Н. Волонова, Н. Волкова, О. Голяченко, Д. Кичі, І. Кузнєцової, С. Мучинської, Я. Цехмістера;

представляют собой принципы, формы, методы, средства, технологии актуализации личностно-профессионального потенциала, самоорганизации и самоактуализации личности.

Выделить механизм формирования общечеловеческих и личностно значимых ценностей, норм, правил, установок, убеждений, предпочтений, создающих условия для научно-подтверждаемых результатов профессионального развития личности в деятельности и общении позволяет аксиологический подход. В ходе профессионального развития происходит адаптация субъекта к условиям деятельности, формируется система ценностей, компетентностей, профессиональный и социальный опыт, являющийся внутренним ресурсом человека и результатом на воздействие внешних условий и преобразований. Профессиональное развитие происходит во времени с начала формирования профессиональных интересов и склонностей до окончания активной профессиональной деятельности.

Профессиональное развитие с точки зрения гносеологического подхода – это механизм создания условий для раскрытия в полном объёме стремления личности к интеграции в социальный контекст на основе соответствия социальным группам и институтам, с целью самосовершенствования, саморазвития, самостоятельности, состоятельности, креативности и устойчивости. В различных культурно-исторических и биографических условиях этот механизм выражается в ориентации на различные профессиональные области, предметы труда, разные квалификационные уровни, обусловленные объемом и качеством общего и профессионального образования.

В рамках нашего исследования наиболее интересен гносеологический подход к процессу профессионального развития учителя предложенный С. Г. Вершловским. Автор особое внимание уделяет социально-педагогическим характеристикам, составляющим основу портрета учителя-профессионала: социальной активности, рефлективности, саморегуляции, самосознанию, критичности мышления, целенаправленности на развитие личности учащегося, привлечению учителя к процессу субъект-субъектного взаимодействия [2, с. 144–145]. Указывая на ряд противоречий: между социальными и профессиональными аспектами деятельности; между сложившимся стилем деятельности и быстро меняющейся социально-образовательной ситуацией; между творческими устремлениями педагога и существующими педагогическими канонами, нормативами, свойственными педагогическому коллективу, органам управления; между усилиями, вложенными учителем в работу с учащимися, и недостаточным уровнем полученных ими знаний, умений, ценностных ориентаций; между активной работой сознания, важной ролью волевого стимула, присущих педагогической профессии и эмоциональной сферой, С.Г.Вершловский выделяет кризисы профессионального развития. Автор отмечает, что острое переживание противоречий, обусловленное изменениями социальной ситуации развития учителя, порождает: кризис адаптации к профессии, кризис рутинной работы, кризис учителя с большим стажем работы [3, с.46].

Деятельностный подход позволяет рассматривать профессиональное развитие процессуально и динамически как механизм формирования и развития субъекта профессиональной деятельности в контексте жизненного развития. Профессиональное развитие педагогов можно определить как

мышления и полезную привычку исследователи конкретизируют данное понятие для системы образования. А.Глеттхорн определял профессиональное развитие учителя как рост его профессиональных достижений в результате накопления практического опыта и систематического пересмотра преподавания [5].

Анализ понятий «профессиональное развитие» и «профессиональное развитие учителя» в социокультурном, философском, психолого-педагогическом аспектах позволяет предположить их многомерность, многозначность и разнообразие проявлений. Представляется важным моделирование дефиниций данных значимых категорий с точки зрения разнообразных методологических подходов, налагающих систему ограничений и возможностей в реализации построения не только дефиниций, но и практических инноваций, обеспечивающих решение социально-педагогических задач.

Рассматривая дефиницию (лат. definitio – определение) как краткое определение какого-либо понятия или логическую процедуру придания строго фиксированного смысла терминам языка, выделяют и термин, над которым проводится операция дефиниции – дефидент. [1, с.38].

Метод моделирования дефиниций позволит планомерно, позитивно, адекватно изучить понятия, преобразование объективной социально-педагогической действительности, особенности моделей, включающих данные понятия. Проблема моделирования определений категорий «профессиональное развитие» и «профессиональное развитие учителя» изменяет традиционные подходы к анализу деятельности современного педагога. Далее представим результаты моделирования дефиниций этих понятий.

Индуктивным определением понятия «профессиональное развитие» является анализ дефидента и выражение, приписываемое ему в качестве смысла - от лат. profiteor - объявляю своим делом.

Научный подход позволяет сформулировать явное определение понятия, когда даны дефидент и дефиниция, между которыми установлено отношение равенства. Профессиональное развитие с точки зрения научного подхода - происходящий в онтогенезе человека процесс социализации, направленный на присвоение им различных аспектов мира труда, в частности профессиональных ролей, профессиональной мотивации, профессиональных знаний и навыков. Профессиональное развитие учителя может быть представлено как психолого-педагогический феномен, сложное интегративное динамичное многоступенчатое образование, индивидуальная проекция социальных норм и эталонов высококвалифицированного педагогического труда, обуславливающий продуктивность педагогической деятельности и развитие личности педагога-профессионала в диалектическом единстве профессиональной компетентности, культуры педагогического мышления, эмоциональной и поведенческой культуры.

Акмеологический подход позволил представить профессиональное развитие как механизм фасилитирующий достижение индивидуальной вершины профессионального развития каждому субъекту общества, включенному в систему субъект-субъектных и субъект-объектных связей и моделей деятельности, отношений и преобразований действительности и планомерный результат является следствием преобразования, как самого человека, так и внешнего пространства, а условия такого преобразования

- історичні аспекти розвитку медсестринської справи й підготовки медичних сестер до трудової діяльності знайшли обґрунтування в працях В. Банщикова, Л. Духш, С. Захарчука, О. Тушина, Н. Фелістовича, І. Шапіри, М. Шегедин;
- питання професійної підготовки, професійної спрямованості та професійної придатності студентів медичних коледжів висвітлено в дослідженнях Н. Аніськіної, Є. Бастракової, О. Жерновникової, Т. Кудрявцевої, А. Мельник, І. Радзієвської, Т. Темерівської, С. Стацук, Н. Семенкова;
- теоретико-організаційні засади формування професійних цінностей молодшого медичного персоналу в процесі фахової підготовки розкрито в працях О. Андрійчук, М. Бабич, О. Коваленко, І. Кузнєцової, К. Куренкової, Х. Мазепи М. Нарійчук, О. Якимівої та інших.

Мета статті – схарактеризувати роль самостійності як риси особистості в процесі навчально-пізнавальної й професійної діяльності студентів медичних коледжів й вказати на шляхи її формування.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до кваліфікаційної характеристики молодший спеціаліст медичної галузі повинен уміти збагачувати свій інтелект шляхом самоосвіти та самоаналізу, систематизувати інформацію з метою підвищення ефективності праці на основі системного та методологічного підходу до предметної діяльності, виховувати уміння поважати інші погляди щодо проблемних питань з професійної діяльності та загальнолюдських цінностей і вміти самокритично оцінювати свою поведінку та результати діяльності. Специфікою навчання у вищому навчальному закладі є те, що воно орієнтоване на вирішення конкретних дидактичних задач: пошук знань, їх осмислення і закріплення; формування і розвиток практичних навичок, а також інтелектуальних, організаторських і гностичних умінь; подальше узагальнення і систематизація знань у процесі просування від нижчої до вищої сходинки свого становлення як фахівця [5, с.6].

Зважаючи на це, пріоритетне завдання, що постає перед сучасним викладачем медичного коледжу, полягає у формуванні студента як суб'єкта навчальної діяльності, що вимагає розвитку вміння планувати, організовувати свою діяльність, повноцінно навчатись, спілкуватись. Це ставить на порядок денний питання не лише підготовки висококваліфікованих фахівців з вищою освітою, а й особистостей, у яких сформована така риса, як самостійність.

Самостійність – вольова властивість особистості, що виявляється в здатності систематизувати, планувати, регулювати й активно здійснювати свою діяльність без постійного керування та практичної допомоги ззовні. Пізнавальна самостійність досягається шляхом готовності пам'яті як основи здобутих знань, навичок та вмінь діяти в конкретних ситуаціях [6, с.126].

У психологію поняття «самостійність як риса особистості» було введено Р. Кеттелом у 1957 р. Розвиток самостійності особистості психологи пов'язують із цілеспрямованим формуванням названої якості за заздалегідь спрямованою моделлю за допомогою адекватних засобів та прийомів дій [4, с.8].

Педагогічний словник визначає самостійність як узагальнену властивість особистості, що виявляється в ініціативності, критичності, адекватній самооцінці та почутті власної відповідальності за свою діяльність та поведінку [3, с.199].

Аналіз психолого-педагогічної літератури з теми дослідження дозволив виокремити найбільш пріоритетні вольові якості, притаманні самостійній особистості. Природній зв'язок самостійності з такими вольовими якостями, як цілеспрямованість, рішучість, упевненість, ініціативність, відповідальність тощо відзначали дослідники А. Ковальов, О. Кононко, В. Мясищев, Е. Савонько, В. Селіванов, Е. Сапожнікова, Е. Серебрякова та інші. Цілеспрямованість характеризується останніми як здатність особистості керуватися в своїй діяльності поставленими цілями, зумовленими твердими переконаннями. Цілеспрямована особистість завжди спирається на загальну, часто віддалену мету й підпорядковує їй свою конкретну мету. Ініціативність виявляється у здатності знаходити нові, нешаблонні рішення й засоби їх здійснення. У моральному плані вона характеризується соціальною сміливістю, відсутністю страху взяти на себе відповідальність за пропоновану дію. З огляду на це, ініціативність є мотиваційною якістю, яка робить людину активною, енергійною, такою, що творчо підходить до своєї роботи. Навпаки безініціативна особистість легко піддається впливу інших людей, їхніх дій і вчинків, власні рішення ставить під сумнів, не впевнена в їх правильності та необхідності. Наполегливість убачається у здатності особистості протягом довготривалого часу всупереч труднощам і перепонам зберігати зусилля для досягнення цілі. Наполеглива особистість правильно оцінює обставини, знаходить у них те, що допомагає досягненню мети. Рішучість – це здатність до швидкого прийняття рішення у складних обставинах, без вагань. Нерішуча людина схильна або відкидати остаточне рішення, або без кінця його переглядати. Упевненість у своїх силах трактується як здатність особистості до потенційного здійснення будь-якої діяльності, подолання будь-яких перепон. Самокритичність – виявляється в здатності бачити і визнавати власні помилки в діяльності. Самоконтроль – у здатності до аналізу і корекції власних дій під час досягнення цілі.

Одним із ресурсів формування самостійності у процесі фахової підготовки студентів у медичному коледжі є їх широке залучення до самостійної роботи, оскільки остання слугує не лише підґрунтям успішного навчання, але й визначальним фактором, що впливає на професійне становлення особистості. Самостійна робота дає величезне поле для реалізації студентом індивідуальної відповідальності за якість професійної підготовки залежно від власних зусиль. Студент стає ініціатором пошуку знань, набуває вміння управляти власною діяльністю, формує якості, необхідні у подальшій професійній діяльності. До того ж самостійна робота забезпечує розвиток предметної (вміння моделювати й адекватно оцінювати власну діяльність) й особистісної (рефлективність мислення, сформованість вольових якостей) саморегуляції, що слугує базовим компонентом прояву самостійності.

На думку А. М. Алексюка, самостійність у здобутті знань "передбачає оволодіння складними вміннями і навичками бачити зміст та мету роботи, організовувати власну самоосвіту, вміння по-новому підходити до вирішуваних питань, пізнавальну й розумову активність і самостійність, здатність до творчості" [1]. Це визначення певною мірою дає уявлення про необхідність створення умов, за яких студенти будуть добре усвідомлювати важливість самоосвіти й самостійної роботи, що, в свою чергу, сприятиме підвищенню рівня сформованості такої якості, як самостійність. В умовах медичного коледжу цьому слугують:

внимание на том, что переход от уровня к уровню – это последовательный, проходящий без скачков процесс, который характеризует профессиональное развитие, выражающееся в качественных изменениях.

В исследованиях украинских учёных (В.П.Андрущенко, В.И.Бондар, А.А.Дубасенюк, И.А.Зязюн, Б.И.Королёв, Н.Г.Ничкало, Л.П.Пуховская, С.А.Сысоева, Д.В.Чернилевский и др.) процесс профессионального развития педагога, самостоятельное пополнение профессиональных знаний, обогащение собственного профессионального опыта непосредственно связывается с непрерывным образованием (образованием в течение всей жизни).

Целью статьи является теоретическое обоснование и уточнение понятий «профессиональное развитие» и «профессиональное развитие учителя», проведение анализа данных понятий с помощью метода моделирования дефиниций.

Изложение основного материала. Концепция развития человеческого потенциала, индекс человеческого развития (Human Development Index) являются наиболее известными интеллектуальными продуктами, разработанными экспертами Программы развития Организации Объединённых Наций. В 1990 году опубликован первый доклад с оценкой экономического и социального прогресса стран мира, в котором было сформулировано понятие человеческого развития. В 2010 году понятие «развитие человека» было существенно дополнено. Развитие человека предполагает сохранение позитивных результатов в течение длительного времени и противодействие процессам, которые ведут к угнетению людей и усиливают структурную несправедливость. «Развитие человека представляет собой процесс расширения свободы людей жить долгой, здоровой и творческой жизнью, на осуществление других целей, которые, по их мнению, обладают ценностью; активно участвовать в обеспечении справедливости и устойчивости развития на планете» [4]. В свете данного определения развитие человека включает: благосостояние, расширение прав и возможностей, справедливость. Индекс измеряет достижения страны с точки зрения состояния здоровья (измеряемые показателем ожидаемой продолжительности жизни при рождении), получения образования и фактического дохода ее граждан. Доступ к образованию, измеряемый уровнем грамотности взрослого населения и совокупным валовым коэффициентом охвата образованием [4]. Образование является важнейшим социально-экономическим фактором, определяющим уровень развития, как страны в целом, так и отдельной личности. Особую роль играет профессиональное образование и профессиональное развитие, обеспечивающие непрерывность образовательного процесса.

Традиционно профессиональное развитие относительно различных сфер деятельности рассматривается как рост, становление профессионально значимых личностных качеств и способностей, профессиональных знаний и умений, активное качественное преобразование личностью своего внутреннего мира, приводящее к принципиально новому его строю и способу жизнедеятельности - творческой самореализации в профессии [5, с.129].

Рассматривая профессиональное развитие как систематическое подкрепление, усовершенствование и расширение спектра знаний, развитие личных качеств, необходимых для освоения новых профессиональных знаний и навыков, необходимых для выполнения обязанностей на протяжении всей трудовой деятельности сотрудника, не обязанность или формальность, а образ

особливості та характер змін процесу професійного розвитку вчителя у сучасному інформаційному суспільстві.

Ключові слова: професійний розвиток, професійний розвиток учителя, метод моделювання дефініцій.

Annotation. The article presents an analysis of the concepts of "professional development" and "professional development of teachers" in terms of a variety of methodological approaches, proposed the method of modeling definitions. The features and nature of changes in the professional development of teachers in today's information society.

Key words: professional development, teachers' professional development, the method of modeling definitions.

Введение. Важнейшей мировой тенденцией изменения современного общества является небывалый динамизм во всех сферах деятельности, преобладание социокультурных перемен над преемственностью и постоянством, уменьшение возможности применения накопленного ранее общественного опыта и увеличение разрыва между темпами развития образования и потребностями общества. В меняющемся мире человек становится главным фактором развития и одновременно главным фактором риска. В.Г.Кинелев отмечает, что приоритет личности – главный итог ушедшего века и главный императив века настоящего. Новую образовательную парадигму автор формулирует в виде логически связанной триады: «От целостной картины Мира к целостному Знанию и через него к целостной Личности» [6, с.88].

Свободный доступ к информации и образовательным ресурсам, горизонтальная мобильность, т.е. возможность войти в тематические сообщества, а не только профессиональные, появление реальных возможностей построения открытой образовательной системы, позволяющей каждому человеку выбрать свою собственную траекторию обучения в течение всей жизни, явились причинами возрастающего интереса к процессу профессионального развития.

Теоретическими основами исследования процесса профессионального развития являются идеи: о механизме развития личности в деятельности (К.А. Абульханова-Славская, И.Д.Бех, Л.П. Буева, А.Н. Леонтьев, И.Я. Лернер, В.П. Тугаринов); об освоении деятельности (Л.С.Выготский, В.В. Давыдов, П.Я. Гальперин, Н.Ф. Талызина) и ее субъекте (Б.Г. Ананьев, А.Г. Асмолов, Ю.К. Бабанский, Е.А. Климов, С.Л. Рубинштейн); о единстве теоретического и практического мышления (С.Г. Батищев, А.В. Брушлинский, А.М. Матюшкин, Б.М. Теплов, Г.С. Костюк); об индивидуальности и ее развитии в деятельности (О.С. Гребенюк, Т.Б. Гребенюк, Е.А. Климов, В.С. Мерлин, Б.М. Теплов); о профессионально-творческой деятельности (В.И. Андреев, Ю.К. Бабанский, В.П.Беспалько, В.А. Кан-Калик, П.И. Пидкасистый, Т.С. Полякова, В.А.Сластенин, А.В. Усова, В.А. Черкасов, Н.М. Яковлева, В.А. Якунин и др.).

Профессиональному развитию личности учителя посвящены научные работы В.И.Андреева, Н.Б.Евтуха, Л.В.Крамущенко, А.К.Марковой, Л.М.Митиной, Р.И.Хмелюк.

В.И. Беспалько, Н.В. Кузьмина, А.К. Маркова, Н.В. Немова выделяют, иерархически структурируют и характеризуют взаимосвязанные уровни профессионального становления учителя. Все исследователи акцентируют

- суперечності навчальної інформації і її невідповідність раніше засвоєним знанням;
- неоднозначна інформація, необхідність вибору більш ефективного способу надання допомоги, виконання медичного призначення при наявності двох, трьох свідчень або недостатності інформації;
- орієнтація на прояв ініціативи і самостійності у навчально-професійній діяльності майбутніх медиків;
- створення підвищених, але адекватних рівнів готовності студента, труднощів під час аналізу та вирішення проблемної ситуації;
- можливість перевірити теоретичні висновки на практиці, виявити та виправити помилку.

Підкреслимо, що навчальний процес у медичному коледжі – це складний професійно орієнтований процес, насичений різними діями та операціями з практичного застосування теоретичних знань у різних клінічних ситуаціях, з хворими різного ступеня важкості та за різних умов протікання хвороби або догляду за хворим. У таких умовах кожен випадок застосування теоретичних знань – це проблема, навчально-дослідне завдання, ситуація, які майбутня медична сестра повинна навчитися розв'язувати або самостійно вирішувати безпомилково, оскільки від цього залежить здоров'я, а іноді й життя людини [2]. У цьому контексті непересічне значення для формування самостійності майбутніх студентів-медиків відіграють проблемні ситуації. У навчальному процесі медичного коледжу професійна ситуація – це поєднання професійно-орієнтованих умов і обставин, створених для стимулювання пізнавальної потреби та ініціативи, спонукання студента до самостійного аналізу наявних проблем та ситуацій.

Важливо наголосити, що значний потенціал для формування самостійності студентів медичних коледжів містить у собі й позааудиторна робота. Вона спрямована на формування у студентів уявлень про високе призначення молодшого медичного персоналу в суспільстві, його професійні обов'язки, визначення ролі професійних цінностей, зокрема самостійності, у майбутній професійній діяльності.

Висновки. Вищезазначене дає підстави для висновку, що сформованість самостійності як риси особистості слугує запорукою підвищення ефективності навчально-пізнавальної діяльності студента медичного коледжу, створює міцне підґрунтя для професійної самореалізації спеціаліста медичного профілю. У навчально-пізнавальній діяльності студента медичного коледжу названа риса сприяє потягу до самоосвіти, поглибленню й систематизації навчальної інформації, аналізу професійних ситуацій й прийняттю самостійних виважених рішень, підвищенню самооцінки й рівня відповідальності за результати власної діяльності.

Література:

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія: Підруч. для студентів, аспірантів та молодих викладачів вищих навчальних закладів / А. М. Алексюк. – К.: Либідь, 1998. – 488 с.

2. Коваленко В. О. Позааудитона навчальна діяльність студентів як чинник професійного становлення майбутнього фахівця / В. О. Коваленко // Всеукр. наук.-практ. конф. «Вища освіта в медсестринстві: проблеми та перспективи» (Житомир 10-11 листопада 2011р.). – Житомир: Полісся, 2011. – С. 121-123

3. Новиков А. М. Педагогика: словарь системы основных понятий / А. М. Новиков. – М. : Изд. центр ИЭТ, 2013. – 268с.

4. Петрук В. А. Теоретико-методичні засади формування професійної компетентності майбутніх фахівців технічних спеціальностей у процесі вивчення фундаментальних дисциплін. Монографія. / В. А. Петрук. – Вінниця: УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2006. – 292 с.

5. Пидкасистый П. И. Организация учебно-познавательной деятельности студентов. Учеб. пособие. / П. И. Пидкасистый. – М.: Пед. общество России, 2004.

6. Платонов К. К. Краткий словарь системы психологических понятий / К. К. Платонов. - М.: Высшая школа, 1984. –174с.

References:

1. Aleksiuk A.M. Pedahohika vyschoi osvity Ukriny . Istoria. Teoria: Pidruch. dlia studentiv, aspirantiv ta molodykh vykladachiv vyschykh navchalnykh zakladiv / A.M. Aleksiuk. K.: Lybid, 1998. – 488s.

2. Kovalenko V.O. Posaaudytorna navchalna dialnist studentiv yak chynnyk profesiionoho stanovlennia maibutnioho fakhivtsia / Kovalenko V.O./ Vseukr. Nauk.-prakt. Konf. " Vyscha osvita v medsestrynstvi: problem ta perspectyvy" (Zhytomyr 10-12 lystopada 2011r.). – Zhytomyr: Polissia, 2011. – s. 121-123

3. Novikov A.M. Pedagogika: slovar sistemy osnovnykh poniatii/ Novikov A.M. – M.: Izd. Tsentr IET, 2013. 268s.

4. Petruk V.A. Toeretyko-metodychni zasady formuvannia profisiinoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv tekhnichnykh spetsialnostei u protsesi vyvchennia fundamentalnykh dystsyplin. Monohrafia. / V.A. Petruk. – Vinnytsia: UNIVERSUM-Vinnytsia,2006.-292/

5. Pidkasistyi P.I. Organizatsiia uchebno-poznavatelnoi deiatelnosti studentov. Ucheb. Posobiie./ P.I. Pidkasistyi. – M.:Ped. Obschestvo Rossii,2004.

6. Platonov K.K. Kratkii slovar sistemy psikhologicheskikh poniatii / K.K. Platonov. – M.;Vysshaia shkola, 1984. – 174s.

Педагогіка

УДК 796.011.01-057.875]37.035.6-057.874
старший викладач кафедри теорії
та методики фізичної культури Леоненко А. В.
Навчально-науковий Інститут фізичної культури
Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

ДИДАКТИЧНЕ ТА НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Анотація. У статті розглядається необхідність запровадження додаткових тематичних модулів до вибіркових та дисциплін професійної та практичної підготовки з метою удосконалення підготовки майбутнього вчителя фізичної культури до патріотичного виховання старшокласників.

Ключові слова: дидактика, фахова підготовка, патріотичне виховання, навчальний план.

yzdanye]. — M.: Nauka; Hlavnaya redaktsyya yzdanyy dlya zarubezhnыkh stran, 1983. —344 s.

3. Ishchenko A. Vidkryta osvita na suchasnomu etapi: sutnist', ideyi ta holovni tendentsiyi (Peredmova do ukrayins'koho vydannya) / A. Ishchenko // Vidkryta osvita: kolektyvnyy rozvytok osvity cherez vidkryti tekhnolohiyi, vidkrytyy kontent i vidkryte znannya / za redaktsiyeyu Toru Iiyosi ta M. S. Vidzhaya Kumara / Pereklad z anhl. A. Ishchenko, O. Nosyka. — K. :Nauka, 2009. — S. 7—13.

4. Kastler H. Voznyknovenye byolohycheskoy orhanyzatsyy / H. Kastler; per. s anhl.; pod red. L. A. Blyumenfel'da. — M.: Myr, 1967. — 90 s.

5. Maron A. E. Kontseptsyya razvytyya otkrытыkh system obrazovanyya vzroslыkh / A. E. Maron, L. Yu. Monakhova // Chelovek y obrazovanye. — № 1(14). — 2008. — S. 75—82.

6. Melyk-Haykazyan Y. V. Kontseptual'naya model' dyahnostyky tekhnolohyy ynformatsyonnoho obshchestva / Y. V. Melyk-Haykazyan // Vestnyk THPU. — Vыp. 5(95). —2010. — S. 42—51.

7. Melyk-Haykazyan Y. V. Metodolohyya modelyrovanyya vzaymosvyazey neobratymosty, slozhnosty y ynformatsyonnыkh protsessov / Y. V. Melyk-Haykazyan // Byulleten' sybyrskoy medytsyny. —№ 5. — 2006. — C. 101—115.

8. Melyk-Haykazyan Y. V. Metodolohyya modelyrovanyya nelyneynoy dynamyky slozhnыkh system / Y. V. Melyk-Haykazyan, M. V. Melyk-Haykazyan, V. F. Tarasenko. — M.: FYZMATLYT, 2001. — 272 s.

9. Uaytkhed A. N. Yzbrannыe raboty po fylosofyy / A. N. Uaytkhed; sost. Y. T. Kasavyn. — M.: Prohress, 1990. — 720 c.

10. Chernavskyy D. S. Synerhetyka y ynformatsyya / D. S. Chernavskyy. — M. : Znanye, 1990. — 48 s.

Педагогика

УДК 37.091.12.011.3-051:005.963
старший преподаватель кафедры педагогики и
управления учебными заведениями,
кандидат педагогических наук Пулина А. А.
Республиканское высшее учебное заведение
«Крымский гуманитарный университет» (г. Ялта)

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ФЕНОМЕНА ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ УЧИТЕЛЯ

Аннотация. В статье представлен анализ понятий «профессиональное развитие» и «профессиональное развитие учителя» с точки зрения разнообразных методологических подходов, предложено моделирование дефиниций данных значимых категорий. Выявлены особенности и характер изменений процесса профессионального развития учителя в современном информационном обществе.

Ключевые слова: профессиональное развитие, профессиональное развитие учителя, метод моделирования дефиниций.

Анотація. У статті проаналізовано поняття «професійний розвиток» і «професійний розвиток учителя» з різноманітних методологічних підходів, запропоновано моделювання дефініцій даних значущих категорій. Виявлено

досягнення мети, а ефективність розглядається як похідна цінності від кількості. Ефективність відкритої освіти вимірюється здатністю системи до досягнення поставленої перед нею соціальної мети та відповідністю цієї мети цілям конкретної особистості, що прагне здобути потрібну освіту. Зрозуміло, що ефективність відкритої освіти визначається не тим, скільки та з якою інтенсивністю в ній передаються відомості, а наскільки вони сприяють досягненню особистих цілей.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Отже, проведене дослідження відкритої освіти як складної нелінійної нерівноважної соціокультурної системи «процесуальної» природи дало змогу теоретично обґрунтувати використання інформаційних процесів як механізмів її динаміки. У подальших дослідженнях планується розкрити потенціал інформаційних процесів у складних динамічних системах для визначення їх керівного параметра порядку.

Література:

1. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти: монографія / В. Ю. Биков. — К.: Атіка, 2008. — 684 с.

2. Винер Н. Кибернетика, или Управление и связь в животном и машине / пер. с англ. И. В. Соловьева и Г. Н. Поварова; под ред. Г. Н. Поварова. — [2-е изд.]. — М.: Наука; Главная редакция изданий для зарубежных стран, 1983. —344 с.

3. Іщенко А. Відкрита освіта на сучасному етапі: сутність, ідеї та головні тенденції (Передмова до українського видання) / А. Іщенко // Відкрита освіта : колективний розвиток освіти через відкриті технології, відкритий контент і відкрите знання / за ред. Тору Іійосі та М. С. Віджая Кумара / пер. з англ. А. Іщенко, О. Носика. — К.: Наука, 2009. — С. 7—13.

4. Кастлер Г. Возникновение биологической организации / Г. Кастлер; пер. с англ.; под ред. Л. А. Блюменфельда. — М.: Мир, 1967. — 90 с.

5. Марон А. Е. Концепция развития открытых систем образования взрослых / А. Е. Марон, Л. Ю. Монахова // Человек и образование. — № 1(14). — 2008. — С. 75—82.

6. Мелик-Гайказян И. В. Концептуальная модель диагностики технологий информационного общества / И. В. Мелик-Гайказян // Вестник ТГПУ. — Вып. 5(95). —2010. — С. 42—51.

7. Мелик-Гайказян И. В. Методология моделирования взаимосвязей необратимости, сложности и информационных процессов / И. В. Мелик-Гайказян // Бюллетень сибирской медицины. — № 5. — 2006. — С. 101—115.

8. Мелик-Гайказян И. В. Методология моделирования нелинейной динамики сложных систем / И. В. Мелик-Гайказян, М. В. Мелик-Гайказян, В. Ф. Тарасенко. — М.: ФИЗМАТЛИТ, 2001. — 272 с.

9. Уайтхед А. Н. Избранные работы по философии / А. Н. Уайтхед; сост. И. Т. Касавин. — М.: Прогресс, 1990. — 720 с.

10. Чернавский Д. С. Синергетика и информация / Д. С. Чернавский. — М.: Знание, 1990. — 48 с.

References:

1. Bykov V. Yu. Modeli orhanizatsiynykh system vidkrytoyi osvity : Monohrafiya / V. Yu. Bykov. — K.: Atika, 2008. — 684 s.

2. Vyner N. Kybernetyka, yly Upravlenye y svyaz' v zhyvotnom y mashyne / per. s anhl. Y. V. Solov'eva y H. N. Povarova; pod red. H. N. Povarova. — [2-e

Аннотация. В статье рассматривается вопрос о необходимости внедрения в процесс профессиональной подготовки специалиста по физической культуре дополнительных тем для изучения дисциплин профессиональной и практической подготовки. Это обеспечит качественную подготовку будущих учителей к патриотическому воспитанию старшеклассников.

Ключевые слова: дидактика, профессиональная подготовка, патриотическое воспитание, учебный план.

Annotation. The article deals with the problem of preparation of future teacher of physical culture in patriotic education of high school students during the professional education.

Key words: didactics, professional preparation of future teacher of physical culture, patriotic education, curriculum.

Вступ. Олюднення процесу навчання відбувається не за рахунок знань вчителя теорії і технології навчання, а завдяки його володінню педагогічною технікою – основою педагогічної майстерності [1]. З огляду на це дидактичне забезпечення підготовки майбутнього вчителя фізичної культури до патріотичного виховання старшокласників включає зміст освіти, форми та методи його засвоєння, закономірності та принципи організації процесу навчання.

Нині дидактика – це не тільки теорія навчання, сучасна дидактика – це теорія освіти та навчання; вона розглядає такі загальнопедагогічні та психологічні категорії: освіта, розумовий розвиток, знання; навчання, зміст навчання, принципи навчання, цілі навчання, організаційні форми навчання, урок, дидактична система тощо. Головними категоріями дидактики є освіта, навчання, викладання (научування), принципи, методи, засоби навчання тощо [2].

Проблема професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури висвітлена у дослідженнях українських (Г. Балахнічова, 2004; Л. О. Демінська, 2004; О. Ц. Демінський, 2003; О. В. Зюзюков, 2010; А. С. Кошолап, 2009; О. І. Міхеєнко, 2004; Р. Мушкета, 2007; В. І. Наумчук, 2002; С. І. Савчук, 2000; О. І. Смакула, 2004; О. В. Тимошенко, 2009; А. Г. Чорноштан, 2002 та ін.) та російських (С. Ю. Алькова, 2002; Л. І. Бережна, 2004; Т. М. Булкова, 2007; Л. А. Дюкіна, 2000; В. П. Костюченко, 1996; О. В. Крякіна, 2007; О. А. М. Кузьмін, 1997; О. В. Кувшинов, 2000; І. В. Манжелей, 2005; Л. М. Мініна, 2007; С. П. Миронова, 2004; П. К. Петров, 1999 та ін.) дослідників.

Педагогічні основи патріотичного виховання представлено в наукових працях А. О. Афанасьєва, 2005; М. М. Баки, 2004; В. А. Бобровського, 1997; І. І. Бурлакової, 2005; Р. В. Бойка, 2009; С. В. Галкіна, 2005; В. М. Дзюби, 2002; С. В. Долецької, 2012; Г. В. Здєрєвої, 2005; В. В. Івашковського, 2010; С. О. Ігнатенко, 2007; В. М. Кіндрата, 1998; І. А. Зеленової, 2010; С. І. Кожевнікова, 2005; В. П. Коржа, 2004; Є. Л. Мальгіна, 2009; В. Ю. Мікрюкова, 2009; Н. О. Міми, 2009; М. О. Нікової, 2004; В. Г. Паутова, 2010; Є. Л. Райхліної, 2011; О. М. Рощина, 2006; Г. В. Рудакової, 2005; О. Г. Рядового, 2010; О. П. Тужиліна, 2006; Л. В. Чупрій, 2011 та ін. учених.

Формулювання мети статті та завдань. Питання підготовки майбутнього вчителя фізичної культури до патріотичного виховання старшокласників у педагогічній науці висвітлено недостатньо. З огляду на це **метою та завданнями** статті є обґрунтування введення додаткових

тематичних модулів до навчального процесу для активізації знань студентів щодо реалізації патріотичного виховання та удосконалення змісту професійної підготовки майбутнього фахівця з фізичного виховання.

Виклад основного матеріалу статті. У процесі дослідження визначено, що дидактичне забезпечення підготовки майбутнього фахівця до патріотичного виховання старшокласників за напрямом підготовки 6.010201 «Фізичне виховання» визначається запровадженням авторського спецкурсу «Патріотичне виховання молоді на традиціях національної фізичної культури», а навчально-методичне – введенням додаткових змістових модулів до дисциплін професійної та практичної підготовки «Вступ до спеціальності», «Теорія та методика фізичного виховання», «Організація та методика спортивно-масової роботи», «Рухливі ігри з методикою викладання» та вибіркової навчальної дисципліни «Професійна діяльність у сфері фізичного виховання».

Відповідно до Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах науково-методичне забезпечення включає: державні стандарти освіти; навчальні плани; навчальні програми з усіх нормативних і вибіркових навчальних дисциплін; програми навчальної, виробничої й інших видів практик; підручники і навчальні посібники; інструктивно-методичні матеріали до семінарських, практичних і лабораторних занять; індивідуальні семестрові завдання для самостійної роботи студентів з навчальних дисциплін; контрольні завдання до семінарських, практичних і лабораторних занять; контрольні роботи з навчальних дисциплін для перевірки рівня засвоєння студентами навчального матеріалу; методичні матеріали для студентів з питань самостійного опрацювання фахової літератури, написання курсових робіт і дипломних проектів (робіт) [3].

Навчальний план – це нормативний документ вищого навчального закладу, який складається на підставі освітньо-професійної програми та структурно-логічної схеми підготовки і визначає перелік та обсяг нормативних і вибіркових навчальних дисциплін, послідовність їх вивчення, конкретні форми проведення навчальних занять та їх обсяг, графік навчального процесу, форми та засоби проведення поточного і підсумкового контролю [там само].

Важливо в даному контексті говорити про міжпредметні та міжциклові зв'язки між дисциплінами професійної та практичної підготовки та дисциплінами вільного вибору студента, оскільки це дасть змогу сформувати цілісне уявлення майбутніх фахівців про зміст патріотично-виховної діяльності.

Розглянемо детальніше змістову структуру дисциплін, до яких було введено додаткові змістові модулі:

І. Дисципліна професійної та практичної підготовки «Вступ до спеціальності». Відповідно до навчального плану дисципліна викладалася в І семестрі. Загальний обсяг – 108 годин (3 кредити), з них: лекційних – 40 год., практичних – 20 годин; на самостійну роботу відведено 68 год.

Метою та завданнями дисципліни «Вступ до спеціальності» є формування у першокурсників певної системи знань та уявлень про сферу майбутньої професійної діяльності та професії фахівців у галузі фізичної культури; розвиток високих моральних, естетичних, психологічних і духовних якостей, необхідних для здійснення професійної діяльності.

інформаційного підходу на дослідження динаміки соціокультурних систем загалом і відкритої освіти зокрема.

Для динаміки соціокультурних систем (разом із використанням інформаційних процесів як її механізмів) характерні окремі фази:

- фаза 1 – подолання хаотичного стану й перехід до стадії генерації інформації;
- фаза 2 – вибір одного з варіантів нового порядку й кодування інформації;
- фаза 3 – стадія формування нових рівнів системи і трансляція інформації;
- фаза 4 – формування атрактора;
- фаза 5 – досягнення атрактора;
- фаза 6 – стадія перебування в атракторі;
- фаза 7 – вплив макростану системи на суб'єктів системи й рецепція інформації.

Прокоментуємо наведені фази динаміки соціокультурних систем. Так, у першій фазі, долаючи стан нестійкості, система здійснює випадковий вибір одного з можливих варіантів тієї ж таки стійкості. Цей вибір є подією, механізмом здійснення якої є процес генерації інформації, а її результат – обраний системою варіант виходу з хаосу – необхідно запам'ятати (зафіксувати). Цінність цього вибору визначатиметься ймовірністю наближення до мети системи, до структур-атракторів. Фіксація результату потребує відповідного коду, а вже результат кодування і є змістом події. Все це відбувається у другій фазі. Перша і друга фази є стадіями народження нового порядку, нової організації, що необхідні системі для переходу до стійкого стану. Саме цей порядок і ця організація будуть диктувати й нові правила, за якими надалі розвиватиметься система. Для складних соціокультурних систем це буде виявлятися в дії нормативної функції. Звичайно, обрати і зафіксувати мету ще не означає досягнути її. Важливо вибудувати алгоритм дій, програму досягнення мети, створити оператора, що дасть змогу обрати найбільш ефективні варіанти цілеспрямованих дій. Етапу трансляції інформації відповідає третя фаза. Процесу перетворення інформації, тобто процесу віднайдення способу реалізації цілеспрямованих дій на основі переданої інформації – четвертий блок. Процес тиражування інформації, що виникає завдяки дії оператора, відтворений у п'ятій фазі. Процес зберігання інформації зіставляється з процесом перебування в атракторі й відповідає шостій фазі. Сьома фаза передбачає рецепцію інформації всіма суб'єктами системи.

Отже, певним етапам нелінійної динаміки відповідають конкретні стадії інформаційних процесів. Таке розуміння механізмів динаміки має велике значення для пояснення природи й особливостей функціонування складних динамічних соціокультурних систем. Так, установлення співвідношення етапів самоорганізації зі стадіями інформаційного процесу дає змогу здійснити вимірювання соціокультурної динаміки. Річ у тім, що застосування методів багатомірної статистики в динаміці соціокультурних систем означатиме свідому відмову від розуміння механізмів, що діють у системах. Підставою для такого висновку є той факт, що кожній стадії інформаційного процесу відповідає певна характеристика інформації: новизна (фаза 1 і фаза 2), кількість (фаза 3), ефективність (фаза 4), цінність (фаза 5) та якість (фаза 6). У відкритій освіті цінність інформації визначається залежно від імовірності

процесу А. Уайтхеда: онтологічного принципу, принципу новизни, принципу відносності та принципу прогресу. Відповідно до першого принципу – онтологічного – реальність складається з подій. Становлення, виникнення нового є самопородження, самостворення. Другий принцип – принцип новизни – проголошує, що виникнення нового є якісним стрибком із можливого в дійсне (за словами І. Пригожина, «подія є стрибком із потенційності в актуальність»). Третій принцип – принцип відносності – дає змогу провести розподіл між буттям і дійсністю: буття є широкою сферою можливостей, а дійсність – царина реалізованих можливостей. На підставі аналізу дійсності доходимо висновку про наявність рівноправних (але нерівноймовірнісних) можливостей. За таких умов, становлення дійсності, як твердить А. Уайтхед, наближено до визначення процесу генерування інформації. Відповідно до четвертого принципу – принципу прогресу – дійсне існування можна розглядати як органічний процес, а отже, дійсність є процесуальною. Опис ієрархічних рівнів дійсності, зроблений А. Уайтхедом, узгоджується з сучасними уявленнями про ієрархію рівнів інформації, а виділені два види процесів – зрощування й перехід – дають змогу зіставити їх із формальними стадіями інформаційного процесу.

Аргументом на користь використання інформаційних процесів як механізмів соціокультурної динаміки та схожості їх із процесами самоорганізації є запропоноване Г. Кастлером пояснення феномена «інформація» як запам'ятовування випадкового вибору [4, с. 29]. Процес створення інформації науковець пояснює на прикладі вибору певної комбінації цифр, необхідної для того, щоб зачинити сейф. При цьому, зазначає Г. Кастлер, не важливо, як саме була підібрана комбінація для кодування сейфа – певним науковим методом на основі випадкових чисел або на основі комбінації дати народження чи телефонного номера. Важливо, що перед уведенням цієї комбінації в сейф будь-яка послідовність цифр прийнятна, проте одразу ж по введенню комбінації, коли сейф зачинили, тільки вона й можлива для того, щоб його відчинити, а інші – ні. Отже, вибір будь-якої комбінації і закріплення її (уведення в сейф) створили інформацію. Аналогію Г. Кастлер проводить також і з процесами створення інформації на добровільній основі: чи то художником, чи то поетом, чи то композитором. У всіх цих випадках створення інформації є запам'ятовуванням випадкового вибору, навіть якщо він і базується на певних раціональних міркуваннях, які передбачають використання корисних відомостей із попереднього досвіду.

У такому розумінні процесу створення інформації важливими є такі моменти: а) вибір є випадковим; б) вибір здійснюється із множини багатьох можливих і рівноправних варіантів; в) результат вибору запам'ятовується. Це дає змогу обґрунтувати інформаційний механізм події, що відбувається, у динамічних системах.

Отже, у нашому дослідженні приймемо як робоче визначення інформації як багатостадійного, незворотного процесу становлення певної структури у відкритій динамічній нерівноважній системі, що розпочинається із запам'ятовування випадкого вибору, який система здійснює при переході від хаосу до порядку й навпаки, і закінчується цілеспрямованою дією за програмою, що визначається зробленим вибором. Генерація нового, його кодування, зберігання і передача, створення операторів і способів рецепції – це види інформаційних процесів, що забезпечують коректність екстраполяції

На основі аналізу робочої навчальної програми дисципліни «Вступ до спеціальності» встановлено, що дисципліна орієнтує студента на засвоєння знань стосовно особливостей професійної діяльності вчителя фізичної культури. Також в результаті вивчення дисципліни студент повинен знати права та обов'язки, які сприяють дотриманню здорового способу життя та норм поведінки особистості в суспільстві.

Основними формами роботи зі студентами є лекції та практичні заняття, індивідуальні та групові консультації, творчі письмові роботи, самостійне опрацювання наукової та методичної літератури. Практичні заняття дозволяють поглибити лекційний курс, узагальнити теоретичний матеріал та заохотити майбутніх фахівців до самостійної роботи. Дисципліна «Вступ до спеціальності» носить комплексний характер, до змістової структури якої було введено вивчення таких тем:

1. Форми та засоби патріотичного виховання учнівської молоді.
2. Історія та традиції розвитку фізкультурно-спортивного руху в Сумській області.
3. Основні принципи патріотичного виховання в Україні.

ІІ. Дисципліна професійної та практичної підготовки «Теорія та методика фізичного виховання». Відповідно до навчального плану дисципліна викладалася в ІІІ, ІV, V, VI, VII та VIII семестрах. Загальний обсяг дисципліни – 396 год. (11 кредитів), з них – лекційних – 104 год., практичних – 134 годин; на самостійну роботу відведено 158 год.

За Б. М. Шияном теорія фізичного виховання є основним загальнотеоретичним профілюючим предметом професійної освіти фахівців з фізичного виховання і спорту. Цей предмет має першочергове значення у формуванні професійного кредо майбутнього фахівця, його професійних поглядів і переконань. Значення теорії фізичного виховання в системі професійної освіти визначається не тільки тим, що вона створює необхідний для фахівця запас конкретних знань. Не менш важливим є і те, що вона розвиває його здатність широко осмислити свою професійну діяльність, бачити за окремими явищами їх загальну суть, правильно орієнтуватись у всій сукупності найскладніших зв'язків і відношень. Іншими словами, теорія фізичного виховання має важливе світоглядне значення. Методика фізичного виховання, за визначенням дослідника, є спеціальною галуззю педагогіки, упорядкованою сукупністю методів, методичних прийомів, засобів і форм фізичного виховання [4].

Як навчальна дисципліна, теорія фізичного виховання визначає:

- суть мети і завдань, які повинні бути вирішені у процесі фізичного виховання;
- принципові підходи до досягнення мети і вирішення завдань;
- ефективні засоби вирішення завдань;
- методи спільної роботи вчителя й учнів у процесі фізичного виховання,
- оптимальні форми побудови процесу фізичного виховання,
- закономірності управління процесом навчання і виховання фізичних якостей.

З огляду на це до змістових модулів вивчення дисципліни «Теорія та методика фізичного виховання» було введено такі теми:

ІІ курс. 1. Взаємозв'язок фізичного та патріотичного виховання.

2. Компоненти виховної роботи вчителя фізичної культури у молодшій школі.

3. Виховання фізичних якостей особистості як складова патріотичного виховання молодших школярів.

4. Форми та структура документів позакласної роботи з фізичного виховання, вивчення їх змісту: календарний план масових фізкультурно-оздоровчих заходів і спортивних змагань, положення про спартакіаду та змагання з окремих видів спорту, сценарії заходів патріотичного спрямування в молодшій школі.

III. Курс. 1. Сучасні форми патріотично-виховної роботи вчителя фізичної культури у загальній школі.

2. Патріотично-виховні заходів в урочній та позанавчальній діяльності старшокласників.

3. Планування виховних заходів патріотичного спрямування для старшокласників.

4. Функції класного керівника в патріотичному вихованні школярів.

IV курс. 1. Методи спільної роботи вчителя й учнів у процесі патріотичного виховання.

2. Принципи патріотичного виховання у роботі зі старшокласниками.

III. Дисципліна професійної та практичної підготовки «Організація та методика спортивно-масової роботи». Відповідно до навчального плану дисципліна викладалася у VI семестрі. Загальний обсяг – 90 годин (2,5 кредити), з них: лекційних – 26 год., практичних – 28 годин; на самостійну роботу відведено 36 год.

Мета викладання дисципліни полягає у забезпеченні студентів необхідними теоретичними знаннями та практичними навичками професійної діяльності організатора масової фізичної культури.

У результаті вивчення курсу студент володіти системою знань про особливості організації масової фізичної культури у різних ланках фізкультурного руху, уміннями та навичками з методики організації фізкультурно-оздоровчої роботи зі школярами.

З метою формування в студентів розуміння важливості патріотичного виховання в спортивно-масовій роботі до змістової структури дисципліни було введено вивчення таких тем:

1. Розробка виховних, спортивно-масових та фізкультурно-оздоровчих заходів патріотичного спрямування на основі вивчення передового педагогічного досвіду та наукових розробок педагогів та учених.

2. Патріотичне виховання в позанавчальній та позашкільній діяльності старшокласників.

3. Патріотичне виховання учнів в умовах літнього відпочинку. Участь старшокласників у туристичних злетах.

4.Зміст патріотичної діяльності організатора спортивно-масової роботи в школі.

IV. Дисципліна професійної та практичної підготовки «Рухливі ігри з методикою викладання». Відповідно до навчального плану дисципліна викладалася в II семестрі. Загальний обсяг – 108 годин (3 кредити), з них: лекційних – 12 год., практичних – 42 годин; на самостійну роботу відведено 54 год.

трактувати так: у суспільстві важливу роль відіграють декілька видів інформації – мова, культура, релігія, правила поведінки (що відображаються в ідеології, законах, етичних нормах) і гроші. Ці види інформації виконують комунікативні функції і є взаємопов'язаними. Так, кожна країна має свою державну мову (або декілька мов), свою валюту й панівну ідеологію. Тому в рамках моделі можна розглядати кожну державу як чистий кластер, що складається з носіїв інформації певного типу. Де-факто, сьогодні немає у світі єдиної мови, єдиної ідеології і єдиної валюти, але чисті кластери (СНД, ЄС, США тощо) і кордони між ними вже виникли. Це означає, що людство в такій геополітичній формації постійно переслідуватиме боротьба між кластерами. Глобалізації відповідає остання стадія, коли один кластер уже витіснив усі інші, тобто перехід у глобальний стан відбувається внаслідок боротьби кластерів. Цей перехід характеризується нерівномірністю, супроводжується біфуркаціями і загалом є не передбачуваним. Аналіз моделі такої соціокультурної динамічної системи, як глобальний світ, дає змогу дійти невтішного висновку: на шляху глобалізації людству не уникнути нових світових потрясінь і конфліктів.

Пошук відповіді на питання «А чи можна віднайти мирний шлях переходу до глобального світу?» наводить на думку, що всім кластерам необхідно одночасно зменшити параметри взаємного антагонізму, тобто відмовитися від захисту своїх інтересів (своєї інформації) заради інтересів усього людства. Для розвинених країн це означає свідоме зниження рівня життя громадян своїх країн (малоймовірний варіант). За іншим сценарієм розвинені країни (насамперед ЄС і США) об'єднуються в один кластер, настільки потужний, що решта країн підкорюються йому без опору. Громадяни розвинених країн (так званий «золотий мільярд») опиняться у привілейованому становищі, а на Землі запанує глобальний світ, заснований на їх домінуванні. Модель показує, що таке можливо, якщо людство вже вийшло зі стадії боротьби між кластерами й перейшло до завершальної стадії, де фінал передбачуваний і неминучий, проте реальні події не дають підстав для таких припущень. Більш реалістичним бачиться сценарій об'єднання схожих кластерів із метою захисту від більш агресивного кластера. Такий процес спостерігається в Європі, хоча проблем глобалізації він повністю й не розв'язує.

Модель стадій еволюції систем можна застосувати й щодо відкритої освіти в Україні в умовах входження у світовий освітній простір. При цьому національні системи відкритої освіти виступають як кластери моделі. Одним із ймовірних сценаріїв розвитку глобального освітнього простору є утвердження й панування всеохопної системи відкритої освіти на основі одного з кластерів (наприклад, Європейського освітнього простору). До того ж, як це не прикро для національних систем відкритої освіти, такий процес точніше можна схарактеризувати виразом «не «якщо», а «коли»?». Єдине, на нашу думку, що можна зробити за таких умов – зберегти традиції національної системи освіти, так би мовити, менталітет національної системи освіти і, знаючи подальший розвиток подій, більш активно працювати в напрямі «завойовування» унікальних позицій у переліку провайдерів освітніх послуг на світовому ринку, тобто «зайняти свою нішу».

Ще одним аргументом на користь обґрунтування інформаційних процесів як механізмів динаміки соціокультурних систем є пояснення «процесуальної» природи феномена «інформація» із використанням чотирьох принципів теорії

інформації, запропоноване Н. Вінером, який твердить, що інформацією є інформація, а не матерія, не енергія [2, с. 203].

Як переконуємося, наведені класифікації визначень такого складного феномена, яким є «інформація», – це результат вивчення його окремих аспектів із позицій класичної науки. Адекватне ж розуміння сутності феномена «інформація» повинно, на нашу думку, базуватися на уявлені про інформацію як процес, початкові стадії якого пов'язані з еволюцією синергетичних систем. Як слушно зауважують дослідники І. Мелик-Гайказян, М. Мелик-Гайказян і В. Тарасенко, «місце феномена «інформація» тільки в постнекласичній картині світу» [8]. Отже, для демонстрації потенціалу інформаційних процесів як механізмів динаміки процесів соціокультурних необхідно вивчити «процесуальну» природу феномена «інформація».

Інформація, як твердять дослідники І. Мелик-Гайказян, М. Мелик-Гайказян і В. Тарасенко, є багатостадійним незворотним процесом становлення структури у відкритій нерівноважній системі [8, с. 45]. Проведемо аналогію цього процесу з процесами, що відбуваються в динамічних соціокультурних системах із використанням запропонованих Д. Чернавським етапів еволюції систем.

На першому етапі відбувається руйнування хаотичного стану (рис. 1. Хаотичний стан системи), утворюється структура, що складається із кластерів, що містять носії інформації одного типу (рис. 2. Кластерний розподіл). На цьому етапі немає мети в усій системі, проте метою кожного елемента є збереження власної інформації. На другому етапі відбувається вирівнювання кордонів кластерів, формуються структури типу «паркет», відбувається повільна еволюція, унаслідок якої дрібні кластери зникають, а великі збільшуються (рис. 3. Структура типу «паркет»). На цьому етапі кожен кластер повинен зберегти власну інформацію й розширити ареал її існування. На третьому етапі (рис. 4. Завершальна стадія еволюції) увесь простір структури вміщується в одному кластері, мета якого збігається з метою всієї системи [10].

Рис. 1 Хаотичний стан системи **Рис. 2 Кластерний розподіл** **Рис. 3 Структура типу «паркет»** **Рис. 4 Завер-на стадія еволюції**

Наведена «процесуальна» модель змогу зробити опис широкого кола явищ і процесів – від виникнення життя на Землі до суспільних процесів, зокрема й процесів, що характерні для відкритої освіти. У контексті соціокультурних систем, на наше переконання, результати такого моделювання можна

Метою вивчення дисципліни «Рухливі ігри з методикою викладання» є формування цілісної системи теоретичних та методичних знань, практичних вмінь та навичок організації проведення різних форм занять рухливими іграми; розвиток професійного мислення та професійно значущих особистісних якостей вчителя фізичної культури.

Вибір дисципліни для формування готовності майбутнього вчителя фізичної культури до патріотичного виховання старшокласників обґрунтовується виховним значенням рухливих ігор, а саме тим, що вони сприяють вихованню в учнів моральних та вольових якостей; формують повагу до традицій національної фізичної культури.

У процесі занять рухливими іграми виховуються такі здатності особистості, як наполегливість, витривалість, удосконалюються спритність, здатність керувати фізичними та психологічними якостями.

З огляду на це основним завданням вивчення дисципліни «Рухливі ігри з методикою викладання» є формування в студентів теоретичних знань та практичних умінь щодо застосування командних та групових естафет на уроках фізичної культури з метою виховання в учнів патріотичних рис характеру.

До змістових модулів вивчення дисципліни «Рухливі ігри з методикою викладання» було введено такі теми:

1. Українські народні та рухливі ігри у фізичній культурі.
2. Виховне значення рухливих ігор.
3. Рухливі ігри на перервах та фізкультхвилинки на уроці фізичної культури.
4. Застосування українських народних ігор у позаурочних час.

V. Вибіркова навчальна дисципліна (за вибором навчального закладу) «Професійна діяльність у сфері фізичного виховання». Відповідно до навчального плану дисципліна викладалася в І семестрі. Загальний обсяг – 54 години (1,5 кредити), з них: лекційних – 18 год., практичних – 18 годин; на самостійну роботу відведено 18 год.

Мета вивчення дисципліни – формування у майбутніх фахівців конкретних знань і умінь, необхідних для успішної практичної діяльності у галузі фізичного виховання.

Основне завдання дисципліни – сформувати в студентів уявлення про сутність та зміст майбутньої професійної діяльності.

До змістових модулів вивчення дисципліни «Професійна діяльність у сфері фізичного виховання» було введено такі теми:

1. Основні принципи та особливості організації праці вчителя фізичної культури з патріотичного виховання старшокласників.
2. Виховні та громадсько-політичні заходи у процесі професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури.

Міжпредметні зв'язки між циклами дисциплін у підготовці майбутнього вчителя фізичної культури до патріотичного виховання подано в Табл. 1.

Таблиця 1

Зв'язки вибіркових та дисциплін професійної та практичної підготовки

Дисципліна	Тема	Зміст роботи зі студентами
І. Дисципліни професійної та практичної підготовки		
1. Вступ до спеціальності	1. Форми та засоби патріотичного виховання учнівської молоді. 2. Історія та традиції розвитку фізкультурно-спортивного руху в Сумській області. 3. Основні принципи патріотичного виховання в Україні.	Лекційний виклад матеріалу викладачем. Зустріч із представниками молодіжних спортивних організацій області. Підготовка рефератів, доповідей студентами у процесі самостійної роботи.
2. Теорія та методика фізичного виховання	II курс. 1. Взаємозв'язок фізичного та патріотичного виховання. 2. Компоненти виховної роботи вчителя фізичної культури у молодшій школі. 3. Виховання фізичних якостей особистості як складова патріотичного виховання молодших школярів. 4. Форми та структура документів позакласної роботи з фізичного виховання, вивчення їх змісту: календарний план масових фізкультурно-оздоровчих заходів і спортивних змагань, положення про спартакіаду та змагання з окремих видів спорту, сценарії заходів патріотичного спрямування в молодшій школі. III. Курс. 1. Сучасні форми патріотично-виховної роботи вчителя фізичної культури у загальній школі. 2. Патріотично-виховні заходи в урочній та позанавчальній діяльності старшокласників. 3. Планування виховних заходів патріотичного спрямування для старшокласників. 4. Функції класного керівника в патріотичному вихованні школярів. IV курс. 1. Методи спільної роботи вчителя й учнів у процесі патріотичного виховання. 2. Принципи патріотичного	Лекційний виклад матеріалу викладачем. Аналіз плану виховної роботи вчителя фізичної культури на практичному занятті. Підготовка доповіді студентами у процесі самостійної роботи. Ознайомлення з документами позакласної роботи. Підготовка сценаріїв патріотичного заходу в школі. Відвідування виховного заходу в школі (за вибором викладача). Лекційний виклад матеріалу викладачем. Відвідання та аналіз студентами патріотичного заходу в школі. Аналіз плану виховної роботи вчителя фізичної культури зі старшокласниками. Зустріч з класним керівником та її аналіз. Лекційний виклад матеріалу викладачем. Підготовка рефератів та доповідей

обґрунтувати механізми нових явищ, запропонувати способи керування процесами розвитку за допомогою цілеспрямованої зміни параметрів порядку. Можна стверджувати, що весь методологічний апарат синергетики спрямований на дослідження сценаріїв нелінійної динаміки соціокультурної систем.

З огляду на викладене вище, можемо констатувати, що дослідження відкритої освіти як синергетичної системи «процесуальної» природи перебувають на периферії наукового пошуку. Насамперед бракує робіт, у яких розкривалися б сутність і особливості механізмів динаміки вказаної системи, що унеможливлює побудову концептуальної моделі відкритої освіти, яка базувалася б на принципах процесуальності, у термінах динамічних категорій.

Основні положення теорії процесу розкриті в роботі А. Уайтхеда [9], яка стала, за слушним твердженням І. Мелик-Гайказян, предтечею того, що в сучасній філософії називають синергетикою і постнекласичною парадигмою [6, с. 42]. Як зазначає А. Уайтхед, процес – це чергування стадій, на яких поєднання багатьох чинників зумовлює формування деякого результату й оформлення його як умови переходу на іншу стадію. Відповідно початок кожної стадії залежить від результату попередньої. Здебільшого такі процеси відбуваються варіативно, нелінійно й незворотно в часі. Усі наведені особливості «процесуальності» властиві складним динамічним соціокультурним системам.

Так само процеси, що забезпечують соціокультурну динаміку, за своєю природою є інформаційними. Доказом цього твердження є той факт, що процеси в соціокультурних системах відбуваються за умови появи нових ідей, їх сприйняття, відбору способів реалізації, постановки нових цілей, проголошення нових ідеалів і збереження традицій, здійснення сценарію розвитку. Усе це – стадії інформаційних процесів. Отже, можемо зробити припущення, що механізмами динаміки складних соціокультурних систем, зокрема й відкритої освіти, є інформаційні процеси.

Звичайно, використання інформаційних процесів для обґрунтування механізмів динаміки соціокультурних систем потребує не просто етимологічного тлумачення понять «інформація» та «інформаційний процес», а більш чіткого визначення цих термінів із позиції синергетико-інформаційного підходу. Як твердить дослідник І. Мелик-Гайказян, розуміння інформації як процесу є тим ключем, що розкриває механізми нелінійної динаміки складних соціокультурних систем [7, с. 103]. З іншого боку, важко віднайти більш яскравий приклад поліфундаментальності, ніж визначення поняття «інформація» на сучасному етапі постнекласичної картини світу. Як переконуємося, сьогодні є десятки авторських визначень феномена «інформація». На нашу думку, усі їх можна об'єднати за різними ознаками, авторським баченням чи аспектом, у якому розглядається цей феномен, у відповідні групи. Зокрема дослідники І. Мелик-Гайказян, М. Мелик-Гайказян і В. Тарасенко виділяють групу визначень поняття «інформація», що носить гносеологічний характер; групу визначень, пов'язаних зі збільшенням ступеня впорядкованості системи; групу визначень, об'єднанних алгоритмічною природою інформації [8, с. 86–92]. Іноді дослідники заміняють дефініції поняття «інформація» різноманітними уявленнями про кількісну оцінку інформації за Г. Найквістом, Р. Хартлі, К. Шеноном, А. Колмогоровим та іншими. Найбільш точним, на нашу думку, є формулювання визначення

розвитку людської цивілізації розкриті в науковій праці [3]. Російські науковці А. Марон і Л. Монахова досліджували особливості та функції відкритої освіти дорослих, її змістовно-технологічний і кваліметричний аспекти [5]. У монографії [1] із системних позицій розкриваються основи теорії моделювання організаційних систем відкритої освіти на основі аналізу сучасних підходів та інструментів розвитку системи освіти і визначеного теоретико-методологічного апарату системного подання й дослідження організаційних систем; проектуються моделі організаційних систем відкритої освіти, аналізуються особливості їх будови, проектування, реалізації і впровадження. Синергетика і теорія самоорганізації розглянуті в роботах В. Аршинова, В. Буданова, С. Капиці, О. Князєвої, С. Курдюмова, І. Мелик-Гайказян, І. Пригожина, І. Стенгерс, В. Стьопіна, Г. Хакена та ін. Проблеми соціальної самоорганізації, розкриття сутнісних особливостей цього процесу порушені у працях російських і західних дослідників, зокрема О. Астаф'євої, А. Байхерена, В. Василькової, С. Гамаюнова, К. Делокарова, М. Єльчанінова, Г. Котельникова, Д. Мак-Клоски, А. Панаріна, В. Фоміна та ін. На теренах вітчизняного філософсько-освітнього простору широкий спектр проблем синергетики як новітньої методології висвітлюється в роботах І. Добронравової, Л. Бевзенко, М. Кисельова, В. Лук'янця, В. Лутая, Л. Сидоренко та ін.; соціальний контекст синергетичних пошуків репрезентований у дослідженнях С. Клепка, С. Кримського, В. Крисаченка, Л. Солов'я, С. Цимбал, С. Яковенко та ін. Досліджено потенціалу синергетики в освіті присвячені наукові розвідки В. Буданова, В. Жиліна, О. Князєвої, С. Курдюмова, Г. Малинецького, О. Санникової, В. Харитонової та інших.

Незважаючи на достатньо широку джерельну базу й різноплановість у вивченні такого феномена, як відкрита освіта, все-таки бракує праць, присвячених її «процесуальній» природі. Також немає досліджень, які б містили теоретичне обґрунтування механізмів її динаміки, що давало б змогу адекватно й усебічно досліджувати такі феномени, як відкритий світ, відкрите інформаційне суспільство й відкрита освіта.

Формулювання мети статті та завдань. Отже, *наукове завдання* публікації полягає у виявленні й теоретичному обґрунтуванні механізмів динаміки відкритої освіти як складної нелінійної соціокультурної системи.

Зв'язок теми дослідження з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано відповідно до тематичного плану наукових досліджень Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (проект фундаментального дослідження за рахунок видатків Державного бюджету "Людиновимірність гармонізації культурно-освітнього простору майбутніх педагогів" ДР № 0113U000293, індивідуальний розділ – "Теоретико-методологічні засади проектування і функціонування систем відкритої освіти дорослих в Україні").

Виклад основного матеріалу статті. Синергетична методологія має великий потенціал у галузі дослідження складних динамічних нелінійних і нерівноважних систем, до яких належить і відкрита освіта. Саме синергетика пропонує еволюційну методологію управління такого роду системами з урахуванням феноменів самоорганізації та саморозвитку в освітньому просторі. Синергетика не обмежується констатацією та феноменологічним описом – її методологічний апарат часто дає можливість виявити й

	виховання у роботі зі старшокласниками.	студентами.
3. Організація та методика спортивно-масової роботи	1. Розробка виховних, спортивно-масових та фізкультурно-оздоровчих заходів патріотичного спрямування на основі вивчення передового педагогічного досвіду та наукових розробок педагогів та учених. 2. Патріотичне виховання в позанавчальній та позашкільній діяльності старшокласників. 3. Патріотичне виховання учнів в умовах літнього відпочинку. Участь старшокласників у туристичних злетах. 4.Зміст патріотичної діяльності організатора спортивно-масової роботи в школі.	Підготовка заходу студентами у процесі самостійної роботи. Відвідання позанавчального заходу патріотичного спрямування в старшій школі та його аналіз. Науково-практична конференція за участю студентів, учителів та викладачів. Лекційний виклад матеріалу викладачем.
4. Рухливі ігри з методикою викладання	1. Українські народні та рухливі ігри у фізичній культурі. 2. Виховне значення рухливих ігор. 3. Рухливі ігри на перервах та фізкультхвилинки на уроці фізичної культури. 4. Застосування українських народних ігор у позаурочних час.	Лекційний виклад матеріалу викладачем. Підготовка та проведення студентами рухливих ігор на практичному занятті. Написання доповідей студентами у процесі самостійної роботи.
ІІ. Вибіркові навчальні дисципліни		
5. Професійна діяльність у сфері фізичного виховання	1. Основні принципи та особливості організації праці вчителя фізичної культури з патріотичного виховання старшокласників. 2. Виховні та громадсько-політичні заходи у процесі професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури.	Підготовка студентами рефератів у процесі самостійної роботи. Зустріч із відомими громадськими та політичними діячами області, які підтримують зв'язки з галуззю фізичної культури.

Висновки. З огляду на матеріал, представлений у статті, зазначимо, що реалізація навчально-методичного забезпечення освітнього процесу підготовки майбутнього вчителя фізичної культури до патріотичного виховання старшокласників передбачає:

- удосконалення навчальних програм, розробку методичних рекомендацій, спрямованих на запровадження особистісно зорієнтованих технологій патріотичного виховання;
- створення умов для професійного розвитку особистості студента;
- актуалізації науково-дослідної та самостійної роботи майбутніх фахівців;
- співпрацю з науковими установами, вищими навчальними закладами, державними та громадськими організаціями;

• презентацію змісту діяльності та здобутків суб'єктів навчально-виховного процесу.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці та запровадженні до процесу фахової підготовки майбутнього вчителя фізичної культури спецкурсу «Патріотичне виховання молоді на традиціях національної фізичної культури».

Література:

1. *Бондар В. І. Дидактика / В. І. Бондар. – К.: Либідь, 2005. – 264 с.*

2. *Малафіїк І. В. Дидактика: навчальний посібник / І. В. Малафіїк. – К.: Кондор, 2009. – 406 с.*

3. *Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах від 2 червня 1993 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0173-93*

4. *Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів / Б. М. Шиян. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2002. – 248 с.*

References:

1. *Bondar V. I. Dydaktyka / V. I. Bondar. – K.: Lybid', 2005. – 264 s.*

2. *Malafijik I. V. Dydaktyka: navchal'nýj posibnyk / I. V. Malafijik. – K. : Kondor, 2009. – 406 s.*

3. *Polozhennia pro orhanizaciju navchalnoho procesu u vysnych navalnych zakladach vid 2 chervnia 1993 r. [Elektronnii resurs]. – Rezhym dostupu: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0173-93*

4. *Shyjan B. M. Teorija i metodyka fizychnoho vyxovannja shkoljariv / B M. Shyjan. – Ternopil: Navchalna knyha – Bohdan, 2002. – 248 s.*

Педагогика

УДК 371

Лисецкая И. А.
Республиканское высшее учебное заведение
«Крымский гуманитарный университет» (г. Ялта)

ФОРМИРОВАНИЕ РЕЧЕВОЙ КУЛЬТУРЫ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ФИЛОЛОГИЧЕСКИХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ: АКТУАЛЬНОСТЬ ТЕМЫ ИССЛЕДОВАНИЯ

Анотація. У статті простежується розробка поняття мовної норми як основного критерію культури мови. Мовна культура розглядається як компонент загальної педагогічної культури вчителя.

Ключові слова: культура мовлення, педагогічна культура, спілкування, професійна діяльність.

Аннотация. В статье прослеживается разработка понятия языковой нормы как основного критерия культуры речи. Речевая культура рассматривается как компонент общей педагогической культуры учителя.

Ключевые слова: культура речи, языковая норма, педагогическая культура, общение, профессиональная деятельность.

Annotation. In the article is the groundwork of the idea of the language standard as a main criterion of the speech ethic. The speech culture is examined as a component of the general pedagogical culture of the teacher.

сьогодні є необхідною умовою сталого розвитку країни, її повноцінного входження у світову економіку та світовий освітній простір.

Характерною рисою інформаційного суспільства є його відкритість, що проявляється у відкритості світу, відкритості самої людини, відкритості процесів її пізнання й освіти. Саме тому першорядне завдання сучасного етапу становлення інформаційного суспільства полягає в утвердженні нової парадигми освіти, яка б стала дієвим механізмом підготовки особистості до успішної діяльності в суспільній і професійній сферах життя в умовах трансформації людської цивілізації в інформаційну стадію розвитку. Такою парадигмою можна вважати відкриту освіту.

Зазначимо, що сьогодні у вивченні таких феноменів, як відкритий світ, відкрите суспільство й відкрита освіта домінують класичні методологічні підходи, в основі яких – класична наука і філософія раціоналізму. Закритість же і замкненість розглядаються як вихідні й фундаментальні категорії. Адекватне й усебічне розуміння такого феномена, як відкритість, не можливе без залучення постнекласичної методології, що задає орієнтири нелінійності, ймовірнісної зумовленості, самоорганізації й саморозвитку такого роду явищ і процесів. Дослідження відкритого інформаційного суспільства загалом і відкритої освіти зокрема, повинні проводитися з використанням новітніх удосконалених теорій, що охоплюють постнекласичні постулати, які відкривають перспективи всебічного та цілісного пізнання й світорозуміння. Такою методологією може слугувати синергетика як наука про складні динамічні нелінійні нерівноважні системи.

Синергетична методологія передбачає нелінійний розвиток за біфуркаційним сценарієм, коли нова якість людини чи суспільства є не результатом закономірного поступового розвитку, а наслідком вибору одного з можливих варіантів розвитку під впливом колективних та індивідуальних взаємодій, які докорінно змінюють напрям не тільки суспільних перетворень, а й саму сутність людини. Проте відкрита освіта в інформаційному суспільстві є не статичною категорією, а динамічним процесом, що характеризує інформаційне суспільство як складну нелінійну нерівноважну соціокультурну систему. «Процесуальна» природа відкритої освіти вимагає пошуку адекватного методологічного апарату для дослідження сценаріїв нелінійної соціокультурної динаміки, сутність і особливості еволюції яких синергетика пояснити не може. Так, зокрема, застосування лише синергетичної методології не дає змоги виявити й обґрунтувати механізми динаміки складних соціокультурних систем, розуміння яких уможливить ефективне управління з урахуванням феномена самоорганізації та саморозвитку в освітньому процесі.

Отже, дослідження відкритої освіти як складної нелінійної системи «процесуальної» природи та пошук методологічного апарату виявлення й обґрунтування механізмів її динаміки в умовах інформаційного суспільства є актуальним і вчасним науковим завданням.

Вивченню окремих питань теорії і практики побудови інформаційного суспільства, становленню та розвитку відкритої освіти присвячені дослідження вітчизняних (Ю. Богачков, В. Биков, О. Висоцька, В. Гравіт, А. Іщенко, В. Кухаренко, В. Олійник, О. Овчарук, П. Круть, М. Романенко, С. Терепищий, В. Яковець та ін.) і зарубіжних (А. Марон, Л. Монахова, А. Попов, С. Цвєтков, А. Федоров, К. Лінч, Т. Іійоа, В. Кумар, Н. Луман, О. Макґрат, М. Хайм та ін.) учених. Сутність, ідеї та головні тенденції відкритої освіти на сучасному етапі

4. Tsemryuk I.H. Profilaktychna robota zi student·s'koyu moloddyu shchodo zdorovoho sposobu zhyttya // Problemy zahal'noyi ta pedahohichnoyi psykholohiyi: 36. nauk, prats' / Za red. S.D. Maksymenka. – K.: In-t psykholohiyi im. H.S.Kostyuka APN Ukrayiny, 2004.

Педагогіка

УДК 681.3;377.4

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри інформатики і кібернетики Прийма С. М.
Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Б. Хмельницького

ІНФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ЯК МЕХАНІЗМ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ДИНАМІКИ ВІДКРИТОЇ ОСВІТИ

Анотація. Публікація містить дослідження відкритої освіти, що визначається як складна нелінійна нерівноважна соціокультурна система «процесуальної» природи. Теоретично обґрунтовується доцільність використання інформаційних процесів як механізмів соціокультурної динаміки. Автор доходить висновку про необхідність застосування синергетико-інформаційного підходу як методології дослідження відкритої освіти.

Ключові слова: відкрита освіта, синергетика, саморозвиток, самоорганізація, інформація, інформаційний процес, соціокультурна динаміка, синергетико-інформаційний підхід.

Аннотация. Публикация содержит исследование открытого образования которое определяется как сложная нелинейная неравновесная социокультурная система «процедурной» природы. Теоретически обосновывается целесообразность использования информационных процессов в качестве механизма социокультурной динамики. Автор приходит к выводу о необходимости применения синергетико-информационного подхода в качестве методологии исследования открытого образования.

Ключевые слова: открытое образование, синергетика, саморазвитие, самоорганизация, информация, информационный процесс, социокультурная динамика, синергетико-информационный подход.

Annotation. The article represents the research of the open education as a complex, non-linear and non-equilibrium socio-cultural system of the "procedural" nature. The reasonability of the information processes use as mechanisms of socio-cultural dynamics has been theoretically substantiated. The conclusion has been made regarding the necessity to apply the synergetic and information approach as the methodology for the open education study.

Key words: open education, synergetics, self-development, self-organization, information, information process, socio-cultural dynamics, synergetic and information approach.

Вступ. Природним еволюційним етапом розвитку людської цивілізації є побудова інформаційного суспільства, основний стратегічний ресурс якого – інформація і знання. Формування інформаційного суспільства в Україні

Key words: Language standard, speech ethic, pedagogical culture, communication.

Введение. На современном этапе совершенное владение языком становится важным компонентом профессиограммы учителя, так как полное проявление его профессиональных качеств отражается именно средствами речи. Таким образом, педагог может реализовывать себя в различных жизненных ролях, корректировать ход межличностного общения, эффективно проявлять свои профессиональные качества, что обеспечит результативность и эффективность его деятельности. Особые требования в этом отношении традиционно предъявляются к учителям филологических специальностей, в связи с чем чрезвычайную актуальность приобретает проблема формирования культуры речи учителя-филолога, который осознанно творчески пользуется языком как средством созидания, утверждения и выражения общечеловеческих ценностных ориентиров, поскольку сегодня культура и язык оказались объединенными в области духовных ценностей каждого человека и всего общества. Обучая и воспитывая студентов, каждый преподаватель своим примером должен доказывать, что высокий уровень речевой культуры каждого человека, и будущих учителей-филологов в частности, должен стать их надежной опорой в выражении мнений, убеждений, оценок.

Целью статьи является рассмотрение речевой культуры как компонента общей педагогической культуры учителя.

Изложение основного материала исследования. Национальная доктрина развития образования в Украине (2002), Государственная программа развития и функционирования украинского языка на 2004-2010 годы, Концепция государственной языковой политики в Украине (2010), проект Закона «О языках в Украине» (2010) и Концепции языкового образования (2011), Закон Украины «Об основах государственной языковой политики» (2012), Национальная стратегия развития образования в Украине на период до 2021 года (2013), отраслевая Концепция развития непрерывного педагогического образования (2013) определяют стратегические направления профессиональной подготовки учителей-филологов, направленные на становление и развитие национально-языковой личности, которая должна свободно владеть нормами устной и письменной форм литературного языка, целенаправленно и искусно использовать языковые средства в различных речевых ситуациях, соблюдая требования коммуникативного кодекса. Закон Украины о «Высшем образовании» «Государственный стандарт высшего образования», Положение «О порядке осуществления инновационной образовательной деятельности» выдвигают новые требования к подготовке будущих специалистов, требуют высокого уровня сформированности социокультурных и общественных качеств личности с учетом особенностей будущей профессиональной деятельности и глубокое знание языка. Поэтому среди приоритетных направлений педагогической науки весомое место занимает исследование широкого спектра вопросов качественной подготовки педагогических кадров. И особое значение приобретает проблема речевой культуры учителя-словесника, которую следует совершенствовать на этапе его профессионального совершенствования, в период обучения в учреждениях образования.

Формирование и развитие речевой культуры — одна из важнейших задач высшей школы, требующих решения в процессе профессиональной подготовки педагога. Речевая культура является одним из базовых личностных профессионально-значимых качеств учителя-филолога. В нашем исследовании под речевой культурой педагога мы понимаем высокий уровень владения нормами устной и письменной речи, умение использовать в процессе профессиональной педагогической деятельности грамотную речь и коммуникативную целесообразность основных стилистических и риторических параметров сказанного. Теоретические основы культуры речи как науки разрабатывали ученые О. Ахманова, Н. Бабич, И. Белодед, Л. Булаховський, В. Виноградов, Б. Головин, С. Ермоленко, Г. Желтобрюх, Г. Ильяш, А. Коваль, В. Костомаров, М. Пентилюк, Г. Пилинский, О. Потебня, И. Синица, Л. Скуратовский, М. Сулима, В. Чернышов, Л. Щерба и др. Вопрос о культуре речи учителя имеет давнюю и богатую историю в отечественной педагогике: требования к ней излагались еще в трудах Е.О.Гугеля, А.Г.Ободовского, Л.Н.Толстого, К.Д.Ушинского, В.И.Водовозова, В.Ф.Одоевского. Позднее речь учителя рассматривалась в контексте коммуникативного компонента педагогической деятельности такими известными отечественными педагогами и психологами, как В.А.Кан-Калик, Н.В.Кузьмина, А.А.Леонтьев, А.К.Маркова, А.В.Мудрик, Л.Ф.Спирин и др. Проблемы, связанные с владением речью, так или иначе, затрагивались в работах, посвященных изучению компонентов педагогической техники и педагогического общения (В.С.Грехнев, В.А.Кан-Калик, Г.А.Ковалев, В.А.Сластенин и др.). Составляющие формирования речевой культуры учителей-филологов представлены в исследованиях современных украинских лингвистов и лингводидактов (Н. Голубь, А. Горошкиной, Т. Донченко, О. Драгайцева, В. Дроздова, Л. Мацько, А. Никитина, Н. Остапенко, Л. Пономарь, Г. Пентилюк, О. Семеног, О. Тищенко и др.).

Педагогическая деятельность полифункциональна, поэтому по своей сути имеет комплексный характер. Одним из направлений комплексной программы профессиональной подготовки будущих учителей филологических специальностей является углубленное изучение этнокультурной основы языка и формирование национального самосознания. Этому способствует украиноведческая основа всего процесса преподавания, этнокультурный материал. За словами и высказываниями, грамматическими формами и конструкциями студенты должны чувствовать национальную специфику языка, языковую картину, созданную ментальностью украинского народа. Такой подход к решению проблемы будет способствовать осознанию неоценимого значения в жизни человека родного языка, в котором на генетическом уровне воплощается творческая сила народного духа, его ментальность и т.д.

Изучение диалектной фразеологии и фразеографии является необходимым условием совершенствования культуры речи будущих учителей-филологов, повышения их языковой компетенции и обогащения активного лексического запаса. Исследование и описание особенностей фразеологического материала диалектов украинского языка способствует изучению украинского национального языка в целом. Анализ проблем диалектной фразеологии и фразеографии помогает отчасти осмыслить проблемы истории украинского языка и современного процесса обогащения украинского литературного языка

підлітка у класному колективі; слабка система позашкільної зайнятості дітей та молоді.

3. Соціально-культурні: поширення кримінальної субкультури; негативний вплив засобів масової інформації; лібералізація статевої моралі.

4. Психологічні: прагнення бути незалежним від дорослих; бажання бути визнаним в групі однолітків; потяг до самоствердження; несформована система моральних цінностей; підвищена тривожність, низька самооцінка підлітка.

5. Біологічні: наслідки спадковості; вплив різноманітних факторів природного середовища (рівень радіації, хімічний склад повітря) та інше.

Основними формами прояву девіантної поведінки підлітків ми вважатимемо: експансивні, неекспансивні, егоїстичні та альтруїстичні.

Зазначимо, що експансивні девіації, на відміну від неекспансивних, характеризуються вторгненням в сфери життя і діяльність оточуючих, здійсненням щодо них різних форм фізичного, психічного та сексуального насильства. Також відмітимо, що при неекспансивних девіаціях підліток не зачіпає інтереси інших підлітків, наприклад, нервова анорексія – це стурбованість вагою свого тіла, постійне обмеження себе в їжі, біль підходить для дівчат-підлітків.

Що ж стосується егоїстичної форми прояву девіації, то зазначимо, що ці девіації відрізняються спрямованістю на отримання задоволення чи особистого зиску. Останньою формою, на нашу думку, можна вважати альтруїстичну – вона спрямована на задоволення інтересів інших підлітків, та нерідко поєднується зі схильністю до самопожертви та самознищенню, наприклад, причина – несамовита закоханість та зрада.

Висновки. Підсумовуючи вище наведений матеріал зазначимо, що найбільші складнощі в пристосуванні до вимог сучасного складного економічного, політичного, духовного життя відчувають підлітки. Девіантна поведінка підлітків є, з одного боку, результатом різноспрямованих за змістом і формами реалізації процесів, що відбуваються в суспільстві в цілому, з іншого боку, тих змін, які відбуваються в середовищі найближчого оточення: в сім'ї, школі.

Література:

1. Козубовська І.В., Зобенько Н.А. Профілактика девіантної поведінки підлітків: навч. посіб. / Козубовська І.В., Зобенько Н.А. - Ужгород., Ріо, 2003. – 180 с.

2. Максимова Н. Ю. Виховна робота з соціально дезадаптованими школярами: навч. посіб. / Максимова Н. Ю. К.: ІЗМН, 1997. – 136 с.

3. Матвійчук О.С. Як навчити школярів розв'язувати конфлікти // Практична психологія та соціальна робота. – 2010. – №1. – С.13-17.

4. Цемрюк І.Г. Профілактична робота зі студентською молоддю щодо здорового способу життя // Проблеми загальної та педагогічної психології: 36. наук, праць / За ред. С.Д. Максименка. – К.: Ін-т психології ім. Г.С.Костюка АПН України, 2004.

References:

1. Kozubovs'ka I.V., Zoben'ko N.A. Profilaktyka deviantnoyi povedinky pidlitkiv: navch. posib. / Kozubovs'ka I.V., Zoben'ko N.A. - Uzhhorod., Rid, 2003. – 180 s.

2. Maksymova N. Yu. Vykhovna robota z sotsial'no dezadaptovanymy shkolyaramy: navch. posib. / Maksymova N. Yu. K.: IZMN, 1997. – 136 s.

3. Matviychuk O.S. Yak navchyty shkolyariv rozv"yazuvaty konflikty // Praktychna psykholohiya ta sotsial'na robota. – 2010. – #1. – S.13-17.

Особливої уваги заслуговує питання про детермінацію поведінкового відхилення. Під детермінацією розуміється сукупність чинників, що викликають, провокують, посилюють або підтримують поведінкове відхилення. Детермінанти діють на різних рівнях соціальної організації, в якій особистість є однією з підсистем. Система «суспільство – особистість» функціонує одночасно на декількох рівнях: геофізичному, макросуспільному, соціально-груповому, мікросоціальному, індивідуально-особистісному, психофізіологічному.

Відповідно виділеним рівням можна визначити наступні групи чинників, що детермінують поведінкові відхилення підлітка:

- зовнішні умови фізичного середовища;
- зовнішні соціальні умови;
- внутрішні спадково-біологічні і конституціональні передумови;
- внутрішньоособистісні причини і механізми поведінкових відхилень.

Набагато важливішим чинником, який впливає на поведінку підлітка, слід визнати зовнішні соціальні умови. До них відносяться:

- суспільні процеси (соціально-економічна ситуація, державна політика, традиції, мода, засоби масової інформації та ін.);
- характеристики соціальних груп, в які включена особистість (етнічні установки, субкультура, соціальний статус, приналежність до навчально-професійної групи, референтна група);
- мікросоціальне середовище (рівень і стиль життя сім'ї, психологічний клімат в сім'ї, батьки, характер стосунків в сім'ї, стиль сімейного виховання, друзі, інші значимі люди).

Разом із зазначеними об'єктивними соціальними чинниками діють і так звані суб'єктивні причини девіантної поведінки. Суб'єктивною причиною поведінкових відхилень може стати ставлення самої особистості, або групи до соціальних норм. Наприклад, щоб звільнитися від моральних вимог і виправдати себе, людина може «нейтралізувати» дію норм наступними засобами: посилатися на вищі поняття (дружбу, відданість групі); заперечувати наявність жертви; виправдовувати свою поведінку девіантністю жертви або провокацією з її боку; заперечувати свою відповідальність; заперечувати шкоду своєї поведінки.

Сучасний вітчизняний дослідник О.С. Матвійчук на прикладі підліткової девіантності також розкриває девіантну поведінку через ставлення особистості до культурних норм. Поведінкові відхилення – це «специфічний спосіб зміни соціальних норм та очікувань за допомогою демонстрації особою ціннісного ставлення до них». Для цього використовуються особливі прийоми – сленг, символіка, мода, манера, вчинки і так далі. Девіантні дії підлітків виступають як засіб досягнення значущої мети, самоствердження і розрядки [3, с.14].

Таким чином автором визначено такі основні причини виникнення девіантної поведінки підлітків:

1. Соціально-економічні: зниження життєвого рівня населення; доступність алкоголю та тютюну для неповнолітніх; широка реклама психоактивних речовин; зниження рівня соціальної безпеки підлітка.

2. Соціально-педагогічні: криза інституту сім'ї; виховання в неповній сім'ї; завищені вимоги батьків до дитини; ворожість та конфлікти між батьками; критицизм підлітка по відношенню до школи, сім'ї; низький статус

ареальными языковыми единицами. В сложившейся ситуации назрела необходимость создания новой системы ценностей в сфере лингводидактики, которая бы служила воспитанию поколения педагогов, основательно владеющих этнокультурной основой языка.

Несмотря на ряд специальных фразеологических изданий, работа над систематизацией и описанием диалектных фразеологизмов все еще требует глубоких теоретических и практических разработок, учитывая это, становится очевидной необходимость предлагаемого исследования.

Неслучайно современный период развития фразеологии отмечен усиленным вниманием к ареальным массивам. Проблемы диалектной фразеологии освещают в разных аспектах и направлениях: ономасиологический аспект (А. Ивченко), деривационную базу диалектной фраземики (Г. Демский, Г. Миняйло, Г. Ступинская), активные языковые процессы в пределах отдельного диалектного массива (И. Милева, Г. Миняйло, Н. Романюк В. Пачева), структурно-семантическое моделирование ареальных фразеологизмов (Т. Грица, А. Ивченко, Н. Коваленко, Г. Олейник А. Плетнева, В. Ужченко), системные отношения в ареальной фразеологии (Н. Бабич, В. Лавер, И. Матвияс, Г. Олейник); осуществляют идеографический анализ диалектной фразеологии (Г. Доброльожа, Т. Грица, Н. Коваленко, Г. Олейник, Ю. Прадид), изучают культурологические основы диалектной фразеологии (Г. Бигусяк, О. Дехтярева, А. Ивченко, И. Магрицкая, Л. Мельник, И. Милева, Н. Пуряєва, Д. Ужченко).

Актуальность диссертационной работы обусловлена отсутствием специального монографического исследования, которое бы давало глубокий, исчерпывающий анализ формирования речевой культуры будущих учителей филологических специальностей в аспекте обогащения культуры речи средствами диалектной фразеологии, хотя именно диалектная фразеология эксплицирует общественный опыт, обычаи, ментальность, этнокультурные особенности менталитета говорящих, проживающих на конкретной территории. Все вышесказанное позволяет говорить о необходимости педагогических исследований, где будут рассматриваться теоретико-методологические основы проблемы формирования речевой культуры будущих учителей филологических специальностей. Недостаточная разработанность некоторых теоретических и практических аспектов в сфере профессиональной подготовки будущих учителей-филологов, потребность в изучении прикладных аспектов ареальной фразеологии как составляющей их профессиональной подготовки, необходимость анализа ареального фразеологического материала, отсутствие специальных исследований, посвященных рассмотрению и систематизации лексикографических положений на примере фразеологического фонда украинских диалектных словарей, повышение требований к формосодержательной характеристике ареальных фразеологических единиц также формируют актуальность диссертационной работы.

В процессе изучения научной литературы, мониторинга исследований процессов формирования речевой культуры будущих учителей-филологов в высших учебных заведениях выявлен ряд существенных противоречий между:

- требованиями, предъявляемыми к уровню речевой культуры будущих учителей-филологов на современном этапе интеграции Украины в европейское образовательное пространство, и качеством их профессиональной подготовки в

высшем педагогическом заведении, показателем которой выступает сформированная профессиональная компетентность;

- потребностью современной школы в учителях, имеющих высокий уровень речевой культуры, и недостаточной разработанностью теоретико-методологических основ подготовки учителей-филологов в контексте проблемы формирования речевой культуры;

- необходимостью соблюдения преемственности в процессе профессионального становления студентов в аспекте обогащения культуры речи средствами диалектной фразеологии, и недостаточной разработанностью методики формирования речевой культуры будущих учителей-филологов с внедрением средств ареальной фразеологии.

Противоречия, возникающие между теорией и практикой формирования речевой культуры будущих учителей-филологов, обуславливают проблему повышения уровня речевой культуры, которая определяет эффективность дальнейшей профессиональной деятельности. Эти противоречия возникают из-за недостаточного решения указанной проблемы, что и актуализирует необходимость исследования. Важность формирования речевой культуры будущих учителей филологических специальностей в высших педагогических учебных заведениях, неполная разработанность проблемы в теории и практике обусловили выбор темы исследования - «Формирование речевой культуры будущих учителей филологических специальностей».

Выводы. Таким образом, анализ различных подходов относительно путей обеспечения надлежащего уровня владения языком свидетельствует, что изучение проблемы формирования речевой культуры будущих филологов в рамках педагогических, лингвистических и психологических исследований требует целостного осмысления и обобщения с целью определения эффективных путей организации речевого образования в системе высшей школы. Формирование культуры речи личности является эффективным при соблюдении следующих педагогических условий: предоставление будущим педагогам возможностей расширения их представлений о значении языка, знаний о видах общения, обеспечение развития речевых способностей путѐм постоянной работы над усвоением языковых норм; выработки и совершенствования социально и профессионально значимых речевых умений путем систематической включенности в различные виды речевой деятельности.

Литература:

1. Бондаревская Е.В. Педагогическая культура как общественная и личностная ценность // Педагогика. – 1999. – № 3. – С. 37-43.

2. Винокур Г.О. Культура языка // Хрестоматия: Основы культуры речи. – М.: Высшая школа, 1984. – С. 163-173.

3. Введение в педагогическую деятельность. – М.: Издат. Центр «Академия», 2000. – 208 с.

3. Кривоклякина Н.Л. (Кочкина Н.Л.) Речевая культура педагога как психолого-педагогическая проблема. / Н.Л. Кривоклякина // Вестник Воронежского государственного университета. Серия: гуманитарные науки. – Воронеж: Воронежский государственный университет. - 2006. – 424 с. – С. 211-216.

4. Кочкина Н.Л. Структура речевой культуры педагога. / Н.Л. Кочкина // Воспитательная среда вуза как фактор профессионального становления

Важкі підлітки, як правило, є продуктом неблагополучної ситуації розвитку в сім'ї. Причому девіантна поведінка є зазвичай наслідком цілого комплексу причин:

- проблемні батьки, що мають психічні порушення, можуть «подарувати» дітям свої неповноцінні гени;
- дитина, народжена в такій сім'ї, як правило, має ослаблений організм, який до того ж систематично піддається негативній дії фізичних чинників (бруд, прокурене повітря, неповноцінне, неякісне і часто недостатнє харчування – в основі всього цього лежить поганий догляд за дітьми);
- часто діти в таких сім'ях є небажаними, відсутність любові і тепла в дитинстві може фатально проявитися набагато пізніше; фахівці вважають, що компенсувати відсутність любові в повній мірі не можливо ніколи;
- особливу проблему в таких сім'ях складає прояв жорсткості до дітей у вигляді фізичних покарань;
- сексуальне насильство над дитиною – форма найбільш витонченого знущання, жертви якого дуже часто не тільки не шукають захисту, але й соромляться розповідати про свою біду;
- безумовно негативний відбиток на психіку дитини накладає факт спостереження за проявами жорсткості і насильства як у власній сім'ї, так і в телепередачах і кінофільмах;
- пусковими механізмами девіантної поведінки є такі чинники, як низький IQ, порушення уваги в дитячому віці, гіперактивність і рання агресивність.

Серед захисних чинників, які перешкоджають формуванню девіантних стереотипів поведінки, називають також і високий IQ та боязкість.

Вплив сучасних молодіжних субкультур на девіантну поведінку підлітків є надзвичайно важливим, хоча і недостатньо вивченим питанням. Добре відомо, що особистість завжди включена в будь-яку соціальну групу. У ряді випадків групові потреби є домінуючими – потреба бути включеним в групу, наслідувати її норми, наслідувати її учасників, протиставляти себе іншим групам. На цьому підґрунті формується найрізноманітніша субкультура – хіппі, металісти, рокери, еммо, скінхеди і так далі. Люди схильні ідентифікувати себе з груповими лідерами і їх ідеалами (у тому числі деструктивними), що багато в чому пояснює існування таких масових девіацій.

На думку фахівців, підліткам властивий майже інстинктивний потяг один до одного. Таким чином реалізується прагнення до неформального, нерегламентованого спілкування, задовольняється почуття причетності до своєї вікової групи, вирішується соціометричний статус кожного члена групи.

Сама по собі подібна реакція є нейтральною. Як буде себе поводити група в соціумі залежатиме від прийнятих в ній моральних настанов, які транслюється лідером.

Важливою проблемою є визначення того, до якого типу поведінки долучається підліток і яку роль відіграє в групі. Протидія групуванню (заборона дружити з тим або іншим однолітком) приводить до протестних форм поведінки. Нині з'явилася безліч різноманітних об'єднань молоді, які відображають реакцію групування.

Сучасні знання про девіантну поведінку особистості дозволяють стверджувати, що вона є надзвичайно складною формою соціальної поведінки, детермінованою системою взаємопов'язаних чинників.

дитинства до дорослості. Цей період багатьма авторами трактується як критичний для розвитку особистості. Організм відрізняється підвищеною сенситивністю до зовнішніх і внутрішніх чинників. Чинник біологічного дозрівання впливає на формування особистості підлітка, впливає на прояв певних форм поведінки, у тому числі і девіантної, але він не є вирішальним. Біологічні передумови індивіда набувають певної форми вираження тільки у тій або іншій соціальній структурі. У підлітковий період система ціннісних орієнтацій знаходиться у стадії формування, світоглядні і моральні принципи не стійкі, вчинки нерідко слабо-контрольовані, мало-усвідомлені. Первинна соціалізація підлітка здійснюється у межах двох основних інститутів – сім'ї і школи. Великий вплив на поведінку підлітка чинять референтні групи.

Формулювання мети статті та завдань. Мета та завдання статті полягають у визначенні причин виникнення та обґрунтуванні форм девіантної поведінки підлітків.

Виклад основного матеріалу статті. Порушення поведінки у підлітків можуть носити найрізноманітніший характер. Це можуть бути: протиправні дії, ігнорування загальноприйнятих вимог, пияцтво, сексуальна розбещеність, бродяжництво, суїцидальні явища.

Складність проблеми полягає в тому, що складно відповісти на питання: чи є відхилення в поведінці ознакою психічного захворювання чи це психологічна особливість перехідного віку або просто прогалини виховання.

Ще одна складність проблеми полягає в тому, що вона розташована на стику багатьох наук: психіатрії, психології, соціології, педагогіки, філософії, юриспруденції і кожна розглядає цю проблему в своїй термінології і в своєму розумінні. Найбільш тісне переплітання спостерігається в соціально-психіатричному і психологічному аспектах, але вони настільки переплетені, що важко виділити в чистому вигляді той або інший аспект. Проте, в будь-якому випадку девіантна поведінка має безпосередній зв'язок з особистістю, вказує на будь-які відхилення в її формуванні та ускладнює соціальну адаптацію людини, яка дорослішає.

Н.Ю Максимова за типом дезадаптаційних реакцій виділяє п'ять груп девіантних підлітків: група з яскраво вираженою агресивною поведінкою; підлітки з неодноразовими суїцидальними спробами; підлітки, які систематично вживають спиртні напої; підлітки, які часто втікають з дому; підлітки з вираженими невротичними реакціями (втомлюваність, дратівливість і так далі) [2].

І.В. Козубовська, Н.А. Зобенько виходячи з соціально-психологічних критеріїв, виділяють чотири основні типи девіантної поведінки у дітей і підлітків: антидисциплінарні; антисоціальні (антигромадські); делінквентні (протиправні); ауто агресивні [1].

Глибше розуміння причин девіантної поведінки дають дослідження, що проводяться в кримінальній психології.

Так, І.Г.Цемрюк, досліджуючи структуру мотивів правопорушників, встановив, що мотиви розкрадань і крадіжок найчастіше полягають не в користі, а є результатом наслідування моди, захоплення певною річчю, потреба в самоствердженні [4].

Більшість фахівців вважають, що девіантна поведінка є закономірною в тому сенсі, що вона не виникає на порожньому місці. Існують глибинні причини, що зумовлюють девіантну поведінку.

специалиста: материалы межрегиональной научно-практической конференции 13-14 апреля 2006 года. – Воронеж: Воронежский государственный университет. - 2006. - Вып 6. – 360 с. - С. 129-133.

5. Кочкина Н.Л. Формирование речевой культуры педагога в вузе / Н.Л. Кочкина // Российское образование в XXI веке : проблемы и перспективы: сборник статей III Всероссийской научно-практической конференции. – Пенза, ноябрь 2007. – 236 с. - С. 79-82.

6. Скворцов Л.И. Теоретические основы культуры речи. – М.: Наука, 1980 – 352с.

References:

1. Bondarevskaya E.V. Pedagogy`cheskaya kul`tura kak obshhestvennaya y` ly`chnostnaya cennost` // Pedagogy`ka. – 1999. – # 3. – S. 37-43.

2. Vy`nokur G.O. Kul`tura yazыka // Xrestomaty`ya: Osnovы kul`turы rechy`. – M.: Vыsshaya shkola, 1984. – S. 163-173.

3. Vvedeny`e v pedagogy`cheskuyu deyatel`nost`. – M.: Y`zdat. Centr «Akademy`ya», 2000. – 208 s.

3. Kry`voklyaky`na N.L. (Kochky`na N.L.) Rechevaya kul`tura pedagoga kak psy`xologo-pedagogy`cheskaya problema. / N.L. Kry`voklyaky`na // Vestny`k Voronezhskogo gosudarstvennogo uny`versy`teta. Sery`ya: gumany`tarnыe nauky`. – Voronezh: Voronezhsky`j gosudarstvennыj uny`versy`tet. - 2006. – 424 s. – S. 211-216.

4. Kochky`na N.L. Struktura rechevoj kul`turы pedagoga. / N.L. Kochky`na // Vospy`tatel`naya sreda vuza kak faktor professy`onal`nogo stanovleny`ya specy`aly`sta: matery`alы mezhregy`onal`noj nauchno-prakty`cheskoj konferency`y` 13-14 aprelya 2006 goda. – Voronezh: Voronezhsky`j gosudarstvennыj uny`versy`tet. - 2006. - Vыp 6. – 360 s. - S. 129-133.

5. Kochky`na N.L. Formy`rovany`e rechevoj kul`turы pedagoga v vuze / N.L. Kochky`na // Rossy`jskoe obrazovany`e v XXI veke : problemы y` perspekty`vы: sborny`k statej III Vserossy`jskoj nauchno-prakty`cheskoj konferency`y`. – Penza, noyabr` 2007. – 236 s. - S. 79-82.

6. Skvorczov L.Y`. Teorety`chesky`e osnovы kul`turы rechy`. – M.: Nauka, 1980 – 352s.

Педагогіка

УДК 378.14:81 - 115
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри української та російської філології Лісковацька Х. М.
Комунальний заклад
«Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради (м. Харків)

ВНЕСОК Є. І. ЖЕЛЕХІВСЬКОГО У РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОГО ПРАВОПИСУ

Анотація. У роботі вивчається лексикографічна праця видатного українського діяча ІІ половина XIX століття Є.І. Желехівського „Малоруско-німецький словник", у якій автор запропонував і використав фонетичний принцип правопису, що довгий час був активно вживаним на західноукраїнських землях й істотно вплинув на подальшу історію розвитку вітчизняних правописних норм.

Ключові слова: правопис, Є.І. Желехівський, „Малорусько-німецький словник", лексикографія, нормалізація мови.

Аннотация. В работе изучается лексикографический труд выдающегося украинского деятеля II половины XIX века Е.И. Желеховского „Малорусско-немецкий словар", где автор предложил и использовал фонетический принцип правописания, который долгое время активно использовался на западноукраинских землях и существенно повлиял на последующую историю развития отечественных норм правописания.

Ключевые слова: правописание, Е.И. Желеховский, „Малорусско-немецкий словар", лексикография, нормализация языка.

Annotation. This article deals with lexicographical work one of the greatest Ukrainian scientific who works at the XIX cent. E. Shelechovsky „Russian – germany dictionary".

The author use phonetical princip of spelling, which used for a long time on west Ukrainian lands and influenced on history of standarts of spelling.

Key words: spelling, „Russian-germany dictionary", lexicography, language standarts.

Вступ. Українська мова належить до однієї зі старописемних мов. Історія становлення її правопису тривала й складна. Протягом багатьох століть він зазнавав змін, підлягав реформуванню. На сучасному етапі розвитку українського народу актуальними залишаються питання, що стосуються способів передачі мови на письмі, оскільки час від часу у мовознавстві з'являються праці із новими пропозиціями щодо змін у правописі. Саме тому доцільним є вивчення лінгвістичної спадщини Є. І. Желехівського – українського лексикографа, фольклориста, педагога та громадського діяча, активна діяльність якого припадає на II пол. XIX ст., коли в Україні спостерігалося піднесення національної свідомості, відродження мовної традиції, зростання вітчизняного книговидання та періодики. У той час нагальним було питання про правописну нормалізацію літературної мови. Є. І. Желехівський не залишився осторонь, навпаки, він якнайактивніше долучився до розв'язання цієї проблеми, запропонувавши свій варіант правопису – „Желехівку", яка довгий час активно використовувалась на західноукраїнських землях.

Життєвий і творчий шлях Є. І. Желехівського неодноразово був об'єктом вивчення вітчизняних і зарубіжних мовознавців. Науковці досліджували біографію українського вченого, аналізували його праці, листування з іншими видатними діячами науки й культури України. Серед тих, хто займався вивченням спадщини Є. І. Желехівського, варто назвати П. Арсенича, Б. Гавриліва, Б. Грінченка, А. Москаленко, І. Огієнка, М. Худаша.

Формулювання мети статті та завдань. Дослідити погляди Є. І. Желехівського на проблему української правописної норми.

Виклад основного матеріалу статті. Протягом останньої чверті XIX ст. рівень письменності в Україні був значно нижчим у порівнянні з європейським, оскільки 70 % населення не вміли ані читати, ані писати. Це було зумовлено тим, що на території Наддніпрянської України в той час діяло лише 252 середні школи, у яких навчалися близько 140 тис. учнів. Стан освіти на західноукраїнських землях був ще гіршим. Так, наприкінці XIX ст. у Галичині налічувалося 49 середніх шкіл, і тільки в чотирьох з них навчали

Педагогіка

УДК 37.013.42

викладач кафедри соціальної педагогіки Печериця Н. М.
КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради

ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ І ФОРМИ ПРОЯВУ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ

Анотація. В даній статті розглядаються основні причини виникнення і форми прояву девіантної поведінки. Акцентується увага на впливі сім'ї та школи на винекнення такої поведінки. Визначені наслідки девіантної поведінки для сучасного соціуму.

Ключові слова: девіантна поведінка, сім'я, школа, соціум.

Аннотация. В данной статье рассматриваются основные причины возникновения и формы проявления девиантного поведения. Акцентируется внимание на влиянии семьи и школы на возникновения такого поведения. Определены последствия девиантного поведения для современного социума.

Ключевые слова: девиантное поведение, семья, школа, социум.

Annotation. This paper examines the main causes and forms of deviant behavior. Attention is focused on the influence of family and school on vyneknennya such behavior. Determined the effects of deviant behavior for modern society.

Key words: deviant behavior, family, school, society.

Вступ. У сучасному суспільстві взаємодія особистості, сім'ї і соціуму здійснюється в умовах якісного перетворення суспільних стосунків, яке викликає не лише позитивні, але і негативні зміни в різних сферах соціального життя. Різні складнощі, що виникають в процесі адаптації представників тих або інших соціальних груп до ринкової економіки, породжують деформацію міжособистісних зв'язків, відокремленість поколінь, втрату традицій. Різноманітні форми соціальної патології (наркоманія, проституція, алкоголізм та ін.), що зростають в загрозливих масштабах, криміналізація соціального середовища, різке ослаблення нормативно-моральної регуляції суспільних стосунків, – ці та інші негативні тенденції в розвитку сучасного суспільства ставлять перед соціально-педагогічною наукою виключно важливе завдання з вивчення природи, закономірностей девіантної поведінки та її суб'єкту – девіантної особистості (девіанта) і асоціальних об'єднань (кримінальних груп, організацій і так далі).

Вивчення впливу сім'ї і школи на прояв підліткових девіацій дозволяє нам краще зрозуміти природу цього явища, виявити основний механізм і тенденції функціонування і розвитку девіантної поведінки як соціального феномену. Батьки підлітків сформувалися в умовах соціалізму і несуть у своїх виховних вимогах ті цінності, які були засвоєні ними у минулому. При цьому, повсякденне життя, в якому вже панують інші моральні, правові регулювальники вимагає від сучасних підлітків засвоєння нових ціннісних орієнтацій, настанов, які дозволять ефективніше адаптуватися до соціально-економічних умов, які змінилися. У результаті виникає роздвоєння в ціннісній системі виховання підростаючого покоління, яке може стати причиною формування девіантної поведінки. Підлітковий вік є перехідним періодом від

умов: організації теоретичного аналізу процесу розвитку військово-спеціальної компетентності на основі методичної системи навчання військово-спеціальних дисциплін магістрів військово-соціального управління; формулювання мети, завдань дослідження, конкретизації гіпотези; розробці критеріїв; визначення необхідної кількості експериментальних об'єктів і тривалості експерименту; організації неперервної циркуляції інформації між суб'єктами і об'єктами експерименту; використання надійних методик дослідження; відбору даних, їх упорядкуванні, підрахунку статистик, необхідних для прийняття рекомендацій. Перспективи подальших досліджень у даному напрямку – експериментальні результати впровадження методичної системи навчання військово-спеціальних дисциплін магістрів військово-соціального управління

Література:

1. Воловик П. М. Застосування дисперсійного аналізу в педагогічних дослідженнях / П. М. Воловик // Радянська школа. – 1976. – №6. – С. 29-37.

2. Товажнянський Л. Л. Формування і реалізація концепції підготовки національної гуманітарно-технічної еліти в Національному технічному університеті "ХПІ": Навч. посіб. / Л. Л. Товажнянський, О. Г. Романовський, О. С. Пономарьов. – Харків: НТУ "ХПІ", 2002. – 160 с.

3. Торічний О. В. Теоретико-методичні засади формування військово-спеціальної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі навчання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.02 "Теорія та методика навчання (загальновійськові й військово-спеціальні дисципліни)" / О. В. Торічний. – К., 2013. – 38 с.

4. Хорєв І. О. Педагогічні основи забезпечення ефективності підготовки військових фахівців у вищих закладах освіти: Навч. метод. посібник. / Ігор Олександрович Хорєв. – К.: ВГІ НАОУ, 2000. – 60 с.

5. Ягупов В. В Загальнодидактичні основи навчання військовослужбовців строкової служби Збройних Сил України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.04 "Теорія та методика професійної освіти" / В. В. Ягупов. – К., 2002. – 26 с.

References:

1. Volovy`k P. M. Zastosuvannya dy`spersijnogo analizu v pedagogichny`x doslidzhennyax / P. M. Volovy`k. – Radyans`ka shkola. – 1976. – № 6. – S. 29-37.

2. Tovazhnyans`ky`j L. L. Formuvannya i realizaciya koncepciyi pidgotovky` nacional`noyi gumanitarno-texnichnoyi elity` v Nacional`nomu texnichnomu universy`teti "XPI": Navch. posib. / L. L. Tovazhnyans`ky`j , O. G. Romanovs`ky`j, O. S. Ponomar`ov. – Xarkiv: NTU "XPI", 2002. – 160 s.

3. Torichny`j O. V. Teorety`ko-metody`chni zasady` formuvannya vijs`kovo-special`noyi kompetentnosti majbutnix oficeriv-pry`kordonny`kiv u procesi navchannya : avtoref. dy`s. na zdobuttya nauk. stupenya doktora ped. nauk : specz. 13.00.02 "Teoriya ta metody`ka navchannya (zagal`novijs`kovi j vijs`kovo-special`ni dy`scy`pliny`)" / O. V. Torichny`j. – K., 2013. – 38 s.

4. Xoryev I. O. Pedagogichni osnovy` zabezpechennya efekty`vnosti pidgotovky` vijs`kovy`x faxivciv u vy`shhy`x zakladax osvity`: Navch. metod. posibny`k. / Igor Oleksandrovy`ch Xoryev. – K.: VGI NAOU, 2000. – 60 s.

5. Yagupov V. V Zagal`nody`dakty`chni osnovy` navchannya vijs`kovosluzhbovciv strokovoyi sluzhby` Zbrojny`x Sy`l Ukrayiny` : avtoref. dy`s. na zdobuttya nauk. stupenya doktora ped. nauk : specz. 13.00.04 "Teoriya ta metody`ka profesijnoyi osvity`" / V. V. Yagupov – K., 2002. – 26 s.

українською мовою, а на Буковині діяла лише одна українська гімназія. Варто відзначити, що на початку ХХ ст. на території України не було жодного вищого навчального закладу з українською мовою навчання.

Така ситуація сприяла загостренню питання про поширення української мови по всій території держави та її правописну нормалізацію.

Одним із варіантів уніфікації мови на той час був правопис, що сприяв зближенню західноукраїнського зі східноукраїнським зразком. Його запропонував вітчизняний учений, громадський діяч і педагог Є. І. Желехівський, котрий в одному з листів до М. Драгоманова писав про необхідність вивчення рідної мови: „Великий жаль стискає моє серце, що навіть у Києві, у Харкові нема ні по університетах, ні по гімназіях осібної науки малоруського язика з таким же викладом. Як не будуть пропадати наші душі, коли вони під час цілих студій ніде ніколи прилюдно не чули рідного слова?" [1]. Сам Є. Желехівський здавав іспити в Краківському університеті, зокрема класичну філологію українською мовою. І це було вперше в історії Краківського університету. У листі до М. Драгоманова, він писав: „Удалося в Кракові за моїм першим домаганєм виробити через сенат академічний краківський і міністерство поставленє екзаменатора до руського язика (т.є мало – або южноруського)… Так одже в Кракові, хоть нема кафедри особної руського язика, найшло собі рідне наше слово привітний простір" [4].

Є. Желехівський, пишучи до М. Драгомановапро, відзначав „важну потребу збирати і публікувати етнографичні материяли до пізнання народу малоруського" [4]. Як відомо, Є. Желехівському належать кілька статей про фольклор, зокрема: „Деякі уваги про творення й збереження народних пісень руських" (1884), „З уст народу" (1868).

Є. Желехівський висловлював цікаві думки, що стосуються характеру тодішнього книговидання, зокрема пропонував видавати книжки однією мовою, а не як це було зазвичай – текст книжки українською, передмова – російською: „…Най вже буде чиста книжка або московська або українська. Українці зрозуміють писане на їх матернім язиці, а москалі як не зрозуміють, то най ся вчать нашого язика. Чому ми лише такі маєм бути толерантні и вчитись их язика (и польського) а вони нашого ні?"[4].

Докладаючи чимало зусиль для поширення української мови, Є.І. Желехівський запропонував покласти в основу правопису фонетичний принцип. Особливості такого правопису полягали в наступному:

- буква ї вживалася не тільки для позначення йотованого і в словах типу їхав, мої, але й звука [і], що походив з давніх ѣ та е та стояв після м'яких зубних приголосних д, т, з, ц, с, л, н (дїло, тїло, цїна, сїно, лїс, тїк, принїс тощо);
- якщо ѣ та е стояли після твердих зубних приголосних, то писалася літера і (стіл, сік);
- літери ъ, ѣ, ы були вилучені з алфавіту;
- в іменниках середнього роду не відбувалося подовження приголосних і писалося закінчення є (зїлє, житє, знанє);
- прикметникові суфікси -ськ-, цьк- не пом'якшувалися (український, нїмецкий);
- позначалася м'якість [с] перед наступним твердим губним приголосним (сьміх, сьвято, сьвіт);

- частка -ся писалася окремо від дієслова (учить ся, являє ся), як і допоміжні дієслова му, меш, ме від інфінітивів у формах майбутнього часу недоконаного виду (робити ме, ходити меш (меш ходити));
- апостроф уживався після префіксів, що закінчувалися на приголосний перед йотованими (з'явленє, з'їзд, під'їсти), за винятком губних (мясо, вязати, пє, бю);
- в іншомовних словах деякі звуки передавалися з урахуванням їх вимови у тих мовах, з яких ці слова були запозичені, зокрема [л] був м'яким (клюб, плян, блюза, кляса, льокальний, зоольогія, Клявдия) [2].

Східноукраїнські письменники та вчені, а саме: Б. Грінченко, А. Кримський та деякі інші поставилися до правопису негативно. Проте західноукраїнська інтелігенція та широка громадськість сприйняли його досить прихильно. „Желехівку" (саме таку назву отримав правопис) з 1895 року було запроваджено до офіційного вжитку в Галичині й Буковині, де вона проіснувала до 1922 року, а подекуди до 1939 року.

Відповідно до цього правопису Є. І. Желехівським був укладений „Малорусько-німецький словник", який з 1882 року почав виходити у Львові окремими випусками, а повністю двотомний словник побачив світ 1886 року. В одному з листів до М. Драгоманова Є. І. Желехівський пише: „ношу ся з мислею, щоби як найборше видати підручний словарь русько-німецько-польский, або лише русько-німецький, бо дуже велика – неминуча потреба словаря для нас самих і чужосторонніх…Я би хотів укладати словарь – хоть би лише „карманный" – використати всі дотеперешні праці, а стягнути всі скарби язика, устної і писемної словесности" [1].

Для того, щоб укласти мовознавчий словник, потрібно вивчати та збирати слова народної мови. У листі Є. Желехівський зазначає: „малоруська література має свою підвалину в живім язиці народа, в его усній словесності. Особливо замічено то при піснях. Тому ж то я, пишучи словарь руську-німецький, передовсім взяв за основу матеріали усної народної словесности, а відтак обійму і клясиків наших як : Основ'яненка, Шевченка, Марка Вовчка, Шашкевича, Федьковича" [1].

Словник укладений на основі попередніх українських словників М. Закревського, М. Левченка, Ф. Піскунова, К. Шейковського та ін.

Від знайомого професора Віденського університету, Франьо Міклошича, Желехівський одержував цінні поради, матеріальну допомогу. Саме Міклошич підтримав ідею запровадження у словнику фонетичного правопису.

Варто звернути увагу на те, що в колекції Музею книги і друкарства України зберігається тільки другий том словника, що вийшов 1884 року. У кінці цього випуску зазначено, що повний список скорочень, переднє слово, доповнення і правки, а також список усіх помічників і передплатників „будуть разом з послїдним випуском і заголовком подані". Хоча у музейній колекції останній випуск, але така інформація відсутня. Усі ці дані є у передмові словника, написаній Софроном Недільським при І томі, де зазначено, що при його укладанні використано 131 друковане джерело української літератури, 15 назв творів, написаних німецькою і польською мовами, а також вказані прізвища 92 людей, які надсилали матеріали для словника (серед них І. Франко, П. Куліш, І. Белей). Були використані джерела як Західної, так і Східної України, що сприяло культурній та мовній єдності всієї України.

		Сил в різних видах бою та миротворчих операціях, якісного виконання завдань бойової і мобілізаційної готовності військових частин..	
Особистіс-ний	Морально-етичні якості. Індивідуально-психологічні якості. Професійно важливі якості	Дотримання етичних норм; чесність; принциповість; дотримання військових традицій; творче мислення; лідерські якості; самоконтроль; працездатність та витривалість.	Експертна оцінка. Відгук на випускника. Анкета самооцінка особистості, особливостей мислення, емоцій і волі слухачів

Завдання формувального етапу:

1. Виявити складові військово-спеціальної компетентності, що сприяють розвитку у вищому військовому навчальному закладі у магістрів військово-соціального управління професійної компетентності.

2. Здійснити дослідно-експериментальну перевірку в навчально-виховному процесі вищого військового навчального закладу експериментальну програму розвитку військово-спеціальної компетентності магістрів військово-соціального управління.

Формувальний експеримент складався із низки послідовних фаз:

вибір контрольних та експериментальних груп, діагностування вихідного рівня розвиненості військово-спеціальної компетентності в слухачів контрольних та експериментальної груп; попереднє діагностування рівня розвиненості військово-спеціальної компетентності в ході навчально-виховного процесу на основі використання педагогічних методів; впровадження контрольованого чинника – технології розвитку військово-спеціальної компетентності в експериментальній групі. Розроблена технологія дозволила всебічно врахувати всі суб'єктивні й об'єктивні фактори, забезпечила його чистоту, надійність, достовірність і валідність отриманих експериментальних даних; контрольне діагностування слухачів у процесі виконання комплексних творчих робіт, оцінки результатів стажування, захисту магістерських робіт.

Для підтвердження гіпотези дослідження планується використати методи математичної статистики, а саме: для визначення розходжень в рівні ознаки, що досліджується (рівень розвиненості військово-спеціальної компетентності магістрів військово-соціального управління) між контрольною та експериментальної групами – дисперсійним аналізом [1].

Висновки. Таким чином, військово-спеціальна компетентність магістрів військово-соціального управління є комплексною властивістю, вищим рівнем прояву якої є професійна майстерність, яка виявляється у ефективній організації та проведенні навчально-виховних заходів з метою створення умов для використання професійного потенціалу (систему військово-спеціальних знань, умінь та навичок) для створення авторської технології професійної діяльності в напрямі розвитку достатнього для виконання завдань за призначенням морально-психологічного стану особового складу та створення умов для його самовдосконалення та самореалізації в процесі навчально-виховної діяльності саморозвитку та самовдосконалення особового складу. Проведення дослідно-експериментальної роботи вимагало дотримання таких

організацію заходів по роботі з особовим складом, морально-психологічним забезпеченням в усіх видах навчально-бойової діяльності; застосуванням оптимального стилю керування виховною діяльністю військових фахівців у ситуаціях, що різко змінюються; постійне вивчення та застосування передових форм і методів виховання підлеглих у військовому підрозділі.

Особистісний компонент військово-спеціальної компетентністю є своєрідною квінтесенцією попередніх компонентів і означає, що магістр військово-соціального управління є повністю автономним щодо військово-професійної діяльності. Особистісний компонент включає самоконтроль, гнучкість, врівноваженість, стійкість, терпеливість, надійність, твердість у реалізації управлінських функцій щодо виховної діяльності магістрів військово-соціального управління у військовому підрозділі (частині); передбачає дотримання моральних принципів при ухваленні рішень щодо здійснення процесу виховання військовослужбовців; уміння управляти діями, із яких складається виконання своїх функцій та обов'язків своїх підлеглих за будь-яких умов обстановки; здатність до корегування емоційних станів, які виникають при виконанні управлінської діяльності.

Проведено пілотажне дослідження, метою якого було визначення критеріїв розвитку військово-спеціальної компетентності магістрів військово-соціального управління, визначених у таблиці 2. Завершальним етапом є формувальний експеримент, метою якого є розвиток військово-спеціальної компетентності слухачів засобами експериментальної програми.

Таблиця 2

Методика дослідження емпіричних показників військово-спеціальної компетентності магістрів військово-соціального управління

Компонент	Критерій	Показники	Метод отриманих даних
Мотиваційно-ціннісний	Наявність мотивації та ціннісних орієнтацій до вивчення військово-спеціальних дисциплін	Інтерес до набуття військово-спеціальної компетентності в процесі вивчення системо комплексу військово-спеціальних дисциплін "Морально-психологічне забезпечення операцій (бойових дій)".	Анкета "Ставлення до навчання військово-спеціальних дисциплін" Експертна оцінка.
Когнітивний	Узгодженість суб'єктивної та об'єктивної оцінки військово-спеціальних знань	Самооцінка знань з "Морально-психологічне забезпечення операцій (бойових дій)" Знання, необхідні для обраної посади з військово-соціального управління. Успішність опанування дисципліни "Морально-психологічне забезпечення операцій (бойових дій)".	Успішність за заліковими результатами військово-спеціальних дисциплін та кваліфікаційної роботи. Експертна оцінка.
Операційно-діяльнісний	Уміння з морально-психологічного забезпечення діяльності військ	Планувати, організовувати та проводити морально-психологічне забезпечення підготовки та застосування окремої механізованої бригади, частин та з'єднань Повітряних Сил та Військово-Морських	Спостереження в ході військового стажування. Відгук на випускника. Експертна оцінка.

Це був перший словник, який містив значний реєстр українських слів (більш як 64 000), що були перекладені одним або декількома синонімічними словами німецької мови. Праця була другою спробою в Західній Україні зібрати й опублікувати лексичні багатства української мови. До того ж, „Малорусько-німецький словник" Є.І. Желехівського не тільки популяризував рідну мову, але й допомагав через українську мову вивчити німецьку, знання якої було необхідною умовою для мешканців західноукраїнських земель у ІІ пол. ХІХ –на поч. ХХ ст., оскільки в деяких регіонах, зокрема, на Буковині, вона була офіційною [3].

Значну допомогу в упорядкуванні словника надав відомий український літератор та журналіст Іван Белей. Про це дізнаємося з листа Є.Желехівського: „Сердечно Вам дякую, щосьте занялися моїм словарем – так як би своїм власним трудом… В коректі можете сміло робити поправки, особливо дописки" [4]. І. Белей редагував і підбирав слова до словника, вирішував організаційні питання, пов'язані з тиражем, передплатою, рекламою словника.

Висновки. Починаючи з гімназійних років, Є. Желехівський присвятив своє життя служінню „до скону своєму народу" і працював над розвитком рідної мови. Він був одним із засновників товариства „Просвіта" у Львові, а потім створив філію цього товариства у Станіславові. Є. Желехівський вів активне листування з відомими українськими діячами, зокрема Мелітоном Бучинським, Олександром Барвінським, Омеляном Партицьким та ін. Палкий прихильник фольклору, Є. Желехівський збирав на Станіславщині приказки, колядки, повір'я, народні пісні та досліджував їх.

Він надсилав підготовлені ним наукові статті, розвідки та матеріали до різних журналів і газет, полемізував з питань друку своїх праць.

Працюючи над збиранням і публікацією усної народної творчості, займаючись громадською роботою, особливо у філії станіславської „Просвіти", Є. Желехівський водночас наполегливо працював як лінгвіст над підготовкою „Малорусько-німецького словника", який вийшов у двох томах. За життя йому вдалося видати тільки перший том. Щодо другого тому, то він був виданий професором Софроном Недільським, славнозвісним директором Коломийської української гімназії. „Малорусько-німецький словник" був укладений за фонетичним принципом правопису в Галичині та Буковині, який тоді називався „Желехівка". Як видатний лексикограф Є. І. Желехівський зробив неоціненний внесок у розвиток українського правопису.

Література:

1. *Худаш М.Л. Є.І. Желехівський / М.Л. Худаш // Мовознавство. – 1970. – №1. – С. 49 – 56.*

2. *Желехівський Є.І. Малорусько-німецький словар / Є.І. Желехівський. – Львів, 1882 – 1884. – 520 с.*

3. *Огієнко І. Історія української літературної мови / І. Огієнко. – К.: «Либідь», 1995. – 237с.*

4. *Українська література у портретах і довідках. Давня література – література XIX ст. – К.: «Либідь»*, 2000. – 101с.

References:

1. Khudash M.L. Ye.I. Zhelekhivs'kyy / M.L. Khudash // Movoznavstvo. – 1970. – №1. – S. 49 – 56.

2. Zhelekhivs'kyy Ye.I. Malorus'ko-nimets'kyy slovar / Ye.I. Zhelekhivs'kyy. – L'viv, 1882 – 1884. – 520 s.

3. Ohiyenko I. Istoriya ukrayins'koyi literaturnoyi movy / I. Ohiyenko. – K.: «Lybid'», 1995. – 237s.

4. Ukrayins'ka literatura u portretakh i dovidkakh. Davnya literatura – literatura KhIKh st. – K.: «Lybid'», 2000. – 101s.

Педагогіка

УДК 378.1: 159.923

кандидат біологічних наук, доцент кафедри валеології
та безпеки життєдіяльності Макаричева Г. О.
Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського

ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я СТУДЕНТІВ: КРИТЕРІЇ ТА ПІДХОДИ ДО ЙОГО ОЦІНКИ

Анотація. У статті зроблена спроба проаналізувати визначення та зміст поняття «психічне здоров'я», сформулювати основні критерії психічного здоров'я та вивчити підходи до його оцінки у студентів вищих навчальних закладів. Зроблено висновок про те, що психічне здоров'я є складним утворенням, що включає рівні особистісного, індивідуально-психологічного і психофізіологічного здоров'я. У подальших дослідженнях планується розробка методик оцінки поведінкової та психофізіологічної адаптації студентів класичних університетів до освітнього середовища вищої школи.

Ключові слова: психічне здоров'я, психологічне здоров'я, студенти.

Аннотация. В статье предпринята попытка проанализировать определение и содержание понятия «психическое здоровье», сформулировать основные критерии психического здоровья и изучить подходы к его оценке у студентов высших учебных заведений. Сделан вывод о том, что психическое здоровье является сложным образованием, включающим уровни личностного, индивидуально-психологического и психофизиологического здоровья. В дальнейших исследованиях планируется разработка методик оценки поведенческой и психофизиологической адаптации студентов классических университетов к образовательной среде высшей школы.

Ключевые слова: психическое здоровье, психологическое здоровье, студенты.

Annotation. An attempt to analyse the definition and content of notion «mental health», to state the basic criteria of mental health and to study approaches to its estimation for the students of universities is undertaken in the article. The conclusion is drawn that mental health is a compound phenomenon including levels of personal, individually-psychological and psychophysiological health. In further researches development of techniques of an assessment of behavioural and psychophysiological adaptation of classical universities students to the educational environment of the higher school is planned.

Key words: mental health, psychological health, students.

Вступ. Здоров'я є об'єктом дослідження багатьох сучасних областей людського знання. В рамках системного підходу здоров'я розглядається як складний багатовимірний феномен, що поєднує в собі якісно різні компоненти. У багатокомпонентній моделі здоров'я, запропонованій експертами Всесвітньої

Таблиця 1

Програма констатувального етапу експериментального дослідження

Назва етапу	Зміст експериментальної роботи
Підготовчий	аналіз наукової літератури з проблеми навчання військово-спеціальних дисциплін магістрів військово-соціального управління обґрунтування поняття, структури та рівнів військово-спеціальної компетентності магістрів військово-соціального управління розроблення методики дослідження військово-спеціальної компетентності магістрів військово-соціального управління дослідження вимог до військово-спеціальної компетентності магістрів військово-соціального управління шляхом експертної оцінки
Констатувальний	дослідження стану навчання військово-спеціальних дисциплін магістрів військово-соціального управління констатація стану військово-спеціальної компетентності магістрів військово-соціального управління
Результуючий	узагальнення результатів констатувального етапу експерименту, розроблення концепції, змісту, форм та методів, моделі та методики навчання військово-спеціальних дисциплін магістрів військово-соціального управління

Мотиваційно-ціннісний компонент характеризується професійно значимими потребами кар'єрного зростання, бажанням підвищення кваліфікації, свого статусу, престижу в здійсненні управлінських функцій щодо діяльності по роботі з особовим складом; мотивами управління діяльністю магістрів військово-соціального управління, управління щодо морально-психологічного забезпечення у військовій частині (з'єднанні), сформованими соціальними установками та розвинутими ціннісними орієнтаціями щодо управлінської діяльності; бажанням, проявленням інтересу до діяльності у структурах по роботі з особовим складом.

Когнітивний компонент включає знання й об'єктивні уявлення про особливості військово-професійної діяльності у процесі виховання та висування вимог до особистості магістра військово-соціального управління. Необхідну сукупність знань можна розділити за такими напрямками: системо комплексу знань з морально-психологічного забезпечення діяльності військ. Когнітивний компонент передбачає знання про зміст, методи, форми та технологію морально-психологічного забезпечення діяльності військ; цілепокладання, прогнозування, діагностику та корегування діяльності всіх суб'єктів забезпечення виховного та соціально-психологічних процесів, гуманітарного розвитку та соціального захисту військовослужбовців. Іншою складовою частиною даного компоненту є здатність до оцінювання ситуації здійснення професійної діяльності.

Операційно-діяльнісний компонент характеризується володінням способами, прийомами, вміннями щодо процесу аналізу, синтезу, узагальнення і порівняння отриманої інформації; володінням військово-спеціальними уміннями і навичками організації морально-психологічного забезпечення діяльності у військовому підрозділі (частині); забезпеченням виконання рішень командира (начальника) щодо виховання військовослужбовців; керування виховною діяльністю підлеглого особового складу; плануванням та

Формулювання мети статті та завдань. Мета та завдання статті полягають у визначенні методики проведення експериментального дослідження методичної системи навчання військово-спеціальних дисциплін магістрів військово-соціального управління.

Виклад основного матеріалу статті. Метою експериментального дослідження було визначення ефективності розробленої методичної системи навчання військово-спеціальних дисциплін магістрів військово-соціального управління. Для оцінювання якості навчання військово-спеціальних дисциплін результатом якої є розвинена військово-спеціальна компетентність магістрів військово-соціального управління було обрано групи показників, які визначали рівні розвиненості військово-спеціальних знань та вмінь, впливу елементів методичної системи на розвиток знань та вмінь, впливу елементів методичної системи на розвиток професійно важливих якостей магістрів військово-соціального управління. Педагогічний експеримент складався з констатувального, формувального та порівняльного етапів.

В основі дослідницької роботи лежить проведення серії порівняльних педагогічних експериментів. У дослідженні взяло участь 111 слухачів за спеціальністю "Військово-соціальне управління".

Констатувальний експеримент включає такі етапи: визначення чистоти експерименту; визначення сучасного стану навчання військово-спеціальних дисциплін магістрів військово-соціального управління; розробка гіпотези дослідження. Гіпотеза дослідження визначається припущенням того, що навчання військово-спеціальних дисциплін магістрів військово-соціального управління підвищується за умови цілеспрямованої методичної системи навчання на основі науково обґрунтованої експериментальної технології розвитку військово-спеціальної компетентності. Результативність функціонування визначеної технології залежить від: визначення таксономії її цілей; опис моделі методичної системи навчання військово-спеціальних дисциплін магістрів військово-соціального управління; організації суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників навчально-виховного процесу, врахування їх індивідуальних особливостей, професійного досвіду.

Програма констатувального етапу дослідження подана у таблиці 1.

Технологія розвитку військово-спеціальної компетентності магістрів військово-соціального управління включає наступні компоненти:

організації охорони здоров'я (ВООЗ), виділяють три основні складові: фізичний, психічний та соціальний компоненти [7]. Найбільший інтерес дослідників останнім часом викликає вивчення стану психічного здоров'я, оскільки психічне здоров'я є ключовим компонентом, що багато в чому формує як фізичне, так і соціальне здоров'я людини [6].

Надзвичайно актуальною є проблема психологічного здоров'я студентів, особливо в початковий період навчання у вищому навчальному закладі (ВНЗ). Це обумовлено тим, що на 1-2 курсах навчаються переважно студенти підліткового віку (16-17 років), а саме підлітковий період є критичним для формування особистості та істотно впливає на формування фундаментальних психологічних структур [9]. У цей критичний період людина потрапляє в абсолютно нове для себе освітнє середовище вищої школи, що характеризується рядом специфічних особливостей, які в сукупності можуть з'явитися потужним чинником ризику для психічного здоров'я.

Вивченню окремих аспектів психічного здоров'я студентів присвячені роботи Е. Вайнера, Л. Пляки, М. Хватової, І. Лещини, М. Гончаренко, І. Воєводіної та багатьох інших. Аналіз цих публікацій дозволяє зробити висновок про те, що навчання у ВНЗ і подальша реалізація професійних можливостей можуть бути успішні лише у психічно та психологічно здорової особистості. У зв'язку з цим підвищується роль вищої школи як соціального інституту, що формує не лише компетентного фахівця, але і повноцінну, здорову людину.

Для успішного здійснення поставлених суспільством завдань, доцільним є створення у вищих навчальних закладах систем, що дозволяють здійснювати постійний моніторинг стану здоров'я студентів в ході їх навчання та психологічний супровід освітнього процесу. Першим етапом створення такої системи повинна стати розробка надійних діагностичних критеріїв психічного здоров'я студентів, проте це завдання ускладнюється відсутністю в сучасній літературі цілісного бачення суті того, що позначається як психічне здоров'я.

Формулювання мети статті та завдань. Метою та завданням статті було проаналізувати визначення та зміст поняття «психічне здоров'я», критерії психічного здоров'я студентів та підходи до його оцінки.

Виклад основного матеріалу статті.

1. Визначення поняття «психічне здоров'я». Термін *«психічне здоров'я»* був введений ВООЗ в 1979 році. У англомовних публікаціях словосполучення *«mental health»* позначає успішне виконання психічних функцій, що має результатом продуктивну діяльність, встановлення стосунків з іншими людьми і здатність адаптуватися до змін і справлятися з неприємностями.

Директор охорони психічного здоров'я ВООЗ Н. Сарторіус дає таке визначення психічному здоров'ю: 1) відсутність виражених психічних розладів; 2) певний резерв сил людини, завдяки якому він може здолати несподівані стреси або труднощі, що виникають у виняткових обставинах; 3) стан рівноваги між людиною та навколишнім світом, гармонії між ним і суспільством, співіснування представлень окремої людини з уявленнями інших людей про «об'єктивну реальність» [7].

З точки зору багатьох авторів (С. Громбах, N. Sartorius) психічне здоров'я є інтегральною характеристикою повноцінності психічного функціонування індивіда, що включає розуміння природи та механізмів його підтримки. При

цьому основу психічного здоров'я складає повноцінний розвиток вищих психічних функцій, психічних процесів і механізмів на всіх етапах.

А. Петровський та М. Ярошевський під терміном «психічне здоров'я» розуміють «стан душевного благополуччя, який характеризується відсутністю хворобливих психічних проявів, і забезпечує адекватну умовам дійсності регуляцію поведінки та діяльності» [12]. У психологічному енциклопедичному словнику М. Еникєєва затверджується, що психічне здоров'я забезпечує адекватну психічну саморегуляцію індивіда: відповідність суб'єктивних психічних образів дійсності, психічних реакцій зовнішнім подразникам, адаптованість в міжособистісній взаємодії, здібність до цілеспрямованих дій [4].

Необхідно відзначити той факт, що розуміння поняття «психічне здоров'я» як альтернативи стану психічного нездоров'я, порушень психіки, вже залишилося у минулому, хоча і зберігається в деяких джерелах до теперішнього часу. Згідно з А. Ребером, термін «психічне здоров'я» часто використовується саме для характеристики тієї людини, яка функціонує на високому рівні поведінкової та емоційної регуляції, а не просто людини, яка не є психічно хворою [8].

Проте, ряд дослідників на противагу поняттю «психічне здоров'я» виділяє інше поняття – *«психологічне здоров'я»*. Деякі автори використовують обидва ці поняття як рівноцінні та взаємозамінні, що вносить деякі протиріччя та ускладнює розуміння і дослідження цього феномену.

Поняття «психологічне здоров'я» було введено в науковий лексикон І. Дубровіною. Із її точки зору, якщо термін «психічне здоров'я» має відношення до окремих психічних процесів і механізмів, то термін «психологічне здоров'я» відноситься до особистості в цілому, знаходиться в тісному зв'язку з вищими проявами людського духу і дозволяє виділити власне психологічний аспект проблем психічного здоров'я на відміну від медичного, соціологічного, філософського та інших аспектів [3].

Інші дослідники розуміють під цією категорією стан суб'єктивного, внутрішнього благополуччя особистості, що забезпечує оптимальні можливості її ефективного функціонування та взаємодії зі світом, іншими людьми [6]. Вони вважають, що психологічне здоров'я є необхідною умовою стресостійкості, соціальної адаптації, успішної саморегуляції, забезпечує можливість безперервного розвитку впродовж всього життя.

Існує також розуміння психологічного здоров'я в рамках адаптаційного підходу. У даному контексті здорова людина – це людина, що успішно адаптується і має гармонійні відношення з оточуючими. На думку О. Хухлаєвої, основна функція психологічного здоров'я – це підтримка активного динамічного балансу між людиною та довкіллям в ситуаціях, що вимагають мобілізації ресурсів особистості [10].

Узагальнюючи погляди багатьох авторів на проблему психологічного здоров'я можна сказати, що воно є інтегральною характеристикою особистісного благополуччя, що включає декілька компонентів: соціальний, емоційний і інтелектуальний аспекти розвитку особистості.

Слід зазначити, що в сучасній психології переважно існує все ж досвід використання терміну «психічне здоров'я». Термін «психологічне здоров'я» вчені розглядають більше з позиції практичної психології, надання психологічної допомоги та індивідуального психологічного консультування. Ми вважаємо більш доцільним використовувати термін «психологічне

системи навчання військово-спеціальних дисциплін магістрів військово-соціального управління.

Ключові слова: технологія, розвиток, педагогічний, константувальний, формувальний, експеримент, військово-спеціальна компетентність, слухач.

Аннотация. В статье рассмотрено этапы организации и проведения педагогического эксперимента разработанной методической системы обучения военно-специальных дисциплин магистров военно-социального управления на основе использования универсальной структурно-функциональной модели подачи содержания обучения.

Рассмотрено экспериментальное исследование и раскрыт путь констатирующего и формирующего эксперимента с внедрения методической системы обучения военно-специальных дисциплин магистров военно-социального управления.

Ключевые слова: технология, развитие, педагогический, констатирующий, формирующий, эксперимент, военно-специальная компетентность, слушатель.

Annotation. The article deals with the stages of organizing and conducting a pedagogical experiment of the developed methodological system of training of master's degrees of military-social management on the universal structural-functional model of the presentation of content with a double didactic generalization.

The deals of conducting an experimental research considers and expose a way of ascertain and forming experiments methodological system of training of master's degrees of military-social management.

Key words: technology, development, pedagogical, ascertain, forming, experiment, military-special competence, student.

Вступ. Дослідження методичної системи навчання військово-спеціальних дисциплін магістрів військово-соціального управління належить до прикладних досліджень, у процесі яких здійснюється повний цикл пізнання від проблемних ситуацій, які виокремлені безпосередньо у практиці, через абстрагування у дослідженні, і повернення до практичної діяльності, тобто до впровадження результатів дослідження у професійну діяльність магістрів військово-соціального управління.

Методичні засади навчання, що визначають цільові, змістовні та процесуальні характеристики військово-спеціальних дисциплін взагалі і розвиток військово-спеціальної компетентності зокрема, розкриті в дослідженнях багатьох вчених (О. В. Торічний, В. В. Ягупов та інші [3; 5]).

На основі вивчення науково-педагогічної літератури (О. С. Пономарьов, О. Г. Романовський, Л. Л. Товажнянський, І. О. Хорєв та ін.) [2; 4] до основних методичних засад навчання військово-спеціальних дисциплін магістрів військово-соціального управління, нами віднесено систематичне вивчення теоретичних положень наук та оперативне їх відображення у змісті військово-спеціальних дисциплін; організація колективних та індивідуальних форм навчальної діяльності слухачів, координація та узгодження усіх елементів методичної системи навчання військово-спеціальних дисциплін магістрів військово-соціального управління; дидактичне обґрунтування навчального матеріалу; керівництво роботою слухачів, контроль та оцінка її результатів; рівень розвитку в слухачів умінь та навичок самостійної роботи та її організації; організація та спрямованість дослідницької роботи у вищому військовому навчальному закладі, участь у ній слухачів тощо.

2. Ovsiyenko Yu. I. Dy`ferenciaciya pid chas organizaciyi samostijnoyi roboty` studentiv v procesi formuvannya prakty`chny`x vmin` i navy`chok z vy`shhoyi matematy`ky` / Yu. I. Ovsiyenko // Dy`dakty`ka matematy`ky`: problemy` i doslidzhennya : mizhnar. zb. nauk. robit. – Vy`p. 35. – Donecz`k : Vy`d-vo DonNU, 2011. – S. 87–93.

3. Ovsiyenko Yu. I. Metody`chni osobly`vosti provedennya prakty`chny`x zanyat` v umovax dy`ferenciaciyi / Yu. I. Ovsiyenko // Visny`k Cherkas`kogo universy`tetu. Seriya «Pedagogichni nauky`». – 2010. – Vy`p. 191, ch. 5. – S. 81–90.

4. Ovsiyenko Yu. I. Osobly`vosti lekcijny`x zanyat` u VNZ agrarnogo profilyu / Yu. I. Ovsiyenko, V. O. Shvecz` // Vy`shha osvita Ukrayiny`. – 2009. – # 3. – Tematy`chny`j vy`p. «Pedagogika vy`shhoyi shkoly`: metodologiya, teoriya, texnologiyi» [dod. 1]. – K. : Gnozy`s, 2009. – S. 226–231.

5. Ovsiyenko Yu. I. Pidgotovka do prakty`chny`x zanyat` z vy`shhoyi matematy`ky` u vy`shhy`x navchal`ny`x zakladax agrarnogo profilyu / Yu. I. Ovsiyenko // Vy`shha osvita Ukrayiny`. – 2010. – # 3. – Tematy`chny`j vy`p. «Pedagogika vy`shhoyi shkoly`: metodologiya, teoriya, texnologiyi» [dod. 1]. – K. : Gnozy`s 2010. – T. 2. – S. 269–276.

6. Ovsiyenko Yu. I. Pro osobly`vosti skladovy`x metody`chnoyi sy`stemy` navchannya matematy`ky` u vy`shhy`x zakladax osvity` agrarnogo profilyu / Yu. I. Ovsiyenko // Naukovy`j chasopy`s Nacional`nogo pedagogichnogo universy`tetu imeni M. P. Dragomanova. Seriya # 3 «Fizy`ka i matematy`ka u vy`shhij i serednij shkoli». – 2011. – # 8. – S. 81–90.

7. Ovsiyenko Yu. I. Cili i zavdannya navchannya matematy`ky` studentiv-agrariyiv / Yu. I. Ovsiyenko // Naukovi zapy`sky`: pedagogika, istoriya. – 2008. – Vy`p. LXXVIII. – S. 156–164.

8. Osvitn`o-profesijna programa pidgotovky` bakalavra za napryamom 6.090101 «Agronomiya» : Galuzevy`j standart vy`shhoyi osvity` Ukrayiny`, chy`nny`j vid 07.02.2011 r. # 100. – K. : MON Ukrayiny` ; Naukmetodcentr, 2011. – 216 s.

Педагогіка

УДК 159.9: 355

здобувач, старший науковий співробітник,
кандидат педагогічних наук Олійник Л. В.
Національна академія
Державної прикордонної служби України (м. Хмельницький)

МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ МЕТОДИЧНОЇ СИСТЕМИ НАВЧАННЯ ВІЙСЬКОВО-СПЕЦІАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН МАГІСТРІВ ВІЙСЬКОВО-СОЦІАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ

Анотація. У статті розглянуто етапи організації і проведення педагогічного експерименту розробленої методичної системи навчання військово-спеціальних дисциплін магістрів військово-соціального управління основі використання універсальної структурно-функціональної моделі подання змісту навчання.

Розглянуто експериментальне дослідження та розкрито шлях констатувального та формувального експерименту з впровадження методичної

благополуччя» або «особистісне здоров'я» для позначення психологічних аспектів психічного здоров'я, і дотримуємося цілісного погляду на суть поняття «психічне здоров'я» як складного багатокомпонентного утворення.

Такий погляд на проблему психічного здоров'я викладений у ряді робіт сучасних дослідників (Б. Братусь, С. Слободчиков, А. Холмогорова., Н. Гаранян та ін.). Зокрема, Б. Братусь відзначає, що психічне здоров'я «…потрібно розглядати не як однорідне утворення, а як утворення, що має складну, порівневу будову. Вищий рівень психічного здоров'я – особистісно-смисловий, або рівень особистісного здоров'я, який визначається якістю смислових стосунків людини. Наступний рівень – рівень індивідуально-психологічного здоров'я, оцінка якого залежить від здібностей людини побудувати адекватні способи реалізації смислових устремлінь. Нарешті – рівень психофізіологічного здоров'я, який визначається особливостями внутрішньої, мозкової, нейрофізіологічної організації актів психічної діяльності» [1].

2. Критерії психічного здоров'я. Питання про конкретні критерії психічного здоров'я вивчене ще далеко не повно. Н. Лакосіна та Г. Ушаков в найбільш загальних межах відносять до них: причинну обумовленість психічних явищ, їх необхідність, впорядкованість; максимальне наближення суб'єктивних образів до відображаємих об'єктів дійсності, гармонію між відображенням обставин дійсності та відношенням людини до неї; відповідність реакцій (як фізичних, так і психічних) до сили та частоти зовнішніх подразників; здатність змінювати спосіб поведінки залежно від зміни життєвих ситуацій; адекватність реакцій на суспільні обставини (соціальне середовище); здатність самоуправління поведінкою відповідно до норм, що існують в різних колективах; самоствердження в колективі (суспільстві) без збитку для інших його членів; відчуття постійності та ідентичності переживань в однотипних обставинах; критичний підхід до обставин життя; відповідну віку людини зрілість почуттів; здатність планувати і здійснювати свій життєвий шлях тощо [5].

На думку інших авторів, критеріями психічного здоров'я та психологічного благополуччя є: індивідуально-психологічні особливості індивіда, його соціально-психологічна адаптація, здібність до саморозвитку, реалізація соціальних потреб (В. Стець, О. Волошин); добре розвинена рефлексія, стресостійкість, вміння знаходити власні ресурси у важкій ситуації (І. Дубровіна), повнота емоційних і поведінкових проявів особистості (В. Хомік), опора на власну внутрішню суть (А. Созонов, F. Pearls), самоприйняття та уміння справлятися зі своїми емоційними труднощами без збитку для оточуючих, «самооб'єктивність» як чітке уявлення про свої сильні та слабкі сторони, наявність системи цінностей, що містять головну мету та додають сенс всьому, що робить людина (G. Allport). Усі ці критерії пов'язані між собою та створюють складну систему взаємозв'язків і взаємовпливів, яка залежить від рівня розвитку особистості в різні вікові періоди.

Найважливішим віковим періодом для формування та остаточного становлення особистості, як вже зазначалось, є підлітковий період. С. Громбах виділяє такі критерії оцінки психічного здоров'я підлітків: розвиток корисних знань і вмінь, позитивне відношення до навчальної діяльності, наявність позитивно орієнтованих життєвих планів, прояви колективізму, адекватне відношення до педагогічних впливів, критичність, самокритичність,

самоконтроль, здібність до співпереживання, емпатія, вольові якості, зовнішня культура поведінки, відмова від шкідливих звичок [11].

В цілому, аналіз літератури свідчить про те, що стан психічного здоров'я людини визначається рівнем психічної рівноваги, органічністю організації психіки та її адаптивними можливостями. Збільшення щоденних психологічних навантажень у студентів, загострення почуття страху, невпевненості і розгубленості негативно відбивається на їх психічному здоров'ї. Критеріями психічного здоров'я студентів можна вважати адекватний віку рівень зрілості пізнавальної, емоційно-почуттєвої та вольової сфер, здатність управляти своєю поведінкою, вибирати життєві шляхи та планувати досягнення, здатність адаптуватися в соціальних стосунках, уміння отримувати задоволення від діяльності, відповідність суб'єктивних образів до об'єктів, що відображуються, а характеру реакції – до зовнішніх подразників, відчуття щастя і т. д.

3. Підходи до оцінки психічного здоров'я студентів. Враховуючи безліч підходів до трактування самого поняття психічного здоров'я і різноманітність критеріїв його оцінки, доводиться констатувати, що робіт, в яких робилися б спроби цілісного вивчення особистості студентів, практично немає. Частіше дослідники розглядають окремі аспекти психічного здоров'я студентів.

Серед підходів до оцінки психічного здоров'я студентів виділяється вивчення таких питань, як: психологічні особливості (інтелектуальні, особистісні, психофізіологічні) та динаміка їх змін під час навчання у ВНЗ (М. Хватова, І. Погорелая, М. Гончаренко, О. Фальова, Е. Ревенко, О. Євдокимова), особливості розвитку вольових якостей студентів в навчально-професійній діяльності (О. Колчина, К. Дубініна, Л. Помиткина), адаптація студентів до умов вищих навчальних закладів (О. Іванова, Л. Сушенцева, М. Біляковіч), проблеми самоактуалізації студентів в процесі професійної підготовки (І. Погорелая, М. Гончаренко), а також рівень захворюваності та порушення психічного здоров'я (І. Воєводін,.Т. Огиєнко, С. Харченко та ін.).

Інтерес представляють також дослідження, присвячені аналізу структури життєвих цінностей студентів і місця цінності здоров'я в ній (С. Федоткина, О. Трухан, І. Бурцева). Ряд авторів вказує на наявність гендерних особливостей психічного здоров'я (І. Ліщина, М. Гончаренко, Н. Самойлова).

Таким чином, значна кількість публікацій в цій області свідчить про те, що дослідження проблем психічного здоров'я у вузівському мікросоціумі є актуальним питанням. Проте чи є ці проблеми настільки значущими для самих студентів, як це представляється дослідникам?

Скринінгове дослідження студентів різних вузів м. Томська було проведено І. Воєводіним для виявлення питомої ваги проблем психічного здоров'я в загальній структурі проблем, що представляються студентами як найбільш значущі. Результати дослідження показали, що 59 % заявлених студентами провідних проблем прямо і побічно пов'язані з психічним здоров'ям. Сюди відносяться хімічні аддікції, «нервові зриви» (тобто невротичні та пов'язані із стресом розлади), психологічні проблеми порушених комунікацій, проблеми безкультурності, втрати цілей і цінностей, поведінкові девіації неаддіктівного характеру. Проблеми, що залишилися (матеріально-побутові труднощі, навчання і майбутнє працевлаштування, соматичне здоров'я), в сукупності склали 41 % [2]. Таким чином, результати самооцінки

діяльності, рівні якої визначаються індивідуальними психолого-педагогічними характеристиками особистості, що найбільш вдало реалізується в аграрному вищому навчальному закладі завдяки застосуванню завдань базового й поглибленого рівнів, інформаційно-комунікаційних технологій, засобів унаочнення (таблиць, опорних схем і конспектів), моделювання, розв'язування задач прикладного змісту й інших технологій навчання.

Підготовка майбутніх фахівців із агрономії до застосування математичних методів у професійній діяльності повинна ґрунтуватись на динамічному диференційованому навчанні, що організовується на кожному з етапів діяльності студентів:

– під час вивчення теоретичних основ вищої математики;

– у процесі засвоєння практичних аспектів розв'язування вправ і задач;

– самостійного застосування студентами основних положень і алгоритмів із вищої математики у майбутній професійній діяльності.

Література:

1. Білянін Г. І. Теорія і практика навчання математики в фінансово-економічних коледжах: навч.-метод. посіб. / Г. І. Білянін, В. О. Швець. – Вижниця, Черемош, 2011. – 212 с.

2. Овсієнко Ю. І. Диференціація під час організації самостійної роботи студентів в процесі формування практичних вмінь і навичок з вищої математики / Ю. І. Овсієнко // Дидактика математики: проблеми і дослідження: міжнар. зб. наук. робіт. – Вип. 35. – Донецьк: Вид-во ДонНУ, 2011. – С. 87–93.

3. Овсієнко Ю. І. Методичні особливості проведення практичних занять в умовах диференціації / Ю. І. Овсієнко // Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки». – 2010. – Вип. 191, ч. 5. – С. 81–90.

4. Овсієнко Ю. І. Особливості лекційних занять у ВНЗ аграрного профілю / Ю. І. Овсієнко, В. О. Швець // Вища освіта України. – 2009. – № 3. – Тематичний вип. «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології» [дод. 1]. – К.: Гнозис, 2009. – С. 226–231.

5. Овсієнко Ю. І. Підготовка до практичних занять з вищої математики у вищих навчальних закладах аграрного профілю / Ю. І. Овсієнко // Вища освіта України. – 2010. – № 3. – Тематичний вип. «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології» [дод. 1]. – К.: Гнозис 2010. – Т. 2. – С. 269–276.

6. Овсієнко Ю. І. Про особливості складових методичної системи навчання математики у вищих закладах освіти аграрного профілю / Ю. І. Овсієнко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія № 3 «Фізика і математика у вищій і середній школі». – 2011. – № 8. – С. 81–90.

7. Овсієнко Ю. І. Цілі і завдання навчання математики студентів-аграріїв / Ю. І. Овсієнко // Наукові записки: педагогіка, історія. – 2008. – Вип. LXXVIII. – С. 156–164.

8. Освітньо-професійна програма підготовки бакалавра за напрямом 6.090101 «Агрономія» : Галузевий стандарт вищої освіти України, чинний від 07.02.2011 р. № 100. – К. : МОН України ; Наукметодцентр, 2011. – 216 с.

References:

1. Bilyanin H. I. Teoriya i praktyka navchannya matematyky v finansovo-ekonomichnykh koledzhakh: navch.-metod. posib. / H. I. Bilyanin, V. O. Shvets'. – Vyzhnytsya, Cheremosh, 2011. – 212 s.

студентів першого курсу умов, що відповідають різним рівням їх навченості й научуваності з вищої математики, розвитку пізнавального інтересу, індивідуально-психологічним особливостям.

Здійснення контролю навчальних досягнень студентів із вищої математики (попереднього, поточного, підсумкового) вимагає від викладача розробки різних видів вимірників; шкали оцінювання результатів; відповідних методик проведення контролю, застосування яких відповідало б навченості, научуваності, пізнавальному стилю, пізнавальній самостійності і мотивації аграріїв; різних технічних засобів; організаційних форм тощо.

Опанування аграріями математичних методів у комплексному поєднанні з інформаційно-комунікаційними технологіями, як засобом, що оптимізує процес розв'язування агробіологічних задач, дозволяє змінити мотивацію майбутніх фахівців із агрономії до вивчення дисципліни, активізувати пізнавальний інтерес, підвищити навченість і научуваність, сприяє формуванню навичок самоконтролю. Кінцева мета практичної підготовки полягає у забезпеченні студентів математичним апаратом, придатним для подальшого професійного становлення фахівця.

Висновки. Вивчення дисципліни «Вища математика» у ВНЗ аграрного профілю на основі диференціації як принципу навчання слід реалізовувати під час лекційних і практичних занять, самостійної навчально-пізнавальної діяльності на основі вибору домінуючих і допоміжних критеріїв диференційованого навчання. В якості критеріїв такого навчання мають бути навчальні переваги особистості студента: навченість, научуваність, пізнавальний стиль, пізнавальна самостійність і мотивація.

Необхідною умовою впровадження у навчально-виховний процес диференційованого навчання вищої математики є створення навчально-методичного комплексу дисципліни, основою розробки якого доцільно обирати додаткові психологічні особливості особистості студентів-аграріїв, вивчення мотиваційної й емоційно-вольової сфер, здатностей до самостійної навчально-пізнавальної діяльності.

Суттєвими передумовами організації диференційованого навчання вищої математики майбутніх фахівців із агрономії є:

– систематичність, спланованість та цілеспрямованість здійснення диференційованої навчальної діяльності студентів;

– застосування елементів евристичного навчання з метою усвідомлення майбутніми аграріями навчального матеріалу, його прикладної значущості, перспектив використання під час фахової підготовки, науково-дослідної діяльності;

– організація навчально-пізнавальної діяльності студентів за принципами співпраці: «викладач – студент», «студент – студент»; створення умов для колективної, групової, індивідуальної і самостійної роботи студентів під час практичних занять із вищої математики в аудиторії й позааудиторно для формування індивідуального стилю начальної діяльності;

– застосування інформаційно-комунікаційних технологій під час практичних занять, самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів у процесі організації заходів контролю навчальних досягнень із метою розвитку здатностей до самостійної роботи, самоконтролю, самореалізації.

Формування математичних знань, умінь і навичок найбільш ефективно здійснюється під час залучення студентів до навчально-пізнавальної

студентами психічного здоров'я підтверджують важливість досліджень у сфері охорони психічного здоров'я студентів з розробкою психопрофілактичних заходів.

Висновки. Психічне здоров'я є складним, багаторівневим утворенням, що включає рівні особистісного, індивідуально-психологічного і психофізіологічного здоров'я, та забезпечує адекватну психічну саморегуляцію індивіда, адаптованість в міжособистісній взаємодії, здібність до цілеспрямованих дій. Психічне здоров'я є коштовним ресурсом і необхідною передумовою для успішної навчально-пізнавальної діяльності студента. В той же час, стан вивченості проблеми психічного здоров'я студентів у вітчизняній та зарубіжній психології не можна вважати достатнім, оскільки недостатньо позначені межі психічного здоров'я, не визначені основні критерії оцінки психічного здоров'я студентів, не сформовані остаточно підходи до оцінки психічного здоров'я.

Дана робота є першим етапом дослідження проблеми психічного здоров'я студентів, наступними етапами якого повинні стати: проведення збору даних про стан психічного здоров'я, індивідуальні та психофізіологічні особливості і адаптаційні можливості студентів; дослідження психічних процесів ефективної навчальної діяльності; розробка методик оцінки поведінкової та психофізіологічної адаптації студентів класичних університетів до освітнього середовища вищої школи.

Література:

1. Братусь Б. С. Аномалии личности. Текст. / Б. С. Братусь. – М.: Мысль, 1988. – 304 с.

2. Воеводин И. В. Психическое здоровье студентов вузов (результаты скринингового исследования) / И. В. Воеводин // Тезисы докладов межрегиональной научно-практической конференции «Психическое здоровье детей и подростков (клинико-эпидемиологические и биологические аспекты)» (под ред. В. Я. Семке, А. П. Агаркова). – 2010, – С. 39-41.

3. Дубровина И. В. Психологическая служба образования: научные основания, цели и средства. Текст. / И. В. Дубровина // Психологическая наука и образование. – 1998. – №2. – С. 5-10.

4. Еникеев М. И. Психологический энциклопедический словарь / М. И. Еникеев – М., 2006. – 560 с.

5. Лакосина Н. Д. Медицинская психология / Н. Д. Лакосина, Г. К. Ушаков. – 2-е изд. перераб. и доп. – М.: Медицина. – 1984. – 272 с.

6. Никифоров Г. С. Психология здоровья / Г. С. Никифоров – СПб. : Речь. – 2002. – 256с.

7. Пахальян В. Э. Развитие и психологическое здоровье. Дошкольный и школьный возраст / В. Э. Пахальян – СПб. : Питер, 2006. – 240 с.

8. Ребер А. Большой толковый психологический словарь / А. Ребер – М.: Вече-Аст., 2000. – Т.1. – 592 с.

9. Стець В. І. Психологічне здоров'я підлітків та особливості його оцінки / В. І. Стець, Волошин О. О. // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2010. – №1 (3). – С. 132-141

10. Хухлаева О. В. Основы психологического консультирования и психологической коррекции: Учеб. пособие для студентов высш. пед. учеб. заведений / О. В. Хухлаева – М. : Академия, 2001. – 208 с.

11. Школа и психическое здоровье учащихся / Под ред. С. И. Громбаха. – М.: Медицина, 2008. – 272 с.

12. Ярошевский М. Г. Основы теоретической психологии / М. Г. Ярошевский, А. В Петровский – М. : Инфра-М, 1998. – 525 с.

References:

1. Bratus' B. S. Anomalii lichnosti. Tekst. / B. S. Bratus'. – M.: Mysl', 1988. – 304 s.

2. Voevodin I. V. Psikhicheskoe zdorov'e studentov vuzov (rezul'taty skrininhovoho issledovaniya) / I. V. Voevodin // Tezisy dokladov mezhrehional'noy nauchno-praktycheskoy konferentsii «Psikhicheskoe zdorov'e detey i podrostkov (kliniko-epidemiolohicheskie i biolohicheskie aspekty)» (pod red. V. Ya. Semke, A. P. Aharkova). – 2010, – S. 39-41.

3. Dubrovina I. V. Psikholohicheskaya sluzhba obrazovaniya: nauchnye osnovaniya, tseli i sredstva. Tekst. / I. V. Dubrovina // Psikholohicheskaya nauka i obrazovanie. – 1998. – No 2. – S. 5-10.

4. Enikeev M. I. Psikholohicheskiy entsiklopedicheskiy slovar' / M. Y. Enykeev – M., 2006. – 560 s.

5. Lakosyna N. D. Meditsinskaya psikholohiya / N. D. Lakosyna, H. K. Ushakov. – 2-e izd. pererab. i dop. – M.: Meditsina. – 1984. – 272 s.

6. Nikiforov H. S. Psikholohiya zdorov'ya / H. S. Nykyforov – SPb.: Rech'. – 2002. – 256s.

7. Pakhal'yan V. E. Razvitie i psikholohicheskoe zdorov'e. Doshkol'nyy i shkol'nyy vozrast / V. E. Pakhal'yan – SPb. : Piter, 2006. – 240 s.

8. Reber A. Bol'shoy tolkovyy psikholohicheskiy slovar' / A. Reber – M. : Veche-Ast., 2000. – T.1. – 592 s.

9. Stets' V. I. Psykholohichne zdorov"ya pidlitkiv ta osoblyvosti yoho otsinky / V. I. Stets', Voloshyn O. O. // Pedahohichni nauky: teoriya, istoriya, innovatsiyni tekhnolohiyi. – 2010. – No 1 (3). – S. 132-141.

10. Khukhlaeva O. V. Osnovy psikholohicheskoho konsul'tirovaniya i psikholohicheskoy korrektsiy: Ucheb. posobie dlya studentov vyssh. ped. ucheb. zavedeniy / O. V. Khukhlaeva – M.: Akademiya, 2001. – 208 s.

11. Shkola i psikhicheskoe zdorov'e uchashchikhsya / Pod red. S. I. Hrombakha. – M.: Meditsyna, 2008. – 272 s.

12. Yaroshevskyy M. H. Osnovy teoretycheskoy psikholohii / M. H. Yaroshevskyy, A. V Petrovskyy – M.: Ynfra-M, 1998. – 525 s.

процесі індивідуального засвоєння студентами всього матеріалу або окремих питань модуля, під час підготовки до лекційних і практичних занять, заходів контролю й корекції. Вона націлена на засвоєння знань і способів діяльності, сформованих під час занять в аудиторії й актуалізованих під час випереджальної самостійної роботи студентів, їх корекцію, узагальнення й систематизацію. Спільним структурним компонентом обох видів самостійної навчально-пізнавальної діяльності є чітко сплановані форми й терміни перевірки результатів навчальних досягнень студентів. Контроль здійснюється з метою уточнення рівня й глибини опанування студентами матеріалу, що виноситься на самостійне опрацювання. *Домінуючі критерії випереджальної* й *традиційної самостійної роботи* в умовах диференційованого навчання вищої математики – *пізнавальна самостійність, навченість* і *научуваність*, а *допоміжні – навчально-пізнавальна мотивація, пізнавальний стиль* [2].

Під час диференційованого навчання дисципліни «Вища математика» у ВНЗ агарного профілю викладач вибудовує навчально-пізнавальну діяльність студентів із урахуванням вимог до загальноосвітньої підготовки учнів шкіл та вимог галузевих стандартів вищої освіти України, у відповідності із принципом наступності освіти. Організація зворотного зв'язку під час навчання вищої математики відбувається в процесі попереднього (діагностичного або вхідного), поточного і підсумкового видів контролю.

Попередній (діагностичний або вхідний) *контроль* здійснюється викладачем перед вивченням дисципліни або нового змістового модуля. Його метою є актуалізація опорних знань (зі шкільного курсу математики або попередніх змістових модулів); виявлення «прогалин» у ЗУН студентів; цілеспрямоване планування подальшого процесу опанування матеріалу дисципліни на прийнятному для кожного із них рівні.

Поточний контроль здійснюється, як для перевірки рівня підготовленості студентів до сприйняття й усвідомленого засвоєння математичних понять із певних розділів (тем) навчальної програми, так і для виконання конкретного практичного завдання: застосування теоретичних знань дисципліни до розв'язування задач прикладного змісту різних рівнів складності й загальності. Результати поточного контролю надають можливість викладачу співставляти навчальні досягнення студентів на окремих етапах навчально-пізнавальної діяльності із поставленими цілями, коригувати вибір форм, методів і засобів навчання, прогнозувати перспективи процесу подальшого опанування матеріалу дисципліни.

Порівняння досягнутих студентами результатів оволодіння теоретичним матеріалом навчальної дисципліни й практичними уміннями і навичками із запланованими відбувається у процесі *підсумкового контролю*. Його метою є вимірювання рівнів сформованості математичних ЗУН студентів-аграріїв, їх системності, узагальненості й усвідомленості [1, с. 153-198].

З метою досягнення кожним студентом принаймні обов'язкових результатів навчання викладач добирає найбільш доцільні форми організації й проведення заходів контролю. До найбільш поширених форм педагогічного контролю в аграрному ВНЗ належать: іспит, залік (диференційований залік), усне опитування, письмові контрольні й самостійні роботи, тестування (письмове, із використанням засобів інформаційно-комунікаційних технологій), колоквіуми, виконання розрахунково-графічних робіт та інші. Різноманітність форм контролю зумовлена необхідністю створення для

дисципліни «Вища математика» відповідно до пізнавальних переваг майбутніх аграріїв. Методологічне значення лекції полягає у розкритті фундаментальних теоретичних положень дисципліни, формуванні у студентів наукових методів пізнання, що є основою практичної (професійної) діяльності фахівця-аграрія.

Слід виділяти такі типи лекційних занять із вищої математики для напряму підготовки «Агрономія»: вступна лекція, лекція формування нових знань і способів діяльності, лекція узагальнення і систематизації знань. Основним критерієм вибору типу лекційних занять є цільовий компонент. Практична реалізація цілей здійснюється в процесі виконання завдань окремих етапів занять. Чіткість постановки цільових завдань визначає структуру лекції, кожен етап якої організовується з урахуванням критеріїв динамічної диференціації навчання математики (домінуючих і допоміжних). *Домінуючим критерієм* фронтального *диференційованого опанування* теоретичного матеріалу *під час лекції* є *пізнавальні стилі: аудили, візували, кінестетики, логіки, аналітики, синтетики* й інші, а *допоміжними – навченість* і *научуваність*, *пізнавальна самостійність* і *мотивація студентів* [4].

Наступна складова дидактичного циклу навчання вищої математики – практичні (лабораторно-практичні) заняття. Диференційоване формування практичних умінь і навичок із вищої математики у ВНЗ аграрного профілю складається з таких компонентів: підготовка до проведення ПЗ; організація діяльності студентів під час практичних занять; самостійна робота студентів під час занять і позааудиторно.

Практична підготовка з вищої математики в аграрному ВНЗ в умовах диференційованого навчання здійснюється, переважно, на заняттях трьох типів: ПЗ-1 – формування навичок і вмінь; ПЗ-2 – застосування ЗУН; комбіновані ПЗ-3: ПЗ-3.1 – контролю ЗУН, формування навичок і вмінь; ПЗ-3.2 – узагальнення, систематизації, контролю й корекції ЗУН; ПЗ-3.3 – узагальнення і систематизація отриманих ЗУН, застосування їх у змінених умовах. Тип практичного заняття і його структурні компоненти обираються викладачем відповідно до цілей математичної підготовки майбутніх аграріїв, окремих цільових завдань відповідних етапів занять, що є складовими компонентами загального процесу формування фахівця-аграрія. *Домінуючими критеріями* фронтального диференційованого опанування практичних навичок і вмінь *під час практичних занять*, переважно є *навченість* і *научуваність студентів*, *допоміжними – пізнавальний стиль*, *пізнавальна самостійність* і *мотивація* [5].

На особливу увагу в структурі практичної математичної підготовки майбутнього аграрія заслуговує самостійна навчально-пізнавальна діяльність студентів під час занять і позааудиторно. Її метою є опанування, закріплення й узагальнення основних теоретичних положень, формування міцних навичок розв'язування задач і вправ, передбачених програмою підготовки фахівця в умовах кредитно-модульної технології навчання.

Виділимо два *види самостійної роботи студентів-аграріїв*: *випереджальна* і *традиційна*. Випереджальна самостійна робота передбачає попередню підготовку студентів до занять із метою актуалізації наявних знань зі шкільного курсу математики або вивчених раніше змістових модулів для формування зв'язків із новим матеріалом; індивідуальне опанування окремих питань або повністю змістового модуля перед аудиторним заняттям. Традиційна самостійна робота студентів організовується позааудиторно, у

Педагогіка

УДК: 378.14

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Малихіна Я. А.
Харківський інститут банківської справи
Університету банківської справи Національного банку України (м. Харків)

СИСТЕМА МОНІТОРИНГУ ЯК СКЛАДОВА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ВЗАЄМОДІЄЮ ВНЗ ІЗ ЗОВНІШНІМ СЕРЕДОВИЩЕМ

Анотація. У статті розглянуто показники якості освіти ВНЗ та проаналізовано взаємозв'язок критеріїв із закономірностями управління взаємодією ВНЗ із зовнішнім середовищем. Виділено рівні, що характеризують ступінь ефективності управління взаємодією ВНЗ із зовнішнім середовищем. Автор доводить, що система моніторингу, яка включає моніторинг організаційного забезпечення управління взаємодією ВНЗ із зовнішнім середовищем, моніторинг ефективності управління ВНЗ, моніторинг ефективності функціонування ВНЗ сприятиме підвищенню ефективності управління взаємодією ВНЗ із зовнішнім середовищем у цілому.

Ключові слова: моніторинг, діяльність ВНЗ, зовнішнє середовище, система вищої освіти, показники якості, критерії, закономірності.

Аннотация. В статье рассмотрены показатели качества образования вузов и проанализирована взаимосвязь критериев с закономерностями управления взаимодействием вуза с внешней средой. Выделено уровни, характеризующие степень эффективности управления взаимодействием вуза с внешней средой. Автор доказывает, что система мониторинга, которая включает мониторинг организационного обеспечения управления взаимодействием вуза с внешней средой, мониторинг эффективности управления вузом, мониторинг эффективности функционирования вузов будет способствовать повышению эффективности управления взаимодействием вуза с внешней средой в целом.

Ключевые слова: мониторинг, деятельность вузов, внешняя среда, система высшего образования, показатели качества, критерии, закономерности.

Annotation. In the article deals with university education quality indicators and analyzes the relationship criteria with the laws of relationship management universities of the environment. Highlight level, characterizing the degree of effectiveness of relationship management universities of the environment. The author argues that the monitoring system, which includes monitoring of organizational support relationship management universities of the external environment, monitor the effectiveness of universities management, monitoring the efficiency of the universities will increase the efficiency of universities management interaction with the environment as a whole.

Key words: monitoring, activity of universities, the environment, higher education, indicators of quality, criteria, patterns.

Вступ. Перетворення, що відбуваються в українській економіці, сприяють її активному входженню до системи міжнародних економічних відносин, а разом із тим і до глобалізованої системи світової економіки. Ці перетворення торкаються не лише економіки, а й інших сфер життя, зокрема, освіти. Стійке

та ефективне управління системою вищої освіти України є однією з головних стратегічних задач уряду країни, від вирішення якої безпосередньо залежать соціальна стабільність та результативність реформ, що проводяться в усіх галузях національної економіки. Ефективна система управління взаємодією ВНЗ із зовнішнім середовищем є запорукою формування науково-орієнтованої економіки, що, в свою чергу, є однією з умов забезпечення якісного економічного зросту.

Загальні проблеми управління взаємодією ВНЗ із зовнішнім середовищем висвітлено в працях Г. Єльникової, І. Корнилової, В. Паламарчук, В. Пінчука, О. Попової, М. Поташника, В. Сергієвського, Ю. Таран, В. Шукшунова, А. Чернюк, А. Хуторського, Н. Юсуфбекової та інших; упровадження педагогічних інновацій у діяльність школи вивчали Л. Березівська, Л. Даниленко, Г. Єльникова, В. Паламарчук, П. Шемет. Р. Чуйко та інші. Тенденції управління взаємодією ВНЗ із зовнішнім середовищем розкрито в працях В. Гінзбурга, О. Козлової, В. Скнар та інших; Розв'язанню проблеми впровадження інновацій у систему управління ВНЗ присвячено наукові розвідки І. Авдєєва, Г. Єльникової, Н. Клокар, О. Козлової, Є. Макогон, В. Паламарчук, О. Попової та інших. Загальні питання управління вищою освітою розглядали С. Андрейчук, П. Вишневський, В. Мануйленко, В. Олійник, І. Трегубенко та інші; модернізації навчального процесу у вищих навчальних закладах освіти присвячено роботи О. Жигло, А. Зубко, Н. Дворнікова, Є Хриков та інші.

Формулювання мети статті та завдань. Визначити показники якості освіти ВНЗ, розглянути взаємозв'язок критеріїв із закономірностями управління взаємодією ВНЗ із зовнішнім середовищем, виділити рівні, що характеризують ступінь ефективності управління взаємодією ВНЗ із зовнішнім середовищем, окреслити складові системи оцінки управління взаємодією ВНЗ із зовнішнім середовищем.

Виклад основного матеріалу статті. Ринок освітніх послуг України є досить насиченим різноманітними вищими навчальними закладами, тому бар'єром входу є жорстка конкуренція. Конкурентами фактично є всі ВНЗ, що надають освіту в подібних напрямках. Партнерами є всі організації, що співпрацюють з ВНЗ та працюють при університеті. Г. Цехмістерова виділяє такий показник якості освіти ВНЗ, як міжнародні зв'язки що характеризують не лише надання іноземним студентам можливості навчання, але і забезпечують постійний обмін інформацією між нашими і зарубіжними ВНЗ, що є свідоцтвом про інтеграцію в міжнародний освітній простір [6].

Розглянемо взаємозв'язок критеріїв із закономірностями управління взаємодією ВНЗ із зовнішнім середовищем. Критерію організаційного забезпечення управління взаємодією ВНЗ із зовнішнім середовищем відповідають такі закономірності: управління взаємодією ВНЗ із зовнішнім середовищем ефективне, якщо впроваджено систему менеджменту якості, яка відповідає вимогам та критеріям міжнародногостандарту ISO 9000; діяльність ВНЗ буде ефективною за умови цілеспрямованого управління взаємодією із зовнішнім середовищем; управління взаємодією ВНЗ із зовнішнім середовищем ефективне, якщо спирається на основні положення стратегічного управління і відповідає місії та завданням університету; ефективність управління взаємодією із зовнішнім середовищем тим вища, чим повніше діяльність ВНЗ відповідає тенденціям розвитку вищої освіти в світі управління

Під *диференційованим навчанням* вищої математики у ВНЗ аграрного профілю будемо розуміти таку форму організації навчання, для якої характерні врахування індивідуально типологічних особливостей студентів, об'єднання останніх у динамічні типологічні групи. Мета математичної підготовки, під час такого навчання, є однаковою для всіх типологічних груп, а цілі на кожному з етапів навчального процесу або однакові, або для окремих груп різні. Досягнення загальної мети навчання різними групами студентів відбувається шляхом варіювання викладачем методами, організаційними формами і засобами під час повідомлення змісту навчального матеріалу, в процесі формування у студентів практичних навичок на досяжному для кожного з них рівні знань, умінь і навичок (ЗУН).

Диференційоване навчання доцільно реалізовувати шляхом формування гомогенних і гетерогенних груп на основі спеціально встановлених критеріїв, що більш усього сприяють досягненню цілей і виконанню завдань навчальної діяльності.

Наші дослідження свідчать, що практична реалізація диференційованого навчання вищої математики у ВНЗ аграрного профілю повинна здійснюватись із урахуванням таких навчальних переваг студентів як: навченість зі шкільного курсу алгебри й геометрії та опанованих змістових модулів вищої математики, научуваність, пізнавальний стиль, пізнавальна самостійність і мотивація. Виділені пізнавальні переваги особистості студента, на наш погляд, саме й повинні виступати критеріями здійснення динамічної диференціації процесу математичної підготовки майбутніх фахівців із агрономії.

Диференціація у навчально-виховному процесі поділяється на кілька видів: внутрішня, зовнішня, рівнева, профільна й інша. Для кожної окремої навчальної ситуації викладач обирає критеріїв організації диференційованого навчання. Під *динамічною диференціацією* навчального процесу розуміємо такий вид диференціації, що здійснюється викладачем у процесі постійної зміни домінуючих і допоміжних критеріїв на кожному з етапів аудиторної й позааудиторної навчально-пізнавальної діяльності студентів.

Диференційоване навчання вищої математики слід організовувати поетапно. Його складові мають бути такі: планування навчально-пізнавальної діяльності майбутніх фахівців із агрономії; диференційоване опанування теоретичного матеріалу; визначення ефективних методів, організаційних форм, засобів проведення практичних занять (ПЗ) або лабораторно-практичних занять; аудиторної і позааудиторної самостійної роботи студентів; виділення вимог, до вибору системи вправ і завдань для контролю й корекції знань, умінь і навичок студентів [6].

Таким чином, *початковий етап диференційованого навчання* вищої математики в аграрному ВНЗ – це планування, формування навчальних цілей і завдань, яких повинен досягти в процесі навчання кожен студент-аграрій на досяжному для нього рівні. Якщо врахувати, що цілі математичної підготовки бувають: державними, галузевими, спеціальними, предметними, цілями занять, то мова йде саме про цілі занять [7].

Наступний етап диференційованого навчання полягає у виборі організаційних форм навчання вищої математики, серед яких дуже важливою формою є лекція. Мета проведення лекційних занять, в умовах диференційованого навчання – організація навчально-пізнавальної діяльності студентів, направленої на опанування певним рівнем програмного матеріалу

можливості, що вона надає для формування наукового стилю мислення і розвитку творчих здібностей студентів, необхідно використовувати повною мірою в навчальному процесі.

Вищу математику слід викладати з урахуванням пізнавальних переваг студента. Сьогодні, аграрій повинен бути компетентним не тільки у своїй професійній діяльності, а й уміти застосовувати математичні методи для моделювання, дослідження і вдосконалення агротехнологічних процесів засобами інформаційно-комунікаційних технологій. Таким чином, одним із способів підвищення якості професійної підготовки студентів є впровадження у навчальний процес аграрних ВНЗ методичної системи диференційованого навчання дисципліни «Вища математика».

Питанням підвищення якості підготовки студентів аграрних ВНЗ займались: І. Бендера, Н. Демешкант, В. Ільїн, Т. Іщенко, П. Лузан та інші науковці. Теоретичні основи впровадження диференціації й індивідуалізації в навчально-виховний процес представлені в роботах: М. Акімова, Ю. Бабанського, М. Бурди, І. Бутузова, Г. Дорофєєва, Т. Крилової, З. Слєпкань, І. Унт, В. Фірсова, В. Швеця, С. Яценко та інших учених. Що ж до поліпшення математичної підготовки студентів-аграріїв, то досліджень, в яких розглядається кожен окремий компонент методичної системи диференційованого навчання – практично немає. Поза увагою широкого кола дослідників залишились науково-методичні основи математичної підготовки аграріїв в умовах особистісно орієнтованого навчання.

Мета статті: проаналізувати структурні компоненти методичної системи диференційованого навчання вищої математики у ВНЗ аграрного профілю.

Завдання статті: виділити домінуючі й допоміжні критерії диференційованого навчання дисципліни «Вища математика», що відповідають окремим етапам і формами навчально-пізнавальної діяльності студентів-аграріїв.

Виклад основного матеріалу статті. Проблема покращення якості математичної підготовки студентів аграрних ВНЗ є актуальною, а її розв'язання залежить від урахування викладачем об'єктивно існуючих протиріч між вимогами до математичної підготовки випускників загальноосвітніх навчальних закладів і низьким її рівнем у першокурсників факультетів, де вища математика не входить до переліку дисциплін професійної та практичної підготовки й немає потреби у наявності сертифіката зовнішнього незалежного оцінювання з математики під час вступу до ВНЗ; існуванням індивідуально-психологічних відмінностей і недостатнім їх урахуванням викладачами в процесі професійного формування майбутніх фахівців, діяльність яких передбачає індивідуальний, творчий характер, а не формально-алгоритмічний, репродуктивний; варіативністю інтересів, нахилів і здібностей студентів та відсутністю особистої орієнтації змісту й організаційних форм навчання математики; лише частковою розробленістю методичного забезпечення навчання дисципліни «Вища математика» в умовах диференційованого навчання з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

Одним із способів вирішення виділених протиріч є впровадження у навчальний процес вищих аграрних навчальних закладів освіти III – VI рівнів акредитації методичної системи диференційованого навчання дисципліни «Вища математика».

взаємодією ВНЗ із зовнішнім середовищем буде ефективним, якщо у ВНЗ створена і функціонує відповідна організаційна структура; управління ефективне, якщо здійснюється наоснові, перш за все, комплексного підходу, підгрунтям якого є стратегічний, проблемно орієнтований та системний підходи; взаємодія ВНЗ із зовнішнім середовищем буде ефективною, якщо державні механізми управління будуть доповнюватися внутрішньо вузівськими [4].

Управлінсько-операційному критерію відповідають такі закономірності: ефективність управлінської діяльності тим вища, чим вищий рівень професіоналізму особистості та діяльності керівників навчальних закладів; управління взаємодією ВНЗ із зовнішнім середовищем ефективне, якщо на основі системного його аналізу приймаються відповідні управлінські рішення; управління ефективне, якщостратегія управління взаємодією ВНЗ із зовнішнім середовищем включає наступніосновніетапи: планування, аналіз, організація і контроль.

Критерію ефективності функціонування і взаємодії ВНЗ із зовнішнім середовищем відповідають такі закономірності: управління взаємодією ВНЗ із зовнішнім середовищем ефективне, якщо запроваджено систему контролю за зовнішніми ризиками ВНЗ та визначено механізми управління ними; управління взаємодією із зовнішнім середовищем ефективне, якщо нейтралізує вплив зовнішніх загроз на діяльність ВНЗ і трансформує потенційні можливості у внутрішні умови функціонування ВНЗ; ефективність управління взаємодією ВНЗ із зовнішнім середовищем тим вища, чим повніше у змісті освіти представлені особливості окремих видів професійної діяльності; управління взаємодією ВНЗ із зовнішнім середовищем ефективне, якщо запроваджено систему постійно діючого моніторингу.

Критерій „організаційне забезпечення управління взаємодією ВНЗ із зовнішнім середовищем" включає наявність чітко сформульованих місії і цілей діяльності, відповідність управління взаємодією ВНЗ із зовнішнім середовищем тенденціям розвитку вищої освіти в світі; наявність програм розвитку ВНЗ, відповідність управління взаємодією ВНЗ із зовнішнім середовищем місії та завданням університету; дотримання норм конституційного, трудового і соціального законодавства; дотримання демократичних норм при виборності та призначенні керівних і виконавських кадрів; спрямованість політики на підвищення ефективності управління взаємодією ВНЗ із зовнішнім середовищем; високий рівень вимог і об'єктивність в оцінці ефективності управління взаємодією ВНЗ із зовнішнім середовищем; проведення моніторингу та бенчмаркінгу, упровадження інноваційних технологій в управління взаємодією ВНЗ із зовнішнім середовищем; рівень аналітичного та діагностичного забезпечення планування управління взаємодією ВНЗ із зовнішнім середовищем, залучення культурно-освітніх закладів, держаних установ, та громадських організацій до співпраці з ВНЗ; взаємодія з батьківською громадськістю; залучення роботодавців до розробки навчальних планів, програм, організації практик, оцінки ефективності освіти, наявність відділів стратегічного розвитку, моніторингу, відповідальних за напрями взаємодії та ін.; ефективність зв'язку ВНЗ з іншими ВНЗ, наявність міжнародних зв'язків, ефективну маркетингову політику, наявність системи постійно діючого моніторингу та бенчмаркінгу, системи

контролю за зовнішніми ризиками ВНЗ та визначення механізму управління ними; політика закладу з працевлаштування випускників [1].

Управлінсько-операційний критерій включає діяльність керівництва ВНЗ із управління взаємодією ВНЗ із зовнішнім середовищем (ректора, проректорів, деканів), яка передбачає наявність чітких перспектив розвитку ВНЗ, планування розвитку вищого навчального закладу, організацію і управління ВНЗ, контрольно-аналітичну діяльність, прийняття управлінських рішень. Виявляється у таких показниках: якість ведення документації, плани роботи, матеріали педагогічних рад, аналітичні матеріали тощо; планування управління взаємодією ВНЗ із зовнішнім середовищем, рівень аналітичного та діагностичного забезпечення; відповідність річного плану концепції розвитку вищого навчального закладу, оптимальність аналізу досягнутих результатів, наявних недоліків, упущень та врахування їх при плануванні; планування завдань, які можуть бути реально виконані в умовах функціонування ВНЗ, актуальність першочергових завдань, які впливають на результативність діяльності ВНЗ, рівень планування та охоплення всіх напрямків діяльності навчального закладу, спрямованість планування на розвиток управління взаємодією ВНЗ із зовнішнім середовищем, чіткість поставлених завдань, визначення термінів та виконавців, рівень участі педколективу в плануванні роботи, нормативність затвердження плану, забезпечення рівномірності розподілу вирішення найбільш важливих питань протягом навчального року, аналіз стану виконання плану та можливість внесення в нього змін [3]; відповідність концепції розвитку ВНЗ реалізації державної політики в галузі освіти; аналіз стану роботи навчального закладу: структура та зміст системи управління, основні технології та методи керівництва; перспективи розвитку вищого навчального закладу: визначення загальної стратегії, освітніх цілей, напрямів та завдань; проектування рівня та характеру виконання соціального замовлення на освіту, навчання та виховання; проектування організації життєдіяльності, використання нових навчальних програм; проектування підвищення освітнього та кваліфікаційного рівнів педагогічних працівників, впровадження інноваційних технологій; проектування управлінської діяльності; організація аналізу та контролю діяльності освітньої установи, моніторинг ефективності управління взаємодією ВНЗ із зовнішнім середовищем; відповідність управління ВНЗ сучасним тенденціям теорії та практики управління. Наявність системи оцінки діяльності керівників, структурних підрозділів. Відповідність структури управління ВНЗ стратегії та завданням його роботи. Використання сучасних інформаційних технологій в управлінні ВНЗ. Наявність системи менеджменту якості освітньої діяльності ВНЗ. Ступінь визначення недоліків у напрямках діяльності ВНЗ, з'ясування причин негативних явищ, доцільність, актуальність, конкретність прийнятих рішень: ректоратом, педрадою, наказами, рівень участі педагогічних працівників у підготовці питань до обговорення та прийняття рішень, відповідність прийнятих управлінських рішень вимогам законодавчих та нормативних документів, забезпечення виконання управлінських рішень, наявність наказів на виконання рішень педагогічних рад, визначення термінів і виконавців, розробка системи заходів, умілий підбір людей для виконання рішень, стан доведення управлінських рішень до колективу виконавців, отримання інформації про стан виконання рішення та коригування роботи на основі отриманої інформації, моральне і матеріальне стимулювання виконавців

2. Honcharenko S.U. Ukrayins'kyy pedahohichnyy slovnyk / S.U. Honcharenko. – K.: Lybid', 1997. – 374 s.

3. Zyazyun I.A., Pedahohichna maysternist' / I.A. Zyazyun, L.V. Kramushchenko., I.F. Kryvonos. ta in., K.: Vyshcha shkola, - 2004. - 422 s.

4. Pometun O.I. Suchasnyy urok. Interaktyvni tekhnolohiyi navchannya: / O.I. Pometun: [nauk.-metod. posibn]. – K.: Vyd-vo A.S.K., 2004. – 192 s.

5. Prokopenko I.F. Pedahohichni tekhnolohiyi: [navch.posibn.] / I.F. Prokopenko, V.I. Yevdokymov. – Kh.: Kolehium, 2005. – 224 s.

6. Rubynshteyn S.L. Osnovы obshchey psykholohy: v 2-kh tomakh. – M.: Pedahohyka, 1989. – T. 1. – 485 s.

7. Slastenyn V.A. Professyonal'no-pedahohycheskaya podhotovka sovremennoho uchytelya / V.A. Slastenyn // Sovet·skaya pedahohyka. – 1991. –# 10. – S. 79-85.

Педагогіка

УДК: 378.147:51:63

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри вищої математики і логіки Овсієнко Ю. І.
Полтавська державна аграрна академія (м. Полтава)

ДИФЕРЕНЦІЙОВАНЕ НАВЧАННЯ МАТЕМАТИКИ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ АГРАРНОГО ПРОФІЛЮ

Анотація. У статті представлено теоретико-методологічні аспекти організації диференційованого навчання вищої математики у вищих навчальних закладах освіти аграрного профілю. Виділено основні складові методичної системи диференційованого навчання студентів-аграріїв.

Ключові слова: вища математика, диференційоване навчання, лекція, методична система диференційованого навчання, практичне заняття, самостійна робота студентів.

Аннотация. В статье представлено теоретико-методологические аспекты организации дифференцированного обучения высшей математике в высших учебных заведениях аграрного профиля. Выделены основные составляющие методической системы дифференцированного обучения студентов-аграриев.

Ключевые слова: высшая математика, дифференцированное обучение, лекция, методическая система дифференцированного обучения, практическое занятие, самостоятельная работа студентов.

Annotation. In the article we present theoretical and methodological aspects of organization of the differentiated studies of higher mathematics in agrarian higher educational establishments. We single out the basic constituents of the differentiated studies' methodical system for students of agrarian HEE.

Key words: higher mathematics, differentiated studies, lectures, methodical system of the differentiated studies, practical trainings, independent student's work.

Вступ. Вища математика у вищих навчальних закладах (ВНЗ) аграрного профілю є нормативною дисципліною. Її змістові модулі – складові навчального плану напряму підготовки «Агрономія» [8]. Вивчення вищої математики є обов'язковим у підготовці фахівця аграрного профілю, а ті

духовного здоров'я молодших школярів доречно застосовувати такі прийоми рефлексивного мислення, як рефлексивний консиліум – колективне обговорення проблеми збереження і зміцнення духовного здоров'я молодших школярів, аналіз причин її виникнення, пошук ефективних шляхів вирішення цього питання, рефлексивний прогноз щодо вирішення проблеми тощо; рефлексивні дебати; рефлексивне інтерв'ю – розвиває вміння ставити запитання тощо. На практичних та семінарських заняттях доречно використовувати нестандартні педагогічні ситуації, на яких студенти активно беруть участь в обговоренні, висловлюють свої думки.

У процесі професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів до формування духовного здоров'я дітей необхідно як можна більше використовувати рефлексивні тренінги, які полягають в програванні будь-яких педагогічних ситуацій, де б студенти могли виконувати роль «учителя» і «учня». Майбутній вчитель має змогу уявити себе в професійній ролі, тим самим здійснити, так звану, репетицію. Такі тренінги дозволяють проаналізувати доречність власних дій та дій своїх колег, помилки у вирішенні поставленого завдання.

Висновки. Проведений аналіз науково-літературних джерел дозволив установити основні вимоги, які висуваються до розробленої нами технології підготовки майбутнього вчителя до формування духовного здоров'я молодших школярів, а саме: реалізація загальнопедагогічних принципів (гуманізація, науковість, варіативність, посильність, доступність та зрозумілість), які передбачають формування творчої особистості вчителя; використання таких методів, форм та прийомів, які сприяють поєднанню процесу підготовки до формування духовного здоров'я молодших школярів з реальною активною діяльністю студента, яка залежить від його мотивів та інтересу до подальшої професійної діяльності.

Література:

1. Бойчук Ю.Д. Еколого-валеологічна культура майбутнього вчителя: теоретико-методичні аспекти: [монографія] / Ю.Д. Бойчук. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2008. – 329 с.

2. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 374 с.

3. Зязюн І.А., Педагогічна майстерність / І.А. Зязюн, Л.В. Крамущенко., І.Ф. Кривонос. та ін., К.: Вища школа, - 2004. - 422 с.

4. Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: / О.І. Пометун: [наук.-метод. посібн]. – К.: Вид-во А.С.К., 2004. – 192 с.

5. Прокопенко І.Ф. Педагогічні технології: [навч.посібн.] / І.Ф. Прокопенко, В.І. Євдокимов. – Х.: Колегіум, 2005. – 224 с.

6. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологи: в 2-х томах. – М.: Педагогика, 1989. – Т. 1. – 485 с.

7. Сластенин В.А. Профессионально-педагогическая подготовка современного учителя / В.А. Сластенин // Советская педагогика. – 1991. –№ 10. – С. 79-85.

References:

1. Boychuk Yu.D. Ekoloho-valeolohichna kul'tura maybutn'oho vchytelya: teoretyko-metodychni aspekty: [monohrafiya] / Yu.D. Boychuk. – Sumy: VTD «Universytet·s'ka knyha», 2008. – 329 s.

рішень, наявність системи контролю за виконанням власних рішень, дієвість прийнятих рішень, стан підготовки аналітичних матеріалів за наслідками контролю та їх результативність, перспективи оновлення навчально-виховного процесу, впровадження педагогічних інновацій, розвиток матеріально-технічної бази і навчально-методичне оснащення навчального закладу (будівельно-ремонтні роботи, обладнання кабінетів, придбання засобів електронно-обчислювальної техніки й інформатики, поповнення фондів бібліотеки, наочних посібників та ін.); рівень залучення громадськості до ухвалення управлінських рішень; забезпечення готовності апарату управління до реалізації нових функцій управління: раціональне поєднання прав, обов'язків і відповідальності в управлінні; єдність єдиноначальності і колегіальності в роботі. Обґрунтованість та прозорість фінансової політики. Розвиток демократичних засад управління [2].

Критерій ефективності функціонування і взаємодії ВНЗ із зовнішнім середовищем виявляється у таких показниках: наявність системи контролю за зовнішніми ризиками ВНЗ та механізму управління ними, нейтралізація впливу зовнішніх загроз на діяльність ВНЗ і трансформація потенційних можливостей у внутрішні умови функціонування ВНЗ, залучення роботодавців до розробки навчальних планів, програм, організації практик, оцінки ефективності освіти, рівень сприйняття вищого навчального закладу суспільством, механізми збору інформації про результати роботи вищого навчального закладу, задоволеність споживачів станом справ у ВНЗ, авторитет вищого навчального закладу за відгуками студентів, батьків, випускників, керівників установ та організацій, громадськості, рейтинг вищого навчального закладу у країні; представлення ВНЗ на: конференціях різних рівнів, участь професорсько-викладацького складу у науковій роботі, співпраця ВНЗ з установами, організаціями, підприємствами міста, рівень працевлаштування випускників за фахом, наявність міжнародніих зв'язків. Відповідно до визначених критеріїв і показників ми пропонуємо виділити такі рівні, що характеризують ступінь ефективності управління взаємодією ВНЗ із зовнішнім середовищем: високий, оптимальний, достатній, критичний, низький. Високий рівень ефективності управління взаємодією ВНЗ із зовнішнім середовищем включає: високий рівень організаційного забезпечення управління взаємодією ВНЗ із зовнішнім середовищем, високий рівень ефективності управління, високий рівень функціонування ВНЗ. Оптимальний рівень ефективності управління взаємодією ВНЗ із зовнішнім середовищем включає: оптимальний рівень організаційного забезпечення управління взаємодією ВНЗ із зовнішнім середовищем, оптимальний рівень ефективності управління ВНЗ, оптимальний рівень функціонування ВНЗ. Достатній рівень ефективності управління взаємодією ВНЗ із зовнішнім середовищем включає: достатній рівень організаційного забезпечення управління взаємодією ВНЗ із зовнішнім середовищем, достатній рівень ефективності управління, достатній рівень функціонування ВНЗ. Критичний рівень ефективності управління взаємодією ВНЗ із зовнішнім середовищем включає недостатній рівень: організаційного забезпечення управління взаємодією ВНЗ із зовнішнім середовищем, ефективності управління ВНЗ, функціонування ВНЗ. Низький рівень ефективності управління взаємодією ВНЗ із зовнішнім середовищем включає низький рівень: організаційного забезпечення управління взаємодією ВНЗ із зовнішнім середовищем, ефективності управління ВНЗ, функціонування ВНЗ

[5]. Спираючись на все вищезазначене розглянемо систему моніторингу, яка включає: моніторинг організаційного забезпечення управління взаємодією ВНЗ із зовнішнім середовищем, моніторинг ефективності управління ВНЗ; моніторинг ефективності функціонування ВНЗ. І етап – визначення цілей та планування досліджень: визначення мети і завдань, об'єкта, терміну, координаторів, критеріїв, методів і методик досліджень. ІІ етап – розробка інструментарію: тестів, анкет, контрольних завдань; підготовка інструктивних матеріалів для координаторів і учасників дослідження; вибір методів обробки одержаних результатів дослідження. ІІІ етап – проведення дослідження: підготовка учасників, проведення інструктажу; основне дослідження. IV етап – збір та обробка результатів. V етап – аналіз та інтерпретація результатів дослідження.

Висновки. Отже, для підвищення ефективності управління взаємодією ВНЗ із зовнішнім середовищем необхідна розробка і впровадження системи управління взаємодією ВНЗ із зовнішнім середовищем з розробленням алгоритму аналізу ефективності проведеної роботи, що являється перспективним напрямком нашого дослідження. На відміну від традиційної, нова система оцінювання має ґрунтуватися на інших засадах. Насамперед, вона повинна охоплювати усі напрями діяльності та враховувати зміни, що відбуваються в галузі освіти. Отже, виникає потреба у створенні системи оцінювання, зокрема в сукупності показників та критеріїв, які надали змогу різнобічно вимірювати і оцінювати ефективність управління взаємодією ВНЗ із зовнішнім середовищем.

Література:

1. Горб В. Г. Педагогический мониторинг образовательного процесса как фактор повышения его уровня и результатов / В. Г. Горб // Стандарты и мониторинг в образовании. – 2000. – № 5. – С. 33 – 37.

2. Ляшенко О. В. Організаційно-методичні засади моніторингу якості освіти / О. В. Ляшенко // Педагогіка і психологія. – 2007. – №2. – С. 34 – 40.

3. Харківська А. А. Формування системи управління сучасного вищого навчального закладу / А. А. Харківська // Науково-практичний журнал південно наукового центру АПН України «Наука і освіта» : зб. наук. праць / [гол. ред. О.Я. Чебикін та ін.] – Одеса. – 2010 – №4–5. – С. 116 – 126.

4. Хуторской А. В. Управление качеством образования / А. В. Хуторской // Народное образование. – 2004. – №6. – С. 59 – 68.

5. Цейкович К. Н. Некоторые подходы к оценке качества высшего образования за рубежом // Проблемы качества образования, его нормирования и управления: сборник научных статей / под общей редакцией.

6. Цехмістерова Г. С. Управління в освіті – К.: Видавничій Дім «Слово», 2003. – 233 с.

References:

1. Hopb V. H. Pedahohycheckyy monytopynh obpazovatel'noho protsecca kak faktop povushenyya eho urovnya i rezul'tatov / V. H. Hopb // Ctandaptu i monytopynh v obpazovanyy. – 2000. – № 5. – S. 33 – 37.

2. Lyashenko O. V. Orhanizatsiyno-metodychni zacady monitorynhu yakocti ocvity / O. V. Lyashenko // Pedahohika i pcyxolohiya. – 2007. – №2. – S. 34 – 40.

3. Kharkivs'ka A. A. Formuvannya systemy upravlinnya suchasnoho vyshchoho navchal'noho zakladu / A. A. Kharkivs'ka // Naukovo-praktychnyy zhurnal pivdenno

які сприяють збереженню та зміцненню духовного здоров'я дітей молодшого шкільного віку. Для виявлення мотивів, які мають студенти, прийшовши навчатися до вищого педагогічного навчального закладу, можна використати бесіди, диспути, лекції. Так, у формі диспуту можна обговорити такі питання: «Чому я обрав професію вчителя?», «Хто він – учитель?», «Роль вчителя початкових класів у духовному розвитку дитини» тощо.

У процесі професійнопедагогічної підготовки необхідно прагнути до того, щоб потреба майбутніх учителів у знанні постійно збагачувалась новими науковими та теоретичними інтересами, оскільки людина при цьому не тільки збагачується духовно, але й відбувається розвиток її знань. З метою формування творчого ставлення до процесу підготовки майбутніх учителів до формування духовного здоров'я молодших школярів велике значення відіграють позааудиторні форми навчання такі як екскурсії (до музеїв, театрів, картинних галерей, ботанічного саду, зоопарку, на виробництва тощо).

Змістовно-діяльнісний етап за своєю суттю передбачає активне залучення студентів до практичної діяльності щодо підготовки майбутнього вчителя до формування духовного здоров'я молодших школярів. На цьому етапі формуються всі основні компоненти (знання, уміння), спрямовані на збереження та зміцнення духовного здоров'я дітей молодшого шкільного віку.

У процесі підготовки майбутніх учителів до формування духовного здоров'я головним фактором є не механічне отримання готової інформації студентом, а розвиток його творчого мислення, з виявленням власної позиції щодо духовного здоров'я молодших школярів та його збереження і зміцнення, використовуючи власний життєвий досвід. Для успішної реалізації таких підходів важливо використовувати активні форми навчання («Мозковий штурм», етичні бесіди, «Круглий стіл», ділові та сюжетно-рольові ігри, проекти тощо) та проблемний підхід у навчанні, який може здійснюватись на проблемних лекціях, лекціях-діалогах, заняттях-конференціях, де розглядаються різні позиції та думки на проблему збереження духовного здоров'я, а це, в свою чергу, викликає ще більшу зацікавленість у вирішенні даної проблеми.

Активним фактором успішної підготовки майбутніх учителів до формування духовного здоров'я молодших школярів є педагогічна практика та літня педагогічна практика в дитячих оздоровчих таборах, де перед студентами відкриваються великі можливості по застосуванню набутих професійних умінь по збереженню і зміцненню духовного здоров'я дітей на лоні природи, тому як цей процес відбувається здебільшого у виховній діяльності.

Аналітико-результативний етап посідає важливе місце в технології підготовки майбутнього вчителя до формування духовного здоров'я молодших школярів. На даному етапі перевіряються не тільки засвоєні знання, уміння та навички, але й способи ефективної роботи, розвиток особистісних якостей, здатність критично ставитись до результатів власної діяльності.

Рефлексивна спрямованість на підготовку майбутнього вчителя до формування духовного здоров'я молодших школярів націлена, перш за все, на зіставлення попереднього педагогічного досвіду роботи з цієї проблеми та власного досвіду. Такий аналіз дозволяє визначити існуючі погляди, уявлення про збереження і зміцнення духовного здоров'я дітей і скорегувати свою діяльність у подоланні труднощів, які виникають в процесі професійної роботи. Для ефективної підготовки майбутнього вчителя до формування

закладів освіти і культури, органів виконавчої влади. Здоров'я молодших школярів формується в несприятливому середовищі життєдіяльності та супроводжується значним навчальним навантаженням у школі й удома, залежністю від комп'ютерів і комп'ютерних ігор, низькою руховою активністю, шкідливими звичками тощо. Як наслідок, спостерігається тенденція зниження духовного здоров'я.

Беручи до уваги, що роль вчителя початкової школи у формуванні особистості дитини дуже значна, з'являється необхідність поліпшення ситуації збереження і зміцнення здоров'я учнів шляхом відповідної підготовки майбутнього вчителя. Тому ті вимоги, які висуваються до особистості вчителя, можуть бути основними вимогами формування духовного здоров'я в змісті програм різних навчальних дисциплін.

У процесі нашого дослідження ця вимога дозволила визначити та проаналізувати зміст навчальних дисциплін, які вивчаються студентами в процесі професійної підготовки та введення до їх змісту духовної компоненти. Суть цього поєднання лежить в розумінні актуальних проблем навчання та виховання дітей та молоді, їх станом здоров'я на сьогоднішній день, не розумінням з їхнього боку принципів моральності та духовності, бездуховність та можливими шляхами їх розв'язання; місцем і роллю як окремої особистості, так і суспільства в цілому в подоланні проблеми бездуховності; характеристика філософсько-культурологічних, медико-біологічних та соціальних теорій, які дозволять визначити шляхи формування духовного здоров'я дітей молодшого шкільного віку.

При складанні змісту навчальних дисциплін, які вивчаються студентами в процесі професійної підготовки щодо формування духовного здоров'я молодших школярів слід урахувати та визначити їх джерела та базові елементи: соціальний досвід, який накопичений суспільством та зафіксований у матеріальній та духовній культурі; досвід здійснення мотиваційно-ціннісних відносин – у формі ціннісних орієнтацій; досвід пізнавальної діяльності – у вигляді знань; досвід здійснення відомих способів діяльності – у формі вмінь діяти за зразком; досвіду творчої діяльності – у формі вмінь приймати нестандартні рішення в проблемних ситуаціях [1].

Мотиваційно-цільовий етап визначається, перш за все, формуванням у майбутніх учителів позитивної мотивації на якісну професійну підготовку з формування духовного здоров'я молодших школярів та спрямованістю студентів на оволодіння духовними цінностями. С. Рубінштейн зазначав, що сам мотив формується в міру того, як людина враховує й оцінює обставини, в яких вона перебуває, та усвідомлює поставлену мету. Ці умови може створити викладач, посилюючи проблемно-пошуковий компонент заняття, формулюючи самі проблеми так, щоб вони були цікавими й спонукали до навчання [6].

При підготовці майбутніх учителів до формування духовного здоров'я молодших школярів необхідно спрямовувати студента на те, що якісна підготовка буде можлива тільки в тому випадку, якщо він постійно працює над собою, аналізує свої вчинки відносно оточуючих людей та навколишнього світу в цілому, а це, в свою чергу, є невід'ємною частиною його життя та духовного розвитку.

Учитель відіграє величезну роль в становленні та розвитку підростаючого покоління та особистості зокрема. Тому в процесі професійної підготовки необхідно знайомити майбутніх учителів з особистісними якостями вчителя,

naukovoho tsentru APN Ukrayiny «Nauka i osvita»: zb. nauk. prats' / [hol. red. O.Ya. Chebykin ta in.] – Odesa. – 2010 – №4–5. – S. 116 – 126.

4. Xutopckoy A. V. Upravlenye kachectvom obrazovanyya / A. V. Xutopckoy // Narodnoe obrazovanye. – 2004. – №6. – S. 59 – 68.

5. Tseykovych K. N. Nekotopue podxodu k otsenke kachectva vucsheho obpazovanyya za pubezhom // Ppoblemu kachectva obpazovanyya, eho normyrovanyya i upravlenyya: cbopnyk nauchnux ctatey / pod obshchey pedaktsyey.

6. Tsexmictepova H. C. Upravlinnya v ocviti – K.: Vydavnychiy Dim «Clovo», 2003. – 233s.

Педагогіка

УДК 378: 784 + 159. 923

кандидат педагогічних наук, доцент, докторант Маруфенко О. В.
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова

СТАНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У ПРОЦЕСІ ВОКАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ

Анотація. Стаття присвячена теоретико-методологічним та організаційно-методичним проблемам становлення професійної ідентичності майбутніх вчителів музичного мистецтва. Визначаються механізми, структура, етапи, чинники та рівні сформованості вокально-професійної ідентичності, надається їх якісна характеристика, подаються результати кореляційно-регресійного аналізу отриманих статистичних даних.

Ключові слова: професійне самовизначення, професіонали голосу, мистецько-педагогічний простір, об'єктивно-суб'єктивні чинники.

Аннотация. Статья посвящена теоретико-методологическим и организационно-методическим проблемам становления профессиональной идентичности будущих учителей музыкального искусства. Определяются механизмы, структура, этапы, факторы и уровни сформированности вокально-профессиональной идентичности, предоставляется их качественная характеристика, представляются результаты корреляционно-регрессионного анализа полученных статистических данных.

Ключевые слова: профессиональное самоопределение, профессионалы голоса, художественно-педагогическое пространство, объективно-субъективные факторы.

Annotation. The article is devoted to theoretical and methodological, organizational and methodological issues of professional identity of future teachers of music. The mechanisms, structure, stages, factors and levels of readiness of vocal and professional identity are defined, their qualitative characteristics are given, the results of the correlation and regression analysis of statistical data are listed.

Key words: professional self-identity, voice professionals, artistic and pedagogical freedom, objective-subjective factors.

Вступ. Ідентичність, ідентифікація, самоідентифікація особистості як у національній, соціальній, так і у професійній сферах є предметом турботи суспільства та одним з провідних факторів інтенсифікації навчального процесу

професійної підготовки молодого спеціаліста. То ж на сучасному етапі розвитку системи національної освіти актуалізація питань професійної ідентичності потребує, щоб студенти вищих навчальних закладів вже на початку навчання активували наявні та приховані професійні задатки та здібності.

Проблеми самоідентифікації особистості у XXI сторіччі привертають увагу великого кола науковців, таких як Л. Батаніна, А. Бірюкова, А. Клюєва, О. Маюнова, Н. Полежаєва, М. Щербакова, Л.Б. Шнейдера та ін. Проблемам професійного становлення особистості, її професійної ідентичності присвячені дослідження А. Азбель, А. Грецова, О. Єрмолаєвої, Н. Іванової, О. Кір'янової, Г. Мазарської, Е. Майкова, Ю. Поваренкова, О. Тюптя, Н. Федотової та ін. Становлення та розвиток професійної ідентичності майбутніх вчителів досліджувались також такими вітчизняними та зарубіжними науковцями, як Н. Антонова, Т. Бєрєзіна, Н. Волянюк, Г. Ложкін, А. Лукіянчук, Г. Лялюк, Т. Міщенко, М. Павлюк та ін.

Попри доволі значний обсяг проблеми дослідження зазначимо, що власне проблема професійної ідентифікації майбутніх вчителів мистецьких дисциплін перебуває у стадії розробки. Музику як засіб самоідентифікації особистості досліджує у своїх роботах О. Клюєв [3]; мистецьку ідентифікацію, фахову ідентифікацію та самоідентифікацію майбутніх вчителів музики та хореографії – О. Реброва [5]. Проте проблеми професійної самоідентифікації майбутніх вчителів музичного мистецтва у процесі вокальної підготовки поки що залишаються поза увагою дослідників.

Формулювання мети статті та завдань. Отже, метою даної статті є теоретико-методологічний та організаційно-методичний аналіз становлення професійної ідентичності майбутніх вчителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки.

Виклад основного матеріалу. Проблеми ідентифікації та самоідентифікації тісно пов'язані зі світовідчуттям особистості, з її поведінкою в соціумі і, відповідно, з проблемами особистісного розвитку і взаємовідносин з оточуючим середовищем. Під ідентифікацією (від лат. *identificare* – ототожнення) розуміється ототожнення, прирівнювання, уподібнення. Ідентифікація як пізнавальний засіб встановлення тотожності передбачає наявність розумових операцій з зовнішніми по відношенню до суб'єкта, який пізнає, об'єктами.

Останнім часом проблеми ідентифікації турбують теоретиків та практиків різних розділів соціології і психології: соціальної, інженерної, юридичної, етнічної та ін. Метою ідентифікації в інженерній та юридичній психології є класифікація, встановлення подібності або відмінності об'єктів шляхом їх впізнання, розпізнавання через звірення та зіставлення. В етнічній психології ідентифікація є механізмом збереження етнічної свідомості і формування етнічної ідентичності. Завдяки ідентифікації «засвоюються і транслюються етнічні норми та цінності, стереотипи поведінки, традиції та обряди народу, здійснюється вплив на формування етнічно зумовленого світосприйняття» [4, с. 400].

Метою професійної ідентифікації є асоціювання себе з представниками певної професії. Ідентифікація як психологічний процес ототожнення індивідом себе з іншою особою або групою є процесом самоідентифікації. Професійна ідентифікація є процесом усвідомлення професійних кластерів, професійна самоідентифікація – асоціюванням себе з одним з них. Процес

своєрідним регулятивом наукового та практичного мислення; мобілізує кращі досягнення науки та досвіду, щоб гарантувати результат, що вимагається; будує діяльність на інтенсивній, тобто максимально науковій, а не екстенсивній основі; приділяє більше уваги прогнозуванню діяльності з метою запобігання її корекції в ході виконання; використовує у всезростаючій мірі найновіші інформаційні засоби.

Незважаючи на те, що термін «педагогічна технологія» увійшов у педагогіку досить давно, однозначного визначення цього поняття не існує. Так, С. Гончаренко визначає педагогічну технологію як систему процедур, яка оновлює професійну діяльність вчителя і гарантує кінцевий запланований результат [2], О. Пометун - сукупність способів (методів, прийомів, операцій) педагогічної взаємодії, послідовна реалізація яких створює умови для розвитку учасників педагогічного процесу і передбачає його певний результат [4, с. 17], І. Зязюн - сферу знання, яка включає методи, засоби і теорію їх використання для досягнення цілей освіти [3, с. 32], В. Сластьонін - упорядковану сукупність дій, операцій, процедур, що інструментально забезпечують досягнення прогнозового результату [7, с. 82], І. Прокопенко та В. Євдокімов - суворо наукове і точне відтворення гарантуючих успіх педагогічних дій [5, с. 12].

Проведений аналіз праць, в яких розглядається педагогічна технологія як процес, дозволив визначити це поняття у контексті нашого дослідження як систему певних педагогічних дій та методів разом із сукупністю функціонування всіх особистісних, інструментальних і методичних засобів, застосування яких гарантує досить високий рівень ефективності підготовки майбутнього вчителя до формування духовного здоров'я молодших школярів.

Отже, *суть* розробленої нами технології підготовки майбутнього вчителя до формування духовного здоров'я молодших школярів полягає в: постановці мети і завдання процесу підготовки майбутнього вчителя до формування духовного здоров'я учнів початкової школи; розробці науково-методичного забезпечення; виявленні основних підходів до визначення етапів підготовки майбутніх учителів до формування духовного здоров'я; визначенні методів, прийомів та форми організації навчально-виховного процесу з підготовки вчителів до формування духовного здоров'я; діагностиці й контролі динаміки збереження і зміцнення духовного здоров'я.

Формулювання мети статті та завдань. Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні шляхів формування готовності майбутніх учителів до формування духовного здоров' я молодших школярів.

Виклад основного матеріалу статті. Технологія реалізації комплексу засобів щодо підготовки майбутнього вчителя до формування духовного здоров'я молодших школярів, на нашу думку, повинна включати в себе чотири етапи: підготовчого, мотиваційно-цільовий, змістовно-процесуальний та аналітико-результативний.

На *підготовчому етапі* при конструюванні змісту навчальних дисциплін для успішної підготовки вчителів до формування духовного здоров'я молодших школярів необхідно визначити основні вимоги до цього процесу. Так, основною вимогою підготовки майбутнього вчителя, на нашу думку, є існуюча екологічна, соціально-економічна та демографічна ситуація, що склалася на Україні, а в зв'язку з цим прогресуюча деградація духовного здоров'я населення, особливо дитячого. Цьому сприяють пропаганда жорстокості, бездуховності, насильства, послаблення виховної роботи з боку

creation, preservation and strengthening the spiritual health of primary school children.

Key words: training, readiness, technology, spiritual health, stages training.

Вступ. Проблема людини та її здоров'я – одвічна проблема, стрижнем якої є шлях до вільного гармонійного розвитку особистості. З огляду на те, що феномен людини становить собою діалектичну єдність матеріального і духовного, біологічного і соціального, особистого і суспільного, виникає необхідність розглянути духовну складову здоров'я людини, яка характеризується рівнем розвитку моралі, це система мислення людини та його відношення до навколишнього світу, це вміння будувати свої стосунки з іншими людьми, це здібності до аналізу ситуації, прогнозування та розвиток різних ситуацій і відповідно до цього будувати моделі своєї поведінки. Духовне здоров'я особистості формується протягом всього життя від самого народження. На його формування на початку впливають батьки і сім'я загалом, потім вихователі та вчителі у дитсадках та школах. Роль останніх є найвагомішою. Особливе значення має збереження й розвиток духовного здоров'я в дитячому віці, тому що, ті основи духовного здоров'я, які придбала дитина в дитинстві, залишаться в неї на все життя. Саме в цьому віці закладається фундамент моральної поведінки, відбувається засвоєння моральних норм поведінки, починає формуватися суспільна спрямованість особистості. Учитель початкових класів – це єдиний "організм взаємовпливу". Почуття та емоції відіграють значну роль у навчальній роботі. Від того, які емоції вона викликає, багато в чому залежить якість навчання. Підтримка позитивної емоційності стає одним із найважливіших завдань для вчителя початкової школи, адже саме навчальна діяльність має давати дитині насолоду від пізнання довкілля.

Формування духовного здоров'я молодших школярів неможливо здійснити без технологічного забезпечення цього процесу. Термін «технологія» походить від грец. *techne* – мистецтво, майстерність і *logos* – учення, наука та означає «наука про майстерність».

У педагогічні науки термін «технологія» увійшов із галузі виробництва, де він являв собою сукупність певних знань, способів, засобів виготовлення будь-якого матеріалу, які здійснюються в процесі виробництва. З філософської точки зору «технологія» визначається не просто як будь-який послідовний процес організації діяльності для досягнення цілей виробництва, а як процес, що базується на наукових розробках у даній галузі [1, с. 298-310].

Аналіз психолого-педагогічної літератури показав, що процес технологізації навчання почав упроваджуватись ще в середині минулого століття. У зарубіжній науці його здійснювали Б. Блум, Д. Брунер. Г. Грейс, Д. Хамбліна та ін.; в українській теорії і практиці освіти технологічний підхід заснований А. Алексюком, В. Бондарем, В. Євдокімовим, І. Прокопенком, В. Лозовою, в російській – Ю. Бабанським, В. Безпалько, П. Гальперіним, Н. Тализіною, А. Хуторським, Н. Щурковою та ін. З'являються роботи, присвячені технологічним аспектам вищої педагогічної освіти В. Андрєєва, В. Бондара, Я. Бурлака, М. Левіна, І. Підласого, В. Сласьоніна, А. Умана, А. Фурман та ін.

У результаті теоретичного аналізу встановлено, що поняття технології міцно увійшло в суспільну свідомість в другій половині XX століття і стало

професійної самоідентифікації сприяє активному освоєнню зразків та стереотипів професійної поведінки, що притаманні фахівцям обраного профілю. У процесі поглиблення самоідентифікації групові норми поступово стають власними, цілі – особистісними, соціальні ролі – емоційно забарвленими, настанови – способом життя.

Для нашого дослідження актуальним і цікавим є аналіз поглядів Л. Науменко [4, с. 400]. Вона відокремлює у ідентифікації два, на перший погляд, протилежних, але однаково можливих механізми: проекції та емпатії. У вокальній педагогіці ці два процеси є основними шляхами набуття виконавського та педагогічного досвіду.

Набуття професійної самоідентифікації є процесом, у якому майбутній вчитель музичного мистецтва, поступово долаючи кожний етап становлення, досягає такого рівня, коли він індентифікує себе як представника даної професії у множині професійних ролей, у тому числі і як фахівця у галузі вокального виховання школярів, і як професіонала голосу, підпорядковуючи відповідним вимогам свій спосіб життя, своє коло спілкування, коло інтересів та оточення.

Поняття «професійна самоідентифікація» тісно пов'язане з поняттям «професійне самовизначення» (від англ. *self-determination*). В основі останнього лежить поняття «самовизначення», яке зазнає уточнення у сфері професійного застосування. Під самовизначенням розуміється як процес, так і результат вибору особистістю своєї позиції, цілей і засобів самореалізації в конкретних обставинах життя [6, 1038].

Професійне самовизначення розуміється нами як включення до власної системи цінностей таких, що динамічно впливають на професійну активність особистості при доборі професійного шляху. А життєвий шлях стає шляхом не стільки людини як такої, скільки професійних цінностей, з якими вона себе ототожнює і згідно з якими займає свою позицію в освітянському та соціокультурному просторі. Займаючи певну позицію, передбачаючи своє майбутнє, усвідомлюючи свої реальні досягнення і недоліки, особистість прагне до професійного самовдосконалення за допомогою власної фахової діяльності та спілкування з іншими представниками професії. У даному випадку особистість виступає як суб'єкт власного розвитку, вона визначає свою життєво-професійну програму.

Суть процесу професійного самовизначення полягає у виявленні та затвердженні індивідуальної позиції в проблемних професійних ситуаціях, коли особистість опиняється перед необхідністю альтернативного вибору і має приймати екзистенційні або прагматичні рішення. Результат професійного самовизначення – це вибір особистістю професійного шляху, мети, напряму, адекватних його індивідуальним особливостям та природним властивостям. Процес формування професійної самоцінності актуалізується завдяки бажанню реалізувати власне професійне призначення.

Ситуація професійного самовизначення – це ситуація пошуку свого професійного «Я» через множину альтернатив. Процес професійного самовизначення здійснюється паралельно у чотирьох взаємопроникаючих смислових просторах: ситуативному, соціальному, культурному та екзистенційному [7, с. 24], які у більшості випадків знаходяться у ситуації конфлікту. У психології поняття «екзистенційне» (від фр. *existentialisme* від лат. *exsistentia* – існування) використовується у разі бажання «дослідити

людину не як сукупність стійких особистісних рис та моделей, а як динамічні процеси її формування та розвитку в якості існуючої, тобто людини, яка володіє активною суб'єктивною сутністю» [2, с. 157]. Саме така позиція відображає сутність нашого дослідницького пошуку: процесу формування професійної ідентичності майбутнього вчителя музичного мистецтва як суб'єкта, творця цієї самої якості.

На наш погляд, професійна самоідентифікація є поглибленням професійного самовизначення і потребує тривалого часу, оскільки у процесі самоідентифікування відкриваються нові складності та можливості самореалізації особистості. Крім того, професійна самоідентифікація не може бути стороннім процесом, який здійснюється шляхом пасивного споглядання.

Вокально-професійна ідентичність майбутнього вчителя музичного мистецтва має зовнішні і внутрішні компоненти:

- зовнішній компонент пов'язаний з тим, як його сприймають і наскільки приймають як фахівця,
- внутрішній компонент є конгломератом процесів самоідентифікації, самосприйняття та самосвідомості.

У своєму дослідженні ми розглядаємо професійну ідентичність як результат, а самоідентифікацію – як процес. Процес професійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва у вищому педагогічному навчальному закладі є підґрунтям, на якому здійснюється набуття професійно-фахової самоідентифікації студента-музиканта.

Традиційно формування професійної ідентичності передбачає спеціальну цілеспрямовану, організовану, систематизовану професійну підготовку в закладах середньої та вищої професійної освіти. Але необхідно відмітити, що на сучасному етапі розвитку суспільства поряд з декларуванням гуманістичного підходу та гуманізації процесу набуття освіти професіоналізація стає все більш вузькою, а її початок передбачається вже на першому ступені загальноосвітнього навчання, перехід же до другого ступеня супроводжується складанням іспитів. Звідси і процес професійного самовизначення майбутнього фахівця розпочинається не просто у шкільному віці, а саме на переході від першого до другого ступеня шкільного навчання у закладах основної освіти, бо неуважне ставлення до майбутньої професії може мати незворотні наслідки для особистості, особливо у мистецьких та мистецько-педагогічних кластерах.

Формування професійно-фахової ідентичності у мистецько-педагогічному просторі розпочинається значно раніше, у шкільному віці, у спеціалізованих закладах основної та додаткової освіти, а також у соціокультурних закладах, де школярі оволодівають початковими навичками мистецької діяльності. У процесі навчання на факультетах (в інститутах) мистецтв вищих та середніх педагогічних навчальних закладів, формування професійної ідентичності здійснюється на основі цілеспрямованої організаційно-методичної системи професійної підготовки фахівців мистецько-педагогічного спрямування. Формування професійної ідентичності студентів-музикантів у процесі вокальної підготовки здійснюється під час набуття професійно-фахових знань, вмінь та навичок, оволодіння професійними функціями, опанування професійними ролями, вироблення професійної поведінки.

На основі проведеного наукового аналізу визначеної проблеми було визначено чотири рівні сформованості професійної ідентичності майбутнього

S. 18 – 26.

10. Pytыn M. P. Tendentsyy yzmenenyy pravyl sorevnovanyy v sovremennom pyatybor'e / M. Pytыn, S. Stets'kovych // Sportyvnyy visnyk Prydniprov''ya : [nauk.-prakt. zhurnal]. – Dnipropetrovs'k, 2011. – # 3. – S. 72 – 74.

11. Seletskyy A. Sovershenstvovanye podhotovky sport·smenov-pyatybortsev na osnove ucheta psykhomotornыkh kachestv / A. Seletskyy // Moloda sportyvna nauka Ukrayiny. – L., 2011. – Vyp. 15, t. 1. – S. 299 – 304.

12. Sportyvnaya strel'ba / Pod obshch. red. A. Ya. Korkha. – M.: Fyzkul'tura y sport, 1987. – 255 s.

13. Sovremennoe pyatybor'e / Pod red. A. P. Varakyna. – M.: Fyzkul'tura y sport, 1987. – 256 s.

14. Suchasne p''yatyborstvo. Navchal'na prohrama dlya dytyacho-yunats'kykh sportyvnykh shkil, spetsializovanykh dytyacho-yunats'kykh sportyvnykh shkil olimpiys'koho rezervu, shkil vyshchoyi sportyvnoyi maysternosti / Za red. V. O. Dryukova. – K.: Respublikans'kyy naukovo-metodychnyy kabinet Derzhavnoho komitetu Ukrayiny z fizychnoyi kul'tury i sportu, 1999. – 96 s.

15. Yahello M. Konstytutsyonnыe aspektы sportyvnoho masterstva v sovremennom pyatybor'e / M. Yahello, V. Yahello // Pedahohika, psykholohiya ta medyko-biolohichni problemy fizychnoho vykhovannya i sportu. – Kh.: KhDADM, 2009. – # 7. – S. 154 – 157.

Педагогіка

УДК 378.147: 37.037

здобувач кафедри теорії та методики
професійної освіти Науменко Н. В.
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОГО ЗДОРОВ'Я МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Анотація. У статті розкрито теоретичні шляхи реалізації підготовки майбутнього вчителя до формування духовного здоров'я молодших школярів. Проаналізовано основні етапи підготовки майбутніх учителів з питань формування, збереження та зміцнення духовного здоров'я дітей молодшого шкільного віку.

Ключові слова: підготовка, готовність, технологія, духовне здоров'я, етапи підготовки.

Аннотация. В статье раскрыты теоретические пути реализации подготовки будущего учителя к формированию духовного здоровья младших школьников. Проведен анализ основных этапов подготовки будущих учителей по вопросам формирования, сохранения и укрепления духовного здоровья детей младшего школьного возраста.

Ключевые слова: підготовка, готовность, технология, духовное здоровье, этапы подготовки.

Annotation. The article deals with theoretical ways to implement future teachers training towards formation of the spiritual health of junior students. The analysis is given for the basic stages of preparing future teachers within the framework of

// Актуальні проблеми фізичної культури і спорту: зб. наук. пр.; Державний науково-дослідний інститут фізичної культури і спорту. – Київ, 2008. – Вип. 15. – С. 18 – 26.

10. Питын М. П. Тенденции изменений правил соревнований в современном пятиборье / М. Питын, С. Стецькович // Спортивний вісник Придніпров'я: [наук.-практ. журнал]. – Дніпропетровськ, 2011. – № 3. – С. 72 – 74.

11. Селецкий А. Совершенствование подготовки спортсменов-пятиборцев на основе учета психомоторных качеств / А. Селецкий // Молода спортивна наука України. – Л., 2011. – Вип. 15, т. 1. – С. 299 – 304.

12. Спортивная стрельба / Под общ. ред. А. Я. Корха. – М.: Физкультура и спорт, 1987. – 255 с.

13. Современное пятиборье / Под ред. А. П. Варакина. – М.: Физкультура и спорт, 1987. – 256 с.

14. Сучасне п'ятиборство. Навчальна програма для дитячо-юнацьких спортивних шкіл, спеціалізованих дитячо-юнацьких спортивних шкіл олімпійського резерву, шкіл вищої спортивної майстерності / За ред. В. О. Дрюкова. – К.: Республіканський науково-методичний кабінет Державного комітету України з фізичної культури і спорту, 1999. – 96 с.

15. Ягелло М. Конституционные аспекты спортивного мастерства в современном пятиборье / М. Ягелло, В. Ягелло // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – Х.: ХДАДМ, 2009. – № 7. – С. 154 – 157.

References:

1. Akhmetov R. F. Lehka atletyka: [pidruchnyk] / R. F. Akhmetov, H. M. Maksymenko, T. B. Kutek. – Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka, 2013. – 340 s.

2. Varakyn A. P. Hodychnыy tsykl trenyrovky pyatybortsa / A. P. Varakyn. – M.: S.-Prynt, 1999. – 84 s.

3. Vynohradov D. L. Sostav deystvyy v trenyrovochnыkh poedynkakh y tekhnyko-taktycheskaya podhotovka yunыkh pyatybortsev 14–15 let v fekhtovanyy na shpahakh / Vynohradov D. L.: dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04 ; RHUFK. – M., 2005. – 118 s.

4. Drozhzhyn V. Yu. Kryteriyi kompleksnoho psykhofiziolohichnoho kontrolyu v systemi bahatorichnoyi pidhotovky yunykh p"yatybortsiv / Drozhzhyn V. Yu.: Avtoref. dys... kand. nauk z fiz. vykhovannya i sportu: 24.00.01. – K., 2011. – 22 s.

5. Dryukov V. O. Pidhotovka kvalifikovanykh sport·smeniv u suchasnomu p"yatyborstvi / V. O. Dryukov. – K.: Nauk. svit, 2004. – 268 s.

6. Efremenko A. V. Povыshenye rabotosposobnosty sport·smenov v sorevnovatel'nыkh mykrotsyklakh v sovremennom pyatybor'e / A. V. Efremenko // Fyzycheskoe vospytanye studentov, 2011. – # 2. – S. 40 – 43.

7. Kozar' V. M. Pyatybor'e. Ot Olympyadы k Olympyade / V. M. Kozar'. – Klub "Realystы", 1997. – 304 s.

8. Mashoshyn A. Y. Metodyka podhotovky yunыkh sport·smenov sovremennoho pyatybor'ya v fekhtovanyy na эtape uhlublennoy trenyrovky : dys. ... kand. ped. nauk / Mashoshyn A. Y.; RHAFK. – M., 1997. – 173 s.

9. Pavlenko Yu. O. Analiz pidhotovky ta vystupu zbirnoyi komandy Ukrayiny z suchasnoho p"yatyborstva na Ihrakh XXIX Olimpiady u Pekini / Yu. O. Pavlenko // Aktual'ni problemy fizychnoyi kul'tury i sportu: zb. nauk. pr.; Derzhavnyy naukovo-doslidnyy instytut fizychnoyi kul'tury i sportu. – Kyyiv, 2008. – Vyp. 15. –

вчителя музичного мистецтва: низький, середній, достатній, високий. *Низький* рівень сформованості вокально-професійної ідентичності студента-музиканта характеризується відсутністю чітких уявлень щодо професійно-фахового шляху та професійної кар'єри, невизначеністю фахового спрямування, відсутністю бажання фахового самовдосконалення, відсутністю розуміння себе як професіонала голосу, як фахівця у галузі масового вокального виховання школярів. Студентам-музикантам, що були віднесені до *середнього* рівня, притаманні певні уявлення про своє професійне майбутнє, невпевненість у своїх силах, усвідомлення необхідності вокального навчання, готовність розглядати проблеми голосового здоров'я та шляхи їх усунення, але респонденти даної групи поки що займають пасивну, споглядальну позицію у відношенні ототожнення себе з професіоналами голосу, підходять вибірково до професійних ролей, не асоціюючи себе з фахівцями співацького спрямування. Майбутні вчителі музичного мистецтва, що виявили *достатній* рівень вокально-професійної ідентифікації, знаходяться у стані «боротьби ідентифікацій»: вони розуміють множину власних професійних перспектив у декількох сферах фахового застосування, ототожнюють себе з вокально-професійними ролями, позитивно ставляться до майбутньої професії, усвідомлюють необхідність успішного вокального навчання у вузі для подальшої самореалізації у професійній діяльності, асоціюють себе з професіоналами голосу. *Високий* рівень вокально-професійної ідентичності випускників-музикантів вищих педагогічних навчальних закладів передбачає чітке розуміння власної професійної перспективи у сфері фахового застосування, яскраве емоційно-ціннісне ставлення до реалізації професійних планів, готовність виконувати професійні ролі та будувати професійну кар'єру.

Констатувальний етап визначення рівнів сформованості професійної ідентичності студентів-музикантів у процесі вокальної підготовки було спрямовано на виявлення появи інтересу до професії вчителя музичного мистецтва, впевненості у виборі професії, розуміння свого місця у професійно-фаховій діяльності, вивчення їх життєво-професійних стратегій, доленосної професійної орієнтації, професійних цінностей. За результатами дослідження виявилось, що 86,67 % респондентів мають низький рівень сформованості професійної ідентичності; 13,33 % – середній рівень; достатнього та високого рівня сформованості професійної ідентичності не було виявлено взагалі, що свідчить про невпевненість студентів-музикантів у власних силах, відсутність асоціювання себе з майбутніми професійними ролями, відсутність педагогічного спрямування моделі свого професійного шляху.

Результати констатувального етапу дослідження актуалізували необхідність розробки та впровадження такої моделі вокальної підготовки, за якої процес формування професійної ідентичності здійснювався б більш динамічно, професійні цінності та професійні ролі шляхом інтеріоризації професійних знань перетворювалися б на особистісні ціннісні професійні настанови.

Спираючись на дослідження Т. Бєрєзіної [1], було визначено, що процес формування вокально-професійної ідентичності студентів-музикантів під час вокальної підготовки проходить у три етапи: первинний вибір, підтвердження та поглиблення первинного вибору або відмова від нього, реалізація професійного вибору в діяльності.

На процес формування професійної ідентичності впливають об'єктивні, суб'єктивні та об'єктивно-суб'єктивні чинники. Становлення професійної ідентичності майбутніх вчителів музичного мистецтва як фахівців у галузі вокального виховання школярів, як професіоналів голосу у вищому педагогічному навчальному закладі здійснюється у процесі здобуття вокальних професійно-фахових знань та їх інтеріоризації, практико-орієнтованої навчально-вокальної діяльності, використання активних методик вокальної підготовки до оволодіння професійною роллю керівника вокального становлення школяра, а також у введенні в навчальний процес циклу занять, які безпосередньо впливають на розвиток вокально-професійної ідентичності студента-музиканта.

Результати експериментального дослідження проблеми формування професійної ідентичності майбутніх вчителів музичного мистецтва як фахівців у галузі вокального виховання школярів виявили, що більшість студентів-музикантів, які навчались за експериментальною методикою, ототожнює себе з професійною роллю, позитивно ставиться до майбутньої професії, усвідомлює необхідність успішного вокального навчання у вузі для подальшої самореалізації у професійній діяльності, що відповідає достатньому рівню професійної ідентичності (60 %). Майже третя частина (33 %) випускників-музикантів експериментальної групи (ЕГ) асоціює себе з фахівцями у галузі загального вокального виховання школярів, впевнена у правильності обраного життєво-професійного шляху, адекватно оцінює вокально-професійні індивідуальні можливості та особисті властивості, професійні цінності вважає власними. 7 % студентів-музикантів, що навчалась за експериментальною методикою, виявили середній рівень професійної ідентичності: вони асоціюють себе з представниками професії вчитель музичного мистецтва, але критично ставляться до власних можливостей щодо вокального виховання школярів, усвідомлюють необхідність вокального навчання для фахівця даного спрямування, але обмежуються ансамблево-хоровими формами професійної реалізації, не виявляючи бажання спробувати себе як керівника дитячого вокального колективу (гуртка, класу).

Порівняльний аналіз (див. діагр. 2) виявив, що наприкінці дослідно-експериментальної роботи становлення професійної ідентичності майбутніх вчителів музичного мистецтва як фахівців у галузі вокального виховання школярів у ЕГ здійснювалося більш динамічно, ніж у контрольній групі (КГ):

- високого рівня досягли 33 % респондентів ЕГ, що на 20 % більше, ніж у КГ;
- достатній рівень у ЕГ склав 60 %, тоді як у КГ 13 %;
- на середньому залишились 7 % ЕГ і 67 % КГ,
- на низькому рівні залишились 7 % респондентів КГ, тоді як в ЕГ низького рівня не було виявлено.

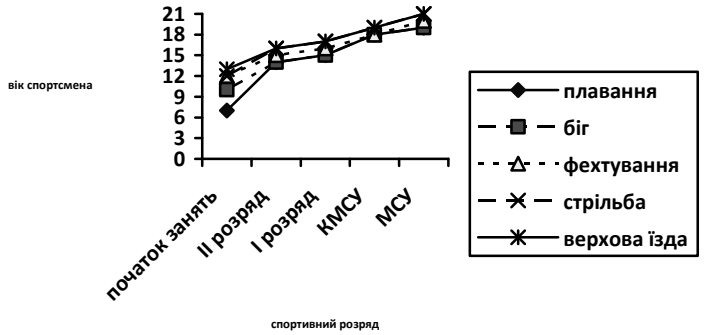

Рис. 1. Модель етапності процесу навчання у сучасному п'ятиборстві

Висновки. Установлено, що у підготовці п'ятиборця важливе значення має послідовність оволодіння окремими видами комплексу з урахуванням анатомо-фізіологічних особливостей розвитку організму юнаків та дівчат, які займаються у спортивних школах. Визначено раціональні вікові періоди для початку занять видами сучасного п'ятиборства та оптимальний вік спортсменів для виконання розрядних нормативів.

Література:

1. Ахметов Р. Ф. Легка атлетика: [підручник] / Р. Ф. Ахметов, Г. М. Максименко, Т. Б. Кутек. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. – 340 с.

2. Варакин А. П. Годичный цикл тренировки пятиборца / А. П. Варакин. – М.: С.-Принт, 1999. – 84 с.

3. Виноградов Д. Л. Состав действий в тренировочных поединках и технико-тактическая подготовка юных пятиборцев 14–15 лет в фехтовании на шпагах / Виноградов Д. Л. : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04; РГУФК. – М., 2005. – 118 с.

4. Дрожжин В. Ю. Критерії комплексного психофізіологічного контролю в системі багаторічної підготовки юних п'ятиборців / Дрожжин В. Ю.: Автореф. дис... канд. наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.01. – К., 2011. – 22 с.

5. Дрюков В. О. Підготовка кваліфікованих спортсменів у сучасному п'ятиборстві / В. О. Дрюков. – К.: Наук. світ, 2004. – 268 с.

6. Ефременко А. В. Повышение работоспособности спортсменов в соревновательных микроциклах в современном пятиборье / А. В. Ефременко // Физическое воспитание студентов, 2011. – № 2. – С. 40 – 43.

7. Козарь В. М. Пятиборье. От Олимпиады к Олимпиаде / В. М. Козарь. – Клуб "Реалисты", 1997. – 304 с.

8. Машошин А. И. Методика подготовки юных спортсменов современного пятиборья в фехтовании на этапе углубленной тренировки: дис. ... канд. пед. наук / Машошин А. И.; РГАФК. – М., 1997. – 173 с.

9. Павленко Ю. О. Аналіз підготовки та виступу збірної команди України з сучасного п'ятиборства на Іграх XXIX Олімпіади у Пекіні / Ю. О. Павленко

умовах гострої конкуренції, психічна стійкість при виконанні значної та напруженої тренувальної роботи, уміння показувати найвищі результати у найвідповідальніших стартах. Основними методами відбору можуть виступати: педагогічні спостереження, виконання контрольних нормативів, результати змагань, медико-біологічні обстеження, психологічні дослідження.

Крім того, необхідно враховувати, що на різних етапах багаторічної підготовки змінюються зміст та форми проведення змагань з видів п'ятиборства та всього комплексу. А п'ятиборці, які не виконали вимог навчальної програми для зарахування на наступний рік навчання, залишаються на попередньому етапі підготовки (році навчання) до покращання своїх спортивно-технічних результатів.

Проте, згідно діючої єдиної спортивної класифікації України з олімпійських видів спорту у сучасному п'ятиборстві для змагальної діяльності формуються такі вікові групи:

- 14 років та молодші – „юнаки С";
- 15–16 років – „юнаки В";
- 17–18 років – „юнаки А";
- 19–21 років – „юніори";
- 22 роки та старші – „дорослі".

На першому відрізку 14 років та молодші – „юнаки С" спортивні змагання проводять із виконання контрольних нормативів. Підготовка юних п'ятиборців починається з плавання вже з 9–10-річного віку у поєднані з гімнастичними, ігровими легкоатлетичними вправами створює різнобічну базу загальної фізичної підготовки та сприяє оволодінню іншими видами сучасного п'ятиборства. Разом з плаванням для розвитку функціональних можливостей серцево-судинної та дихальної систем з перших занять треба включити в навчально-тренувальний процес бігові вправи.

З 15–16 років – „юнаки В" змагальна діяльність формується із трьох видів спорту – біг, плавання, фехтування – триборство. У підлітковому та ранньому юнацькому віці п'ятиборці вдало оволодівають складною технікою фехтування, що сприяє в подальшому вдосконаленню тактичної майстерності, формуванню індивідуальної манери бою.

Починаючи з 17–18 років – „юнаки А" до зазначених трьох видів додається стрільба з пістолета та змагання стають чотириборством. Класична змагальна програма з п'яти видів – фехтування, плавання, верхової їзди, стрільби та бігу – застосовується з „юніорського" вікового періоду, тобто з 19 років. Проте, як до занять стрільбою можна переходити з 12 років, а верховою їздою – з 13 років. Таким чином, можна створити наступну графічну модель етапності процесу навчання у сучасному п'ятиборстві (рис. 1).

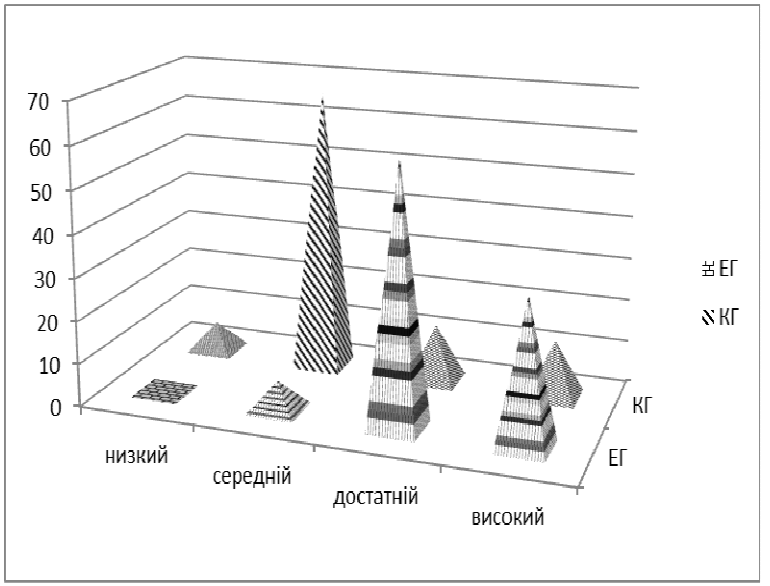

Діаграма 2. Порівняльна діаграма становлення професійної ідентичності студентів-музикантів у процесі вокальної підготовки наприкінці дослідження

Отримані результати засвідчують ефективність експериментальної методики. Для визначення їх достовірності та значимості звернемось до критерію Стьюдента, який підтверджує статистичну значущість відмінностей, отриманих при дослідженні становлення професійної ідентичності у студентів-музикантів ЕГ та КГ. Статистична значущість виявлялась за допомогою критерію Стьюдента – коефіцієнта t, який у нашому випадку дорівнює приблизно трьом (t емп = 3):

$$t_{емп}=\frac{|6.07-8.53|}{\sqrt{15*6.06+15*3.58}*\sqrt{\frac{225*28}{30}}}\approx 2{,}9646.$$

Порівнюючи цей результат з табличними показниками при ймовірності помилки p = 0,05 та t кр = 2,05, було зроблено висновок, що середній рівень вокально-професійної ідентичності студентів-музикантів експериментальної групи в 1,46 рази вищий, ніж контрольної.

Висновки. На підставі викладеного матеріалу можна зробити наступні висновки:

- професійна ідентифікація є процесом усвідомлення професійних кластерів, професійна самоідентифікація – асоціюванням себе з одним з них;
- механізмами вокально-професійної ідентифікації є проекція та емпатія;

- структура вокально-професійної ідентифікації складається з зовнішніх та внутрішніх компонентів;
- рівнями сформованості професійної ідентичності майбутнього вчителя музичного мистецтва є низький, середній, достатній, високий;
- процес формування вокально-професійної ідентичності студентів-музикантів під час вокальної підготовки здійснюється в три етапи;
- середній рівень вокально-професійної ідентичності студентів-музикантів експериментальної групи майже в півтора рази перевищує цей показник у контрольній.

Література:

1. Березіна Т. С. Становлення професійної ідентичності педагога / Т.С. Березіна // Педагогічна освіта і наука. – 2008. – № 7. – С. 24-27.

2. Вінс В.А. Екзистенційний вибір особистості в практичній діяльності психолога-консультанта / В.А. Вінс // Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. – Вип. 9: збірник наукових праць. – Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2012. – С. 157-164.

3. Клюев А.С. Музыка как средство самоидентификации личности / А.С. Клюев // Реальность этноса. Образование и гуманитарные технологии интеграции этнической, этнорегиональной и гражданской идентичности. Материалы X Международной научно-практической конференции. В 2-х ч. Ч. 2. – СПб.: Астерион, 2008. – С. 809-812.

4. Науменко Л.І. Ідентичність / Людмила Науменко // Новейший философский словарь: 3-е изд., исправл. – Мн.: Книжный Дом. 2003. – 1280 с.

5. Реброва О.Є. Теорія і методика формування художньо-ментального досвіду майбутніх учителів музичного мистецтва та хореографії: автореф. … дис. доктора пед. наук: 13.00.02; 13.00.04 / О.Є. Реброва. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2013. – 44 с.

6. Савелова С. Самовизначення / Світлана Савелова // Новейший философский словарь. – Минск : Книжный Дом, 1999. – 1280 с.

7. Скотна Н.В. Особа в розколотій цивілізації: світогляд, проблеми освіти і виховання: автореф. … дис. доктора філософ. наук: 09.00.10 / Н.В. Скотна. – К.: АПН України, 2005. – 44 с.

References:

1. Berezyna T. S. Stanovlennia profesijnoi identychnosti pedahoha / T. S. Berezyna // Pedahohichna osvita i nauka. – 2008. – № 7. – S. 24-27.

2. Vins V.A. Ekzystentsijnyi vybir osobystosti v praktychnij diialnosti psykholoha-konsultanta / V.A. Vins // Mizhnarodnyi naukovyi forum: sotsiolohija, psykholohiia, pedahohika, menedzhment. – Vyp. 9: zbirnyk naukovykh prats. – Kyiv : Vyd-vo NPU imeni M.P. Drahomanova, 2012. – S. 157-164.

3. Kliuev A.S. Muzyka kak sredstvo samoidentyfykatsii lychnosti / A.S. Kliuev // Realnost etnosa. Obrazovanie i humanytarnye tekhnolohii intehratsii etnycheskoi, etnorehionalnoi i hrazhdanskoi identychnosti. Materialy kh Mezhdunarodnoi nauchno-praktycheskoi konferentsii. V 2 ch. Ch. 2. – SPb.: Asteryon, 2008. – S. 809-812.

4. Naumenko L.Y. Identychnist / Liudmyla Naumenko // Noveishyi fylosofskyi slovar: 3-e izd., ispravl. – Mn.: Knyzhnyi Dom. 2003. – 1280 s.

5. Rebrova O.E. Teorija i metodyka formuvannia khudozhno-mentalnoho dosvidu maibutnikh uchyteliv muzychnoho mystetstva ta khoreohrafii: avtoref. … dys. doktora ped. nauk: 13.00.02; 13.00.04 / O.E. Rebrova. – K.: NPU imeni M.P. Drahomanova, 2013. – 44 s.

борг, максимальна вентиляція легень тощо), психофізіологічних особливостей спортсменів проводиться за участю медичних працівників у лабораторних умовах.

Етап вступу у групу спортивного удосконалення відбувається за тим самим принципом, але у відповідності до зростаючих кваліфікаційних вимог. Здібності до подальшого успішного спортивного удосконалення виявляються за підсумками комплексного обстеження контингенту. Так, відбір на даному етапі спрямований на виявлення здібностей до досягнення високих спортивних результатів, перенесення високих тренувальних і змагальних навантажень. Комплексна оцінка перспективності спортсмена робиться на засадах аналізу рівня спеціальної підготовленості, функціональних можливостей різних органів і систем організму, розвитку рухових якостей, мотивації, особистістно-психічних якостей, стану здоров'я, особливостей тренування у попередніх роках. Оцінка рівня спеціальної підготовленості здійснюється у відповідності до контрольних нормативів, які відображають і сприятливу вікову динаміку спортивних результатів. Мотивація подальшої цілеспрямованої спортивної підготовки оцінюється з урахуванням даних педагогічних спостережень тренера, а також його співбесід зі спортсменом та його батьками. За особистістно-психічними якостями перспективними є спортсмени, в яких виявлені підвищений рівень агресивності, гарний самоконтроль, потяг до суперництва, висока емоційна стійкість, схильність до ризику, високий рівень напруженості, прагнення до лідерства. Особлива увага приділяється оцінці стану здоров'я за результатами поглиблених медичних обстежень у лікарсько-фізкультурному диспансері за участю лікаря спортивної школи, з тим щоб виявити наявність або відсутність відхилень, що є перепоною до подальшого спортивного удосконалення. У полі зору тренера має постійно знаходитися здатність спортсменів переносити тренувальні та змагальні навантаження, а також до ефективного відновлення. Для цього можуть використовуватись показники функціонального стану. Щодо аналізу особливостей тренування у попередні роки, перевагу треба надавати спортсменам, які досягли відносно високого рівня тренованості та спортивних результатів за рахунок різнобічної технічної підготовки, без великих обсягів тренувальної роботи, нетривалої змагальної практики.

Комплектування групи вищої спортивної майстерності, що є наступним етапом, проводиться із п'ятиборців, які виконали норматив майстра спорту, а також кандидатів і членів збірної команди України за умов відсутності у них захворювань і травм, що перешкоджають досягненню вищої спортивної майстерності, та вірогідного ризику їх появи. Відбір визначає можливості спортсменів досягти результатів міжнародного класу. Тут, як і на попередньому ступені відбору, дається комплексна оцінка перспективності п'ятиборця. Проте, основним критерієм є рівень спортивної майстерності, який має незначно відрізнятися від рівня найсильніших багатоборців світу. При цьому, треба звернути увагу на обсяги тренувальних і змагальних навантажень спортсмена у попередніх роках на можливості їх подальшого підвищення. Під час оцінки здоров'я спортсмена треба пересвідчитися у відсутності у нього захворювань і травм, що негативно впливають на зростання спортивних досягнень, а також оперативно усунути суттєві відхилення від норми. Оцінюються також стійкість до стресових ситуацій змагань, здібність настроюватись на активну змагальну боротьбу, вміння мобілізувати сили в

Таблиця 1

Вимоги до навчальних груп із сучасного п'ятиборства зі спортивної підготовленості

Групи	Мінімальний вік учнів, років	Рік навчання	Вимоги до спортивної підготовленості
початкової підготовки	10–11	1-й і 2-й	виконання контрольних нормативів
навчально-тренувальні	12–13	1-й і 2-й	виконання контрольних нормативів
	14–15	3-й, 4-й і подальші	триборство – II розряд і I розряд
спортивного удосконалення	16–17	1-й і 2-й	чотириборство – II розряд і I розряд
	18	3-й і подальші	КМСУ
вищої спортивної майстерності	19	увесь термін	підтвердити КМСУ і МСУ

За нормуванням навчальної програми групи початкової підготовки комплектуються із здібних до успішного спортивного удосконалювання хлопчиків і дівчаток 10–12 років, а також дітей, які пройшли початкову тренувальну підготовку на заняттях плаванням. Комплектування груп здійснюється після півроку занять (30–40 уроків) комісією, затвердженою радою школи, за обов'язковою участю тренера, який веде групу. Підставою допущення до початкового навчання є особиста заява дитини, письмова згода батьків, довідка про стан здоров'я. Проте, протипоказаннями до занять можуть бути наступні: низьке фізичне розвинення, захворювання центральної та периферійної нервових систем, психічні захворювання, епілепсія, захворювання м'язової системи, деформація кісток і суглобів, ревматичні та уроджені вади серця, гіпертонічна хвороба, функціональні порушення серця, бронхіальна астма, хвороби шлунково-кишкового тракту, захворювання ендокринної системи, вазовегетативні порушення, захворювання системи крові, ряд захворювань шкіри, дефекти зору. Враховуються також близькість проживання дитини до спортивної бази, її успішність у загальноосвітній школі.

Наступним етапом є перехід до навчально-тренувальних груп, що комплектуються з числа учнів, які пройшли початкову підготовку і виконали вимоги до спортивної підготовленості, а також дітей, які мають спортивний розряд з плавання. Відбір у навчально-тренувальних групах спрямований на виявлення здібностей до ефективного спортивного удосконалення. Оцінка перспективності спортсменів робиться на підставі комплексного аналізу, в якому враховуються функціональні та психічні особливості спортсменів, їх адаптаційні можливості, реакція на підвищення тренувальних навантажень, стан здоров'я, здібності до засвоєння та удосконалення техніки фехтування, стрільби, верхової їзди. Рівень загальної та спеціальної фізичної, технічної підготовленості визначається отриманими при проведенні контролю показниками і виконанням контрольних нормативів. Визначення морфологічних показників функціональних можливостей систем енергозабезпечення (максимальне споживання кисню, максимальний кисневий

6. Savelova S. Samovyznachennia / Svitlana Savelova // Noveishyi fylosofskyi slovar. – Mynsk : Knyzhnyi Dom, 1999. – 1280 s.

7. Skotna N.V. Osoba v rozkolotii tsyvilizatsii: svitohliad, problemy osvity i vykhovannia: avtoref. … dys. doktora filosof. nauk: 09.00.10 / N.V. Skotna. – K.: APN Ukrainy, 2005. – 44 s.

Педагогіка

УДК 371.27

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри педагогіки Марчук О. О.
Міжнародний економіко-гуманітарного університет
імені академіка С. Дем'янчука (м. Рівне)

ОСНОВНІ ПЕДАГОГІЧНІ ДЕФІНІЦІЇ: ІСТОРИКО-КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Анотація. У статті досліджено основні педагогічні поняття: ,,виховання", ,,навчання", ,,освіта", ,,культура", ,,культурно-освітня робота". Для з'ясування їх сутності автор послуговується сучасними науковими розвідками, енциклопедичними виданнями другої половини XX століття та ,,Екциклопедією Брокгауза та Єфрона". Вивчення тлумачень педагогічних лексем в їх історичному розвитку сприяє глибшому осмисленню навчально-виховного процесу у школах сьогодення.

Ключові слова: виховання, навчання, освіта, культура, культурно-освітня робота, наукові праці, енциклопедія.

Аннотация. В статье исследованы основные педагогические понятия: ,,воспитание", ,,обучение", ,,образование", ,,культура", ,,культурно-просветительная работа". Для уяснения их сущности автор пользуется современными научными исследованиями, энциклопедическими изданиями второй половины XX века и ,,Экциклопедией Брокгауза и Ефрона". Изучение толкований педагогических лексем в их историческом развитии способствует более глубокому осмыслению учебно-воспитательного процесса в школах современности.

Ключевые слова: воспитание, обучение, образование, культура, культурно-образовательная работа, научные труды, энциклопедия.

Annotation. The article deals with the basic pedagogical concepts: ,,upbringing ,and education", education"and " culture", ,,cultural and educational work". To understand their essence the author uses modern scientific research encyclopedic editions of the second half of the twentieth century and,Enciclopedy Brockhaus and Efron". The study interpretations of pedagogical tokens in their historical development promotes deeper understanding of the educational process in schools ofthis.

Key words: education, training, education, culture, cultural-educational work, scientific works, encyclopedia.

Актуальність дослідження. Сучасні суспільно-економічні умови життя вимагають від педагогів формування духовно-багатої, інтелектуальної, високо моральної особистості, готової до повної реалізації своїх можливостей на благо

суспільства. У Держаній доктрині розвитку освіти зазначено, що у своїй роботи вчителі повинні використовувати педагогічний досвід освітян минулого. Осмислення кращих здобутків не можливе без вивчення сутності базових педагогічних понять та категорій, до яких належить лексеми: ,,виховання", ,,навчання", ,,освіта", ,,культура", ,,культурно-освітня робота".

До визначення зазначених дефініцій зверталося багато учених, які досліджували історію освітнього руху. Значення термінів подаються у підручниках із педагогіки. Власні трактування лексем подали Алексюк А. М., Анісімава Р. Р., Болюбаш Я. Я., Гончаренко С. У., Журавлев В. І., Євтух М. Б., Слепкань З. П., Степанов О. М., Фіцула М. М., Фурман А. В. та багато інших.

Формування мети і завдань статті. Автор статті має на меті проаналізувати значення педагогічних лексем, поданих у довідниках різних історичних епох, англомовних словниках, виокремити позитивні аспекти та наголоси, актуальні для вчителів нинішніх навчальних закладів, та подати власне тлумачення.

Виклад основного матеріалу статті. Засадчими для кожного педагогічного дослідження є терміни *навчання*, *виховання*, *освіта*, *культура*, *освітньо-культурна установа*. Упродовж століття значення термінів змінювалися і набирали нового смислу відповідно до політичних, економічних, релігійних запитів епохи. В ,,Українському педагогічному енциклопедичному словнику" подано визначення лексеми *виховання:* ,,процес цілеспрямованого, систематичного формування особистості, зумовлений законами суспільного розвитку, дією багатьох об'єктивних і суб'єктивних факторів; сума впливів на психіку людини, спрямованих на підготовку її до активної участі у виробничому, громадському й культурному житті суспільства" [3, с. 71]. Автор дав пояснення *навчанню* – ,,цілеспрямований процес передачі і засвоєння знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини" [3, с. 303] та зазначив, що *освіта* – ,,це духовне обличчя людини, яке складається під впливом моральних і духовних цінностей, що є надбанням її культурного кола, а також процес виховання, впливу, шліфування, тобто процес формування обличчя людини" [3, с. 332].

Вважаємо за необхідне подати значення педагогічних термінів, що наведені у ,,Великому тлумачному словнику сучасної української мови". Так, лексему *виховання* потрактовано як ,,сукупність знань, культурних навичок, поглядів, що становлять загальний рівень духовного розвитку людини і є наслідком систематичного впливу, навчання" [1, с. 118]. У словнику пояснено слово *освіта* – ,,сукупність знань, здобутих у процесі навчання; піднесення рівня знань, навчання; система навчально-виховних заходів" [1, с. 681] та подано визначення *культури* – ,,сукупність матеріальних та духовних цінностей, створених людством протягом його історії; рівень розвитку суспільства у певну епоху; те, що створюється для задоволення духовних потреб людини; рівень, ступінь досконалості якої небудь галузі господарської або розумової діяльності" [1, с. 681].

При опрацюванні педагогічних термінів доречно використовувати філософську літератури, оскільки педагогіка та філософія є тісно пов'язаними дисциплінами. У сучасному «Філософському словнику: терміни, персоналії, сентенції" зазначено, що слово *наука* означає ,,в широкому значенні будь-який свідомо фіксований досвід; в нормативному значенні – спеціалізований та спеціально організований вид пізнавальної діяльності, який історично тоді,

підготовки спортсменів у цих окремих видах є доволі складним процесом, що потребує застосування науково-методичних розробок впродовж багаторічного спортивного вдосконалювання. Дотримання визначеної етапності навчання є однією із головних умов у досягненні успіху в змагальній діяльності, тому як з юного віку опановувати всіма п'ятьма видами не виявляється можливим. Таким чином, актуальність обраної теми обумовлена необхідністю проведення дослідження найбільш раціональної етапності навчання у сучасному п'ятиборстві.

Аналіз підготовки та виступу збірної команди України з сучасного п'ятиборства від Олімпіади до Олімпіади та тенденції зміни правил змагань розкрито у джерелах [7, 9, 10]. Ряд сучасних публікацій висвітлює особливості підготовки спортсменів у окремих видах сучасного п'ятиборства [1, 3, 8, 12, 13]. Відомі й деякі наукові надбання фахівців з цього виду спорту [2, 4-6, 11, 15]. Проте, раціональне навчання впродовж багаторічного спортивного вдосконалення обґрунтоване лише фрагментарно. Тому, у даній статі робиться спроба заповнення зазначеного пробілу та проводиться дослідження етапності процесу навчання у сучасному п'ятиборстві.

Робота виконана за Зведеним планом науково-дослідної роботи Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України на 2010 – 2014 рр.; тема „Теоретико-методичні основи навчання фізичної культури та культурі здоров'я учнівської молоді (суб'єкти освіти в нормі та з особливими потребами)" (номер державної реєстрації 0110U000394).

Формулювання мети та завдань. Мета та завдання статті полягають у проведенні теоретичного аналізу та визначенні етапності процесу навчання в сучасному п'ятиборстві.

Виклад основного матеріалу статті. Процес навчання сучасному п'ятиборству на території України здійснюється згідно навчальної програми для дитячо-юнацьких спортивних шкіл, спеціалізованих дитячо-юнацьких спортивних шкіл олімпійського резерву, шкіл вищої спортивної майстерності [14]. У навчальній програмі зазначається, що ґрунтуючись на відомих етапах багаторічної спортивної підготовки, у ДЮСШ комплектуються навчальні групи із сучасного п'ятиборства. Вони мають таку назву: початкової підготовки, навчально-тренувальні, спортивного удосконалення та вищої спортивної майстерності (табл. 1).

Working Group 'Professional Development of Teachers'. – European Commission : Lifelong learning: policies and programme School education; Comenius, April, 2011. – P. 7-10.

5. Kuhn, Thomas S. The Structure of Scientific Revolutions, 3rd Ed. Chicago and London: Univ. of Chicago Press, 1996. – 189 p.

References:

1. *Profesijna osvita: Slovnyk: Navch. pos. / Uklad. S.U. Goncharenko ta in.; Za red. N.G. Ny`kalo. –K.: Vyshha shkola, 2000. s. 149. (777)*

2. Raven Dzh. Pedagogycheskoe testyrovanye: Problemy, zabluzhdeniya, perspektyvy: Per. s angl., Y`zd. 2-e, yspr. –M.: "Kogy`to-Centr", 2001. –142 s.

3. Rodygina I.V.Kompetentnisno oriyentovanyj pidxid do navchannya. –X.:Vyd. grupa «Osnova», 2005. – 96 s. – (B-ka zhurn.«Upravlinnyashkoloyu»; vyp. 8(32)). – s. 32-34.

4. Francesca C. Literature review Teachers' core competences: requirements and development / Francesca Caena // Education and Training 2020 Thematic Working Group "Professional Development of Teachers". – European Commission : Lifelong learning: policies and programme School education; Comenius, April, 2011. – P. 7-10.

5. Kuhn, Thomas S. The Structure of Scientific Revolutions, 3rd Ed. Chicago and London: Univ. of Chicago Press, 1996. – 189 p.

Педагогіка

УДК 373.016:796.85

Мордасова Н. С.
Інститут фізичного виховання і спорту
Державного закладу
„Луганський національний університет імені Тараса Шевченка"

ЕТАПНІСТЬ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ У СУЧАСНОМУ П'ЯТИБОРСТВІ

Анотація. Стаття присвячена теоретичному аналізу етапності процесу навчання у сучасному п'ятиборстві. Визначено раціональні вікові періоди для початку занять видами сучасного п'ятиборства та оптимальний вік спортсменів для виконання розрядних нормативів.

Ключові слова: спорт, етап, розряд, п'ятиборство, учні.

Аннотация. Статья посвящена теоретическому анализу этапности процесса обучения в современном пятиборье. Определены рациональные возрастные периоды для начала занятий видами современного пятиборья и оптимальный возраст спортсменов для выполнения разрядных нормативов.

Ключевые слова: спорт, этап, разряд, пятиборье, ученики.

Annotation. This article is devoted to the theoretical analysis of the learning process of phasing in the modern pentathlon. Defined rational age periods for the start of classes and types of modern pentathlon athletes' optimal age to perform classification standards.

Key words: sports, stage, discharge, pentathlon, students.

Вступ. Як відомо, сучасне п'ятиборство – це олімпійський вид спорту, що включає фехтування, плавання, верхову їзду, стрільбу та біг. Поєднання

коли усвідомлюється значущість та достовірність знань" [6, с. 352], термін *культура* подано як ,,складова біосферних процесів Землі, сфера існування людини у притаманному лише її людському способі буття; культура постає носієм людських цінностей і смислів, а також сферою найбільш важливих людських творчих здобутків (так званий ,,шедевральний" характер культури" [6, с. 352].

При опрацюванні педагогічних категорій постає необхідність звертання до культурологічної літератури. У ,,Культурологічному словнику-довіднику" З. Гіптерса написано, що ,,слово *виховання* в українців, очевидно, пішло від ховати, тобто заховати (уберегти) від небезпек, смерті, хвороби, ,,лихих очей", поганих впливів; згодом воно набуло узагальненого змісту, виражаючи процес систематичного впливу на культурний розвитку, формулювання світогляду, духовного світу й моральної поведінки дітей та молоді" [2, с. 62]. У цьому словнику подано широке тлумачення *морального виховання* ,,як одного із найважливіших видів виховання, що полягає у цілеспрямованому формуванні моральної свідомості. Розвитку морального почуття й формуванні звичок і навичок моральної поведінки людини відповідно до певної ідеології" [2, с. 62].

Для більш ґрунтовного осмислення педагогічних термінів нами було проаналізовано тлумачення слів, поданих в англомовних зарубіжних виданнях.. Подамо визначення, наведені у ,,New Webster's dictionary and Thesaurus of the English language" [Webster]. Англійське слово *виховання (upbringing)* означає процес формування та навчання у період дитинства та юності " [10, с. 1080]. Лексичне значення *освіти (education)* таке: ,,інструктування або формування, за допомогою яких люди (в основному молодь) навчаються розвивати і використовувати свої розумові здібності, психічні та фізичні задатки" [10, с. 298].

У ході написання статті було використано ,,The World Book Encyclopedia"[12], у якій дано детальне пояснення базових понять. Особливо цікавим для нинішніх українських науковців є визначення терміну *освіти (education)* - ,,процес, за допомогою якого люди вдосконалюють знання, уміння, навички, цінності та свої ставлення" [12, том 6, с. 86]. Зарубіжні дослідники зазначають, що освіта – це результат навчання. У педагогічній думці Заходу зроблено акцент, що освіта необхідна людині для того, щоб стати корисним членом суспільства.

Для опрацювання окремих тлумачень англійських термінів було використано педагогічний термінологічний словник-довідник П. Зеленського . Автор дав таке визначення учінню (learning) – ,,збагачення знань; процес засвоєння нових знань чи набуття нових умінь" [11, с. 217].

Другу групу видань, за якими опрацювувалися терміни, становлять наукові розвідки видані у другій половині ХХ століття, коли Україна входила до складу СРСР. Аналіз енциклопедичної літератури, виданої у другій половині ХХ століття, засвідчує часткову зміну підходів до розуміння термінів навчання, виховання, культурна установа та, відповідно, функцій, які на них покладалися.

Вважаємо за необхідне розпочати розгляд тлумачень за ,,Українською радянською енциклопедією". У виданні пояснено, що *виховання* – це ,,процес цілеспрямованого, систематичного формування особистості, зумовлений законами суспільного розвитку, дією багатьох об'єктивних і суб'єктивних факторів; це вся сума впливів на психіку людини, спрямованих на її підготовку

до активної участі у виробничому, громадському і культурному житті суспільства" [9, т. 2, с. 251].

В ,,Українській радянській енциклопедії" подано актуальне трактування терміну *навчання*: ,,цілеспрямований процес передачі й засвоєння знань, умінь, навичок, способів пізнавальної діяльності людини" [9, т. 7, с.197].

Навчальний процес у розумінні науковців другої половини ХХ століття був тісно пов'язаний із вихованням. В ,,Українській радянській енциклопедії" написано, що ,,це система організації навчально-виховної діяльності. в основі якої – органічна єдність і взаємозв'язок викладання і учіння, спрямована на досягнення цілей навчання і виховання" [9, т. 7, с.196].

Дотичною до термінів наука, навчання, навчальний процес є лексема *освіта*. Укладачі енциклопедії вбачали в ній необхідну умову підготовки людини до життя в суспільстві, прилучення її до надбань вітчизняної та світової культури. Вчені визначили два шляхи отримання освіти – через навчання і виховання, що здійснюються в навчальних закладах.

У ,,Філософському словнику" пояснено, що ,наука – це форма людських знань, складова частина духовної культури суспільства; система понять про закони і явища дійсності; особлива сфера цілеспрямованої людської діяльності, яка включає вчених із їхніми знаннями і здібностями. наукові заклади, і має на меті дослідження на основі певних методів пізнання об'єктивних законів розвитку природи, суспільства і мислення для передбачення і перетворення дійсності в інтересах суспільства" [7, с. 324].

Автор словника В. Шинкарук дав таке визначення *культури:* сукупність усіх видів перетворюючої діяльності людини і суспільства, а також результати цієї діяльності. Основою функціонування і розвитку культури є суспільне виробництво, зокрема його соціально-економічний базис" [7, с. 325].

У результаті аналізу науково-педагогічної літератури другої половини ХХ століття визначено негативні сторони тлумачення термінів. Зокрема, тогочасні вчені надто акцентували на зв'язку освіти із політикою, економічними проблемами суспільства, в основу свого вчення ставили класовий підхід, відкидали національні пріоритети, ментальність нації.

Зазначимо, що дослідники початку ХХ століття вважали релігійний аспект домінантним у навчально-виховному процесі. Відтак, усі визначення мають яскраво виражену християнську спрямованість, акцентують на необхідності виховання підростаючого покоління у руслі християнської моралі. Прикладом цього є тлумачення термінів, наведених у ,,Енциклопедичному словнику Брагауза та Єфрона" (1890-1907 рр.).

У словнику подано детальне пояснення феномену виховання. Автори зазначили, що російське слово ,,воспитание" походить від ,,питать" (годувати). Вони навели тлумачення, що було дане К. Ушинським, *виховувати* – ,,в широкому розумінні, означає сприяти розвитку якого-небуть організму шляхом надання йому їжі (матеріальної чи духовної)" [4]. Укладачі пояснили, що по відношенню до людини термін *виховання* означає ,,направлений вплив дорослого на дитину чи молоду людину, який має на меті довести останніх до того рівня самостійності, яка необхідна людині для виконання свого призначення на землі" [4]. У розумінні тогочасних освітян, виховання людини – процес дуже складний та багатогранний, і ,, дуже часто несправедливо звинувачують школу і вихователів в тому, в чому вони не винні" [4], чого робити недоцільно.

Висновки. Отже, як засвідчив теоретичний аналіз особливостей поняття «професійна педагогічна компетентність» у сучасних умовах розвитку системи професійної освіти це – комплексне професійне утворення, що дозволяє майбутньому педагогу легко адаптуватися до будь-яких змін у не тільки навчально-виховному але й в освітньому просторі, це набір знань умінь, навичок, які забезпечують якісну організацію професійної діяльності, це комплекс соціальних, інтелектуальних, фізичних особистісних утворень, що сприяють якісному здійсненню професійної діяльності у різних соціальних, економічних, суспільних та педагогічних умовах. На основі досвіду німецьких педагогів початкової школи та дошкільних навчальних закладів у різновікових групах робимо висновок про те, що якісна професійна діяльність в цьому контексті забезпечується завдяки наступним педагогічним умовам: наявність в групі програми роботи для дітей різного віку; матеріально-технічне забезпечення відповідно до віку дітей; чіткий режим організації навчально-виховного процесу в групі; забезпечення механізму роботи з дітьми по підгрупах (наявність двох вихователів або педагогів); організація «спільного навчання» та «обміну знаннями між старшими та молодшими дітьми». Серед компетентностей значення мають: ***організаційно-методологічна*** – вміння організовувати навчально-виховний процес в групах різного віку; вміння організовувати співпрацю між дітьми в групі, створювати для цього сприятливий психологічний клімат; вміння розв'язувати конфліктні ситуації за принципом соціальної ситуації розвитку; ***когнітивна*** компетентність – педагогічні знання теорії і методики організації навчання дітей різного віку, володіння інформаційними технологіями, уміння опрацьовувати різні види інформації; ***особистісна*** (соціально-психологічна) компетентність – знання психології, психології груп, конфліктології, вміння працювати з дітьми; тощо.

На основі аналізу та вивченого автором німецького досвіду роботи вихователів у різновікових групах визначено, що основними принципами організації роботи в різновікових групах є: систематичне вивчення кожного вихованця; добір ефективніших методів і прийомів виховного впливу; визначення «зони найближчого розвитку» кожної дитини; проектування програм індивідуального розвитку; добір навчальних завдань різного ступеня складності; виготовлення дидактичних посібників, що враховують інтереси та можливості кожної дитини; аналіз отриманих даних з метою прогнозування стратегії розвитку дітей.

Проте здійснений аналіз частково розкриває особливості здійснення професійної діяльності у різновікових групах, вивчення потребує також питання методики роботи, вивчення методів і прийомів роботи, що становить **перспективу подальших розвідок** у даному напрямі.

Література:

1. Професійна освіта: Словник: Навч. пос. / Уклад. С.У. Гончаренко та ін.; За ред. Н.Г. Никало. –К.: Вища школа, 2000. с. 149. (777)

2. Равен Дж. Педагогическое тестирование: Проблемы, заблуждения, перспективы: Пер. с англ., Изд. 2-е, испр. –М.: "Когито-Центр", 2001. –142 с.

3. Родигіна І.В.Компетентнісно орієнтований підхід до навчання. – Х.:Вид. група «Основа», 2005. – 96 с. – (Б-ка журн.«Управлінняшколою»; вип. 8(32)). – с. 32-34.

4. Francesca C. Literature review Teachers' core competences: requirements and development / Francesca Caena // Education and Training 2020 Thematic

підходу професійної підготовки. Особливості практики полягають в тому, що вона є обов'язково для всіх студентів, які збираються стати педагогом як в дошкільному навчальному закладі, так і в школі. Німецькі студенти та викладачі вживають також синонімічне до «практики» поняття «стажування». Практикою охоплені студенти, які навчаються на 2,3,4 і 5 семестрах, в них є «день-стажування» (ТР2 ТР3, ТР4, ТР5). Це означає, що вони знаходяться на об'єкті(у школі або дошкільному закладі) один раз на тиждень (по четвергах). Студенти повинні відпрацювати 60 годин. Крім того вони мають стажування в "одному кадрі". Це означає, що вони знаходяться на об'єкті під час канікул, кожен день протягом тижня. У навчальному плані ці стажування називаються ВР1 (100 годин всього), ВР2 (40 годин), ВР3 (40 годин), ВР4 (90 годин). Більшість стажування студенти повинні відпрацьовують в освітньому закладі (з дітьми з 0-3 років або від 3-6 років), а останній період стажування (ВР4) призначається з метою отримання кваліфікації, студенти можуть зробити це в будь-якій іншій установі, відмінної від тієї, в якій вони проходили практику протягом навчання.

Початковий аналіз практичної підготовки майбутніх педагогів, інтерв'ю викладачів і професорів Хайдельберзького педагогічного університету доводить, що цей спосіб реалізації навчальних програм є таким який дозволяє формувати професійну компетентність майбутніх педагогів в цілому і ефективно реалізувати їх підготовку до роботи в контексті компетентністної парадигми освіти. парадигми освітнього процесу. У процесі професійної підготовки педагогів у німецьких вищих педагогічних закладах вагомого значення надається підготовці, навчанню уміння організації побуту дітей. Підготовка педагогів до розв'язання побутових проблем здійснюється в ході вивчення предметів домоведення – дієтики та гігієни харчування, раціонального господарювання; гігієни – педіатрії, аутогенного тренування, гімнастики та аеробіки; мистецтва – організації свят, навчання інструментальної музики, співу, образотворчого мистецтва. Опанування майбутніми педагогами відповідних знань і умінь має значення не лише для організації життя дітей, але й для передачі їх дітям. Діти повинні поступово засвоїти те, що вміє робити їхній педагог.

Аналіз роботи дошкільних навчальних закладів та початкових шкіл в м. Хайдельберг засвідчив, що особливостями організації роботи педагогів в різновікових групах є наявність у групах програми розвитку, навчання та виховання дітей різного віку, які складаються колективом вихователів, або ж самим вихователем з урахуванням державних вимог до компетентності дитини певного віку. Робота педагогів груп є координованою, гнучкою, що виявляється у тісній співпраці, взаємному консультуванні, проведенні тренінгів та обмін досвідом. Матеріальна база закладів досить різноманітна, відповідає віковим особливостям дітей, технічно педагоги забезпечені комп'ютерами, мультимедійними дошками, інтерактивними засобами навчання (електронні настільні ігри) тощо. Практично в кожній групі дошкільного навчального закладу, в кожному класі початкової школи працюють мінімум два педагога, перший – «регулярний», постійно працюючий, другий – «помічник», асистент педагога. Особливістю навчання в різновікових групах є також організація педагогом спільної дитячої пізнавальної та дослідницької діяльності, що сприяє кооперації та міжособистісному спілкуванню між дітьми.

Значне місце у тлумаченні терміну *виховання* в ,,Енциклопедичному словнику Бракгауза та Єфрона" відведено поняттю ідеалу, який повинен містити такі складові: фізичне здоров'я, морально-етичні цінності, розумовий розвиток.

Окрім терміну *виховання*, із ,,Енциклопедичного словника Бракгауза та Єфрона" опрацюємо лексему *наука*. Автори пояснили, що наукові знання мають чітку структуру та систематизацію та ґрунтуються на підтверджених фактах.,,в широкому розумінні сукупність усіх відомостей, які були перевірені і приведені в певний систематичний порядок, починаючи від теології, метафізики, чистої математики і закінчуючи геральдикою, нумізматикою, вченням про копито кавалерійського коня; у вузькому значені – об'єктивно-достовірні знання про дійсність зі сторони їх закономірності чи незмінного порядку" [4].

Аналіз науково-педагогічної та методичної літератури початку XX століття засвідчує, що термін *культура* мав два значення. Під ним можна розуміти рівень освіченості людини, її інтелігентність, морально-етичні якості. Цей термін доречно вживати тоді, коли мова йде про ,,культурний народ чи суспільну верству на противагу некультурним народностям" [4].

Аналіз науково-педагогічної та енциклопедичної літератури початку XX століття та сьогодення засвідчив широку зацікавленість науковців педагогічними термінали. У результаті нами було виділено три основні групи: праці початку XX століття, енциклопедичні видання середини та другої половини XX століття, наукові розвідки періоду незалежної України. Для кожної епохи були притаманні певні особливості у трактуванні педагогічних лексем. Для першої групи – релігійна спрямованість, акцент на домінантній ролі сім'ї та церкви (релігійної спільноти) у вихованні дитини, пріоритет морально-етичних цінностей, для другої – певна політична за ангажованість, наголос на вихованні свідомого громадянина, домінантній ролі школи та соціальних інституцій у формування світогляду учнівської особистості. Розвідки кінця XX – початку XXI століття акумулюють кращі надбання у галузі педагогіки, психології, філософії минулих століть. У визначенні сучасних науковців педагогічні терміни спираються на принципи демократизму, гуманізму, толерантності, націоналізму.

На основі розглянутих тлумачень дамо власні термінів. *Виховання* – цілеспрямований, систематичний вплив батьків, вихователів (педагогів), освітньо-культурних установ на особистість дитини із метою формування у ній морально-етичних цінностей, патріотизму, готовності до дорослого життя та реалізації своїх можливостей у суспільстві. *Навчання* – процес засвоєння людською особистістю нових знань, формування умінь та навичок із метою вдосконалення особистих якостей, розширення власного кругозору, збагачення інтелекту в освітньо-культурних установах та шляхом самоосвіти для кар'єрного росту та утвердження себе у соціумі. *Наука* – одна із складових духовної культури людства, яка систематизує та узагальнює знання, набуті в продовж існування історії, ґрунтується на достовірних фактах, гіпотезах чи є загальноприйнятим ученням окремих осіб, суспільних угрупувань тощо (наприклад, філософія, теологія, суспільствознавство). *Культура* – надбання цілого людства чи окремих народностей в різноманітних галузях духовної та матеріальної сфери; властивості поведінки окремого індивіда, що проявляються в його діях, мисленні, мові, світогляді, характеризують

ставлення до оточуючого світу. *Освіта* – процес оволодівання та сукупність набутих людиною знань, що характеризують її культурний рівень, обізнаність у певних наукових галузях, характеризують її як фахівця певної сфери чи області знань.

Вивчення педагогічних дефініцій в історичному аспекті сприяє кращому осмисленню освіти сьогодення, допомагає виділити позитивні риси, надбання педагогів минулого із метою впровадження їх у сучасний навчально-виховний процес.

Література:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [авт.-уклад. Бусел В. Т.]. – К.: Ірпінь, 2004. – 1440 с.

2. Гіптерс З. В. Культурологічний словник-довідник. – К.: ВД „Професіонал", 2006. – 328 с.

3. Гончаренко С. Український педагогічний словник/ С. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.

4. Енциклопедія Брокгауза і Єфрона. Режим доступу: gatchina3000.ru/brockhaus-and-efron-encyclopedicdictionary/03_5.htm

5. Корінний М. Короткий Короткий енциклопедичний словник з культури / М. Корінний, В. Шевченко. – К. : Україна, 2003. – 383 с.

6. Петрушенко В. Філософський словник: терміни, персоналії, сенції / В. Петрушенко. – Львів: „Магнолія 2006". – 2011. – 352 с.

7. Шинкарук В. Філософський словник / В. Шинкарук. – К.: Гол. ред. УРЕ АН, 1973. – 600 с.

8. Шинкарук В. Філософський енциклопедичний словник / В. Шинкарук, О. Климентова, О. Прищепа. – К. : Абрис, 2002. – 743 с.

9. Українська радянська енциклопедія. – В 12 т. – 1977 – 1985.

10. New Webster's dictonary and Thesaurus of the English language. – Lexicon Publication, INC. Danbary ct. – 1993. – 1168 p.

11. Zelensky P. A terminological or methods of teaching and learning English. – К.: Вища школа, 1974 . – 271 p.

12. The World Book Encyclopedia. – Volume 1- 17. – Chicago – London – Sydney. – Tjronto.

Reference:

1. Velykyy tlumachnyy slovnyk suchasnoyi ukrayins'koyi movy / [avt.-uklad. Busel V. T.]. – K.: Irpin', 2004. – 1440 s.

2. Hipters Z. V. Kul'turolohichnyy slovnyk-dovidnyk. – K.: VD „Profesional", 2006. – 328 s.

3. Honcharenko S. Ukrayins'kyy pedahohichnyy slovnyk/ S. Honcharenko. – K.: Lybid', 1997. – 376 s.

4. Entsyklopediya Brok·hauza i Yefrona. Rezhym dostupu: gatchina3000.ru/brockhaus-and-efron-encyclopedicdictionary/03_5.htm

5. Korinnyy M. Korotkyy Korotkyy entsyklopedychnyy slovnyk z kul'tury / M. Korinnyy, V. Shevchenko. – K : Ukrayina, 2003. – 383 s.

6. Petrushenko V. Filosofs'kyy slovnyk: terminy, personaliyi, sentsiyi / V. Petrushenko. – L'viv: „Mahnoliya 2006". – 2011. – 352 s.

7. Shynkaruk V. Filosofs'kyy slovnyk / V. Shynkaruk. – K.: Hol. red. URE AN, 1973. – 600 s.

8. Shynkaruk V. Filosofs'kyy entsyklopedychnyy slovnyk / V. Shynkaruk, O. Klymentova, O. Pryshchepa. – K.: Abrys, 2002. – 743 s.

німецький досвід роботи педагогів у різновікових групах характеризується більшою тривалістю в часі, практичною перевіркою, апробованістю форм, методів, засобів; методологією та концептуальністю; по-друге, досвід організації роботи майбутніх педагогів у різновікових групах є одним із гарних зразків європейського, сучасного підходу до професійної підготовки педагогів з урахуванням компетентністної парадигми педагогічної освіти.

Характеризуючи професійну педагогічну підготовку педагогів за кордоном в загальному можна стверджувати, що вона є концептуальною, орієнтованою на формування компетентністного, конкурентоспроможного фахівця початкової чи дошкільної освіти. Концептуальність полягає у дотримання таких компонентів в процесі професійного навчання: навчання майстерності керівництва педагогічною діяльністю (організаційні вміння); навчання проектування педагогічної діяльності; формування умов для розвитку умінь студентів створювати розвивальне предметне середовище в умовах різновікової групи; формування сприятливого психологічного клімату для творчого самовираження студентів у процесі практичної діяльності; дотримання особистісно орієнтованого підходу в професійній підготовці; організація фахової підготовки на основі діяльнісного, інтерактивного та комунікативного підходів.

Безпосереднє дослідження професійної підготовки вчителів початкових шкіл та дошкільних педагогів у вищих навчальних педагогічних закладах, здійснене автором протягом стажування в м. Хайдельберг (Німеччина) у 2012-2013 роках дозволяє описати та проаналізувати підготовку педагогів до роботи з дітьми у різновікових групах. Перш за все необхідно зазначити, що така підготовка включає як теоретико-методичну так і, великою мірою, практичну складову. За нашими спостереженнями та безпосереднім спілкуванням з провідними викладачами Хайдельберзького педагогічного університету майбутні педагоги, які мають працювати в різновікових групах складають іспити з дисциплін загально педагогічного циклу, основними з яких є: педагогіка (загальна та дошкільна), психологія (загальна, вікова), методики навчання дітей дошкільного та шкільного віку тощо. З метою формування вміння у майбутнього педагога працювати в різновікових групах студенти можуть складати додаткові заліки з дисципліни педагогіка різновікових груп з обов'язковим проходженням педагогічної практики в таких групах.

Окремий інтерес для наукового дослідження становить педагогічна практика студентів в Хайдельберзькому педагогічному університеті (Pädagogische Hochschule Heidelberg). До педагогічної практики студенти допускаються лише після складання іспитів та заліків. Педагогічна практика починається з другого курсу, студент проходить її в дошкільних закладах чи школах спочатку щотижнево, один день на тиждень. В процесі практики студент повноцінно виконує функції педагога, лише перші кілька днів він спостерігає за роботою досвідченого педагога. Таке «занурення» студента в професійну діяльність забезпечує створення «ситуації професійного розвитку». Згодом, з кожним наступним курсом навчання період практики збільшується, а завдання, які ставляться перед студентами ускладнюються; зрештою по закінченню практики студент повинен презентувати звіт у вигляді наукового дослідження, яке є критерієм для присвоєння професії та кваліфікації.

Опитування студентів і співпраця з ними дали підстави для ґрунтовного аналізу педагогічної практики, як форми забезпечення компетентнісного

можливості виділення двох основних аспектів парадигми: епістемічного й соціального. У епістемічному плані парадигма – це сукупність фундаментальних знань, цінностей, переконань і технічних прийомів, що виступають як зразок наукової діяльності. У соціальному - парадигма характеризується через поділяюче її конкретне наукове співтовариство, цілісність і границі якого вона визначає [5, с. 138]. Парадигми покликані вирішити ті проблеми, які склалися в діяльності, та нести в собі резерви для її успішного розвитку. Компетентнісна парадигма сучасної педагогічної освіти стимулює науковців до перегляду традиційних поглядів на педагогічні явища й значно розширює можливість їхньої інтерпретації. Методологічні засади цієї парадигми й нові дослідницькі принципи роблять можливими переосмислення ключових завдань формування професійної компетенції студента. Провідним моментом є ідеї нової стратегії професійної підготовки фахівців. В аспекті розгляду актуальних проблем підготовки студента-майбутнього землевпорядника визначимо провідні тенденції світової та вітчизняної вищої професійної освіти. До них належать глобалізація, інформатизація, інтернаціоналізація.

Для нашого дослідження компетентністна парадигма професійної підготовки педагогів полягатиме у відборі змісту навчання, форм, методів, засобів навчання і виховання дітей в умовах різновікової групи, що само по собі концептуально змінює класичні підходи до організації освітнього процесу. Досвід роботи вітчизняних практиків у різновікових групах та здійснені вітчизняними науковцями дослідження засвідчують недостатній рівень професійної підготовки педагогів та вихователів дошкільних навчальних закладів до роботи з дітьми різновікової групи.

В сучасні педагогічній професійній підготовці відбувається зміщення акцентів навчання від гностичного (знаннєвої парадигми) до особистісно-діяльнісного підходу (парадигми), за якого головною метою освіти постає розвиток особистості сучасного педагога, формування в нього здатності до активної діяльності, творчої професійної праці (І.Бех, О.Вербицький, В.Загвязинський А.Коржуєв, В.Кремень, З.Курлянд, Н.Платонова, В.Попков, О.Савченко, С.Сисоєва, О.Сухомлинська, Г.Троцко, та ін.). В умовах такої переорієнтації професійної підготовки вирішення потребують такі проблеми: формування системи знань студентів, необхідної і достатньої для повноцінного оволодіння ними основами професійно-педагогічної діяльності в умовах різновікової групи дітей, вдосконалення взаємозв'язку чуттєвих і раціональних (теоретичних) знань, що лежать в основі оволодіння педагогічною діяльністю, вдосконалення системи знань про діяльність, її цілі, способи, засоби та умови, пошук можливостей підвищення рівня узагальнення знань про педагогічну діяльність в різновікових групах; пошук можливостей поєднання формування теоретичних знань студентів з їхніми практичними потребами, ціннісними орієнтаціями, пошук шляхів розширення можливостей застосування теоретичних знань у практичній діяльності студентів безпосередньо у процесі навчання, тобто організація практики студентів в різновікових групах дітей.

Вирішення означених завдань можна знайти у вітчизняному досвіді роботи, проте цей досвід не завжди є позитивним, з огляду на це, перспективним для дослідження цього питання є вивчення передового зарубіжного досвіду в даній сфері, а саме німецького. Звернення нами до зарубіжного досвіду зумовлене кількома об'єктивними факторами: по-перше,

9. Ukrayins'ka radyans'ka entsyklopediya. – V 12 t. – 1977 – 1985. Anhlomovni vydannya

10. New Webster"s dictonary and Thesaurus of the English language. – Lexicon Publication, INC. Danbary ct. – 1993. – 1168 p.

11. Zelensky P. A terminological or methods of teaching and learning English. – K.: Vyshcha shkola, 1974 . – 271 r.

12. The World Book Encyclopedia. – Volume 1- 17. – Chicago – London – Sydney. – Tjronto.

Педагогіка

УДК 378.12:327(4)

доцент кафедри дошкільної освіти Мельник Н. І.
Педагогічного інституту
ВНЗ «Київський університет імені Бориса Грінченка» (м. Київ)

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ПЕДАГОГІВ ДО РОБОТИ В РІЗНОВІКОВИХ ГРУПАХ У КОНТЕКСТІ КОМПЕТЕНТНІСНІСТНОЇ ПАРАДИГМИ ОСВІТИ

Анотація. У статті проаналізовано теоретико-методологічні аспекти розвитку поняття компетентність, розкрито сутність та зміст існуючих підходів до визначення професійної компетентності педагога, а також особливості здійснення професійної діяльності в умовах різновікової групи. Визначено базові принципи організації навчально-виховного процесу в різновікових групах в умовах дошкільного закладу та початкової школи з урахуванням зарубіжного досвіду.

Ключові слова: компетентність, професійна діяльність, професійний розвиток, концепція освіти.

Аннотация. В статье проанализировано теоретико-методологические аспекты развития понятия компетентность, анализируется сущность и содержание существующих подходов к определению профессиональной компетентности педагога, а также особенности профессиональной деятельности в условиях разновозрастной группы. Определено принципы организации учебно-воспитательного процесса в разновозрастных группах в дошкольных учреждениях и начальной школы с учетом зарубежного опыта.

Ключевые слова: компетентность, профессиональная деятельность, профессиональное развитие, концепция образования.

Annotation. The article is devoted to theoretical and methodological aspects of the development of the concept of competence, analysis of the essence and content of the existing approaches to the teacher's professional competence, peculiarities of professional activity in the mixed age groups are analysed. Principles of the educational and upbringing process organization in the mixed age groups are defined in the context of the foreign experience.

Key words: competence, professional activity, professional development, educational conception.

Вступ. В сучасній системі шкільних та дошкільних закладів України в останні роки спостерігається тенденція до скорочення та перекоплектації груп

дошкільних закладів з вікових до різновікових, у школах, особливо в сільських місцевостях відбувається навчання дітей різного віку в умовах одного класу. Ця тенденція пов'язана з такими факторами як демографічна ситуація, скорочення кількості шкіл, закриття та скорочення дошкільних навчальних закладів, хоча в багатьох містах країни спостерігаються зворотні процеси. Однозначно можна стверджувати, що різновікові групи в дошкільних закладах та в школа вже є фактом сучасної реальності системи освіти, який потребує окремої уваги, і увага ця повинна бути зосереджена, насамперед, на своєчасній, доцільній та адекватній підготовці майбутніх педагогів (як вихователів, так і вчителів початкових шкіл) до роботи з дітьми різновікової групи. Зазначимо, що саме якісна підготовка та професійне вдосконалення педагогічних кадрів є однією з найважливіших умов модернізації сучасної системи вищої педагогічної освіти і передбачається Національною доктриною розвитку освіти України у XXI столітті. За нашим переконанням, якісна освіта педагогів в сучасних умовах розвитку педагогічної професійної підготовки забезпечується компетентністною парадигмою, яка покликана сформувати педагога високого професійного рівня, педагога європейського зразка.

Багатьма вітчизняними та зарубіжними педагогами і психологами створювалась педагогічна теорія щодо розвитку, виховання та навчання дітей в різновікових групах, серед них: Л. Божович, Л. Виготський, В. Караковський, Т. Коннікова, Г. Костюк, А. Кураківна, Я. Коломінський, М. Монтессорі, Я. Морено, Л. Новикова, Б. Паригін, А. Петровський, С. Русова, Н. Селиванова, А. Симонович, В. Ситаров, В. Сухомлинський, К. Ушинський, Л. Уманський та ін. Вивчення доробків вітчизняних педагогів і психологів доводять (В.Аванесова, А.Богуш, О.Кононко, В.Кузьменко, Г.Мінкіна, Н.Непомнящая, Т.Поніманська та ін.), що науковці одностайні у визнанні керівної функції педагога у таких групах, оскільки за відсутності педагогічного керівництва у взаєминах між дітьми різного віку можуть виникати конфлікти, закріплюватися негативний досвід взаємодії та негативні поведінкові норми. Педагог допомагає дитині, з одного боку, увійти в дитяче співтовариство, а з іншого – зберегти та розвинути свої найкращі індивідуально-неповторні особистісно риси, а тому, згідно Т.Бабаєвої та А.Гогоберидзе, повинен вибудовувати виховний процес з урахуванням принципів: творчої реалізації кожного вихованця як умови розвитку групової співтворчості; врахування індивідуальних особливостей дітей у визначенні рольової позиції у груповій взаємодії; комфортності перебування дитини у групі; дотримання демократичного стилю керівництва та впровадження особистісно орієнтованої моделі педагогічної взаємодії з дитячою групою, а це все не можливо без належної професійної підготовки, без врахування компетентнісного підходу у професійній освіті.

З огляду на це, вважаємо важливим дослідити питання підготовки педагогів до роботи в різновікових групах в контексті компетентнісної парадигми професійної освіти, що становить **мету даної статті**. Мета реалізовуватиметься через призму **поставлених завдань**, серед яких: проаналізувати сутність поняття «компетентністна парадигма», особливості тлумачення поняття «професійна компетентність» в контексті педагогічної освіти; визначити особливості професійної діяльності та принципи організації навчально-виховного процесу в різновіковій групі на прикладі зарубіжного (німецького) досвіду.

Виклад основного матеріалу статті. Питання професійної підготовки педагогів в контексті компетентнісної парадигми освіти є досить обговорюваним і актуальним як серед вітчизняних (роботи Г. Бєлєнької, В. Вербицького, Г. Зайчука, Е. Зеєра, І. Зимньої, Д. Заводчикова, К. Крутій, Н. Мурованої, О. Овчарук, О. Пометун, М. Пустового, Л. Пуховської, І. Рогальської-Яблонської, М. Сосніна, Н. Табачук, М. Філатова, А. Хуторського, Ю. Швалба та ін.), так і серед зарубіжних науковців (наукові дослідження Р. Вагнер, Дж. Гонзалес, С. Далі, М. Грінвель, М. Келлі, С. Франческа та ін.). Якщо звертатись до визначень понять «професійна компетентність», «компетентнісна парадигма» в контексті професійної педагогічної освіти у працях вітчизняних науковців тлумачення досить неоднозначні і постійно ведеться наукова дискусія щодо вживання та значення цих понять, що пов'язано, насамперед, із самим поняттям «компетентність», його особливістю вживання. Коротко проаналізуємо кожне з них. Поняття компетентність трактується як "сукупності знань і умінь, необхідних для ефективної професійної діяльності: вміння аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності, використовувати інформацію" [1, с. 777]. І.В. Родигіна підкреслює головну особливість компетентності як педагогічного явища, а саме, "професійна компетентність – це не специфічні предметні вміння та навички, навіть не абстрактні загальнопредметні мисленнєві дії чи логічні операції (хоча, звісно, ґрунтується на останніх), а конкретні життєві, необхідні людині будь-якої професії, віку, сімейного стану –взагалі будь-якій людині" [3,с.32-33].

Водночас, немає одностайності у підходах до визначень і серед європейських дослідників. Так, Дж. Равен означував компетентність як специфічну здатність, необхідну для ефективного виконання конкретної дії в конкретній предметній галузі, яка включає вузькоспеціальні знання, особливого роду предметні навички, способи мислення,а також розуміння відповідальності за свої дії. Бути компетентним –значить мати набір специфічних компетентностей різного рівня [2]. Дж. Равен в структурі компетентності виділяє чотири компоненти: когнітивний, афективний, вольовий, навички і досвід. Експерти програми "DeSeCo" визначають поняття професійної педагогічної компетентності як здатність успішно задовольняти індивідуальні та соціальні потреби, діяти та виконувати поставлені завдання. На думку експертів "DeSeCo", до внутрішньої структури компетентності входять знання, пізнавальні і практичні уміння і навички, ставлення, емоції, цінності та етичні нормі, мотивація [4]. Тож аналізуючи різні тлумачення зазначених понять можна підсумувати, що існує кілька підходів до їхнього визначення: функціональний, психолого-педагогічний та соціальний.

Визначення термінологічного словосполучення «компетентнісна парадигма» беззаперечно пов'язане з тлумачення поняття «компетентність», значення якого детально проаналізовано вище, тож для аналізу залишається обгрунтування поняття парадигма у зазначеному словосполученні. В загальному значенні термін парадигма (дав.-гр. *παράδειγμα*, paradeigma – приклад, зразок)це фундаментальна концепція, прийнята в конкретному науковому співтоваристві, в певній галузі знання. Поняття «парадигма» «парадигма» у філософію науки уперше впровадив позитивіст Густав Бергман, однак справжній пріоритет у його використанні і поширенні належить Томасу Куну. У своїй книзі «Структура наукових революцій» (1962) Кун говорить про